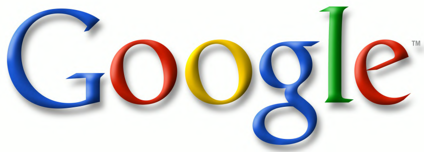
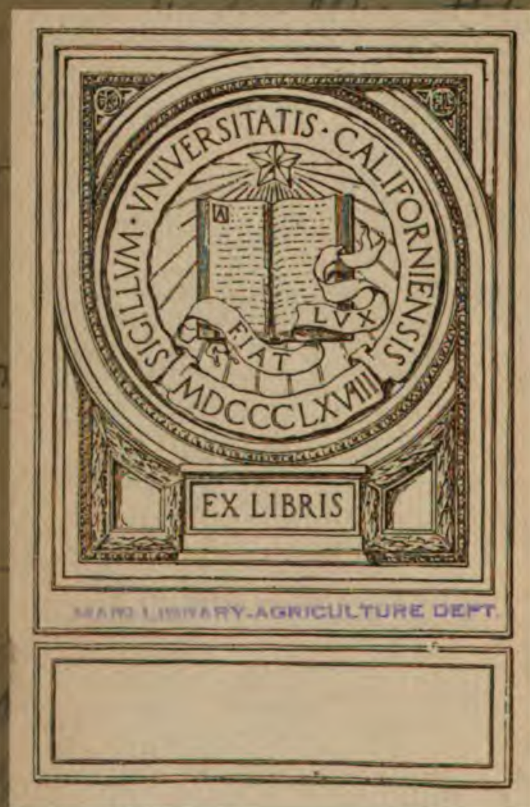

SIGILLVM · VNIVERSITATIS · CALIFORNIENSIS
FIAT LVX
MDCCCLXVIII
EX LIBRIS

E. Mourier.
1891.

Den danske Landboret

fremstillet

af

L. C. Borup,
Overretsassessor.

Anden Udgave.

Kjøbenhavn.
C. A. Reitzels Forlag.
1880.

Bianco Lunos Kgl. Hof-Bogtrykkeri.

Forord til anden Udgave.

Ved Udarbejdelsen af nærværende Udgave har jeg i det Hele ment at burde bibeholde den i Forordet til 1ste Udgave angivne Plan for Værket. Da imidlertid Professor Ewaldsen, der i sine Forelæsninger over Obligationsrettens specielle Del har behandlet de nedenfor under 1ste og 2det Afsnit berørte Materier, velvillig har givet sit Samtykke til, at jeg, uagtet bemeldte Forelæsninger ikke foreligge Offentligheden, maatte fremdrage hans paa enkelte Punkter fra mine afvigende Anskuelser, har jeg, forsaavidt jeg har troet at maatte fastholde de af mig tidligere hævdede Opfattelser, motiveret disse noget udførligere end ellers foreneligt med Skriftets Plan. — Enkelte Materier saasom om Skove, om Jagtretten, Inddæmninger o. s. v. ere derhos behandlede noget udførligere end tidligere, og endelig er der selvfølgelig ved Udarbejdelsen af den nye Udgave taget Hensyn til de ikke faa administrative og judicielle Afgjørelser af enkelte Landboretten vedrørende Spørgsmaal, der ere faldne, efter at 1ste Udgave udkom.

Da der viste sig Udsigt til, at man vilde komme til Enighed om en ny Lov om Vands Afledning og Afbenyttelse, var Trykningen af nærværende Udgave allerede paabegyndt, og jeg har derfor maattet bibeholde Fremstillingen af den ældre Vandløbslovgivning. I Bogens sidste Afsnit vil der imidlertid findes en Fremstilling af Loven af 28de Maj 1880 og de ikke faa tvivlsomme Spørgsmaal, samme formentlig i Praxis vil give Anledning til.

3 Juli 1880.

Forfatteren.

Forord til første Udgave.

Mit nærmeste Formaal med Udgivelsen af nærværende Skrift har været at skaffe mig et Grundlag, som jeg kunde benytte ved Undervisningen i Landbolovgivning ved den kongelige Veterinær- og Landbohøjskole. Jeg har imidlertid troet, at der i en videre Kreds vilde kunne være Brug for en samlet nogenlunde udførlig Fremstilling af den danske Landboret, og jeg har af Hensyn hertil givet Arbejdet et betydelig større Omfang, end det for hint Formaals Skyld vilde have været nødvendigt. For at Bogens Omfang dog ikke skulde blive altfor stort, har jeg ment strengt at burde holde mig til de gjældende Love, og jeg har derfor ikke indladt mig paa en Fremstilling af vore ældre Landboforhold. Jeg er derhos gaaet lettere hen over de til Landboretten hørende Materier, der nu kun have mindre praktisk Betydning, og jeg har endelig i det Hele ikke indladt mig paa udførlige Udviklinger, men søgt saa kort som muligt at angive de Resultater med Hensyn til de enkelte Loves Forstaaelse, hvortil man formentlig maa komme.

Skriftet udgives med Understøttelse af Indenrigsministeriet. Det er imidlertid en Selvfølge, at der ikke heraf kan udledes, at Ministeriet skulde have godkjendt min Opfattelse af de enkelte Love.

3 Oktober 1873.

Forfatteren.

Indholdsfortegnelse.

Indledning.

Side.

§ 1. Om Landborettens Begreb og Omfang. — Stoffets Ordning i 3 Afsnit foruden Indledningen. — Anmærkning. Litteraturen . . . . 1—3.

§ 2. Om de Autoriteter, der have med Landvæsenssager at gjøre. — Om de almindelige administrative Autoriteter, der have med Landvæsenssager at gjøre: Indenrigsministeriet, Amtmændene, Herredsfogderne, Sognefogderne og Oldermændene. — Om de Embedsmænd o. s. v., der kun have med Landvæsenssager at gjøre. Disse omhandles nærmere i Forbindelse med de Sager, hvormed de have at gjøre, med Undtagelse af Landinspektørerne, de faste Taxationsmænd til at foretage Jordboniteringer og Landvæsenskommissærerne . . . . 3—6.

§ 3. Om Landinspektørerne. — Om disses Beskikkelse og den dem for deres Forretninger tilkommende Betaling. I hvilke Tilfælde de skulle benyttes*). Om de tidligere Stiftslandinspektører og Udførelsen af de dem paahvilende Forretninger. Om Landinspektørernes Ret til at benytte Assistance ved Udførelsen af deres Forretninger. Anmærkning. Om Landmaalerne . . . . 6—9.

§ 4. Om de faste Taxationsmænd til at foretage Jordboniteringer. Om deres Udnævnelse m. v. I hvilke Sager de skulle benyttes. Om de ved Lov 4de Juli 1850 givne Regler om Jordboniteringssagers Behandling. Om de særegne Regler efter Lov 20de Aug. 1853 § 4 og Lov 21de Juni 1867 § 11 . . . . 9—13.

§ 5. Om Landvæsenskommissioner.

I. Om Landvæsenskommissionernes Sammensætning, Forretningsgang m. v., Lov 30te Decbr. 1858.

a) Fastsættelsen af, hvor mange Landvæsenskommissærer der skulle være for hver Amtsraadskreds. Med Hensyn til Kjøbenhavn Lov Nr. 14 af 27de Jan. 1872 § 27. b) Om Landvæsenskommissærernes Udnæv-

---

*) Jfr. Tilføjelserne S. 695.

Side.

nelse, Funktionstid m. v. c) Der nedsættes en Landvæsenskommission i hver enkelt Sag. Om dennes Sammensætning, Medlemmernes Udnævnelse o. s. v. d) Om til hvem Begjæringen om en Landvæsenskommissions Nedsættelse skal rettes, og om Begjæringens Indhold. e) Om Sagens Berammelse, Indkaldelsen til Parterne og dennes Forkyndelse*). f) Sagens Behandling for Kommissionen. Om Udeblivelse og dens Virkning. Om Kommissionens Stilling til Sagen, Maaden, hvorpaa Forhandlingerne skulle føres, og hvorvidt Udsættelse kan finde Sted. g) Om Forligsmægling og Virkningen af de for Kommissionen indgaaede Forlig*). h) Om Forhandlingernes Afslutning ved Sagens Optagelse og dennes Virkning. i) Om Kjendelsens Afsigelse og Indhold. k) Om Appel til Overlandvæsenskommissionen og Sagens Behandling for denne. — Hvorvidt Appel kan finde Sted**). — Overlandvæsenskommissionens Sammensætning og Udnævnelse, Tiden, inden hvilken Appel skal finde Sted, og Sagens Behandling ved Overlandvæsenskommissionen. l) Overlandvæsenskommissionskjendelsers Indbringelse for Højesteret til Afgjørelse af Spørgsmaal om Kompetenceoverskridelser. Hvad der skal forstaaes ved saadanne. Tiden, inden hvilken Indankning skal finde Sted. Spørgsmaal om, hvorledes der skal forholdes, naar Landvæsenskommissionen i Sager, i hvilke dens Kjendelser ere endelige, har overskredet sin Kompetence. m) Exekution af Landvæsens- og Overlandvæsenskommissionskjendelser. n) Om Brugen af stemplet Papir i Landvæsenskommissionssager. o) Landvæsenskommissions- og Overlandvæsenskommissionskjendelsernes Betydning som bindende Afgjørelse**). Hvorvidt de afsagte Kjendelser og indgaaede Forlig kunne gjøres gjældende mod Andre end dem, der have været indkaldte til at deltage i Forhandlingerne for Kommissionen. Hvorvidt Thinglæsning af dem bevirker Uraadighed.

II. Om Landvæsenskommissionernes og Overlandvæsenskommissionernes Omraade. Om de Tilfælde, i hvilke Landvæsenskommissionernes Mellemkomst efter Lovgivningen kan fordres. Hvorvidt Sager ellers kunne undergives deres Afgjørelse. Om deres Benyttelse til at afgive Betænkninger og mægle Forlig i Sager. Særlig om deres Virksomhed i Inddæmningssager. Om Overlandvæsenskommissionernes Omraade . . . . 13—35.

§ 6. Om Landejendommenes Matrikulering. Øjemedet med Jordernes Skyldsætning. De forskjellige Matrikuleringer. 1) Matrikuleringen af 1664. 2) Matrikuleringen af 1688. 3) Taxationen af 1802. 4) Matrikuleringen af 1844. Om Gjenparter af de Matrikuleringen vedrørende Dokumenter. Om Forandringer i Hartkornsmassen efter Matrikulen af 1844. 1) Afgang i Hartkorn kan finde Sted a) naar Jorder udlægges til offentlig Brug, b) naar Jorder allerede før Matri-

*) Jfr. Tilføjelserne S. 695. **) Jfr. Tilføjelserne S. 696.

Side.
kuleringen vare Fredskovsforpligtelse undergivne, c) naar Jorder ødelægges ved Oversvømmelse. 2) Tilgang i Hartkorn finder Sted a) naar Gadejord m. v., der var forbigaaet ved den nye Matrikul, udlægges til Bebyggelse, b) naar Jorder, der ere blevne førte til Afgang i Matrikulen som udlagte til offentlig Brug, atter overgaa i privat Eje, c) naar Fredskovsjorder udlægges til Agerbrug*), d) naar Jord indvindes fra Havet o. s. v. Om Berettigelsen til at skyldsætte i sidstnævnte Tilfælde, naar vedkommende Private ikke har forpligtet sig til at finde sig heri. Anmærkning 1. Om Kjøbstædernes Matrikalering i Henhold til Lov 11te Febr. 1863. Anmærkning 2. Om Skyldsætningen af de tidligere slesvigske Distrikter. Anmærkning 3. Om Ophævelsen af Forskjellen mellem privilegeret og uprivilegeret Hartkorn . . . . 35—48.

Første Afsnit.

Om de forskjellige Arter af faste Ejendomme paa Landet og de angaaende Raadigheden over disse gjældende Regler.

§ 7. Om Ejendomsretten i Almindelighed. Ejendomsrettens Begreb. Om de ved Lov paalagte Indskrænkninger i Ejendomsretten. 1) De af nationaløkonomiske Grunde paabudne Indskrænkninger i Raadigheden over de faste Ejendomme paa Landet. 2) Forpligtelsen til at taale Expropriation. Om Expropriation i Almindelighed. Særlig om Expropriation til a) Anlæg og Udvidelse af Landeveje, Frdn. 13de Decbr. 1793 § 14 og 16 og Lov 6te April 1850, b) Anlæg og Udvidelse af Biveje, Lov 20de Aug. 1853 og Pl. 4de Juni 1845 — om Jords Afstaaelse til Stier, Lov 4de Juli 1850 —, c) Jernbaner, Frdn. 5te Marts 1845 og Lov 15de Maj 1868*), d) Kirkegaardes Udvidelse, Frdn. 23de April 1845, e) Anlæg og Udvidelse af Lodsmærker, Frdn. 22de Novbr. 1799, f) Skandser, Telegrafer m. v., Pl. 31te Juli 1801, g) Kanaler, Pl. 28de Decbr. 1809, h) Træplantning i Klitterne, Lov 29de Decbr. 1857 og 29de Marts 1867, i) Skolelodder, Pl. 25de Novbr. 1801 og Abg. 29de Juli 1814 §§ 23 og 52, k) Jordemoderboliger, Pl. 27de Aug. 819, l) Fattighuse, Lov 4de Juli 1850, m) Branddamme, Lov 2den Marts 1861 § 34. 3) De af Hensyn til Naboforholdenes Ordning paabudne Indskrænkninger i Ejendomsretten . . . . 49—72.

§ 8. Om de forskjellige Arter af faste Ejendomme paa Landet . . . . 72—73.

---

*) Jfr. Tilføjelserne S. 696.

Side.

A

Om de Ejendomme paa Landet, ved hvilke Agerbruget er det Væsentligste, eller hvis Besiddere i ethvert Fald hovedsageligen ernære sig ved Agerbruget.

§ 9. Om disse i Almindelighed. Om Forskjellen mellem frie og ufrie Jorder . . . . 73—76.

I.

Om de Ejendomme, der bestaa af Bondejord.

§ 10. Almindelige Bemærkninger. Om Forskjellen mellem Gaarde, Boelsteder og Huse og mellem Fæsteejendomme og Selvejendomme . . . . 76—81.

§ 11. Om Fæsteejendomme. Hvilke Ejendomme der maa betragtes som saadanne. Om de Indskrænkninger, Godsejernes Raadighed over disse er undergiven. 1) Forbudet mod at indtage og drive Bondejorder under Hovedgaardsjorder og andre frie Jorder eller drive dem for Godsejernes egen Regning, Frdn. 6te Juni 1769 §§ 2 og 4. Undtagelser herfra: Frdn. 15de Juni 1792 § 12, Resol. 20de April 1813, Lov 19de Febr. 1861 § 2, jfr. Lov Nr. 36 af 9de Marts 1872 § 5. Om Forstaaelsen af de 2 sidstnævnte Love*). Retten til at indtage Bondejorder til Fredskov. 2) Budet i Frdn. 6te Juni 1768 § 5 om, at Bøndergaarde skulle vedligeholdes som saadanne. Undtagelser herfra efter Lov Nr. 36 af 9de Marts 1872 § 2 og Lov 19de Febr. 1861 § 2. Begrebet Gaarde efter Lov Nr. 36 af 9de Marts 1872 § 1. 3) Budet om, at Gaarde skulle gives i Livsfæste, Frdn. 19de Marts 1790. Hvilke Ejendomme der her skulle henregnes til Gaardenes Klasse efter Lov Nr. 36 af 9de Marts 1872 § 4. Om de Tilfælde, i hvilke fæstepligtige Ejendomme undtagelsesvis kunne gives i Forpagtning paa Aaremaal. Hvad der bliver at iagttage, naar en Gaard bliver fæstelebig, Frdn. 9de Febr. 1820 og 25de Marts 1791 §§ 1—6. 4) Om Raadigheden over Ejendomme, der ikke kunne ansees som Gaarde . . . . 81—105.

§ 12. Om Selvejerbondejorder i Almindelighed. Maa ikke drives under Ejendomme bestaaende af Hovedgaardsjord. — Selvejerbondergaardene ere Vedligeholdelsespligt undergivne, Pl. 7de Juni 1806. Hvorvidt der kan gjøres Undtagelser herfra, Resol. 14de Febr. 1846. — Selvejerbøndergaarde ere Fæstetvang undergivne, Pl. 7de Juni 1806, jfr. dog nu Lov 19de Febr. 1861 § 1. Om Forstaaelse af denne sidste Bestemmelse. — Om Karakteren af den Selvejerbøndergaarde paahvilende Fæstetvang. Hvorvidt det kan tillades at bortforpagte en fæstepligtig Gaard paa Aaremaal. Om Raadigheden over Selvejerbøndersteder, der ikke kunne betragtes som Gaarde. Anmærkning 1. Om Selvejer-

*) Jfr. Tilføjelserne S. 696.

Side.

bønders Testationsret, Frdn. 13de Maj 1769 og 22de Novbr. 1837 samt Pl. 17de Marts 1847. Anmærkning 2. Om Tilsynet med Bondejorders Behandling. Anmærkning 3. Om Anvendeligheden af de om Livsfæste m. v. gjældende Bestemmelser i de tidligere slesvigske Distrikter . . . . 105—126.

§ 13. Om de enkelte Arter af Selvejerbøndersteder. Om Forskjellen mellem de Bøndersteder, der ejes med fuldkommen, og de, der ejes med ufuldkommen Ejendomsret. Med Hensyn til de sidste skjelnes mellem a) de i D. L. 3—13 omhandlede Bøndersteder, b) de Bøndersteder, der omtales i Frdn. 13de Maj 1769 § 2, c) de Arvefæstesteder, hvis Besiddere have Ret til at sælge og pantsætte, og d) de med Jordskyld behæftede Ejendomme, Anmærkning. Landejendommene paa Bornholm . . . . 127—129.

II.

Om de Ejendomme, der bestaa af fri Jord (Hovedgaards- eller Præstegaards- og anden Embedsjord).

§ 14. Om disse i Almindelighed. Om det Ejendommelige ved Ejendomme bestaaende af fri Jord. Hvorvidt fri Jord kan gaa over til at blive Bondejord blot derved, at den i lang Tid har været overdragen Bønder i Brug. Om de forskjellige Arter af frie Ejendomme . . . . 130—132.

§ 15. Om Sædegaarde. Hvilke Ejendomme der kunne henregnes til disses Klasse. Om Forskjellen mellem komplette og ukomplette Sædegaarde. Om de Sædegaardene tilkommende Særrettigheder. Anmærkning. Om Sædegaardejerens Testationsret, Frdn. 21de Maj 1845 § 27, og om Arv af Sædegaarde, D. L. 5—2—63, 64 . . 132—134.

§ 16. Om Stamhuse. Betingelserne for deres Oprettelse efter D. L. 5—2—65. Grl. af 5te Juni 1849 § 98 og 28de Juli 1866 § 93. 1) Om Besidderens Ret til at sælge de til Stamhuset hørende Ejendomme, Lov 21de Juni 1854. 2) Om hans Ret til at pantsætte Stamhusets Indtægter. 3) Om Expropriation af de til Stamhuset hørende Ejendomme. 4) Om Kreditorernes Ret til at gjøre Indførsel i Stamhuset. 5) Om Stamhusbesidderens Ret til at bruge Godset og navnlig om hans Ret til at binde Eftermanden ved Brugskontrakter om dette. 5) Om Kontrollen med Stamhuse. 6) Om Arv af Stamhuse. 7) Om Forholdet, naar den sukcessionsberettigede Slægt uddøer 134—138.

§ 17. Om Lehnene. Forskjellen mellem disse og Stamhuse. Lehnsbesidderens Ret til at raade over Godset. Om Arv af Lehn 138—139.

§ 18. Om andre Avls- og Ladegaarde . . . . 139—140.

§ 19. Om Hovedgaardsparceller. . . . . 140.

§ 20. Om Præstegaards- og andre Embedsjorder 140—142.

Side.

B.

Om Skove.

§ 21. Frdn. 27de Septbr. 1805. Bestemmelserne i denne om Skoves Udskiftning. — Bestemmelserne om Skoves Fredning og Vedligeholdelse. 1) Hvilke Ejendomme disse ere anvendelige paa. a) De allerede i 1805 existerende Skove. b) De senere til Fredskov navnlig som Vederlag for anden Fredskov udlagte Arealer. c) Bondejorder, der af Godsejerne ere indtagne til Skovs Opelskning og Fredning. Om Godsejernes Ret hertil og navnlig om Lov Nr. 36 af 9de Marts 1872 § 3. 2) Forbudet i Frdn. 27de Septbr. 1805 § 14 mod Fredskovs Omhugning for Fode. 3) Forbudet i Frdn. 1805 § 19 mod at forhugge Fredskovene. 4) Skovenes Fredning, Frdn. 1805 §§ 15 og 19. 5) Forbudet i Frdn. 1805 § 20 mod, at den, der kjøber en Skov, hugger til Salg i den i de første 10 Aar af sin Ejetid. 6) Om Opelskning af ung Skov, Frdn. 1805 § 17. 7) Skovenes Skyldsætning. 8) Udstykning af Skove. 9) Tilsynet med Skovene. Anmærkning 1. Om Statsskovene. Anmærkning 2 om Bestemmelser sigtende til at forebygge Mishandling af Skove i Tilfælde, hvor Andre end Ejeren har Benyttelsen af dem m. v., særlig om Præstekaldsskove. Anmærkning. 3. Om Skovforbrydelser . . . . 142—159.

C.

Om Møller, Kroer o. s. v. paa Landet.

§ 22. Om saadanne Ejendomme i Almindelighed og særlig om, hvilke Regler der gjælde med Hensyn til Ejerens Raadighed over dem, naar de have et Tilliggende af Jord. Anmærkning. Om de til Kjøbstæderne hørende Markjorder . . . . 160—163.

Om Jorders Udstykning og Omdeling.

§ 23. Indledende Bemærkninger. Historisk Oversigt. Om Forskjellen mellem Udstykninger og Omdelinger . . . . 163—166.

A.

Om Udstykninger af Jordejendomme.

§ 24. Om i hvilke Tilfælde en formelig Udstykning af en Selvejendom efter den gjældende Lovgivning skal finde Sted. Kun nødvendig ved Afhændelser og Bortforpagtning paa længere Tid end 50 Aar, Pl. 21de April 1847. Hvorvidt Udstykning i andre Tilfælde kan finde Sted. Hvorvidt Udstykningslovgivningen er anvendelig, naar den Parcel, der agtes frastilt, er særlig skyldsat 166—169.

Side.

§ 25. Om Retten til at udstykke Jorder. Efter den ældre Lovgivning. Efter Frdn. 25de Juni 1810. Efter Frdn. 3die Decbr. 1819. Efter Praxis. Indenrigsministeriets Circ. 26de Marts 1861 og Nr. 75 af 3die April 1872. 1) Udstykning af Hovedgaarde. 2) Udstykning af andre frie Ejendomme. 3) Udstykning af Bøndergaarde. Hvilke Ejendomme der her maa henregnes til disses Klasse. 4) Udstykning af Bondersteder, der ikke kunne ansees for Gaarde. 5) Udstykning af Skove. 6) Udstykning af Eng- Tørve- og Hedelodder. 7) Om Hovedparcellers Bebyggelse. 8) Om Størrelsens og Anvendelsen af de udlagte Parceller . . . . 169—177.

§ 26. Om Fremgangsmaaden ved Udstykninger. 1) Jordernes Opmaaling. 2) Jordernes Bonitering. 3) Parcellernes Afsætning, Korts Udfærdigelse og Fordelingen af Ejendommens Hartkorn og Gammelskat. 4) Fordeling af Tiendeyderlaget og andre Ejendommen paahvilende Byrder*). 5) Affattelsen og Indsendelsen af Ansøgninger om Udstykningsapprobationer og de Aktstykker, der skulle ledsage samme. 6) Om en simplere Fremgangsmaade, naar den Parcel, der agtes fraskilt, er af ringe Størrelse eller ubetydelig Værdi. 7) Om Landinspektørernes Pligter med Hensyn til Udstykningssagers Behandling. 8) Om Amtmændenes Pligt til at paase, at Udstykningssager indsendes behørig oplyste. 9) Om Udstykningssagernes Behandling i Ministeriet, Approbationers Meddelelse og Handlernes Berigtigelse. Anmærkning 1. Om Magelæg. Særlig om Magelæg mellem Hovedgaards- og Bondejord. Anmærkning 2. Om Udstykninger af Kjøbstadjorder . . 177—189.

B.

Om Ombelinger af Jordejendomme.

§ 27. Om Retten til at ombele Jorder; efter den ældre Lovgivning; efter Lov Nr. 36 af 9de Marts 1872 §§ 1 og 2. Om Fremgangsmaaden ved Ombelinger . . . . 189—191.

Om Jorders Sammenlægning.

§ 28. Begrebet Sammenlægning. Ingen almindelige Bestemmelser herom, men de tidligere omtalte Indskrænkninger i Raadigheden over Jord ofte til Hinder herfor. 1) Sammenlægning af frie Jorder. 2) Frie Jorders Henlæggelse under ufrie Jorder. 3) Bondejorders Henlæggelse under frie Jorder. 4) Sammenlægning af Bondejorder og navnlig af Bøndergaarde. Om Udstykning af sammenlagte Bøndergaarde. Anmærkning. Om midlertidig Forening af Jorder . . . . . . 191—195.

*) Jfr. Tilføjelserne S. 696.

Side.

Andet Afsnit.

Om de forskjellige Lejeforhold med Hensyn til faste Ejendomme paa Landet.

§ 29. Indledende Bemærkninger. Oversigt over de forskjellige Arter af Lejeforhold med Hensyn til faste Ejendomme paa Landet 196—197.

I.

Om de saakaldte frie Forpagtninger.

§ 30. Hvilke Ejendomme der kunne gives i fri Forpagtning, og det Karakteristiske ved dette Lejeforhold. 1) Om Forholdets Stiftelse. 2) Gjenstanden for Forpagtningen. 3) Vederlaget. 4) Tiden for Forpagtningens Varighed. Særlig om Forholdet i saa Henseende i Tilfælde af Forpagterens Død eller Fallit. 5) Parternes øvrige Mellemværende. 6) Afgjørelse af Tvistigheder . . . . 197—205.

II.

Om Hollænderi- eller Mejeriforpagtninger.

§ 31 . . . . 205—206.

III.

Om Livsfæste af Bondergaarde.

§ 32. Herom i Almindelighed. Om Begrebet Livsfæste og Ulemperne ved dette Forhold. Om det Ejendommelige ved Livsfæste af Bondergaarde. Hvorvidt Lovgivningens Bestemmelser om Livsfæste kunne bringes til Anvendelse, naar den paagjældende Ejendom ikke er Fæstetvang undergiven . . . . 207—209.

§ 33. Om Fæsteforholdets Stiftelse. Om Udstedelse af Fæstekontrakt og Fæstebrev. Om Nødvendigheden af Fæstegaardens Overleverelse og Fæstebrevets Thinglæsning, for at Fæsteren kan erhverve en tinglig Ret. Om Fæstebrevets Thinglæsning i Henhold til Frdn. 8de Febr. 1810 § 6. Anmærkning. Om Fæsteprotokoller m. v. 209—213.

§ 34. Om Fæstegaardens Overleverelse ved Syn og i det Hele om Synsforretninger over Fæstegaarde. Om Nødvendigheden af en Synsforretnings Optagelse ved Gaardens Overlevering. Om Gjenstanden for Synet. Om de forskjellige andre Syns- og Skjønsforretninger over Fæstegaarde. Om Fremgangsmaaden ved Synsforretningernes Foretagelse efter Frdn. 8de Juni 1787 og Lov 19de Febr. 1861 §§ 5 og 6 . . . . 213—223.

§ 35. Om Fæsterens Rettigheder. Herom i Almindelighed

Side.
og særlig om den Ret, der tilkommer Fæsterens Hustru, D. L. 3—13—4 og Frdn. 9de Marts 1838 § 6. Om de ved selve Lovgivningen gjorte Indskrænkninger i Fæsterens Brugsret. 1) Om Forbudet i D. L. 3—13—1 mod, at Fæsteren gjør Fremleje. 2) Om Benyttelsen af Gaardens Tørvemose, D. L. 3—13—21. 3) Om Benyttelsen af Gaardens Skov, D. L. 3—13—1 og 21. 4) Om Fæsterens Ret til Jagt og Fiskeri, D. L. 3—13—20. 5) Om Forbudet mod at tage Inderster til Huse, D. L. 3—19—7, Frdn. 9de Marts 1838 § 5 og Lov 4de Juli 1850. 6) Om Godsejerens Ret til at fratage Fæsteren Jord, D. L. 3—13—12, Frdn. 8de Juni 1787, Lov 19de Febr. 1861 § 8 og Lov Nr. 36 af 9de Marts 1872 § 3 . . . . 223—231.

§ 36. Om Fæsterens Pligter. 1) Om Indfæstningen. 2) Om de aarlige Ydelser: Landgilde, Hoveri eller Vederlag herfor. 3) Om Udredelsen af Skatter og Afgifter af Fæstegaarde. 4) Om det øvrige Forhold mellem Parterne og navnlig om Reglen i D. L. 3—13—10. 231—237.

§ 37. Om Fæsteforholdets Ophør. 1) Ved Fæsterens eller hans Enkes Død. 2) Overenskomst. 3) Opsigelse fra Ejerens Side, D. L. 3—13—3, Frdn. 16de Jan. 1789 og Lov 19de Febr. 1861 § 8. 4) Opsigelse fra Fæsterens Side, D. L. 3—13—7. 5) Fæsteforbrydelse, Frdn. 9de Marts 1838. De enkelte Fæsteforbrydelsesgrunde. a) Udeblivelse med Skyld. b) Forsømmelser i Henseende til Fæstestedets Vedligeholdelse. c) Misbrug af Fæstestedets Tilliggende. d) Optagelse af Inderster. e) Frihedsberøvelse ifølge Dom. f) Forseelser under Udførelsen af Hoveriet, Frdn. 25de Marts 1791 §§ 9, 10 og 12. Om Behandlingen af Sager angaaende Fæsteforbrydelse. 6) Om de særegne Ophørsmaader for Enkens Vedkommende: Frasigelse og Giftermaal, D. L. 3—13—4 og 5 . . . . 237—243.

§ 38. Om Opgjørelsen af Forholdet mellem Ejeren og Fæsteren eller hans Bo ved Fæstets Ophør. Om Fæsterens Forpligtelse til at erstatte Mangler ved Fæstestedet. Om Forholdet med Hensyn til den paa Marken staaende Sæd. Hvorvidt Fæsteren kan faa nogen Fordring mod Ejeren i Anledning af Fæsteforholdet: efter den ældre Ret, Frdn. 8de Juni 1787 § 5 — efter Lov 19de Febr. 1861: 1) Om Fæsterens Ret til Erstatning for Forbedringer ved Gaarden efter Lovens § 5. 2) Om Indfæstningens delvise Tilbagebetaling efter Lovens § 3. 3) Om Forholdets Ordning i fornævnte Henseender, naar Enken frasiger sig Fæstet eller gifter sig, Lovens § 7. 4) Om Enkens Ret til Aftægt efter Lovens § 7 . . . . 244—253.

§ 39. Om Forholdet mellem den Længstlevende af Fæstefolkene og den Førstafdødes Arvinger med Hensyn til Fæstegaarden. Den Længstlevendes Ret til Erstatning af Boet for Mangler ved Gaarden. Om der kan regnes Boet Noget til Gode som Vederlag for de Rettigheder, den Længstlevende har erhvervet ved Fæste-

Side.

forholdet. Om Forholdets Ordning med Hensyn til den paa Marken staaende Sæd. Anmærkning. Om Kreditorernes Ret til at holde sig til Fæsteretten . . . . 253—257.

IV.

Om de i Frdn. 15de Juni 1792 ommeldte Forpagtninger af Bondergaarde.

§ 40. Historisk Oversigt: Frdn. 15de Juni 1792 § 11, Pl. 7de Juni 1806, Lov 25de Juni 1870 og Lov Nr. 36 af 9de Marts 1872 § 6. Hvorvidt det i sidstnævnte Lov givne Forbud mod Forpagtninger paa 50 Aar ogsaa er anvendeligt med Hensyn til fæstepligtige Selvejergaarde. Om det Ejendommelige ved Forpagtninger paa 2 eller flere Personers Levetid. Om Forpagtninger paa 50 Aar eller længere Tid. 1) Om Forholdets Varighed. 2) Om Vederlaget for Forpagtningen. 3) Om Forpagterens Ret til i levende Live at overdrage Forpagtningen til en Anden. Om Kreditorernes Ret til at holde sig til Forpagtningen. 4) Om Forholdets Ordning ved Forpagterens Død inden Forpagtningstidens Udløb. 5) Om det øvrige Forhold mellem Parterne . . . . 257—265.

V.

Om Fæste og Leje af Huse og Boliger paa Landet.

§ 41. Indledende Bemærkninger. Om de forskjellige Lejeforhold med Hensyn til Huse og Boliger paa Landet. Frdn. 27de Maj 1848 navnlig sammes § 11. Hvilke Huse og Boliger Frdn. 1848 er anvendelig paa . . . . 265—269.

§ 42. Om Livsfæste af Huse. Herom i Almindelighed, Frdn. 27de Maj 1848 § 2. 1) Forholdets Stiftelse. 2) Synsforretninger over Huse. 3) Vederlaget for Brugsretten, Frdn. 27de Maj 1848 §§ 5—9. 4) Det øvrige Forhold mellem Parterne. 5) Fæstets Ophør . . . . 270—276.

§ 43. Om almindelig Leje af Huse og Boliger paa Landet. Anmærkning. Om Tjenestehusmænd . . . . 276—277.

VI.

Om Arvefæste.

§ 44 . . . . 278.

VII.

Om Superficiærfæste.

§ 45 . . . . 278—279.

Side.

Tredie Afsnit.

Om forskjellige almindelige navnlig i Agerbrugets Interesse trufne Foranstaltninger.

§ 46. Indledende Bemærkninger . . . . 280—282.

I.

Om de for at fremme Selvejendoms Udbredelse trufne Foranstaltninger.

§ 47. Afhændelse til Selvejendom paabudt med Hensyn til alt Bondergods, hvorover Staten som Ejer eller Værge har kunnet raade, Lov 8de April 1851, 3die Marts 1852, 31te Marts 1852 og 24de April 1860 m. fl. Med Hensyn til det private Bondergods har Lovgivningen derimod indskrænket sig til dels at fjerne forskjellige Hindringer for Selvejendoms Udbredelse, dels at indrømme den Godsejer, der afhænder sit Bondergods forskjellige Fordele. Særlig om Lov 4de Juli 1850 om visse Begunstigelser med Hensyn til Brugen af stemplet Papir m. v. ved Afhændelser af Bondergods . . . . 282—286.

II.

Om det Landboerne paahvilende Pligtarbejde og navnlig om de til dets Indskrækning sigtende Bestemmelser.

§ 48. Om Afløsningen af det Gaarde og Boelsteder paahvilende Hoveri og lignende Pligtarbeide. Ulemperne ved Hoveriet. Dets Forandring fra ubestemt til bestemt; Frdn. 6te Decbr. 1799. Bestræbelserne for at faa det afskaffet: Frdn. 15de Juni 1792 § 12, Kgl. Resol. 20de April 1813 og Lov 4de Juli 1850. Nærmere om denne Lov. 1) Hvilket Arbeide der i Henhold til samme kan fordres afløst. 2) Om Hoveriafløsningskommissionerne og deres Sammensætning. 3) Sagernes Indbringelse for og Behandling ved Kommissionerne. 4) Om Vederlagets Fastsættelse og Afgjørelsen af opstaaende Spørgsmaal om Arbejdets Omfang m. v. samt om Forholdet mellem Ejer og Forpagter af den berettigede Ejendom. 5) Om Kjendelsernes Indankning for Overafløsningskommissionerne. 6) Om Vederlaget til Kommissionernes Medlemmer m. v. Anmærkning. Om Afløsningen af de Arvefæstere paa de kgl. Domæner i Henhold til deres Skjøder paahvilende Kjørsler, Lov 20de Marts 1855 . . . . 286—292.

§ 49. Om Afløsningen af det Pligtarbejde, der forinden Kundgjørelsen af Frdn. 27de Maj 1848 er betinget af Huse og Boliger paa Landet. Lov 4de Juli 1850. . . . . 292—293.

Side.

§ 50. Om det Landboerne i Henhold til Lovgivningen paahvilende Pligtarbejde til det Offentlige og Private. Indledende Bemærkninger. De forskjellige offentlige og kommunale Anliggender, i hvis Interesse der kan affkræves Landboerne Pligtarbejde, og de om dettes Ydelse gjældende Regler. 1) **Brandvæsenet** paa Landet, Lov 2den Marts 1861. 2) **Bjergningsvæsenet**, Frdn. 28de Decbr. 1836 § 5. 3) **Postvæsenet**, Lov Nr. 9 af 7de Jan. 1871 § 11. 4) **Fribefordringsvæsenet**, Frdn. 26de Juni 1844*). 5) **Snekastning paa Vejene**, Regl. 20de Decbr. 1799, Frdn. 27de Maj 1848 § 1 og Lov 30te Decbr. 1858*). 6) **Pligtkjørsler og Pligtarbejde til Sognekommunen**: a) til Vejarbejde, Lov 21de Juni 1867 § 9, Pl. 1ste Aug. 1815 og Frdn. 29de Septbr. 1841; b) til forskjellige Arbejder ved Skolerne, Frdn. 26de Juni 1844 § 5, Andg. 29de Juli 1814 §§ 54 og 55 m. fl.; c) til Sandflugtsarbejde, Lov 29de Marts 1867 § 8; d) til Bevogtning af Affindige; e) om det Husmænd og Inderster paahvilende Pligtarbejde, Frdn. 27de Maj 1848 § 1 og Lov 30te Decbr. 1858 § 1.

Om det Landboerne ved Lovgivningen til Fordel for Private paalagte Pligtarbejde. Til Kirkers og Kirkegaardes Istandsættelse og Vedligeholdelse, D. L. 2—22—68, Frdn. 23de April 1845 og Lov 28de Febr. 1856*). Husmændenes Høstdag til Præsten, D. L. 2—12—5, Frdn. 27de Maj 1848 § 1. Til Dyrkning af Jordlodder, hvis Brugere ere indkaldte til Militærtjeneste, Frdn. 31te Jan. 1806, Pl. 4de Aug. 1808 og 9de Oktbr. 1810. Til Opførelse af nedbrændte Gaarde og Huse, Frdn 28de Jan. 1682 § 13, D. L. 3—13—10 og Frdn. 29de Juli 1778. Til Gjenopførelse af Diger Lov Nr. 53 af 10de April 1874 § 11. Assistance ved Afbrænding af Heder Lov 2den Marts 1861 § 25 . . . . 293—320.

III.

Om Tienden og navnlig om dens Forandring til en fast aarlig Løn.

§ 51. Om de forskjellige Arter af Tiende. 1) **Om Korntienden**, D. L. 2—23—1. Om dens Forandring til en fast aarlig Afgift: Indbyd. af 18de Marts 1796, Frdn. 8de Jan. 1810, Lov 14de April 1852 og 12te Decbr. 1860. Om hvilke Ejendomme Korntiende paahviler. Om Tiendens Konstatering og Notering i Registret til Skjøde- og Panteprotokollerne, Lov 23de Jan. 1862. Om Forhøjelser og Nedsættelser af Tienden. Om Tiendens Fordeling ved Udstykninger. Om

*) Jfr. Tilføjelserne S. 696.

Side.

Tiendens Indbrivelse. 2) **Om Kvægtienden,** D. L. 2—23—2, Frdn. 7de April 1740, Indbyd. 18de Marts 1796, Lov 19de Febr. 1861 og 23de Jan. 1862 § 9. 3) **Smaaredselstienden,** D. L. 2—23—2, Frdn. 8de Jan. 1810 § 7 og 17de Jan. 1812 § 2. 4) **Smaaredsel,** D. L. 2—15—10, Lov 19de Febr. 1861 og 23de Jan. 1862 § 9. Anmærkning 1. Om Fisketienden. Anmærkning 2. Om Tienden i de tidligere slesvigske Distrikter, Lov 26de Marts 1870 og Nr. 26 af 15de Febr. 1871 . . . . 321—330.

IV.

Om Jagtretten og navnlig om de i Agerbrugets Interesse med Hensyn til dens Udøvelse givne Bestemmelser.

§ 52. Om hvem Jagtretten tilkommer. Om Jagtretten paa Landjorden. Historisk Oversigt. Lov 25de Marts 1851 om Jagtretten og dens Afløsning. Om Jagtretten paa Havet, Lov Nr. 61 af 1ste April 1871 § 1 . . . . 330—333.

§ 53. Om de angaaende Jagtrettens Udøvelse gjældende Regler. Lov Nr. 61 af 1ste April 1871 og Nr. 57 af 24de Maj 1879. Om de Indskrænkninger i Jagtejerens Ret, der ere fastsatte for at hindre, at Andre forulempes ved Jagtrettens Udøvelse, og navnlig, at Agerbruget skades: 1) om den enhver Jordbruger tilkommende Ret til at dræbe Dyr, der gjøre ham Skade; 2) om Fredningen af visse for Agerbruget gavnlige Dyr; 3) Om forskjellige Indskrænkninger i Jagtejerens Ret, naar han ikke selv er Ejer eller Bruger af den paagjældende Jord; 4) Om Forbud mod at udøve Jagten paa visse for Andre skadelige Maader. — Om de i selve Jagtens Interesse fastsatte Indskrænkninger med Hensyn til dens Udøvelse og navnlig om Bestemmelserne angaaende Fredningen af visse Dyr. — Om Straffen for Indgreb i Jagtejerens Ret. Om private Jagtsagers Behandling og Beviset i dem. Om Retten til at anholde den, der antræffes i en Overtrædelse af Jagtlovgivningen. Om offentlige Jagtsager. Om Straf for dem, der overtræde Jagtlovgivningen. Anmærkning. Om Bemægtigelse af Bier . . . . 333—343.

V.

Om Udskiftning eller Ophævelse af Fællesskab med Hensyn til Jordejendomme.

§ 54. Indledende Bemærkninger. Om det Ejendommelige og Uheldige ved Fællesskabet med Hensyn til Agerjorder og Bestræbel-

Side.
ferne for at faa det fjernet, Frdn. 23de April 1781. Fællesskab med Hensyn til andre Ejendomme . . . . 343—345.
§ 55. Om Udskiftninger i Henhold til Frdn. 23de April 1781. Hvilke Arter af Fællesskab Frdn. er anvendelig paa. Om Retten til at faa Fællesskabet ophævet. Om Udskifningens Udførelse. Om Afgjørelse af Tvistigheder i Anledning af Udskiftningen ved Landvæsenskommissionens Medvirkning. Anmærkning. Om Opbevaringen af Udskiftningsdokumenterne . . . . 345—353.
§ 56. Om Udskiftning af Tørvemoser. Lov 30te Decbr. 1858. Fællesskabets forskjellige Former. Retten til at faa det ophævet. Fremgangsmaaden ved Udskiftningen . . . . 353—357.
§ 57. Om Udskiftning af Gadejord og andre lignende Fælleseejendomme . . . . 357—358.

VI.

Om Hegn.

§ 58. Om Forpligtelsen til at rejse Hegn. Efter Lov 6te Marts 1869 § 3 er Enhver pligtig at tage halvt Hegn mod Naboen. Undtagelser herfra: efter Frdn. 9de Juli 1817 § 6; med Hensyn til offentlige Veje; med Hensyn til Jernbaner; naar et Vandløb danner Grændsen mellem 2 Ejendomme. — Hegnspligten paahviler Gaardens Bruger. Om Forholdet mellem ham og Ejeren. Om Skolelodder. Om Hegnspligt paahviler en Servituthaver. Om Brugeren er berettiget til at fordre Hegn rejst. — Om Hegnets Rejsning og Fordelingen af Arbejdet herved. Anmærkning. Om Hegn om Fredskovslodder . . 358—364.
§ 59. Om Hegnets Beskaffenhed. Forskjellen mellem den ældre Ret og Lov 6te Marts 1869. Efter Frdn. 29de Oktbr. 1794 kun visse Arter af Hegn lovlige; efter Lov 1869 ere de i Frdn. 1794 omhandlede Hegn med en enkelt Undtagelse fremdeles at betragte som lovlige, men dette gjælder derhos om ethvert andet Hegn, der maa ansees tilstrækkeligt til at værne mod Kreaturer, der ikke ere uvane. Den Hegnspligtige bestemmer selv, hvilken Art af Hegn han vil rejse. Undtagelser herfra. — Gyldigheden af Overenskomster om ikke at rejse lovligt Hegn . . . . 365—368.
§ 60. Om Forandringer ved og Ombytning af alt bestaaende Hegn. Om Forandringer ved ikke-lovlige Hegn. Om Forandringer ved og Ombytning af lovlige Hegn. Om Retten til at fordre, at Naboen skal forandre eller ombytte skadelige Hegn, Lov 1869 § 9. Om Forholdet i saa Henseende ligeoverfor Jernbaner. Om Vejvæsenets Ret i saa Henseende, Lovens § 9, jfr. Frdn. 13de Decbr. 1793 § 77. Om Retten til at fordre et lovligt Hegn ombyttet med et fuldstændigere

Side.

Hegn, Lovens § 10. Om Retten for den, hvem Vedligeholdelsen af et Hegn paahviler, til at ombytte dette med et andet lovligt Hegn . 368—371.

§ 61. Om Vedligeholdelsen og Benyttelsen af Hegnet. Enhver er pligtig til at vedligeholde halvt Hegn mod Naboen. Afvigelser herfra. Ombeling af Hegnet for at Byrden kan blive lige. Hegnsliniens Deling. Om Retten til at færdes paa Naboens Ejendom for at blive i Stand til at vedligeholde Hegnet. Om Ejendomsretten til og Benyttelsen af Hegnet. Anmærkning 1. Hvorvidt Hegnslovgivningen kommer til Anvendelse med Hensyn til Lebde over offentlige og private Veje. Anmærkning 2. Om Hegn over eller langs med Vandløb . . . . 371—375.

§ 62. Om Hegnssagers Behandling. Om Hegnssynsmændenes Udnævnelse m. v. Om Sagernes Indbringelse for og Behandling ved Synsmændene. Om Adgangen til at indbringe Hegnssager for Landvæsens- og Overlandvæsenskommissionen. Omkostningerne ved Hegnssager, deres Inddrivelse m. v. Fremgangsmaaden, naar Nogen undlader at udføre, hvad der i Henhold til Forlig eller Kjendelse paahviler ham med Hensyn til et Hegn . . . . 376—382.

VII.

Om Markfred.

§ 63. Lov Nr. 53 af 25de Marts 1872. Enhver er pligtig til at holde sine Husdyr paa sit Eget. Følgerne af at de komme ind paa Andres Jorder: Skadeserstatning — hvad den Skadelidte har at iagttage; Skadens Vurdering; om Vurderingsmændene, deres Udnævnelse m. v. samt Sagernes Indbringelse og Behandling for dem — Kreaturernes Optagelse — om hvem der har Ret til at optage Dyrene; Følgerne af Optagelsen for Dyrenes Ejer; Optagerens Rettigheder og Pligter — Ufredsbøder, naar Kreaturerne ikke kunne optages — visse Dyr er man berettiget til at dræbe, naar man ikke kan optage dem. — Om hvem Ansvaret for Ufreden paahviler. Om Straf for forsætlig Ufred. — Bestemmelser sigtende til at skaffe Fred for Mennesker. — Markfredsagers Behandling. Anmærkning. Om Forholdet i Flækkerne . . . . 382—391.

VIII.

Den ældre Vandløbslovgivning.

§ 64. Indledende Bemærkninger. De paagjældende Bestemmelser findes i Frdn. 25de Juni 1790, Pl. 10de Novbr. 1791, Andg. 29de Juli 1846, Lov 16de Marts 1851 og 17de Jan. 1859. Fremstilling af Hovedprinciperne i Vandløbslovgivningen . . . . 391—396.

Side.

A.

Om de for at sikre og fremme Vandets Afledning givne Bestemmelser.

I.

Om Vedligeholdelsen m. v. af de allerede existerende Vandløb.

a) Om de større Vandløb.

1) Om de større Vandløb, der ikke ere overtagne af Amtsraadet i Henhold til Lov 17de Jan. 1859 § 1.

§ 65. Om Bestemmelsen af, hvilke Vandløb der skulle henføres til de større Klasse, Affattelse af Regulativer for disse m. v. Kun de Vandløb, der udtrykkelig ere optagne i de større Klasse, kunne henføres hertil. Fremgangsmaaden i saa Henseende. Om Behandlingen af et Vandløb, der efter sin Beskaffenhed burde have været henregnet til de større Klasse, naar det ikke er optegnet paa Fortegnelsen. For ethvert større Vandløb skal Amtsraadet forfatte et Regulativ. Om dettes Indhold og Affattelse. Om Tilsynet med, at Regulativets Bestemmelser overholdes. Fremgangsmaaden ved de paabudte Arbejders Udførelse. Følgerne af Forsømmelser med Hensyn til Vandløbenes Vedligeholdelse m. v. . . . . 396—401.

§ 66. Om Ordningen af de forskjellige Forhold vedrørende de større Vandløbs Regulering og Vedligeholdelse, hvorom Regulativerne for disse skulle indeholde Bestemmelser.

Om de Bestemmelser, der vedrører Vandløbets Regulering. Hvem det tilkommer at tage Beslutning i saa Henseende: Amtsraadet eller Landvæsenskommissionen. Om Betingelserne for at kunne foretage Forandringer ved den Tilstand, hvori et Vandløb forefindes. Om Bestemmelser angaaende Arbejdernes Udførelse, om Erstatning skal udredes og hvor stor denne skal være, samt navnlig om, hvilke Lodsejere der kunne tilpligtes at deltage i Omkostningerne ved Reguleringsarbejderne, og Ordningen af Forholdet i saa Henseende mellem Ejere og Brugere. Om Fastsættelse af Flodemaal. Om Ordningen af Forholdet, naar et Vandløb gjennemskærer en offentlig Vej.

Om de Bestemmelser, der vedrøre Vandløbets Vedligeholdelse. Om Amtsraadets Myndighed til at fastsætte disse. Om de enkelte Bestemmelser vedrørende Vedligeholdelsen og navnlig om Udgifternes Fordeling.

Om Midler til at skaffe sig Oplysning om de Forhold, der kunne faa Indflydelse paa Fastsættelsen af Regulativets Bestemmelser . . 401—410.

§ 67. Om Fremgangsmaaden, naar en Mølle eller et

Side.

andet lignende Værk ved et større Vandløb ønskes nedlagt eller forandret for at fremme Vandets frie Flugt. Fortolkning af Lov 16de Marts 1851 . . . . 410—415.

§ 68. Om Forandringer i Regulativet for et større Vandløb. Andg. 29de Juli 1846 § 33 om Amtsraadets Ret i saa Henseende. Lov 17de Jan. 1859 § 15 om den enkelte Lodsejers Ret . . . . 415—417.

2) Om de større Vandløb, der i Henhold til Lov 17de Jan. 1859 § 1 ere overtagne af Amtsraadet.

§ 69. Fremgangsmaaden ved Vandløbs Overtagelse af Amtsraadet. Hvorvidt saadan Overtagelse kan finde Sted med Hensyn til Vandløb, der gaa over Kjøbstadgrunde. Amtsraadets Stilling med Hensyn til de af samme overtagne Vandløb. Fordelingen af Udgifterne ved Vandløbene . . . . 417—420.

b) Om de mindre Vandløb.

1) Om de mindre Vandløb, der ikke staa under offentligt Tilsyn.

§ 70. Hvem det paahviler at vedligeholde disse og Vedligeholdelsespligtens Omfang. Hvorvidt der kan foretages Forandringer ved Vandløbene. Tvistigheders Afgjørelse ved Vandsynsmændene. Om disses Udnævnelse m. v. Om Sagernes Indbringelse og Behandling for dem. Om de Regler, de have at følge ved Afgjørelsen af de dem forelagte Sager. Om Fremgangsmaaden, naar Nogen ikke opfylder de ham paahvilende Forpligtelser med Hensyn til et mindre Vandløb . . . 421—428.

2) Om de mindre Vandløb, der ere satte under offentligt Tilsyn.

§ 71. Om Fremggangsmaaden, naar et mindre Vandløb agtes sat under offentligt Tilsyn. Om Udarbejdelsen af Regulativer for saadanne Vandløb. Om Virkningerne af, at et mindre Vandløb sættes under offentligt Tilsyn . . . . 429—432.

II.

Om nye Vandafledningsanlæg.

§ 72. Bestemmelserne i Andg. 29de Juli 1846 §§ 53—58 om nye Grøfter over Naboens Jord. Bestemmelserne i Lov 17de Jan. 1859 om Drainingsanlæg. Om Fremgangsmaaden, naar der, efter at en ny Vandledning er anlagt, opstaaer Tvist om dens Vedligeholdelse . 433—439.

Side.

B.

Om de med Hensyn til Vandets Afbenyttelse i Agerbrugets Interesse givne Bestemmelser.

§ 73. Hovedreglen i Andg. 29de Juli 1846 §§ 3 og 59 om den Ret, der tilkommer de til et Vandløb stødende Lodsejere til at benytte Vandet i dette. Hvorledes det skal konstateres, at man ved et Vandingsanlæg ikke vil komme til at overskride denne Ret. Om Adgangen for de tilstødende Lodsejere til at kunne benytte Vandet, selv om de derved komme i Strid med Andres Ret, Lov 17de Jan. 1859 § 14. Om ikke-tilstødende Lodsejeres Ret til at benytte Vandet. Om Vandets Benyttelse i industrielle Øjemed .... 440—445.

Anmærkning 1. Om Betaling til Vandsynsmænd m. v. Anmærkning 2. Om Udtørring af Søer og Inddæmninger m. v. fra Havet og Fjordene .... 445—454.

IX.

Om forskjellige Foranstaltninger sigtende til at beskytte Ejendomme mod Ødelæggelser af Havet og Fjordene.

A.

Om Anlæg og Vedligeholdelse af Diger til Forebyggelse af Oversvømmelser fra Havet og Fjordene.

§ 74. Indledende Bemærkninger. Historisk Oversigt. Pl. 6te Juni 1848. Lov Nr. 69 af 23de Maj 1873 om Diger paa Lolland og Falster. Den almindelige Digelov Nr. 53 af 10de April 1874. Oversigt over dennes Indhold. Lovens Omraade: hvorvidt anvendelig med Hensyn til ældre Diger, Inddæmningsdiger, naturlige Værn, Klitstrækninger, de i Henhold til Lov Nr. 69 af 23de Maj 1873 paa Lolland og Falster opførte Diger. Loven gjælder ikke for Kjøbenhavn eller Færøerne 454—460.

§ 75. Almindelige Bestemmelser. 1) Enhver kan tilpligtes at taale Anlæg eller Udvidelse af et Dige paa hans Grund. Dog bliver der ikke Tale om en egentlig Ejendomsafstaaelse, men kun om at paalægge Ejendommen en Servitut. Af Hensyn hertil Spørgsmaal om Ordningen af Forholdet med Hensyn til Digets Benyttelse, Raadigheden over den udenfor samme liggende Grund (Strandbredden) og Digets Vedligeholdelse. Erstatningens Fastsættelse og Fordeling mellem Ejer og Bruger. — Forholdets Ordning, naar der fremsættes Paastand om Bevaringen af et alt tilværende Dige paa Andenmands Grund, over hvilket denne hidtil har havt fri Raadighed. 2) Afgivelsen af det til et Diges Opførelse, Udvidelse eller Vedligeholdelse nødvendige Materiale. 3) Om

Side.
Adgangen til at færdes over Andenmands Jorder i Anledning af Anlæget eller Vedligeholdelsen af et Dige. 4) Om Adgangen til at fremtvinge Deltagelse i de med Opførelsen af et nyt Dige eller Vedligeholdelsen m. v. af et ældre Dige forbundne Udgifter. 5) Om Forholdets Ordning ligeoverfor Lodsejerne, naar et Dige nedlægges. 6) Om Behandlingen af Digesager, særlig forsaavidt der er Spørgsmaal om et Digeanlæg, hvorved tillige en Inddæmning vil finde Sted . . . . 460—471.

§ 76. Om de Diger, der henhøre under et Digelag. Om Betingelserne for, at der kan oprettes et Digelag. Vedtægten for Digelaget, dennes Indhold, Udfærdigelse og Thinglæsning. Forandringer i Vedtægten og den til samme hørende Fortegnelse over de Bidragydende (Udstykninger). Amtsraadets Stilling til Digelagene. Forandringer ved de til Digelaget hørende Diger. Digelagets Opløsning. Bestemmelserne i Digelovens § 11 2det Stykke, § 15 og § 16 . . . . 471—479.

§ 77. Om Diger, der ikke henhøre til et Digelag 479—480.

B.

Om Indskrænkninger i Adgangen til at borttage Sten, Ler, Sand, Grus o. desl. fra Forstranden.

§ 78. Lov 13de April 1855 og 23de Jan. 1862. Fremgangsmaaden, naar Nogen i Henhold til sidstnævnte Lov ønsker Forstranden ud for sin Ejendom fredlyst. Forholdet i den heromhandlede Henseende med Hensyn til Strandbredden. Anmærkning. Om Strandbreddens Beskyttelse mod Bortskylning ved Opførelse af Høfder . . . . 480—485.

X.

Om Sandflugtens Dæmpning.

§ 79. Den ældre Sandflugtslovgivning. Lov 29de Marts 1867. Principerne i denne Lov. 1) Sandflugtsvæsenets Bestyrelse. Statens Tilsyn med Sandflugten i de fire vestjydske Amter udøves gjennem en Klitinspektør og 4 Overklitfogder. Den egentlige Bestyrelse af Sandflugtsvæsenet i de Kommuner, i hvilke Sandflugt findes, tilkommer Sandflugtskommissionerne. Disses Sammensætning m. v. Klitfogderne. Forholdet i Landets øvrige Amter, i hvilke Sandflugt findes. Fremgangsmaaden, naar der opstaaer Sandflugt i et Amt, i hvilket saadan ikke tidligere er forekommen. 2) Sandflugtskommissionernes Forretningsgang. 3) Bestemmelsen, af hvilke Sandflugtsstrækninger der skulle være det Offentlige Tilsyn undergivne. Forskjellen med Hensyn til disse mellem de Strækninger, der ere inddragne under det Offentliges Fredning, og de Strækninger, der ere overdragne Lodsejerne. Sandflugtskommissionens Ret til at afgjøre de forskjellige i denne Anledning opstaaende Spørgsmaal og de Hensyn, der

Side.
herved blive at tage. Hvorvidt Sandflugtskommissionens Beslutninger kunne indankes for Overlandvæsenskommissionen og Sagernes Behandling for denne. 4) Om de Sandflugtsstrækninger, der ere inddragne under det Offentliges Fredning. Om det Ejendommelige ved disse. Om Ejerens Stilling til samme, og navnlig om hans Ret til at fordre sig dem overleverede eller opgive sin Ejendomsret til dem. Om Bestemmelsen af, hvilke Arbejder der skulle udføres paa de paagjældende Strækninger, og navnlig om Klitinspektørens (Amtsraadet udenfor de 4 vestjydske Amter) Ret til at forandre de af Sandflugtskommissionen i saa Henseende tagne Bestemmelser. Om Arbejdernes Udførelse ved Kommunens Foranstaltning og om Overklitfogdernes og Klitinspektørens Tilsyn hermed. Om Udgifternes Udredelse af Kommunen og Fordeling mellem denne, Lodsejerne, Amtet og Staten. 5) Om de under det Offentliges Tilsyn henlagte Sandflugtsstrækninger, der ere overleverede Lodsejerne. Dæmpningen maa her besørges af Ejeren selv. Om det Offentliges Ret til at føre Tilsyn hermed og i fornødent Fald gribe ind. 6) Om hvad der skal iagttages, naar ny Sandflugt maatte opstaa. 7) Fredningsbestemmelser. 8) Om Paatale af Overtrædelser af Sandflugtslovgivningen m. v. Anmærkning. Om Træplantning i Klitterne, Lov 29de Decbr. 1857 og 29de Marts 1867 § 12 . 485—503.

XI.

Om Vejvæsenet.

§ 80. Indledende Bemærkninger. Hovedadskillelsen mellem offentlige og private Veje. Den tidligere Lovgivnings Bestemmelser om de offentlige Veje. Adskillelsen mellem Hovedlandeveje (herunder Hovedlandevejsgader), mindre Landeveje og Biveje samt om Vejenes Bestyrelse og navnlig om Statens Stilling i saa Henseende. Om de offentlige Veje, der ikke kunde henføres til nogen af de nævnte Klasser. — Lov 21de Juni 1867. Herefter kun 2 Klasser af offentlige Veje: Landeveje (herunder Landevejsgader) og Biveie, der bestyres henholdsvis af Amtsraadene og By- og Sogneraadene under Statens Tilsyn. Om Statens Ret til at indblande sig i Vejenes Bestyrelse og navnlig om Forstaaelsen af Lov 21de Juni 1867 § 15, 1ste Punktum. — Om de offentlige Stier . . . . 503—510.

A.

Om de offentlige Veje og Stier.

§ 81. Om Landevejene og Landevejsgaderne. Om Udfærdigelsen af Fortegnelser over disse. Om Forandringer i Fortegnelserne. — Efter Lov 21de Juni 1867 paahviler det Amtsraadskredsen at

Side.
vedligeholde de gjennem samme løbende Landeveje. Om den nærmere Forstaaelse af denne Bestemmelse og navnlig om Forholdet med Hensyn til den Del af en Vej, der gaaer over en Kjøbstads Grund. — Bestyrelsen af Landevejene tilkommer Amtsraadet. Om dettes Myndighed i saa Henseende og om Indenrigsministeriets Ret til at føre Tilsyn med, at det opfylder sine Forpligtelser. Om Fremgangsmaaden ved Udførelsen af Arbejderne paa Landevejene. Om Udgifternes Udredelse. — Om Landevejsgadernes Bestyrelse m. v. — Om Vedligeholdelsen af de paa offentlige Veje liggende Broer i Almindelighed*). — Anmærkning. Om forskjellige Foranstaltninger i Anledning af Hovedlandevejenes Henlæggelse under Amtsraadenes Bestyrelse, Lov 21de Juni 1867 . . . . 510—521.

§ 82. Om de offentlige Biveje. Om Fortegnelserne over disse og den Revision, der efter Lov 21de Juni 1867 § 6 hvert 5te Aar skal foretages af dem. Angaaende Forstaaelsen af de i den nævnte Lov givne Bestemmelser om Revisionens Foretagelse og den Fremgangsmaade, der bliver at iagttage, naar en ikke-privat Vej foreslaaes nedlagt. Om hvorvidt der kan foretages Forandringer i Fortegnelserne i Løbet af det Femaar, for hvilket de ere bestemte til at gjælde. Særlig om, hvorvidt det kan paalægges et Sogneraad at anlægge en ny Vej. — Bestyrelsen af Bivejene tilkommer By- og Sogneraadene. Om disses Pligter i saa Henseende og Amtsraadets Ret til at paase deres Opfyldelse. Om Fremgangsmaaden ved Arbejdernes Udførelse paa Bivejene. Om Udgifternes Udredelse. — Om de ikke-private Veje, der ere blevne forbigaaede ved Udarbejdelsen af Fortegnelserne over de offentlige Biveje . . . . . 521—532.

§ 83. Om forskjellige Bestemmelser sigtende til at beskjærme de offentlige Veje mod Overlast og sikre Færdslen paa dem m. v. 1) Forskjellige Bestemmelser i Frdn. 13de Decbr. 1793 §§ 76, 78, 79, 80, 81 og 82 indeholdende Forbud mod egenraadig at foretage Forandringer ved de offentlige Veje. Særlig om Forbudet i § 78 mod at benytte den Landevejene tilhørende Alen paa den anden Side Grøfterne (den saakaldte Vejalen) samt om Reglen i § 80 om Overkjørselsristers Anlæg og Vedligeholdelse. Om Paatale m. v. af Forseelser mod Frdn. 1793. 2) Om forskjellige Indskrænkninger, der ved Frdn. 13de Decbr. 1793 ere paalagte Ejerne af de til Vejene stødende Ejendomme med Hensyn til Benyttelsen af samme dels i Færdslens Interesse — Frdn.s §§ 75 og 79; særlig om Forbudet mod at opføre Møller for nær ved Vejene — dels i selve Vejenes Interesse — Frdn.s §§ 77, 83 og 91; hvorvidt disse sidste Bestemmelser endnu staa ved Magt. 3) Forbudet imod paa selve Vejen at henlægge eller anbringe Noget, der kan være til Hinder for Færdslen eller medføre Fare for

*) Jfr. Tilføjelserne S. 696.

Side.
denne, Frdn. 13de Decbr. 1793 §§ 83 og 84. Om Bortskaffelsen af de paa Vejene værende Ledde, Lov 21de Juni 1867 § 11. 4) Bestemmelserne i Lov Nr. 53 af 25de Marts 1872 § 11 om Beskyttelse for Vejene mod Ufred af Kreaturer. 5) Bestemmelser om Indretningen af de Vogne, der benyttes til Transport af Gods paa Vejene: Pl. 27de Maj 1848 og Lov 16de April 1851 for Sjællands Vedkommende. Om Retten til at befare Vejene med Lokomotiver, Lov 23de Jan. 1862 § 2. Om Anlæg af Sporveje, Lov 23de Jan. 1862 § 1 og Lov Nr. 12 af 20de Februar 1875. 6) Om Erlæggelsen af Bompenge og Bropenge for Benyttelsen af Veje og Broer. 7) Forskjellige Bestemmelser vedrørende Færdslen paa Vejene, Frdn. 13de Decbr. 1793 §§ 88 og 89 samt Lov Nr. 9 af 11te Jan. 1871 § 11 . . . . 532—546.

§ 84. Om offentlige Gangstier, Lov 4de Juli 1850. 546—549.

B.

Om de private Veje.

§ 85. Om det Ejendommelige ved disse. Om Ejendomsretten til det Areal, der er udlagt til en privat Vej. Om Retten til at fordre private Veje udlagte. Om Afgjørelsen af Tvistigheder mellem flere til Færdsel paa en privat Vej Berettigede om dennes Vedligeholdelse m. v., Lov 14de April 1865 og Nr. 139 af 30te November 1876 . . . 549—558.

XII.

Om forskjellige i Husdyravlens Interesse givne Bestemmelser.

§ 86. Om Foranstaltninger sigtende til at forebygge Ødelæggelse og Beskadigelser af Husdyr. Om Foranstaltninger til at hindre smitsomme Sygdommes Udbredelse blandt Husdyrene. Om Uddannelsen og Ansættelsen af Dyrlæger samt om den disse tilkommende Eneret. Om det veterinære Sundhedsraad. Om Lov 29de Decbr. 1857 om smitsomme Sygdomme blandt Husdyrene og Lov Nr. 141 af 30te November 1876 om Hundegalskaben. Anmærkning. Om Lov Nr. 25 af 25de Februar 1876 . . . . 558—569.

§ 87. Om forskjellige ved Lovgivningen trufne Foranstaltninger sigtende til Husdyravlens Fremme. Nu virkes der i saa Henseende kun ved Præmier. Herom haves nu Reglerne i Lov Nr. 88 af 2den Juli 1880. Om Stutterikommissionen . . 570—573.

Side.

XIII.

Om forskjellige andre fra Statens Side trufne Foranstaltninger sigtende til at fremme Indførelsen af Forbedringer i Landbruget.

§ 88. Om Statens Virksomhed for Uddannelsen af Landmænd og saadanne Fagmænd, hvis Virksomhed mer eller mindre staaer i Forbindelse med Landbruget (Dyrlæger, Landinspektører, Gartnere, Forstmænd, Beslagsmede). Om den kongelige Veterinær- og Landbohøjskole, Lov 8de Marts 1856. — Om Understøttelse af Statskassen til Fremme af Foretagender, der kunne komme Agerbruget til Gode. Om de fra Statens Side trufne Foranstaltninger for at fremme og lette Hedernes Opdyrkning . . . . 573—578.

XIV.

Om Lov Nr. 63 af 28de Maj 1880 angaaende Vands Afledning og Afbenyttelse.

§ 89. Indledende Bemærkninger. Fremstilling af Hovedprinciperne i Loven . . . . 578—585.

§ 90. Almindelige Bestemmelser. 1) Lovens Omraade. Paa hvilke Vandløb anvendelig. Lovens Ikrafttræden og Ophævelse af ældre Love. 2) Om de Autoriteter, der have med Vandløbssager at gjøre. Om Vandsynsmændene. Deres Udnævnelse m. v. Sagernes Indbringelse for dem og deres Behandling. Mændenes Virksomhedsomraade. Hvorvidt deres Kjendelser ere exegible. — Om Landvæsenskommissionerne og de om Sagernes Behandling for disse i Loven givne særlige Bestemmelser. — Om Appel af Vandsynsmændenes og Landvæsenskommissionens Kjendelser. — 3) Om hvorvidt Expropriation kan finde Sted. Om Fastsættelsen af Erstatning til de Lodsejere, i hvis Ejendomsraadighed der gjøres Indgreb. Om Ordningen af Forholdet ligeoverfor Panthavere og Brugere. 4) Om Adgangen til at færdes over Andenmands Jorder. 5) Om Forholdet ligeoverfor Veje og Jernbaner. 6) Om Bøder og om Brugen af Stempelpapir . . . . 578—608.

Side.

Første Afdeling.

Om Vands Afledning.

I.

Om Vedligeholdelsen m. v. af de alt existerende Vandløb.

A.

Om de offentlige Vandløb.

§ 91. Om Inddelingen af de offentlige Vandløb og Afgjørelsen af, hvilke Vandløb der skulle betragtes som offentlige. Adskillelse mellem Hovedvandløb og mindre offentlige Vandløb. Beslutning om Optagelse tages for de førstnævntes Vedkommende af Amtsraadet for de sidstnævntes af By- eller Sogneraadet. Fremgangsmaaden i saa Henseende. Nedlægning af offentlige Vandløb. Overførelse fra en Klasse til en anden . . . . 609—613.

§ 92. Om Reguleringen af offentlige Vandløb samt om Ordningen af Forholdet ligeoverfor de ved et saadant allerede værende Møller og lignende Værker. Sager om Reguleringer man indbringes enten for Vandsynsmændene (de mindre offentlige Vandløb) eller Landvæsenskommissionen (Hovedvandløbene), der have at bestemme, hvorvidt og paa hvilken Maade Reguleringen skal foregaa, at ordne Forholdet ligeoverfor de Lodsejere, der lide Skade ved den og bestemme, hvorledes Udgifterne skulle fordeles. Om Udredelsen af Omkostningerne ved disse Forretninger. — Forholdet ligeoverfor Møller o. s. v. Sager herom behandles altid af Landvæsenskommissionen. Sager angaaende Flodemaal, Lovens § 32 — Sager angaaende Forandringer eller Nedlæggelse af Møller m. v. Lovens §§ 34—42. Fortolkning af disse Bestemmelser. — Om hvem der kan foretage Nivellementer, Opmaalinger m. v. i Anledniug af en Vandløbsregulering . . . . . . 613—628.

§ 93. Om Udfærdigelsen af Regulativer for offentlige Vandløb og disses Indhold. Om af hvem de affattes. Indholdet falder i 2 Dele. Over den administrative Del er den kommunale Bestyrelse raadig, derimod ikke over den anden Del. Spørgsmaal om, hvorledes den kommunale Bestyrelse skal forholde sig ved Affattelsen af Regulativets Bestemmelser om Vedligeholdelsesbyrdens Fordeling og Fortolkning af den i Lovens § 23 givne Regel om, hvem Vedligeholdelsen paahviler. — Den formelle Fremgangsmaade ved Regulativets Udfærdigelse. — Vedligeholdelsesbyrdens Fordeling i Tilfælde af Udstykninger . . . . 628—636.

§ 94. Om de med Hensyn til Bestyrelsen m. v. af de offentlige Vandløb gjældende Regler. Almindelige Bemærkninger om den kommunale Bestyrelses Stilling. 1) Om Udførelsen af Arbej-

Side.

derne ved de offentlige Vandløbs Regulering og Vedligeholdelse. 2) Om Udøvelsen af den kommunale Bestyrelses Tilsyn med Vandløbene. 3) Om Udredelsen af Udgifterne ved Vandløbene. 4) Om Ordningen af Forholdet mellem Ejere og Brugere af de til Vandløbene bidragspligtige Ejendomme. 5) Om Adgangen til ved offentlige Vandløb at anbringe Vandværker o. s. v. — Straffebestemmelser . . . . 636—644.

§ 95. Om Forandringer i de efter det udfærdigede Regulativ for et offentligt Vandløb gjældende Bestemmelser. Forandringer i Regulativets administrative Del foretages af den kommunale Bestyrelse, andre Forandringer kun efter Begjæring af en Privat. Om hvem der kan fremsætte Begjæring herom. Den formelle Fremgangsmaade. Hvorledes der skal forholdes med Arbejdernes Udførelse . . . . 644—647.

B.

Om de private Vandløb.

§ 96. Med disse har det Offentlige Intet at gjøre. Tvistigheder mellem Brugerne af de tilstødende Jorder, hvem Vedligeholdelsen alene paahviler, afgjøres af Vandsynsmændene. Disse kunne tilkaldes for at tilvejebringe en almindelig Ordning med Hensyn til Vandløbets Vedligeholdelse — Lovens § 44 og 45 jfr. § 49 om Vedligeholdelsesbyrdens Fordeling i Tilfælde af Udstykninger —, for at afgjøre Tvistigheder mellem enkelte af de tilstødende Jordbrugere, Lovens § 47 — samt endelig i Tilfælde af, at en Jordbruger ikke opfylder de ham efter Forlig eller Kjendelse paahvilende Forpligtelser, Lovens § 48 . . . . 648—652.

C.

Om Søer.

§ 97. Indledende Bemærkninger. Lovens § 50 om Søer og andre Indvande der stilles under offentligt Tilsyn. Hvad der forstaaes ved „Indvande". Hvorvidt Søen skal betragtes som et selvstændigt Vandløb eller som en integrerende Del af et andet Vandløb. Hvem der afgjør, om Søen skal erklæres for offentlig. Ordningen af Forholdene i denne Anledning og navnlig om, hvorledes der bliver at forholde med Vedligeholdelsesbyrdens Fordeling. Om Fordelene ved at en Sø erklæres for offentlig. — Lovens § 51 om de Søer, der ikke ere stillede under offentligt Tilsyn. Hovedreglen er, at alle Lodtagere i Søen skulle være enige, for at en Sænkning af Vandspeilet kan finde Sted. Hvorvidt den herfra i Loven gjorte Undtagelse er praktisk anvendelig. — Hvorvidt Lovens Regler kunne anvendes, naar der er

Side.

Spørgsmaal om en egentlig Tørlægning af en Sø. Hvorledes Forholdet stiller sig, naar andre end de tilstødende Lodsejere eje Søen 653—663.

II.

Om nye Vandafledningsanlæg.

§ 98. Indledende Bemærkninger. Om de Autoriteter, der skulle behandle de herhenhørende Sager. De forskjellige Forhold, der bliver at tage Bestemmelse om, naar Nogen vil anlægge en aaben eller lukket Ledning over Andenmands Grund. — Om Ombytning af aabne Grøfter med lukkede Ledninger. — Hvorvidt et Vandafledningsanlæg kan fordres indrettet saaledes, at det ogsaa kommer Andre end Rekvirenten tilgode. — Om Gjennemførelsen af de om nye Ledninger og da navnlig disses Vedligeholdelse trufne Bestemmelser. — Hvorvidt Forandringer ved alt existerende Vandløb, der ikke have Hjemmel i de om Vedligeholdelsen m. v. af disse givne Bestemmelser, kunne fordres gjennemførte efter Reglerne om nye Vandafledningsanlæg . . . . 663—672.

Anmærkning. Hvorvidt de i Loven om Vandafledning givne Bestemmelser ogsaa ere anvendelige, naar Afledningen foretages i Øjemed, der ikke vedrøre Agerbruget . . . . 672.

Anden Afdeling.

Om Vands Afbenyttelse.

§ 99. Almindelige Bemærkninger. Om anden Afbenyttelse end til Vanding af Enge eller andre Jorder. Lovens § 78. — Hovedprinciperne i Materien om Vands Afbenyttelse til Vanding af Enge og Jorder. — Hvorvidt offentlig Sanktion paa et Vandingsanlæg er nødvendig. Forstaaelsen af Lovens § 62. — Fremgangsmaaden, naar man vil sikre sig, at et saadant Anlæg ikke kommer i Strid med Andres Interesse. Hvorvidt Lovens Regler ere anvendelige paa Søer . . 672—676.

§ 100. Om Adgangen til at foretage Vandingsanlæg, naar der ikke foreligger et „Vandingsinteressentskab". Hovedreglerne i saa Henseende i Lovens § 60. — De Forhold, Landvæsenskommissionen eventuelt vil have at give Regler for: a) Ordningen af Forholdet ligeoverfor og mellem dem, der have Ret til at benytte Vandet i Vandløbet til Vanding af deres Jorder. b) Ordningen af Forholdet ligeoverfor dem, der ville komme til at lide Skade ved Anlæget, eller over hvis Ejendomme det i en eller anden Retning er nødvendigt at disponere. c) Fastsættelsen af de nærmere Bestemmelser om Anlægets Indretning m. v. — Om hvorvidt Nogen kan paatvinges som

Side.

Deltager i Anlæget. — Om Anlægets Udførelse og Vedligeholdelse. — Straffebestemmelser . . . . 676—687.

§ 101. Om Adgangen til at foretage Vandingsanlæg, naar der foreligger et „Vandingsinteressentskab“, samt om de med Hensyn til Organisationen m. v. af et saadant givne Regler. Om de Begunstigelser, der ere indrømmede „Vandingsinteressentskaber“. Om hvornaar et saadant foreligger, Udarbejdelsen af Vedtægt for samme m. v. . . . . 687—691.

Anmærkning. Om Forholdet mellem den ældre og den nye Ret . . . . 691—694.

Indledning.

§ 1.

Om Landborettens Begreb og Omfang.

Det er Landborettens Opgave at give en Fremstilling af de Love, der særlig vedrøre Landbruget.

Herhen høre da for det Første de Love, der give nærmere Regler om de Privates Raadighed over de faste Ejendomme paa Landet, samt de Love, der gaa ud paa nærmere at ordne Forholdet mellem Ejere og Brugere af saadanne Ejendomme. Lovgivningen hos os har nemlig ikke ment at kunne indrømme den samme frie Raadighed over Jorder som over andre Ejendomsgjenstande eller i alle Tilfælde at kunne overlade det til Parterne i et Forpagtningsforhold at ordne Vilkaarene for dette, som de selv ville.

Dernæst skal Landboretten selvfølgelig omhandle de Love, der direkte ere givne i Agerbrugets Interesse for at gjøre det muligt, at dette kan udvikle sig paa bedste Maade. Af saadanne Love maa der i et Land, hvor Agerbruget har naaet en større Udvikling, altid være en Del, idet Lovgivningen nødvendig maa gribe ind navnlig for at ordne Forholdet mellem Naboer f. Ex. med Hensyn til Hegn og Fred, skadeligt Vands Afledning m. v. Hos os have Forholdene imidlertid ført det med sig, at denne Del af Landboretten faaer et betydeligt større Omfang. Der havde nemlig i Tidens Løb udviklet sig en Række af uheldige Forhold, der virkede i høj Grad skadelig for Agerbruget, og det har derfor siden Slutningen af forrige

Aarhundrede været en Hovedopgave for Lovgivningen at faa disse Forhold forandrede og de deraf flydende Hindringer for Agerbrugets Opkomst fjernede. I dette Øjemed er der efterhaanden blevet givet en Række af Love f. Ex. om Jordfællesskabets Ophævelse, om Hoveriets, Pligtarbejdets og Jagtrettens Afløsning, om Tiendens Forandring fra en Ydelse i Kjærven til en fast aarlig Afgift m. fl. Disse Love have nu vistnok tabt en stor Del af deres Betydning, idet de ved samme paabudte Foranstaltninger i det Væsentligste ere gjennemførte; men ligesom dette dog ikke er Tilfældet med dem alle, saaledes have de i ethvert Fald forsaavidt endnu praktisk Betydning, som de ikke alene gaa ud paa at fjerne de tidligere bestaaende Hindringer for Agerbrugets Opkomst, men tillige indeholde Bestemmelser sigtende til at forhindre, at lignende uheldige Forhold atter skulle udvikle sig, og ingen af dem vil derfor ganske kunne forbigaaes i en Fremstilling af Landboretten.

Overensstemmende med det Foranstaaende vil den følgende Fremstilling falde i 3 Afsnit, nemlig:

I. Om de forskjellige Arter af faste Ejendomme paa Landet og de angaaende Raadigheden over disse gjældende Regler.

II. Om de forskjellige Lejeforhold med Hensyn til faste Ejendomme paa Landet.

III. Om forskjellige almindelige navnlig i Agerbrugets Interesse trufne Foranstaltninger.

Forinden der imidlertid skrides til Behandlingen af disse forskjellige Materier, skulle her nogle Forhold berøres, der dels kun staa i en fjernere Forbindelse med Landboretten uden dog ganske at kunne forbigaaes i samme, dels ikke godt kunne behandles under noget af de ovenanførte Afsnit.

Anmærkning. Den eneste sammenhængende Fremstilling af den danske Landboret, der haves, er J. Mandix's udførlige Haandbog i den danske Landvæsensret fra Aarhundredets Begyndelse, der dog nu for største Delen er fuldstændig forældet. Derimod har Professor Gram paa forskjellige Steder i sin danske Formueret mer eller mindre udførligt behandlet de fleste

til Landboretten hørende Materier, og endelig ere flere af disse blevne gjort til Gjenstand for særlig Behandling, dels i Afhandlinger i Tidsskrifer, dels i selvstændige Skrifter. Det eneste af de herhen hørende Arbejder, der nu har nogen større praktisk Betydning er imidlertid „Haandbog for Landvæsens-kommissærer“ af V. Ingerslev, der foruden at give en Fremstilling af de om Landvæsenskommissionernes Sammensætning, Forretningsgang o. s. v. givne Regler, tillige udførlig behandler de om de forskjellige Arter af Sager, hvormed Landvæsenskommissionerne kunne faa at gjøre, givne Lovbestemmelser.

§ 2.

Om de Autoriteter, der have med Landvæsenssagers Behandling at gjøre.

Medens Rentekammeret og tildels Kancelliet tidligere vare de øverste administrative Autoriteter i Landvæsenssager, er Bestyrelsen af disse nu henlagt under Indenrigsministeriet, jfr. Bekj. af 24de Novbr. 1848. Dette udøver sin Myndighed gjennem Amtmændene og Herredsfogderne, og enhver Sag, der afgjøres af Ministeriet, maa derfor i Reglen passere disse Autoriteter. De nævnte Embedsmænd ere dog imidlertid ikke udelukkende henviste til saaledes at optræde paa Ministeriets Vegne og være Mellemmænd mellem dette og Befolkningen, men der er ved Siden heraf tillagt dem, og da navnlig Amtmændene, en mere selvstændig Virksomhed i mange Landvæsenet vedrørende Sager.

Efter Frdn. 6te Juni 1769 § 6 og 9de Febr. 1820 § 6 skulde Præsterne have Tilsyn med, at Bøndergaarde ikke lægges øde eller henstaa ubortfæstede i længere Tid end tilladt m. m. jfr. Skr. 8de Jan. 1848 og Cirk. 10de April 1867 Dep. Td. Nr. 769, men i Henhold til Cirk. fra Kirke- og Undervisningsministeriet af 3die Septbr. 1870 Dep. Tid. S. 833, udøves dette Tilsyn nu af Herredsfogderne.

Til Bistand for Herredsfogderne ved Udøvelsen af de dem paahvilende Forretninger er der paa Landet ansat Sognefogder, i Reglen en for hvert Sogn. De beskikkes af Amtmanden,

Frdn. 11te Novbr. 1791 § 1, og lønnes af Amtsrepartitionsfonden med fra 40—200 Kr. om Aaret, Lov 4de Marts 1857. Efter Indholdet af Frdn. 1791 synes Ingen at kunne tilpligtes at modtage Bestikkelse som Sognefoged, men i Praxis antages det dog, at det kan paalægges Enhver at fungere mindst i 3 Aar, jfr. Indenrigsministeriets Skr. 26de Aug. 1863 og Justitsministeriets Skr. 4de Maj 1867 Dep. Tid. S. 907. De ere nærmest at betragte som Herredsfogdernes Medhjælpere, skulle udføre disses Befalinger og Foranstaltninger samt vaage over god Orden, Frdn. 11te Novbr. 1791 § 4, Lov 2den Marts 1861 §§ 16, 51 m. fl. (Tidligere skulde de ogsaa yde deres Bistand i visse nærmest kommunale Anliggender, saaledes ved Udførelsen af Vejarbejder, Udskrivning af Sognekjørsler m. v.; men dette ansees nu for bortfaldet, jfr. med Hensyn til Vejvæsenet Lov 21 Juni 1867 § 13, med Hensyn til Sognekjørsler Indenrigsministeriets Skr. 10de Febr. 1867 Dep. Tid. S. 1248. Derimod maa de dem efter Regl. 20de Dcbr. 1799, jfr. Lov 30te Decbr. 1858, paahvilende Forpligtelser med Hensyn til Snekastningen paa Vejene (besørge de Arbejdspligtige tilsagte, fordele Arbejdet mellem disse og paase dets ordentlige Udførelse) endnu staa ved Magt, da Snekastningens Udførelse, skjøndt Udgifterne ved samme væsentligst falde Kommunen til Byrde, dog ikke kan betragtes som et rent kommunalt Anliggende. Efter Lov 4de Marts 1857 kan der nu ikke længere — hvilket tidligere antoges — beskikkes faste Medhjælpere for Sognefogderne (Budfogder og Hjælpesognefogder) Derimod er det i Justitsministeriets Skr. Nr. 279 af 20de Decbr. 1875 udtalt, at der Intet er til Hinder for, at der under særlige Omstændigheder beskikkes Sognefogden en Medhjælper, dog at denne maa handle paa Sognefogdens An- og Tilsvar. Der kan dog ikke være Tale om at paalægge Nogen at overtage et saadant Hverv mod hans Villie.

Tidligere var der paa de fleste Steder i Landet ansat en Oldermand i hver Landsby, der især havde at sørge for Overholdelsen af Bøndernes Vedtægter navnlig med Hensyn til Fællesskabet og vaage over Ordenen i Byen. Denne Bestil-

ling der ikke kan betragtes som afskaffet ved Lov 4de Marts 1857 jfr. Indenrigsministeriets Skr. Nr. 111 af 16de Maj 1874, har nu tabt største Delen af sin Betydning, dels som Følge af Fællesskabets Ophævelse, dels fordi en stor Del af de Oldermændene tidligere paahvilede Forretninger ere gaaede over til Sognefogderne. Institutionen er derfor ogsaa paa mange Steder i Landet aldeles forsvunden, og hvor Oldermænd endnu findes, bestaaer deres Virksomhed væsentligst i at gaa Sognefogderne til Haande navnlig ved Tilsigelser til Snekastningsarbejde, se iøvrigt Mandix's Haandbog i den danske Landvæsensret og Indenrigsministeriets Skr. 25de Aug. 1859 samt Nr. 111 af 16de Maj 1874 og 130 af 14de Juli 1879. Oldermanden vælges vistnok i Almindelighed for 1 Aar ad Gangen af Bymændene mellem Gaardbesidderne. I den ovennævnte Skr. af 16de Maj 1874 har Indenrigsministeriet udtalt, at det ikke kan paalægges Nogen at fungere som Oldermand i over 3 Aar, men at det iøvrigt maa bero paa hver Egns Skik og Brug, hvornaar han kan fratræde. Oprindelig maatte Bestillingen vistnok betragtes som et rent personligt Ombud, der ikke kunde paalægges Nogen, der vitterlig ved Fraværelse, Alder m. v. var ude af Stand til at udføre det. I Tidens Løb har imidlertid Forholdet i det Mindste paa mange Steder udviklet sig saaledes, at Enhver, der besidder en Gaard, ansees pligtig at overtage Bestillingen, saaledes at han hvis han ikke selv kan udføre den, maa leje en Anden i sit Sted jfr. Kanc. Skr. 16de Juni 1821 og Indenrigsministeriets Skr. af 4de April 1863 samt Nr. 104 af 14de Juli 1879. Dog er det af Indenrigsministeriet antaget, at Hvervet under ingen Omstændighed kan paalægges en Mand, der boer udenfor Sognet s. Skr. 12te Maj 1851 jfr. Kanc. Skr. 12te Septbr. 1843.)

Ingen af de i det Foregaaende nævnte Embeds- og Bestillingsmænd have imidlertid udelukkende eller endog blot væsentligst med Landvæsenssager at gjøre, og der tages derfor heller ikke ved deres Beskikkelse noget Hensyn til, om de ere i Besiddelse af Kjendskab til Landboforholdene. Et saadant

Kjendskab maa imidlertid i mange Tilfælde nødvendigvis kræves hos de Mænd, der skulle have med Landvæsenssagers Behandling at gjøre, og der er derfor ogsaa fra Lovgivningsmagtens Side blevet taget særlig Hensyn hertil. I enkelte Tilfælde f. Ex. for Sandflugtsvæsenets Vedkommende er der i dette Øjemed ansat særegne Embeds- og Bestillingsmænd, og i andre Tilfælde er det paalagt Sogneraadene og Amtsraadene, hvis Medlemmer jo maa forudsættes at have særligt Kjendskab til Forholdene paa Landet, at medvirke ved Sagernes Behandling og Afgjørelse, f. Ex. i Vandløbssager; men som oftest er Forholdet ordnet saaledes, at det er overdraget dertil særlig valgte Mænd af selve Landbefolkningen at varetage enkelte Landvæsenet vedrørende Forretninger. Saaledes er der ansat særegne Vandsynsmænd, Hegnsynsmænd, Jordboniteringsmænd, m. fl.; i andre Tilfælde er Lovgivningen gaaet den Vej at nedsætte særegne Kommissioner til Ordningen af visse Forhold, f. Ex. Afløsningen af Hoveriet, Jagtretten m. v.*) De Mænd, hvem der saaledes er overdraget særlige Hverv, Landvæsenet vedrørende, have nu i Reglen kun med enkelte bestemte Arter af Sager at gjøre, og det Nødvendige om deres Udnævnelse, Virksomhedsomraade m. v. vil derfor mest passende kunne fremstilles i Materien om de Sager, hvormed de have at gjøre. En Undtagelse i saa Henseende gjøre dog Landinspektørerne, de faste Taxationsmænd til at foretage Jordboniteringer samt Landvæsenskommissærerne, og disse skulle derfor særlig omhandles i de følgende §§.

§ 3.

Om Landinspektørerne.

Disse beskikkes af Kongen efter ved den kongelige Veterinær- og Landbohøiskole jfr. Lov 8de Marts 1856 § 1 at have underkastet sig den anordnede Examen, og erholde ligesom kongelige Embedsmænd Bestalling, der nu i Henhold til Lov

*) Jfr. hermed en udførlig Afhandling af Auditor C. Jørgensen i Ugeskrift for Retsv. 1878 S. 1—64 „Om Ombud" og sammesteds S. 481—86.

26de Marts 1870 § 7 bliver at udfærdige uden Betaling. Efter Justitsministeriets Skr. Nr. 42 af 9de Marts 1874 ere de ogsaa at anse som kongelige Embedsmænd og derfor blandt Andet fritagne for at tjene i Brandkorps. De lønnes imidlertid dog ikke af Statskassen, men kunne derimod selvfølgelig fordre Betaling af dem, der benytte deres Tjeneste. Dog er der ofte ved Lovgivningen sat en Grændse for Betalingens Størrelse, jfr. Frdn. 23de April 1781 § 27, 10de Novbr. 1791, 20de Sptbr. 1806, 7de Juli 1810, 24de Juni 1817 og Lov 6te April 1850 § 4, jfr. ogsaa Lov 11te Febr. 1863 om Kjøbstædernes Matrikulering § 8, hvorefter Indenrigsministeriet fastsætter Vederlagets Størrelse.

Landinspektørernes Forretninger angaa væsentligst Udskiftninger Frdn. 23de April 1781, Udstykninger Frdn. 3die Decbr. 1819 § 9 og flg. samt Magelæg og Omdelinger af Fæstegods. Desuden skulle de benyttes til Optagelse af Nivellementer i Anledning af Vandløbs Regulering Pl. 10de Novbr. 1791 § 12 (jfr. Indenrigsministeriets Skr. Nr. 77 af 22de April 1876, hvorefter saadanne Nivellementer ikke kunne udføres af polytekniske Kandidater i Ingeniørfaget) samt lede Taxationsforretninger i Anledning af Jords Afstaaelse til forskjellig offentlig Brug, saasom til Jernbaneanlæg Frdn. 5te Marts 1845 § 10, til Anlæg eller Udvidelse af Landeveje Lov 6te April 1850 § 4, samt Biveje Lov 20de Aug. 1853 § 4.

Tidligere var der i hvert Stift beskikket en Stiftslandinspektør, der oppebar Gage af Statskassen, men da ogsaa var forpligtet til at overtage de Forretninger, hvortil hans Bistand forlangtes af nogen Lodsejer i Stiftet, samt uden Vederlag at udføre de Forretninger, der paalagdes ham af Regjeringen. Magelæg mellem Hovedgaards- og Bondejord kunde derhos kun foretages af ham, Frdn. 23de April 1781 § 25. Dog kunde Rentekammeret eller senere Indenrigsministeriet i Henhold til en kgl. Resolution af 18de Fbr. 1782 bemyndige en Landinspektør til at udføre et saadant Magelæg, og saadan Autorisation ansees endnu nødvendig, skjøndt Stiftslandinspektørbestillingen er inddragen.

Landinspektørerne ere pligtige selv at udføre de dem overdragne Arbejder. Til Hjælp ved disse maa de kun holde 1 Assistent, som vel maa gaa dem til Haande under Arbejdet, men derimod ikke selv under Landinspektørens Navn foretage nogen Opmaaling eller Udskiftning. Overtrædelse heraf medfører Mulkt eller efter Omstændighederne Bestallingens Fortabelse, Frdn. 23de April 1781 § 29. Denne Bestemmelse er indskjærpet ved Indenrigsministeriets Cirk. af 10de Fbr. 1855 og 22de Maj 1858, af hvilke det første, for at sætte Ministeriet i Stand til at kontrollere Forskriftens Jagttagelse, fastsætter, at Landinspektørerne paa samtlige af dem udfærdigede Kort, Beregnings- og øvrige Dokumenter samt paa de af dem ledede Taxationsforretninger under deres Haand skulle attestere, at Forretningerne ere udførte enten af dem selv personlig eller under deres personlige Tilstedeværelse og specielle Tilsyn. Ved hvert Aars Udgang skulle de derhos gjennem Amtet indberette til Ministeriet, hvilke Personer de i det forløbne Aar have benyttet til deres Assistance. Disse Bestemmelser ere dog ikke til Hinder for, at en Landinspektør benytter flere andre Landinspektørers eller Landmaaleres Assistance til at foretage Opmaalinger og udføre andre Forretninger, hvortil de ere autoriserede, naar det kun iagttages, at den, der har udført Forretningerne, selv attesterer og underskriver dem.

Anmærkning. Foruden Landinspektørerne bleve tidligere ogsaa Landmaalere beskikkede af Kongen. Deres Forretninger angik navnlig Udskiftninger og Udstykninger, men indskrænkede sig væsentligst til de herved forefaldende Opmaalinger samt til Korts Forfærdigelse, hvorimod de ved Udskifninger og Udstykninger forefaldende vigtigste Forretninger, nemlig Ledelsen af Taxationsforretninger og Forfattelsen af Hartkornsberegninger vare forbeholdte Landinspektørerne. Dog kunde Landmaalere erholde Autorisation til at udføre samtlige de Landinspektørerne tilkommende Forretninger. Efter at den særegne Landmaalerexamen nu er afskaffet ved Bekjg. af 5te Aug. 1855, bliver der for Fremtiden ikke beskikket flere Landmaalere, og de nu levende Landmaaleres Adgang til at erholde Autorisation til

Udførelse af Landinspektørforretninger er bleven betydelig indskrænket jfr. Indenrigsministeriets Cirk. af 31te Oktbr. 1854.

Ifølge Pl. 20de Septbr. 1831 ere de, der i sin Tid af Kongen have erholdt Bestalling som slesvigske Landmaalere, berettigede til ogsaa i Kongeriget at praktisere som Landmaalere, men derimod ikke som Landinspektører.

§ 4.

Om de faste Taxationsmænd til at foretage Jordboniteringer.

Efter Lov 4de Juli 1850 § 1 skal ethvert Sogneraad dertil vælge to i Kommunen bosatte Mænd, hvorefter Valget indstilles til Approbation af Amtsraadet. Valget gjælder for 3 Aar, og Enhver er pligtig at modtage Valg. Dog kan den, der har fungeret i 3 Aar, undslaa sig for at modtage Valg for de følgende 3 Aar. Den første Gang, en Taxationsmand deltager i en Forretning, indfører og underskriver han i den Protokol, i hvilken enhver Jordbonitering skal indføres, en edelig Forsikring om, at han med Samvittighedsfuldhed og efter bedste Indsigt vil varetage det ham betroede Hverv. Om den Taxationsmændene tilkommende Godtgjørelse, jfr. Lovens § 3 og Indenrigsministeriets Skr. af 19de Septbr. 1854. — Naar dertil findes Anledning, kan Amtsraadet afskedige Taxationsmændene. Vakancer, der indtræde i Løbet af de 3 Aar, udfyldes ved nye Valg af det Sogneraad, i hvis Distrikt Vakancen er indtraadt. — For hvert Herred udnævner Amtsraadet en af dettes Taxationsmænd til at fungere som Formand. Dog kan Raadet, hvis dertil findes Anledning, dele et Herred i flere Afdelinger eller forene flere Herreder til et Distrikt. — I Kjøbstæderne vælger vedkommende Byraad 3 i Kommunen bosatte Mænd til faste Taxationsmænd og beskikker en af disse til Formand. Amtmanden bliver her at betragte som overordnet Autoritet istedetfor Amtsraadet, Lovens § 5. De Landdistrikter, der ere forbundne med Kjøbstæderne, skulle efter Lovens § 1 i den heromhandlede Henseende efter vedkomende Amtsraads Bestemmelse henlægges

under det bekvemmest liggende Landsogn, men det er dog tvivlsomt, om dette ikke nu maa være forandret, efterat de paagjældende Distrikter have faaet en særegen Bestyrelse for de Anliggender, de ikke have tilfælles med Kjøbstaden, jfr. Lov 6te Juli 1867 § 3 og 26de Maj 1868 § 15.

Enhver i Anledning af Udskiftning, Udstykning, Mageslæg eller Ombeling af Fæstegods nødvendig Jordbonitering skal foretages af de heromhandlede Taxationsmænd. Fremdeles skulle de ved Udskiftninger af Torvemoser i Henhold til Lov 30te Dec. 1858 foretage de i Lovens § 4 ommeldte Taxationer. Ved Lov 20de Aug. 1853 § 4 er det derhos bestemt, at de skulle fastsætte Erstatningen for Jord, der indtages til offentlige Biveje. Fremdeles skulle de ogsaa fastsætte den Erstatning, der muligvis i Henhold til Lov 21de Juni 1867 § 11 kan blive at udrede for Borttagelsen af Ledde paa offentlige Biveje. Endelig skulle de efter Indenrigsministeriets Skr. af 23de April 1859 benyttes ved Taxationer i Anledning af Jords Udlægning til Skolelodder, og det er derhos Praxis at benytte dem ved Afholdelsen af Boniteringsforretninger, naar der skal paalignes et Areal, der ikke tidligere har været skyldsat efter den nye Matrikul, nyt Ager og Engs Hartkorn, jfr. nedenfor § 6. Det maa imidlertid bemærkes, at det vistnok er meget tvivlsomt, om Administrationen saaledes kan være berettiget til at udvide Kredsen af de til de faste Jordboniteringsmænd henlagte Forretninger. Saavel Mændene som vedkommende Private synes at maatte kunne protestere herimod.

Den, der ønsker en af de heromhandlede Forretninger udført, har herom at henvende sig til Taxationsmændenes Formand i det paagjældende Distrikt og for ham at opgive dem, hvem Forretningen vedkommer, navnlig de eventuelle Kjøbere, naar der er Spørgsmaal om en Udstykning, og Ejeren allerede staaer i Handel om nogen af Parcellerne. Formanden udnævner da, saavidt muligt efter Overenskomst saavel med Taxationsmændene som med de i Sagen interesserede Parter, 2 af Distriktets Taxationsmænd (jfr. for Kjøbstæderne Inden-

rigsministeriets Skr. 19de Septbr. 1854), der skulle udføre Forretningen, og bestemmer, naar denne skal finde Sted. De udnævnte Mænd maa hverken til hinanden indbyrdes eller til nogen af Sagens Parter staa i saa nært Slægtskab som Forældre, Børn, Sødskende eller lige saa nært Svogerskab. — Det er Rekvirentens egen Sag at drage Omsorg for, at en Landinspektør giver Møde ved Forretningen for at vejlede Mændene, ligesom ogsaa at sørge for, at de i Sagen Interesserede med 8 Dages Varsel tilsiges til at møde. Naar Forretningen er tilendebragt, indføres den i en dertil bestemt Protokol, der altid maa være tilstede under Forretningen, jfr. Indenrigsministeriets Skr. Nr. 434 af 23de Decbr. 1871, hvorefter der Intet er til Hinder for, at der haves flere Protokoller i et Distrikt. I denne Protokol bliver det tillige at bemærke, hvilken Landinspektør der har ledet Forretningen, og hvilke af Sagens Parter, der have givet Møde eller dog bevislig ere blevne behørig varslede. Naar Forretningen derpaa er oplæst, have Mændene udtrykkelig at opfordre Landinspektøren og de tilstedeværende Parter til at afgive en bestemt Erklæring, om de ere tilfredse med Forretningen. De Parter, der skjøndt behørig varslede, ikke have givel Møde, betragtes som tilfredse med Forretningen. Finde de Tilstedeværende Intet mod denne at erindre, eller ville de ikke afgive nogen Erklæring om, hvorvidt de ere tilfredse med den eller ikke, føre Taxationsmændene det Fornødne herom til Protokollen, og Forretningen er da, naar Mændene i Henhold til deres afgivne edelige Forsikring erklære, at der Intet er dem bekjendt, der kan svække dens Gyldighed, ligesaa usvækkelig, som om den efter forudgaaet lovlig Omgang var bleven afhjemlet inden Retten. Efter Indenrigsministeriets Cirk. 10de Februar 1855 skal Forretningen indeholde en udtrykkelig Erklæring af vedkommende Landinspektør om, at den er udført under hans personlige Tilstedeværelse og specielle Tilsyn, og denne Attestation skal bevidnes af Taxationsmændene, hvorpaa Landinspektøren i ethvert Tilfælde især har at henlede deres Opmærksomhed.

Har en Part erklæret sig utilfreds med Forretningen, er denne uden Virkning. Det bliver da Rekvirentens Sag at foranledige en ny Forretning afholdt efter forudgaaet Udmeldelse af vedkommende Ret af det dobbelte Antal Taxationsmænd. Ved disses Forretning, der iøvrigt maa udføres overensstemmende med Lov 4de Juli 1850, har det da sit Forblivende.

Naar Forretningen saaledes er definitivt tilendebragt, lader Rekvirenten sig endelig meddele en Udskrift af Protokollen til Brug under den paagjældende Sag. Denne Udskrift, der bliver at bekræfte af Formanden med udtrykkelig Angivelse af denne hans Stilling, jfr. Indenrigsministeriets Cirk. Nr. 75 af 3die April 1872 Nr. 6, kan udfærdiges paa ustemplet Papir, jfr. Skr. fra Generaldirektoratet for Skattevæsenet Nr. 85 af 9de Marts 1872, og betales med 24 ß for hvert Ark.

(Med Hensyn til de Forretninger, der afholdes i Henhold til Lov 20de Aug. 1853 § 4 og Lov 21de Juni 1867 § 11 stiller det sig tvivlsomt, hvorvidt og i bekræftende Fald i hvilket Omfang de i Lov 4de Juli 1850 givne Bestemmelser kunne bringes til Anvendelse, jfr. Folkethingstidenden for 4de Session 3die Samling, nanlig S. 651—53. Det maa dog vistnok antages, at Lovens Bestemmelser om Mændenes Udnævnelse, det dem tilkommende Vederlag, Forretningens Udførelse i Henhold til den af Mændene engang aflagte Ed og dens Indførelse i Protokollen ogsaa her maa anvendes. I ovennævnte Skr. af 9de Marts 1872 er det derhos udtrykkelig udtalt, at der ikke skal bruges Stempelpapir til Udskrifter af Protokollen. Derimod gjælder der i andre Retninger væsentlig afvigende Regler; saaledes fremgaaer det af Lov 20de August 1853 § 4, at Forretningen ikke skal ledes af en Landinspektør. Skal der afholdes en Overtaxationsforretning, bliver denne dernæst at rekvirere af den, der er misfornøjet med den første Forretning, hvilket da efter sidstnævnte Lov maa skee inden 6 Uger efter den første Forretnings Afholdelse. Denne bliver saaledes ikke ugyldig blot derved, at en af Par-

terne erklærer sig misfornøjet med den. Overtaxationsforretningen, der foretages af 4 af Retten udnævnte Mænd (Loven af 20de August 1853 siger ikke, at disse skulle være Taxationsmænd, men dette er dog sikkert Meningen) skal ledes af en af Amtmanden beskikket Landinspektør. Omkostningerne ved den falde kun Rekvirenten helt til Byrde, hvis dens Resultat ikke bliver gunstigere for ham end Underskjønsforretningen. Forhøjes Erstatningen med 1/10 eller derover, udreder Kommunen Omkostningerne, i andre Tilfælde deles de lige mellem Parterne.

§ 5.

Om Landvæsenskommissioner.

I.

Om Landvæsenskommissioners Sammensætning, Forretningsgang m. v.

Herom haves nu Reglerne i Lov 30te Decbr. 1858, af hvis Indhold mærkes:

a. Det bestemmes af Indenrigsministeriet efter indhentet Betænkning fra Amtsraadene, hvor mange Landvæsenskommissærer der skal være i enhver Amtsraadskreds, derunder indbefattet de inden sammes Grændser liggende Kjøbstæder, Lovens § 1. For Kjøbenhavn, der ikke henhører under nogen Amtsraadskreds, haves ingen Landvæsenskommissærer. Derimod er det nu ved Lov Nr. 14 af 27de Januar 1872 § 27 bestemt, at der til for Kjøbenhavns Vedkommende at behandle og afgjøre Sager, der ved Lovgivningen ere henlagte til Landvæsenskommissionerne, bliver at nedsætte Overnynskommissioner, med Hensyn til hvis Sammensætning og Forretningsgang de i Lov 30te Dcbr. 1858 givne Regler i det Hele komme til Anvendelse.

b. Landvæsenskommissærerne udnævnes af Indenrigsministeriet efter Amtsraadenes Indstilling. De vælges for et Tidsrum af 6 Aar, men kunne gjenvælges, Lovens § 1.

Ingen er pligtig at modtage Valg. Om Indenrigsministeriet kan afskedige en Landvæsenskommissær mod hans Villie inden Udløbet af det Tidsrum, for hvilket han er beskikket, maa ansees for meget tvivlsomt; men Spørgsmaalet maa dog vist besvares bekræftende. I Skr. Nr. 164 af 29de August 1877 har Indenrigsministeriet udtalt, at det maa betragtes som følgende af Forholdets Natur, at Landvæsenskommissærerne skulle have Bopæl i vedkommende Amtsraadskreds, og at den, der fraflytter samme, derfor maa ansees fratraadt som Landvæsenskommissær.

De Landvæsenskommissærer, der ere beskikkede, forinden Lov 30te Dcbr. 1858 traadte i Kraft, vedblive at fungere indtil de afskediges af Ministeriet eller afgaa ved Døden, s. Indenrigsministeriets Skr. 5te Juli 1859.

c. Der nedsættes en særlig Landvæsenskommission til Behandling af hver enkelt Sag. Den udnævnes af Amtmanden og skal bestaa af 2 af Amtsraadskredsens Landvæsenskommissærer og en af Kredsens eller de deri værende Kjøbstæders Retsbetjente som Formand, Lovens § 2. Angaaer en Sag flere Amtsraadskredse, udnævnes Kommissionen dog af Indenrigsministeriet, Lovens § 22*). I samme § bestemmes det derhos, at, hvis det til Dannelsen af en Landvæsenskommission fornødne Antal Landvæsenskommissærer savnes i en Amtsraadskreds — hvilket kan indtræffe, naar alle Landvæsenskommissærer have Forfald eller ere inhabile til at behandle Sagen — udmelder Indenrigsministeriet Medlemmer fra de tilstødende Kredse.

Ved Udmeldelsen af Kommissionens Medlemmer maa det saavidt muligt paasees, at Ingen beskikkes, som paa Grund af sit Forhold til Sagen eller nogen af dens Parter maa be-

---

*) Skulde en Sag angaa saavel Kjøbenhavns Amtsraadskreds som Kjøbenhavns Kommune, vil der derimod ikke være nogen Mulighed for at faa den afgjort i sin Helhed ved samme Forretning, da der ikke haves Hjemmel til at nedsætte en Kommission bestaaende dels af Landvæsenskommissærer, dels af Overshynsmænd.

tragtes som inhabil til at deltage i Sagens Behandling, i hvilken Henseende de om Dommere gjældende Regler maa komme til Anvendelse, jfr. Indenrigsministeriets Skr. 28de Juni 1859 og 19de Maj 1860. Skulde der ikke desto mindre fremkomme Indsigelse mod et Medlems Habilitet, maa denne afgjøres af Kommissionen selv. Forhindres et af dennes Medlemmer af en eller anden Grund i at deltage i Sagens Behandling, kan der ikke foretages Videre, forinden et nyt Medlem er beskikket, jfr. Indenrigsministeriets Skrivelse 24de Sptbr. 1863.

Til Benyttelse ved Landvæsenskommissionsforretninger skal der i enhver Amtsraadskreds haves en eller flere Protokoller, der autoriseres af Amtmanden og anskaffes for Amtsrepartitionsfondens Regning, Lovens § 3. En saadan Protokol maa altid være tilstede i ethvert Kommissionsmøde. Den føres af et af Kommissionens Medlemmer.

d. Den, der ønsker en Landvæsenskommission nedsat, har herom at rette en skriftlig Begjæring til Amtmanden i det Amt, hvori den eller de Ejendomme, som Forretningen skal angaa, ere beliggende, eller hvis de ligge i flere Amter til en af Amtmændene, der da maa indsende den til Indenrigsministeriet.

Efter Lovens § 4 skal denne Begjæring først og fremmest indeholde en kort Fremstilling af de Punkter, der ønskes undergivne Landvæsenskommissionens Bedømmelse, og af de Paastande, som agtes nedlagte. Det er af Vigtighed, at der anvendes Omhu paa Affattelsen af denne Del af Begjæringen, dels fordi denne skal tjene til Vejledning for Kommissionens Medlemmer og dem, der indkaldes til at møde ved Forretningen, saa at de forinden kunne faa Lejlighed til at sætte sig ind i Sagen og gjøre sig bekjendte med de denne vedrørende Lovbestemmelser, dels fordi Rekvirenten ikke kan fordre Landvæsenskommissionens Afgjørelse for andre Punkter end de i Begjæringen udtrykkelig nævnte, eller under Forhandlingen for Kommissionen udvide sine Paastande.

Dernæst skal Rekvirenten i Begjæringer opgive med Navn

og Bopæl, hvem han vil have indkaldt til Møde, samt erklære, hvorvidt han selv vil befordre Kommissionens Medlemmer. Er det en tidligere af Vand-, Hegns- eller Strandsynsmænd afholdt Forretning, som indankes for Landvæsenskommissionen, skal den medfølge Begjæringen. Denne kan endelig ledsages af Kort og andre Dokumenter, hvorved den nedlagte Paastand agtes begrundet.

Naar Begjæringen er indsendt til Amtet, maa Sagen betragtes som indbragt for Landvæsenskommissionen, hvilket er af Vigtighed i de Tilfælde, hvor det er en tidligere afholdt Forretning, der paaankes, da dette skal ske inden en vis Frist.

e. Strax efter Begjæringens Modtagelse har Amtmanden derpaa, forsaavidt Sagen ikke i Henhold til Lovens § 22 maa indsendes til Indenrigsministeriet, at udnævne Kommissionens Medlemmer og herom underrette den beskikkede Formand ved Fremsendelsen af Begjæringen med Bilag og en Protokol. Formanden har derefter at sætte sig i Forbindelse med Kommissionens andre Medlemmer, gjøre dem bekjendte med Begjæringen samt efter Aftale med dem beramme Tiden (jfr. Indenrigsministeriets Skr. 23de Juli 1861) og Stedet for Forretningens Afholdelse. Naar dette er skeet, har Formanden at indkalde saavel Rekvirenten som de i Begjæringen opgivne Personer, og, hvis det er en tidligere Forretning, som indankes for Kommissionen, tillige de Mænd, der have afholdt denne Forretning, Lovens § 5, jfr. Indenrigsministeriets Skr. 25de Novbr. 1854.

Indeholder Begjæringen ikke fornøden Oplysning om, hvem der skal tilsiges, og hvor Enhvers Bopæl er, kan Formanden herom indhente nærmere Underretning fra Rekvirenten, Lovens § 7. Dette maa endog ansees som hans Pligt, hvis Begjæringen er saa mangelfuld, at ingen gyldig Indkaldelse i Henhold til samme kan finde Sted, og Formanden bør ogsaa ellers, naar han opdager en eller anden Mangel ved Begjæringen, gjøre Rekvirenten opmærksom herpaa, for at han i Tide kan faa Lejlighed til at raade Bod paa de begaaede Fejl.

Indkaldelsen skal foruden at opgive Tiden og Stedet for Mødet indeholde en kort Angivelse af Tvistens Gjenstand. Den forkyndes af de sædvanlige Stævningsmænd — om Betalingen til disse s. Lovens § 5 jfr. dog Abg. 29de Juli 1846 § 70, der endnu staaer ved Magt — paa Vedkommendes Bopæl, forsaavidt denne er beliggende indenfor Amtsraadskredsens Grændser eller nogen af de til samme hørende Kjøbstæder; er dette ikke Tilfældet, forkyndes den paa den paagjældende Ejendom for de sammesteds Boende eller, hvis den er ubeboet, for den nærmeste Nabo, med mindre det er bekjendt, at den Paagjældende har en Befuldmægtiget i Kredsen, da den i saa Fald forkyndes for denne. Der skal gives mindst 8 Dages Varsel, men et saadant ansees paa den anden Side ogsaa altid for tilstrækkeligt. Om den skete Forkyndelse have Stævningsmændene at give Indkaldelsen Paategning. Denne tilstilles derefter Formanden, Lovens §§ 5 og 6.

Istedetfor den her beskrevne Indkaldelsesmaade kan Kommissionen imidlertid, navnlig naar Sagen angaaer et større Antal Personer, benytte Bekjendtgjørelse til Kirkestævne eller den paa ethvert Sted ellers sædvanlige Bekjendtgjørelsesmaade; men Indkaldelsen bliver da tillige mindst 14 Dage før Mødet at indrykke 3 Gange i den eller de efter Formandens Skjøn i Egnen mest udbredte Avis eller Aviser. Vælges denne Bekjendtgjørelsesmaade, maa det dog iagttages, i ethvert Fald ved Bekjendtgjørelsen i Sognet, udtrykkelig at nævne hver Enkelt, der skal indkaldes, da det maa ansees ulovligt at indskrænke sig til at indkalde Alle og Enhver, der maatte have Interesse i Sagen, til at give Møde, Lovens § 6.

f. Det første Møde i en Landvæsenskommissionssag bør i Reglen holdes paa Aastedet. — Er Landvæsenskommissionen begjært af det Offentlige, fremmes Sagen, selv om Ingen møder paa det Offentliges Vegne. Foretages Sagen derimod efter privat Begjæring, hæves den, hvis slet Ingen møder, eller Rekvirenten, saafremt Sagen verserer mellem 2 bestemte Parter — hvorved vistnok sigtes til det Tilfælde, at der er en egentlig Tvist mellem 2 eller flere Personer, i Modsætning

til det Tilfælde, at Forretningen er begjært for at tilveje- bringe en ny Ordning af et i Almindelighed et større Antal Lodsejere vedrørende Anliggende f. Ex. en Udskiftning, jfr. V. Ingerslevs „Haandbog for Landvæsenskommissærer" Side 94 — udebliver ved det første Møde. I sidste Tilfælde har Kommissionen dog paa Begjæring at tilkjende den mødende Part Kost og Tæring hos Rekvirenten. Udebliver ellers nogen af de Indkaldte enten ved det første eller ved et senere Møde uagtet lovlig sket Tilsigelse, bliver Sagen, naar de Mødende forlange det, at fremme efter de Oplysninger, som disse meddele eller Landvæsenskommissionen selv ved Aastedet forskaffer sig, og den Udeblivende maa da tilskrive sig selv, at Sagen i sin Tid paakjendes uden noget Hensyn til de sær- lige Erindringer, som han maatte have kunnet fremføre. — En Part betragtes først som udebleven, naar han ikke har indfundet sig, inden Mødet hæves, hvilket ingensinde maa ske før en Time efter dets Begyndelse, Lovens § 8. — Efter Lovens § 9 er det tilladt Parterne at møde ved eller med Sagfører eller en anden god Mand. Den, der møder for en Anden, maa være forsynet med behørig Fuldmagt til Møde og navnlig til at indgaa Forlig. Det har imidlertid været et af Formaalene ved Ordningen af Fremgangsmaaden ved Sagernes Behandling for Landvæsenskommissionen, at gjøre det muligt for Parterne at undvære en Sagførers Bistand og derved spare dem en ikke ubetydelig Udgift.

Hvad iøvrigt Sagernes Behandling ved Kommissionen angaaer, har Lovgivning særlig lagt an paa at gjøre denne saa simpel, billig og hurtig som muligt. Dette opnaaes navnlig ved den Maade, hvorpaa Kommissionen er stillet til Sagen. Den kan nemlig ikke overlade det til Parterne selv at skaffe Sagen oplyst paa den Maade, de finde rettest, for derefter at træffe en Afgjørelse paa Grundlag af det saaledes tilvejebragte Materiale, men den er pligtig til at opfordre Parterne til at afgive de Erklæringer og fremskaffe de Op- lysninger, som den anseer fornødne til en ret Opfattelse af de Forhold, der komme i Betragtning ved Sagens Bedømmelse,

og den skal derhos i det Hele vejlede Parterne ved Affattelsen af deres Erklæringer og Paastande samt Tilvejebringelsen af de fornødne Oplysninger, Lovens § 7 i Slutn., 9 og 12. Kommissionen bestemmer derhos, hvem af Parterne der skal skaffe de manglende Oplysning, saaledes at han, hvis han ikke efterkommer Opfordringen, maa finde sig i, at Kommissionen enten hæver Sagen eller ikke tager videre Hensyn til hans Paastande, Lovens § 12. Der maa i saa Fald fastsættes en bestemt Frist, inden hvilken Oplysningerne skulle tilvejebringes, jfr. Indenrigsministeriets Skr. 3die Juli 1860. — Ved Siden af at Kommissionen saaledes kan paalægge Parterne at være virksomme for at faa Sagen oplyst, staaer det derhos i dens Magt selv paa egen Haand at skaffe sig Indblik i de faktiske Forhold, navnlig ved at foretage en Undersøgelse af Aastedet, og en saadan bør ogsaa saa godt som altid finde Sted. — Fremdeles maa her mærkes Bestemmelserne i Lovens §§ 11 og 13. Efter § 11 skal Kommissionen modtage Forklaringer af de Personer, som i saadant Øjemed fremstilles af Parterne, og kan derhos afhøre andre Personer, som ere tilstede eller efter dens Indbydelse komme tilstede. Om de afgivne Forklaringer føres en kort Beretning til Protokollen. Derimod kan en egentlig Vidneførsel ikke finde Sted for Kommissionen. Begjærer en af Parterne det, kan der imidlertid bevilges ham Udsættelse til for den ordinære Ret at føre Vidner til Oplysning i Sagen. I Sager, som behandles efter offentlig Foranstaltning, kan Kommissionen derhos selv foranledige Vidneførsel anstillet ved Retten. — Efter Lovens § 13 kan Kommissionen, naar nogen af Parterne begjærer det, eller den selv anseer det fornødent, tilkalde en teknisk sagkyndig Mand, der dog ikke maa deltage i Sagens Afgjørelse, men kun har at udtale sig angaaende de Punkter, hvorom hans Erklæring er forlangt.

Til en hurtig Afgjørelse af Sagerne bidrager fremdeles den Maade, hvorpaa Forhandlingerne føres for Kommissionen. Efter Lovens § 9 skulle de nemlig føres mundtlig, og til Protokollen tages kun Bemærkninger om det Faktiske, Benægtelser,

Indsigelser, Forbehold, Protester og Paastande, men ikke udførlige Udviklinger. Ønsker en Part selv at diktere sine Paastande m. v. til Protokollen, skal Kommissionen vejlede ham. I Protokollen bliver derhos det Fornødne at optage om Udfaldet af Undersøgelsen paa Aastedet. — Kun naar Parterne derom ere enige, eller Kommissionen undtagelsesvis finder, at Sagens Beskaffenhed gjør det fornødent, kan det tilstedes at indlevere skriftlige Indlæg.

Saavidt muligt maa Kommissionen søge at tilendebringe en Sags Behandling i et enkelt Møde, og det er ogsaa i Loven forudsat, at dette som oftest vil kunne lade sig gjøre, jfr. § 10. Ligesom imidlertid Udsættelse i Sagen ikke tør nægtes, naar alle Parter ere enige om at ønske den, saaledes gives der ogsaa Tilfælde, hvor Kommissionen enten af egen Drift eller efter en af Parternes Begjæring maa udsætte Sagen. Af egen Drift maa Kommissionen saaledes udsætte Sagen, naar dennes Omfang gjør det nødvendigt, naar en Undersøgelse af Aastedet paa Grund af Naturforholdene ikke kan finde Sted, naar noget af Kommissionens Medlemmer faaer Forfald eller paa Grund af sit Forhold til Sagen maa fratræde, og navnlig naar Kommissionen finder, at den ikke vil kunne paakjende Sagen som den foreligger, men forinden dette kan ske, maa have en eller anden formel Fejl afhjulpen, visse Oplysninger tilvejebragte eller en Udtalelse fra en teknisk Sagkyndig osv. Efter en Parts ensidige Begjæring bør Udsættelse kun ganske undtagelsesvis tilstedes. Som saadant Undtagelsestilfælde maa særlig fremhæves det, at Kommissionen tillader, at der vexles skriftlige Indlæg. Fremdeles kan der efter § 10 indrømmes en Part Udsættelse til Tilvejebringelsen af faktiske Oplysninger, som Kommissionen finder at kunne blive af Indflydelse paa Sagens Afgjørelse, dog kun naar de ikke allerede burde have været tilvejebragte. Endelig maa endnu mærkes det Tilfælde, at der under en Sags Behandling for Landvæsenskommissionen opstaaer Spørgsmaal, som Kommissionen ikke er kompetent til at afgjøre, men af hvis Besvarelse Sagens Ordning dog er afhængig. Der maa

i saa Fald forelægges vedkommende Part en Frist, inden hvilken han vil have at søge Spørgsmaalet afgjort ved Domstolene, og Sagen maa da udsættes herefter. Dog kan Kommissionen næppe være pligtig hertil, hvis den for sit Vedkommende anseer Spørgsmaalets Besvarelse for utvivlsom; det maa i saa Fald være tilstrækkeligt, at der tages en Reservation for det Tilfælde, at Domstolene skulde komme til et andet Resultat, jfr. Overlandvæsenskommissionskjendelse i Ugeskr. for Retsv. 1874, S. 981. Dette bør ogsaa ske, hvis Parten ikke ønsker Sagen udsat, jfr. Ugeskr. for Retsv. 1880, S. 7. — Naar Udsættelse saaledes indrømmes, bør den i Reglen kun gives til en bestemt Dag, paa hvilken Kommissionen da uden videre Indvarsling atter træder sammen. Stundom er det imidlertid nødvendigt, at Udsættelsen gives indtil Videre, og i saa Fald maa alle Vedkommende paany indvarsles, hvilket vistnok bør ske paa samme Maade, som Indvarslingen til det første Møde.

g. Efter Lovens § 8 har Landvæsenskommissionen, forsaavidt Parterne møde, at søge Sagen ordnet i Mindelighed, og bør Forligsmæglingen navnlig finde Sted, saasnart Kommissionen har modtaget saadanne Oplysninger om Sagens Beskaffenhed og Parternes Paastande, at den med Nytte kan foretages. Paa denne Mægling maa der lægges særlig Vægt, da en hurtigere Afslutning af Sagen herved vil kunne bevirkes, og der derhos efter Beskaffenheden af de Sager, der behandles ved Landvæsenskommissionen, er megen Sandsynlighed for, at den i Reglen vil kunne føre til et gunstigt Resultat. — Det er iøvrigt overladt Kommissionen at bestemme Tiden, da den vil foretage Mæglingen, men den bør selvfølgelig ikke udsættes længere end nødvendig, og der er Intet til Hinder for, at den senere gjentages. Forlig indgaaede for Landvæsenskommissionen have samme Virkning som Forlig indgaaede for en ~~Landvæsenskommission~~, dog efter hvad Indenrigsministeriet i Circ. af 12te Juni 1869 har gjort gjældende, kun forsaavidt de Gjenstande, Forliget omfatter, falde indenfor Landvæsenskommissionens Omraade og skulle finde deres Afgjørelse for

~ Forligelseskommission

denne. Efter Indenrigsministeriets Skr. af 28de April 1863 maa Kommissionen sørge for, at der, naar Sagen saaledes afgjøres ved Forlig, i dette tillige bliver truffet Bestemmelse om Udredelsen af Sagens Omkostninger. Ellers maa der affiges særlig Kjendelse herom.

h. Lykkes det ikke at faa Sagen ordnet i Mindelighed, bliver den, naar den er tilstrækkelig forhandlet og oplyst, at optage til Kjendelse, og Forhandlingerne for Kommissionen maa hermed i Reglen betragtes som afsluttede. Imidlertid kan Sagen dog igjen blive at foretage, naar enten alle Parter forlange det, eller Kommissionen finder, at nogen Oplysning mangler. Dette bør derhos ogsaa ske, naar det befindes, at der ved Sagens Paaklage eller Behandling er saadanne Mangler tilstede, at Sagen ikke kan paakjendes, Lovens § 14. Udenfor disse Tilfælde bliver Sagen, naar den er optagen, at paakjende. Kjendelsen skal i Reglen affiges inden 3 Uger efter Optagelsen, og i intet Tilfælde maa dens Affigelse uden dertil særlig af Parterne givet Samtykke eller undtagelsesvis af Indenrigsministeriet meddelt Bevilling udsættes over 6 Uger under Ansvar efter D. L. 1—5—8, ſ. Lovens § 15.

i. Efter Lovens § 15 beroer det paa Kommissionen selv, om den strax vil affige sin Kjendelse endnu, medens den er samlet, eller først senere, efterat Sagens Akter have cirkuleret mellem dens Medlemmer, eller efter mundtlig Forhandling. Kjendelsen tilføres Protokollen, hvilket, forsaavidt den er affattet skriftlig og vedtagen ved Omsendelse, kan ske ved Formanden alene, uden at Kommissionen behøver at samles, ligesom i intet Tilfælde Møde paa Aastedet skal finde Sted i Anledning af Kjendelsens Affigelse, naar denne først skeer efter senere Forhandling mellem Kommissionens Medlemmer. Ved Kjendelsens Affattelse gjør Stemmeflerhed Udslaget, og i Tilfælde af Stemmelighed er Formandens Stemme afgjørende. De afvigende Meninger blive kun at tilføre Protokollen, naar det udtrykkelig forlanges. — Parterne blive med 4 Dages Varsel ved Stævningsmændene at indkalde til at høre Kjendelsen affige, naar det ikke skeer strax efter Optagelsen eller det ikke

samtidig med denne er blevet dem tilkjendegivet, naar og hvor Kjendelsen vil blive afsagt. Saasnart Kjendelsen er afsagt, bliver Protokollen og Akterne uden Ophold at tilstille Amtmanden.

Kjendelsen, der bør være støttet til en Fremstilling af Sagens Omstændigheder og af de Grunde, der have ledet til Udfaldet, kan enten gaa ud paa at hæve Sagen, afvise den eller paakjende den i Realiteten. Om Sagens Hævelse bliver der som tidligere berørt f. Ex. i visse Tilfælde Tale, naar alle Parter eller Rekvirenten udebliver, saavelsom naar den Sidste forsømmer at efterkomme et Paalæg om at fremskaffe visse af Kommissionen begjærte Oplysninger. Naar Sagen saaledes hæves, maa Rekvirenten udrede Omkostningerne ved den. — Om Sagens Afvisning kan der kun undtagelsesvis blive Tale. I Lovens § 14 synes det endog forudsat, at dette kun kan ske i et Tilfælde, nemlig naar Kommissionen mener, at Sagens Gjenstand helt eller delvis ligger udenfor dens Myndighed, men der kan dog ogsaa paavises andre Tilfælde, hvor en Afvisning nødvendig maa finde Sted, saaledes navnlig, naar der i Lovgivningen er fastsat en vis Frist, inden hvilken Sagen skal være indbragt for Kommissionen, men denne oversiddes, jfr. Lov 6te Marts 1869 § 20. — I Reglen vil Kjendelsen imidlertid gaa ud paa at afgjøre Sagens Realitet, og den maa da selvfølgelig omfatte alle de Punkter, for hvilke en Afgjørelse er forlangt i den af Rekvirenten fremsatte Begjæring om Kommissionens Nedsættelse, forsaavidt en mindelig Ordning ikke er bragt tilveje, men paa den anden Side ogsaa kun saadanne*).

*) Som Følge heraf maa de andre Parter i Sagen, hvis de ønske et eller andet Punkt paakjendt, der ikke er nævnt i eller falder ind under Rekvirentens Begjæring om Kommissionens Nedsættelse, selv fremkomme med en saadan og faa denne henvist til den alt nedsatte Kommission. Er det en af Hegns- eller Vandsynsmænd osv. afsagt Kjendelse, kan der kun være Tale om at forandre samme i Faveur af den eller dem, der have paaanket den inden den fastsatte Frist.

Efter Lovens § 16 skal Kommissionen i sin Kjendelse bestemme, hvem der skal bære Sagens Omkostninger, derunder ogsaa, hvad der i Henhold til Lovens § 24, jfr. Indenrigsministeriets Skr. 13de Oktbr. 1860, tilkommer Kommissionen eller den af samme efter Lovens § 13 tilkaldte Sagkyndige. Kan Størrelsen af denne Godtgjørelse ikke strax opgives, forbeholdes nærmere Opgjørelse deraf og Meddelelse derom til Parterne, jfr. Indenrigsministeriets Skr. 28de April 1863. Kommissionen kan derhos tilkjende den ene Part Godtgjørelse hos den anden ikke blot for de særlige Udlæg, han maatte have havt, f. Ex. til Optagelse af Kort m. v., men ogsaa for hans Tidsspilde og Ulejlighed. — Om Udgifternes Fordeling er der ofte givet særlige Bestemmelser i de specielle Love og Anordninger, der omhandle de enkelte under Landvæsenskommissionerne hørende Arter af Sager, og disse maa da naturligvis følges af Kommissionen. Hvor saadanne særlige Bestemmelser derimod ikke haves, er det ganske overladt til Kommissionen at fastsætte Fordelingen, Lovens § 16. — Endnu maa her mærkes Bestemmelsen i Lovens § 26, hvorefter Amtmanden kan bevilge en Part, hvis Trang og Værdighed i Forbindelse med Sagens Begrundethed og Vigtighed giver Anledning dertil, Fritagelse for at betale Omkostningerne til Kommissionens Medlemmer, der da udredes af det Offentlige, forsaavidt de ikke paalægges Modparten.

Endelig skal Kommissionen i sin Kjendelse, hvis den paalægger nogen af Parterne at foretage Noget, bestemme den Tvang, der skal anvendes for at faa det udført, samt den Frist efter Kjendelsens Forkyndelse, inden hvilken det skal ske, hvorhos den ogsaa kan berettige den, til hvis Fordel Arbejdet skal udføres, til selv at foranstalte det udført paa den Modvilliges Bekostning, Lovens § 17. Iøvrigt er der ofte ved de specielle Love givet særlige Regler om, hvorledes der skal forholdes, naar Nogen undlader at udføre de ham af Kommissionen paalagte Arbejder, og disse Bestemmelser blive da at følge. — Er det ved Kjendelsen paalagt nogen af Parterne at betale Noget, skal Betalingen finde Sted inden 15 Dage,

efter at den Berettigede har ladet Kjendelsen forkynde for ham, med mindre Kommissionen finder, at der bør gives længere Henstand. I dette Tilfælde, saavelsom naar der paalægges nogen af Parterne visse Præstationer til forskjellige Tider, maa det i Kjendelsen nøjagtig bestemmes, naar Betalingen skal finde Sted, og denne skal da erlægges til de bestemte Tider, forudsat at Kjendelsen overhovedet ved den Berettigedes Foranstaltning er bleven de Vedkommende forkyndt 15 Dage forinden Terminen, Lovens § 17. Denne sidste Bestemmelse maa ikke forstaaes saaledes, at Kjendelsen, naar den paalægger en Part Præstationer, der forfalde til forskjellige Terminer, skal forkyndes 15 Dage før hver Termin. Det er tilstrækkeligt, at den forkyndes 15 Dage før den første Termin. Er Forkyndelsen bleven forsømt, saa at Præstationen ikke kan kræves til den fastsatte Tid, maa den formentlig forfalde til Betaling 15 Dage, efter at Forkyndelsen har fundet Sted.

k. I Sager angaaende Oprensning m. v. af mindre Vandløb ere Landvæsenskommissionernes Kjendelser endelige, jfr. Fdg. 29de Juli 1846 § 49; ligeledes i Sager angaaende Indskrænkning i Adgangen til at borttage Sten m. m. fra Forstranden, Lov 23de Januar 1862 § 5, samt i Sager angaaende Mangler med Hensyn til Vedligeholdelsen af Hegn, Lov 6te Marts 1869 § 20. I alle andre Tilfælde kunne de derimod indankes for en Overlandvæsenskommission,*) der skal bestaa af 1) Amtmanden eller en anden i Amtsraadskredsen eller en af de dertil hørende Kjøbstæder bosat af Kongen beskikket fast Formand (i Sager, der vedrøre flere Amtsraadskredse, vælger Indenrigsministeriet mellem Formændene i disse,

*) Tidligere indankedes Landvæsenskommissionernes Kjendelser, forsaavidt de overhovedet vare appellable, for Rentekammeret eller senere Indenrigsministeriet. — Det maa visnok antages, at Appel altid kan finde Sted, naar det Modsatte ikke udtrykkelig er foreskrevet, og det synes derfor overflødigt, naar det i nyere Love, se saaledes Lov Nr. 53 af 10de April 1874 § 18, udtrykkelig udtales, at Landvæsenskommissionernes Kjendelser kunne indankes for en Overlandvæsenskommission.

Lovens § 22), 2) saafremt saadant af Indenrigsministeriet ansees fornødent, af en teknisk sagkyndig Mand og 3) tre eller, hvis intet teknisk Medlem udnævnes, fire Landvæsenskommissærer.

Overlandvæsenskommissionens Medlemmer udmeldes med Undtagelse af Formanden for hver enkelt Sag af Indenrigsministeriet. Den, der vil paaanke en Landvæsenskommissionskjendelse, har derfor at henvende sig til dette Ministerium med Begjæring om en Overlandvæsenskommissions Udnævnelse, bilagt med en Beskrivelse af Landvæsenskommissinens Forretning og øvrige Dokumenter. Dette skal ske inden 8 Uger, efter at Kjendelsen er afsagt. Dog kan Oprejsningsbevilling meddeles af Ministeriet, saalænge der ikke er forløbet 6 Maaneder efter Kjendelsens Affigelse, mod en Betaling af 20 Rd., Lovens § 18. Det ansees i Praxis tilstrækkeligt, at Begjæringen om Overlandvæsenskommissionens Udnævnelse er tilligemed den ovennævnte Beskrivelse indsendt til Ministeriet inden de nævnte 8 Uger, jfr. hermed Ugeskr. for Retsv. 1880 S. 3. Derimod kan det ikke ansees tilstrækkeligt, at Begjæring om Oprejsningsbevilling er indsendt til Ministeriet inden Udløbet af de 6 Maaneder. Bevillingen skal nemlig være udfærdiget inden dette Tidspunkt, og Begjæringen maa derfor være indkommen til Ministeriet saa betimeligt, at dette kan ske. Er en Oprejsningsbevilling udfærdiget med Urette, er den selvfølgelig uden Betydning for Overlandvæsenskommissionen, der uden Hensyn til samme maa afvise Sagen. — Efter Loven skulle de her omhandlede Frister regnes fra Kjendelsens Affigese, og der haves ueppe Hjemmel til i noget Tilfælde at afvige herfra, jfr. dog Ingerslevs „Haandbog for Landvæsenskommissærer,“ S. 131, hvor det antages, at Fristerne maa regnes fra Kjendelsens Forkyndelse, naar Parterne ikke have været varslede til at paahøre dens Affigelse.

Naar Overlandvæsenskommissionen er udnævnt, har Formanden at foranstalte det Fornødne til Sagens Foretagelse, beramme Møde efter Omstændighederne paa Aastedet eller andetsteds samt indkalde alle Vedkommende, derunder ogsaa

Landvæsenskommissionens Medlemmer samt i de i Lov 6te Marts 1869 § 20 ommeldte Tilfælde tillige Hegnsynsmændene. Om Sagens Behandling ved Overlandvæsenskommissionen gjælde iøvrigt samme Regler som for Landvæsenskommissionen. Dog har Udeblivelse her kun den Virkning, at Vedkommende antages at henholde sig til Forhandlingerne ved Landvæsenskommissionen, og Sagen nyder ligefuldt Fremme. Møde Parterne, skal Overlandvæsenskommissionen prøve Forlig mellem dem, jfr. Indenrigsministeriets Skr. 16de Januar 1864. Kommissionen kan, naar den finder, at der er Anledning dertil, undtagelsesvis tilstede Fremlæggelse af nye Breve og Bevisligheder, modtage yderligere Forklaringer eller tillade, at der føres Vidner for den ordinære Ret, samt at der fremsættes nye Indsigelser, naar disse kun ikke staa i Strid med, hvad Vedkommende selv har indrømmet for Landvæsenskommissionen. I alle saadanne Tilfælde skal der imidlertid gives den Part, der ikke er mødt, Lejlighed til at gjøre sig bekjendt med det Fremkomne og udtale sig om det. — Overlandvæsenskommissionens Kjendelse skal affiges inden 8 Uger efter Sagens Optagelse. Den kan enten gaa ud paa, at Sagen afvises fra Overlandvæsenskommissionen, eller paa at afgjøre Sagens Realitet eller endelig paa at annulere Landvæsenskommissionens Kjendelse. Derimod er det tvivlsomt, hvorvidt Sagen kan hjemvises til ny Behandling ved Landvæsenskommissionen, jfr. Ugeskr. for Retsv. 1872, S. 46—48, men dette er dog antaget i Praxis jfr. en Overlandvæsenskommissionskjendelse i Ugeskr. for Retsv. 1874 S. 984. Det bør imidlertid i ethvert Fald kun ganske undtagelsesvis ske.

I. Overlandvæsenskommissionens Kjendelser ere endelige. Dog staaer det den Part, der vil anke over, at Overlandvæsenskommissionen har afgjort Punkter, der ligge udenfor Landvæsenskommissionernes Omraade, eller afvist Sager, der ligge indenfor deres Omraade, frit for at indanke Kjendelsen for Højesteret, der da kun vil have at afgjøre, om Overlandvæsenskommissionen har været kompetent eller ikke, og efter Omstændighederne helt eller tildels at ophæve Kjendelsen og afvise

Sagen fra eller henvise den til Landvæsenskommissionen, men iøvrigt ikke at indlade sig paa Sagens Realitet, Lovens § 21. Denne Bestemmelse kan kun komme til Anvendelse, naar Striden drejer sig om, hvorvidt det Forhold, hvorom der er Tale, overhovedet henhører under Landvæsenskommissionens Omraade, men derimod ikke, naar der alene er Spørgsmaal om hvorvidt det er rigtigt, at Overlandvæsenskommissionen i det specielt foreliggende Tilfælde har truffet en Afgjørelse med Hensyn til samme, f. Ex. fordi der allerede tidligere er vedtaget en gyldig Ordning af Forholdet, eller om, hvorvidt de af Kommissionen givne Bestemmelser med Hensyn til Forholdets Ordning have Hjemmel i Lovgivningen, jfr. Indenrigsministeriets Skr. af 22de Oktober 1864 og Dom i H. R. Tid. 1864 S. 591 samt Ugeskr. f. Retsv. 1873 S. 1023 og 1880 S. 55. — De her omhandlede Sager ere anticiperede for Højesteret, og med Hensyn til Fristen for Indankningen og for Oprejsningen samt Betalingen for denne, gjælde samme Regler som ved Appel til Overlandvæsenskommissionen. Med Hensyn til Varslet kommer D. L.s 1—4—28 til Anvendelse, se Lovens § 21.

Hvorledes der skal forholdes, naar en Landvæsenskommission i de Tilfælde, hvor dens Kjendelser ere endelige, har overskredet sin Kompetence, indeholder Loven intet om. Kjendelsen maa dog vist i saa Fald kunne underkjendes eller tilsidesættes af de sædvanlige Domstole, jfr. Indenrigsministeriets Skr. 22de Oktober 1864, se derimod V. Ingerslev „Haandbog for Landvæsenskommissærer“, S. 147, hvor den Anskuelse er gjort gjældende, at Landvæsenskommissionens Kjendelse ogsaa i saa Fald skal være uangribelig.

m. Landvæsens- og Overlandvæsenskommissionernes Kjendelser kunne, forsaavidt de gaa ud paa Udredelse af Omkostninger eller andre Ydelser en Gang for alle eller paa Anvendelse af Tvangsmidler, i Henhold til Lovens § 25 exekveres af Kongens Foged efter de for Exekutioner i Almindelighed gjældende Regler, dog at en simpel Udskrift af Kjendelsen er tilstrækkelig. Gaaer Kjendelsen ud paa en Pengebe-

taling, maa Exekution dog være foretagen inden Aar og Dag, medmindre Betalingen først skal finde Sted efter denne Tid, da Ydelserne i saa Fald kunne inddrives uden Hensyn til Kjendelsens Ælde, naar der ikke er hengaaet Aar og Dag efter Indtrædelsen af hver Termin.

(Diæter og Reiseomkostninger samt andre Udlæg, som tilkomme Landvæsens- eller Overlandvæsenskommissærerne, og som ikke ere fastsatte i Kjendelsen, kunne inddrives ved Udpantning, jfr. Lov Nr. 36 af 29de Marts 1873 § 1 Nr. 4, og nyde i alle Tilfælde samme Fortrinsret som Retsgebyrer.

n. Til Protokoller, Begjæringer, Indkaldelser, Fuldmagter, Indlæg og Udskrifter, Beskrivelser og andre Udfærdigelser vedkommende Landvæsens- og Overlandvæsenskommissionens Forretninger er det ikke nødvendigt at bruge stemplet Papir, Lovens § 23 jfr. Lov 19de Februar 1861 § 74 n. Denne Regel maa ogsaa komme til Anvendelse med Hensyn til Udskrifter af de for Kommissionen indgaaede Forlig, men efter Indenrigsministeriets Cirkulære af 12 Juni 1869 dog kun, forsaavidt den paagjældende Overenskomst angaaer et Forhold, der falder ind under Landvæsenskommissionens Omraade.

o. Landvæsens- og Overlandvæsenskommissionens Kjendelser maa, forsaavidt de ikke kunne faaes forandrede ved Appel eller underkjendes ved Domstolene (jfr. ovenfor under l.), respekteres af Alle ogsaa af senere Landvæsenskommissioner, saa at disse ikke, selv om de muligen anse dem for urigtige, kunne tilsidesætte dem eller betragte dem som ikke existerende. Et herfra væsentlig forskjelligt Spørgsmaal er det imidlertid, om der ikke kan fremtvinges Forandringer i de i Henhold til en saadan Landvæsenskommissionskjendelse etablerede Tilstande med Hensyn til et vist Forhold. Dette Spørgsmaal maa vistnok besvares derhen, at den paa en Landvæsenskommissionskjendelse hvilende Retstilstand ikke kan tillægges en større Ukrænkelighed end den paa ethvert andet Grundlag støttede Retstilstand. Hjemler en Lov derfor i Almindelighed Ret til,

hvor Saadant maatte findes hensigtsmæssigt, at fordre en bestaaende Tilstand forandret, jfr. f. Ex. Abg. 29de Juli 1846 §§ 10, 11 og 33, Lov 23de Jan. 1862 § 6, 6te Marts 1869 § 3, 2det Mbr. m. fl., kan den Omstændighed, at Forholdet tidligere er ordnet ved en Landvæsenskommissions Kjendelse, ikke berettige til forsaavidt at gjøre en Undtagelse fra Reglen eller at opstille særegne Betingelser for, at Forandringen i fornødent Fald mod Erstatning, jfr. Overlandvæsenskommissionskjendelse i Ugeskr. f. Retsv. 1876 S. 1004, skal kunne fordres foretagen, naar ikke selve den paagjældende Lov nødvendiggjør dette jfr. Indenrigsministeriets Skr. 22de Oktober 1864, se derimod Skr. 21de Septbr. 1867, Dep. Tid. S. 1208 og V. Ingerslevs „Haandbog for Landvæsenskommissærer" S. 125—30 m. fl. Steder samt Ugeskr. for Retsv. 1874 S. 214—16, hvor en noget afvigende Opfattelse er gjort gjældende (se i det Følgende § 66.)

Særligt kan der spørges, hvorvidt de ved Landvæsens- og Overlandvæsenskommissionerne affagte Kjendelser eller indgaaede Forlig alene kunne gjøres gjældende mod de Personer, der have været indkaldte til at deltage i Forhandlingerne for Kommissionen, eller om de kunne fordres respekterede ogsaa af dem, der, forinden de ere blevne bragte til Udførelse, som Ejere eller Brugere komme i Besiddelse af de Ejendomme, der ere interesserede i det paagjældende Forholds Ordning, selv om de ikke ere blevne thinglæste eller paa anden Maade bragte til de nye Besidderes Kundskab, forinden de erhvervede Ejendommen. Dette maa vistnok besvares bekræftende. Det vil være indlysende, at man vilde komme ind i et fuldstændigt Virvar, hvis en Ejendomsbesidder skulde have Ret til at standse Gjennemførelsen af de tagne Bestemmelser for hans Ejendoms Vedkommende under Paaberaabelse af, at han ikke er bleven gjort bekjendt med disse, forinden han erhvervede Ejendommen, og det kan fornuftigvis ikke antages, at det skulde have været Lovgiverens Mening. I Virkeligheden er der heller ikke noget Ubilligt i den ovenfor opstillede Sætning, da Enhver, der er-

hverver en fast Ejendom, maa kunne sige sig selv, at der i Reglen vil være truffet Bestemmelser om Ordningen af de herhenhørende Forhold og derhos som oftest let vil kunne skaffe sig Underretning om, hvorpaa de gaa ud. Hvad her er bemærket maa gjælde selv om Kjendelsen eller Forliget gaaer ud paa at paalægge Besidderen af vedkommende Ejendom som saadan at foretage visse periodisk tilbagevendende Arbejder eller udrede visse periodiske Præstationer, og det kan derfor ikke forlanges, at saadanne Kjendelser eller Forlig skulle thinglæses af Hensyn til senere Besiddere, med mindre dette udtrykkelig er foreskrevet i Lovgivningen. Herpaa haves imidlertid kun et Ex. nemlig Pl. 6te Juni 1848 § 7, men ligesom denne dog kun paabød Thinglæsning i et enkelt bestemt Tilfælde, saaledes er den nu hævet ved Lov Nr. 53 af 10de April 1874. Denne har vel ogsaa paabudt Thinglæsning af enkelte Digerne vedrørende Bestemmelser f. L.s § 10, men det fremgaaer dog klart af Loven, at denne Thinglæsning ikke er nogen Betingelse for, at de trufne Bestemmelser kunne gjøres gjældende ligeoverfor senere Besiddere af de interesserede Ejendomme*), jfr. herved en Dom i Jur. Ugeskr. 1865 S. 171 og 2 H. R.-D. i Ugeskr. for Retsv. 1872 S. 919, 1874 S. 165.

Tidligere kunde man ved at lade en Landvæsenskommissionskjendelse, hvorved det paalagdes en Part at udrede en Pengepræstation en Gang for alle, thinglæse, opnaa, at den Paagjældende sattes i Uraadighedstilstand; men dette kan nu i Henhold til Lov Nr. 51 af 25de Marts 1872 § 157 neppe længere lade sig gjøre.)

*) Lignende Spørgsmaal kunne ogsaa opstaa med Hensyn til Kjendelser afsagte af og Forlig indgaaede for andre offentlige Autoriteter, til hvilke det ved Lovgivningen er overdraget at afgjøre forskjellige, Ordningen af Naboforhold vedrørende Spørgsmaal, saaledes Vand- og Hegnsynsmænd, Sogneraadene med Hensyn til private Veje, og de maa da besvares paa samme Maade, jfr. hermed H. R. T. 18⁷⁹/₈₀ S. 743.

II.

Om Landvæsens- og Overlandvæsenskommissionernes Omraade.

Lov 30te Decbr. 1858 indeholder Intet om, hvilke Sager der kunne gjøres til Gjenstand for Landvæsenskommissionernes Virksomhed, men Bestemmelserne herom findes spredte rundt om i Lovgivningen.

Oprindelig havde Landvæsenskommissionerne kun at afgive Betænkninger over de dem forelagte Sager Landboforholdene vedrørende og mægle Forlig imellem Parterne. Først ved Frdn. 23de April 1781 indtraadte der en Forandring i saa Henseende, idet Landvæsenskommissionnerne ved samme bemyndiges til ved deres Kjendelser at afgjøre Sager angaaende Udskiftninger af Jordfællsskabet, og siden den Tid ere stadig flere og flere Sager blevne henlagte under deres Afgjørelse. — Som de vigtigste Tilfælde, hvori Landvæsenskommissionernes Mellemkomst herefter kan fordres, mærkes: Udskiftningssager, Frdn. 23de April 1781 § 32, 27de September 1805 §§ 10 og 15 og Lov 30 Decbr. 1858 om Tørvemosers Udskiftning; Sager angaaende skadeligt Vands Afledning, Vandløbs Oprensning, Vedligeholdelse og Benyttelse, Abg. 29de Juli 1846, Lov 16de Marts 1851 og 17de Januar 1859; Sager angaaende Diger til Beskyttelse mod Oversvømmelser fra Havet Lov Nr. 53 af 10de April 1874 jfr. tidligere Pl. 6te Juni 1848; Sager angaaende Borttagelse af Sten, Ler m. v. fra Forstranden, Lov 23de Januar 1862; Spørgsmaal om, hvorvidt en hidtilværende offentlig Vej, der agtes nedlagt, kan ansees for at være af Interesse for Private, saa at den bør bevares som privat Vej, Lov 21de Juni 1876 § 6; Sager angaaende Vedligeholdelse m. v. af Hegn, Lov 6te Marts 1869 §§ 16 og 20; m. fl.

Som almindelig Regel maa det opstilles, at ingen Sag kan forlanges afgjort ved Landvæsenskommissionens Kjendelse, medmindre der herfor kan paaberaabes en udtrykkelig Lovhjemmel. Noget Andet er, at ogsaa andre Sager kunne undergives Landvæsenskommissionens Afgjørelse, naar alle Parter derom

ere enige, men det beroer da paa Landvæsenskommissionen selv, om den vil paatage sig Afgjørelsen, og denne faaer kun Virkning som en Voldgiftskjendelse, hvoraf Følgen navnlig bliver, at den ikke kan fordres exekveret.

Som ovenfor berørt brugtes Landvæsenskommissionerne oprindelig til at afgive Betænkning over Sager Landboforholdene vedrørende. I senere Love findes det nu vel ikke omtalt, at Landvæsenskommissionerne kunne benyttes i dette Øjemed, og Lov 30te Decbr. 1858 har ogsaa forudsat, at deres Virksomhed altid vil gaa ud paa at afgjøre de Sager, der henvises til dem, men det skeer dog ikke destomindre i Praxis, at Landvæsenskommissionerne saavel af offentlige Autoriteter som af Private kaldes til at udtale sig om Sager, hvis Afgjørelse ikke tilkomme dem f. Ex. for at faa et sagkyndigt Skjøn til Brug under en Retssag jfr. H. R. T. 1860 S. 559, Ugeskr. for Retsv. 1870 S. 105. Hvorvidt de imidlertid nogensinde kunne være pligtige at paatage sig et saadant Hverv, maa ansees for tvivlsomt.

Ligeledes skeer det stundom, at Kommissionerne kaldes til at mægle Forlig i Sager, der ikke henhøre under dem; men det gjælder ogsaa her, at de neppe kunne være pligtige til at indlade sig herpaa. De Forlig, der i saadanne Tilfælde bringes i Stand, kunne imidlertid, som allerede ovenfor berørt, kun betragtes som simple kontraktmæssige Overenskomster, der ikke have de Retsvirkninger, som ellers tilkomme Forlig indgaaede for Landvæsenskommissionen.

De Sager, i hvilke der hyppigst bliver Spørgsmaal om at benytte Landvæsenskommissionens Mellemkomst, skjøndt ingen Lovhjemmel herfor haves, ere Inddæmningssager. Det har hidtil i Praxis været antaget (jfr. nærmere i det Følgende § 73 Anmærkning 2), at ingen Inddæmning fra Havet eller Fjordene kan finde Sted uden efter forud dertil af Indenrigsministeriet meddelt Bevilling. En saadan gives imidlertid i Reglen ikke, forinden Planen for Foretagendet har været forelagt en Landvæsenskommission. Dennes Opgave er da først og fremmest til Vejledning for

Ministeriet at afgive en Betænkning om, hvorvidt det hele Foretagende og Planen for samme kan ansees for heldig, samt eventuelt at fremkomme med Forslag til Forandringer i Planen, men ved Siden heraf har Kommissionen tillige at mægle Forlig med Hensyn til eller i fornødent Fald ved sin Kjendelse at afgjøre de forskjellige Spørgsmaal, der kunne opstaa med Hensyn til Ordningen af Hegns-, Vandløbs- og lignende Forhold, der ellers høre ind under Landvæsenskommissionens Omraade. Endelig udfærdiges der i Reglen et saakaldet Extensionskommissorium til Kommissionens Medlemmer, hvorved disse bemyndiges til under Appel til Højesteret at afgjøre de i Anledning af Inddæmningsforetagendet iøvrigt fremkommende Indsigelser, Erstatningsfordringer og andre Krav. (Om det hele herved opstaaende i flere Retninger uklare Forhold henvises til Ingerslevs „Haandbog for Landvæsenskommissærer" S. 399 og flg. hvor den vistnok rigtige Anskuelse er gjort gjældende, at Kommissionen med Hensyn til Behandlingen af de sidstnævnte Spørgsmaal ikke optræder som Landvæsenskommission, men som en almindelig dømmende Kommission, og at det derfor er mindre rigtigt at tale om et Extensionskommissorium, hvorved Tanken ledes hen paa, at det er Landvæsenskommissionens Myndighed som saadan, der udvides. — Ved Kommissionens Behandling af de Spørgsmaal, der ere henviste til den som Landvæsenskommission, maa i det Hele de ovenfor fremstillede Regler følges. Det maa imidlertid herved vel erindres, at Kommissionen ikke har nogen Ret til at tage Bestemmelse om, hvorvidt Inddæmningsforetagendet skal udføres eller ej, men at det udelukkende tilkommer Indenrigsministeriet at tage Beslutning i saa Henseende, hvilket selvfølgelig i flere Retninger maa faa Indflydelse paa Sagernes Behandling ogsaa med Hensyn til de Spørgsmaal, der ere henviste til Kommissionens Afgjørelse, jfr. iøvrigt nærmere i det Følgende § 73 Anmærkning 2.)

Hvad Overlandvæsenskommissionerne angaa, maa det gjælde som Regel, at de kun kunne kaldes til at afgjøre Sager, der indankes til dem fra en Landvæsenskommission, og at de

kun kunne paakjende saadanne Sager i Realiteten, forsaavidt Landvæsenskommissionen har været kompetent til at tage dem under Behandling. Fra denne Regel er der dog gjort en Undtagelse ved Lov 29de Marts 1867 § 7, hvorefter visse af Sandflugtskommissionerne tagne Beslutninger kunne indbringes for Overlandvæsenskommissionen uden forinden at have været behandlede af en Landvæsenskommission.

§ 6.

Om Landejendommes Matrikulering.

Fra gammel Tid af er en stor Del af de til Dækning af Statens Udgifter fornødne Midler bleven tilvejebragte ved Ligning paa de faste Ejendomme. Det er imidlertid en Selvfølge, at man ikke uden Ubillighed ved denne Fordeling alene har kunnet holde sig til Ejendommenes Størrelse i geometrisk Maal, men derimod væsentligst har maattet tage Hensyn til det større eller mindre Udbytte, de kunde afgive. Man har derfor ladet samtlige Ejendomme skyldsætte eller matrikulere, ɔ: man har ansat enhver Ejendom til en bestemt Værdi, der derefter er bleven lagt til Grund ved Ligningens Foretagelse. Over de saaledes skyldsatte Ejendomme er der da blevet optaget en Fortegnelse, der kaldes en Matrikul. Det følger imidlertid af Forholdets Natur, at en Skyldsætning af Ejendomme, hvor nøjagtig den end er, ikke for en længere Aarrække kan være en sikker Maalestok, hvorefter Skatter og offentlige Byrder kunne paalignes, saa at Byrden for de beskattede Ejendomme bliver forholdsvis lige. I en længere Aarrække blive mange hidtil udyrkede Jorder indtagne til Dyrkning, nogle Jorder faa større Værdi ved en bedre Dyrkning, medens andre forringes ved Naturbegivenheder eller mangelfuld Drift, og Jorderne komme derfor i Tidens Løb paa mange Steder til at staa i et ganske andet indbyrdes Værdiforhold, end Tilfældet var, da Matrikulen blev affattet. Det vil derfor vanskelig kunne undgaaes, naar de existerende Skatter længere Tid efter Matrikulens Affattelse skulle forhøjes,

at lade foretage en ny Vurdering af Jorderne, hvilket da ogsaa gjentagne Gange er skeet.

De Skyldsætninger, der saaledes Tid efter anden have fundet Sted hos os, ere:

1. Matrikuleringen af 1664.

I ældre Tid havde man paa de store Godser Jordebøger, hvori Værdien af enhver Bondes Afgifter til Ejeren var ansat til det Kvantum Rug eller Byg (Hartkorn), hvormed de kunde sættes lige. Efter Optegnelserne i disse Jordebøger paalignede Godsejerne Bønderne Skat, og da nu efter Suverænitetens Indførelse Skatteligningen gik over til Regjeringen, benyttede denne sig herved ogsaa af disse Jordebøger. Der blev i dette Øjemed taget Extrakter af dem, og i det Væsentligste paa Grundlag af disse dannedes Matrikulen af 1664. Den indeholdt 443,843 Td. Hartkorn.

2. Matrikuleringen af 1688.

Det følger af den Maade, hvorpaa Matrikulen af 1664 blev tilvejebragt, at samme ikke kunde være synderlig paalidelig, og man erkjendte da ogsaa snart Nødvendigheden af en nøjagtigere Skyldsætning. Man begyndte derfor 1681 at opmaale og taxere alle Agerjorder i Landet og inddelte dem da efter deres Godhed (Bonitet) paa Øerne i 4 og i Jylland i 6 Klasser, saaledes at til 1 Td. Hartkorn efter Omstændighederne regnedes fra 2 til 16 Td. Land à 14,000 □ Alen. — Engjorder bleve ikke opmaalte, men skyldsatte efter Kvantiteten og Kvaliteten af det Hø, de antoges at kunne afgive. Græsningsjorder taxeredes efter det Antal Høveder, der kunde faa Føde paa samme, og Skove i Forhold til den Oldennæring, de kunde afgive for Svin, saaledes at en Strækning Skov, som antoges at kunne afgive Føde til 24 treaarsgamle Svin, blev ansat til 1 Td. Skovskyldshartkorn, der dog i Reglen kun regnedes lige med ½ Td. Ager- og Engs-Hartkorn. — Foruden Jorder bleve ved denne Matrikul ogsaa andre Indtægtskilder skyldsatte, saasom Møllenæring, Kirke- og Konge-

tiender, Bropenge, Færgeret og Fiskestader, Alt i Forhold til den Indtægt, der sandsynligvis kunde haves af samme. — Matrikulen blev færdig i 1688 og indeholdt 362,085 Td. Hartkorn. Den omfattede imidlertid ikke Bornholm, hvor derimod Matrikulen af 1664 vedblev at gjælde. Dens Hartkorn udgjorde efter denne 7,964 Td.

3. Taxationen af 1802.

Det følger allerede af, hvad ovenfor er bemærket, at Matrikulen af 1688 i Tidens Løb maatte blive et daarligt Grundlag for Skatternes Fordeling, men hertil kom, at den Opmaaling og Vurdering, der laa til Grund for samme, ikke var fuldkommen nøjagtig, og at den derhos var kommen i Uorden derved, at mange Ejendomme vare blevne udstykkede, uden at de udlagte Parceller vare blevne ansatte til en forholdsmæssig Del af den samlede Ejendoms Hartkorn. Da derfor en ny Skat skulde udskrives i 1802, og man ikke kunde udsætte Skattepaalæget til en ny og paalidelig Matrikul var bleven udarbejdet, blev det ved Frdn. 1ste Oktober 1802 bestemt, at samtlige Ager- og Engjorder til Udredelse af den ved Forordningen paabudte Skat skulde taxeres efter visse nærmere fastsatte Regler, (saaledes at Bondejorder ej maatte sættes over 800 Rd. eller under 150 Rd. pr. Td. Hartkorn, og at hidtil privilegerede, Hovedgaards- eller umatrikulerede Jorder ej maatte vurderes til mer end 100 Rd. eller under 50 Rd. pr. Td. Land. — Efter denne forskjellige Værdi steg Skatten for Bondejord fra 72 Sk. til 1 Rd. 80 Sk. pr. Td. Hartkorn. Af andre matrikulerede Jorder svaredes Skatten efter deres Indhold i Tønder Land med 10—14 Sk. pr. Td. Endelig bestemte Frdn.s § 20, at, dersom der iøvrigt maatte findes nogen Landejendom, som ikke var matrikuleret, skulde Afgiften af saadan Jord, skjøndt den ellers ikke var privilegeret, svares som af Hovedgaardsjord ɔ: efter Areal.)

Hele denne Taxation blev imidlertid allerede fra Begyndelsen af anseet for meget ufuldkommen, og man gik derfor ved Frdn. 15de April 1818 atter foreløbig tilbage til den

gamle Matrikul. Ved denne Frdn.s § 3 bestemtes det derhos, at de tidligere umatrikulerede Jorder skulde ansættes til Hartkorn, der da skulde behandles som privilegeret. Herved fik Landets Hartkorn en Tilgang af 1062 Td. saakaldet Landskatshartkorn.

4. Matrikuleringen af 1844*).

I selve Frdn. af 1ste Oktober 1802 anerkjendes det, at den ved samme paabudne Taxation af Jorderne maatte ansees for en mindre heldig Maalestok for Skatternes Fordeling, og dens § 44 paabød derfor Udarbejdelsen af en hel ny Matrikul. Denne skulde dog kun omfatte Jorderne og af disse kun dem, der anvendtes til Dyrkning eller Græsning. Den nye Matrikul angaaer saaledes kun Ager- og Engs-Hartkorn.

Matrikuleringsarbejdet begyndte med en Opmaaling og Optagelse af Kort over samtlige Jorder, som derefter bleve taxerede; jfr. Instruktion af 6te Juni 1806 og 31te Marts 1807. Ved denne Taxation gik man med Hensyn til Agerjorder saaledes frem, at man udsøgte et Stykke Jord, der kunde ansees som den bedste; dennes Egenskaber søgte man da at beskrive nøjagtig, og betegnede den derefter med Taxten 24. I Forhold til denne Jord ansattes da alle andre Jorder efter deres Godhed til en lige eller ringere Taxt, saa at f. Ex. den Jord, der ikkun ansaaes for halv saa god som Normaljorden, sattes til Taxt 12, den, der kun var ⅓ saa god, til Taxt 8 osv. Ved Engenes Taxering toges vel ogsaa nærmest Hensyn til Engbundens Godhed, men tillige til de øvrige særegne Omstændigheder, der havde Indflydelse paa Mængden og Beskaffenheden af det Hø, den frembragte. Græsningsjorder taxeredes efter den Fordel, de antoges at kunne afgive ved Græsning.

Da Arbejdet i lang Tid standsedes ved Krigen, blev man først færdig med Optagelsen af Kort i 1822 og med Taxa-

*) Jfr. Beretning om den i Aaret 1844 for Kongeriget indførte nye Jordskyldsætnings Væsen og Historie m. m. af Chr. Rothe.

tionen i 1826, men hermed var Matrikuleringen ikke færdig. Efter Frdn. 1ste Oktbr. 1802 § 44 skulde Optagelsen af den nye Matrikul nemlig ikke være nogen Finantsoperation, men kun gaa ud paa at tilvejebringe en bedre Maalestok for Skattepaaligningen, og det bestemtes derfor, at den nye Matrikul ikke skulde indeholde et større Antal Td. Hartkorn end Matrikulen af 1688. Man reducerede i Henhold hertil samtlige Landets Jorder efter de dem meddelte Taxter til Normaljord eller til saakaldet boniteret Areal, saa at altsaa ved 1 Td. boniteret Jord forstaaes en saa stor Strækning af en vis Jord, som efter dens naturlige Beskaffenhed udfordres til at opveje 1 Td. Land til Taxten 24. Den Sum, man herved fik ud, dividerede man derefter med Summen af Hartkornet i Matrikulen af 1688. Herved kom man til det Resultat, at c. 72,000 □ Alen eller $5^{1}/_{7}$ Td. Land boniteret Jord skulde udgjøre 1 Td. Hartkorn, og herefter ere alle Beregninger til den nye Matrikul skete. Paa Bornholm er Hartkornet dog beregnet ved at dividere det boniterede Areal med Øens gamle Hartkorn efter Matrikulen af 1664, hvilket har havt til Følge, at der her kun gaaer 49,600 □ Alen boniteret Areal paa 1 Td. nyt Hartkorn.

Efterat Matrikuleringsarbejdet var tilendebragt, blev det ved Frdn. 24de Juni 1840 bestemt, at den nye Matrikul skulde træde i Kraft den 1ste Januar 1844. Fra dette Tidspunkt er den derfor bleven den eneste Maalestok for alle senere lignede Skatter og Afgifter til Staten, samt for alle efter Hartkornet regulerede Præstationer til det Offentlige eller Kommunen. Hvad derimod de ældre Skatter til Staten angik, bestemtes det ved Frdn. 24de Juni 1840, at kun en Del, nemlig 1 Rd. 48 ß pr. Td. upriviligeret Hartkorn, skulde udredes efter den nye Matrikul, medens Resten eller 6 Rd. 80 ß vedblivende skulde beregnes efter det paa enhver Ejendom hvilende gamle Hartkorn samt derefter vedblive at hæfte paa Ejendommen som en fast aarlig Afgift under Navn af Gammelskat.

Den nye Matrikul omfatter, som berørt, kun Ager- og Engs-Hartkorn. Derimod forblev Matrikulen af 1688 ufor-

andret med Hensyn til Møllesfkylds-, Bro-, Fiskeri- og Færgeløbs-Hartkorn. Ligesom imidlertid de 3 sidstnævnte Arter af Hartkorn ere bortfaldne ved Lov om flere Skatter af 20de Juni 1850 § 8, saaledes er Møllesfkyldshartkornet bortfaldet ifølge Lov 14de April 1852 § 9 fra 1ste Januar 1862 at regne. — Fremdeles vedblev ogsaa Skovskyldshartkornet uforandret efter Matrikulen af 1688. Kun er paa nogle Steder en Del af dette bortfaldet derved, at Skovskyld, der hvilede paa Arealer, hvorpaa der tidligere havde været Skov, senere er gaaet over til Ager- og Engs-Hartkorn. Omvendt er tidligere en Del Ager- og Engs-Hartkorn ved Jorders Indtagelse til Fredskov gaaet over til Skovskyldshartkorn, jfr. nedenfor. Endelig er det saakaldte matrikulerede Tiendehartkorn blevet uberørt af den nye Matrikul.

Da de Efterretninger, der bleve samlede som Materiale til den nye Matrikul og som indeholdes i de i Matrikulkontoret beroende Dokumenter, ved flere Lejligheder kunne være navnlig Landejendomsbesiddere af Interesse, har Ministeriet, jfr. Bekj. af 13de August 1853, aabnet en let Adgang til mod en billig Betaling at erholde Kopier af Matrikulskortene samt Udskrifter af Matrikulsberegningerne og af de øvrige saavel den ældre som den nye Matrikul vedkommende Dokumenter. For at fremkalde en større Udbredelse af Matrikulens minorerede Kort blev der derhos, jfr. Bekj. af 10de Marts 1862, aabnet Adgang for Enhver til mod billig Betaling at faa lithograferede Gjenparter af disse. Da denne Adgang imidlertid kun blev benyttet i ringe Omfang, bebudedes det ved Indenrigsministeriets Cirk. Nr. 62 af 16de Marts 1872, at Betalingen fra 1ste Januar 1873 vilde blive forhøjet, hvilket dog ikke vides at være skeet. — Om Betalingen for Kopier af de Matrikulen vedrørende Dokumenter haves Reglerne nu i Bekj. Nr. 134 af 15de Oktober 1874.

Det samlede Hartkornsbeløb, hvortil Landets Jorder ved den nye Matrikul ere blevne ansatte, bliver ikke paavirket ved de idelige Forandringer i de enkelte Ejendommes Skyldsætning, der foranlediges ved Udstykninger og ved Omdelinger af Fæstegods. Derimod gives der andre Tilfælde, i hvilke der bliver Tale om en Forøgelse eller Formindskelse af den samlede Hartkornsmasse.

1. Afgang i Hartkorn kan saaledes finde Sted i følgende Tilfælde:

a. Naar Jorder udlægges til offenlig Brug. Betingelsen for, at der i saa Fald kan kræves Afgang i Hartkorn, er dog, at der kan paavises en udtrykkelig Lovhjemmel herfor. Det vigtigste Ex. paa en saadan er Frdn. 5te Marts 1845 § 16, hvorefter de Jorder, der for bestandig indtages til Jernbaneanlæg, af vedkommende Landinspektør efter de ved Matrikuleringen benyttede Taxter skulle ansættes til en forholdsmæssig Del af den samlede Ejendoms Hartkorn og Gammelskat, som derefter afskrives i Matrikulen.*) — En lignende Fremgangsmaade bruges i Henhold til Frdn. 23de April 1845 § 5, naar Jord indtages til Kirkegaarde. — Tidligere skulde der ogsaa altid finde Afgang i Hartkorn Sted for Jorder, der indtoges til Landevejε, dog kun mod Erstatning, jfr. Pl. 6te Aug. 1800 § 1, men efter Lov 6te April 1850 § 1 skal Hartkornet og Gammelskatten for saadanne Jordstykker nu i Reglen vedblive at hvile paa de Ejendomme, hvorfra de ere tagne. Undtagelse herfra skal dog efter Lovens § 2 finde Sted, naar det Hartkorn, der efter Matrikulstaxterne vil falde paa det afgivne Jordstykke, udgjør enten 1 Skjæppe eller derover eller i det Mindste 1/10 af Hartkornet for det Matrikulsnummer, jfr. Indenrigsministeriets Skr. 24de Oktbr.

*) Skjøndt Frdn. 5te Marts 1845 neppe hjemler Ret til at expropriere Jord til Udvidelse af bestaaende Jernbaneanlæg jfr. nedenfor § 7 under 2 c. i Slutningen, er det dog i Praxis antaget, at § 16 ogsaa er anvendelig med Hensyn til Arealer, der først ere blevne henlagte under vedkommende Jernbane efter Anlægets Fuldførelse.

1863, hvorfra Jordstykket er afgivet, dog ikke mindre end 1/4 Album, idet i saa Fald Hartkornet og Gammelskatten for det afstaaede Jordstykke skal afskrives i Matrikulen. — Lov 20de August 1853 om Jords Afgivelse til Biveje indeholder ikke udtrykkelig Noget om, hvorledes der skal forholdes med Hensyn til saadan Jord i den her omhandlede Henseende. Da det imidlertid i § 4 hedder, at der med Hensyn til Bestemmelsen af Erstatningen for den til Biveje afgivne Jord skal forholdes efter Reglerne om Jords Afgivelse til mindre Landeveje, har man antaget, at heraf fulgte, at ogsaa Reglerne i Lov 6te April 1850 om Hartkorns Afgang i disse Tilfælde her maa komme til Anvendelse.

b. Som oftest ville Fredskove være ansatte til Skovskyld og følgelig forbigaaede i den nye Matrikul, men dette er dog ingenlunde altid Tilfældet, ikke engang for de Skoves Vedkommende, der allerede fra gammel Tid af have været Fredskove. Skovene bleve nemlig kun forbigaaede i den nye Matrikul, naar Ejeren selv anmeldte dem som Fredskove, og han kunde selvfølgelig ikke ved at undlade dette, unddrage sig Fredskovsforpligtelsen, jfr. Indenrigsministeriets Cirk. 27de Maj 1854. — Naar en Fredskovsstrækning saaledes er ansat til Ager- og Engs-Hartkorn, kan Ejeren imidlertid endnu faa dette ført til Afgang, naar han godtgjør, at den paagjældende Strækning allerede var Fredskov, da Matrikuleringen fandt Sted. Det Samme gjaldt tidligere ogsaa med Hensyn til Jorder, der først senere bare indtagne til Fredskov, men dette er nu bortfaldet, jfr. Finansministeriets Cirk. af 23de Marts 1853. Dog kan der endnu blive Spørgsmaal om Hartkornsafgang for saadanne Jorder, saafremt de udlægges som Vederlag for andre Arealer, og disse, fordi de ophøre at være Fredskovsforpligtelse undergivne, ansættes til Ager- og Engs-Hartkorn, jfr. nedenfor under 2 b. Hvorvidt dette skal ske afhænger imidlertid af Indenrigsministeriet. Ejeren kan neppe forlange det.

c. I Henhold til kgl. Resolution af 15de Juni 1842, jfr. Bekj. 7de Oktbr. 1842 III. 4, Rigsdagstid. 18⁷²/₇₃ Tillæg

B. S. 155—58 og Indenrigsministeriets Cirk. Nr. 119 af 28de Maj 1873, kan der bevilges Afgang i Hartkorn og Gammelskat for Jorder, der ødelægges ved Oversvømmelser, jfr. Frdn. 8de Januar 1810 § 30, hvor det er forudsat, at saadan Afgang ogsaa kan finde Sted, naar Jorder ødelægges ved Sandflugt.

2. Omvendt gives der en Del Tilfælde, i hvilke der finder en Forøgelse af Hartkornsmassen Sted.

a. Naar saaledes Gadejord, der er forbigaaet ved den nye Matrikul, udlægges til Bebyggelse o. s. v., er det en fast Praxis, at Jorden ansættes til Ager- og Engs-Hartkorn, jfr. Indenrigsministeriets Skr. 6te Juli 1854 og 29de Aug. 1865. Dette skeer derhos ogsaa med Jorder, der ere blevne forbigagede ved den nye Matrikul, fordi de vare udlagte til offentlige Veje, naar de atter gaa over i privat Eje. — Derimod paalægges der ikke saadanne Jorder Gammelskat.

b. Naar Jorder, der ere førte til Afgang i Matrikulen, fordi de ere blevne udlagte til offenlig Brug, jfr. ovenfor, atter gaa over i privat Eje, blive de igjen at opføre i Matrikulen med det Hartkorn og den Gammelskat, de tidligere havde, jfr. Justitsministeriets Skr. af 23de Decbr. 1867 i Dep. Tid. S. 1280 om, at Retsbetjentene skulle gjøre Indberetning, naar der fremkomme Skjøder paa saadanne Arealer. En Undtagelse i saa Henseende synes dog at maatte gjøres med Hensyn til Arealer, der forinden Lov 6te April 1850 udkom, ere blevne indtagne til Landeveje, da Staten her i Henhold til Pl. 6te August 1800 vil have faaet Erstatning for Afgangen i Hartkorn og Gammelskat.

Derimod kunne Jorder, der ere udlagte til offentlige Veje uden at blive paalignede særligt Hartkorn og Gammelskat, ikke fordres skyldsatte, naar de atter gaa over i privat Eje.

c. Naar det tillades at udlægge Fredskovsjorder til Agerbrug, gjøres det nu altid til Betingelse, at Skovskylden skal konverteres til Gammelskat, og Arealet derefter paa Ejerens Bekostning ansættes til nyt Ager og Engs Hartkorn. Hvorvidt dette ogsaa kan fordres, naar et saadant Forbehold ikke

er taget, maa derimod ansees for meget tvivlsomt. (Af de Oplysninger, der ere meddelte i det S. 38 i Noten citerede Skrift af Chr. Rothe, fremgaaer det ganske vist, at det har været Meningen, at tidligere Skovgrund skulde ansættes til nyt Ager- og Engs-Hartkorn, saasnart den udlagdes til Agerbrug. Ved kongelig Resolution af 16de Maj 1804 blev det saaledes paalagt Rentekammeret „nærmere at overveje og gjøre allerunderdanigst Forestilling om de fornødne Bestemmelser til at forhindre, at god Skovgrund ikke forvandles til Ager og Eng, uden at deraf svares Skatter og højere Skyld, end medens den bærer Skov" og i en af Rentekammeret derefter udfærdiget Instrux af 13de April 1805 hedder det blandt Andet: „Men da det er muligt, at Jord, som nu saaledes ikke ansættes, fordi dens egentlige Frembringende er Skov, kan blive forvandlet til Ager og Eng, og den altsaa bør i Eftertiden bære et forholdsmæssigt Hartkorn, saa forventer Rentekammeret Hans Majestæts allernaadigste Befaling om, hvad i denne Henseende bliver i Tiden at iagttage. Og til fornøden Efterretning ved Udførelsen af de Foranstaltninger, som saaledes maatte blive allernaadigst befalede, maa i de nu forfattede Matrikuls-Protokoller Jorder af denne Slags anføres med deres geometriske Størrelse, og deres nuværende Beskaffenhed, i Hensyn til den derpaa nustaaende Mængde af Skov og nøjagtig beskrives." Dette Sidste er nu vistnok blevet iagttaget, men derimod vides den bebudede kongelige Anordning om, hvorledes der eventuelt skal forholdes med Arealernes Ansættelse til Ager- og Engs-Hartkorn ikke at være emaneret.) Ikke destomindre har Administrationen hævdet, at Skyldsætningen kan finde Sted, selv om Forbehold herom ikke i sin Tid er taget, og dette er vistnok ogsaa konsekvent, naar det antages, at inddæmmede Arealer m. v. kunne skyldsættes, jfr. under d. Denne Anskuelse har nu ogsaa fundet Medhold i en i 1879 af Hof- og Stadsretten afsagt Dom.

d. Hidtil har man i Praxis anseet Staten berettiget til at lægge Hartkorn og Gammelskat paa Jorder, der først ere blevne til efter den nye Matrikuls Indførelse, f. Ex. ved

Udtørring af Søer, ved naturlig Tilvært fra Havet, ved Inddæmninger osv. Da der imidlertid ikke haves nogen Lov, der paabyder, at alle Jorder skulle være skyldsatte, maa det vistnok ansees for meget tvivlsomt, om dette er rigtigt, men dette er dog antaget i tvende Domme i Ugeskr. f. Retsv. 1872, S. 555 og 1028, hvilken sidste er stadfæstet af Højesteret se Ugeskr. f. Retsv. 1873 S. 839.

I de ommeldte Domme, der angaa nogle inddæmmede Arealer, siges det, at det ifølge Lovgivningen maa antages, at der paahviler inddæmmet Jord samme Skattepligt som al anden Jord. Da dette nu intetsteds udtrykkelig er udtalt i Lovgivningen, maa det antages, at det har været Rettens Mening, at der af Lovgivningen kan udledes det almindelige Princip, at der skal svares Skat af al Jord, forsaavidt Andet ikke udtrykkelig er bestemt, og at Staten derfor, for at gjøre dette muligt, maa være berettiget til at foranstalte Jorder, der først ere komne til Existents efter Matrikulens Udarbejdelse, inddragne under denne. Rigtigheden heraf er dog meget tvivlsom, og det er i ethvert Fald vist, at Principet i tidligere Tid ikke har været gjennemført i Praxis. Dette fremgaaer af Frdn. 15de April 1818 § 3, der paabød Skyldsætninger af en stor Del hidtil ikke skyldsatte Jorder. Hartkornsmassen forøgedes herved med ikke mindre end 1062 Td. Hartkorn, hvilket viser, at man tidligere i Praxis ganske maa have ignoreret det ovennævnte almindelige Princip. Det maa da ogsaa bemærkes, at selve Frdn. ikke synes at staa i den bedste Samklang med dette Princip, forsaavidt den paabyder, at de vedkommende Jorder kun skulde sættes til privilegeret Hartkorn. — Selv om det imidlertid maatte kunne paavises, at det er et almindeligt Princip i Lovgivningen, at der skal svares Skat til Staten af al Jord, synes dette at maatte blive ganske uden praktisk Betydning, saalænge der ikke haves positive Regler om, hvorledes det skal gjennemføres. Saadanne mangle imidlertid ganske. Der haves for det Første aldeles ingen Bestemmelser om, hvorledes Skyldsætningen skal foretages. I Praxis lader man de i Lov 4de Juli 1850 ommeldte Taxa-

tionsmænd foretage Boniteringen, men som ovenfor i § 4 berørt, haves der ingen Hjemmel hertil i Loven. Af langt større Betydning er det dog, at der aldeles savnes Regler om, hvornaar Skyldsætningen skal finde Sted. I de Inddæmningsbevillinger, der ere udfærdigede i de senere Aar, er det udtrykkelig forbeholdt Indenrigsministeriet at bestemme Tidspunktet og navnlig at udsætte Skyldsætningen, til Jordene findes at være i en passende Kulturstand, og der synes i Praxis at være en Tilbøjelighed til at hævde, at Ministeriet ogsaa er berettiget hertil i Tilfælde, hvor et saadant Forbehold ikke er taget eller ikke har kunnet tages (f. Ex. med Hensyn til Jorder, der ere fremkomne ved naturlig Tilvæxt.) Dette er meget ubilligt ligeoverfor de Private, og Ubilligheden bliver saa meget mere iøjnefaldende, naar det erindres, at Jorder, der ere inddragne under Matrikulen, men paa Grund af deres daværende Kulturstand ere satte i de allerlaveste Taxter, ingensinde kunne fordres skyldsatte paany, selv om de senere maatte være opdyrkede og nu ere i en høj Kulturstand. Det burde derfor aabenbart være en Pligt for det Offentlige, naar det vil hævde det ovennævnte Princip, da ogsaa at drage Omsorg for, at de nytilkomne Jorder strax blive inddragne under Matrikulen, og der synes i ethvert Fald at burde indrømmes de Private Ret til at forlange, at dette skeer. Fordelene for Staten ved at inddrage slige Arealer under Matrikulen, ville de imidlertid rigtignok let kunne blive temmelig illusoriske, navnlig hvis det fordres — hvad man sikkert bør gjøre — at Staten selv skal afholde Udgifterne ved Skyldsætningen. — Af de foran citerede Domme kan Intet udledes med Hensyn til de heromhandlede Spørgsmaal. Det kan af disse kun sees, at Retten anseer vedkommende Ejer for uberettiget til at modsætte sig Skyldsætningen under Paaberaabelse af, at Jorderne endnu ikke ere i en passende Kulturstand.)

Stundom fordres der Tilladelse fra Regjeringen til saaledes at indvinde Land, f. Ex. ved Inddæmninger, og det er da en Selvfølge, at Regjeringen, hvad ogsaa som oftest er

skeet, kan knytte Tilladelsen til den Betingelse, at de indvundne Arealer i sin Tid skulle skyldsættes.

Anmærkning 1. De tidligere nævnte Matrikuleringer omfattede ogsaa de til Kjøbstæderne hørende Markjorder, men derimod ikke de egenlige Kjøbstadgrunde. Efter Lov 11te Februar 1863 ville imidlertid nu ogsaa disse Grunde efterhaanden blive skyldsatte, i hvilken Henseende der ved Loven er givet følgende Regler:

Det bestemmes først af Indenrigsministeriet efter Byraadets Forslag, hvor Grændsen for den sammenbyggede Stad skal gaa. De Grunde, der herefter blive at betragte som egentlige Kjøbstadgrunde, skulle derpaa ved en af Indenrigsministeriet efter Byraadets Forslag beskikket Landinspektør opmaales og overføres paa et Kort i Maalestokken 1/800, med mindre der allerede haves fyldestgjørende Opmaalinger og Kort. — Ved en Forretning, hvortil ved offentlig Bekjendgjørelse alle Ejere og Brugere med mindst 3 Dages Varsel indkaldes, skulle Grundene derefter under Landinspektørens Vejledning taxeres af 2 af Amtets faste Jordboniteringsmænd, som dertil udvælges af Amtmanden, og Taxterne paaføres Kortet. Alt det Areal, som er bebygget eller indtaget til Gaardsrum, Oplagsplads eller Have ansættes til Taxten 24. Resten taxeres efter de for Jords Bonitering almindelig gjældende Regler. Undtagen fra Skyldsætningen er dog den Grund, som er udlagt til Fæstningsværker, Jerbaneanlæg, Kirker og Kirkegaarde, Torve, Pladser, Gader og Veje eller til Kanaler og offentlige Vandsteder. — Naar Taxationen har fundet Sted, udarbejdes en fuldstændig Matrikul indeholdende hver enkelt Ejendoms Matrikulsnummer, Ejerens og Brugerens Navne, hvert Taxtstykkes geometriske og reducerede Maal og Ejendommens Hartkorn udregnet efter Forholdet 1 Td. Hartkorn = 72,000 □ Alen Jord til Taxt 24 (paa Bornholm 49,000 □ Alen), dog at ikke andre Brøker bruges end 1/4, 1/2 og 3/4 Album.

Samtidig hermed skal der foretages en Revision af Ma-

trikulen over Markjorderne, for at faa denne til at stemme med den nuværende Fordeling af Jorderne, Lovens §§ 4—6.

Begge Matrikuler blive derpaa efter forudgaaet Bekjendtgjørelse med 8 Dages Varsel at fremlægge til almindeligt Eftersyn i 14 Dage. De, der mene sig forurettede, maa da inden andre 14 Dage indgive skriftlig Besværing til Byraadet. De fremkomne Klager afgjøres endelig af en Kommission, bestaaende af Borgmesteren som Formand, et Byraadsmedlem og 3 af Amtets faste Jordboniteringsmænd, som dertil beskikkes af Amtmanden. Forretningen ledes af en af Indenrigsministeriet beskikket Landinspektør, og Klageren samt den Landinspektør og de Jordboniteringsmænd, der have udført den første Forretning, skulle indkaldes til den med 3 Dages Varsel. Efterat Klagerne ere afgjorte, sendes alle Matrikuleringen vedkommende Dokumenter ind til Indenrigsministeriet, der foranstalter dem revniderede og i fornødent Fald berigtigede, jfr. iøvrigt Instrux 17de April og 4de Juli 1863 samt Indenrigsministeriets Cirk. af 8de April 1863 og 6te Jan. 1865.

Anmærkning 2. Efter Afslutningen af Fredstraktaten af 30te Oktbr. 1864 bleve de tidligere slesvigske Distrikter, der forbleve ved Kongeriget, ansatte til Hartkorn og Gammelskat, og den nye Matrikul for disse Distrikter er derefter i Henhold til Lov 29de Marts 1867 traadt i Kraft den 1ste April s. A.

Anmærkning 3. Tidligere skjelnedes der mellem privilegeret og uprivilegeret Hartkorn. Privilegeret var nemlig de komplette og kvasikomplette Sædegaardes Hovedgaardstaxter, jfr. nedenfor, Præstegaards- og andre Embedsjorder, Lehnenes saakaldte Frihedshartkorn, Landskatshartkornet samt Kjøbstadjorder. Adskillelsen havde især Betydning med Hensyn til Skatter og Byrder til det Offentlige, idet der svaredes mindre Gammelskat og Landskat af det privilegerede Hartkorn end af det uprivilegerede, og det første derhos var fritaget for flere Byrder til Kommunen. Denne Forskjel er nu imidlertid bortfalden i Henhold til Lov 20de Juni 1850.

Første Afsnit.

Om de forskjellige Arter af faste Ejendomme paa Landet og de angaaende Raadigheden over disse gjældende Regler.

§ 7.

Om Ejendomsretten i Almindelighed.

Ved Ejendomsretten forstaaes Retten til en fuldstændig, almindelig og udelukkende Raadighed over en legemlig Ting. Dette maa imidlertid ikke forstaaes saaledes, som om Ejendomsretten helt eller delvis skulde være gaaet tabt, naar Ejeren maa finde sig i, at Andre udøve en Raadighed over Tingen. Det følger tvertimod af Ejendomsrettens Natur, at Ejeren af en Ting maa kunne overdrage Andre Udøvelsen af enkelte Beføjelser over den og da navnlig overlade dens Brug til Andre, da han ellers i mange Tilfælde ikke vilde kunne komme til at drage den fulde Nytte af den. Det maa fremdeles bemærkes, at Ejerens Raadighed over Tingen kan være begrændset ved Lovgivningens Bestemmelser, uden at Ejendomsretten derfor kan siges at være gaaet tabt. Naar man derfor siger, at Ejeren har en fuldstændig og udelukkende Raadighed over Tingen, er det kun Meningen derved at angive Ejendomsrettens almindelige Karakteer som givende Ejeren Ret til at raade over Tingen i alle de Retninger, hvori den kan tjene til de menneskelige Fornødenheders Tilfredsstillelse, saafremt ikke en enkelt Beføjelse udtrykkelig maatte være ham betagen. — De ved Lov paalagte Indskrænkninger i Ejendomsretten angaa navnlig faste Ejendomme, over hvilke Ejerens Raadighed dels af Hensyn til det

almene Bedste dels af Hensyn til Naboforholdene, i mange Retninger er begrændset. — Herhen høre saaledes:

1. De af nationaløkonomiske Grunde paabudne Indskrænkninger med Hensyn til Jorders Udstykning, Frdn. 3die Decbr. 1819 m. fl., Benyttelsen af Bøndergods, Frdn. 6te Juni 1769, 8de Juni 1787, 19de Marts 1790, Pl. 7de Juni 1806, Frdn. 9de Marts 1838, Lov 19de Febr. 1861 og Lov Nr. 36 af 9de Marts 1872, Raadigheden over private Skove, Frdn. 27de Sptbr. 1805, m. fl., hvilke Indskrænkninger alle ville blive nærmere omhandlede nedenfor.

2. Enhver Ejers Forpligtelse til at taale den saakaldte Expropriation, eller at hans Ejendom fratages ham, dog kun imod fuldstændig Erstatning. — Det er dog kun undtagelsesvis, at Expropriation kan finde Sted. I Grl. af 28de Juli 1866 § 82 jfr. Grl. af 5te Juni 1849 § 87, hedder det nemlig „Ejendomsretten er ukrænkelig. Ingen kan tilpligtes at afstaa sin Ejendom, uden hvor Almenvellet kræver det. Det kan kun ske ifølge Lov og imod fuldstændig Erstatning.“ Med Hensyn til denne Bestemmelse mærkes:

Stundom giver den paagjældende Lov kun Ret til at foretage Expropriation i et enkelt bestemt Tilfælde, jfr. f. Ex. Lov Nr. 69 af 23de Maj 1873 om Digearbejder paa Lolland og Falster, men det Sædvanlige er dog, at Loven gaaer ud paa at anerkjende, at Foretagender og Foranstaltninger af en vis Art i Almindelighed ere saa vigtige for Almenvellet, at der for deres Skyld kan fordres Afstaaelse af Privatejendom, f. Ex. Frdn. 13de Decbr. 1793 §§ 14 og 16 om Jords Afstaaelse til Landeveje, Lov 20de Aug. 1853 om Jords Afstaaelse til Biveje, m. fl. Spørgsmaalet, om det enkelte bestemte Foretagende har den i de paagjældende Love forudsatte Vigtighed for det Offentlige, bliver da i Reglen at afgjøre af Administrationen, der ligeledes afgjør hvad og hvormeget der kan fordres afstaaet. Dog maa herved bemærkes, at Administrationens Afgjørelse kun kan være bindende for den Private, forsaavidt han alene har støttet sine Indsigelser paa, at de tagne Bestemmelser ere uhensigtsmæssige. Gjør han derimod gjældende, at Loven ikke hjemler Expropriation

i det tilsigtede Omfang eller til en vis i Forbindelse med Anlæget staaende Foranstaltning f. Ex. at Loven kun tilsteder Expropriation til en enkeltsporet ikke til en dobbeltsporet Jernbane, at der ikke kan exproprieres til Stenoplagspladser ved Vejene eller til Haver til Banevogterhuse ved Jernbanerne osv., tilkommer Afgjørelsen Domstolene jfr. Ugeskr. f. Retsv. 1873 S. 910 og 983.

Det er ligegyldigt, til hvem Afstaaelsen skeer, selv om dette maatte være en Privat, naar blot det paagjældende Foretagende har almen Interesse, f. Ex. et Jernbaneanlæg. For at dette kan siges, er det imidlertid ikke nødvendigt, at Staten skal være umiddelbart interesseret i Foretagendet. Det er tilstrækkeligt, at dette er af Vigtighed f. Ex. for en Kommune, jfr. Lov 20de Aug. 1853 om Jords Afstaaelse til Biveje, eller et kirkeligt Samfund, jfr. Frdn. 23de April 1840 om Jords Afstaaelse til Kirkegaardes Udvidelse osv. Det er iøvrigt Lovgivningsmagten, som afgjør, hvorvidt Almenvellet kræver en Expropriation, dog at den, som ovenfor berørt, i Reglen indskrænker sig til at udtale, hvorvidt dette kan siges om Foretagender af en vis Art i Almindelighed, overladende det til Administrationen at afgjøre, hvorvidt denne vil anvende den givne Bemyndigelse i et enkelt Tilfælde.

Den, der saaledes tvinges til at afstaa sin Ejendom eller en Del af samme, skal holdes skadesløs for det til Penge ansættelige Tab, han derved lider, uden at der kan gjøres noget Afdrag heri for den Fordel, Ejendommen muligen i andre Retninger vil have af Anlæget. Den i Lov 14de Decbr. 1857 om Gader, Veje og Vandløb i Kjøbenhavn § 10 givne modsatte Regel maa betragtes som exceptionel. Nærmere vejledende Bestemmelser med Hensyn til Erstatningens Fastsættelse findes i Frdn. 5te Marts 1845 §§ 11 og 12 samt i Frdn. 23de April 1845 § 4, der vistnok i det Hele maa følges ved enhver Expropriation, naar der ikke ved den paagjældende Lov er bestemt noget Andet. Herefter skal der først og fremmest gives Erstatning for selve den afstaaede Jord, og ved dennes Bestemmelse bliver der ikke alene at tage Hensyn til den Værdi, Jorder af lignende God-

hed have i Handel og Vandel der paa Egnen, men tillige til den særlige Værdi, det afstaaede Areal muligen maatte have paa Grund af særegne Omstændigheder, f. Ex. dets Anvendelse til Haveanlæg, forsaavidt denne lader sig ansætte i Penge. Derimod kan der ikke tages Hensyn til den særegne Pris, som Ejeren af rent personlige Grunde maatte sætte paa Ejendommen. Dernæst maa der, saafremt der kun er Spørgsmaal om Afstaaelsen af en Del af en Ejendom, gives særlig Erstatning for den Skade, der ved Adskillelsen muligvis tilføjes den øvrige Del af Ejendommen navnlig derved, at dens Drift vanskeliggjøres. — Endelig maa ethvert andet særligt Tab, der muligen lides ved Jordens Afstaaelse, og som kan ansættes til Penge, erstattes, saaledes f. Ex. Tabet af den paa Jorden staaende Afgrøde*) jfr. H. R. T. $18^{58}/_{59}$ S. 729 og Jur. Ugeskr. 1861 S. 534.)

*) I Texten er der alene Tale om Erstatning til den Lodsejer, hvis Jorder umiddelbart berøres af det paagjældende Anlæg, og vore Expropriationslove tale egentlig ogsaa kun herom. Det er imidlertid klart, at ogsaa Andre kunne lide Skade ved Anlæget, og der opstaaer da Spørgsmaal om, hvorledes disse skulle gjøre deres Ret gjældende, hvorvidt der kan tilkomme dem Erstatning og hvorledes den skal fastsættes. Det første Spørgsmaal maa nu utvivlsomt besvares derhen, at det tilkommer Domstolene at afgjøre slige Kravs Berettigelse jfr. Jur. Ugeskr. 1865 S. 123 samt 1869 S. 702 og Ugeskr. f. Retsv. 1868 S. 171 og 1046. Langt vanskeligere er det at afgjøre, hvorvidt saadanne Krav skulle tages til Følge, da dette ingenlunde kan forlanges, blot fordi det kan godtgjøres, at Vedkommende virkelig vil komme til at lide et til Penge ansætteligt Tab. Dog maa det vistnok opstilles som almindelig Regel, at der ubetinget kan fordres Erstatning af den, der lader det paagjældende Anlæg udføre, hvis dette kunde forlanges ligeoverfor vedkommende Lodsejer, saafremt denne havde truffet en lignende Foranstaltning. Det kan saaledes ikke ansees tilstrækkeligt, at der i Tilfælde af Forlægning af en privat Vej eller af et Vandløb træffes Overenskomst med den eller de Lodsejere, der støde umiddelbart til Jernbanen, den nye offentlige Vej o. s. v., men Enhver, der er interesseret i Vejen eller Vandløbet, maa kunne fordre Erstatning for den ham ved Forlægningen tilføjede Skade. Omvendt vil der i Reglen ikke kunne fordres Erstatning, hvis saadan ikke kunde være forlangt i Tilfælde af, at der fra Naboens Side var truffet Foranstaltninger, der kunde medføre lignende Tab. Det er saaledes f. Ex.

Undtagelsesvis er det dog i Lovgivningen bestemt, at det til Vejes og Jernbaners Anlæg og Vedligeholdelse nødvendige Grus m. v. skal afgives uden Erstatning, jfr. nedenfor.

I det Foregaaende er det forudsat, at Jorden osv. skal afstaaes for bestandig. Flere af Expropriationslovene hjemle imidlertid ved Siden heraf Ret til midlertidig at benytte en Ejendom i et eller andet Øjemed vedrørende det paagjældende Anlæg, men selvfølgelig kun mod fuldstændig Erstatning, der da i Reglen falder i to Dele, nemlig for Ejendommens Afsavn og for dens Forringelse, jfr. Indenrigsministeriets Skr. 11te Decbr. 1852.

Stundom er der ved de paagjældende Love givet særegne Regler om, af hvem Erstatningen skal fastsættes. Er dette ikke Tilfældet, maa den bestemmes ved uvillige af Retten udnævnte Mænd. Omkostningerne herved afholdes af den, i hvis Interesse Expropriationen finder Sted, dog med Undtagelse af det Tilfælde, at vedkommende Ejer har begjært Overtaxation og denne gaaer ham imod, jfr. Dom i H. R. T. $18^{64}/_{65}$ S. 141 og Ugeskr. f. Retsv. 1868 S. 717, Frdn. 9de April 1804 og Lov 20de Aug. 1853 § 4.

Forsaavidt der er Spørgsmaal om at fordre Jord afstaaet for bestandig, synes det at følge af Sagens Natur, at det

---

oftere hævdet, at den, hvis Ejendom ikke berøres af et Jernbaneanlæg, ikke kan fordre Erstatning, fordi han som Følge af samme mister en Udsigt, selv om hans Ejendoms Værdi væsentlig har været betinget af denne, se derimod med Hensyn til det Tilfælde, at Anlæget berører den paagjældende Ejendom Frd. 5te Marts 1845 § 12, jfr. iøvrigt med Hensyn til denne Materie Domme i Jur. Ugeskr. 1864 S. 263, H. R. T. $18^{66}/_{67}$ S. 206, Ugeskr. for Retsv. 1870 S. 735 og 1877 S. 589. — Hvad endelig angaaer Spørgsmaalet om, af hvem Erstatningens Størrelse skal fastsættes, maa dette vistnok afgjøres derhen, at den altid maa bestemmes af uvillige Mænd, selv om der er givet andre Regler om Fastsættelsen af Erstatningen for den Grund, der afstaaes til Anlæget jfr. den citerede Dom i Jur. Ugeskr. 1864 S. 263. Noget Andet er, at det i Praxis meget ofte skeer, at saavel Spørgsmaal, om Erstatning i de heromhandlede Tilfælde skal gives, som om Erstatningens eventuelle Størrelse afgjøres af de samme Autoriteter, som i saa Henseende tage Bestemmelse med Hensyn til den Grund, der skal afstaaes til Anlæget.

Offentlige altid, forinden det sætter sig i Besiddelse af den paagjældende Jord bør lade denne taxere, jfr. ogsaa Frdn. 5te Marts 1845 § 11, men i Praxis iagttages dette dog ikke altid, jfr. nedenfor under a. Er der derimod kun Spørgsmaal om en midlertidig Benyttelse af en Ejendom, vil Taxationen af den skete Skade i Reglen ikke kunne finde Sted, før Benyttelsen er ophørt.

I enkelte Expropriationslove er der givet nærmere Regler for, hvorledes der i Tilfælde af, at en Ejendom bruges af en Anden end Ejeren, skal forholdes med Erstatningens Fordeling mellem Ejer og Bruger. Haves der ingen Bestemmelse herom, maa der vistnok følges den Regel, at Erstatningen for Jords Afstaaelse og den varige Forringelse, der dels herved dels ved en midlertidig Benyttelse af en Ejendom tilføjes denne, maa udbetales til Ejeren, der da maa tilsvare Brugeren 4 pCt. af Kapitalen, som blive at afdrage i Lejeafgiften, men at derimod Erstatningen for en Ejendoms Afsavn osv. maa tilfalde Brugeren jfr. Indenrigsministeriets Skr. 11te Dec. 1852. I Reglen bestemmes det ved selve Taxationsforretningen, hvad Brugerne og Ejerne skulle have, men det maa dog bemærkes, at Afgjørelsen af de i denne Anledning opstaaende Spørgsmaal, naar ikke Andet er bestemt ved den paagjældende Lov, maa tilkomme Domstolene. En Dom i Ugeskr. for Retsv. 1868 S. 497 synes at gaa ud fra den Forudsætning, at en Bruger af en Ejendom ikke kan gjøre nogen selvstændig Fordring gjældende ligeoverfor den Exproprierende, men at det ligeoverfor denne er Grundens Ejer, der er den Erstatningsberettigede, medens Brugeren har sin Tiltale til Ejeren overensstemmende med deres kontraktlige Forhold. Dette kan dog sikkert ikke være rigtigt, i ethvert Fald ikke i den Almindelighed. Det er saaledes givet, at Erstatningen for den paa Jorden staaende Afgrøde maa tilfalde Brugeren alene, men det vilde da være besynderligt om ikke han, men Ejeren skulde optræde ligeoverfor den Exproprierende, og om Brugeren skulde være nødt til at finde sig i, at Erstatningen udbetaltes til Ejeren. Dette har imidlertid sikkert heller ikke

Hjemmel i Lovgivningen. Frdn. 5te Marts 1845 § 17 synes ganske vist at gaa ud fra, at hele Erstatningen udbetales til Ejeren, men ligesom det vistnok er meget tvivlsomt, om denne § har Andet for Øje end den Erstatning, der skal erlægges for Ejendommens varige Forringelse, saaledes er den i ethvert Fald kun given med Hensyn til Expropriation af Jord til Jernbaneanlæg. (Hvad særlig Lov 20de Aug. 1853 angaaer, om hvis Anvendelse der i Dommen var Tale, bruger denne Udtrykket „Grundbesiddere", der omfatter baade Ejere og Brugere jfr. ogsaa Lovens § 2 og Rigsdagstidenden 4de Session $18^{52}/_{53}$ Anhang B S. 404. I Praxis skeer det da ogsaa idelig, at der udbetales Erstatning direkte til Brugerne.)

Hvad angaaer Panthaverne i den paagjældende Ejendom, er det i enkelte Love saaledes Frdn. 23de April 1845 og Lov 14de Dec. 1857 om Gader, Veje og Vandløb i Kjøbenhavn § 10 udtrykkelig foreskrevet, at Erstatningen forlods skal anvendes til disses Fyldestgjørelse. Hvorvidt det, naar saadan udtrykkelig Regel ikke haves, kan fordres, at den Exproprierende skal skaffe Panthaverens Samtykke til, at Erstatningen udbetales til Ejeren, eller om det maa være deres Sag, hvis de ville hindre dette, at nedlægge Forbud herimod jfr. Skr. 15de Januar 1846 og 29de Sept. 1860, kan stille sig tvivlsomt i ethvert Fald, hvis der kun er Tale om Afstaaelsen af en Del af Ejendommen. Har den paagjældende Lov udtrykkelig foreskrevet, at der skal gives Panthaverne Lejlighed til at varetage deres Tarv under Expropriationen jfr. Frd. 5te Marts 1845 § 7, og dette er skeet, maa vistnok det Sidste antages, men ligesom det selv ved Expropriation til Jernbaneanlæg, saavidt vides, i Praxis iagttages i Reglen ikke at udbetale Erstatning til Ejeren, forinden han har produceret Bevis for, at Panthaverne ikke have Noget herimod at erindre, saaledes byder Forsigtighed ogsaa at gjøre dette i andre Tilfælde jfr. Scheels „Privatrettens almindelige Del" II S. 159.

Hvad den Ejendommene paahvilende Tiendebyrde angaaer, haves der i Frdn. 5te Marts og 23de April 1845 udtrykkelige Bestemmelser om, hvorledes der skal forholdes, naar kun en

Del af Ejendommen indtages til Anlæget, og lignende Regler følges i Praxis, naar Jord exproprieres til Veje jfr. nærmere nedenfor. Udenfor disse Tilfælde maa det formentlig opstilles som Regel, at de om Tiendens Fordeling i Tilfælde af Udstykning gjældende Bestemmelser jfr. i det følgende § 51 i deres Helhed maa bringes til Anvendelse. Hvad angaaer andre Ejendommen mulig paahvilende uafløselig Ydelser, saasom kongelige Penge, Arvefestafgifter osv., savnes der i Lovgivningen fuldstændig Regler om, hvorledes der skal forholdes. Der synes imidlertid ingen Tvivl at kunne være om, at vedkommende Berettigede maa kunne fordre, at Ydelsen skal fordeles og eventuelt kapitaliseres, forsaavidt angaaer den paa den exproprierede Del af Ejendommen faldende Andel, saafremt han kunde stille Forlangende herom i Tilfælde af, at Ejeren frivillig udstykkede Ejendommen. I Praxis er det imidlertid vistnok det Almindelige, at Ydelsen udelt kommer til at hvile paa den tilbageblivende Del af Ejendommen.

Saasnart det paa lovbefalet Maade er bestemt, at et Areal skal afstaaes, og dette derefter er stillet til den Exproprierendes Disposition, har Ejendomsovergangen fundet Sted. Det kan ikke kræves, at Afstaaelsesforretningen skal thinglæses som Adkomst, jfr. Kanc. Skr. 28de Dec. 1847 Indenrigsministeriets Skr. 14de Nov. 1868 i Dep. Tid. 1869 S. 196 Dom i Ugeskr. for Retsv. 1872 S. 836 og Scheels „Privatrettens almindelige Del“. II. S. 159. Ligesom det dog i enkelte Love, f. Ex. Lov 29de Marts 1867 § 23 er foreskrevet, at en Thinglæsning skal finde Sted, saaledes vil det ogsaa ellers være hensigtsmæssigt, at en saadan foretages, navnlig hvis Expropritationen har medført en Forandring i den paagjældende Ejendoms Hartkorn, og dette skeer ogsaa i Reglen i Praxis.

I det Følgende skulle de forskjellige Tilfælde, i hvilke der haves en almindelig Beføjelse til at foretage Expropriation af Jord, og de for hvert af disse givne særegne Bestemmelser nærmere omtales:

a. Expropriation til Landevejes Anlæg og Ved-

ligeholdelse, (Frdn. 13de Dec. 1793 §§ 14 og 16 samt Lov 6te April 1850.) Afstaaelse af Jord kan ikke alene fordres til selve Vejen, men ogsaa til Stenoplagspladse og desl., jfr. Kanc. Skr. 11te Novbr. 1847 og Lov 6te April 1850 § 1. For den afstaaede Jord skal der gives en billig Erstatning, medmindre det bevises, at den tilforn er fratagen den gamle Vejs Brede og ikke med Rette tilhører Besidderen, Frdn. 13de Dec. 1793 § 14, jfr. Lov 20de Aug. 1853 § 1 og Kanc. Skr. 4de Nov. 1845 om Gadejord. Efter den førstnævnte Bestemmelse skal imidlertid i Tilfælde af en Vejforlægning den gamle Vej, som forlades, tages til Afdrag i Erstatningssummen.

Som ovenfor i § 6 berørt, skal der nu i Henhold til Lov 6te April 1850 § 1 i Reglen ikke finde Afgang Sted i Hartkorn og Gammelskat for saadanne til Landeveje udlagte Arealer og det skal derfor ved Erstatningens Fastsættelse iagttages, at denne ogsaa kommer til at indeholde Vederlag for det afgivne Jordstykkes Skattepligt og øvrige Hartkornsbyrder, som vedblive at hæfte paa den Ejendom, hvorfra Jordstykket tages. — Hvorledes der skal forholdes med andre Byrder, der maatte paahvile Ejendommen, navnlig Tiendebyrden, indeholder Lov 6te April 1850 Intet om. Det maa imidlertid vistnok antages, at Tienden, saafremt Hartkornsafgang ikke finder Sted, vedbliver at hæfte paa den Ejendom, hvorfra Jorden tages, selvfølgelig mod Erstatning til dennes Ejer, dog saaledes, at det maa staa den Tiendeberettigede frit for at forlange det exproprierede Areal paalagt særlig Tiende og denne derefter kapitaliseret efter en Rente af 4 pCt. og udbetalt, jfr. Frdn. 5te Marts 1845 § 16 og Indenrigsministeriets Cirk. 5te Maj 1849 Nr. 1. Skal Hartkornsafgang finde Sted, kunde det synes nu at maatte være en Følge af Bestemmelsen i Lov 23de Januar 1862 § 6, at der, naar Tienden er bleven konstateret paa den i Loven foreskrevne Maade og derefter noteret paa Ejendommens Konto i Registret til Skjøde- og Panteprotokollerne, altid maa finde en Fordeling af Tienden Sted, men dette iagttages dog ikke i Praxis. — Ved Erstatningens Fastsættelse bliver der iøvrigt ikke alene at tage Hensyn til

det afstaaede Areals Værdi i Handel og Vandel, men tillige til den Skade, der iøvrigt tilføjes den paagjældende Ejendom ved Arealets Fraskillelse, jfr. Frdn. 13de Deb. 1793 § 16. Særlig skal bemærkes, at den, over hvis Ejendom en ny Vej føres, altid, selv om Ejendommen ikke er indhegnet, kan forlange, at Vejen skal frahegnes hans Lod, eller at der skal gives ham Erstatning for den forøgede Ufred, Vejen vil kunne foraarsage, jfr. Jur. Ugeskr. f. 1861 S. 534, se dog Rentek. Skr. 21de April 1840 og Indenrigsministeriets Skr. 18de Januar 1851. — Er Jorden bearbejdet og besaaet paa den Tid, Expropriationen finder Sted, maa der tillige gives Erstatning for Affavnet af Jorden i det løbende Aar, jfr. Cirk. 5te Maj 1849 Nr. 2. — Erstatningens Størrelse fastsættes ved tvende af Retten udnævnte uvillige Mænd. Den, der er misfornøjet med disses Kjendelse, kan begjære en ny Forretning afholdt af det dobbelte Antal Mænd. Begjæring om Overskjøn maa fremsættes, inden den første Forretning er bleven afhjemlet, jfr. Frdn. 9de April 1804 og Skr. 14de Febr. 1835. — Efter Lov 6te April 1850 skulle de heromhandlede Taxationsforretninger altid foretages under Ledelse af en Landinspektør, der herfor oppebærer en Godtgjørelse af 3 Rd. daglig, jfr. Justitsministeriets Skr. af 8de Sept. 1857 og Indenrigsministeriets Skr. 27de Febr. 1858, foruden fri Befordring. Til Benyttelse ved Sagernes Behandling kunne Kopier af Matrikulskortene med Paategning af Matrikulsaxterne uden Betaling erholdes i Indenrigsministeriet, jfr. iøvrigt et Cirk. fra dette af 16de April 1850 samt Skr. Nr. 323 af 14de Dec. 1872 og Bekjendtg. Nr. 134 af 15de Okt. 1874, hvorefter Begjæringen om Kopiens Udfærdigelse maa fremkomme fra vedkommende kommunale Autoritet og gjennem Amtet tilstilles Ministeriet.

(Efter Frdn. 13de Dec. 1793 § 16 og Pl. 6te Aug. 1800 § 1 skulle Taxationerne af den Jord, der exproprieres til Vejanlæg, foretages strax, det vil sige samtidig med Expropriationen. Ved Pl. 9de April 1804 blev det imidlertid for de tidligere Hovedlandevejes Vedkommende bestemt, at Taxatio-

nerne af de til Vej indtagne Grunde først skulde finde Sted hvert Aar efter Vejarbejdets Slutning, og i Praxis har den samme Regel utvivlsomt været anvendt med Hensyn til alle Veje, jfr. Rentek. Cirk. 14de Febr. 1835, Lov 6te April 1850 § 3 og Lov 20de Aug. 1853 § 4. Der kan imidlertid neppe være Tvivl om, at Vejbestyrelsen, i ethvert Fald naar vedkommende Ejer forlanger det, maa være pligtig at lade Taxationen foretage samtidig med, at den sætter sig i Besiddelse af det paagjældende Areal (Folkethingstidenden for 1869—70 Sp. 7868—73).

Foruden at man saaledes maa finde sig i at blive berøvet en Del af sin Ejendom til Anlæg m. v. af nye Landeveje, maa man derhos taale, at Vejvæsenet midlertidig benytter Ens Ejendom, forsaavidt dette er nødvendigt af Hensyn til Arbejderne paa Vejen, dog kun mod, at der ydes fuldstændig Erstatning for den derved forvoldte Skade og Jordens Afsavn, jfr. ovenfor.)

Endelig bestemmer Frdn. 13de Decbr. 1793 § 16, at Sten, Jord, Grus og Sand saavel til de nye Landevejes Anlæg som til Vejenes Vedligeholdelse maa tages, hvor samme nærmest ved Vejen er at faa, og enhver Grundejer eller Bruger er pligtig at tilstede saadanne fornødne Materialiers Opgravning uden Betaling. Derimod skal der ydes en billig Godtgjørelse baade for den Skade, der ved Grusgravning m. v. tilføjes Markerne, som for Jordens Afsavn, jfr. Indenrigsministeriets Skr. 3die Novbr. 1860. Denne Regel om, at der saaledes ikke kan fordres Erstatning for selve Vejmaterialet, antages endnu at staa ved Magt. Fra Forpligtelsen til at afgive Vejmateriale ere Haver og Lystskove undtagne, jfr. Pl. 4de Juni 1845 § 1. Hvad særlig Vejvæsenets Ret til at tilegne sig de paa en Mark henliggende Sten angaaer, maa det dog bemærkes, at denne er betinget af, at Ejeren af den paagjældende Jord ikke paa en eller anden Maade har givet tilkjende, at han selv agter at benytte dem, forinden det ved Bekjendtgjørelse til Kirkestævne eller paa anden Maade er blevet gjort vitterligt, at der vil blive udført Landevejsarbejder der i

Egnen, og at Vejvæsenet i denne Anledning vil benytte sig af den samme tilkommende Ret til at borttage de Sten, der maatte findes paa Markerne, jfr. Kanc. Skr. af 21de August 1830, 15de August 1835 og 21de Juli 1846.

b. Expropriation til Anlæg, Udvidelser og en forandret Retning af offentlige Biveje, (Lov 20de August 1853. Efter denne Lovs § 1 er det vedkommende Sogne- eller Byraad, der ligeoverfor Grundbesidderne afgjør, om Expropriation kan fordres til saadanne Anlæg. Dog staaer det efter Lovens § 2 Ejerne og Brugerne frit for inden 4 Uger, efter at de have faaet Underretning om den tagne Beslutning, at indanke denne henholdsvis for Amtsraadet og Indenrigsministeriet, der da endelig afgjør Sagen. Berører Anlæget flere Kommuners Grund, og kunne disses Bestyrelse ikke enes om at bringe Loven til Anvendelse, afgjøres Spørgsmaalet for Landsognenes Vedkommende af de paagjældende Amtsraad, for Kjøbstædernes Vedkommende af Indenrigsministeriet. Er der mellem nogle af disse Autoriteter ɔ: Amtsraadene og Indenrigsministeriet, jfr. Skr. Nr. 7 af 5te Januar 1871, Meningsulighed om Lovens Anvendelighed, kan tvungen Afstaaelse ikke fordres for nogen Del af Anlæget.

For den afstaaede Jord skal der gives fuld Erstatning, med mindre det godtgjøres, at det Areal, der fordres afstaaet, ved Udskiftningen har været udlagt „til Vejen" (i de fleste Aftryk af Loven staaer der fejlagtig „til Bivej"), hvilket vedkommende kommunale Bestyrelse maa bevise jfr. dog Jur. Ugeskr. 1869 S. 65. Ved Bestemmelsen af Erstatninngen forholdes der overensstemmende med Reglerne om Jords Afgivelse til Landeveje, jfr. ovenfor under a og S. 42.) Derimod er der givet særegne Regler om, af hvem Taxationerne skulle foretages, idet Erstatningen ikke skal fastsættes ved af Retten udnævnte uvillige Mænd, men af de i Lov 4de Juli 1850 ommeldte faste Jordboniteringsmænd, jfr. ovenfor under § 4.

Efter Frdn. 13de Dcbr. 1793 § 17 skulde Reglerne i § 16 om Afgivelse af Vejmateriale ogsaa komme til Anvendelse for Bivejenes Vedkommende, dog saaledes, at Forpligtelsen kun

skulde paahvile de Jordejere, som vare forbundne til at bidrage til Vejens Vedligeholdelse. Dette er senere ved Pl. 4de Juni 1845 § 1 blevet forandret derhen, at Enhver er pligtig til uden Betaling at afgive Grus til Istandsættelsen og Vedligeholdelsen af Bivejene i den Kommune, hvor hans Ejendom er beliggende, dog at Haver og Lystskove ere undtagne (jfr. Indenrigsministeriets Skr. Nr. 330 af 16de Septbr. 1871 om Ret til at tage Grus paa Strandbredden. Haves der i en Kommune ikke tjenligt Grus, kunne imidlertid ogsaa Beboerne i de tilgrændsende Kommuner blive pligtige at afgive det, men der skal da iagttages en i Pls. §§ 1—6 nærmere beskreven Fremgangsmaade, der navnlig har til Øjemed at forebygge, at den Kommune, hvorfra Grus saaledes agtes tagen til en anden Kommunes Bivej, ikke selv skal komme i Trang for dette Materiale jfr. Justitsministeriets Skr. 24 April 1850. — For selve Gruset kan der som sagt ikke fordres Betaling. Derimod maa der gives Erstatning saavel for Afsavnet af det Areal, hvorfra Gruset tages, som for den Skade, der ved Kjørslerne efter dette o. s. v. tilføjes Markerne. Udgifterne herved, der tidligere afholdtes af de Arbejdspligtige, maa nu udredes af Kommunens Kasse paa samme Maade, som andre Vejudgifter, jfr. Indenrigsministeriets Skr. Nr. 180 af 13de Juni 1872. — Efter Pl. 4de Juni 1845 § 8 komme de foranførte Regler ogsaa til Anvendelse, naar andet Vejmateriale, saasom Ler eller Sand, ønskes afgivet til Brug ved Bivejene.) Forsaavidt der paa enkelte Steder anvendes Lyng til Bivejenes Istandsættelse og Vedligeholdelse, er Enhver vel ogsaa pligtig til paa Forlangende at afgive dette, men i saa Fald, saavelsom naar Sten behøves til Broer og Stenkister, skal der gives Erstatning. Hvorledes der skal forholdes, naar ellers Sten ønskes afgivne til Bivej, er ikke ganske klart. Ved flere Domme, jfr. Ugeskr. for Retsv. for 1867 S. 209 og for 1869 S. 380, er det imidlertid og vistnok med Rette statueret, at Lodsejerne ikke kunne ansees pligtige til udenfor de nævnte Tilfælde at taale, at der tages Sten fra deres Marker til Brug ved Bivejene. — Størrelsen af den Erstatning, hvorom

der kan blive Tale i de heromhandlede Tilfælde, maa altid fastsættes ved uvillige af Retten udnævnte Mænd.*)

c. Expropriation til Anlæg af Jernbaner.

Frdn. 5te Marts 1845 hjemler en almindelig Ret til at fordre Jord afstaaet til Jernbaneanlæg.**) (Dog kan efter Frdn.s § 2 Grundafstaaelse for bestandig kun fordres:

1) til Banen selv med Tilbehør samt til de fornødne Undvigningspladse,

2) til Banegaarde med alle til disse hørende Indretninger, jfr. Dom i Ugeskr. f. Retsv. 1873 S. 983.

3) til Bolig for Baneopsynsmænd og Banevogtere,

4) til Kul- og Vandstationer, samt

5) til Anlæget af saadanne nye Veje og Overkjørsler, som ere nødvendige for at tilvejebringe den ved Anlæget afbrudte Kommunikation.***))

Til Opførelse af Varemagasiner eller andre Bygninger og Indretninger, der ikke staa i umiddelbar Forbindelse med

*) Efter Lov 4de Juli 1850 er Enhver pligtig at taale, at der over hans Ejendom udlægges Stier til Kirke-, Skole og Thinghus eller i andet almennyttigt Øjemed, samt at allerede tilstedeværende Stier udvides. Om nogen egentlig Expropriation bliver der dog her ikke Tale, da Vedkommende vedbliver at være Ejer af Jorden. Han faaer derfor ogsaa kun et aarligt Vederlag for Jordens Afsavn og de øvrige Ulemper, Stien kan forvolde ham, hvilket Vederlag bortfalder, saasnart Stien atter maatte blive nedlagt som offentlig, jfr. nærmere nedenfor § 84.

**) For at et saadant kan bringes til Udførelse, fordres der imidlertid nu altid speciel Lov, s. Skr. 29de Marts 1851 Noten.

***) I Præmisserne til en Dom i Ugeskr. f. Retsv. 1873 S. 910 er det udtalt, at Frd. 5te Marts 1845 ikke hjemler Ret til at expropriere Jord til Afgangsveje til en Station, da en saadan ikke tjener til at tilvejebringe nogen ved Jernbaneanlæget afbrudt Kommunikation, og Reglen i Frds. § 2 e derfor er uanvendelig med Hensyn til samme. Dette Sidste er vistnok rigtigt, men der haves dog sikkert ikke desto mindre, hvad ogsaa altid har været antaget i Praxis, i Frd. 1845 Hjemmel til at expropriere Jord til Afgangsveje til Stationer. Det er nemlig kun undtagelsesvis, at en Station kan lægges umiddelbart op til en offentlig Vej, men kan dette ikke lade sig gjøre, maa der selvfølgelig skaffes en Afgangsvej til samme. En saadan maa derfor betragtes som en til „en Banegaard hørende Indretning", og Hjemlen til Expropriation haves da i Frds. § 2 b.

Jernbanen, kan Grundafstaaelse derimod ikke fordres jfr. fremdeles Indenrigsministeriets Skr. 7de Aug. 1861 og 24de Maj 1865.

Hvilke Jordstykker der skulle afstaaes, afgjøres af en særegen Kommission (jfr. Dom i Ugeskr. f. Retsv. 1873 S. 983), hvis Sammensætning henvises til Frd. 5te Marts 1845 § 5 jfr. for Kjøbenhavn Lov 23de Decb. 1861.

Naar Detaillen af Jernbanens endelige Retningslinie er bleven bestemt, forfattes der en nøjagtig Fortegnelse over samtlige Ejere og Besiddere af de Grunde, om hvis Afstaaelse der kan blive Spørgsmaal, med omtrentlig Angivelse af de paagjældende Grundstykkers Areal-Indhold, hvilken Fortegnelse bliver at bringe til alle Vedkommendes Kundskab paa den i Frdn. 1845 § 7 nærmere foreskrevne Maade.

Forinden der skrides til Arbejdernes Paabegyndelse, skal den, der forestaaer disse, derpaa saavidt muligt drage Omsorg for, at de Grundstykker, der ønskes exproprierede, blive taxerede. I dette Øjemed har han mindst 6 Uger, forinden Grundstykkerne ønskes til Disposition, at henvende sig til den af Kongen beskikkede Kommissarius for Jernbaneanlæg i den paagjældende Landsdel. Denne har derefter dels at underrette vedkommende Ejere og Brugere om den skete Rekvisition, dels at træffe Foranstaltning til at faa Erstatningen for de respektive Grundstykker fastsat, Frdn.s § 8. Om Erstatningens Størrelse skal der først søges mindelig Overenskomst tilvejebragt ved den ovennævnte Expropriationskommission, til Møde for hvilken alle Vedkommende indkaldes med mindst 8 Dages Varsel, Frdn.s § 9, jfr. § 5. Lykkes det ikke at opnaa Forlig, bliver Erstatningen at fastsætte ved særegne Taxationskommissioner, jfr. Frdn.s § 10 og Lov 10de Marts 1861 § 5. Forretningerne ledes af en dertil af Indenrigsministeriet beskikket Landinspektør, der har at paase, at alle Vedkommende med mindst 48 Timers Varsel indkaldes til at overvære Taxationen. — Ved Erstatningens Bestemmelse bliver der i det Hele at tage samme Hensyn, som ved Jords Afstaaelse til Landeveje, dog med den Modifikation, som følger deraf, at de til Jernbanen afstaaede Arealer altid skulle ansættes til særligt Hartkorn og Gammelskat, der derefter afskrives i Matrikulen. Hvad særlig Tiende

og andre lignende Byrder angaaer, er det ved Frdn. 5te Marts 1845 § 16 udtrykkelig bestemt, at disse vedblive at hæfte paa de Ejendomme, hvorfra Jorden tages, mod Erstatning til disses Ejere. Dog kunne vedkommende Afgiftsberettigede fordre den paa det afstaaede Areal faldende Del af Afgiften erstattet med en Kapital svarende til dennes Værdi efter Taxation beregnet til en Rente af 4 pCt., og for Tiendens Vedkommende er det vistnok et Spørgsmaal, om dette nu ikke altid maa ske, naar denne overensstemmende med Lov 23de Januar 1862 er bleven konstateret og noteret paa Ejendommens Konto i Registret til Skjøde- og Panteprotollerne, jfr. Lovens § 6. I Praxis skeer dette dog imidlertid ikke. — Iøvrigt er der, som ovenfor berørt, ved Frdn. 5te Marts 1845 §§ 11 og 12 givet meget nøjagtige og udførlige Bestemmelser om, hvilke Hensyn der bliver at tage i Betragtning ved Erstatningens Fastsættelse. I Frdn.s § 13 er det derhos foreskrevet, at det skal være saavel Landinspektørens som Taxationsmændenes Pligt at søge Mageløg istandbragte mellem saadanne Jordstykker, som fraskjæres de Ejendomme, hvortil de oprindelig have hørt, men som passende kunne forenes med andre tilgrændsende Jorder. Kan Mageløg ikke tilvejebringes og de fraskaarne Jordstykker dog ere af en saadan Størrelse, at de kunne dyrkes som særlige Lodder, ere Ejerne forpligtede til at beholde dem; i modsat Fald kunne de fordres exproprierede. — Efter Frdn.s § 17 skal det endelig, forsaavidt en Ejendom er bortforpagtet, efterat Erstatningen til Ejeren er fastsat, ved Taxation bestemmes, hvor stor en Del af denne der skal tilfalde Forpagteren som Vederlag for det Tab, han ved Jordens Afstaaelse lider i sin Bedrift. Denne Sum godtgjøres da Forpagteren i hans Afgifter til Ejeren. Er Jorden derimod bortfæstet, skal Ejeren ved Likvidation i de aarlige Fæsteafgifter godtgjøre Fæsteren 4 pCt. om Aaret af den oppebaarne Erstatning, jfr. Dom i H. R. T. 18⁶¹/₆₂ S. 253 om Arvefæsternes Ret. — Taxationskommissionens Kjendelser er endelige.

Efter Frdn. 5te Marts 1845 § 1 skal Enhver fremdeles finde sig i, at der i Anledning af et Jernbaneanlæg midlertidig disponeres over hans Ejendom eller en Del af samme, mod at

han erholder fuld Erstatning saavel for Jordens Affavn som for de øvrige Ulemper og Tab, der derved paadrages ham. Endelig komme de om Afgivelse af Materiale til Landeveje gjældende Regler ogsaa til Anvendelse ved Anlæg af Jernbaner. Dog kan Erstataingskommissionen bestemme, at der af vedkommende Entreprenør skal ydes Erstatning for Vejmaterialet, naar dette ikke haves i tilstrækkelig Overflødighed, jfr. Frdn. 5te Marts 1845 §§ 1 og 3 og Indenrigsministeriets Skr. 4de April 1865. Ved Bestemmelserne af de heromhandlede Erstatninger bliver der iøvrigt i det Hele at forholde paa samme Maade, som ved Bestemmelsen af Erstatningen for Jord, der afgives for bestandig, Frdn. 5te Marts 1845 § 14, jfr. dog Lov 10de Marts 1861 § 5.

Paa Grundlag af de saaledes efterhaanden foretagne Taxationer har den ledende Landinspektør derefter, saasnart Forholdene tilstede det, efter forudgaaet speciel Opmaaling af samtlige indtagne eller beskadigede Arealer, at forfatte detailleret Beregning over den Godtgjørelse, der efter de afholdte Forretninger tilkommer enhver Grundejer. Disse Beregninger tilstilles Kommissarius, som forelægger dem for Erstatningskommissionen. Finder denne Intet ved Beregningerne at erindre, skulle de skyldige Beløb udbetales inden 4 Uger. Med Hensyn til, hvad der i saa Henseende er at foretage, naar Ejendommen er pantsat, s. Skr. 15de Jan. 1846 og foran S. 55. Af Erstatningssummer for Jorder, der ere afgivne for bestandig, beregnes der 4 pCt. Rente fra den Dag, Grundstykkerne ere stillede til Entreprenørens Disposition, Frdn. 5te Marts 1845 § 17, jfr. Skr. 3die Marts 1846. — Landinspektøren skal derhos efter de Taxter, der i sin Tid ere benyttede ved Matrikuleringen, ansætte de for bestandig indtagne Grundstykker til Hartkorn og Gammelskat, der derpaa, efter at Beregningerne ere reviderede i Matrikulskontoret, føres til Afgang, Frdn. § 16.

Hvad iøvrigt de til en Jernbane for bestandig indtagne Grundstykker angaaer, bestemmer Frdn.s § 20, at hvis Jernbanen opgives af Entreprenørerne, og den derefter ikke ud-

lægges til almindelig Vej, skulle Ejerne af de Grunde, hvorfra selve Banen med Tilbehør er tagen, have en fuldkommen og ubetinget Indløsningsret til samme, imod herfor at erlægge et saadant passende og billigt Vederlag, som uvillige af Retten udnævnte Mænd maatte bestemme. Ved en Dom i Ugeskr. f. Retsv. 1867 S. 470 er det statueret, at Vedkommende ikke behøve at erklære sig, forinden de uvillige Mænd have fastsat, hvilket Vederlag der eventuelt skal gives. — Den heromhandlede Regel kommer dog ikke til Anvendelse med Hensyn til Jordstykker, der ere blevne fraskaarne ved Jernbanen, og som Entreprenørerne have været nødsagede til at overtage, jfr. ovenfor; thi over disse haves der fuldstændig fri Raadighed.

Som ovenfor berørt, ere de om Afgivelse af Vejmateriale til Landeveje gjældende Regler ved Frdn. 5te Marts 1845 i det Hele ogsaa gjorte anvendelige med Hensyn til Afgivelse af saadant Materiale til Anlæg af Jernbaner. Derimod indeholdt Frdn. ingen Hjemmel til at fordre Grus og deslige afgivet til Jernbaners Vedligeholdelse. Ved Lov 15de Maj 1868 § 1 ere de nævnte Regler imidlertid nu ogsaa blevne gjorte anvendelige med Hensyn til Vedligeholdelsen af de Staten tilhørende Jernbaner, dog med den Modifikation, at der altid skal gives fuld Erstatning efter uvillige Mænds Skjøn for de borttagne Sten. Hvorvidt disse Bestemmelser ogsaa kunne bringes til Anvendelse med Hensyn til private Jernbaner, afgjøres i ethvert Tilfælde af Indenrigsministeriet.

Om der, efter at en Jernbane er anlagt og tagen i Brug, kan fordres tvungen Afstaaelse af Jord til Anlæg af nye Stationer m. v. eller til Udvidelse af ældre saadanne, maa ansees for meget tvivlsomt. Frdn. 5te Marts 1845 har aabenbart efter sine Ord kun det første Anlæg for Øje, og det gaaer neppe an at gjøre den analogisk anvendelig i de nævnte Tilfælde. I Praxis skeer dette heller ikke.

d. Expropriation til Kirkegaardes Udvidelse.

Naar det ansees nødvendigt at udvide en Kirkegaard, kan ifølge Frdn. 23de April 1845 den hertil fornødne Jord expro-

prieres. (De Spørgsmaal, der i denne Anledning kunne opstaa, enten om Expropriationens Nødvendighed eller Maaden, hvorpaa Udvidelsen skal finde Sted, afgjøres af Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet. Er den Jord, der bedst egner sig til at indtages til Kirkegaarden, anvendt til Bygninger eller Have eller paa anden saadan Maade, at dens Afstaaelse vilde tilføje Ejeren eller Besidderen et særdeles Tab, maa den ikke tages, saafremt anden om end mindre bekvem Jord kan faaes. — Kan Jord til en Kirkegaards Udvidelse ikke faaes uden uforholdsmæssig Bekostning, kan det tillades at anlægge en Assistentskirkegaard, men hverken til en saadan eller til Anlæget af en hel ny Kirkegaard kan der efter den gjældende Lovgivning exproprieres Jord, jfr. Skr. Nr. 40 fra Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet af 3die Febr. 1871.*)

Erstatningen for den exproprierede Jord fastsættes ved tvende uvillige af Retten udnævnte Mænd. Er nogen af Parterne misfornøjet med disses Vurdering, kan der paa sædvanlig Maade fordres Omvurdering ved det dobbelte Antal Mænd.

Ved Erstatningens Fastsættelse bliver der i det Hele at tage samme Hensyn som ved Jords Afstaaelse til Jernbaner. Navnlig komme ogsaa de i Frdn. 5te Marts 1845 givne Bestemmelser om Afgang i Hartkorn og Gammelskat, saavelsom om, hvorledes der skal forholdes med Tiendebyrder o. s. v., her til Anvendelse. Skyldsætningen af det afstaaede Areal kan paa Begjæring faaes foretagen i Indenrigsministeriet efter Matrikulskarterne, naar de nødvendige Oplysninger om Arealets Beliggenhed, Størrelse osv. indsendes dertil, jfr. Indenrigsmst. Skr. Nr. 186 af 22de Juni 1872.

Erstatningen kan kun udbetales til Jordens Ejer, naar Panthaverne give deres Samtykke dertil, idet disse kunne for-

*) Herved maa dog nu mærkes Lov Nr. 84 af 7de Juni 1878 § 3, hvorefter Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet, naar en Kirkeejer, hvem det er paalagt at draine Kirkegaarden, foretrækker at tilvejebringe tilstrækkelig tør Begravelsesplads ved Udvidelsen eller Forlægning af Kirkegaarden, og dette billiges af Kirkesynet, kan bevilge, at der hertil exproprieres Jord.

lange, at den skal anvendes til Afdrag paa Pantegjælden. Er Jorden bortlejet, skal Brugshaveren have 4 pCt. af Burderingssummen i Lejetiden. Hvorledes den øvrige Erstatning, der kan blive Tale om at udrede, skal fordeles mellem Ejer og Bruger, afgjøres derimod efter de konkrete Forhold i hvert enkelt Tilfælde.

e. Expropriation til Anlæg og Udvidelse af Lodsmærker, Frdn. 22de Novbr. 1799. Ved Erstatningens Fastsættelse komme i det Hele de om Jords Afgivelse til Landeveje gjældende Regler til Anvendelse. Dog kunne Bestemmelserne om, hvorledes der skal forholdes med det den paagjældende Ejendom paahvilende Hartkorn og Gammelskat neppe her anvendes, hvorimod den exproprierede Jord vistnok paa sædvanlig Maade maa skyldsættes og derefter beholde det den paalignede Hartkorn og Gammelskat.

f. Ved Pl. 31te Juli 1801 er det udtalt som en almindelig Regel, at de om Jords Afstaaelse til Landeveje gjældende Regler skulle komme til Anvendelse i ethvert Tilfælde, hvor saadan Afstaaelse gjøres nødvendig til Landets Forsvar eller offentlige Foranstaltningers Fremme. Som særlige Tilfælde, hvori Expropriation kan fordres, nævnes da: til Skandsers Anlæg, Telegrafers Oprettelse og deslige. Det er imidlertid meget tvivlsomt, hvorvidt denne Bestemmelse længere kan komme til Anvendelse. Dog antages det i Praxis, at Expropriation endnu kan finde Sted i de i Pl. udtrykkelig nævnte Tilfælde, s. Justitsministeriets Skr. 4de. Septbr. 1854 og Indenrigsministeriets Skr. 15de Decbr. 1855, jfr. dog Skr. 15de Juni 1852, samt i aldeles analoge Tilfælde, f. Ex. til Gradmaalingsmærker, Indenrigsministeriets Skr. 23de Jan. 1858.

Med Hensyn til Hartkorn og Gammelskat maa der i de heromhandlede Tilfælde forholdes paa samme Maade som, naar Jord afstaaes til Lodsmærker.

g. Ved Pl. 28de Decbr. 1809 er der gjort en speciel Anvendelse af Reglen i Pl. 31te Juli 1801 med Hensyn til

Kanalanlæg, der udføres i Henhold til en dertil af Kongen meddelt Tilladelse, jfr. Lov 30te Jan. 1862 § 9 om Gudenaa.)

h. I Henhold til Lov 29de Decbr. 1857 og 29de Marts 1867 kunne Sandflugtsstrækninger, som dertil findes skikkede, samt andre Arealer, der grændse til saadanne, exproprieres til Beplantning med Træer. I Hjørring, Thisted, Ringkjøbing og Ribe Amter skeer Expropriation nu for Statens Regning, og alle de her til Træplantning udlagte Arealer tilhøre denne. I de andre Amter kunne Amtsraadene med Indenrigsministeriets Samtykke bestemme, at saadanne Arealer skulle exproprieres for Amtsrepartitionsfondens Regning.

Forinden Expropriationen finder Sted, skal vedkommende Ejer affordres en Erklæring, om han vil afstaa det paagjældende Areal, mod at det Offentlige overtager alle Udgifter til Sandflugtens Dæmpning. Vægrer han sig herved, fastsættes Erstatningen af 3 sagkyndige af Retten udnævnte uvillige Mænd, der ikke maa være Klitejere. Er nogen af Parterne misfornøjet med disses Kjendelse, kan han forlange det dobbelte Antal Mænd udnævnte. Ved disses Kjendelse har det da sit Forblivende, saaledes at Indenrigsministeriet derefter bestemmer, om Grundstykket skal overtages eller ikke. Udenfor de 4 vestjydske Amter maa vistnok Amtsraadet her træde i Indenrigsministeriets Sted.

(Forsaavidt det er en Klitstrækning, der indtages til Beplantning, bliver der i Henhold til Lov 29de Decbr. 1857 § 5 ved Taxationen kun at tage Hensyn til den Værdi, som det paagjældende Areal vilde have, naar det nu overlodes Ejeren til Vedligeholdelse uden Tilskud fra det Offentlige. For andre Arealers Vedkommende, jfr. Lov 29de Marts 1867 § 12, maa de almindelige Regler om Fastsættelse af Erstatning i Tilfælde af Expropriation bringes til Anvendelsen.)

De til Beplantning erhvervede Arealer blive i Henhold til Lov 29de Marts 1867 § 23, forsaavidt de udgjøre en Del af en særlig skyldsat Ejendom, at ansætte til særligt Hartkorn og Gammelskat efter Matrikulstaxterne.

(i. Efter Pl. 25de Novbr. 1801 og Abg. 29de Juli 1814

§ § 23 og 52, jfr. Frdn. 23de April 1781 § 19, Pl. 7de Oktbr. 1784, Frdn. 8de Juni 1787 § 1 c og Pl. 18de April 1804, skal der til enhver Skole paa Landet i Reglen høre, foruden Bygge- og Gymnastikplads, en Have paa 1/2 til 1 Skjæppe Lands Størrelse, samt en Jordlod, hvorpaa der kan græsse 2 Køer og 6 Faar, og har en alt existerende Skolelod ikke en saadan Størrelse, kan den suppleres hertil. Kan den fornødne Jord ikke faaes tilkjøbs paa rimelige Vilkaar, kan den exproprieres. Landvæsenskommissionen afgjør, om Expropriation skal finde Sted, hvor megen Jord der skal tages og hvor den skal udlægges. Derimod skulle Jordboniteringsmændene afgjøre, hvorvidt den Jord, der hører til Skolelodden eller agtes henlagt til den, er tilstrækkelig til at afgive den befalede Græsning, samt fastsætte Vederlaget for den Jord, der exproprieres, jfr. Indenrigsministeriets Skr. 23de April 1859 og ovenfor § 4. Efter Frd. 8de Juni 1787 maa der til Anvendelse i det herombhandlede Øjemed ikke fratages nogen Gaard mere Jord, end den kan undvære uden at blive utilstrækkelig til en Gaardmandsfamilies Underhold, og under ingen Omstændigheder mere end 4 Tdr. Land, jfr i det Hele herved Ingerslevs „Haandbog for Landvæsenskommissærer" S. 344 og flg.

k. Efter Pl. 27de August 1819, jfr. Kanc. Skr. 9de Septbr. 1841 og Justitsministeriets Skr. Nr. 196 af 11te Okt. 1876 kan der i fornødent Fald exproprieres Hus eller Jord til Byggested samt Have og Græsningslod til Jordemoderboliger, jfr. Regl. 21de Novbr. 1810 § 5 og Lov 8de Marts 1856 § 2. Reglerne om Expropriation til Skolelodder skulle efter Pl. 1819 i saa Fald komme til Anvendelse, jfr. Ingerslevs fornævnte Bog S. 350.

l. Efter Lov 4de Juli 1850 kan fornøden Byggeplads fordres en Kommune udlagt til Opførelse af Fattighuse samt Boliger for husvilde Personer, der kunne erlægge den i Egnen sædvanlige Husleje. Derimod kan der ikke exproprieres, naar Bygningen tillige agtes indrettet til andre Øjemed, s. Indenrigsministeriets Skr. Nr. 53 af 27de Marts 1876, ligesom

der heller ikke kan exproprieres til Have s. Skr. 9de Februar 1857. Pladsen udlægges altid til Kommunen, og den Husvilde, der ønsker Bolig, maa derfor herom henvende sig til vedkommende Sogneraad, s. Indenrigsministeriets Skr. 11te Juni 1850 og 9de Juni 1852.

Vil Afstaaelsen af en bestemt Grund være til særlig Ulempe for Ejeren, bør den ikke tages, saafremt en anden, om end mindre bekvem Plads er at faa. De i saa Henseende opstaaende Spørgsmaal afgjøres af vedkommende Amtsraad jfr. Dom i Jur. Ugeskr. 1864 S. 483. I Mangel af mindelig Overenskomst fastsættes Erstatningen ved tvende kyndige og uvillige Mænd fra en anden Kommune, som dertil af Retten udnævnes. Er nogen af Parterne misfornøjet med disses Kjendelse, bliver der at foretage en Omvurdering ved det dobbelte Antal Mænd. Ved Erstatningens Fastsættelse og Udbetaling blive iøvrigt Reglerne i Frdn. 23de April 1845 om Jords Afstaaelse til Kirkegaardes Udvidelse at følge, Lovens § 3. Derimod bliver der her ikke Tale om nogen Afgang i Hartkorn.

m. Efter Lov 2den Marts 1861 om Brandpolitiet paa Landet § 34 kan der i fornødent Fald exproprieres Plads til Indretning af nye Vandsteder imod Erstatning efter de almindelige Regler om Afstaaelse af Ejendom til offentlig Brug.)

3. Stundom er det af Hensyn til Naboforholdenes Ordning paabudt, at man skal finde sig i, at Andre udøve en vis Raadighed over Ens Ejendom, jfr, saaledes Adg. 29de Juli 1846, især §§ 53 til 58 og Lov 17de Jan. 1859 § 10 og flg. om skadeligt Vands Afledning, Lov Nr. 53 af 10de April 1874 om Anlæg af Diger m. fl. Det Karakteristiske ved disse Tilfælde er, at her ikke er Tale om nogen egentlig Expropriation af Jord*), saaledes at denne skifter Ejer, men

*) En Undtagelse i saa Henseende er dog gjort ved Lov Nr. 69 af 23de Maj 1873 om Digearbejder paa Lolland og Falster. Ogsaa i det af Regjeringen fremlagte Forslag til Loven af 10de April 1874 var det foreslaaet, at den til Anlæget af et Dige nødvendige Grund skulde kunne exproprieres, men i Rigsdagen blev der af principielle Grunde rejst

kun at tilstede Grundens Benyttelse i et vist Øjemed. Naar denne ophører, indtræder Ejendomsretten igjen i sit fulde Omfang. Iøvrigt maa her i det Hele lignende Regler komme til Anvendelse som ved Expropriation. Saaledes maa der navnlig altid fordres en udtrykkelig Lovhjemmel, for at det skal kunne paalægges en Mand at taale, at hans Nabo i en eller anden Retning udøver en saadan Raadighed over hans Ejendom, og det kan saaledes f. Ex. ikke forlanges, at man skal skaffe sin Nabo Vej fra hans Grund ud til en offentlig Vej, da en saadan Forpligtelse ikke, som af Nogle antaget, hjemles ved Frdn. 13de Dec. 1793 §§ 17 og 18. Fremdeles maa der altid gives Erstatning for den Skade, der ved en saadan Benyttelse tilføjes Ejendommen. Iøvrigt ville de fleste af de Love, hvorom der her er Tale, blive nærmere omhandlede i Landborettens 3die Afsnit.

§ 8.

Om de forskjellige Arter af faste Ejendomme paa Landet.

Hos os ere de fleste Ejendomme paa Landet udelukkende eller dog væsentligst bestemte til Agerbrug. Jorderne ere derfor ved dem Hovedsagen, medens de Bygninger, hvormed de i Reglen ere forsynede, kun kunne betragtes som Akcessorier. Selv hvor dette ikke er Tilfældet, saaledes som ved de mange Huse paa Landet, der have intet eller saa godt som intet Jordtilliggende, er det dog som oftest ved Agerbruget, at deres Beboere søge deres væsentligste Erhverv, og forsaavidt dette er Tilfældet, gjælder der ogsaa med Hensyn til den retlige Behandling af saadanne Huse i det Hele taget de samme Regler som om Huse med betydeligere Jordtilliggende.

Betænkelighed ved at tilstede Expropriation i Tilfælde af den heromhandlede Art, hvor det væsentligt drejer sig om rent private Interesser, og Loven blev derfor ændret saaledes, at den nu kun hjemler Ret til at fordre, at vedkommende Lodsejer skal finde sig i, at Diget opføres paa hans Grund, medens denne vedbliver at være hans Ejendom, jfr. Landsthingstidenden $18^{73}/_{74}$ S. 538—69 og nedenfor § 75 Nr. 1.

Undtagelsesvis findes der dog paa Landet Ejendomme, ved hvilke Agerbruget er det Underordnede. Medens Skove saaledes i Reglen ere Appertinentier til Jordejendomme, fremtræde de dog stundom som selvstændige Ejendomme, og selv hvor dette ikke er Tilfældet, gjælder der dog med Hensyn til deres retlige Behandling saa mange ejendommelige Regler, at det vil være nødvendigt i det Følgende at omhandle dem som en særegen Art af Landejendomme.

Endelig findes der paa Landet forskjellige Ejendomme, som Fabrikker, Kroer, Møller m. fl., der ikke ere bestemte til Agerbrug. Vel ville nu mange af disse Ejendomme være forsynede med Jordtilliggende, men den Omstændighed, at Agerbruget her er det Underordnede, gjør det i det Mindste tvivlsomt, om de almindelige Regler om den retlige Behandling af Ejendomme paa Landet her kunne komme til Anvendelse, og det vil derfor ligeledes være nødvendigt i det Følgende særlig at omhandle disse Ejendomme.

I Henhold hertil skal der i det Følgende skjelnes mellem:

A. De Ejendomme, ved hvilke Agerbruget er det Væsentligste, eller hvis Besiddere i hvert Fald hovedsageligen ernære sig ved Agerbruget.

B. Skove.

C. Fabrikker, Kroer, Møller og lignende Ejendomme paa Landet, hvis Hovedbedrift ikke er Agerbrug.

A.

Om de Ejendomme paa Landet, ved hvilke Agerbruget er det Væsentligste, eller hvis Besiddere i ethvert Fald hovedsageligen ernære sig ved Agerbruget.

§ 9.

Om disse i Almindelighed.

I Almindelighed skjelner man mellem de større Landejendomme eller Hovedgaarde og de mindre Landejendomme eller

Bondersteder. Denne Adskillelse er imidlertid mindre heldig. En Landejendoms Størrelse kan ganske vist i flere Retninger faa Indflydelse paa dens retlige Behandling, men den Grændse, der i saa Fald kommer i Betragtning, i Almindelighed 1 Td. Hartkorn, jfr. det Følgende, er en hel anden end den, man tænker paa, naar man opstiller den ovennævnte Adskillelse. Det er derhos ligefrem urigtigt og vildledende at betegne alle større Landejendomme som Hovedgaarde, alle mindre som Bondersteder.

Derimod gjør det en meget væsentlig Forskjel med Hensyn til den retlige Behandling af en Ejendom paa Landet, om den bestaaer af fri Jord (Hovedgaards- eller Præstegaardsjord) eller af ufri Jord (Bondejord). Oprindelig vare alle Jorder ligestillede med Hensyn til Rettigheder og Forpligtelser, og der gjaldt samme Regler med Hensyn til deres Benyttelse. I Tidens Løb udsondredes der imidlertid en særegen Klasse af Ejendomme — i Almindelighed de af Adelen beboede — hvis Besiddere indrømmedes visse Begunstigelser ligeoverfor det Offentlige, og der opstod saaledes en Forskjel mellem frie og ufrie Jorder. Denne Adskillelse havde oprindelig vistnok nærmest kun Betydning med Hensyn til Rettigheder og Forpligtelser ligeoverfor Staten. I Tidens Løb blev det imidlertid nødvendigt at anordne en Række af Indskrænkninger med Hensyn til Benyttelsen af Bondejorden, dels for at forebygge, at denne inddroges under de af fri Jord bestaaende Ejendomme, dels og navnlig for at beskytte Besidderne af Bondejord, der kun undtagelsesvis tillige vare Ejere af denne, mod Overgreb fra Ejerens Side. — Den hele Adskillelse har vel nu tabt en stor Del af sin tidligere Betydning, idet de særegne Begunstigelser, der forhen tilkom Hovedgaards- og Præstegaardsjorder, for største Delen ere hævede, men de Indskrænkninger, der i sin Tid ere blevne anordnede med Hensyn til Benyttelsen af Bondejord, staa dog endnu i det Væsentligste ved Magt.

Idet det saaledes vedblivende er nødvendigt at gjøre en skarp Adskillelse mellem de Ejendomme, der bestaa af fri Jord,

og de, der bestaa af ufri Jord, Bondejord, opstaaer det Spørgsmaal: hvorefter skal det i Tvivlstilfælde afgjøres, om en Ejendom henhører til den ene eller til den anden Klasse? Noget bestemt ydre Kjendetegn i saa Henseende haves ikke. Navnlig kan der aldeles intet Hensyn tages til dens Stand, der faktisk driver Jorden, om han henhører til Bondestanden eller ikke. Derimod har Jordens Skyldsætning som tidligere privilegeret eller uprivilegeret større Betydning, men aldeles afgjørende er den dog ikke. Vel kan det vistnok opstilles som almindelig Regel, at al tidligere privilegeret Jord er fri Jord, jfr. Jur. Ugeskr. 1861 S. 506 — for de Ejendommes Vedkommende, der ere behæftede med det saakaldte Landskatshartkorn, Frdn. 15de April 1818 § 3 og ovenfor § 6, gjælder dette dog ikke ubetinget, jfr. Indenrigsministeriets Skr. Nr. 55 af 21de Febr. 1872, men denne Undtagelse har ikke synderlig praktisk Betydning — men derimod kan det langtfra siges, at al tidligere uprivilegeret Jord er Bondejord. For Hovedgaardenes Vedkommende var Skattebenificiet saaledes betinget af, at der under samme hørte et vist Kvantum Bøndergods, jfr. det Følgende. Havdes et saadant ikke, var Følgen, at Hovedgaarden kom til at staa for uprivilegeret Hartkorn, men den gik ikke derfor over i Bøndergaardenes Klasse. Fremdeles ere Bondejorder meget ofte blevne indtagne under Hovedgaarde uden særlig dertil meddelt Tilladelse. Forsaavidt dette er skeet, forinden Frdn. 6te Juni 1769 udkom, vil den paagjældende Jord i Reglen være gaaet over til at være bleven Hovedgaardsjord; er det skeet senere, kan det være tvivlsomt, om ikke den Omstændighed, at den paagjældende Jord i meget lang Tid er bleven behandlet som Hovedgaardsjord, maa bevirke, at den nu ikke længere kan fordres behandlet som Bondejord. Endelig er der i flere Tilfælde dels ved særlige Bevillinger dels ved Lovgivningen hjemlet Godsejerne Ret til under visse Betingelser at udtage Bondejord til Behandling som Hovedgaardsjord. Men om det saaledes end langtfra kan siges, at al uprivilegeret Jord er Bondejord, følger det dog af den Maade, hvorpaa Forskjellen mellem fri Jord og Bondejord oprindelig er frem-

kommen, at Formodningen altid maa være mod den, der paastaaer, at forhen upriviligeret Jord er fri Jord, saa at det maa være hans Sag at godtgjøre, at den paagjældende Jord tidligere har henhørt til en Hoved- eller Præstegaard, jfr. Skr. Nr. 55 af 21de Febr. 1872. — Konsekventsen af den her hævdede Opfattelse synes at maatte være, at Jorder, der indvindes fra Havet maa betragtes som Bondejorder, og dette har vistnok ogsaa tidligere været antaget. I ethvert Fald sees det stundom i ældre Inddæmningsbevillinger at være indrømmet som en særlig Begunstigelse, at de indvundne Arealer maatte betragtes som Hovedgaardsjord, jfr. dog herved Ugeskr. for Retsv. 1874 S. 248—49. I den senere Tid har man imidlertid i Praxis været tilbøjelig til at betragte og behandle saadanne Jorder som frie Jorder. Det Samme er derhos blevet gjort gjældende med Hensyn til Arealer indvundne ved Tørlægningen af en Sø, hvilket dog synes mindre foreneligt med den almindelige Regel, om at Søerne betragtes som hørende under de tilstødende Ejendomme, jfr. nedenfor § 73 Anmærkn. 2. Bestaa disse af Bondejord synes Søbunden derfor ogsaa at maatte betragtes som saadan, selv om Søen er bleven fraskilt de paagjældende Ejendomme.

I.

Om de Ejendomme, der bestaa af Bondejord.

§ 10.

Almindelige Bemærkninger.

Som allerede i forrige Paragraf bemærket, er Benyttelsen af Bondejorden i flere Retninger betydelige Indskrænkninger undergiven. Flere af disse Indskrænkninger paahvile dog ikke alle Bondeejendomme, men kun de saakaldte Gaarde, og disse maa derfor udsondres som en færegen Klasse. Hvilke Ejendomme maa da betragtes som Bøndergaarde?

Efter den almindelige Opfattelse lader der sig ikke sætte

nogen bestemt Grændse for det Tilliggende, en Ejendom skal have for at kunne betragtes som en Gaard, men Spørgsmaalet, om den skal kunne ansees som en saadan, vil væsentlig komme til at bero paa Bygningernes Beskaffenhed og Driftsmaaden, navnlig om den drives ved egne Heste og Ploug. Opfattelsen er derhos ikke ganske den samme overalt i Landet, og skal det almindelige Begreb derfor lægges til Grund ved Spørgsmaalets Afgjørelse, vil det blive nødvendigt at tage Hensyn til hver Egns Skik og Brug. Som det vil sees, er det Begreb, man herefter vil komme til at opstille om Gaarde, meget ubestemt og lidet skikket til at lægges til Grund ved Lovenes Anvendelse. Lovgivningen har derfor ogsaa i flere Tilfælde foretrukket at sætte en bestemt Grændse for, hvilke Ejendomme der skulle henregnes til Gaardenes Klasse, og da i Almindelighed som en saadan Grændse valgt 1 Td. Hartkorn, men Spørgsmaalet er, om man kan være berettiget til at gjøre denne Regel anvendelig ogsaa i Tilfælde, hvor Loven Intet indeholder om, hvad der skal forstaaes ved en Gaard. Dette har indtil den nyeste Tid i Reglen altid været hævdet af Rentekammeret og Indenrigsministeriet, jfr. saaledes Rentek. Skr. 20de Juli 1833 og Indenrigsministeriets Skr. 4de Aug. 1849, men neppe med Føje, thi Reglen er ikke alene intetsteds udtalt som almindelig, men flere Lovsteder gaa endog ligefrem ud fra, at der gives Ejendomme med over 1 Td. Hartkorn, der ikke kunne betragtes som Gaarde, f. Ex. Frdn. 5te Juni 1848 § 6 og Lov 15de Maj 1850 § 1, og i Frdn. 25de Oktbr. 1843 § 7 er det ligefrem forudsat, at det ikke kan opstilles som en almindelig Regel, at en Landejendoms Egenskab som Gaard beroer paa Hartkornets Størrelse. Domstolene have heller ikke villet erkjende Rigtigheden af den af Administrationen opstillede Regel, jfr. Dom i Jur. Ugeskr. 1851 S. 812 og 1854 Følgeblad 4 S. 25, se iøvrigt Afhandling i Ugeskr. for Retsv. 1867 S. 536—41.

Men om det saaledes vel ikke kan siges, at alle Ejendomme med et Tilliggende af 1 Td. Hartkorn eller derover ere at betragte som Gaarde, vilde Resultatet dog faktisk stille

sig saaledes, at de allerfleste Ejendomme med et saadant Tilliggende vilde være at behandle som Gaarde, hvis det, saaledes som almindelig antaget, kunde statueres, at Lovgivningen kun skjelner mellem 2 Klasser af Landejendomme nemlig Gaarde og Huse, og da til de førstes Klasse henregner de saakaldte Boelsteder, der i Reglen ville have et Tilliggende af mellem 1 og 2 Td. Hartkorn, uden at der dog for deres saalidt som for Gaardenes Vedkommende kan sættes en bestemt Grændse for Tilliggendets Størrelse, jfr. Overlandvæsenskommissionskjendelse i Ugeskr. for Retsv. 1874 S. 983.*) Disse blive nu vistnok i mange Forhold at betragte som Gaarde, men ligesom den almindelige Sprogbrug dog gjør en bestemt Forskjel mellem dem og Gaarde, saaledes kan det ingenlunde siges, at vor Lovgivning ikke anerkjender dem som en særegen Klasse af Ejendomme. Tværtimod ere de paa flere Steder paa det Skarpeste stillede i Modsætning til Gaarde, saaledes f. Ex. i Frdn. 25de Marts 1791 § 7, hvor det tillodes en Ejer at nedlægge en Gaard, naar han vilde anvende dens Jorder til Boelsteder og nye Huse, samt Lov 4de Juli 1850 om Afløsningen af det Gaarde og Boelsteder paahvilende Hoveri. Naar en Lov derfor alene omtaler Gaarde, uden nærmere Bestemmelse af, hvad derved skal forstaaes, kan man ingenlunde være berettiget til ogsaa at anvende den paa Boelsteder.

*) Jfr. iøvrigt med Hensyn til Begrebet Boelsted Mandix's „Haandbog i den danske Landvæsensret" 1ste Del S. 572, hvor det hedder: „Et Sted, der har saa lidet Tillæg af Jord, at det efter Gaardenes Størrelse der paa Egnen end ikke kan fortjene Navn af en Halvgaard, helst naar dets Tillæg ikke ansees tilstrækkeligt til en fuld Plovs Bedrift, kaldes Boelsted. Har Stedet saa lidet Jord, at Beboerne ikke ansees derpaa at kunne holde Heste, kaldes det et Hus". Maaskee maa der tillige ved Afgjørelsen af Spørgsmaalet, om en Ejendom skal betragtes som en Gaard eller som et Boelsted, tages Hensyn til, om den paagjældende Agerbrug under almindelige Forhold kan ansees tilstrækkeligt til at ernære en Familie, eller om det er saa lille, at det vil være nødvendigt for vedkommende Ejer eller Bruger at søge Bierhverv ved personligt Arbejde, jfr. Frd. 25de Marts 1791 § 7, der synes at forudsætte, at Besidderne af Boelsteder maa henregnes til Arbejderklassen paa Landet.

I Henhold til Lovgivningen maa man saaledes strengt taget skjelne mellem 3 Klasser af Bondeejendomme, nemlig Gaarde, Boelsteder og Huse, og Spørgsmaalet om, til hvilken Klasse en enkelt Ejendom skal henregnes, afgjøres efter den konventionelle Opfattelse, forsaavidt den Lovbestemmelse, om hvis Anvendelse der er Tale, ikke udtrykkelig maatte hjemle et andet Resultat. — Fra denne Regel maa der dog gjøres en Undtagelse. Efter den gjældende Lovgivning skulle de Bøndergaarde, der have bestaaet fra gammel Tid af, stedse vedligeholdes som saadanne, og det kan som Følge heraf ikke tilstedes, at der ved Udstykninger eller Omdelinger fratages dem saameget af deres Tilliggende, at de faktisk gaa ud af Gaardenes Klasse, medmindre der hertil erhverves en speciel Bevilling. Efter den hidtil gjældende Praxis har man imidlertid ikke betragtet en Gaard som nedlagt, saalænge der blot blev en Hovedparcel paa 1 Td. Hartkorn tilbage, og det kan derfor stundom ske, at man kan blive nødsaget til at behandle en Ejendom, der er udlagt som Hovedparcel af en saadan gammel Gaard, som Gaard, uagtet den efter dens nuværende Størrelse egentlig kun kan betragtes som et Boelsted eller et Hus.)

Rigtigheden af den her hævdede Anskuelse har imidlertid, som berørt, hidtil ikke været anerkjendt fra Administrationens Side, idet denne kun har villet skjelne mellem Gaarde og Huse, og da til Gaardenes Klasse har henregnet alle Ejendomme med et Tilliggende af 1 Td. Hartkorn eller derover. I den senere Tid har der dog været nogen Vaklen i saa Henseende, og Reglen blev endog for nogle Aar siden ved et Cirkulære af 28de December 1868, (i 1ste Udgave af nærværende Værk er Datoen urigtig anført at være 31te December) udtrykkelig undergiven en meget væsentlig Modifikation. — Ved Udstykninger af Bondejendomme har man altid i Praxis gjort en væsentlig Forskjel mellem Hovedparceller af Gaarde og mindre Parceller eller Biparceller af saadanne, jfr. Frdn. 25de Juni 1810 § 1, Indenrigsministeriets Cirk. 30te Novbr. 1852 Nr. 1 og 26de Marts 1861 Nr. 6. Medens Hovedparceller

nemlig ikke kunne udstykkes, naar deres Tilliggende derved vil gaa ned under 20 Td. boniteret Jord, medmindre der hertil meddeles særskilt Bevilling, jfr. nærmere i det Følgende § 25, har det derimod i mange Aar været Praxis at tillade Udstykninger af mindre Parceller (Biparceller), selv om de maatte staa for over 1 Td. Hartkorn, uden Hensyn til, hvor stort et Tilliggende, der bliver tilbage ved den paagjældende Ejendom: med andre Ord, en mindre Parcel, hvor stor den end er, bliver, forsaavidt der er Spørgsmaal om dens Udstykning, ikke at betragte som en Gaard. Denne Opfattelse var tidligere kun bleven gjort gjældende ved Anvendelsen af Lovene om Udstykning og, hvad dermed staaer i Forbindelse, Ombeling og Sammenlægning, jfr. Indenrigsministeriets Skr. 10de Septbr. 1861, men ved det ovennævnte Cirkulære blev det opstillet som almindelig Regel, at de om Benyttelsen af Gaarde givne Bestemmelser i det Hele ikke kunde bringes til Anvendelse paa mindre Parceller, selv om disse maatte være saa store, at man efter den almindelige Opfattelse maatte betragte dem som Gaarde. En lignende Betragtning blev fremdeles gjort gjældende med Hensyn til Ejendomme, der vare dannede ved at sammenlægge særlig skyldsatte Lodder, der hver især vare under 1 Td. Hartkorn, eller som i sin Tid vare udlagte som mindre Parceller, og Administrationen opstillede saaledes i Virkeligheden den Sætning, at de om Bøndergaardes Benyttelse givne Regler kun vare anvendelige paa Ejendomme, der fra gammel Tid af havde været Gaarde, eller som ved Udstykninger eller Ombelinger vare udlagte som Hovedparceller af saadanne, men derimod ikke paa nydannede Ejendomme, selv om disse efter den almindelige Opfattelse maatte betragtes som Gaarde.

Den Usikkerhed, der saaledes var opstaaet med Hensyn til Begrebet Gaarde, har ført til, at der nu for Fæstegodsets Vedkommende ved Lov Nr. 36 af 9de Marts 1872 er blevet givet bestemte Regler om, hvilke Ejendomme der skulle ansees som Gaarde, forsaavidt der er Spørgsmaal om Ejerens Raadighed over samme, jfr. nærmere næste §. Denne

Lov gjælder imidlertid, som berørt, kun for Fæstegodsets Vedkommende, og der er derfor endnu den samme Usikkerhed som tidligere med Hensyn til Selvejergodset. (Da det imidlertid under Forhandlingerne om den nævnte Lov bestemt hævdedes fra Regjeringens Side, at Cirk. af 28de December 1868 ikke var stemmende med den gjældende Lovgivning, maa det vel antages, at det ikke længere fra Administrationens Side vil blive fastholdt, at nydannede Ejendomme aldrig skulle kunne betragtes som Gaarde, jfr. iøvrigt Afhandling i Ugeskr. f. Retsv. 1867 S. 545—50.

Oprindelig vare de forskjellige om Bondejords Benyttelse givne indskrænkende Bestemmelser vistnok kun anvendelige med Hensyn til Fæstebondejorder. Senere ere de nu vel blevne udvidede til ogsaa at gjælde om Selvejerbondejorder, men det vil ikke destomindre være nødvendigt at skjelne mellem disse 2 Klasser af Bondeejendomme, dels fordi der ved den praktiske Anvendelse af de herhenhørende Lovbestemmelser i flere Retninger gjør sig forskjellige Principer gjældende, eftersom Ejendommen henhører til den ene eller den anden Klasse, dels fordi der ved den nyere Lovgivning paa flere Punkter er gjort Brud paa den tidligere Ensartethed.)

§ 11.

Om Fæsteejendomme.

Hertil kan kun henregnes Ejendomme, der henhøre til en Hovedgaards, en Stiftelses eller et Embedes Fæstebøndergods, Lov 19de Febr. 1861 § 1. At en Ejendom faktisk er bortfæstet, bevirker ikke, at den ophører at være Selvejendom undergiven, og ligesaa lidt bliver en Gaard en Fæstegaard, blot fordi den besiddes sammen med en anden Ejendom, selv om denne maatte være en Hovedgaard, jfr. Pl. 7de Juni 1806 i Slutningen. For at en Ejendom kan blive en Fæsteejendom, maa den henhøre til et Gods, ɔ: til en Samling af Ejendomme, der, skjøndt bestaaende hver for sig som selvstændige Agerbrug, dog i Forening betragtes og behandles som et Hele

for sig, — eller være henlagt til et Embede, uden dog at være bestemt til Brug for Embedsmanden selv; (jfr. dog herved en Dom i Ugeskr. f. Retsv. 1877 S. 876, i hvis Motiver (S. 879) det blandt Andet hedder, at „Fæstegods" i Lov 19de Febr. 1861 § 2, „i Modsætning til de i Lovens § 1 omhandlede Enkeltgaarde maa antages at betegne enhver paa een Haand samlet Besiddelse af flere fæstepligtige Bøndergaarde". Herefter maatte den, der ejer to fæstepligtige Selvejergaarde siges at eje Fæstegods. Dette er imidlertid ganske urigtigt og staaer ogsaa i Strid med Ordene i Lovens § 1.)

Med Hensyn til Fæstebondejorder mærkes:

1. Ingen Del af Bondejorden maa drives under en Ejendom bestaaende af Hovedgaardsjord, jfr. Frdn. 6te Juni 1769. Dette Forbud gjælder uden Hensyn til, om den paagjældende Jord tages fra en Gaard eller fra en anden Ejendom, og uden Hensyn til, om det kun maatte være tilsigtet midlertidig at drive de paagjældende Jorder sammen, jf. Dom i Jur. Ugeskr. 1853 S. 258 og H. R. T. $18^{58}/_{59}$ S. 429. — Derimod gaaer Frdn.s Forbud egentlig kun ud paa, at Bondejord ikke maa drives under selve Hovedgaarden, men i Praxis er den stedse bleven forstaaet som indeholdende et Forbud mod overhovedet at drive Bondejord under Hovedgaardsjord, hvilket ogsaa er forudsat i senere Lovbestemmelser, jfr. saaledes Frdn. 15de Juni 1792 § 12, og det tillades derfor end ikke Husmænd, hvis Huse ere opførte paa Hovedgaardsjord, herunder at drive tilstødende Bondejorder. I Praxis er man derhos gaaet saa vidt, at man endog har anseet det utilstedeligt at drive Bondejord under Ejendomme bestaaende af Præstegaardsjord eller Kjøbstadjord, selv om en Bondegaard ikke derved nedlægges,*) men en saadan Udvidelse af Forbudet i Frdn. 1769 er neppe tilstrækkelig hjemlet, jfr. ogsaa Dom i H. R. T. for $18^{63}/_{64}$ S. 526.

*) At dette maa være strafbart, er en Selvfølge. Derimod synes det mindre rigtigt her at anvende Straffen efter Frdn. 1769 § 2, saaledes som skeet ved den i Texten citerede Højesteretsdom. Tilfældet synes nærmest at maatte henføres under Frdn.s § 5.

Endnu maa bemærkes, at det i Praxis altid og vistnok med Rette, har været anseet for stridende mod Frdn. 1769, at en Godsejer for egen Regning driver Bondeejendomme, hvad enten de kunne ansees for Gaarde eller ikke, selv om han egentlig ikke kan siges at have henlagt dem under Hovedgaarden eller en Parcel af denne jfr. Dom i H. R. T. $18^{59}/_{60}$ S. 661, jfr. nedenfor S. 92.

Den der imod Bestemmelserne i Frdn. 1769 driver Bondejord under Hovedgaardsjord, straffes, forsaavidt han tillige har nedlagt en Gaard, med en Bøde af 50 Rd. og ellers med en Bøde af 40 Rd. pr. Td. Hartkorn af den indtagne Bondejord, Frdn.s §§ 2 og 4,*) jfr. Dom i Jur. Ugeskr. 1863 S. 798.

*) De her samt i Frdn.s § 5 fastsatte Bøder ere højere end den i Frdn. 9de Febr. 1820 § 2 fastsatte Bøde (20 Rdl. pr. Td. Hartkorn) for ikke at bortfæste en Bondegaard. Efter Lov 25de Juni 1870 § 10 kan den sidstnævnte Bøde imidlertid nu bestemmes til fra 20—100 Rdl. pr. Td. Hartkorn altsaa til et betydeligt højere Beløb end efter Frd. 1769. Det er nu klart, at det i og for sig maa være en mindre Forseelse at undlade at bortfæste en Gaard end at nedlægge den eller drive den under Hovedgaarden, og saaledes har Forholdet jo ogsaa tidligere været opfattet i Lovgivningen. Der opstaaer derfor det Spørgsmaal, om man ikke kan være berettiget til ved Bestemmelsen af Straffen for Forseelser, der falde ind under Frd. af 1769 at tage Hensyn til Loven af 1870. I sine Forelæsninger om Obligationsrettens specielle Del S. 149 har Professor Ewaldsen udtalt sig for dette Spørgsmaals bekræftende Besvarelse. Herefter skal man da, naar der er Spørgsmaal om en fæstepligtig Ejendom, gaa saaledes frem, „at man først bestemmer Straffen for Undladelse af at bortfæste efter Loven af 1870, saaledes at man foreløbig bortseer fra den tillige foreliggende Overtrædelse af Frdn. 1769, men iøvrigt tager de Straf forhøjende eller nedsættende Omstændigheder i Betragtning. Til det saaledes efter Lov af 1870 valgte Bødebeløb lægger man da Differencen mellem den ved Frd. af 1820 § 2 bestemte Bøde og de ved Frd. af 1769 fastsatte Bøder, saa at man, eftersom Forholdet gaar ind under §§ 2, 4 eller 5 i Frdn. af 1769 under de mest skjærpende Omstændigheder idømmer en Bøde af henholdsvis 260, 240 eller 220 Kr. for hver Td. Hartkorn for hvert Aar. Herved er kun endnu at bemærke, at det fulde Beløb af de i Frdn. 1769 fastsatte Bøder skal tilkjendes „Kongens Fiskus", altsaa nu Statskassen, medens

Med Overholdelsen af Budet i Frdn. 6te Juni 1769 har man i ethvert Fald i den senere Tid i Praxis været meget streng.*) Imidlertid kan Indtagelse af Bondejord under Hovedgaarde dog undtagelsesvis finde Sted. For at opmuntre til Hoveriets Afskaffelse, blev der saaledes givet den Godsejer, der udstykkede sin Hovedgaard og udlagde Parcellerne til

Resten efter Frdn. af 1820 § 2 tilfalder „vedkommende Fattigkasse"." Rigtigheden af denne Opfattelse er dog vistnok meget tvivlsom. For det Første kan den antydede Fremgangsmaade formentlig slet ikke følges, naar der ikke i det givne Tilfælde foreligger en Overtrædelse af Frdn. 1820, hvilket jo selv med Hensyn til fæstepligtige Ejendomme let kan ske, (jfr. navnlig Frdn.s § 5). Dernæst sees det ikke, at Domstolene kunne være berettigede til „først at bestemme Straffen for Undladelse af at bortfæste", hvis Godsejeren ikke særlig er sat under Tiltale herfor, men der kun er paastaaet Straf over ham „for at have nedlagt Gaarden", eller „for at have drevet den under Hovedgaarden". Det vil saaledes i ethvert Fald ikke altid være muligt at undgaa den Anomali, at den, der har nedlagt en Gaard eller drevet den under Hovedgaarden, straffes mildere end den, der kun har undladt at bortfæste den i rette Tid. Hvad endelig angaaer det Tilfælde, at Godsejerne er sat under Tiltale baade for at have nedlagt Gaarden eller drevet den under Hovedgaarden og for at have undladt at bortfæste den, synes der kun at kunne være Valg mellem enten at kumulere Straffene efter Frdn. 1769 og L. 1870 eller alene at straffe efter den Bestemmelse, der hjemler den høieste Straf. Som af Professer Ewaldsen fremhævet kunde der nu neppe tidligere være Tale om at kumulere Straffene efter Frdn. 1769 og Frdn. 9de Februar 1820 § 2 og Lovgiveren har sikkert ikke tænkt paa at forandre Forholdet i saa Henseende. Det sidste af de nævnte Alternativer synes derfor at burde vælges, jfr. hermed Domme i Ugeskr. for Retsv. 1874 S. 1001, 1875 S. 1118 samt 1876 S. 657, af hvilke det fremgaaer, at Domstolene ikke ved Bestemmelsen af Straffene efter Frdn. 1769 tage Hensyn til Loven af 1870. I Dommen af 1875 er det endog udtalt, at der overhovedet ikke kan være Tale om at anvende Frdn. 1820 § 2 jfr. L. 1870 § 10, i Tilfælde der tillige falde ind under Frdn. 1769, selv om Administrationen maatte have nedlagt Paastand herom. Rigtigheden heraf er dog maaske noget tvivlsom.

*) Noget Andet er, at man i Reglen uden Vanskelighed vil kunne faa fri Raadighed over et vist Areal Bondejord mod at udlægge et tilsvarende Areal Hovedgaardsjord til Bondebrug, jfr. nedenfor § 26 Anmærkning 1.

Dyrkning uden Hoveri, Udsigt til, at han kunde erholde Tilladelse til i et vist Forhold at forøge saadanne hoverifrie Parceller med tilstødende Bondejorder, jfr. Frdn. 15de Juni 1792 § 12. — Ved kgl. Resol. af 20de April 1813 bemyndigedes derhos Rentekammeret til efter derom indgiven Ansøgning at nedlægge Forestilling om, at der forundtes de Hovedgaardsejere, der aldeles eller for den væsentligste Del afskaffede Hoveriet, Tilladelse til at indtage et vist Kvantum Bondejord under Hovedgaarden, jfr. Pl. 9de Marts 1838. Saadanne Bevillinger kunne nu vel ikke længere meddeles, jfr. Lov 4de Juli 1850 § 13, men det er dog en Selvfølge, at de Bevillinger, der tidligere ere givne til Bondejords Indtagelse endnu maa staa ved Magt, saa at Godsejeren i Henhold til samme kan vedblive at indtage Bondejord, indtil det ved Bevillingen fastsatte Maximum er naaet. — Endelig har Lovgivningen for at opmuntre Godsejerne til at afhænde deres Fæstegaarde til Selvejendom ved Lov 19de Febr. 1861 § 2, jfr. Lov Nr. 36 af 9de Marts 1872 § 5 indrømmet den Godsejer, der afhænder en fæstepligtig Ejendom til Fæsteren eller et af hans Børn, Svigerbørn, Stedbørn eller Plejebørn, Ret til at indtage saa meget Hartkorn af det øvrige Bøndergods, som svarer til ½ af den bortsolgte Ejendoms Hartkorn.

Med Hensyn til de to sidstnævnte Lovbestemmelser skal Følgende bemærkes (jfr. Afhandling i Ugeskr. f. Retsv. 1867 S. 561—76):

a. Det er kun Ejere af Fæstegods, jfr. ovenfor S. 81—82, der kunne fordre Bestemmelserne anvendte. Den, der foruden en Hovedgaard, til hvilken der ikke længere hører Fæstegods, maatte eje en eller flere Selvejerbøndergaarde, kan derfor ikke ved disses Afhændelse faa Ret til at udtage et forholdsmæssigt Kvantum Bondejord til fri Raadighed som over Hovedgaardsjord jfr. dog den foran citerede Dom i Ugeskr. f. Retsv. 1877 S. 876, der synes at gaa ud fra en anden Forudsætning. Som Ejere af Fæstegods skulle efter Lov 1861 § 2 ogsaa Lehns-, Stamhus- og Fideikommisbesiddere ansees, hvorimod hverken Bestyrelserne for de offentlige Stiftelser, der

henhøre under Lov 24de April 1860, eller Vallø Stift, Vemmetofte og Gisselfeldt Klostre samt Herlufsholms Skole skulle kunne gjøre den heromhandlede Ret gjældende.

b. Det er kun ved Afhændelser af fæstepligtige Jordbrug (Gaarde), jfr. Lov Nr. 36 af 9de Marts 1872 § 4, at Begunstigelsen kan opnaaes, men paa den anden Side kan Godsejeren ogsaa regne sig ethvert saadant til Gode, naar det henhører til Godset og iøvrigt er afhændet paa den i Lov 1861 § 2 foreskrevne Maade.

c. Gaardene skulle afhændes til Brugerne, deres Børn, Svigerbørn, Stedbørn eller Plejebørn, og det af disse skal altid have Fortrinet, som Faderen eller, hvis denne ingen Bestemmelse har efterladt sig, Moderen bevislig dertil har udseet. Findes ingen saadan Bestemmelse, kan Godsejeren frit vælge mellem de nævnte Slægtninge af Fæsteren og navnlig f. Ex. endog foretrække et Plejebarn for et virkeligt Barn. Under Børn maa iøvrigt være indbefattet hele Descendentsen, jfr. Justitsministeriets Skr. 14de Oktbr. 1865. Med Hensyn til Beviset for Slægtskabet samt for, at Vedkommende har været udseet af Fæsteren til at overtage Gaarden, mærkes Indenrigsministeriets Skr. 24de Marts 1863 og Nr. 121 af 3die Maj 1873, hvorefter det er tilstrækkeligt, at der produceres en Erklæring herom fra vedkommende Retsbetjent eller Sogneraad eller fra troværdige Personer, der have staaet paagjældende Fæster nær. I paakommende Tilfælde maa det være det Offentliges eller de andre Arvingers Sag at godtgjøre, at Fæsteren har benyttet sin Ret til at bestemme, hvem der skal have Gaarden, jfr. dog den foran citerede Skrivelse af 24de Marts 1863.

Kun i et Tilfælde kan en Gaard medregnes, der ikke er afhændet til Fæsteren eller hans nærmeste Slægt, nemlig naar en Gaard, hvorpaa der ikke findes nogen Familie, der har Børn, Svigerbørn eller Stedbørn, sælges til Brugeren af en til Inddragning bestemt Gaard, hans Børn, Svigerbørn, Stedbørn eller Plejebørn, Lov 1861 § 2 i Slutningen.

d. Gaardene skulle være afhændede, efter at Lov 19de

Februar 1861 er udkommen, og efter den ovennævnte Skr. af 24de Marts 1863 er det, for at dette kan siges, nødvendigt, at ikke blot Skjødet, men ogsaa Kjøbekontrakten er udstedt efter dette Tidspunkt. Derimod kan det neppe fordres, at Skjødet skal være udstedt til en af de i § 2 nævnte Personer; det maa vistnok være tilstrækkeligt, at Kjøbekontrakten er afsluttet med en saadan jfr. dog Finantsministeriets Skr. af 11te Nov. 1852 Litra f. N. 3 med Hensyn til Forstaaelsen af Lov 4de Juli 1850 indeholdende visse Begunstigelser ved Afhændelsen af Bøndergods til Brugerne eller deres Børn og Svigerbørn.

e. Naar Godsejeren godtgjør paa fornævnte Maade at have afhændet en eller flere Gaarde, bliver han berettiget til af det øvrige Bøndergods at udtage saa meget Hartkorn, som svarer til 1/9 af det bortsolgte. Efter Lov 19de Febr. 1861 § 2 kunde denne Ret først udøves, naar Godsejeren godtgjorde at have solgt mindst 9 Gaarde, medmindre der, dengang Loven udkom, ikke hørte et saa stort Antal Gaarde til Godset, men nu er det ved Lov Nr. 36 af 9de Marts 1872 § 5 blevet bestemt, at Retten for Fremtiden skal kunne udøves uden Hensyn til Antallet af de solgte fæstepligtige Jordbrug. Derimod har den nævnte Lovbestemmelse for at paaskynde Fæstegaardens Afhændelse, gjort det til en Betingelse for, at Retten til at udtage Bondejord til fri Raadighed som over Hovedgaardsjord skal kunne bevares, at Godsejeren, saavidt det staaer til ham, søger at fremme Afhændelserne. Efter Loven skulle nemlig de Ejere af Fæstegods, som ikke for Indenrigsministeriet godtgjøre inden 1ste Jan. 1880 overensstemmende med Lov af 19de Febr. 1861 at have solgt mindst 18 pCt., inden 1ste Jan. 1885 mindst 36 pCt., inden 1ste Jan. 1890 mindst 54 pCt., inden 1ste Jan. 1895 mindst 72 pCt. og inden 1ste Jan. 1900 90 pCt. af det til Godsernes fæstepligtige Ejendomme*) den

*) Lov af 19de Febr. 1861 taler kun om Afhændelse af „Gaarde". I Texten er det forudsat, at hertil kun kan henregnes Ejendomme, der nu efter de i Lov 9de Marts 1872 givne Regler kunne ansees for fæstepligtige, men at Godsejerne paa den anden Side ogsaa kan regne sig enhver

19de Februar 1861 hørende Hartkorn, fra de nævnte Tidspunkter miste Retten til at udtage mere Bondejord til fri Raadighed, end der svarer til 1/9 af de da bortsolgte fæstepligtige Jordbrugs Hartkorn. Denne Virkning indtræder dog ikke, naar Ejeren inden Udløbet af de nævnte Tidsfrister oplyser, at der fra hans Side gjennem de sidste 5 Aar har

saadan til Gode, selv om den muligen ikke efter den tidligere Ret kunde henregnes til Gaardenes Klasse. Dette er formentlig ogsaa stemmende med Udtrykkene i L. 1872 § 5. Naar det nu imidlertid i denne § hedder, at Godsejeren for at bevare sin Ret til at indtage Bondejord efter Lov 19de Februar 1861 § 2 skal godtgjøre inden 1ste Januar 1880 at have solgt mindst 18 % af det til Godsets fæstepligtige Jordbrug d. 19de Februar 1861 hørende Hartkorn, kan der spørges, om den i 1861 gjældende Lovgivning skal lægges til Grund ved Bestemmelsen af, hvilke Ejendomme der skulle medtages ved Opgjørelsen af dette Hartkorns Størrelse, eller om kun saadanne Ejendomme skulle medregnes, der efter Reglerne i Lov 9de Marts 1872 § 4 (derunder selvfølgelig ogsaa Slutningsbestemmelsen, denne forstaaet saaledes, at dog ingen af de derombhandlede Ejendomme kan blive fæstepligtig, hvis den ikke vilde være bleven dette, saafremt den først var udlagt efter Lovens Ikrafttræden) maa ansees for fæstepligtige, men ogsaa alle saadanne, forsaavidt de existerede i 1861 som selvstændige Ejendomme. Det maa nu i saa Henseende bemærkes, at det sidstnævnte Alternativ vistnok vil være fordelagtigere for Godsejerne end det første, i ethvert Fald hvis man ikke godkjender den af Indenrigsministeriet i Cirk. af 28de Dec. 1868 hævdede Forstaaelse af den ældre Lovgivning jfr. ovenfor S. 79; thi vel vil der muligen i Henhold til § 4 Nr. 1 kunne blive medtaget enkelte Ejendomme, der maaske ikke efter den ældre Ret kunde ansees som Gaarde, men dette vil rigelig opvejes ved, at andre i 1861 fæstepligtige Jordbrug sandsynligvis ville blive udelukkede efter Reglerne i Nr. 2 og 3. Ordene i § 5 tale vistnok ogsaa nærmest for, at det har været Lovgiverens Tanke, at fornævnte Regel skulde følges ved Opgjørelsens Affattelse. Det maa imidlertid dog herved bemærkes, at Lovens Ord neppe udelukke en for Godsejerne endnu gunstigere Opfattelse, nemlig den, at han ikke behøver at medtage andre Ejendomme end saadanne, der efter Reglerne i L. 1872 § 4 kunne ansees for fæstepligtige og da yderligere kan fordre, at de af disse udelukkes, om hvilke han kan godtgjøre, at de efter den i 1861 gjældende Lovgivning ikke kunde være fæstepligtige. Spørgsmaalet herom har dog imidlertid neppe synderlig praktisk Betydning. — I Praxis er det dog saavidt vides hævdet, at den i 1861 gjældende Lovgivning skal lægges til Grund ved Opgjørelsens Affattelse.

foreligget Godsets Fæstere Salgstilbud for en saa stor Part af det fæstepligtige Hartkorn, at denne i Forbindelse med det Solgte udgjør den Procentdel, som han ved den paagjældende Frists Udløb skulde have solgt, naar den af ham begjærede Pris derhos ikke overstiger Gjennemsnitet af, hvad der i de nærmest foregaaende 5 Aar ved saadanne Afhændelser er givet der paa Egnen eller under lignende Forhold (jfr. Indenrigsministeriets Skr. Nr. 18 af 29de Januar 1879). — Ovenstaaende Tidsfrister finde derhos ikke Anvendelse paa de Ejere, som inden 1ste Jan. 1880 for Indenrigsministeriet godtgjøre, at de have solgt 3/5 eller derover af det til Godsets fæstepligtige Jordbrug den 19de Febr. 1861 hørende Hartkorn.

Efter Ordene i L. 1872 § 5 synes man nærmest at maatte komme til det Resultat, at det har været Lovens Mening, at ethvert Gods i den heromhandlede Henseende skulde betragtes som en Helhed for sig. Hermed staaer imidlertid den allerede tidligere citerede Dom i Ugeskr. for Retsv. 1877 S. 876 i bestemt Strid. Ved denne er det nemlig statueret, at en Godsejer, der ejer 2 Godser er berettiget til ved Anvendelsen af Lov 19de Febr. 1861 § 2 at forlange disse betragtede som en Helhed, og i Overretsdommens Præmisser er det udtrykkelig udtalt, at det Samme maa gjælde ved Anvendelsen af Lov 9de Marts 1872 § 5. Rigtigheden heraf er vistnok overmaade tvivlsom, og det er i ethvert Fald vist, at Dommen vil kunne medføre mærkelige Konsekventser med Hensyn til Anvendelsen af sidstnævnte Lovbestemmelse. En Ejer af et Gods vil saaledes kunne bevare Retten efter Lov 19de Febr. 1861 § 2, skjøndt han den 1ste Jan. 1880 faktisk ikke har solgt 1 Td. Hartkorn af samme, hvis han forinden det nævnte Tidspunkt ved Arv eller Kjøb er kommen i Besiddelse af et andet Gods, fra hvilket der tidligere er solgt saa meget fæstepligtigt Bøndergods, at det udgjør mer end 18 % af det til de tvende Godser i 1861 hørende fæstepligtige Hartkorn. Hvad der seer endnu mærkeligere ud, er imidlertid, at Retten efter Lov 19de Febr. 1861 § 2 kan tabes for et Gods den 1ste Jan. 1880, men gjenvindes senere, endog uden at der er solgt Noget fra samme,

nemlig hvis det kommer sammen paa en Haand med et andet Gods, fra hvilket der er solgt saa meget, at Ejeren den 1ste Jan. 1885 kan godtgjøre for Indenrigsministeriet, at der er solgt 36 % af det til begge Godserne i 1861 hørende fæstepligtige Hartkorn. Paa den anden Side mister en Godsejer, der ejer eller maatte komme til at eje flere Godser, den heromhandlede Ret for alle Godsernes Vedkommende, selv om han d. 1ste Jan. 1880 og saa fremdeles kan godtgjøre, at han fra nogle af dem har solgt 18 %, 36 % o. s. v., naar han dog ikke kan godtgjøre, at der er solgt 18 % o. s. v. af det til samtlige Godser i 1861 hørende fæstepligtige Hartkorn, selv om han ganske er uden Skyld heri. Det tør dog formentlig antages, at denne sidste Konsekvents af Dommen i ethvert Fald ikke vil blive dragen i Praxis.)

f. Det Areal, Godsejeren vil indtage til fri Raadighed, maa udgjøre en Del af Godset (jfr. herved den foran citerede Dom i Ugeskr. for Retsv. f. 1877 S. 876). Han kan ikke opkjøbe Selvejerbondejorder til Indtagelse under Hovegaarden, jfr. Afhandling i Ugeskr. for Retsv. 1867 S. 575. I Praxis overholdes dette dog neppe. Over det Areal, som indtages, faaer Godsejeren samme Raadighed som over Hovedgaardsjord*), jfr. nedenfor § 14.

g. Efter Lov 19de Febr. 1861 § 2 skal Godsejeren for Indenrigsministeriet godtgjøre at have opfyldt de foreskrevne Betingelser, og det nævnte Ministeriums Anerkjendelse af, at dette er skeet, kan da thinglæses som Hjemmel for Godsejeren til frit at disponere over det forbeholdte Hartkorn som over Hovedgaardsjord. (Hvad de Bevisligheder angaaer, ved hvilke

*) I Ugeskr. for Retsv. 1874 S. 247 er der rejst Spørgsmaal, om den indtagne Jord dog ikke vedblivende maa ansees som Bondejord, kun at Godsejeren er bleven fritagen for de samme ellers paahvilende Indskrænkninger, Noget der navnlig kunde blive af praktisk Betydning, hvis Godsejeren under en af saadan Jord bestaaende Ejendom vilde drive tilstødende Bondejord. Der kan dog neppe være Tvivl om, at dette Spørgsmaal maa besvares benegtende. Den indtagne Jord maa sikkert i alle Retninger stilles lige med fri Jord.

det skal godtgjøres for Ministeriet, at Afhændelserne ere skete paa den i de paagjældende Love forudsatte Maade, maa mærkes Indenrigsministeriets Skr. Nr. 121 af 3die Maj 1873, hvorefter det vil være fornødent, at der til Ministeriet indsendes en nøjagtig Fortegnelse over de solgte Gaarde, indeholdende en Opgivelse af disses Beliggenhed, Matrikulsnummere, Hartkorn, Kjøberens Navn, om det er Fæsteren selv eller en af de i Loven nævnte Slægtninge, der har kjøbt Gaarden, i hvilket sidste Tilfælde Slægtskabsforhold nøjagtig maa angives, samt af Datoerne for de om Gaardenes Salg oprettede Kjøbekontrakter, saavelsom Skjødernes Udstedelses- og Thinglæsningsdatoer, hvilken Fortegnelses Rigtighed vil være at attestere af vedkommende Retsbetjent. Fremdeles maa det ved Attest fra Sogneraadet eller paa anden paalidelig Maade godtgjøres, at de særlig skyldsatte Lodder, der mulig ere blevne henregnede under de afhændede Gaarde, før Afhændelsen have udgjort integrerende Dele af samme. Om Beviset for Slægtskabet, naar Gaarden er solgt til et Barn osv. af den sidste Fæster, samt for at vedkommende Kjøber i saa Fald har været udseet af Fæsteren til at overtage Gaarden, se ovenfor under c. Det maa imidlertid dog herved bemærkes, at Indenrigsministeriets Afgjørelser ikke kunne være bindende for Godsejeren, men at han, hvis han maatte finde sig forurettet ved dem, kan indbringe Spørgsmaalet om Lovens Forstaaelse for Domstolene jfr. Ugeskr. for Retsv. 1875 S. 109.)

Selv om Godsejeren har faaet Ministeriets Anerkjendelse af sin Ret til at indtage Bondejord, er det imidlertid ikke sagt, at han strax frit kan disponere over det forbeholdte Areal. Det er nemlig en Selvfølge, at han maa respektere 3die Mands Ret, og er det paagjældende Areal derfor f. Ex. bortfæstet paa Fæsterens og Enkes Levetid, vil det stundom kunne vare længe, inden han kan komme til at udøve sin Ret. Det vilde derfor være af Interesse for Godsejeren, om han, hvis den Gaard, der agtes indtagen, bliver fæsteledig, forinden Betingelserne for Indtagelsen ere fyldestgjorte, kunde fritages for atter at bortfæste den. Dette kan imidlertid efter Loven kun lade sig

gjøre i et Tilfælde, nemlig naar han til en af den sidste Fæsters Slægtninge afhænder en anden Gaard paa Godset, paa hvilken der ikke findes nogen Familie, der har Børn osv., jfr. § 2 i Slutningen. — Dog kan han ogsaa udenfor dette Tilfælde i Henhold til Resol. 25de Maj 1844 Nr. 10 faa Tilladelse til at lade Gaarden henstaa ubortfæstet, men da ikke længere end 3 Aar udover den i Frdn. 9de Febr. 1820 § 2 fastsatte Tid, jfr. nedenfor under 3.

Som ovenfor S. 83 berørt, ansees det i Praxis for stridende mod Frdn. 6te Juni 1769, at en Godsejer driver Bondejord for egen Regning, selv om han ikke kan siges at have indtaget den under Hovedgaarden eller en Parcel af denne. I saa Henseende gjøres dog en Undtagelse med Hensyn til Jorder, der ere indtagne til Skoves Fredning og Opelskning, idet Godsejeren ansees berettiget til at drive disse for egen Regning, hvilket støttes paa Frdn. 8de Juni 1787 § 1 og Frdn. 27de Septbr. 1805 § 11, jfr. Indenrigsministeriets Skr. af 30te Januar 1855, se iøvrigt nedenfor § 21 Nr. 1 c. Den saaledes indtagne Jord vedbliver imidlertid at være Bondejord.

2. Bøndergaardene skulle vedligeholdes som saadanne, og det er hertil ikke tilstrækkeligt, at de opretholdes som selvstændige Agerbrug med et saadant Tilliggende, som kræves til en Gaard, men de skulle ogsaa holdes forsynede med selvstændige Beboere, der for egen Regning drive deres Jorder, Frdn. 6te Juni 1769 § 5, jfr. Pl. 7de Juni 1806 og Indenrigsministeriets Skr. 13de Marts 1852. Det er derfor ikke blot forbudt Godsejeren at nedlægge en Gaard, ɔ: at sammenlægge den med eller drive den under en anden Ejendom, eller fratage den saameget af dens Tilliggende, at den ophører at være en Gaard, hvilket efter den gjældende Praxis først antages at blive Tilfældet, naar den ikke beholder 1 Td. Hartkorn tilbage, men han maa heller ikke drive dens Jorder for egen Regning ved sine Tjenestefolk, naar han ikke tillige selv beboer den.

Efter den tidligere gjældende Lovgivning kunde en Godsejer dog i temmelig vidt Omfang nedlægge sine Bøndergaarde. Dels havde han nemlig i flere Tilfælde en lovhjemlet Ret

hertil, saaledes efter Frdn. 25de Marts 1791 §§ 1 og 6, naar en Gaard ikke kunde faaes bortfæstet, efter samme Frdn.s § 7, naar Gaardens Jorder deltes mellem jordløse Huse eller anvendtes til Boelsteder og nye Huse, efter Frdn. 27de Septbr. 1805 § 11, naar han vilde indtage dens Jorder til Skovs Fredning, samt endelig, naar han vilde udtage dens Jorder til fri Raadighed, som over Hovedgaardsjord i Henhold til Lov 19de Febr. 1861 § 2 eller i Henhold til en tidligere meddelt Bevilling til Bondejords Indtagelse (i sidste Tilfælde fordredes det dog i Praxis, at der skulde løses Bevilling til Gaardens Nedlægning) — dels var Indenrigsministeriet i Henhold til en Resolution af 5te Juli 1815 bemyndiget til at bevilge Gaardes Nedlægning og Sammenlægning. I de fleste af disse Tilfælde skulde der da i den nedlagte Gaards Sted udlægges 1 eller 2 Huse med et større eller mindre Jordtilliggende til bestandig Vedligeholdelse med Bygninger og Beboere. — Ved Lov Nr. 36 af 9de Marts 1872 §§ 1 og 2 er imidlertid Godsejernes Omdelingsret bleven betydelig indskrænket (jfr. nærmere i det Følgende), og det kan herefter kun tillades en Godsejer uden Bevilling at nedlægge en Gaard i 2 Tilfælde*), nemlig:

*) Herved maa dog bemærkes, at Professor Ewaldsen i sin Obligationsrets specielle Del S. 137 og 138 hævder, at Godsejeren fremdeles har samme Ret som tidligere til at nedlægge sine Bøndergaarde, samt at der fremdeles ligesom hidtil kan gives ham Bevilling hertil. Med Hensyn hertil hedder det S. 137: „Efter almindelig Sprogbrug maatte vel Ordene „Omdeling af Bøndergods" i L. 1872 § 1 omfatte enhver Forandring i Antallet, Størrelsen eller Formen af de Ejendomme, hvoraf Bøndergodset bestaaer, og det vilde ikke være nogen videre betydelig Indvending mod denne vide Opfattelse af bemeldte Ord — hvis denne Opfattelse i og for sig maatte antages — at Loven ikke særlig omtaler Nedlæggelse af Gaarde, idet jo et Forbud herimod altid kunde siges at være indeholdt i Forbudet imod at bringe nogen Gaard ned under de 20 Tdr. boniteret Jord. Men som det fremgaaer af Lovens § 2, 1ste Stykke, hvor der tales om at „ombele" en enkelt Gaard, har Ordet „ombele" en særegen teknisk til Ordet „udstykke" aldeles svarende Betydning, og da det ogsaa meget vel kan være brugt i denne Betydning i L.s § 1, hvis Ord „Omdeling af Bøndergods" kunne opfattes som en Flerhed af

a. Naar Gaardens Jorder indtages til Fredskov, jfr. Frdn. 27de Septbr. 1805 § 11. Efter Lovens § 3 kan denne Ret

Ombelinger, der hver især have en enkelt Gaard til Gjenstand, er der formentlig ikke tilstrækkelig Grund til at antage, at L.s §§ 1 og 2 vedrøre Sammenlægning eller overhovedet nogetsomhelst af de Tilfælde, i hvilke den tidligere Lovgivning tillader en Fæstegaards Nedlæggelse."

Med Hensyn hertil skal bemærkes, at det vistnok er rigtigt, at „ombele" i teknisk Forstand betyder det samme som „at udstykke", jfr. nedenfor § 23, og at der er al Grund til at forudsætte, at L. 1872 er gaaet ud fra denne Betydning af Ordet, der sikkert er den almindelige. Det er ogsaa i Henhold hertil, at det i Texten er hævdet, at der neppe kan være Noget til Hinder for at give Bevilling til at sammenlægge 2 Fæstegaarde, da der i saa Fald ikke er Spørgsmaal om nogen Ombeling i teknisk Forstand. Naar Professor Ewaldsen imidlertid gaaer langt videre, idet han antager, at en Nedlægning af en Bondegaard overhovedet ikke kan komme i Strid med Bestemmelserne i L. 1872, hænger dette sammen med, at han tager Ordet „udstykke" i en særegen meget indskrænket Betydning. Det hedder med Hensyn hertil S. 138: „Udstykning (Ombeling) af en Gaard maa nemlig i retlig Forstand opfattes som Fraskillelse af Jorder fra en Gaard, saaledes at denne dog vedbliver at være en Gaard; thi forsaavidt ifølge Praxis visse Gaarde, ligesom f. Ex. Bøgestammer, kunne „udstykkes" saa meget, man vil, er Forholdet dette, at der med Hensyn til disse Gaarde ikke existerer Udstykningsregler, og at der derfor for disses Vedkommende ikke kan tales om noget retligt Begreb om Udstykning." Ligesom imidlertid efter almindelig Sprogbrug enhver Deling af en Ejendom maa kaldes „en Udstykning", saaledes savnes der formentlig Hjemmel til at begrændse det retlige Begreb om en saadan paa den af Professor Ewaldsen antydede Maade. Det er saaledes klart, at de i Lovgivningen givne Regler om, hvad der i formel Henseende skal iagttages ved Udstykningen af en Ejendom, komme til Anvendelse, hvadenten det er en Gaard eller en anden Ejendom, der deles, og forsaavidt det er en Gaard, hvad enten denne nedlægges eller ikke. Det er derhos ikke rigtigt, naar Professor Ewaldsen synes at forudsætte, at efter Lovgivningen Ejerens Ret til at udstykke Ejendomme, der ikke betragtes som Gaarde, er fuldstændig uden Indskrænkninger. Bestemmelserne om, hvilken Størrelse de Parceller, der udlægges ved Udstykning, skulle have, hvorledes disse skulle anvendes m. v., ere anvendelige ved enhver Deling af en Landejendom, se nedenfor § 25. En Deling af en Gaard, hvorved denne nedlægges, maa derfor ogsaa i retlig Forstand betegnes som en Udstykning eller en Ombeling, og et Forbud mod at ombele en Gaard, saaledes at den gaaer ned under 20 Td. boniteret Jord indeholder derfor i sig ogsaa et Forbud mod at dele Gaarden, saaledes at den nedlægges.

dog kun udøves, naar Gjennemsnitet af de paa Jorden ved Matrikuleringen satte Taxter er 5 eller derunder, medmindre det af Jorddrotten inden 1ste Januar 1875 for Indenrigsministeriet er blevet godtgjort, at saadan Inddragning af Fæstejord er nødvendig til Fuldførelsen af et paabegyndt, men endnu ikke fuldført Skovanlæg. Dog kan Indenrigsministeriet under sælige Omstændigheder tilstede Afvigelser herfra. — Efter Frdn. 27de Septbr. 1805 § 11 skulde der i den nedlagte Gaards Sted indrettes 2 Huse med et Tilliggende af mindst 3 Tdr. Land Middeljord til bestandig Vedligeholdelse. Hvorvidt denne Bestemmelse endnu staaer ved Magt, er noget tvivlsomt, men det maa dog vistnok antages.

b. Naar Gaardens Jorder i Henhold til tidligere Bevilling eller efter § 2 i Lov 19de Febr. 1861 agtes indtagne til Benyttelse som Hovedgaardsjorder.

Efter Lov Nr. 36 af 9de Marts 1872 § 2 kan der ikke ved Bevilling gjøres Undtagelse fra de i Lovens § 1 givne Regler om Godsejernes Ombelingsret, og Følgen heraf er, at der nu ikke som tidligere kan gives Bevilling til at nedlægge en Fæstegaard, ɔ: fratage Ejendommen saameget af dens Tilliggende, at den, skjøndt den vedblivende opretholdes som et selvstændigt Agerbrug, dog ikke længere kan betragtes som en Gaard. Derimod kan Loven neppe være til Hinder for, at der fremdeles meddeles Bevillinger til at sammenlægge Gaarde. Da den Gaard, der i saa Fald nedlægges, nemlig ikke kan siges at blive ombelt, falder Tilfældet ikke ind under Lovens Bestemmelser.

Som ovenfor berørt, skulle Gaardene ikke alene opretholdes som selvstændige Agerbrug, men tillige holdes forsynede med selvstændige Beboere, der for egen Regning drive deres Jorder. Undtagelsesvis kan en Godsejer dog komme til at drive en Gaard for egen Regning, blot at den opretholdes som selvstændigt Agerbrug*), nemlig i det i Lov 19de Febr.

*) For at dette kan siges at være Tilfældet udkræves i Praxis, at Gaarden er forsynet med Avlsbygninger og Besætning af Folk og Kreaturer, at

1861 § 2 omhandlede Tilfælde, at den Gaard, som Godsejeren ønsker at erhverve fri Raadighed over, bliver fæsteledig, forinden Betingelserne for hans frie Disposition ere tilstede, og han til Fæsterens Familie afhænder en anden Gaard paa Godset, paa hvilken der ikke findes nogen Familie, der har Børn, Svigerbørn eller Stedbørn. Indenrigsministeriet fastsætter da en nærmere Tidsfrist, inden hvilken han vil have at opfylde Betingelserne for frit at kunne disponere over Gaardens Jorder eller atter behandle disse overensstemmende med Lovgivningens Forskrifter om Bondejorder. — Hvorvidt der udenfor dette Tilfælde kan meddeles en Godsejer Tilladelse til at drive en Fæstegaard for egen Regning, maa ansees for tvivlsomt; det vil i ethvert Fald kun kunne lade sig gjøre under ganske særegne Omstændigheder, og der maa vist altid erhverves speciel kongelig Resolution, se Rentekammer-Forestilling af 12te Febr. 1846 med Hensyn til Selvejergaarde, bifaldet ved Resolution af 14de s. M. (trykt mellem Bilagene til den i 1849 nedsatte Landbokommissions Betænkninger).

Endnu skal bemærkes, at ikke enhver Ejendom, der efter den almindelige Opfattelse maa betragtes som en Gaard, bliver at behandle som saadan, forsaavidt der bliver Spørgsmaal om dens Vedligeholdelse. Som ovenfor berørt, gjorde man allerede tidligere i Praxis, forsaavidt der blev Spørgsmaal om en Ejendoms Udstykning eller Omdeling, en bestemt Adskillelse mellem Hovedparceller og mindre Parceller, og ved Lov Nr. 36 af 9de Marts 1872 er denne Opfattelse nu for Fæstegodsernes Vedkommende bleven godkjendt. Efter Lovens § 1 bliver nemlig til Gaardenes Klasse at henregne ethvert Bondested, hvis Hovedbedrift er Agerbrug, med et Tilliggende af 1 Td. Hartkorn eller derover, medmindre det bevises, at det er en Parcel af en Gaard, der lovlig er nedlagt, eller ved hvis Deling en Hovedparcel er bleven tilbage, eller at dets Til-

---

der holdes særskilt Husholdning paa Gaarden, samt at Sæden indavles til og Gjødningen forbruges paa Gaarden.

liggende er Jord, som ved Udskiftningen er holdt udenfor, hvad der blev tillagt Gaardene.

Den, der uden at drive en Bondegaard under Hovedgaarden, undlader at opretholde den som selvstændigt Agerbrug og holde den forsynet med selvstændige Beboere, maa formentlig straffes efter Frdn. 6te Juni 1769 § 5 med en Bøde af 30 Rd. for hver Td. Hartkorn aarlig i den Tid, Gaarden saaledes har været dreven paa ulovlig Maade*). Var Gaarden ved Ildsvaade eller anden Aarsag bleven øde, skulde han efter den nævnte Lovbestemmelse have 3 Aars Frist til atter at sætte den i Stand og forsyne den med Beboere, men dette synes nu at maatte være forandret ved Frdn. 9de Febr. 1820, hvorefter en Gaard altid skal være bortfæstet inden Aar og Dag, efter at den er bleven ledig**).

---

*) Dog maa formentlig i Henhold til, hvad ovenfor S. 83 er bemærket om, at det efter Praxis er stridende mod Frdn. 1769, at en Godsejer driver Bondejorder for egen Regning, Analogien af Frdn.s § 2 komme til Anvendelse paa den Godsejer, der driver en Bondegaard for egen Regning uden dog at drive den under Hovedgaarden.

**) Da efter Frdn. 1769 § 5 enhver Bondegaard altid skal være forsynet med Beboere, der for egen Regning drive dens Jorder, maa Følgen heraf blive, at den, der har en Gaard i Fæste, ikke kan vedblive at drive denne, naar han tager Bopæl andetsteds, jfr. Indenrigsministeriets Skr. af 13de Marts 1852, s. dog Dom i Jur. Ugeskr. 1859 S. 75. Den, der handler herimod, vil dog imidlertid neppe kunne straffes; i ethvert Fald kan Frdn. 1769 § 5 ikke her komme til Anvendelse, da denne Lovbestemmelse kun har Ejere for Øje, jfr. Jur. Ugeskr. 1852 S. 886, 1853 S. 513 og 1854 Flgbl. 4 S. 29. Ligesom det derhos ved en Resol. af 2den Marts 1796 bekj. ved Skr. af 16de Juli s. A. er udtalt, at det skal være en Fæstebonde, der ved Arv, Giftermaal eller paa anden Maade kommer i Besiddelse af en Selvejergaard, tilladt at vedblive at drive sin Fæstegaard, naar han herom kan enes med Jorddrotten, kun at han holder Dug og Disk paa den, saaledes vil det neppe i andre Tilfælde være vanskeligt for en Fæstebonde at faa Tilladelse til at drive en Fæstegaard uden at bebo den.

En Følge af Budet i Frdn. 1769 § 5 maa det fremdeles være, at en Godsejer vil kunne paadrage sig Strafansvar, naar han bortfæster flere Gaarde til samme Mand eller en Fæstegaard til Eieren af en

3. Bøndergaarde ere Fæstetvang undergivne, d. v. s. Ejeren er forpligtet til, naar han overlader en Bondegaard i Brug til en Anden, at bortfæste den paa Fæsterens og Enkes Levetid, Frdn. 19de Marts 1790. Det er navnlig her, at der har været Tvist om, hvilke Ejendomme der skulle henregnes til Bøndergaardenes Klasse. For Godsernes Vedkommende har dette Spørgsmaal nu imidlertid fundet sin Afgjørelse ved Lov Nr. 36 af 9de Marts 1872. Efter sammes § 4 ere nemlig paa Godserne følgende Ejendomme Fæstetvang undergivne:

a. de i Lovens § 1 omhandlede Gaardbrug, jfr. ovenfor under 2;

b. Parceller, der ved Udstykning eller Omdeling af Bøndergods udlægges med et Tilliggende af 2 Tdr. Hartkorn eller derover;

c. andre Jordbrug med et Tilliggende af 2 Tdr. Hartkorn eller derover, som dannes af forskjellige særlig skyldsatte Lodder, naar det ikke oplyses, at Størstedelen af Tilliggendet hidrører fra Jord, der ved Udskiftningen er holdt udenfor, hvad der tillagdes Gaardene, eller fra Jorder, der i en Tid af 10 Aar, inden de inddroges under det samlede Brug, have været henlagte som Tilliggende til Huse.

Om Fæstetvang paahviler Parceller eller andre Jordbrug, der forinden Lovens Ikrafttræden ere udlagte ved Udstykning eller Omdeling af Bøndergods eller dannede af forskjellige særlig skyldsatte Lodder, bliver efter Loven dog at afgjøre efter den hidtil gjældende Ret. Uagtet de vide Udtryk kan her aabenbart dog kun være sigtet til saadanne Ejendomme, der efter Hovedreglen i Paragrafen vilde være Fæstetvang undergivne. Jordbrug, der, hvis de først vare blevne udlagte efter

Selvejergaard med Ret for denne til at blive boende paa Selvejergaarden. Det Sidste hjemles nemlig ikke ved Skr. 16de Juli 1796, jfr. dog herved samt i det Hele med Hensyn til Spørgsmaalet om Forpligtelsen til at holde Bøndergaarde forsynede med Beboere, der for egen Regning drive deres Jorder, Professor Ewaldsen „Obligationsrettens specielle Del“ S. 149 og flg., samt nedenfor § 12 S. 113.

Lovens Ikrafttræden, efter selve dennes Ord vilde være fæstefrie, maa derfor nu kunne gives i fri Forpagtning, selv om de muligen efter den hidtil gjældende Ret maatte siges at være Fæstetvang undergivne. — Af hvad der er bemærket i forrige § om, hvilke Ejendomme, der maa ansees som Gaarde, naar ikke Andet udtrykkelig er bestemt, følger det iøvrigt, at de heromhandlede Ejendomme saagodtsom altid ville blive Fæstetvang undergivne, naar de have et Tilliggende af 2 Tdr. Hartkorn eller derover. En Undtagelse i saa Henseende gjælder dog med Hensyn til ubebyggede Jordbrug med et Tilliggende af 2 Tdr. Hartkorn eller derover, som falde ind under b og c. Ere saadanne Jordbrug nemlig udlagte, forinden Loven udkom, maa de blive fæstefrie, saalænge de ikke bebygges; thi efter den tidligere Lovgivning vare kun Ejendomme, der efter den almindelige Opfattelse kunde betragtes som Gaarde, Fæstetvang undergivne, jfr. Afhandling i Ugeskr. for Retsv. 1867 S. 541 flg., men en Ejendom kan efter den almindelige Opfattelse ikke ansees som en Gaard, medmindre den er bebygget*). — Skulde

*) Professor Ewaldsen har dog i sin Obligationsrets specielle Del S. 146—47 sluttet sig til en Anskuelse, der blev gjort gjældende under Forhandlingerne paa Rigsdagen om Loven af 9de Marts 1872, jfr. Landsthingstidenden 1871—72 S. 1720 flg., hvorefter allerede efter den ældre Ret ubebyggede Lodder, der udlagdes fra en Gaard, skulde være fæstepligtige. Theorien gaaer ud paa, at den ældre Rets Regel, at Bøndergaarde vare fæstepligtige, maatte forstaaes saaledes, at Fæstetvangen hvilede paa Gaardens Jorder, hvoraf atter skulde følge, at enhver Gaarden fraskilt Parcel maatte være fæstepligtig, forsaavidt der ikke kunde paavises særlig Lovhjemmel for, at den ikke var det; en saadan antages imidlertid ikke at kunne paavises for ubebyggede Lodders Vedkommende. Det skal nu selvfølgelig ikke benegtes, at naar en Gaard er fæstepligtig, maa Fæstetvangen siges ogsaa at hvile paa den til samme hørende Jord, men heraf at slutte, at Fæstetvangen ogsaa vedbliver at hvile paa Jorden, efter at den er udgaaet fra Gaarden, uden Hensyn til om den som selvstændig Ejendom kan betragtes som Gaard, samtidig med at man erkjender og hævder, at efter den ældre Ret kun Gaarde vare fæstepligtige, synes temmelig uforklarligt. Man har da ogsaa været i stor Forlegenhed med, hvorledes man skulde komme bort fra Theoriens Konsekvents med Hensyn

Domstolene komme til det Resultat, at nogen af de heromhandlede Ejendomme er Fæstetvang undergiven, indtræder denne dog, naar Jorden for Tiden er bortlejet paa Aaremaal, først naar nyt Lejemaal skal afsluttes.

I det oprindelige Lovudkast fandtes der en Bestemmelse om, at, naar et paa Aaremaal udlejet Jordbrug under 2 Tdr. Hartkorn ved Sammenlægning forøgedes til 2 Tdr. Hartkorn eller derover, skulde Fæstetvangen dog først indtræde, naar nyt Lejemaal om den samlede Ejendom skulde afsluttes. Denne Bestemmelse er nu vistnok gaaet ud ved den endelige Redaktion af Loven, men der kan dog neppe være Tvivl om, at den ikke destomindre vil blive fulgt i Praxis, da det aabenbart i mange Tilfælde vilde være ubilligt strax at fordre den samlede Ejendom given i Livsfæste. Det skyldes ogsaa utvivlsomt en ren Fejltagelse, at Bestemmelsen er bleven udeladt af Loven.

Med Hensyn til den under c gjorte Undtagelse fra Reglen om, at Jordbrug med et Tilliggende af 2 Tdr. Hartkorn eller derover, som ere dannede af flere særlig skyldsatte Lodder, ere fæstepligtige, opstaaer det Spørgsmaal, hvorefter det skal afgjøres, om den største Del af Tilliggendet hidrører fra Jord, der ved Udskiftningen er holdt udenfor, hvad der tillagdes

---

til Huse, hvis Jorder vare tagne fra Gaarde. Man har maattet erkjende, at disse ikke efter den før 1848 gjældende Ret vare fæstepligtige, hvad da ogsaa bestemt er forudsat i Frdn. 27de Maj 1848; der lod sig imidlertid ikke paavise nogen Lovbestemmelse, der udtrykkelig sagde dette, og man har da ogsaa kun kunnet forklare Fæstefriheden for deres Vedkommende ved den Betragtning, „at man af den Omstændighed, at kun Gaarde vare nævnte som undergivne Fæstetvang, med Sikkerhed kunde udlede, at Husene ikke vare fæstepligtige." Man synes imidlertid da med ligesaa megen Sikkerhed at kunne slutte, at ubebyggede Lodder heller ikke vare det, da de ganske sikkert ikke efter den ældre Ret kunde betragtes som Gaarde. Den hele Theori er imidlertid sikkert baseret paa en Misforstaaelse. Fæstetvangen hviler ikke paa Bondejorden som saadan, men kun forsaavidt den henhører under et Agerbrug, der kan betragtes som en Gaard, jfr. Afhandling i Ugeskr. for Retsv. 1867 S. 536. Gjenstanden for Fæstetvangen er i Virkeligheden det paagjældende Gaardbrug.

Gaardene, eller fra Jorder, der i en Tid af 10 Aar, inden de inddroges under det samlede Brug, have været henlagte som Tilliggende til Huse. Da Hartkornets Størrelse ved Loven ellers er gjort til det bestemmende Moment ved Afgjørelsen af Spørgsmaalet, om en Ejendom skal ansees for fæstepligtig eller ikke, kunde det nu vistnok synes naturligst ogsaa i det foreliggende Tilfælde kun at tage Hensyn til de enkelte Parcellers Hartkorn (dette er ogsaa antaget i Professor Ewaldsens Obligationsrettens specielle Del S. 145); men som Loven er affattet, maa man dog vist nærmest komme til det Resultat, at det er Parcellernes geometriske Areal, som det maa komme an paa. I ethvert Fald vil Reglen kun under denne Forudsætning blive ganske udtømmende. Der kan nemlig til Stedet høre Jorder, der intet Hartkorn have. Da disse unegtelig udgjøre en Del af Stedets Tilliggende, synes de at maatte tages med i Beregningen, men dette vil kun kunne ske, hvis det geometriske Areal lægges til Grund ved Opgjørelsen. — Ved Beregningen af de 10 Aar, i hvilke Parcellen skal have været henlagt til et Hus, kan der kun tages Hensyn til de sidste 10 Aar fra den Dag, da Lov 9de Marts 1872 traadte i Kraft, og der vil ikke i det Tilfælde, at Parcellen snart har været henlagt til et Hus, snart til en Gaard, kunne være Tale om at sammenlægge de forskjellige Tidsrum, i hvilke den saaledes har henhørt til et Hus, men den maa uafbrudt i 10 Aar have været henlagt til et saadant. Har dette været Tilfældet, maa den imidlertid altid senere, naar den sammenlægges med en anden Ejendom, forsaavidt dette kan være af Interesse, betragtes som fæstefri. — Endnu skal Opmærksomheden henledes paa, at ingenlunde enhver Ejendom, der falder ind under Litr. c bliver fæstefri, selv om den udelukkende eller dog væsentligst bestaaer af Jorder, der ikke i de sidste 10 Aar have henhørt til noget fæstepligtigt Jordbrug. Efter Lovens Ord kan Bondejorden nemlig kun blive ubetinget fæstefri, naar den enten ved Udskiftningen er holdt udenfor, hvad der tillagdes Gaardene, eller senere er bleven henlagt til et Hus. En Godsejer har imidlertid ingen Forpligtelse til enten at bebygge

de Parceller, han fraskiller sine Gaarde, eller henlægge dem til andre bebyggede Ejendomme, og der er følgelig Intet til Hinder for, at han f. Ex. bortlejer saadanne Parceller til Ejere eller Brugere af Selvejerbøndersteder. Saalænge dette er Tilfældet, kunne Parcellerne imidlertid ikke opnaa ubetinget Frihed for Fæstepligt.)

Bestemmelsen i Frdn. 19de Marts 1790 om, at Bøndergaarde kun maatte gives i Livsfæste, blev ved Frdn. 15de Juni 1792 § 11 underkastet en Modifikation. Den nævnte Frdn. tilstod nemlig de Godsejere, der havde udskiftet deres Bøndergaarde, Ret til at bortforpagte disse enten paa 2 eller flere Personers Levetid eller paa et bestemt Aaremaal, dog ikke kortere end 50 Aar. Ligesom imidlertid Retten til at bortforpagte Bøndergaarde paa 2 eller flere Personers Levetid allerede blev ophævet ved Lov 25de Juni 1870, saaledes ere Godsejerne nu ved Lov Nr. 36 af 9de Marts 1872 § 6 ogsaa blevne berøvede Retten til at bortforpagte deres fæstepligtigte Jordbrug paa mindst 50 Aar. Derimod kan en Godsejer endnu undtagelsesvis komme til at bortforpagte et fæstepligtigt Jordbrug paa kortere Aaremaal, nemlig naar han ikke kan faa det bortfæstet, eller Indenrigsministeriet i Henhold til Resol. 25de Maj 1844 § 10 giver ham Udsættelse med Bortfæstningen, jfr. nedenfor, samt i det i Lov 19de Febr. 1861 § 2 i Slutn. omhandlede Tilfælde, at den Gaard, som han agter at udtage til fri Disposition, bliver fæsteledig, forinden Betingelserne for dens Udtagelse ere fyldestgjorte, og en af vedkommende Fæsters Familie faaer en anden Gaard paa Godset overdragen, paa hvilken der ikke findes nogen Familie, der har Børn, Svigerbørn eller Stedbørn. Indenrigsministeriet fastsætter da, paa hvor lang Tid Bortforpagtningen maa finde Sted. — Hvorvidt Indenrigsministeriet udenfor disse Tilfælde kan tillade, at en Fæstebondegaard borforpagtes paa kortere Aaremaal, er tvivlsomt; i ethvert Fald vil Tilladelsen vanskeligt opnaaes.

For at kunne kontrollere, at Godsejeren opfylder den ham paahvilende Forpligtelse til at bortfæste sine Bøndergaarde, er der i Lovgivningen fastsat nærmere Regler om, inden hvilken

Tid en fæsteledig Gaard skal være bortfæstet. Hovedreglen herom findes i Frdn. 9de Febr. 1820, efter hvis §§ 1 og 2 Godsejeren vel i det første Aar, efter at en Gaard er bleven fæsteledig, kan overlade dens Brug til en Anden uden at give den i formeligt Fæste, men derimod inden 14 Dage efter Udløbet af dette Aar skal have udstedt Fæstebrev paa Gaarden. — Efter Frdn.s § 5 kan Bortfæstningen dog udsættes, naar Godsejeren ved Proces eller af anden lignende Grund er forhindret i at disponere over Gaarden. Han behøver nemlig i saa Fald først at bortfæste den 6 Maaneder, efter at Hindringen for hans frie Disposition er hævet, hvilket, forsaavidt der er Proces om Gaarden, først antages at være Tilfældet, naar der enten er faldet Højesteretsdom i Sagen, eller der ikke længere kan faaes Bevilling til at appellere den underordnede Rets Dom, jfr. Kanc. Skr. 27de Maj og 12te Septbr. 1820, 13de Oktbr. 1829 samt 21de Oktbr. 1830 og Justitsministeriets Skr. 4de Aug. 1849, se fremdeles med Hensyn til det Tilfælde, at Fæsteren vægrer sig ved at modtage Fæstebrev, Indenrigsministeriets Skr. 9de Oktbr. 1860. Endelig kan Indenrigsministeriet undtagelsesvis paa Grund af særegne Omstændigheder tillade, at en Gaard henstaaer ubortfæstet i længere Tid end i Frdn. 1820 forudsat, dog ikke mere end 3 Aar udover den i Frdn. 1820 fastsatte og kun paa Betingelse, at Gaarden ikke drives under Hovedgaarden eller for Godsejerens egen Regning, jfr. Resol. 25de Maj 1844 § 10. — Frdn. 1820 §§ 1 og 2 er dog undergaaet nogen Modifikation ved Lov 19de Febr. 1861 § 4. Medens nemlig en Gaard tidligere betragtedes som fæsteledig, saasnart Fæsteren var død, tilkommer der nu efter den nævnte Lovbestemmelse, forsaavidt Fæsteforholdet er indgaaet efter 19de Febr. 1861, Fæsterens Dødsbo eller Arvinger Ret til mod Sikkerhedsstillelse at beholde Gaarden indtil den 1ste April i det paafølgende Aar. Benyttes denne Ret, skal Godsejeren da have afsluttet ny Fæstekontrakt inden den nævnte 1ste April, medens Fæstebrevets Udstedelse kan udsættes indtil Aar og 14 Dage derefter.

Undlader en Godsejer i rette Tid at bortfæste en Gaard,

ifalder han en Bøde. (der nu ved Lov 25de Juni 1870 § 10 er bleven fastsat til fra 20 til 100 Rd. om Aaret for hver Td. Hartkorn, hvoraf Gaarden bestaaer. Hvad Straf det skal medføre, at en Godsejer undlader i det i Lov 19de Febr. 1861 § 4 ommeldte Tilfælde at afslutte Fæstekontrakt i rette Tid, er ikke udtrykkelig bestemt, men den maa i ethvert Fald blive betydelig mindre end den i Lov 25de Juni 1870 § 10 fastsatte.

Om hvad der skal iagttages, naar Godejeren ikke kan finde en Fæster til Gaarden, haves Reglen i Frdn. 25de Marts 1791 §§ 1—6. Han skal herefter lade optage en Synsforretning over Gaarden til Bevis for, at denne er i forsvarlig Stand, og derefter tilstille Amtmanden denne Forretning tilligemed Underretning om de Vilkaar, paa hvilke han er villig til at bortfæste Gaarden. Findes der Intet at erindre imod disse Vilkaar, opbydes Gaarden 2 Gange til Kirkestævne, og melder der sig da ingen Fæster, kan Godsejeren i 3 Aar anvende dens Jorder, som han vil, dog uden at drive den under Hovedgaarden eller til eget Brug. Finder Amtmanden ikke Vilkaarene antagelige, kan Godsejeren indanke Sagen for Indenrigsministeriet, der da endelig bestemmer, paa hvilke Vilkaar Gaarden skal opbydes. — Efter Frdn. 1791 skulde en lignende Fremgangsmaade iagttages efter Udløbet af de 3 Aar, og lykkedes det da heller ikke at faa Gaarden bortfæstet, kunde Godejeren nedlægge den; men denne Ret er nu bortfalden ved Lov Nr. 36 af 9de Marts 1872, jfr. ovenfor S. 93, uden at der samtidig er bestemt Noget om, hvorledes der da skal forholdes. Spørgsmaalet er imidlertid i hvert Fald for Tiden uden praktisk Betydning.)

4. De under 2 og 3 omhandlede Indskrænkninger paahvile kun Ejendomme, der maa ansees som Gaarde. Undtagelsesvis kunne Huse dog være Vedligeholdelsespligt undergivne, nemlig naar de ere udlagte som Tvangshuse istedetfor nedlagte Gaarde, jfr. ovenfor under 2. Som der bemærket skulle disse bestandig vedligeholdes med Bygninger og Beboere, hvormed maa være sigtet til Beboere, der for egen Regning

drive Jorden, da det under en modsat Forudsætning vilde være meningsløst at fordre saadanne Huse udlagte. Det maa imidlertid bemærkes, at Spørgsmaalet herom nu forsaavidt er uden praktisk Betydning, som der fra det Offentliges Side ikke længere føres nogen speciel Kontrol med disse Huse, se Indenrigsministeriets Cirk. 10de Novbr. 1862. — Fremdeles har Lovgivningen, skjønbt den ikke har paabudt, at Huse skulle gives i Livsfæste, dog udtalt, at Formodningen maa være for dette Lejeforhold, jfr. Frdn. 27de Maj 1848 § 11. Derimod gjælder den ovenfor under Nr. 1 omhandlede Indskrænkning, som der berørt, med Hensyn til alle Ejendomme bestaaende af Bondejord.

Om Godsejerens Ret til at udstykke og ombele sit Fæstebondergods skal det Nødvendige meddeles i det Følgende i Forbindelse med Fremstillingen af de om Udstykning i det Hele hos os gjældende Regler.

§ 12.

Om Selvejerbondejorder i Almindelighed.

Som allerede tidligere bemærket, ere de om Behandlingen og Benyttelsen af Fæstebondejorder givne Bestemmelser i det Hele ogsaa anvendelige med Hensyn til Selvejerbondejorder. Saaledes gjælder ogsaa med Hensyn til disse Forbudet i Frdn. 6te Juni 1769 mod at drive Bondejorder under Hovedgaardsjorder, og Forbudet har endogsaa her en strengere Karakter, idet der slet ikke vil kunne være Tale om Undtagelser fra samme, da Lov 19de Febr. 1861 § 2 ikke her kan komme til Anvendelse. — Fremdeles skulle Selvejerbondergaarde lige saavel som Fæstebondergaarde vedligeholdes som selvstændige Agerbrug og holdes forsynede med Beboere, der for egen Regning drive deres Jorder, Frdn. 6te Juni 1769 og Pl. 7de Juni 1806 (se nærmere herom nedenfor S. 113). Efter en fast, men næppe lovhjemlet Praxis kommer denne Regel dog kun til Anvendelse paa Ejendomme, der fra gammel Tid af have været Gaarde eller ere udlagte som Hovedparceller af

saadanne, jfr. ovenfor § 10 og i det Følgende under Materien om Udstykning. Ejeren af en Selvejergaard kan altsaa ifølge Loven end ikke drive denne for egen Regning, naar han ikke vil eller kan bebo den; men det maa dog bemærkes, at man ikke i Praxis er saa streng med Overholdelsen af Budet i Frdn. 6te Juni 1769 § 5 for Selvejerbøndergaardenes, som for Fæstebøndergaardenes Vedkommende. — Det fordres saaledes ikke engang, at den der kun ejer en enkelt Bondegaard, skal erhverve Tilladelse fra Ministeriet til at drive den for egen Regning, naar han ikke selv beboer den, og der vil neppe nogensinde blive nægtet den, der kun ejer 2 Bøndergaarde, af hvilke han selv beboer den ene, Tilladelse til ogsaa at drive den anden for egen Regning, naar det blot iagttages, at den opretholdes som selvstændigt Agerbrug (jfr. ovenfor S. 95 Anmærkningen). Derimod vil det neppe blive tilladt en Ejer af flere Bøndergaarde at drive mere end 2 saadanne for egen Regning. Er det en Godsejer, der selv ønsker at drive en eller flere Selvejergaarde, maa der derhos altid erhverves speciel kongelig Resolution, for at dette kan tillades, jfr. Kanc. Skr. 16de Juli 1796 og den i forrige § citerede Rentekam. Forestilling af 12te Febr. 1846 bifaldet ved Resolution af 14de s. M. samt Indenrigsministeriets Skr. 24de Juli og 18de Aug. 1849. — Som ovenfor i § 11 Nr. 2 berørt, er det i enkelte Tilfælde tilladt en Godsejer uden Bevilling at nedlægge en Fæstebondegaard. For at en Selvejerbondegaard skal kunne nedlægges eller sammenlægges med en anden Gaard, maa der derimod altid løses Bevilling*); men paa den anden Side er den Indenrigsministeriet i saa Henseende ved Resol. af 5te Juli

*) Dog maa det bemærkes, at Pl. 7de Juni 1806 synes at forudsætte, at Frdn. 27de Septbr. 1805 § 11, skjøndt den efter sine Ord kun angaaer Fæstebøndergods, ogsaa kan anvendes, naar en Selvejergaard agtes indtagen til Fredskov, men Spørgsmaalet har kun ringe praktisk Betydning. Antages det, at Frdn. 27de Septbr. 1805 § 11 er anvendelig ogsaa med Hensyn til Selvejergaarde, maa den for disses Vedkommende endnu staa fuldt ved Magt, idet Lov Nr. 36 af 9de Marts 1872 § 3 kun angaaer Fæstebøndergaarde.

1815 tillagte Myndighed bleven uberørt af den nyere Lovgivning for Selvejergodsets Vedkommende. — (Den, der gjør sig skyldig i Overtrædelse af det heromhandlede Forbud, maa formentlig straffes efter Omstændighederne enten efter Frdn. 1769 § 2 eller efter s. Frdn.s § 5 s. Ugeskr. for Retsv. 1871 S. 438, jfr. dog H. R. T. 18⁶⁵/₆₆ S. 212. I en Dom i Ugeskr. for Retsv. for 1873 S. 192 er det udtalt, at Straffen efter bemeldte Frdn.s § 5 for ikke at have forsynet en Gaard med Beboere, der for egen Regning drive dens Jorder, først kan komme til Anvendelse, naar Vedkommende i 3 Aar har undladt at gjøre dette, saafremt Gaarden dog har været opretholdt som selvstændigt Agerbrug, men efter Høiesteretsdom i Ugeskr. for Retsv. 1876 S. 657 bliver der ikke Spørgsmaal om den nævnte Frist, naar Gaarden er forsynet med Bygninger.)

Endelig vare Selvejerbøndergaarde indtil den nyeste Tid ligesom Fæstebøndergaarde Fæstetvang undergivne i Henhold til Pl. 7de Juni 1806, hvor det hedder: „Ligesom det Forbud, som indeholdes i Frdn. 6te Juni 1769 mod Bøndergaardes Nedlæggelse, gjælder i Henseende til alle Bøndergaarde, hvad enten de henhøre til et samlet Gods eller ere Selvejer- eller Arvefæstegaarde, og det ikke alene er stridende mod dette Forbud at lade en Bondegaard henligge ubebygget over den til dens Bebyggelse foreskrevne Tid, men endogsaa, skjøndt den er bebygget, ikke inden den foreskrevne Tid paa anordnet Maade at forsyne den med Beboere, saaledes ere de i Frdn. 19de Marts 1790 og den 11te § i Frdn. 15de Juni 1792 indeholdte Bestemmelser om Bøndergaardes Bortfæstelse eller Bortforpagtning ogsaa anvendelige i Henseende til Selvejer- og Arvefæstebøndergaarde"*). Ved Lov 19de Febr. 1861 § 1 er imidlertid denne Bestemmelse undergaaet en væsentlig Modi-

*) Da Pl. 7de Juni 1806 ikke indeholder Noget om, hvilke Ejendomme der skulle ansees som Gaarde, og Lov Nr. 36 af 9de Marts 1872 her er uanvendelig, maa Spørgsmaalet, om et Selvejerbondested er Fæstetvang undergiven, altid afhænge af, om det efter den almindelige Opfattelse kan betragtes som en Gaard, jfr. ovenfor § 10.

fikation, idet det her hedder: „Den i kgl. Resol. af 6te Juni 1806 (bekjendtgjort ved Rentekammerplakat af 7de s. M.) indeholdte Regel, at Bestemmelserne i Frdn. 19de Marts 1790 og 15de Juni 1792 om Bondergaardes Bortfæstning eller Bortforpagtning paa langt Aaremaal ere gjældende ogsaa med Hensyn til Selveier- og Arvefæstebondergaarde, ophæves, forsaavidt angaaer de Bondergaarde, der i det Mindste i 20 Aar have været besiddede af Selvejere eller Arvefæstere med Ret til at sælge og pantsætte, altsaa i dette Tidsrum hverken have henhørt til nogen Hovedgaards, Stiftelses eller Embedes Fæstebondergods eller til nogen ved Sammenkjøb eller paa anden Maade paa en Haand samlet Besiddelse af flere Bondergaarde". Med Hensyn til denne Bestemmelse mærkes:

1. Den paagjældende Gaard skal uafbrudt i 20 Aar have været Selvejendom undergiven og maa derhos i dette Tidsrum ikke have henhørt til nogen ved Sammenkjøb eller paa anden Maade paa en Haand samlet Besiddelse af flere Bondergaarde. Som Loven udtrykker sig, skulde man tro, at Gaarden herved ophørte at være Selvejendom undergiven, men dette er, som allerede ovenfor i § 11 berørt, urigtigt. Den saaledes gjorte Indskrænkning synes temmelig umotiveret, og Udtrykkene ere derhos uheldig valgte. Skjøndt det neppe har været Meningen, vedbliver Fæstetvangen saaledes ogsaa at hvile paa den af de flere Gaarde, som Ejeren selv har beboet og drevet gjennem alle de 20 Aar. Paa den anden Side gives der Tilfælde, i hvilke Gaarde blive fæstefrie, uagtet det synes aabenbart, at Loven, naar den vilde være konsekvent, ligesaa fuldt burde have gjort en Undtagelse for dem, som for de Ejendomme, der henhøre til en paa en Haand samlet Besiddelse af flere Bondergaarde. Dette gjælder saaledes om enkelte Selvejerbondergaarde, der tilhøre Ejere af Kjøbstadejendomme eller Hovedgaarde, til hvilke der ikke findes Fæstebondergods; thi det er kun en Forening af flere Bondergaarde, der bevirker, at den i Sen ommeldte Begunstigelse ikke kan opnaaes for den enkelte Gaard.

Hvad iøvrigt den heromhandlede Bestemmelse angaaer,

maa det bemærkes, at den Besiddelse, hvorom der her er Tale, maa være en Ejendomsbesiddelse, jfr. Ordene „ved Sammenkjøb eller paa anden Maade". Som Følge heraf bortfalder f. Ex. Fæstetvangen, selv om den paagjældende Gaards Ejer i Løbet af de 20 Aar som Forpagter eller Fæster har besiddet en anden Bondegaard. Fremdeles maa der, naar ved Giftermaal flere Gaarde forenes paa samme Haand, skjelnes mellem, om der er Formuefællesskab mellem Ægtefolkene eller ej, idet i sidste Tilfælde Gaardene ikke falde ind under Slutningsbestemmelsen af §en; thi de kunne ikke siges at være i samme Persons Ejendomsbesiddelse. Endelig maa vistnok Bestemmelsen ansees uanvendelig paa en enkelt Selvejerbondegaard, der tilhører en Lehnsbesidder som hans Allodialejendom, da en Lehnsbesidder ikke kan betragtes som Ejer af Lehnets Bondegaarde og der saaledes ikke foreligger en paa en Haand samlet Ejendomsbesiddelse af flere Bøndergaarde. Derimod stiller Sagen sig anderledes for en Stamhusbesidders Vedkommende, da en saadan utvivlsomt maa betragtes som Ejer af det til Stamhuset hørende Bøndergods, skjøndt han ikke har fuld Raadighed over det.)

2. Gaarden maa uafbrudt i 20 Aar have bestaaet som enkelt Selvejergaard. Har den om end i nok saa kort Tid været ejet sammen med en anden Gaard, kunne de 20 Aar først regnes fra den Tid, da denne Forbindelse er ophørt. Der vil ikke kunne være Tale om at sammenlægge de Aar, i hvilke Gaarden før og efter Forbindelsen med den anden Gaard har været Selvejendom undergiven. Der vil derhos ikke ved Beregningen af de 20 Aar kunne tages Hensyn til Tiden før 1841, jfr. Indenrigsministeriets Skr. af 22de Juni 1861.

Hvorledes der i den heromhandlede Henseende skal forholdes med nydannede Gaarde, er meget tvivlsomt. (Saadanne Gaarde kunne fremkomme enten derved, at en Gaard deles i flere, eller derved, at en Del mindre Lodder sammenlægges til et Agerbrug. Fremdeles kunne nye Gaarde dannes som Vederlag for andre, der nedlægges, hvilket der navnlig kan

blive Spørgsmaal om i Tilfælde af Mageløg mellem Hoved- gaards- og Bondejord, jfr. § 26 Anmærkning, Noten under Texten. Det er en Selvfølge, at man ligesaalidt nu som tidligere kan opstille som almindelig Regel, at saadanne nydannede Gaarde blive fæstefrie. Derimod kunde en Del synes at tale for, at Fæstetvangen burde bortfalde for saadanne Gaarde, naar de bestaa af Jorder, der i 20 Aar have været Selvejendom undergivne, og i denne Retning har Professor Ewaldsen ogsaa udtalt sig i sin Obligationsrets specielle Del S. 152—53. Det læres her:

a) at naar en Gaard ifølge L. 1861 § 1 er bleven fæstefri, er Fæstefriheden erhvervet for alle de Jorder, hvoraf Gaarden i de 20 Aar har bestaaet, og at derfor, naar Gaarden udstykkes i flere nye Gaarde, disse alle strax maa blive fæstefrie;

b) at nye Gaarde, der ere dannede af Husejendomme, som i 20 Aar have været besiddede som Selvejendomme, ere fæstefrie; Forfatteren mener derhos, at det med Hensyn til saadanne Huslodder ikke er nødvendigt at fastholde det som en Betingelse, at de i Løbet af de 20 Aar ikke maa have hørt til en paa en Haand samlet Besiddelse af flere Bondeejendomme, eftersom Husejendomme heller ikke i dette Tilfælde ere fæstepligtige;

c) at overhovedet enhver Jordlod, der stadigt i 20 Aar har hørt til en Bondeejendom, som har været besiddet enkeltvis som Selvejendom maa være fæstefri, selv om den afvexlende i bemeldte 20 Aar har henhørt til forskjellige Bondeejendomme;

d) at en Gaard, som er dannet af forskjellige dels fæstefrie, dels fæstepligtige Jordlodder, kun er fæstepligtig, naar den indeholder et for en Gaard tilstrækkeligt Kvantum fæstepligtig Jord.

Den saaledes af Professor Ewaldsen hævdede Anskuelse staaer tildels i Forbindelse med den af ham hyldede Lære, at Fæstetvangen hviler paa de til Gaarden hørende Jorder, og følge disse, naar de udskilles. I Konsekvents heraf maa man ganske naturlig komme til at opstille den Sætning, at naar en Gaard er bleven fæstefri, maa de under samme hørende

Jorder bevare Friheden, selv om de skilles fra Gaarden. Den nævnte Lære er nu allerede modsagt ovenfor S. 99, Noten under Texten. Her skal kun fremdrages en Konsekvents, Læren nødvendig synes at maatte drage med sig. Naar f. Ex. en Gaard, der i 19 Aar har bestaaet som Enkeltselvejergaard med samme Tilliggende, i det 20de Aar forøges med tilstødende Jorder, der i kortere Tid have været Selvejendom undergivne, i et saadant Omfang, at de komme til at udgjøre den overvejende Del af Gaardens Tilliggende eller dog kunne ansees tilstrækkelige til deraf at danne en Gaard, jfr. ovenfor under d, maa aabenbart Gaarden i dens Helhed vedblive at være fæstepligtig, ja det samme maa endog gjælde, selv om Forøgelsen først finder Sted efter at Gaarden er bleven fæstefri. Dette er imidlertid ganske bestemt i Strid med L. 1861. Herefter maa Gaarden utvivlsom være fæstefri efter de 20 Aars Forløb, uden Hensyn til om nogle af dens Jorder muligvis ikke have været Selvejendom undergivne i 20 Aar. Det er som ovenfor S. 99 i Noten bemærket det paagjældende Gaardbrug Fæstetvangen paahviler, og det er derfor ogsaa kun om dette, ikke om de enkelte til samme hørende Jorder, det drejer sig ved Afgjørelsen af Spørgsmaalet, om Betingelserne for Fæstefrihed ere tilstede. — Den væsentligste Indvending imod Professor Ewaldsens Lære er imidlertid, at den i Virkeligheden saavidt skjønnes indeholder en fuldstændig Omskrivning af Loven. Denne bestemmer, at Gaarde, der i 20 Aar have været Selvejendom undergivne, maa blive fæstefrie, men dette forandres til, at Bondejorder, der i 20 Aar have været Selvejendom undergivne, blive fæstefrie, man seer derhos for Huslodders Vedkommende ganske bort fra Bestemmelsen om, at det kun er Ejendomme, der have bestaaet som Enkeltejendomme i 20 Aar, jfr. under b, der blive fæstefrie, og man nødsages endelig til at give supplerende Regler, jfr. under c; hvorledes skal det f. Ex. afgjøres, om Ejendommen indeholder det for en Gaard tilstrækkelige Kvantum fæstepligtige Jord? En saa vidtgaaende Afvigelse fra Lovens Ord, kan dog formentlig ikke være berettiget, selv om det indrømmes,

at det, som af Professor Ewaldsen fremhævet, har været Lovens Tanke, at al Bondejord efterhaanden skulde blive fæstefri, og det erkjendes, at dette umuligt vil kunne naaes, naar man ikke forstaaer Loven paa den antydede Maade.

Naar det saaledes ikke kan gjøres gjældende, at nydannede Gaarde ere fæstefrie, naar de bestaa af Jorder, der i 20 Aar have været Selvejendom undergivne, er der formentlig ingen anden Udvej, end at opstille den Regel, at de først blive fæstfrie, naar de i 20 Aar have bestaaet som Gaarde uden i denne Tid at have været ejet sammen med nogen anden Selvejerbondegaard. Det er ganske vist, at man herved kommer til det tilsyneladende urimelige Resultat, at naar en fæstefri Gaard deles i flere Gaarde, bliver den eller de nye Gaarde fæstepligtige, men ligesom Sætningen utvivlsomt stemmer med Ordene i L. 1861 § 1, saaledes skal det med Hensyn til den paapegede Urimelighed bemærkes, at det, hvilken Fortolkning af §en man saa antager, idelig vil kunne ske, at Jorder, der have været fæstefrie, f. Ex. fordi de have henhørt under et Hus eller et Boelsted, blive fæstepligtige, naar de henlægges under et Gaardbrug.

Den foran opstillede Regel maa vistnok ogsaa gjælde med Hensyn til Gaarde, der ere dannede af tidligere Hovedgaardsjorder, som ved Magelæg ere udlagte til Bondebrug, men det maa dog indrømmes, at der her kan forekomme Tilfælde, hvor Sagen kan stille sig noget tvivlsomt. Naar nemlig ved et saadant Magelæg en Bondegaard vil blive nedlagt, gjøres det altid til Betingelse, at der af Hovedgaardsjorden skal udlægges en Gaard istedetfor den nedlagte. Det er da et Spørgsmaal, om den nye Gaard ikke i Et og Alt maa træde i den nedlagte Gaards Sted, og altsaa ogsaa blive fæstefri, hvis denne var det, med mindre der er taget udtrykkeligt Forbehold i saa Henseende. Det Samme gjælder selvfølgelig ogsaa i andre Tilfælde, hvor en ny Gaard dannes som Vederlag for en ældre, der nedlægges.

3. Naar Betingelserne efter §en ere tilstede, bliver Gaarden fæstefri, saa at Ejeren nu frit kan overdrage den i Brug

til Andre paa saa lang eller kort Tid, han vil, og denne Ret bevares, selv om Gaarden senere maatte komme til at henhøre under en paa en Haand samlet Besiddelse af flere Bøndergaarde. Derimod fritages Gaarden ikke, saaledes som Nogle have ment, jfr. Grams Formueret II. S. 170, for de øvrige Bøndergaarde paahvilende Indskrænkninger. Navnlig staaer Budet om Gaardenes Vedligeholdelse endnu fuldt ved Magt, saa at Ejeren af en Gaard, der falder ind under Lov 19de Febr. 1861 § 1, ligesaa lidt som Ejeren af en anden Bondegaard kan nedlægge den eller drive den for egen Regning, naar han ikke selv vil eller kan bebo den, forudsat selvfølgelig, at Gaarden tidligere var Vedligeholdessespligt undergiven jfr. det Foregaaende.

I sidstnævnte Henseende har Professor Ewaldsen i sin Obligationsrets specielle Del S. 153 og flg. dog fremsat en noget afvigende Opfattelse, idet han vel er enig i, at Budet i Frdn. 6te Juni 1769 § 5 jfr. Pl. 7de Juni 1806 er blevet uberørt af Bestemmelsen i L. 1861 § 1, men dog mener, at en Gaard, der i Henhold til bemeldte Lov er bleven fæstefri, kan drives af Ejeren for egen Regning, uden at han selv beboer den. Dette hænger sammen med en Afvigelse i Opfattelsen af de om Raadigheden over Bondeejendomme givne Bestemmelser, som her noget nærmere skal omtales.

Det er oftere i det Foregaaende, hvor der har været Tale om den Bøndergaardene paahvilende Vedligeholdelsespligt, forudsat som noget Givet, at det er en Følge af Vedligeholdelsespligten, at Gaardene skulle holdes forsynede med Beboere, der for egen Regning drive deres Jorder. Professor Ewaldsen mener nu, at det i systematisk Henseende er urigtigt under Materien om Gaardenes Vedligeholdelse at omhandle Ejerens Forpligtelse til at holde dem forsynede med Beboere, der for egen Regning drive deres Jorder. „Hvis det antages, at der — udenfor Fæstetvangen — bestaaer en Forpligtelse til at forsyne Bøndergaardene med Beboere, der for egen Regning driver deres Jorder, da maa denne Forpligtelse, som vi kunne kalde Forpagtningstvang (ɔ: Tvang til at give en Bondegaard i fri Forpagtning f. Ex. for 1 Aar

ad Gangen) aabenbart henføres under samme Hovedklasse af de Bondejord paahvilende Indskrænkninger, som Fæstetvangen". Hvad nu angaaer selve Spørgsmaalet, om en saadan „Forpagtningstvang" existerer, erklærer Forfatteren først og fremmest, at Frdn. 6te Juni 1769 § 5 aldeles Intet har hermed at gjøre. Der er vel ingen Tvivl om, at, naar det der foreskrives, at Gaardene skulle forsynes med „Beboere", skal dette være saadanne, som drive Gaardene for egen Regning, men herom indeholder Frdn. Intet, „sandsynligvis fordi Lovgivningen gik ud fra, at dette Punkt alt var omhandlet i D. L.s 3—13—1 og 4, en Antagelse der bestyrkes ved Frdn. 19de Marts 1790, der tilkjendegiver sig som en authentisk Fortolkning af L.s 3—13—1 og 4 og som saadan erklærer sig anvendelig paa alle udgivne „Fæstebreve"." „At Frdn. af 1769 § 5 har indskrænket sig til at give en Regel om Bøndergaardes Vedligeholdelse og kun har nævnet Beboere som Noget, der hørte med til deres Vedligeholdelse, finder derhos en iøvrigt ganske overflødig Bestyrkelse ved Pl. 7de Juni 1806, thi hvis denne Pl.s første Del gav en Regel om, at ogsaa Selvejergaarde skulde forsynes med Beboere, som dreve deres Jorder for egen Regning, vilde jo den i Pl.s sidste Del givne Regel tildels absorbere den i Pl.s første Del givne Regel", se Side 154—55. Side 156 udtaler Forfatteren sig dernæst om forskjellige af de i det Foregaaende af Frdn. 1769 § 5 og Pl. 7de Juni 1806 uddragne Følgesætninger. Han benegter saaledes Rigtigheden af den ovenfor S. 97 i Noten opstillede Sætning, at en Fæster ikke uden Indenrigsministeriets Tilladelse kan vedblive at drive Gaarden, naar han tager Bopæl andetsteds. Derimod indrømmer han, at det er rigtigt, at en Godsejer — som paa det citerede Sted anført — ikke kan bortfæste flere Gaarde til en Mand. Dette skal imidlertid ikke kunne udledes af Frdn. 1769 § 5, hvorimod Sætningen „maa erkjendes som en ubestridelig Konsekvents af Fæstetvangsinstitutionen. Fæstetvangen gaaer ikke blot ud paa „at betrygge den Bonde, der forpagter en Gaard mod Udsugelser fra Ejerens Side" jfr. Ugeskr. for Retsv. 1867 S. 533 Noten

(i saa Fald var det nemlig simplere at lade Godsejerne selv drive Fæstegodset og lade Bønderne gaa deres Vej), men Fæstetvangen sigter tillige til at forskaffe saa mange Familier som muligt en betryggende Stilling, men naar nu en Mand faaer 2 Gaarde, bliver der en flere af dem, der ingen Gaarde kunde faa. Indenrigsministeriet kan maaske i Henhold til Resol. af 14de Febr. 1846 tillade, at indtil 2 Gaarde bortfæstes til en Mand, men skulde det ikke efter Lovgivningen være Regel, at Ingen maa faa Fæste paa mer end en Gaard, var der jo ingen Grændse for Antallet af de Gaarde, der kunde bortfæstes til en Mand, og det kunde da tilsidst komme saa vidt, at en Godsejer bortfæstede alle Godsets Gaarde til sine Sønner, der lode dem bestyre ved Forvaltere og Avlskarle. Hvad angaaer Haandhævelsen af denne Regel, at flere end en Gaard ikke maa bortfæstes til en Mand, vil der for det Første ikke være Hjemmel til at straffe Vedkommende, der modtager Fæste paa flere Gaarde, og da den omspurgte Regel ikke er ligefrem udtalt i Loven, er det vel ogsaa et Spørgsmaal, om Ejeren, Bortfæsteren, for den ene Gaards Vedkommende, kan betragtes som den, der ikke har bortfæstet, og altsaa straffes efter Frdn. 9de Febr. 1820 § 2 jfr. L. af 1870 § 10, men ialt Fald kunne de Vedkommende under Dagmulkt tilpligtes at hæve det ene Fæsteforhold". — Hvad dernæst Selvejergaardene angaaer, udtaler Forfatteren sig bestemt imod, at det skulde kunne betragtes som retsstridigt, at den, der kun ejer en Selvejergaard, driver denne for egen Regning uden at bebo den. At den, der ejer flere fæstepligtige Selvejerbøndergaarde kun maa drive en af disse selv, er derimod efter det Foranførte grundet i, „at der skal skaffes saa mange Bondefamilier som muligt en betryggende Existents". — Idet Professor Ewaldsen saaledes betragter Forpligtelsen til at holde en Gaard forsynet med Beboere, der for egen Regning drive dens Jorder, som en Konsekvents af Fæstetvangsinstitutionen, opstaaer da det Spørgsmaal, om der naar Fæstetvangen viger, indtræder en „Forpagtningstvang". Forfatteren bemærker i saa Henseende, at Frdn. 9de Febr. 1820 § 1 maaske forud-

sætter, at den omspurgte Gaard skal bortforpagtes, og at ligeledes Resolutionen 25de Maj 1844 § 10, der tillader Administrationen at bevilge Udsættelse med en Gaards Bortfæstning i indtil 3 Aar, synes at fordre, at Gaarden i denne Tid bortforpagtes. Da imidlertid Resol. af 1844 og vel ogsaa Frdn. af 1820 kun har Jorddrotter, Hovedgaardsejere for Øje, kan der i ethvert Fald ikke af samme udledes en almindelig Grundsætning om, at en Forpligtelse til at give i fri Forpagtning skulde træde i Virksomhed overalt, hvor Forpligtelsen til at bortfæste viger til Side og saaledes aabner Plads for den førstnævnte Forpligtelse. — I Henseende til Selvejergaarde, der ere blevne fæstefrie i Henhold til L. 1861 § 1, antager Forfatteren det derfor for utvivlsomt, at en Ejer kan drive saa mange, han vil, af disse for egen Regning, naar de blot alle opretholdes som selvstændige Agerbrug.

Ved hele denne Udvikling maa det nu foreløbig bemærkes, at det er mindre rigtigt, naar Professor Ewaldsen betragter Spørgsmaalet, om der existerer en Forpligtelse til at holde disse Ejendomme forsynede med Beboere, der for egen Regning drive deres Jorder, som identisk med Spørgsmaalet, om der existerer en Forpagtningstvang, hvor der ingen Fæstetvang er. At der existerer en Forpagtningstvang med Hensyn til Ejendomme, der ikke ere Fæstetvang undergivne, er sikkert utvivlsomt, og er ogsaa stærkt hævdet af Professor Ewaldsen andetsteds. Han er nemlig ganske enig i, at det, som ovenfor S. 83 berørt, følger af Forbudet i Frdn. 1769 mod, at en Godsejer driver Bondejord under Hovedgaarden, at han heller ikke maa drive samme for egen Regning, naar han ikke selv kan bebo den, men heraf følger jo en Forpagtningstvang for alle til et Gods hørende Bondeejendomme, altsaa ogsaa Boelsteder og Huse. Det er jo imidlertid givet at disse — med Undtagelse af Tvangshuse — ikke kunne fordres forsynede med Beboere, der for egen Regning drive deres Jorder. Der er Intet til Hinder for, at Bygningerne udlejes til En, Jorderne til en Anden, eller at flere saadanne Ejendomme udlejes til samme Mand. Forpligtelsen til at holde en Gaard forsynet

med Beboere, der for egen Regning drive dens Jorder, omfatter saaledes noget Andet og Mere end en Forpagtningstvang.

Hvad dernæst angaaer Spørgsmaalet om, hvorvidt Fæstetvangsinstitutionen medfører en Forpligtelse til at holde hvert fæstepligtigt Sted forsynet med Beboere, der for egen Regning drive dets Jorder, er det klart at dette i ethvert Fald ikke kan udledes af Ordene i Frdn. 19de Marts 1790, der alene gaaer ud paa at bestemme, at det følger af Forskrifterne i L. 3—13—1 og 4, at alle Fæstebreve skulle gjælde for Bondens og hans Hustrues Levetid. Ligesaalidt indeholder Motiverne til bemeldte Frdn. den mindste Antydning om, at Fæstetvangen ikke blot gaaer ud paa „at betrygge en Bonde, der forpagter en Gaard, mod Udsugelser fra Ejerens Side", men tillige paa „at forskaffe saa mange Familier som muligt en betryggende Stilling". Motiverne fremhæve tværtimod alene det første Moment. Der er overhovedet ingen af de om Livsfæste givne Bestemmelser, der indeholder den fjærneste Antydning af, at man har havt Andet for Øje end at betrygge Fæsteren ligeoverfor Husbonden, og det synes uforklarligt, hvorledes man ikke desto mindre af dem skulde kunne slutte, at det efter Lovgivningen er forbudt, at Nogen driver mer end en fæstepligtig Gaard. En saadan Regel gjælder imidlertid i Virkeligheden heller ikke. Som det af det Foregaaende vil sees, er der en stor Del Ejendomme, der ere Fæstetvang undergivne, men som ikke kunne fordres vedligeholdte som selvstændige Agerbrug. Der mangler saaledes overhovedet Hjemmel til at forlange, at der skal være Beboere paa dem — er Lodden ubebygget jfr. Lov 9de Marts 1872 § 4, er dette jo endog en Umulighed —, men der kan da Intet være til Hinder for, at en saadan Ejedom bortfæstes til Fæsteren af en anden Gaard. Paa den anden Side er der ikke fæstepligtige Ejendomme, som Ejeren utvivlsomt efter Lovgivningen er forpligtet til at holde forsynede med Beboere, der for egen Regning drive deres Jorder, nemlig de saakaldte Tvangshuse. Budet om, at der i visse Tilfælde skal udlægges et Hus med

et bestemt Jordtilliggende til bestandig Vedligeholdelse med Bygninger og Beboere, vilde jo være ganske meningsløst, hvis det stod Ejeren frit for at leje Huset ud til En Jorderne til en Anden.

Det vil af det Foregaaende fremgaa, at Forpligtelsen til at holde en Ejendom forsynet med Beboere, der for egen Regning driver deres Jorder, ikke kan udledes af Fæstetvangen. Denne medføre alene en Forpligtelse til, hvis Ejendommen skal overdrages en Anden i Brug, da at give den i Livsfæste, jfr. Afhandl. i Ugeskr. f. Retsv. 1867 S. 532 Noten. Reglerne om, hvorvidt der existerer en Forpligtelse for Ejeren til at overdrage en Ejendom til en Anden, og i bekræftende Fald, om flere Ejendomme, med Hensyn til hvilke en saadan Forpligtelse under visse Forhold existerer, kunne overlades til samme Mand, maa derimod søges andetsteds. Der kan nu neppe være Tvivl om, at man som oftere udtalt. af Forbudet i Frdn. 1769 mod, at en Godsejer driver Bondejord under Hovedgaarden, kan udlede, at han heller ikke maa drive nogen Gaard for egen Regning, naar han ikke selv vil bebo den, men derimod kan man ikke komme til et Forbud imod, at flere Bøndergaarde drives af en Mand, naar dette ikke kan udledes af Frdn.s § 5 jfr. Pl. 7de Juni 1806, men der kan heller neppe være Tvivl om, at man maa være berettiget hertil. Naar det nemlig i §en hedder, at vedkommende Gaard skal forsynes med Bygning, Besætning og Beboere, og det erindres at Øjemedet med Frdn. har været at forhindre „Bondestandens Formindskelse“, synes det at ligge nærmest at antage, at der ved „Beboere“ er tænkt paa Beboere, der for egen Regning drive deres Jorder, men enhver Tvivl i saa Henseende synes at maatte forsvinde, naar hensees til den ved Pl. 7de Juni 1806 givne Fortolkning af Frdn. Naar det nemlig her hedder, at det ikke alene er stridende mod Forbudet i Frdn. 1769 at lade en Bondegaard henligge ubebygget udover den fastsatte Tid, men, og endskjøndt der er bebygget, ikke inden den foreskrevne Tid paa anordnet Maade at forsyne den med Beboere, sees det ikke, at det er muligt at forstaa de

sidste Ord anderledes end som indeholdende en Tilkjendegivelse af, at det er stridende mod Frdn. 1769, ikke at holde Gaarden forsynet med Beboere, der for egen Regning drive dens Jorder, jfr. den ovenfor S. 96 citerede Forestilling af 12te Febr. 1846, og overensstemmende hermed blev Plakaten da ogsaa forstaaet, før Loven af 1861 udkom.

Hvad Domstolenes Opfattelse af det heromhandlede Spørgsmaal angaaer, er det i Præmisserne til den tidligere citerede af Højesteret stadfæstede Overretsdom i H. R. T. 18⁶³/₆₄ S. 526 udtrykkelig udtalt, at der ved Bestemmelserne i Frdn. 6te Juni 1769 og Pl. 7de Juni 1806 om, at Bøndergaardene skulle holdes vedlige med Beboere, maa antages at være sigtet til Beboere, der selvstændig kunne styre og drive Gaardene, jfr. ogsaa Dom i H. R. T. 18⁶⁵/₆₆ S. 213. Vel synes nu en senere Overretsdom i Ugeskr. for Retsv. 1873 S. 192 ikke destomindre at gaa ud fra, at en Gaard, der i Henhold til Lov 19de Febr. 1861 § 1 er bleven fæstefri, ikke kan fordres forsynet med Beboere, der for egen Regning drive dens Jorder, men i en Højesteretsdom i Ugeskr. f. Retsv. 1876 S. 658 er det nu bestemt udtalt, at dette er urigtigt. Derimod synes Indenrigsministeriet i Cirk. Nr. 1 af 5te Januar 1876 at gaa ud fra, at der Intet er til Hinder for, at en Ejer af en fæstefri Bondegaard driver denne for egen Regning, uden selv at bebo den, men da Ministeriet formentlig iøvrigt fastholder den tidligere i Praxis hævdede Opfattelse af Frdn. 1769 § 5 og Pl. 7de Juni 1806 er det noget uklart, hvorpaa dette Resultat støttes.

I Almindelighed plejer man at sige, at der ved Pl. 7de Juni 1806 er indført en saakaldet mildere Fæstetvang for Selvejerbøndergaarde i Modsætning til den strengere Fæstetvang, der paahviler Fæstebøndergaarde. Dette er rigtigt, forsaavidt man derved vil antyde, at Ejeren af en Selvejergaard ikke saa ubetinget som Ejeren af en Fæstegaard er afskaaren fra at bortforpagte Gaarden paa kortere Aaremaal. I Almindelighed forstaaer man imidlertid noget Andet ved disse Udtryk, jfr. Larsens samlede Skrifter 4de Afdeling S. 565 øverst og

Grams Thingsret 2den Udgave S. 265, idet man sætter det Karakteristiske ved den mildere Fæstetvang deri, at den kun medfører, at Ejeren, naar han ikke selv vil drive Gaarden, bør bortfæste den, medens den stærkere Fæstetvang skal medføre, at Ejeren ikke selv maa benytte den paagjældende Gaard, men skal bortfæste den. Denne Opfattelse beroer imidlertid paa en Misforstaaelse; thi der er Intet til Hinder for, at en Godsejer selv driver en Bondegaard, naar han tillige selv beboer den, og omvendt kan Ejeren af en Selvejergaard efter Lovgivningen ikke drive den for egen Regning, medmindre han selv beboer den.)

Derimod er det, som berørt, ikke saa vanskeligt at faa Tilladelse til at bortforpagte en fæstepligtig Selvejergaard paa kortere Aaremaal. Saaledes har selve Pl. 7de Juni 1806 bemyndiget Rentekammeret eller nu Indenrigsministeriet til at tillade den, der kun ejer en enkelt Selvejergaaed, at bortforpagte samme paa kortere Aaremaal, og saadan Tilladelse vil nu neppe nogensinde blive negtet. — Fremdeles er Indenrigsministeriet i Henhold til Resol. 29de Novbr. 1815 bemyndiget til at tillade den, der ejer 2 eller flere Bøndergaarde, at bortforpagte disse paa kortere Tid, naar det oplyses, at dette vil være til Gavn, og der derhos er indgaaet Forening om en bestemt Driftsplan (saavidt vides stilles der i Praxis dog ikke længere noget Forlangende i saa Henseende). Saadan Tilladelse negtes neppe den, der kun ejer 2 Gaarde, hvorimod den vanskelig vil kunne opnaaes, naar Vedkommende ejer flere, jfr. ovennævnte Forestilling af 12te Febr. 1846.

(Efter Pl. 7de Juni 1806 kunde fæstepligtige Ejendomme enten bortfæstes paa Fæsterens og Enkes Levetid eller gives i Forpagtning overensstemmende med Frdn. 15de Juni 1792 § 11, men efter Lov Nr. 36 af 9de Marts 1872 § 6 er det tvilsomt om Selvejergaarde nu kunne bortforpagtes paa sidstnævnte Maade, jfr. nedenfor § 40.

Er en Gaard Fæstetvang undergiven, gjælder dette ogsaa om dens enkelte Dele, saalænge disse ikke ved en formelig Udstykning ere blevne skilte fra samme, jfr. Kanc. Skr. 1ste Febr.

1794 (i Registret), Rentek. Skr. 9de Aug. 1794 (i Registret) og Kanc. Skr. 5te Novbr. 1814.)

Frdn. 9de Febr. 1820 kan neppe bringes til Anvendelse med Hensyn til Selvejergaarde, og den, der uden Tilladelse bortforpagter en fæstepligtig Selvejergaard paa kortere Aaremaal, vil derfor ikke kunne straffes overensstemmende med denne Frdn.s § 2 eller Lov 25de Juni 1870 § 10, hvorimod der maa forholdes efter Frdn. 19de Marts 1790. Professor Ewaldsen har dog i sin Obligationsrets specielle Del S. 149 gjort en modsat Anskuelse gjældende. Hvad Domstolene angaaer, synes de tidligere citerede Domme i Ugeskr. f. Retsv. 1873 S. 192 og 1876 S. 657, at tyde paa, at de ikke anse Frdn. 1820 for anvendelig, idet de forudsætte, at den i Frdn. 6te Juni 1769 § 5 givne Frist endnu gjælder, hvilket er uforeneligt med Frdn. 1820 jfr. med Hensyn til Fæstegaarde ovenfor S. 107.

Med Hensyn til de Selvejerbondersteder, der ikke kunne betragtes som Gaarde, gjælde i det Hele samme Regler som med Hensyn til lignende Fæstebøndersteder.

De om Retten til at udstykke og sammenlægge Selvejerbondejorder gjældende Regler ville blive fremstillede nedenfor i §§ 24—28.

Anmærkning 1. I Lovgivningen findes flere Bestemmelser, der gaa ud paa at gjøre det muligt, at Jordejendomme kunne blive hos de Familier, der engang have dem i Besiddelse, navnlig saaledes, at den paagjældende Ejendom gaaer over til en Enkelt af Slægten paa ikke altfor byrdefulde Vilkaar. — Allerede i Christian d. 5tes Lov havdes for enkelte Bondeejendommes Vedkommende hertil sigtende Bestemmelser i 3—12—1 til 3, jfr. 5—2—66, der imidlertid vare meget utydelige. De angik kun de Bøndergaarde, der ejedes med ufuldkommen Ejendomsret, og gik ud paa, at den paagjældende Gaard udelt skulde tilfalde en enkelt af Arvingerne mod et Vederlag til de øvrige, der dog ikke maatte tilvejebringes ved at overlade dem Brugen af nogen Del af Gaardens Tilliggende. De nævnte Bestemmelser anvendes imidlertid nu ikke

længere, hvorimod det er fast Praxis, at man, naar ingen testamentarisk Disposition forefindes, og Arvingerne ikke kunne enes om, hvorledes der skal forholdes med Gaarden, sælger denne ved offentlig Auktion og deler Kjøbesummen mellem Arvingerne efter de almindelige Arveregler. — Derimod er der ved den senere Lovgivning givet de mindre Landejendomsbesiddere en almindelig Ret til at bestemme, hvem der skal have Ejendommen efter dem og fastsætte den Pris, hvorfor Arvingen skal overtage den, jfr. Frdn. 13de Maj 1769 § 5, 22de Novbr. 1837 og Pl. 17de Marts 1847. Med Hensyn til disse Bestemmelser mærkes:

1) Den heromhandlede Testationsret tilkommer Enhver, der ejer en Ejendom paa Landet paa 1 Td. Hartkorn eller derover, som ikke kan henregnes til Sædegaardenes Klasse (jfr. i det Flg. § 15), Frdn. 1837 § 8 og Pl. 1847 § 2. I de forhenværende slesvigske Distrikter kan der derhos undtagelsesvis blive Spørgsmaal herom med Hensyn til Steder under 1 Td. Hartkorn, jfr. Lov 16de Februar 1866 § 6. Lever en gift Mand i sædvanligt Formuefællesskab med sin Hustru, kan han dog ikke udøve Retten uden hendes Samtykke. Den Enke eller Enkemand, der hensidder i uskiftet Bo efter den afdøde Ægtefælle, uden at der, medens denne levede, er gjort nogen testamentarisk Anordning om Gaarden, kan ikke benytte den heromhandlede Testationsret anderledes, end at den Afdødes Arvinger maa beholde den allerede faldne Fædrene- eller Mødrenearv uforkrænket, Frdn. 1837 § 10, jfr. Jur. Ugeskr. 1863 S. 312.

Efter Frdn. 1837 § 8 kan den heromhandlede Ret ogsaa udøves af Arvefæstere, som ikke ere berettiget til at sælge eller pantsætte deres Gaarde, forsaavidt Arvefæstebrevet ikke er til Hinder herfor, og endelig er det ved flere Domme statueret, at ogsaa den, der kun besidder en Gaard ifølge en Kjøbekontrakt, med bindende Virkning ligeoverfor Arvingerne kan oprette Testament i Henhold til Frdn. 1837, jfr. Jur. Ugeskr. 1856 S. 474 og 1863 S. 312.

Ejere af Ejendomme under 1 Td. Hartkorn have kun den sædvanlige Testationsret.

2) Har vedkommende Ejendomsbesidder ikke Livsarvinger, kommer der nu ingen særegne Regler til Anvendelse, idet Vedkommende i Henhold til den almindelige Lovgivning kan disponere over Gaarden, ganske som han selv vil. Har han derimod Livsarvinger, kan han fastsætte, at Gaarden skal tilfalde et af Børnene mod et moderat Vederlag til de andre Børn. Han kan da frit vælge mellem Børnene uden Hensyn til Kjøn og Alder, og i Henhold til Pl. 17de Marts 1847 § 1 vil der efter Omstændighederne endog kunne ventes Konfirmation paa et Testament, hvorved det bestemmes, at Gaarden, saafremt det Barn, den agtes overdragen til, døer før Testator, skal tilfalde dette Barns efterladte Ægtefælle, jfr. Justitsministeriets Skr. 19de Maj 1865 og Skr. Nr. 225 af 3die Decbr. 1877. Udenfor dette Tilfælde og det nedenfor under 3 nævnte kan det ikke tillades at forbigaa Livsarvingerne.

Vederlagets Størrelse beroer aldeles paa Testators Villie, han kan sætte det saa lavt, som han vil.

Er Testator gift, og lever han i det sædvanlige Formuefællesskab med sin Hustru, kræves, som ovenfor berørt, hendes Samtykke til Dispositionen. Ved denne kan der da tillige træffes nærmere Bestemmelser om den Længstlevendes Ret til at blive ved Gaarden, jfr. Frdn. 1837 § 2, men selv om ingen saadan Bestemmelse er truffen, maa den Længstlevende nu i Henhold til den almindelige Lovgivning om Retten til at hensidde i uskiftet Bo, vistnok kunne beholde Gaarden, saalænge der ikke skiftes med den Førstafdødes Arvinger.

3) Istedetfor at overlade Gaarden til et af Børnene, kunne Forældrene ved reciprokt Testamente bestemme, at den Længstlevende skal beholde Gaarden som sin selvstændige Ejendom mod efter foregaaet Taxation at udbetale den Førstafdødes Arvinger $^{1}/_{3}$ af dens sande Værdi efter Fradrag af den paa den hvilende Gjæld, dog kun paa Vilkaar, at den Længstlevende frafalder sin Ret til Broderlod.

4) Den, der besidder flere Gaarde, kan ikke tillægge et

Barn eller Ægtefællen flere af disse, naar der er Arvinger, der i saa Fald ingen Gaard vilde faa, Frdn. 1837 § 9.

5) Testator kan bestemme, hvad der skal følge med Gaarden af Besætning, Inventarium, Indbo og Udbo af alt Slags, som findes i Gaarden, Frdn. 1837 § 7.

6) Den, der har disponeret over sin Gaard overensstemmende med Reglerne i Frdn. 1837, kan efter Frdn. 21de Maj 1845 § 26 ikke disponere over mer end 1/8 af sin øvrige Formue, saaledes som denne bliver efter den Værdi, der i Testamentet er sat paa Gaarden.

7) Medens et Testament ellers for at være gyldigt skal oprettes for Notarius publicus eller i to særlig tilkaldte Vitners Overværelse, kunne Ejere af de heromhandlede Ejendomme ogsaa diktere deres sidste Villie til Thingbogen, Frdn. 13de Maj 1769 § 5 og 22de Novbr. 1837 §§ 11 og 12.

Iøvrigt maa med Hensyn til Forstaaelsen af disse Bestemmelser henvises til Bornemanns samlede Skrifter 2det Bind S. 183 flg.

Anmærkning 2. Efter Frdn. 6te Juni 1769 § 6, jfr. Rentek. Cirk. 12te Marts 1803, Frdn. 9de Febr. 1820 § 6 og Rentek. Cirk. 8de Jan. 1848 skulde Præsterne føre Tilsyn med, at Bøndergaarde ikke lægges øde eller henstaa ubortfæstede m. v., men, som ovenfor i § 2 berørt, føres dette Tilsyn nu af Retsbetjentene. I Henhold til de nævnte Cirk. skal der hvert Aar gjennem Amtmændene tilstilles Indenrigsministeriet Beretninger om, hvorvidt der findes Gaarde, over hvilke der ikke er disponeret paa lovlig Maade. Disse Indberetninger, der, iøvrigt med et mindre heldigt Udtryk, benævnes Indberetninger „om øde og nedlagte Gaarde", skulle ikke alene, saaledes som i de nævnte Lovsteder synes forudsat, omfatte Fæstegaarde, men ogsaa Selvejergaarde, jfr. Indenrigsministeriets Cirk. af 2den April 1867 og Cirk. fra Kirke- og Undervisningsministeriet af 10de April 1867 Dep. Tid. S. 402, og der skal i dem gives Oplysning, om, og i bekræftende Fald med hvilken Hjemmel nogen Bondegaard i Aarets Løb er bleven nedlagt, om nogen Selvejergaard, der ikke i Medfør af Lov af 19de

Februar 1861 § 1 er frigjort for Fæstetvang, uden hertil erhvervet særlig Tilladelse er bortlejet eller bortforpagtet paa Arvemaal, om nogen Ejer af en Selvejergaard, der tillige ejer en eller flere andre Gaarde, for egen Regning driver den eller de Gaarde, som han ikke selv beboer, i hvilket Fald det tillige maa oplyses, dels om den eller de sidstnævnte Gaarde ere fæstepligtige, dels om enhver af Gaardene i alle Henseender opretholdes som et selvstændigt Agerbrug — om nogen Fæstegaard henstaaer fæsteledig, samt i bekræftende Fald naar Fæstelediigheden er indtraadt, eller om nogen Fæstegaard er givet i Brug paa anden Maade end som Livsfæste eller Forpagtning paa 50 Aar (indgaaet før d. 9de Marts 1872) eller paa 2 eller flere Personers Levetid (indgaaet før d. 25de Juni 1870). Endelig skulle Beretningerne ogsaa indeholde Oplysning, om nogen Bondegaard eller nogen af Bondejord bestaaende Jordlod drives under Hovedgaardsjord og i bekræftende Fald, med hvilken Hjemmel dette skeer, jfr. Indenrigsministeriets Cirk. af 17de August 1870 og Nr. 1 af 5te Januar 1876.

Tidligere skulde der ogsaa afgives Indberetninger om, hvorvidt de ved Bevillinger til Udstykninger eller Sammenlægninger af Ejendomme foreskrevne Vilkaar vare opfyldte, og da navnlig, om de foreskrevne Tvangshuse vare udlagte og vedligeholdtes, jfr. Indenrigsministeriets Cirk. 10de Aug. 1850 og 16de Aug. 1851, men disse Indberetninger ere nu bortfaldne i Henhold til Cirk. 10de Novbr. 1862.

Anmærkning 3. Medens efter Lov 16de Februar 1866 om Indførelse af Kongerigets Ret i de i Henhold til Fredstraktaten af 30te Oktober 1864 i Kongeriget indlemmede forhen slesvigske Destrikter, de danske Landbolove i det Hele ere anvendelige i de nævnte Distrikter, er der dog ved Lovens § 14 gjort en Undtagelse i saa Henseende med Hensyn til de i bemeldte Love indeholdte Bestemmelser om Forpligtelsen til at bortfæste visse Landejendomme samt den øvrige Fæstelovgivning. Hvorledes disse Ord skulle forstaaes, er det imidlertid meget vanskeligt at sige. Man synes nemlig ikke

alene at have havt de om Livsfæste af Bøndergaarde givne Bestemmelser for Øje. Ordene „den øvrige Fæstelovgivning" bliver de nemlig temmelig overflødige. Motiverne til Loven tyde ogsaa paa, at man har tænkt paa alle de Love, der ordne Forholdet „mellem Godsejer og Bonde samt selve Bondejordens Benyttelse". Ligesom det imidlertid kan være noget tvivlsomt, om alle disse kunne henføres under „Fæstelovgivningen", saaledes fremgaaer det af andre Udtalelser i Motiverne, at det dog ikke kan være alle de om Bondejordens Benyttelse givne Bestemmelser, man har villet gjøre uanvendelige i de heromhandlede Distrikter. Man rammer maaske nærmest Lovgiverens Mening ved at antage, at foruden Bestemmelserne om Livsfæste af Bøndergaarde ogsaa Reglerne i Frdn. 6te Juni 1869 om Bondejorders Indtagelse under Hovedgaarde og andre frie Jorder ere uanvendelige i de heromhandlede Distrikter, men at dette derimod ikke gjælder med Hensyn til Bestemmelserne i bemeldte Frdn. samt Pl. 7de Juni 1806 om Bøndergaardes Vedligeholdelse. Det fremgaaer nemlig af Motiverne, at de om Udstykning og Sammenlægning gjældende Bestemmelser ogsaa skulle være anvendelige i de heromhandlede Distrikter, men dette synes lidet foreneligt med, at Reglerne om Bøndergaardes Vedligeholdelse ikke skulde være gjældende. Hvad Huse angaaer, kan der ligeledes rejses Spørgsmaal om Anvendeligheden af Forskrifterne i Frdn. 27de Maj 1848, der maaske nok kunne henregnes til „Fæstelovgivningen" i videre Forstand. Det er dog meget tvivlsomt, om det har været Meningen at erklære Frdn. for uanvendelig. I ethvert Fald vilde det være temmelig besynderligt om Forbudet mod at betinge Pligtarbejde, som Vederlag for Benyttelsen af et Hus ikke skulde gjælde, uanset at dette utvivlsomt er Tilfældet med de om Afløsning af Husmændenes Pligtarbejde givne Bestemmelser, jfr. herved Rigsdagstidenden $18^{65}/_{66}$ Tillæg A. S. 543—47. Indenrigsministeriet har ogsaa udtalt sig for Frdn.s Anvendelighed.

§ 13.

Om de enkelte Arter af Selvejerbønderstéder.

I Almindelighed plejer man at skjelne mellem de Bøndersteder, der ejes med fuldkommen, og de, der ejes med ufuldkommen Ejendomsret. Det Karakteristiske ved de sidste er da, at Ejeren foruden de ovennævnte almindelige Indskrænkninger tillige er undergiven Indskrænkninger ligeoverfor en eller anden Privat, en Kommune o. s. v., hvem der i Henhold til en særegen kontraktmæssig Vedtagelse eller anden særlig Adkomst er forbeholdt visse Rettigheder med Hensyn til Ejendommen.

Den hele Inddeling er imidlertid i Virkeligheden mindre heldig. Det er klart, at man ikke kan sige, at en Ejendom besiddes med ufuldkommen Ejendomsret, blot fordi der tilkommer en Anden visse Rettigheder over samme, og man henregner derfor ogsaa kun til de ufuldkomne Bondeejendomssteders Klasse saadanne Ejendomme, af hvilke en Anden kan fordre visse Præstationer og Ydelser m. v., uden at der er sat en Grændse for Ydelsernes Varighed, og uden at der tilkommer Ejeren Ret til at befri sig for samme ved at udbetale deres Kapitalværdi. Det Karakteristiske ved saadanne Ejendomme skal da være, at Ejendomsretten er delt mellem den Afgiftsberettigede, eller som han i Almindelighed kaldes, Herlighedsejeren og Bonden, men dette er i Virkeligheden en Misforstaaelse, thi den Afgiftsberettigede har aldeles ingen Del i Ejendomsretten, denne er udelt hos Bonden, der kan udøve enhver Raadighed over Ejendommen, der ikke udtrykkelig er ham betagen, eller ved hvilken han ikke vil krænke eller forringe den Herlighedsejeren tilkommende Ret. — Hvilke Rettigheder der iøvrigt tilkommer denne, maa afhænge af, hvad der er betinget ved Forholdets Stiftelse eller hjemlet ved gammel Skik og Brug, og det bliver i saa Henseende navnlig af Betydning, paa hvilken Tid Forholdet er fremkommet. Iøvrigt skjelner man mellem:

a. De i D. L. 3—12 omhandlede, fra gammel Tid af existerende Bøndersteder. Herlighedsejeren vil her i Alminde-

lighed kunne kræve en aarlig Pengeafgift eller Landgilde, en Kjendelse, Husbonhold kaldet, naar Ejendommen skifter Ejer, samt, forsaavidt Talen er om en Gaard, Arbejde og Tynge, der dog nu i Henhold til Lov 4de Juli 1850 vil kunne fordres afløst. Herlighedsejeren har derhos Ret til at føre Tilsyn med, at Gaarden drives ordentlig, og kan, hvis Bonden viser sig forsømmelig i saa Henseende, efter Aftale med Samfrænderne sætte ham fra Gaarden. Denne skal da tilbydes en af Frænderne, eller, hvis ingen af disse vil overtage den, afhændes ved Auktion, i hvilket Tilfælde Herlighedsejeren har Forkjøbsret.

b. De i Frdn. 13de Maj 1769 § 2 omhandlede Bøndersteder. For at fremme Selvejendoms Udbredelse tillod den nævnte Frdn. Ejerne af komplette Sædegaarde (jfr. i det Flg. § 15) at afhænde af det til Sædegaardenes Komplettering nødvendige Bøndergods, uden derfor at miste de komplette Sædegaarde tilkommende Rettigheder, men der skulde da ved Afhændelsen betinges en fast aarlig uafløselig Afgift af Stedet, til Sikkerhed for hvis nøjagtige Erlæggelse, der skulde tilkomme Herlighedsejeren en fortrinlig Panteret i Ejendommen. Sædegaardsejeren vedblev derhos at indestaa for Skatterne af Stedet. Ved Pl. 30te Marts 1814 bestemtes det, at den aarlige Afgift skulde være lige saa stor som den Afgift i Penge og Korn, der forinden Afhændelsen havde været svaret af Ejendommen, og at der ikke maatte betinges Hoveri af denne.

c. De i den nyere Tid opstaaede Arvefæstesteder, hvis Besiddere have Ret til at sælge og pantsætte. Uagtet de kaldes Arvefæstesteder, ere de i Virkeligheden Selvejersteder og maa vel adskilles fra de Arvefæstesteder, hvis Besiddere ikke have Ret til at sælge og pantsætte. Det eneste Ejendommelige ved disse Steder er iøvrigt, at en Del af Kjøbesummen er bleven omsat til en fast uafløselig Afgift, og de adskille sig kun fra de under b. omhandlede Steder derved, at der ikke her er Tale om, at den tidligere Ejer vedbliver at indestaa for Skatterne.

d. Endelig er der visse Steder, der ikke kunne henføres til nogen af de foregaaende Klasser, af hvilke der fra gammel

Tid svares Jordskyld, ɔ: en i gammel Vedtægt eller Kontrakt hjemlet fast aarlig, uafløselig Afgift, for hvilken der haves fortrinlig Sikkerhed i Ejendommen. I Tilfælde af dennes Salg tilkommer der den Afgiftsberettigede en Forkjøbsret, jfr. D. L. 5—10—5.

Iøvrigt skal med Hensyn til de Bondersteder, der ejes med ufuldkommen Ejendomsret, henvises til Mandix's Haandbog i den danske Landvæsensret 2den Udgave 1ste Del S. 106—40 og Grams Tingsret 2den Udgave §§ 92—95.

Anmærkning. Med Hensyn til Landejendommene paa Bornholm gjælder der i flere Retninger ejendommelige Regler. Af de fleste — de saakaldte Selvejergaarde — svares der til Statskassen en aarlig Landgilde samt en Rekognition ved Ejerskifte, og de staa altsaa forsaavidt i Klasse med de ovenfor omhandlede Bondersteder, der ejes med ufuldkommen Ejendomsret. Paa den anden Side tilkommer der dem imidlertid adskillige betydelige Begunstigelser, der navnlig bestaa i Moderation med Hensyn til de af Ejendommene gaaende Skatter og Afgifter, at Bankhæftelsen her kun udgjør 3 pCt. af Ejendommens Værdi, medens den ellers er 6 pCt., at de ere fritagne for at svare Kongetiende, og at Præste- og Kirketienderne erlægges med et fra gammel Tid bestemt Vederlag m. v. Paa Stederne hviler der, naar de ere Arvegaarde, en særegen Forkjøbs- og Løsningsret, og de gaa i Arv paa en ganske ejendommelig Maade, jfr. Frdn. 14de Oktbr. 1773. — Foruden de heromhandlede Selvejersteder findes der paa Øen de saakaldte Fri- eller Proprietærgaarde, der ere endnu mere begunstigede end hine. Tidligere vare de endog aldeles fri for Skat, men nu svare de dog Ligningsskat, Lov 20de Juni 1850 § 5, jfr. iøvrigt Grams Tingsret 2den Udgave § 96.

II.

Om de Ejendomme, der bestaa af fri Jord (Hovedgaards- eller Præstegaards- og anden Embedsjord).

§ 14.

Om disse i Almindelighed.

Som ovenfor i § 9 bemærket, er det væsentlig Karakteristiske ved Hovedgaards- og Præstegaardsjorder nu, at Lovgivningen ikke har anseet det nødvendigt at undergive Ejerens Raadighed over dem indskrænkende Bestemmelser, saaledes som det er Tilfældet for Bondejordernes Vedkommende. Ejeren kan derfor i det Hele disponere over og benytte dem, som han finder det bedst tjenligt med sin Interesse, og da navnlig overdrage dem i Brug til Andre paa saa kort eller lang Tid, som han vil, selvfølgelig dog paa Betingelse af, at han ikke derved krænker tredie Mands Ret. Kun med Hensyn til Hovedgaarde gjælder der i saa Henseende en Undtagelse, idet det kræves, at der skal blive en Hovedparcel af en vis Størrelse tilbage ved Ejendommen, Frdn. 3die Decbr. 1819 § 1, en Bestemmelse, der dog nu ikke har stor Betydning, jfr. nærmere i det Følgende under Materien om Udstykning. Fremdeles gjælder der med Hensyn til Bortfæstning og Bortleje af Huse opførte paa Hovedgaards- eller Præstegaardsjord samme Regler som med Hensyn til Huse paa Bondejord, jfr. Frdn. 27de Maj 1848 § 12.

Som ligeledes ovenfor i § 9 berørt, maa det i Tvivlstilfælde paahvile den, der paastaaer, at en Ejendom bestaaer af fri Jord, at bevise dette. Har han imidlertid oplyst, at den paagjældende Jord tidligere har henhørt til en Hovedgaard eller Præstegaard, maa det være det Offentliges Sag at bevise, at den atter har tabt denne Egenskab ved en speciel derpaa rettet Akt, f. Ex. et Mageløg, for at den skal kunne fordres behandlet som Bondejord. Dette har Administrationen dog ikke altid villet erkjende. (I Kanc. Skr. 13de Maj 1797

og Rentek. Skr. 26de Aug. 1837 er saaledes den Paastand fremsat, at den Omstændighed, at en Del af en Hovedgaards eller Præstegaards Jorder faktisk har været brugt af Bønder og navnlig været bortfæstet paa Fæsterens og Enkes Levetid, idetmindste hvis et saadant Forhold har varet gjennem et meget langt Tidsrum, skal bevirke, at Ejeren bliver pligtig til for Fremtiden at behandle den efter Reglerne om Bondejord. Ligesom det imidlertid aabenbart er urimeligt, at den Omstændighed, at en Ejer aldeles frivillig behandler sin Jord paa en vis Maade, skal kunne medføre en Forpligtelse for ham til vedblivende at behandle den paa samme Maade, saaledes have Domstolene heller ikke villet gaa ind paa denne Opfattelse, jfr. H. R. T. 18⁵⁹/₆₀ S. 650 og Jur. Ugeskr. 1861 S. 506, se iøvrigt en af Generalprokurøren afgiven Betænkning, der er trykt som Note til en Skrivelse fra Indenrigsministeriet af 15de Septb. 1849.)

Tidligere tilkom der i Reglen Ejere af Hovedgaards- og Præstegaardsjorder og navnlig de Første flere særegne Forrettigheder, der dog nu saa godt som alle ere bortfaldne. Forholdet var imidlertid langtfra ens i saa Henseende, og man skjelnede derfor med Hensyn til Hovedgaardene mellem de saakaldte Sædegaarde og andre Avls- og Ladegaarde, en Adskillelse, der vel nu har tabt største Delen af sin tidligere Betydning, men dog ikke er uden al Interesse og derfor skal opretholdes i det Følgende. — Af Sædegaardene maa derhos særlig fremhæves Stamhusene og Lehnene, og endelig skulle de saakaldte Hovedgaardsparceller omtales med et Par Ord.

Sluttelig skal endnu med Hensyn til de af Hovedgaardsjord bestaaende Ejendomme bemærkes, at disse i Reglen ville være større Ejendomme, og at der derhos som oftest enten hører eller har hørt Bøndergods til dem. Flere af de Ejerne af Hovedgaarde tidligere tilkommende Forrettigheder vare endog betingede af, at dette Gods havde en vis Størrelse, jfr. næste Paragraf.

§ 15.

Om Sædegaarde.

Ved en Sædegaard forstaaes en Avls- eller Ladegaard, som før 1660 har været en adelig Families Sæde eller senere ved særlig kongelig Bevilling er optagen i Sædegaardenes Klasse. Sædegaardene danne saaledes en afsluttet Klasse af Ejendomme, og der vil nu ikke kunne være Tale om at forøge den.

Lige til den nyeste Tid tilkom der Sædegaardene en stor Del Forrettigheder, i hvilken Henseende det dog kom i væsentlig Betragtning, om Sædegaarden var komplet eller ikke. Komplet var Sædegaarden egentlig kun, naar der til samme hørte 200 Td. Hartkorn Ager og Eng Bøndergods, som laa indenfor 2 Miles Afstand fra Hovedgaarden (hvad der laa udenfor denne Afstand, kaldtes Strøgods), men for at fremme Selvejendoms Udbredelse tillodes det ved Frdn. 13de Maj 1769 § 2 at afhænde af det til Kompletteringen nødvendige Bøndergods og dog bevare de komplette Sædegaardes Rettigheder. Saadanne Sædegaarde kaldtes da kvasikomplette. Adskillelsen var navnlig af Betydning med Hensyn til Skattelettelsen (jfr. ovenfor § 6 Anm. 3), men er nu uden videre Interesse. — Af de Sædegaardene tidligere tilkommende Rettigheder vare nogle, saasom Sigt og Sagefaldsretten, Birkeretten og Kaldsretten m. fl., betingede af, at Ejeren var af Adel eller lige med Adel privilegeret. Disse ere samtlige bortfaldne ved Grundloven af 5te Juni 1849 § 97. Andre Rettigheder tilkom derimod Sædegaardsejerne uden Hensyn til deres Stand, saasom Skattelettelsen, Skiftejurisdiktion paa Godset, Jagtret paa Fællig m. fl., men ogsaa disse ere nu næsten alle blevne hævede ved en Række specielle Love, saa at Sædegaardene nu for Tiden saagodt som ingen Forrettigheder have. Den eneste af disse, der har nogen Betydning, er Tiendefriheden, D. L. 2—23—3, der ikke er bortfalden ved Lov 20de Juni 1850 om Udjævningen af Forskjellen mellem privilegeret og uprivilegeret Hartkorn. Den tilkommer alle Sædegaarde uden Hensyn til, om de tidligere vare

komplette eller ikke. — Fremdeles maa mærkes D. L. 5—3—26. hvorefter der tilkommer Sædegaardsejeren en fortrinlig Adgang til at erholde Fæste paa Konge- og Kirketiender, samt D. L. 1—24—25, hvorefter der ikke maa ske Udlæg i Hovedgaardstaxten, saalænge der er andet Gods, som Domhaveren kan holde sig til.

Tidligere bestod en Sædegaard af 2 skarpt adskilte Dele, Hovedgaarden og Bøndergodset, men dette sidste er nu ofte bortsolgt. — Adskillelsen har nu iøvrigt kun Betydning med Hensyn til Ejerens Benyttelsesret, hvorom det Fornødne er bemærket i det Foregaaende.

Anmærkning. Med Hensyn til Sædegaardene ligesom med Hensyn til andre Landejendomme, jfr. ovenfor § 12 Anm. 1, indeholder Lovgivningen Bestemmelser sigtende til at gjøre det lettere at bevare dem for de Familier, der engang ere komne i Besiddelse af dem, men man er her gaaet en noget anden Vej end ved de mindre Landejendomme. En Sædegaardsejer, der har Livsarvinger, kan nemlig ikke bortgive Gaarden til en enkelt Arving mod et vilkaarligt fastsat Vederlag. Vil han bestemme, hvem der skal have Gaarden, maa han herpaa erhverve Konfirmation, der kun kan ventes meddelt, naar Vederlaget omtrent svarer til Gaardens virkelige Værdi, jfr. Frdn. 21de Maj 1845 § 27, 1ste Mbr. Derimod kan han i Henhold til denne Paragrafs 2det Mbr. testamentere den af sine Livsarvinger, som han ønsker skal have Gaarden, Halvdelen af hele sin Formue for derved at sætte ham i Stand til lettere at udløse de andre Arvinger. I saa Fald kan han da kun disponere over 1/4 af sin øvrige Formue til Fordel for Fremmede eller sine andre Børn, jfr. iøvrigt Bornemanns samlede Skrifter 2det Bind S. 194—97.

Fremdeles maa her mærkes de særegne Arvegangsregler med Hensyn til Sædegaarde efter D. L. 5—2—63 og 64. Der bliver herefter at skjelne mellem, om Arvingerne ere Sødskende eller ikke. I første Tilfælde skulle Brødrene have Sædegaarden med Tilliggende, medens Søstrene skulle have deres Lod i Løsøret og Strøgodset og kun, hvis dette ikke er tilstrækkeligt,

have Del i Sædegaarden. I det andet Tilfælde komme alle Arvingerne i Sameje med Sædegaarden. I den 64de Artikel er der da givet særegne Regler for, hvorledes et saadant Fællesskab skal kunne opløses, jfr. iøvrigt Bornemanns samlede Skrifter 2det Bind S. 109—13.)

§ 16.

Om Stamhuse.

Ved et Stamhus forstaaes en Sædegaard, hvorpaa der til en vis Families Bedste er lagt et fideikommissarisk Baand. Om Betingelserne for Oprettelsen af et Stamhus indeholdtes Reglerne i D. L. 5—2—65, hvoraf her kun skal mærkes, at Opretteren skulde være adelig eller lige med adelig privilegeret, og at den paagjældende Ejendom skulde være en Sædegaard med et Tilliggende af mindst 400 Tdr. Hartkorn Hovedgaards- og Bondejord. Stundom er der dog givet Bevillinger til Stamhusets Oprettelse, hvor disse Betingelser ikke have været tilstede. Efter Grl. 5te Juni 1849 § 98, jfr. Grl. 28de Juli 1866 § 93, vil der nu ikke kunne oprettes flere Stamhuse, ligesom der under de alt existerende ikke vil kunne inddrages nye Ejendomme uden i alt Fald ved Mageskifte*), (jfr. Justitsministeriets Skr. 27de Maj 1850, 11te Febr. 1854, 23de Jan., 15de Marts og 14de April 1855 samt 26de April 1870, Dep. Tid. S. 899. De citerede Lovbestemmelser stille derhos en Lov i Udsigt om, hvorledes de bestaaende Stamhuse kunne overgaa til fri Ejendom, men hidtil er der kun givet Regler i saa Henseende med Hensyn til Bondergodset.

Det Ejendommelige ved Stamhuse er det fideikommissariske Baand, der for at konservere Godset for Familien er lagt paa dette, og som medfører, at den, der til enhver Tid har Stam-

*) Dog antages det i Praxis, at der Intet er til Hinder for, at et Lehns eller Stamhuses Tilliggende forøges med et tilstødende Areal, der indvindes fra Havet ved en for Lehnets eller Stamhusets Regning udført Inddæmning.

huset i Besiddelse, ikkun har det med Forpligtelse til at efterlade det i uskadt Stand til den næste til Sukcessionen Berettigede.) Skjøndt derfor den enkelte Besidder maa betragtes som Ejer af Stamhuset, er han dog væsentlig begrændset i sin Raadighed over dette, idet han overhovedet ikke maa foretage nogen Disposition over samme, hvorved Eftermandens Ret kan krænkes, medmindre Loven udtrykkelig giver ham Tilladelse dertil. — Herom kan Følgende mærkes:

1. Stamhusbesidderen maa ikke sælge nogen Del af Godset. Allerede tidligere gaves der imidlertid Bevillinger til at sælge Bøndergodset, ja stundom endog hele Stamhuset og substituere det med en Kapital. Nu er Stamhusbesidderens Ret til at afhænde Bøndergodset bleven lovhjemlet ved Lov 21de Juni 1854, der endogsaa for at opmuntre ham til at gjøre det har indrømmet ham visse Begunstigelser. Han er herefter berettiget til uden særlig Bevilling at afhænde Bøndergodset til Selvejendom eller Arvefæste med Ret til at sælge og pantsætte til Fæsterne selv, eller, naar disse dertil give deres Samtykke, samt ved indtraadt Fæsteledighed til deres Børn (herunder ogsaa indbefattet Børnebørn o. s. v., jfr. Justitsministeriets Skr. 14de Oktbr. 1865), Svigerbørn og Stedbørn, dog at der i Kjøbesum for hvert Sted opnaaes et af Justitsministeriet med Hensyn til Salg fra det paagjældende Gods fastsat Minimum pr. Td. Hartkorn, hvilket Minimum fastsættes som gjældende for et vist Tidsrum, dog ikke over 10 Aar. Til Andre end de fornævnte Personer maa Bøndergodset kun sælges ifølge dertil af Justitsministeriet for hvert enkelt Tilfælde erhvervet Bevilling. De ved Salget indvundne Kjøbesummer komme Fideikommisset til Gode, dog saaledes, at den Stamhusbesidder, der har foretaget Salget, af Kjøbesummen faaer 12 pCt., naar Ejendommen er solgt til Fæsteren, hans Livsarvinger, Svigerbørn eller Stedbørn, og ellers 8 pCt., forsaavidt disse Procenter kunne udredes af, hvad Kjøbesummen overstiger det fastsatte Minimum.

Efter Justitsministeriets Skr. Nr. 250 af 25de Septbr. 1872 er Lov 21de Juni 1854 ogsaa anvendelig, naar Huse,

der ere bortlejede, afhændes, dog at Husene i saa Fald altid betragtes som afhændede til Fremmede.)

2. Medens Besidderen selvfølgelig kan pantsætte Stamhusets Indtægter for sin Besiddelsestid, kan han derimod ikke pantsætte Stamhuset med bindende Virkning for sin Eftermand. Dog er det ham ifølge D. L. 5—2—65 tilladt i Nødstid at pantsætte Godsets Indtægter for 5 Aar, saaledes at Eftermanden er bunden derved. Ved Nødstid kan ikke forstaaes enhver Pengeforlegenhed, men kun en saadan, der staar i Forbindelse med Godsets Bevaring under særegne uforskyldte ulykkelige Begivenheder som Misvæxt, Kvægsyge o. s. v. Fremdeles gives der ofte af Justitsministeriet særegne Bevillinger til at pantsætte Stamhusets Indtægter med bindende Virkning for Eftermanden. Endelig mærkes Bestemmelsen i Frdn. 12te Septbr. 1792 § 7 b.

3. Exproprieres nogen Del af Stamhuset, tilfalder Erstatningssummen Fideikommisset og ikke Besidderen personlig, jfr. Indenrigsministeriets Cirk. 3die April 1852. Herfra gjorde Lov 20de Juni 1850 § 9 dog en Undtagelse, idet efter samme Vederlaget for den forøgede Skattebyrde, der ved Hartkornsudjævningen blev lagt paa Stamhuset, tilfaldt den daværende Besidder. I Tilfælde af Expropriation kan Stamhusbesidderen ikke paa egen Haand indgaa Forlig om Vederlaget for Grundafstaaelsen, jfr. ogsaa Frdn. 5te Marts 1845 § 16.

4. Der kan ikke ske Indførsel i Stamhuset for Besidderens personlige Gjæld, men derimod vel i Stamhusets Indtægter for hans Besiddelsestid.

5. Stamhusbesidderen kan gjøre sig Stamhuset saa frugtbringende som muligt, naar han blot ikke derved skader Eftermandens Interesser, og de Indtægter, der falde i hans Besiddelsestid, blive hans personlige Ejendom.*) Her opstaar imid-

*) Dette maa ogsaa gjælde om hele den af Bøndergaardene erlagte Indfæstning, skjøndt der nu i Henhold til Lov 19de Febr. 1861 § 3 er en Mulighed for, at en Del af samme senere kan fordres tilbagebetalt. Forpligtelsen hertil maa paahvile den, der til enhver Tid er Besidder af Stamhuset, uden Hensyn til, om han selv har bortfæstet Gaarden eller ikke.

lertid det Spørgsmaal, hvorvidt han kan overlade Andre Brugen af nogen Del af Godset ud over sin Besiddelsestid. Her maa nu vistnok opstilles den Regel, at Eftermanden maa være bunden ved hans Kontrakter om Jordegodset, naar han ved disses Afslutning ikke er gaaet udenfor det Almindelige. Hvad saaledes Bøndergodset angaaer, er det en Selvfølge, at Eftermanden maa respektere de skete Bortfæstninger af Bøndergaardene, da der her er Tale om en lovbefalet Disposition. Dette maa gjælde, selv om der endnu ikke er udstedt Fæstebrev paa Gaarden, men kun oprettet Fæstekontrakt, forudsat dog, at dette er skeet, efter at Gaarden er bleven fæsteledig. Et forinden denne Tid givet Fæsteløfte kan derimod neppe være bindende for Eftermanden. Hvad Vilkaarene for Bortfæstningen angaaer, maa Stamhusbesidderen vistnok kunne fastsætte disse ganske, som han vil. I ethvert Fald maa det ligge klart for, at det har været tilsigtet at krænke Eftermandens Ret, for at denne skal kunne blive berettiget til at omstøde en Fæstekontrakt paa Grund af de Betingelser, hvorpaa den er indgaaet. — Hvad dernæst Husene angaaer, maa Stamhusbesidderen utvivlsomt være berettiget til at bortfæste dem paa Fæsterens og Enkes Levetid; thi vel er der ikke her saaledes som ved Gaardene en Nødvendighed for, at dette skeer, men Lovgivningen har dog saa bestemt udtalt, at Livsfæste ved Huse skal ansees for det Ordinære, at Stamhusbesidderen ikke ved at disponere over dem paa denne Maade kan siges at gaa udenfor det Sædvanlige og saaledes krænke Eftermandens Ret, jfr. Frdn. 27de Maj 1848 § 11. — Hvad endelig Hovedgaarden angaaer, maa man vistnok ogsaa indrømme Stamhusbesidderen Ret til at bortforpagte denne, i ethvert Fald, naar dette ikke skeer paa længere Tid end sædvanlig, ɔ: paa saa mange Aar, som der er Marker til Gaarden, jfr. Kanc. Skr. 23de Marts 1819 og 4de Oktbr. 1831, eller paa usædvanlige Vilkaar. Eftermandens egen Interesse synes at kræve dette; thi det vil i mange Tilfælde være nødvendigt for Stamhusbesidderen at bortforpagte Hovedgaarden, men det vil da i

Reglen ikke være til Gavn for denne, at Bortforpagtningen skeer paa ubestemt Tid.

5. Skulde en Stamhusbesidder mishandle Godset til Eftermandens Skade, maa denne kunne fordre Erstatning af den Paagjældende eller hans Bo. Han kan derhos forlange, at Stamhusbesidderen, for at forebygge, at Godset yderligere ødelægges, sættes under Administration. Iøvrigt fører Justitsministeriet Kontrol med Stamhusene og det maa i fornødent Fald kunne træde op for at forhindre, at et Stamhus ødelægges.

6. I Reglen vil det i Erektionsbrevet være bestemt, hvorledes Stamhuset skal gaa i Arv. Er dette ikke Tilfældet, maa den kognatiske Arvefølge være gjældende, og Stamhuset følgelig tilfalde den sidste Besidders nærmeste Slægtning, hvad enten det er en Mand eller Kvinde. Er der flere lige nære Arvinger, har Manden Fortrin for Kvinden og den Ældste for den Yngste. Efter Lovgivningen er der Intet til Hinder for, at ogsaa thinglyste Slegfredbørn arve Stamhuse; dog maa de vistnok ubetinget staa tilbage for ægtefødte Sødskende af samme Kjøn, jfr. iøvrigt Bornemanns samlede Skrifter 2det Bind S. 99—109.

7. Er der ikke flere Sukcessionsberettigede til Stamhuset, bliver dette sidste Besidders frie Ejendom. Dog vil Erektionsbrevet ofte kunne være til Hinder for, at han disponerer over det før ved sin Død. Har han ingen Disposition truffet, falder Godset i Arv efter Reglerne om Sædegaarde i D. L. 5—2—63 og 64.

§ 17.

Om Lehnene.

Disse have en Del Lighed med Stamhusene, idet de ligesom disse ere belagte med et fideikommissarisk Baand og udelte skulle tilfalde den nærmeste Sukcessionsberettigede; men de adskille sig dog væsentlig fra samme derved, at Lehnsbesidderen ikke er Ejer af Lehnet, men kun har en udstrakt Nytte- og

Brugsret over dette. Den virkelige Ejer er derimod Staten, og naar den sukcessionsberettigede Slægt uddøer, falder Lehnet derfor tilbage til denne.

Lehnene vare tidligere udrustede foruden med de sædvanlige Sædegaardsrettigheder med en Mængde særlige Privilegier, men til Gjengjæld herfor stod Lehnsbesidderen i et særegent personligt Afhængighedsforhold til Kongen, jfr. Priv. af 25de Maj 1671. Alle disse særegne Privilegier ere nu bortfaldne.

Med Hensyn til Lehnene skjelnes iøvrigt mellem Grevskaber og Baronier. Et Grevskab skulde egentlig udgjøre 2500 Tdr. Hartkorn og et Baroni 1000 Tdr., men mange have fra Begyndelsen af havt en mindre Størrelse.

Til Oprettelsen af et Lehn fordredes altid Bevilling. Nu kan en saadan i Henhold til Grl. af 28de Juli 1866 § 93, jfr. Grl. af 5te Juni 1849 § 98, ikke længere meddeles.

Med Hensyn til Lehnsbesidderens Stilling til Godset gjælder i det Hele, hvad i forrige Paragraf er bemærket om Stamhusene, jfr. Kanc. Skr. 28de Aug. 1819 og 4de April 1837. Dog har han ikke Ret til uden Tilladelse at pantsætte Lehnet i Nødstid for et Tidsrum af 5 Aar.

Er der ikke bestemt Noget i Erektionsbrevet om Arvefølgen, maa denne være den agnatisk-kognatiske. Thinglyste Slegfredbørn kunne ikke arve Lehn, jfr. Bornemanns samlede Skrifter 2det Bind S. 97—99.

§ 18.

Om andre Avls- og Ladegaarde.

Ved en Avls- eller Ladegaard maa vistnok forstaaes en Gaard, der i tidligere Tid har havt Bøndergods under sig, hvis Brugere kunde benyttes til Hovedgaardens Drift, jfr. Mandix's „Haandbog i den danske Landvæsensret" 1ste Del S. 571. De fleste saadanne Ejendomme vilde nu henhøre til Sædegaardenes Klasse, men der gives dog nogle, med hvilke dette ikke er Tilfældet. Disse savnede da tidligere flere af de Sædegaardene tillagte Rettigheder, men dog ikke alle. Saaledes

havde de stundom Skattelettelse, ligesom de vare og endnu ere tiendefrie. Nu er der ikke længere nogen synderlig Forskjel mellem Sædegaarde og andre Avls- og Ladegaarde; dog kunne Reglerne i D. L. 5—2—63 og 64 og Frdn. 21de Maj 1845 § 27 ikke komme til Anvendelse paa disse. Derimod have deres Besiddere den i Frdn. 22de Novbr. 1837 omhandlede særegne Testationsret.

(Nogle henregne imidlertid til Avls- og Ladegaardenes Klasse, jfr. Grams Tingsrets 2den Udgave § 88, alle Ejendomme, der ere større end 12 Tdr. Hartkorn, og udsondre da de saakaldte gamle Avls- og Ladegaarde som en særegen Afdeling. — De Ejendomme, der ikke henhøre til disse sidstes Tal, kunne imidlertid ikke sammenfattes i en Klasse. De ville nemlig enten være dannede ved Udstykninger af Hovedgaarde og blive da i det Væsentligste at behandle som saadanne, jfr. den følgende Paragraf, eller ved Sammenlægninger af Bøndergaarde, i hvilket Tilfælde de vedblive at være Reglerne om disse undergivne.)

§ 19.

Om Hovedgaardsparceller.

Disse ere fremkomne ved Udstykninger af Hovedgaarde. De ville i Reglen være tiendefrie, og der haves samme frie Raadighed over dem som over selve Hovedgaarden, ja endog større, forsaavidt der ikke gjælder nogen Indskrænkning med Hensyn til deres Udstykning, jfr. nærmere i det Flg.

(Med Hensyn til Ejerens Testationsret gjælde Bestemmelserne i Frdn. 22de Novbr. 1837 § 8, jfr. Pl. 17de Marts 1847. — Forsaavidt de paagjældende Parceller kun kunne betragtes som Huslodder, komme Bestemmelserne i Frdn. 27de Maj 1848 til Anvendelse paa dem.)

§ 20.

Om Præstegaards- og andre Embedsjorder.

Præstegaardene var der tidligere tillagt Skattelettelse, men dette er nu bortfaldet ved Lov 20de Juni 1850 § 1, jfr.

§ 7. Hvad deres Benyttelse angaaer, kommer som ovenfor berørt de om Bondejord gjældende indskrænkende Bestemmelser ikke til Anvendelse med Hensyn til samme. Da Præsten ikke er Ejer af Præstegaardens Jorder, vil han imidlertid ikke kunne overlade deres Brug til Andre, paa hvilke Vilkaar han finder for godt, men maa altid indhente Approbation paa Bortforpagtningen, jfr. Pl. 19de Marts 1812.

I den senere Tid har man begyndt at fraskille Præstegaardene en stor Del af deres Tilliggende. Det saaledes Fraskilte vedbliver imidlertid efter Praxis ligefuldt at være fri Jord. Dog maa det bemærkes, at det stundom ved Oprettelsen af nye Præstekald er blevet tilladt at indtage Bøndergaarde til Benyttelse som Præstegaarde, men dette er da kun skeet paa Betingelse af, at de paagjældende Gaarde atter, saasnart denne Benyttelse ophører, skulle behandles overensstemmende med Lovgivningen om Bondejord, og det Samme maa da selvfølgelig gjælde om de Parceller, der afhændes fra saadanne Gaarde.

Tidligere fandtes der langt flere Præstegaarde her i Landet end nu, idet hver Menighed vist som oftest havde sin egen Præst. I Tidens Løb bleve imidlertid mange Steder flere Sogne forenede til et Kald, og den eller de Præstegaarde, der herved bleve overflødige, bortfæstedes eller bortforpagtedes da til Fordel for Præsten. Nogle af disse forhenværende Præstegaarde, de saakaldte Annexgaarde, mistede ved denne Lejlighed ganske den privilegerede Stilling, de tidligere havde havt, og ere altid blevne betragtede som Bøndergaarde. Andre, de saakaldte Annex-Præstegaarde, der sandsynligvis først ere opstaaede i en senere Tid, bevarede derimod deres tidligere Forrettigheder med Hensyn til Skatter o. s. v., og disse maa derfor formentlig vedblivende betragtes som frie Ejendomme, jfr. Lunns Haandbog over det danske Tiendevæsen S. 14—21.

Foruden Præstegaardsjorder findes der ogsaa andre Embedsjorder paa Landet, saaledes Degnejorder, Skolejorder o. s. v. Enkelte af disse vare tidligere privilegerede, jfr. Lov 20de Juni

1850 § 7, og maa vel derfor endnu ansees som frie Jorder. De øvrige ville vistnok i Reglen være Bondejorder og maa da behandles som saadanne; men Spørgsmaalet har iøvrigt ikke synderlig praktisk Betydning.

B.

Om Skove.

§ 21.

Ifølge den ældre Lovgivning, navnlig Christian den 5tes Lov, havde Enhver, der ejede en Skov, fri Raadighed over samme, naar blot ikke Andres Rettigheder vare til Hinder derfor, hvilket f. Ex. var Tilfældet med Hensyn til de i Lovens 3—12 omhandlede Bøndersteder. Derimod blev der senere ved Frdn. 26de Jan. 1733 givet flere Bestemmelser sigtende til at sikre Skovenes Bevarelse. Det blev saaledes kun tilladt Ejerne af de komplette Sædegaarde at hugge til Salg i deres Skove, ligesom det under Straf blev forbudt Skovejerne for Fode at omhugge og ødelægge Skovene. De nu gjældende Hovedbestemmelser om denne Gjenstand indeholdes i Frdn. 27de Septbr. 1805, der falder i 2 Afdelinger, den ene om Skovenes Udskiftning, den anden om deres Fredning. og Vedligeholdelse.

Paa den Tid, Frdn. 1805 udkom, henlaa den største Del af Landets Skove i et Fællesskab, der fremtraadte under mange forskjellige Former, idet enten Flere i Forening ejede den hele Skovgrund med derpaa værende Bevoxning, eller Nogle ejede Skoven, medens Andre havde Græsningsretten i samme. Endelig kunde det ogsaa forekomme, at Nogle ejede Overskoven, Andre Underskoven og atter Andre Græsningen. Det heromhandlede Fællesskab var naturligvis til Hinder for en ordentlig forstmæssig Behandling af Skovene, og Frdn. 1805 Kap. I. bestemte derfor, at det med enkelte Undtagelser, jfr. §§ 7 og 10, skulde ophøre inden 5 Aar. Den saaledes foreskrevne Frist blev nu vel langtfra overholdt, ja der kan

maaske endogsaa nu hist og her findes en enkelt mindre Skov, der ikke er udskiftet, men i det Væsentligste ere Frdn.s Bestemmelser dog gjennemførte, og den Fremgangsmaade, der bliver at iagttage ved Skovudskiftninger, skal derfor her ikke nærmere berøres. — Reglen om, at Udskiftning skulde finde Sted, kom dog kun til Anvendelse, forsaavidt der fandtes Overskov paa det paagjældende Areal. Er dette ikke Tilfældet, skal Fællesskabet mellem Underskovsejere indbyrdes eller mellem saadanne og Græsningsberettigede kun ophæves, naar nogen af de Paagjældende forlanger det. I første Tilfælde komme da Reglerne i Frdn. 23de April 1781 om Udskiftning af Jordfællesskab i det Hele til Anvendelse, i sidste Tilfælde maa derimod i det Hele Reglerne i Frdn. 1805 følges, jfr. Frdn.s § 6 2det Stykke. Opstaaer der, forsaavidt der er Spørgsmaal om en Udskiftning, Tvist om en Skov skal betragtes som Over- eller Underskov, maa denne afgjøres af Landvæsenskommissionen, Frdn. 1805 § 13, se iøvrigt V. Ingerslevs „Haandbog for Landvæsenskommissærer" S. 319 og flg.

I Frdn. 1805 Kap. II. indeholdes nærmere Forskrifter om Skoves Fredning og Vedligeholdelse. Disse ere dog kun anvendelige paa de saakaldte Fredskove, men derimod ikke paa andre Skove. Over disse maa Ejeren ligeoverfor det Offentlige have fuldstændig fri Raadighed. Dog maa det bemærkes, at det i Praxis er antaget, at Bestemmelsen i Frdn. 1805 § 20 om, at den der ved Kjøb bliver Ejer af en Skov ikke maa hugge i samme til Salg i de første 10 Aar af sin Ejetid, er anvendelig med Hensyn til alle Skove, jfr. H. R. D. af 6te Maj 1867 i Ugeskr. for Retsv. S. 499 samt Domme i bemeldte Ugeskr. for 1876 S. 521 og 1877 S. 1161, se ogsaa Justitsministeriets Cirk. Nr. 204 af 19de Novbr. 1877. Rigtigheden heraf er dog meget tvivlsom. Det er vel saa, at § 20 efter sine Ord omfatter alle Skove, men naar hensees til, at Kapitlet, hvori den staaer, er overskrevet om Skovenes Vedligeholdelse og Fredning, samt at de øvrige §§ utvivlsomt alene have de Skove for Øje, der ere Fredskovsforpligtelse undergivne, synes det i og for sig lidet antageligt, at det skulde have været

Meningen at give § 20 et større Omraade. Hertil kommer, at det vistnok maa indrømmes at være meget besynderligt, at det skal være forbudt at sælge Træ fra en Skov, som Ejeren, hvad Dag han vil, ganske kan omhugge. Det Urimelige heri træder navnlig skarpt frem med Hensyn til saadanne Skovstrækninger, der ved Udskiftningen bleve udlagte til de Græsningsberettigede, og som stundom endog skulde være ryddede inden en vis Tid, jfr. Frdn. 1805 § 4.

1. Fredskovsforpligtelse undergivne ere:

a) i Reglen enhver Strækning, hvorpaa der i 1805 stod Overskov.*) En Undtagelse i saa Henseende maa dog efter Frdn. 1805 § 14 gjøres dels med Hensyn til saadanne Skovstrækninger, der ved Udskiftning ere eller blive udlagte som Vederlag for Græsningsretten, dels med Hensyn til Strækninger, som en Skovejer i Henhold til bemeldte Lovbestemmelse har ladet sig udlægge til fri Raadighed, som Vederlag for den af ham hidtil udøvede Græsning i en ham alene tilhørende Skov (efter Indenrigsministeriets Skr. 6te Oktbr. 1860, jfr. Rentek. Skr. 28de April 1835, se ogsaa H. R. T. 1863 S. 526 kan Skovejeren nu ikke længere gjøre Paastand paa saaledes at faa Vederlag for den ham tidligere tilkommende Græsningsret).

Ifølge Frdn. 1805 § 6, hvor Overskov modsættes Hegnings- og Underskov, maa til Overskov henregnes enhver Strækning, paa hvilken der findes Træbestand af den Art, at den allerede udgjør eller ved Opvæxt kan komme til at udgjøre højstammede Træer, jfr. Cirk. 27de Maj 1854 og Dom i Jur. Ugeskr. 1860 S. 685. Skulde der derfor opstaa Tvivl om, hvorvidt et Areal er fredskovpligtigt fra gammel Tid af, vil

*) I Grams Tingsrets 2den Udgave S. 388, jfr. A. F. Bergsøe Den danske Forst- og Jagtlovgivning S. 38, hedder det, at Frdn. 27de Septbr. 1805 Kap. II. i Praxis kun ansees anvendelig paa Højskov af Eg og Bøg. Dette er dog neppe rigtigt. I ethvert Fald foreligger der Udtalelser fra Indenrigsministeriet om, at ogsaa andre Skove, f. Ex. af Alm og El, ere Fredskovsforpligtelse undergivne.

dette komme til at bero paa, om det kan antages, at den paa samme værende Bevoxning i 1805 har havt den angivne Beskaffenhed, hvilket det imidlertid selvfølgelig Aar for Aar bliver vanskeligere at godtgjøre.

b) Arealer, der efter 1805 i Henhold til en speciel derpaa rettet Akt, i Reglen en thinglæst Deklaration ere udlagte til Fredskov, som oftest i Stedet for anden Fredskov, jfr. Cirk. 27de Maj 1854 og Dom i Ugeskr. for Retsv. 1867 S. 117.

c) Fæstebondejorder, der af Godsejeren ere unddragne fra Bondebrug for at anvendes til Skovs Opelskning og Fredning. Det maa selvfølgelig staa en Godsejer frit for, forsaavidt dette kan ske uden at krænke Andres Ret, at udlægge en større eller mindre Del af de ham tilhørende Bondejorder til Beplantning, uden at han derfor kan blive forpligtet til stedse at anvende dem paa denne Maade. En saadan Forpligtelse indtræder først, naar han samtidig med, at han udlægger de paagjældende Jorder til Skov, unddrager dem fra Bondebrug. Med Hensyn til hans Berettigelse hertil mærkes dels Frdn. 8de Juni 1787 § 1, der endog tillagde ham Ret til, medens et Fæsteforhold endnu bestod, mod Bondens Villie at fratage ham Jord, der maatte findes tjenlig til Skovs Opelskning, jfr. nedenfor § 35, dels Frdn. 27de Septbr. 1805 § 11, der tillod ham at nedlægge enkelte Bøndergaarde for at indtage sammes Jorder til Skovs Opelskning og Fredning eller for deraf at give Bønderne Vederlag for anden hertil indtagen Jord, jfr. ovenfor § 11 Nr. 2. Støttet paa disse Bestemmelser har man i Praxis, som allerede ovenfor i § 11 Nr. 1 bemærket, tillagt Godsejeren en almindelig Ret til at unddrage Bondejorder fra Bondebrug, naar han vilde anvende dem til Fredskov. I det i Frdn. 1805 § 11 ommeldte Tilfælde skulde den paagjældende Jord da altid anvendes hertil, hvorimod det ellers var tvivlsomt, om ikke Godsejeren atter kunde afdrive Skoven, mod igjen at udlægge Jorden til Bondebrug. Nu er det ved Lov Nr. 36 af 9de Marts 1872 § 3 bestemt, at saadanne Jorder ikke atter kunne udlægges til Agerbrug, med mindre

Indenrigsministeriet giver sit Samtykke dertil, i hvilket Tilfælde det bliver at iagttage, at de atter anvendes til Bondebrug, og de heromhandlede Skovarealer ere følgelig nu i det Hele stillede aldeles lige med andre Fredskovsarealer*).

Iøvrigt maa det bemærkes, at den Godsejeren tilkommende Ret til saaledes at indtage Bondejorder til Fredskov er bleven noget indskrænket ved Lov Nr. 36 af 9de Marts 1872. I dennes § 3 bestemmes det nemlig, at den Jorddrotten ved Forordningerne af 8de Juni 1787 og 27de Septbr. 1805 givne Ret til at indtage Fæstejord til Skovs Opelskning og Fredning kun kan benyttes, naar Gjennemsnitet af de paa Jorden ved Matrikuleringen satte Taxter er 5 eller derunder, med mindre han inden 1ste Jan. 1875 for Indenrigsministeriet godtgjør, at saadan Inddragning af Fæstejord er nødvendig til Fuldførelsen af et paabegyndt, men endnu ikke fuldført Skovanlæg, jfr. ovenfor § 11. 2a. Paa den anden Side er han imidlertid i de i § 3 omhandlede Tilfælde ikke bunden ved Reglen i Lovens § 1 om, at der ved en Omdeling af Fæstebøndergods ikke maa frastilles en Gaard saa meget af dens Tilliggende, at den derved gaaer ned under 20 Tdr. boniteret Jord, jfr. Lovens § 2 Nr. 1. — Det er meget tvivlsomt, hvorledes disse Bestemmelser skulle forstaaes. (Som

*) Professor Ewaldsen har i sin Obligationsrets specielle Del S. 171 rejst Spørgsmaal, om denne Bestemmelse ikke ogsaa maa være anvendelig med Hensyn til Selvejerbondejorder, der af en Hovedgaardsejer indtages til Fredskov. Spørgsmaalet, der iøvrigt ikke har stor praktisk Betydning, kan rejses paa Grund af, at Lovens Overskrift har faaet Tilføjelsen „m. m.", hvilket just er skeet for at antyde, at en enkelt af Lovens Bestemmelser ogsaa skulde være anvendelig med Hensyn til Selvejerbøndergaarde, jfr. nedenfor § 40. Det er dog vistnok meget misligt paa denne Tilføjelse at bygge en Udvidelse af Lovens enkelte Bestemmelser til at gjælde for andre Omraader, end de oprindelig have været bestemte til, uden at selve Lovens Text er undergaaet hertil sigtende Forandringer, jfr. nærmere under § 40. Som i Texten bemærket, er det iøvrigt tvivlsomt, om den heromhandlede Regel i L. 1872 egentlig kan siges at være ny.

ovenfor berørt støttes den Godsejeren tilkommende Ret til at indtage Bondejorder til Fredskov i sin Helhed paa Frdn. 8de Juni 1787 og 27de Septbr. 1805, og det ligger derfor nær at antage, at det har været Meningen med Lov 9de Marts 1872 at slaa fast, at saadan Indtagelse for Fremtiden overhovedet ikke skal kunne finde Sted, med mindre Jordens Gjennemsnitstakt er 5 eller derunder, men at da paa den anden Side Reglen i Lovens § 1 i saa Fald ikke skal være til Hinder for Jordens Indtagelse til Fredskov. Herfor taler ogsaa den i § 3 optagne Bestemmelse om Indenrigsministeriets Ret til at tillade Afvigelser fra Lens Hovedregel, der kun under denne Forudsætning faaer nogen egentlig Betydning. Under Forhandlingerne paa Rigsdagen (jfr. Landsthingstidenden 1871/72 S. 1805) blev det imidlertid fra Regjeringens Side paa given Anledning udtalt, at § 3, jfr. § 2 Nr. 1, kun er anvendelig i de i Frdn. 8de Juni 1787 § 1 og 27de Septbr. 1805 § 11 specielt nævnte Tilfælde, at en Godsejer, for at blive i Stand til at indtage et vist Areal til Fredskov, enten vil gjøre Brud paa et bestaaende Kontraktsforhold eller nedlægge en Gaard. Udenfor disse Tilfælde skal Godsejeren derimod fremdeles have samme Ret som tidligere i den heromhandlede Henseende, dog med den Modifikation, som følger af den ved Lovens § 1 gjorte Indskrænkning i hans Ombelingsret*). Efter denne Fortolk-

*) Professor Ewaldsen har i sin Obligationsrets specielle Del S. 139 — og vistnok med Rette — stærkt angrebet denne Fortolknings Rigtighed. Spørgsmaalet herom er imidlertid formentlig uden praktisk Betydning. Naar hensees til hele Karakteren af den om Lovens Forstaaelse paa det heromhandlede Punkt stedfundne Forhandling i Landsthinget, har Administrationen ikke godt kunnet undgaa at anse sig bunden ved Ministerens Udtalelser, og saavidt vides anerkjendes det da ogsaa fra Indenrigsministeriets Side, at Godsejerne have samme Ret som tidligere til at indtage Bondejorder til Fredskov, naar blot en Gaard ikke derved bringes ned under 20 Tdr. boniteret Jord. Spørgsmaalet vil herefter vanskelig kunne komme for Domstolene. Paa den anden Side tør det vistnok antages, at Administrationen ikke vil acceptere den i Texten antydede Konsekvents af bemeldte Fortolkning, men anse en Godsejer

ning faaer Bestemmelsen i § 2 Nr. 1, naar man skal holde sig nøje til Lovens Ord, kun meget ringe praktisk Betydning. Frdn. 8de Juni 1787 kan nemlig ikke gjøres anvendelig, naar Fæsteforholdet er indgaaet, efter at Lov 19de Febr. 1861 er udkommen, jfr. denne Lovs § 8, og det vil være et meget sjældent Tilfælde, at en hel Gaard er af saa ringe Beskaffenhed, at Gjennemsnitstaxten for dens Jorder kun vil blive 5. Der kan imidlertid spørges, om man ikke er berettiget til af § 3 at udlede, at en Godsejer overhovedet maa være berettiget til at fraskille en Gaard dens Jorder for at anvende dem til Fredskov, uden Hensyn til om Hovedparcellen bliver 20 Tdr. boniteret Jord, naar blot Gjennemsnitstaxten for de Jorder, han saaledes vil indtage, ikke overstiger 5. Det synes nemlig at ligge nær at gjøre den Slutning, at naar Lovgivningen under den nævnte Forudsætning har tilladt en Godsejer helt at nedlægge en Gaard, kan den saameget mindre have Noget at erindre imod, at han uden at nedlægge Gaarden fraskiller den nogle af dens til Agerbrug mindre skikkede Jorder. Denne Slutning er imidlertid neppe berettiget. Fordi Lovgivningen nemlig har ment at kunne tillade, at en Godsejer lader en Gaard, hvis Jorder i Gjennemsnit kun have kunnet ansættes til Taxten 5, og som følgelig maa forudsættes at være af meget ringe Beskaffenhed, helt forsvinde, er det ikke sagt, at han, naar Gaarden er af bedre Beskaffenhed og derfor skal opretholdes som Gaard, vil tillade, at den svækkes saa meget, at den ikke beholder et saadant Tilliggende tilbage, som en Gaard normalt bør have. Man bør derfor vistnok holde sig nøje til Ordene i § 3 og følgelig kun anvende den, naar det er hele Gaarden eller dog saa stor en Del af dens Tilliggende, at den ophører at være en Gaard, der agtes indtagen til Fredskov.

Om Indtagelse af Bondejorder til Fredskov forlangtes

---

for berettiget til at fratage en Gaard Jorder til Indtagelse til Fredskov, selv om den herved bringes ned under 20 Tdr. boniteret Jord, naar kun de indtagne Jorders Gjennemsnitstaxt ikke er over 5.

der tidligere altid Indberetning til Indenrigsministeriet, der da fastsatte en nærmere Frist, inden hvilken Arealet skulde være kultiveret, og førte Tilsyn med, at dette skete. Ministeriet anseer sig imidlertid ikke længere berettiget hertil. Der føres derfor kun særligt Tilsyn med saadanne Jorder, naar det f. Ex. ved en Omdeling er kommet til Ministeriets Kundskab, at de ere eller agtes indtagne til Fredskov, og Tilsynet indskrænker sig til at paase, at de kun anvendes til Skov.

2. Fredskovpligtige Arealer*) maa ikke ved Skovenes Omhugning for Føde forvandles til Ager, Eng eller Græsning. Den, der handler herimod, skal for hver Td. rydbet Land bøde 8 Rd. aarlig, indtil han for Indenrigsministeriet godtgjør igjen til Skovs Opelskning at have indfredet samme eller en lige saa stor til Skovdyrkning ikke forhen bestemt

*) Det maa dog bemærkes, at Frdn. 1805 efter sine Ord kun omhandler de Arealer, paa hvilke der i 1805 var Overskov, og man kan derfor spørge, om de i samme givne Straffebestemmelser kunne bringes til Anvendelse med Hensyn til de ovenfor under b og c ommeldte fredskovspligtige Arealer. Tvende Domme i H. R. T. 1860 S. 879 og Ugeskr. for Retsv. 1872 S. 394, jfr. 1873 S. 460, synes at gaa ud fra, at Spørgsmaalet maa besvares benegtende, men det maa dog bemærkes, at dette Resultat muligvis er støttet paa, at der i de specielt foreliggende Tilfælde manglede Garanti for, at vedkommende Lodsejere havde villet underkaste sig Bestemmelserne i Frdn. 1805. Herom synes der nu ikke at kunne være Tvivl, forsaavidt angaaer de under b nævnte Arealer, naar disse ere udlagte som Vederlag for fredskovspligtige Arealer. Det vilde da ogsaa være besynderligt, om Frdn. 1805, der selv udtaler, at den, der ulovlig har rydbet et Skovareal, kan udlægge et andet Areal som Vederlag herfor, ikke skulde være anvendelig paa dette Vederlagsareal. Hvad dernæst angaaer de under c omhandlede Fredskovsarealer, synes der heller ikke ret vel at kunne være Tvivl om, at det maa have været Lovgiverens Mening, at disse skulde behandles overensstemmende med de i Lovgivningen om Fredskove givne Bestemmelser. Det sees i ethvert Fald ikke rettere, end at det ellers bliver betydningsløst, naar det i de paagjældende Love hedder, at Arealerne skulle indtages til Skoves Fredning og Opelskning. — Det kan herefter formentlig forsvares, naar det i Texten er forudsat, at Frdn. 27de Septbr. 1805 kommer til Anvendelse paa alle fredskovspligtige Arealer.

Strækning, og siden 4 Rd. aarlig, indtil han godtgjør, at den unge Skov har naaet en saadan Vært, at den, om den endog var uindhegnet, ikke vilde kunne beskadiges af Kreaturer, Frdn. 1805 § 14. Disse Bestemmelser kunne dog i Henhold til en Højesteretsdom, se H. R. T. 1862 S. 95, ikke anvendes med Hensyn til Rydninger af de i Frdn. 1805 § 16 Nr. 3 omhandlede mindre Skovstykker, skjøndt disse ikke maa omhugges for Fode. Saadanne Rydninger synes herefter ikke at kunne straffes.

Ved Fastsættelsen af Straffen i Henhold til § 14 ansees det uberettiget at tage Hensyn til mindre Dele end 1 Td. Land, og Straf idømmes derfor ikke, naar hele det ryddede Areal ikke udgjør 1 Td. Land, jfr. H. R. T. 1861 S. 175 og 1863 S. 521 samt Ugeskr. for Retsv. 1872 S. 394 og 1873 S. 460. Om slige Skovsagers Behandling s. Kanc. Skr. 19de Marts 1822 og Jur. Ugeskr. 1859 S. 894. Har Arealet skiftet Ejer, efter at Rydning har fundet Sted, kan der selvfølgelig ikke gjøres Strafansvar gjældende mod den nye Ejer, s. Ugeskr. for Retsv. 1876 S. 262 og 1877 S. 1161, og det antages derhos, at denne heller ikke, med mindre Fredskovsforpligtelsen støtter sig paa en thinglæst Deklaration, eller den en tidligere Ejer overgaaede Dom er bleven thinglæst, kan positiv tilpligtes at tilkultivere Arealet, jfr. Kanc. Skr. 8de April 1826, 4de Maj og 4de Juni 1833*). Derimod maa det vistnok kunde forbydes ham at anvende Arealet paa anden Maade end til Skovs Opelskning, s. Ugeskr. for Retsv. 1872 S. 1083—88, jfr. dog en Dom sammesteds S. 947, der senere er stadfæstet i Højesteret, s. Ugeskr. for Retsv. 1874 S. 127; en senere Dom i Ugeskr. for Retsv. 1875 S. 150 synes imidlertid at gaa ud fra en anden Opfattelse. Det Samme gjælder, naar en Skov ødelægges ved Storm eller en anden Ejeren utilregnelig Begivenhed, jfr. Rigsdagstidenden for $18^{66}/_{67}$ Tillæg A. S. 856.

---

*) Den tidligere Ejer slipper derimod ikke for Ansvar, fordi han har skilt sig ved Ejendommen, og kan han derfor ikke formaa sin Efterfølger til atter at tilkultivere Arealet, vil han blive nødt til at udlægge en anden Strækning til Fredskov, s. Frdn.s § 14 og H. R. T. 1863 S. 521.

Efter Frdn. 1805 § 14 kan Indenrigsministeriet dog bevilge, at fredskovspligtige Strækninger udlægges til Agerjord, men i Reglen skeer dette kun paa Betingelse af, at et andet ikke fredskovspligtigt Areal som Vederlag udlægges til Fredskov, jfr. Rigsdagstidenden for $18^{67}/_{68}$ Tillæg B. S. 832, og det tillades nu som oftest ikke at rydde den paagjældende Skov, forinden det er godtgjort, at Vederlagsarealet er fuldstændig tilkultiveret. Det fordres iøvrigt ikke, at Bestanden paa dette skal være af lige saa god Beskaffenhed som paa det Areal, der agtes ryddet, men er eller vil dette ikke blive Tilfældet, maa Vederlagsarealet være forholdsvis større, jfr. Cirk. 27de Maj 1854. Ligger den Skov, der agtes ryddet, paa Hovedgaardsjord, maa det Samme i Reglen kræves med Hensyn til Vederlagsarealet. Et Tilbud om at indtage Bondejorder til Fredskov vil nemlig ikke kunne tages for gyldigt, da en Godsejer allerede er forpligtet til at anvende saadan Jord til Fredskov, hvis han vil unddrage den fra Bondebrug, jfr. det Foregaaende, og et Tilbud herom derfor ikke kan betragtes som et Offer fra hans Side til Vederlag for den Begunstigelse, han vil opnaa.

3. Fredskove maa ikke forhugges saaledes, at ung Skov ikke kan opelskes i dem ved naturlig Besaaning af de tilbageblivende Træers Frø. Handler Nogen herimod, skal han bøde fra 1—5 Rd. for hver Td. Land beskadiget Strækning. (Ogsaa her tages der kun Hensyn til hele Tdr. Land, jfr. H. R. T. 1865 S. 594 og 1866 S. 563 samt Ugeskr. for Retsv. 1873 S. 936). Over Skoven bliver der derhos at holde aarligt Syn paa Ejerens Bekostning, indtil den findes forsynet med tilstrækkelig Opvært. Gjør Ejeren sig atter skyldig i samme Forseelse, gjentages Mulkten, og skeer det tredie Gang og bliver Skoven ikke, hvor det behøves, forstmæssig beplantet og besaaet, kan Indenrigsministeriet paa Ejerens Bekostning lade den tage i forstmæssig Drift, Frdn. 1805 § 19.

4. Fredskovstrækninger maa ikke alene ikke forhugges, men skulle tillige holdes i behørig Fred. Efter Frdn. 1805 § 15 skal en Skov ikkun ansees behørig fredet, naar ingen Kreaturer,

Svin undtagne, deri græsse, ingen Høslet under Træerne foretages, og den tillige er behørig indhegnet*). Den, der ikke tilbørlig freder sin Skov, skal efter Frdn.s § 19 straffes paa samme Maade som den, der forhugger sin Skov, og det maa herefter være en Betingelse for, at Straf overhovedet kan anvendes, at mindst 1 Td. Land af Skoven kan siges at have lidt Skade ved Manglen paa Fredning, jfr. de under 3 citerede Domme. — Fra Fredningsforpligtelsen ere dog undtagne dels Dyrehaver dels Skovhaver og smaa adspredte Skovstykker, der ere saa ubetydelige, at de ej kunne ansees værd at indfrede. Fremdeles er det tilladt at slaa Hø og tøjre Kreaturer paa Enge, der findes i indfredede Skove.

5. For at hindre, at Skove kjøbes paa Spekulation i det Øjemed strax at omhugge og sælge Træerne, er det ved Frdn. 1805 § 20 bestemt, at Ingen, som ved Kjøb bliver Ejer af en Skov, i de første 10 Aar af sin Ejetid maa hugge i Skoven uden til egen og Godsets Fornødenhed, hvorved alene tænkes paa den ordinære Forbrug, men derimod ikke paa det Behov af Brændsel, der fremkommer ved Anlæg af Glasværker, Teglværker o. s. v., jfr. Rentek. Skr. 15de Aug. og 5te Decbr. 1835, se iøvrigt A. F. Bergsøe „Den danske Forst- og Jagtlovgivning" S. 73 og 74. Fra dette Bud kan der imidlertid uden Vanskelighed erholdes Dispensation, men dog kun paa Betingelse, at Træernes Udvisning skeer ved en af Indenrigsministeriet dertil beskikket Forstembedsmand. De 10 Aar regnes fra Skjødets Dato, naar det er læst i rette Tid, ellers fra Thinglæsningsdagen, jfr. Kanc. Skr. 6te Jan. 1824. Har vedkommende Besidder kun Kjøbekontrakt paa Ejendommen, ansees §en uanvendelig ligeoverfor ham. — Den her omhandlede Bestemmelse er kun anvendelig, naar Skoven erhverves ved Kjøb, derimod ikke, naar den erhverves ved Arv eller

---

*) Forpligtelsen til at indhegne kan af det Offentlige selvfølgelig kun gjøres gjældende mod Skovejeren. Denne kan imidlertid fordre, at Naboen efter de almindelige Regler skal tage halvt Hegn med ham, jfr. Jur. Ugeskr. 1857 S. 188.

Gave, jfr. Kanc. Skr. 9de Febr. 1837 og 17de April 1838. Handler Nogen mod Bestemmelsen, skal han have det Huggede forbrudt, naar det kan tilvejebringes, og ellers bøde den Sum, hvortil dets Værdi paa hans Bekostning ved uvillige Mænd ansættes*). Om Retsbetjentenes Pligt til at føre Tilsyn med, at ulovligt Salg af Træer ikke finder Sted, se Kancellicirk. af 12te Novbr. 1822 og Justitministeriets Cirk. Nr. 204 af 19de Novbr. 1877.

6. Med Hensyn til Skovenes Behandling maa iøvrigt mærkes Frdn. 1805 § 17, hvorefter det er overladt Skovejeren selv, paa hvilken Maade han vil gaa frem med ung Skovs Opelskning, enten ved at opelske ung Skov i hele Skoven eller i Tilfælde af, at han ved regulær Hugst vil benytte Skoven, ved alene at opelske ung Skov der, hvor Hugsten forstmæssig foretages. Betingelsen for, at han kan gaa frem paa sidstnævnte Maade, er dog efter Frdn., at der inden Udgangen af 1806 herom er bleven gjort Indberetning til Rentekammeret, og dette har godkjendt Planen. Denne Betingelse er imidlertid ikke bleven overholdt i Praxis, jfr. A. F. Bergsøes „Den danske Forst- og Jagtlovgivning“ S. 35—38.

7. Den største Del af Fredskovene, men dog ikke alle, ere ansatte til Skovskyldshartkorn, jfr. ovenfor § 6. Der svares af dette samme Afgifter som af Ager- og Engs-Hartkorn, men dog kun med det halve Beløb. Hvis Rettigheder afhænge af et vist Hartkornskvantum, regnes Skovskyldshartkornet derfor ogsaa kun med for dets halve Beløb.

8. Om Skoves Udstykning skal det Fornødne bemærkes i det Følgende i Materien om Udstykning i det Hele.

9. Tilsynet med, at Lovgivningens Forskrifter om Fredskoves Behandling overholdes, føres i Henhold til Frdn. 1805 § 15 af Indenrigsministeriet og Amtmændene, hvilke sidste

---

*) Ved Pl. 30te Oktbr. 1807, jfr. Pl. 13de April 1808 og Pl. 6te Maj 1812, blev det i Almindelighed forbudt at sælge noget til Skibstømmer tjenligt Egetræ uden foregaaende Tilladelse. Disse Bestemmelser ere vel ingensinde hævede, men overholdes dog ikke længere i Praxis.

aarlig indgive Beretninger om alle fredskovspligtige Arealer i deres Amter, Rentek. Cirk. 30te Novbr. 1805. Ved Kundgj. 11te Juni 1852, jfr. 11te Septbr. 1866 og 12te Marts 1867, er Landet derhos blevet delt i 9 Distrikter med en forstkyndig Mand i hvert, der har at assistere ved Tilsynet med de private Skove. — Med Hensyn til den disse tilkommende Betaling og dennes Inddrivelse mærkes Pl. 20de Juni 1821 samt Lov Nr. 36 af 29de Marts 1873 § 1 Nr. 4.

Anmærkning 1. De ovenfor fremstillede Regler gjælde kun om de private Skove, men derimod ikke om Statsskovene, der staa under Forstvæsenets specielle Bestyrelse og Tilsyn. Gaaer en saadan Skov over i privat Eje, maa imidlertid de almindelige Regler komme til Anvendelse, med mindre den Lov, der hjemler dens Afhændelse, udtrykkelig bestemmer noget Andet, jfr. Rigsdagstid. 18⁶⁷/₆₈ Tillæg B. S. 832.

Anmærkning 2. Naar en Anden end Ejeren har Brugen af en Skov, maa det selvfølgelig være af særlig Interesse for Ejeren at hindre, at Skoven ikke forhugges eller paa anden Maade forringes af Brugeren. En lignende Interesse har den, der har erhvervet en Panteret eller anden lignende Ret i en Skovejendom. De i Frdn. 27de Septbr. 1805 indeholdte Bestemmelser om Skovenes Vedligeholdelse og Fredning ere imidlertid ikke givne med de heromhandlede Interesser for Øje. Dels ere de nemlig, som ovenfor fremhævet, ikke anvendelige med Hensyn til alle Skove, dels kunne de ikke hindre, at der hugges i Skoven paa en saadan Maade, at dennes Værdi betydelig forringes. Da der nu heller ikke andetsteds i Lovgivningen findes almindelige Bestemmelser om dette Forhold, maa Vedkommende i Reglen selv sørge for sine Interesser i saa Henseende ved at undergive den, der faktisk har Skoven i Besiddelse særegne Indskrænkninger med Hensyn til dens Benyttelse, Noget, der iøvrigt ikke altid kan lade sig gjøre; der mangler saaledes Hjemmel til at undergive Lehns- og Stamhusbesiddere særlig Kontrol med Hensyn til Benyttelsen og Behandlingen af deres Skove, jfr. A. F. Bergsøe „Den danske Forst- og Jagtlovgivning" S. 41. Kun i nogle særegne Til-

fælde har Lovgivningen indladt sig paa at give Bestemmelser med Hensyn til saadanne Forhold. I denne Henseende mærkes:

(a) Efter D. L.s 3—12—3 kan Herlighedsejeren i Forbindelse med Samfrænder lade den Selvejerbonde, der forhugger eller forhugger lader den til hans Gaard hørende Skov til Upligt, sætte fra Gaarden og overdrage denne til en Anden af Medarvingerne. Bestemmelsen har dog nu neppe synderlig praktisk Betydning og her skal derfor med Hensyn til dens Forstaaelse henvises til Bergsøes ovenciterede Skrift S. 41—45.)

b) Om Fæsterens Ret til at hugge i den Gaarden tilliggende Skov, Have eller Løkke m. v., se D. L.s 3—13—1 og 21, vil det Fornødne blive bemærket nedenfor i § 35 under Nr. 3.

c) Efter Frdn. 26de Januar 1733 maatte Præsterne kun hugge i de til deres Kald hørende Skove til deres egne og Undergivnes Brug, men ikke til Salg. De maatte derhos kun hugge efter Udvisning og være i det Hele Tilsyn undergivne med, hvorledes de behandlede Skovene. Efter Frdn.s § 35 skulde Udvisningen foretages og Tilsynet føres af den, der havde Kaldsret til det paagjældende Embede. Var denne hos Kongen, udøvedes Tilsynet og foretoges Udvisningen af Statens Skovembedsmænd. Hvorvidt disse Bestemmelser tidligere ere blevne overholdte i Praxis er vistnok tvivlsomt; nu er Forholdet i ethvert Fald ad administrativ Vej blevet noget anderledes ordnet. Der er nemlig i Henhold til en kongelig Resolution af 10de Marts 1849 blevet optaget en Beskrivelse og foretaget en Regulering af de fleste til Præstekaldene hørende Skove samt samtidig hermed truffet Bestemmelse om, hvilke af disse der skulle være forstmæssigt Tilsyn undergivne. I de Skove, med Hensyn til hvilke dette skal være Tilfældet, tør da Præsten ikke foretage Hugst uden efter Udvisning. Denne foretages af de Forstmænd, hvem Tilsynet med de private Skove er overdraget, jfr. ovenfor under 9 og Udgifterne herved udredes af Statskassen. Vedkommende Forstmand har derhos i det Hele at føre Tilsyn med Skoven og foreskrive, hvilke Arbejder der skulle udføres i samme. — I Forbindelse hermed maa mærkes Indenrigsministeriets Cirk. af 19de Novbr. 1864,

hvorefter de af Distriktsforstmændene foretagne Synsforretninger over Præstegaardsskovene skulle indføres i Kaldsbøgerne. I saa Henseende foreskriver Cirk. Følgende: Den første Gang, en saadan Synsforretning foretages, skal der i Kaldsbogen indføres en Beskrivelse af den paagjældende Skov med Angivelse af dens Areal, Grændser, Træbestandens Beskaffenhed og Alder og Henvisning til Kort, hvis saadanne maatte haves. Den aarlige Tilførsel i Kaldsbogen falder iøvrigt i 2 Dele, nemlig dels om, hvorvidt de ved det sidste Eftersyn foreskrevne Arbejder ere udførte og dels om, hvilke Arbejder der ville være at udføre indtil næste Eftersyn. I førstnævnte Henseende skal det, den første Gang Synsforretning afholdes, ved Angivelsen af, hvorvidt Arbejderne ere udførte, tillige opgives, hvori disse have bestaaet; senere vil en saadan speciel Angivelse være ufornøden, da Oplysning herom vil kunne søges i de tidligere Tilførsler, og det vil da være tilstrækkeligt, hvis Arbejderne ere forsvarligt udførte, at gjøre en kort Bemærkning herom. Er dette derimod ikke Tilfældet, maa det opgives, hvori de resterende Arbejder bestaa, og Oplysning meddeles om Grunden til, at de ikke ere udførte, med Tilføjelse af Forstmandens Bemærkninger hertil. — Med Hensyn til den anden Del af den aarlige Tilførsel i Kaldsbøgerne bemærkes, at de Arbejder, der skulle udføres indtil næste Eftersyn, fuldstændig bør opgives, i fornødent Fald med en kortfattet Anvisning til deres Udførelse. Findes det hensigtsmæssigt at foretage Forandringer, i hvad der tidligere er bestemt, maa Grunden hertil opgives. — Efter et Cirk. af 3die Januar 1865 skal der tilstilles Indenrigsministeriet Gjenpart af den Beskrivelse, der tilføres Kirkebogen første Gang Eftersyn afholdes.

De foran fremstillede Regler gjælde, hvad enten Skoven i Henhold til Lovgivningen er Fredskovsforpligtelse undergiven eller ikke. Dette har imidlertid Betydning i andre Retninger. Dels kunne nemlig Straffebestemmelserne i Frdn. 27de Septbr. 1805 i Tilfælde af, at Skoven behandles uforsvarligt, kun komme til Anvendelse, hvor denne er Fredskov, dels kræves i saa Fald Indenrigsministeriets Samtykke til at afvige fra de

i Frdn. givne Regler om Skovenes Bevaring og Behandling, medens ellers Kultusministeriets Samtykke til Skovens Afdrivning m. v. maa ansees tilstrækkeligt.

Hvorledes der skal forholdes med Præstekaldsskove, med Hensyn til hvilke Resolutionen af 10de Marts 1849 endnu ikke er bragt Anvendelse, maa bero paa de nærmere Omstændigheder i det enkelte Tilfælde. Præsterne ansees i Henhold til D. L. 2—12—2 og Frdg. 26de Januar 1733 § 35 pligtige til at underkaste sig de Bestemmelser, der træffes i saa Henseende, selv om der ikke ved deres Ansættelse er taget noget udtrykkeligt Forbehold herom.

Det er kun undtagelsesvis, at der er tilladt andre Embedsmænd end Præster Benyttelsen af Skove, og det maa da bero paa de i ethvert enkelt Tilfælde trufne særegne Bestemmelser, hvorledes Embedsmandens Stilling til Skove er. Anordn. Nr. 105 af 3die Septbr. 1879 om Regler for Vedligeholdelsen m. v. af de Staten tilhørende Embedsboliger og Embedsjorder indeholder Intet herom.

d) Endnu kan her mærkes Bestemmelsen i Frdn. 26de Januar 1733 § 37, hvorefter der i Umyndiges Skove ikke maa hugges videre end til disses egen og deres Fæstebønders Fornødenhed under en Bøde af 100 Rd. til den Umyndige, hver Gang Forbudet overtrædes. Denne Bestemmelse kan neppe siges at være hævet ved Frdn. 27de Septbr. 1805, men den overholdes formentlig ikke i Praxis.

Anmærkning 3. I Frdn. 26de Januar 1733 (vedrørende de private Skove) og Frdn. 18de April 1781 (vedrørende de kongelige Skove) fandtes der en Række af særlige Bestemmelser om, hvorledes Forseelser og Forbrydelser, hvorved Skovejerens Ret krænkedes, skulde straffes. Det Ejendommelige ved disse var, at Straffene gjennemgaaende vare mildere end for lignende Forseelser ligeoverfor andre Ejendomsgjenstande. Navnlig gjaldt dette med Hensyn til Skovtyverier, der, forsaavidt de ikke bestode i Borttagelse af hugget Ved, Ledde, Laase o. s. v., de 2 første Gange kun straffedes med Bøder, og først 3die Gang med Fængsel paa Vand og Brød eller Forbedringshus-

arbejde. Kun Tyverier begaaede i Statsskovene om Helligdagene straffedes som andre Tyverier. Hele dette Forhold er nu imidlertid forandret ved almindelig borgerlig Straffelov af 10de Febr. 1866, hvorefter Skovtyverier straffes som andre Tyverier, og ved hvilken derhos en Række af de i fornævnte Frdn. navnlig om Beskadigelser af Skovene givne Bestemmelser ere blevne hævede, jfr. Finantsministeriets Cirk. 26de Juni 1866. I Motiverne til Udkastet til Straffeloven udtaltes Ønsket om, at der snarest muligt efter dennes Emanation maatte udkomme en Forstpolitilov, hvori der gaves nærmere Regler om forskjellige af de i de ophævede Bestemmelser omhandlede Forhold, men en saadan er ikke senere udkommen. Der haves herefter for Tiden kun enkelte spredte særlige Bestemmelser sigtende til at beskytte Skovene mod Beskadigelser ved Andres Handlinger.) De vigtigste af disse ere saadanne, der have til Øjemed at forebygge Skovbrande. I Frdn. 18de April 1781 §§ 57—61 er der saaledes givet en Række Bestemmelser om Kulbrænding i Nærheden af de kongelige Skove, der iøvrigt ikke alene sigte til at forhindre Skovbrand, men tillige til at kontrollere, at der ikke tages Brændsel fra Skovene. Herefter maa blandt Andet en Kulmile ikke findes indenfor 300 Alens Afstand fra en kongelig Skov og ikke dækkes og tændes, før Skovrideren derom er advaret. I Lov 2den Marts 1861 § 25 er der fremdeles givet nærmere Forskrifter om, hvad der skal iagttages, naar Hede eller Mose, der grændser til en Skov afbrændes, for at hindre, at Ilden skal udbrede sig til Skoven. Efter Lovens § 21 skal der derhos, hvis der maatte opstaa Skovbrand, strax gjøres Anskrig og Brandfogden underrettes om Branden. I Forbindelse hermed maa mærkes, dels et Finantsministeriets Cirk. af 5te Juni 1875 indeholdende forskjellige Bestemmelser, der blive at iagttage for at forebygge, at der ved uforsigtig Omgang skal opstaa Ild i de kongelige Skove, dels Bekjendtgjørelse Nr. 101 af 17de Septbr. 1875, jfr. Bekjendtgjørelse Nr. 105 af 25de Septbr. 1878 angaaende forskjellige Foranstaltninger, der ville være at træffe fra Statsbanernes Side for at hindre Ildsvaade paa de til Statsbanerne

stødende brandfarlige Arealer, hvortil blandt Andet Naaleskove, men ikke Løvskove henregnes. Dog ville lignende Foranstaltninger ogsaa blive trufne, hvor Løvskove støde til Banerne, naar Ejeren udlægger et Brandbælte af mindst 12 Alens Bredde langs Banen. De ommeldte Bestemmelser ere ogsaa gjorte gjældende for en stor Del af de private Jernbaners Vedkommende.

Som andre Straffebestemmelser i Frdn. 18de April 1781, der endnu staa ved Magt, kan fremdeles mærkes § 47, der sætter Straf for ved Opdæmning af Vand at skade de kongelige Skove eller deres Indhegninger samt § 45, jfr. Lov 25de Februar 1851 § 12 og Finantsministeriets Cirk. 5te Maj 1866, angaaende Salg af Skoveffekter fra de kongelige Skove. Det er herefter under Mulkt forbudt Skovbetjentene under hvilkensomhelst Form at afhænde til Andre Ved, Bark eller Kul, selv om de lovlig ere komne til det Solgte, f. Ex. som en Del af deres Løn. Den, der kjøber saadanne Effekter af Skovbetjentene, ifalder ligeledes en Mulkt. Endelig kan endnu mærkes Frdn.s § 23, hvorefter den, der fra Statsskovene bortfører Ved, der er ham udvist eller solgt, før han har produceret Bevis for, at han har betalt, hvad han skal, saavelsom den Skovbetjent, der tillader Sligt, ifalder Bøder.

(I Pl. 26de Juli 1837 er der givet nogle særlige Bestemmelser om Behandlingen af Sager angaaende de her omhandlede Skovforbrydelser. Herefter skjelnes der mellem, om Straffen for den paagjældende Handling kun kan blive Bøde, eller om Handlingen kan medføre haardere Straf. Medens Sagerne i sidste Fald i det Hele behandles som almindelige Delinkventsager, skulle de derimod i første Tilfælde, hvis der er Tale om en privat Skov, behandles som private Politisager, men hvis der er Tale om en kongelig Skov, Vallø Stifts eller Sorø Akademies Skove, overensstemmende med en Del særlige i Frdn. givne Regler. Da nu imidlertid efter den nye Straffelov de Skovforbrydelser, hvorom der hyppigst bliver Tale, alle kunne belægges med højere Straf end Bøder, har Pl. tabt en stor Del af sin Betydning.)

C.

Om Møller, Kroer o. s. v. paa Landet.

§ 22.

Tidligere var Møllenæringen ikke fri, idet der til Anlæg af nye Møller eller til Udvidelse af de alt tilværende Værker udfordredes særegen Bevilling. Dette er nu imidlertid forandret, idet Møllenæringen ved Lov 14de April 1852 blev givet aldeles fri fra 1ste Jan. 1862 at regne. Møllerne paa Landet bleve ved Matrikulen af 1688 ansatte til særligt Hartkorn eller Mølleskyld, der dog kun beskattedes i samme Forhold som Skovskyld. Efter at Møllenæringen er bleven given fri, er imidlertid ogsaa Mølleskylden bortfalden.

Kroer kunne i Henhold til Lov 29de Decbr. 1857 § 58 og 59 kun oprettes paa Landet efter dertil meddelt speciel kongelig Bevilling.

Foruden Møller og Kroer fandtes der ogsaa allerede tidligere enkelte Fabriker paa Landet, men ellers var det kun undtagelsesvis, at der her fandtes Bygninger beregnede paa anden Bedrift end Agerbrug. Forholdet i saa Henseende har imidlertid væsentlig forandret sig efter Næringsloven af 29de Decbr. 1857, idet der efter samme nu kan drives Handel og Haandværk lige saavel paa Landet som i Kjøbstæderne. De Ejendomme, hvorfra saadan Næring drives, ville i Reglen henhøre til Husenes Klasse, men de om Bortleje af disse i Frdn. 27de Maj 1848 givne Bestemmelser kunne dog ikke her komme til Anvendelse, jfr. i det Flg. § 41.

De heromhandlede Ejendomme ville undertiden være forsynede med et Jordtilliggende, og der opstaaer da det Spørgsmaal, hvilke af de i det Foregaaende fremsatte Regler om Benyttelsen af Jorder paa Landet der her skulle komme til Anvendelse. — Dette vil nu vistnok først og fremmest bero paa, om den paagjældende Jord tidligere har været Hovedgaards- eller Bondejord, men selv hvor dette Sidste er Tilfældet, har man dog allerede tidligere været tilbøjelig til at

gjøre gjældende, at den Omstændighed, at Agerbruget ved disse Ejendomme maa betragtes som det Underordnede, maa bevirke, at i hvert Fald ikke alle de om Raadigheden over Landejendomme givne indskrænkende Bestemmelser her kunne komme til Anvendelse. Hvad specielt Møller angaaer, er det saaledes fra Administrationens Side gjort gjældende, at de ikke kunne fordres bortfæstede, naar Møllebruget er det Principale ved Ejendommen, saaledes at Agerbruget i Forhold til samme kun kan tillægges en underordnet Betydning, men at de i modsat Fald maa bortfæstes, og samme Regel maa da formentlig gjøres gjældende med Hensyn til de andre heromhandlede Ejendomme, jfr. Skr. Nr. 54 af 21de Febr. 1872. Efter Indholdet af denne Skr. er det dog noget tvivlsomt, om Administrationen anseer denne Regel anvendelig med Hensyn til Ejendomme, der først i den nyere Tid ere blevne indrettede til Møller o. s. v., og der taler vistnok ogsaa overvejende Grunde for, at en Ejendom, der maa erkjendes for hidtil at have været en Bondegaard, ikke kan udgaa af disses Klasse blot derved, at den gives en anden Anvendelse end tidligere, selv om Følgen heraf maatte blive, at Agerbruget ikke længere kan betragtes som Hovedbedriften, jfr. dog med Hensyn til Fæstegaarde nedenfor. Hvad de øvrige Bondeejendomme paahvilende Indskrænkninger angaaer, maa det ansees utvivlsomt, at det ikke kan tillades at drive de til de heromhandlede Ejendomme hørende Jorder under en Hovedgaard. Derimod kan det omtvistes, om der paahviler dem nogen Vedligeholdelsespligt. Da imidlertid Sætningen om, at Møller ikke ere Fæstetvang undergivne, naar Agerbruget er det Underordnede, maa være støttet paa, at de i saa Fald ikke kunne betragtes som Bøndergaarde, synes man konsekvent at maatte komme til, at de under denne Forudsætning heller ikke kunne være Vedligeholdelsespligt undergivne, da denne kun paahviler Bøndergaarde, men det er dog tvivlsomt, om dette hidtil har været anerkjendt i Praxis. For Fæstegodsernes Vedkommende er det nu imidlertid ved Lov Nr. 36 af 9de Marts 1872 §§ 1 og 4 slaaet fast, at Ejendommen med et Tilliggende af 1 Td. Hartkorn eller derover, og som ikke ere

Parceller af en nedlagt Gaard eller af en Gaard, af hvilken en Hovedparcel er bleven tilbage, eller bestaa af Jorder, der ved Udstiftningen ere holdte udenfor, hvad der blev tillagt Gaardene, kun skulle behandles som Gaarde, forsaavidt deres Hovedbedrift er Agerbrug, hvorimod de, naar dette ikke er Tilfældet, ikke alene ere fæstefrie, men tillige frit kunne omdeles, og det maa i saa Henseende efter Udtrykkene i Loven være ligegyldigt, om Ejendommen fra gammel Tid af har været Mølle o. s. v. eller først i den nyere Tid er bleven det. — Derimod blive Møller o. s. v., hvis Tilliggende er Parceljorder, efter Lovens Ord, skjøndt det neppe har været Meningen og i hvert Fald synes mindre konsekvent, fæstepligtige, naar deres Hartkorn udgjør 2 Td. eller derover, selv om Agerbruget i Virkeligheden er det Underordnede.

Anmærkning. Hvad de til Kjøbstederne hørende Markjorder angaaer, er der nogle, der tidligere have tilhørt Landboer, jfr. Reskr. 26de April 1794, og paa hvilke derfor de om Ejendomme paa Landet givne Regler vistnok i det Hele maa komme til Anvendelse. Den største Del af de nævnte Markjorder have imidlertid oprindelig hørt til Kjøbstæderne, og disse, der tidligere stode for privilegeret Hartkorn, maa forsaavidt stilles i Klasse med de frie Jorder paa Landet, som de med Hensyn til Bondejorder gjældende Indskrænkninger ikke ere anvendelige med Hensyn til samme. Derimod er det, som allerede ovenfor i § 11 bemærket, neppe rigtigt, naar man i Praxis ganske har villet stille dem lige med Hovedgaardsjorder, saaledes navnlig, at det lige saa vel skulde være forbudt at drive Bondejorder under en Kjøbstadejendom som under en Hovedgaard.

Medens Ejere af Kjøbstadjorder saaledes ikke ere og aldrig have været undergivne de Ejere af Bondejorder paahvilende Indskrænkninger, har deres Raadighed over Jorden derimod tidligere i andre Retninger været begrændset. Ved Frdn. 14de Aug. 1741 blev det nemlig forbudt, at de til en Kjøbstad hørende frie Jorder maatte drives af Andre end Byens Indvaanere. De kunde følgelig hverken afhændes eller udlejes til

Udenbyesboende. Efter Reskr. 26de April 1794 skulde de til Grundene udskiftede Jorder endog bestandig følge den Grund, til hvilken de vare udlagte. I disse Regler skete der dog en Forandring ved Frdn. 18de Oktbr. 1811, der tillod, at de heromhandlede Jorder maatte afhændes saavel til Indenbyes- som Udenbyesboende, dog at der som oftest og navnlig da, naar Afhændelse skete til Udenbyesboende, skulde svares visse Afgifter til Kommunekassen, jfr. iøvrigt Frdn. af 1811 samt kgl. Resol. 15de Jan. 1823 og Pl. 15de Juli 1831. Disse Bestemmelser staa endnu ved Magt, skjøndt Frdn. 1741, hvortil de knytte sig, senere fuldstændig er hævet ved Pl. 24de Marts 1847. Derimod kan det i Frdn. 1741, jfr. Reskr. 26de April 1794, indeholdte Forbud mod at bortleje frie Kjøbstadjorder til Udenbyesboende neppe længere gjælde, jfr. dog Grams Tingsret 2den Udgave S. 407.)

Om Jorders Udstykning og Omdeling.

§ 23.

Indledende Bemærkninger.

Saavel Udstykninger som Omdelinger have til Øjemed at skille Jorder, der hidtil have henhørt under et Brug (Agerbrug, Skovbrug o. s. v.), fra hinanden, saaledes at de for Fremtiden komme til at henhøre under forskjellige Brug.

Idet begge Akter saaledes i Virkeligheden gaa ud paa ganske det Samme, kunde det synes naturligst ogsaa at behandle dem efter samme Regler, men dette skeer dog ikke efter vor Lovgivning, der tværtimod strengt skjelner mellem Udstykninger og Omdelinger. Der opstaaer derfor det Spørgsmaal: hvornaar bliver en Deling af en Ejendom at behandle efter Lovgivningen om Udstykning, hvornaar efter Lovgivningen om Omdeling?

I Christian den 5tes danske Lov indeholdtes der aldeles ingen Bestemmelser om de heromhandlede Materier, og det maatte herefter antages, at det i det Hele stod vedkommende Ejere frit for at udstykke og ombele deres Ejendomme, som de vilde, uden Hensyn til, hvor stort et Antal der blev tilbage ved den paagjældende Ejendom, og uden Hensyn til de udlagte Parcellers Størrelse, Alt selvfølgelig, forsaavidt ikke Trediemands Ret maatte være til Hinder herfor. Loven paabød fremdeles aldeles ingen Kontrol fra det Offentliges Side med saadanne Udstykninger, og skjøndt det forudsattes, at de udlagte Parceller skulde have en forholdsmæssig Del af den samlede Ejendoms Hartkorn, blev det dog ikke paaseet, at dette skete. Følgen heraf blev, at der, som allerede ovenfor i § 6 bemærket, idelig blev udlagt Parceller, navnlig fra Selvejergaardene, uden Hartkorn. — Ved Frdn. 6te Juni 1769 blev Udstyknings- og Ombelingsfriheden vel forsaavidt en Del indskrænket, i hvert Fald for Fæstegodsets Vedkommende, som det ved Frdn. givne Paabud om Bøndergaardenes Vedligeholdelse maatte føre til, at man ikke kunde frastille en saadan saa meget af dens Tilliggende, at den derved blev utilstrækkelig til en Gaardmandsfamilies Underhold, men en egentlig Udstykningslovgivning fik vi dog først ved Pl. 2den Aug. 1786. Denne bød, at Enhver der ønskede at afhænde en Del af sine under Et til Hartkorn ansatte Jorder, skulde lade denne paaligne særligt Hartkorn og erhverve Rentekammerets Approbation paa Udstykningen, der iøvrigt altid maatte meddeles, naar blot en Gaard derved ikke blev utilstrækkelig til en Gaardmandsfamilies Underhold. Til denne Pl. sluttede sig Pl. 26de Novbr. 1800, der noget ændrede Bestemmelserne om den formelle Fremgangsmaade ved Udstykningerne og derhos paabød, at ingen Gaard ved en saadan maatte gaa ned under 2 Td. Hartkorn. — Endelig blev det hele Udstykningsvæsen ordnet ved Frdn. 25de Juni 1810 og 3die Decbr. 1819, der i ikke ringe Grad indskrænkede den tidligere Udstykningsfrihed og endnu ere de gjældende Hovedbestemmelser om denne Materie.

Pl. 2den Aug. 1786 omhandlede, som berørt, alene de

Delinger af Jordejendomme, der foranledigedes ved Afhændelser, men efter sine Ord ogsaa alle saadanne uden Hensyn til, om den paagjældende Ejendom var et Fæste- eller Selvejersted. Først ved Frdn. 25de Juni 1810 § 11 blev der tillige givet nærmere Regler om andre Delinger, nemlig de, der uden Hensyn til Salg foretoges af Ejendomme under et Fæstegods, hvilke Regler dog alene gik ud paa at sikre, at de Parceller, der ved en saadan Deling fraskiltes en Fæsteejendom, fik en forholdsmæssig Del af det denne paahvilende Hartkorn. Derimod bevarede Godsejeren den ham tidligere tilkommende Frihed til at ombele sine Fæsteejendomme, naar han blot iagttog, at ingen Gaard derved blev nedlagt. Sees der nu hen til Udtrykkene i Frdn. 25de Juni 1810, der er den første Lovbestemmelse, der skarpt skjelner mellem Udstykninger og Omdelinger, kan der ingen Tvivl være om, at den under disse sidste kun indbefatter Delinger af Fæsteejendomme, ved hvilke der ikke tilsigtes nogen Forandring i Ejendomsforholdene, og ved Frdn. 3die Decbr. 1819 blev der ikke gjort nogen Forandring i saa Henseende. I Henhold hertil har det ogsaa i Praxis i ethvert Fald i de senere Aar været antaget, at en Godsejer, naar han i Anledning af en Afhændelse, vilde dele en Fæstegaard, maatte holde sig Udstykningslovgivningens Forskrifter om, hvor stort et Areal der skulde blive tilbage ved Gaarden, jfr. Frdn. 3die Decbr. 1819 § 1, efterrettelig, med mindre han fik Bevilling til at gaa ned herunder. Ligesom det dog imidlertid lader sig paavise, at Administrationen til en Tid er gaaet ud fra en anden Opfattelse, saaledes er det i Lov Nr. 36 af 9de Marts 1872, der betydelig har indskrænket Godsejernes Ret til at ombele deres Fæstegaarde, bestemt forudsat, at ogsaa Delinger af Fæstegaarde, der foretages med en Afhændelse for Øje, maa betragtes som Omdelinger og behandles efter Lovgivningen om disse. I Lovens § 2 Nr. 3 nævnes nemlig som et Tilfælde, i hvilket det skal være en Godsejer tilladt ved Omdelingen af en Fæstegaard at gaa ned under den i Lovens § 1 fastsatte Grændse for Hovedparcellens Størrelse, at denne afhændes til Selvejendom. (Den

Nu Delinger af Fæsteejendomme = Omdelinger
Delinger af Selvejendomme = Udstykning

i Loven saaledes udtalte Forudsætning er nu sikkert urigtig, og man kan saameget mere spørge, om Loven kan være til Hinder for, at Administrationen tillader, at en Deling af en Fæstegaard behandles efter Reglerne om Udstykninger, naar den foretages for at muliggjøre en delvis Afhændelse af Gaarden, som det af Forhandlingerne paa Rigsdagen fremgaaer, at Bestemmelsen i Lovens § 2 Nr. 3 blev sat ind, fordi man troede derved at vise Godsejerne en Imødekommenhed, medens det i Virkeligheden ofte vil blive til Skade for disse, naar det slaaes fast, at Udstykningslovgivningen aldeles ikke kan bringes til Anvendelse paa Delinger af Fæsteejendomme (jfr. nærmere i det Følgende). I Praxis vil man dog imidlertid vist anse sig bunden ved den i Loven udtalte Forudsætning, saa at det følgelig faktisk vil stille sig saaledes, at Omdelingslovgivningen bringes til Anvendelse paa alle Delinger af Fæsteejendomme, Udstykningslovgivningen derimod kun paa Delinger af Selvejendomme, forsaavidt der fra det Offentliges Side bliver at føre Kontrol med disse (jfr. nærmere i den følgende §).)

A.

Om Udstykninger af Jordejendomme.

§ 24.

Om i hvilke Tilfælde en formelig Udstykning af en Selvejendom efter den gjældende Lovgivning skal finde Sted.

Som i forrige § berørt, blev det ved Pl. 2den Aug. 1786 kun paabudt, at en formelig Udstykning skulde finde Sted, naar en Del af en Ejendom agtedes afhændet, og hertil slutte Frdn. 25de Juni 1810 og 3die Decbr. 1819 sig ganske, jfr. Frdn. 1810 §§ 1 og 7 og Frdn. 1819 § 14. Der blev i Henhold hertil ikke ført nogensomhelst Kontrol fra det Offentliges Side med Delinger af Ejendomme, der kun vare bestemte til at være midlertidige, og dette blev i Praxis forstaaet aldeles

bogstavelig, saaledes at man ikke ansaa en Udstykning nødvendig, selv om en Del af en Ejendom bortlejedes paa saa lang Tid, at det var klart, at der i Virkeligheden tilsigtedes en Afhændelse. Det var derfor heller ikke sjældent, at man for at undgaa Udgifterne, ved en Udstykning, bortlejede Parcellerne paa indtil flere Hundrede Aar. Da imidlertid Konsekventsen heraf nødvendigvis maatte blive, at Øjemedet med hele Udstykningslovgivningen fuldstændig vilde forfejles, er det ved Pl. 21de April 1847 blevet bestemt, at ingensomhelst Overenskomst eller anden Retshandel, hvorved en Del af en Landejendom, under hvilkensomhelst Benævnelse, Livsfæste alene undtagen, overdrages til Brug for en længere Tid end 50 Aar, skal have Retsgyldighed, med mindre de gjældende Lovforskrifter om en saadan Parcels endelige Frastillelse fra den oprindelige Ejendom i Et og Alt ere iagttagne, jfr. Jur. Ugeskr. 1855 S. 65*). Derimod kommer Udstykningslovgivningens Bestemmelser vedblivende ikke til Anvendelse, naar der kun er Tale om for kortere Tid end 50 Aar at bortleje en Del af en Ejendom, jfr. Justitsministeriets Skr. 20de Aug. 1855. — Et andet Spørgsmaal er, om det i saa Fald kan tilstedes, at en formelig Udstykning finder Sted. Efter Indholdet af Frdn. 3die Decbr. 1819 § 14 maatte dette Spørgsmaal utvivlsomt besvares benegtende, idet denne § foreskrev, at en Udstykning ikke maatte approberes, førend der havdes Kjøbere til de Parceller, der agtedes afhændede, med mindre disse agtedes solgte ved Auktion, i hvilket Tilfælde der dog strax efter dennes Afholdelse skulde gjøres Indberetning om, af hvem Parcellerne vare kjøbte. I Praxis overholdes denne Bestemmelse imidlertid ikke, og der føres overhovedet ingen Kontrol med, at Parcel-

*) I Indenrigsministeriets Skr. 4de Septbr. 1855 er det udtalt, at ogsaa Pantsætningen af en Del af en Ejendom maa ansees for ugyldig, naar paagjældende Parcel ikke er bleven formelig frastilt forinden. Dette er imidlertid formentlig urigtigt. Noget Andet er, at Panthaveren ikke vil kunne komme til at gjøre sig betalt i Parcellen, forinden dennes Frastillelse er approberet.

lerne virkelig afhændes, saa at det neppe vil støde paa Vanskeligheder at faa en Udstykning approberet, selv om der ikke tilsigtes nogen Afhændelse. Spørgsmaalet har imidlertid ikke synderlig praktisk Betydning, da man paa Grund af de dermed forbundne ikke ubetydelige Omkostninger i Reglen ikke vil lade en formelig Udstykning foretage, naar man ikke er nødt dertil.)

Pl. 2den Aug. 1786 havde væsentlig kun for Øje at forhindre, at Parceller afhændedes fra en Ejendom uden forinden at blive paalignede særligt Hartkorn, og dens Bestemmelser vare derfor ogsaa kun anvendelige, naar Jorder, der vare matrikulerede under Et, skulde stilles fra hinanden. Frdn. 25de Juni 1810 og 3die Decbr. 1819 tilsigtede derimod tillige at indskrænke den hidtil bestaaende Udstykningsfrihed, og ved den sidste Frdn. blev Udstykningslovgivningen endog gjort anvendelig paa enhver Deling, hvorved Jorder, der hidtil havde henhørt under et Brug, henlagdes under flere. I Frdn.s § 8 bestemtes det nemlig, at, naar en ubebygget Jordlod forenedes med en anden forhen med Bygning forsynet Ejendom, skulde den for Fremtiden ansees som udgjørende en Del af denne Ejendom og maatte ikke igjen skilles derfra uden Tilladelse, hvormed da skulde forholdes saaledes som for Udstykninger i Almindelighed forordnet. Ved Pl. 13de Septbr. 1832 indskrænkedes imidlertid denne Regel til at gjælde i det Tilfælde, at de sammenlagte Jordlodder laa i samme Sogn, hvorimod den paagjældende Parcel, naar den laa i et andet Sogn end den bebyggede Ejendom, med hvilken den var forenet, atter skulde kunne frastilles denne uden nogen formelig Udstykning, idet den da skulde beholde det samme Hartkorn og Gammelskat, som den havde, forinden Sammenlægningen fandt Sted; dog skulde Rentekammerets Samtykke til Frastillelsen altid erhverves, jfr. Justitsministeriets Skr. Nr. 236 af 21de Dec. 1877. Gjennem Praxis er den i Pl. 13de Septbr. 1832 givne Regel dernæst bleven udvidet til ogsaa at gjælde i det Tilfælde, at de paagjældende Jorder ligge i samme Sogn, saa at Bestemmelsen i Frdn. 3die Decbr. 1819 § 8 i Virkeligheden i det Væsentligste

maa betragtes som hævet*). En Parcel, der er særlig skyldsat, ɔ: staaer for særlig saavel Hartkorn som Gammelskat, kan i Henhold hertil altid faaes frastilt den Ejendom, hvorunder den hører, uden Hensyn til Størrelsen af den tilbageblivende Ejendom, og uden at der finder nogen Forandring Sted i dens Skyldsætning, med andre Ord, Udstykningslovgivningen kommer efter den gjældende administrative Praxis kun til Anvendelse, naar de Jorder, der agtes stille fra hinanden, ere skyldsatte under Et. Noget Andet er, at der stundom kan være paadraget en særegen Forpligtelse til at holde Parcellerne samlede, f. Ex. naar de i Forening skulle træde i Stedet for en nedlagt Gaard.

Udstykningslovgivningen har hos os et dobbelt Øjemed, nemlig dels at sætte Grændse for Udstykningsfriheden, dels at sikre, at de Parceller, der stilles fra en Ejendom, faa deres forholdsmæssige Del af dennes Hartkorn og Gammelskat. I de følgende §§ skulle de herhen hørende Bestemmelser nærmere fremstilles.

§ 25.

Om Retten til at udstykke Jorder.

Som allerede i § 23 berørt, var Retten til at udstykke Jorder tidligere ikke undergiven anden Indskrænkning, end at det maatte paasees, at ingen Bondegaard derved svækkedes saa meget, at den blev utilstrækkelig til en Gaardmandsfamilies Underhold, hvilket ved Pl. 26de Novbr. 1800 nærmere bestemtes derhen, at der ved Udstykningen af en Bondegaard altid skulde blive en Hovedparcel paa 2 Td. Hartkorn tilbage. — Frdn. 25de Juni 1810 sluttede sig i det Hele hertil, men gik dog forsaavidt videre, som ogsaa Udstykningen af Ejendomme, der

*) At den endnu ansees som gjældende, viser sig egentlig kun deri, at Ansøgninger om Afhændelser af saadanne særlig skyldsatte Parceller, forlanges skrevne paa stemplet Papir, hvorom der jo ikke kunde være Tale, hvis der ikke var Spørgsmaal om en Undtagelse fra Lovens Regel.

egentlig ikke kunde betragtes som Gaarde, men nærmest maatte ansees som Boelsteder, jfr. ovenfor § 10, blev Indskrænkninger undergiven. Efter Frdn.s § 1 skulde der nemlig ved Udstykningen af en Bondegaard, der stod for mer end 2 Td. Hartkorn, blive en Hovedparcel paa mindst 2 Td. Hartkorn tilbage. Ved Udstykningen af en beboet Jordlod, paa mindre end 2 Td. Hartkorn, men over 1 Td. Hartkorn, der ikke var en Del af en tilforn udstykket Bondegaard, skulde der blive en Hovedparcel paa mindst 1 Td. Hartkorn tilbage.)

Frdn. 3die Decbr. 1819 gik derimod langt videre. Efter Frdn.s § 1 maatte en Bondegaard eller beboet Jordlod, til hvilken der ikke laa mer end 20 Td. boniteret Jord, slet ikke udstykkes, og havde Ejendommen et større Tilliggende, skulde der altid blive en Hovedparcel paa mindst 20 Td. boniteret Jord tilbage ved den. Efter Frdn.s § 2 skulde der ved Udstykningen af en Hovedgaard altid blive en Hovedparcel tilbage med et Tilliggende af i det Mindste 60 Td. Land boniteret Jord til Taxten 24 for hver Rytterhest, som af Gaarden skulde udredes. Skove maatte ikke udstykkes i mindre Lodder end paa 100 Td. Land geometrisk Maal. Endelig gaves der en Del indskrænkende Bestemmelser om de udlagte Parcellers Størrelse og Anvendelse. Ligesom imidlertid Resol. 5te Juli 1815, hvorved Rentekammeret bemyndigedes til at bevilge Bøndergaardes Nedlæggelse, ikke ansees hævet ved Frdn. 1819, saaledes hjemlede dennes § 17 Rentekammeret Ret til at gjøre Undtagelser fra Frdn.s Bestemmelser, forsaavidt uopdyrkede Jordstrækninger i enkelte Tilfælde maatte gjøre det nødvendigt. Støttet paa disse Bestemmelser har der efterhaanden udviklet sig en administrativ Praxis, hvorved Reglerne i Frdn. 1819 ere blevne aldeles forandrede, og man i mange Punkter er gaaet tilbage til Frdn. 25de Juni 1810. — Om de Principer, der i det Hele følges ved Udstykningssagers Behandling, indeholdes nærmere Oplysning i en Række fra Indenrigsministeriet udgaaede Cirkulærer og da navnlig i Cirk. af 26de Marts 1861 og Nr. 75 af 3die April 1872, jfr. Dep. Tid. for 1851

S. 887—93. — Man kan i Henhold hertil opstille følgende Regler om Retten til at udstykke Jordejendomme.

1) Efter Frdn. 3die Decbr. 1819 § 2 maatte en Hovedgaard ikke udstykkes, med mindre der blev en Hovedparcel tilbage paa 60 Td. Land boniteret Jord for hver Rytterhest, der udredes af Gaarden. Ved Lov 16de Marts 1851 er nu vistnok den Hovedgaardene paahvilende Forpligtelse til at udrede Rytterheste bortfalden, men man er dog neppe berettiget til heraf at slutte, at Bestemmelsen i Frdn. 1819 § 2 ogsaa er bortfalden. Indenrigsministeriet er gaaet en Middelvej, idet det i Cirk. 26de Marts 1861 er udtalt, at Udstykning af en Hovedgaard i Reglen vil blive tilladt, naar der blot bliver en Hovedparcel paa 60 Td. Land boniteret Jord tilbage ved den uden Hensyn til, om der tidligere har været udredet mer end 1 Rytterhest af Gaarden.

2) Hovedgaardsparceller, jfr. ovenfor § 19, kunne frit udstykkes, og det Samme gjælder om Præstegaarde og Ejendomme, der ere udlagte fra saadanne, jfr. § 20.

3) Efter Ordene i Frdn. 3die Decbr. 1819 § 1 maatte man nærmest komme til det Resultat, at ingen bebygget Ejendom bestaaende af Bondejord, hvad enten den maatte betragtes som en Gaard eller som et Hus, kunde udstykkes, naar dens Tilliggende ikke var over 20 Td. boniteret Land, og at der, hvis dette var Tilfældet, altid skulde blive en Hovedparcel af denne Størrelse tilbage. Dette blev ogsaa udtrykkelig udtalt i Rentek. Skr. 5te Maj 1821. I Praxis er man imidlertid meget tidlig kommen bort fra denne Opfattelse, idet man har betragtet det som givet, at Ḡen kun var anvendelig med Hensyn til Bøndergaarde. Selv for disses Vedkommende er det imidlertid egentlig kun formelt, at Reglen i Frdn. 1819 kan siges endnu at staa ved Magt. Der negtes nemlig i Reglen ikke Bevilling til en videregaaende Udstykning, naar Ejendommen staaer for over 2 Td. Hartkorn, og Hovedparcellen ikke gaaer ned herunder, jfr. Cirk. 1861 Nr. 4.*) (Vil dette blive Til-

*) Løsning af Bevilling kræves i Reglen altid, saafnart Hovedparcellen om endog nok saa lidt vil gaa ned under 20 Td. boniteret Jord. En

fældet, eller har Ejendommen allerede under 2 Td. Hartkorn, vil Bevilling derimod kun kunne erholdes under særegne Omstændigheder, saasom naar Gaardens slette Figur, dens Jorders spredte Beliggenhed, et uforholdsmæssigt stort Areal eller Deslige maatte tale derfor, jfr. Cirk. 1861 Nr. 4 og Cirk. Nr. 75 af 3die April 1872 Nr. 1 og 2, hvilket sidste Cirk. enddel har begrændset Adgangen til at faa Bevillinger til Gaardes Udstykning, navnlig for saadanne Ejendommes Vedkommende, der allerede staa for under 2 Td. Hartkorn. Tidligere meddeltes der nemlig uden Vanskelighed Bevillinger til disses Udstykning, naar der blot blev en Hovedparcel paa 1 Td. Hartkorn tilbage.*) — Er der engang løst Bevilling til en Gaards Udstykning, kan denne ogsaa benyttes ved senere Udstykninger, Cirk. 1861 Nr. 3. Bevillingen betales med 29 Kroner.

Som allerede ovenfor i § 10 berørt, bliver der ved Afgjørelsen af Spørgsmaalet om, hvorvidt en Ejendom, naar der er Tale om dens Udstykning, skal ansees som en Gaard, ikke

---

Undtagelse i saa Henseende gjøres dog, naar Matrikulstaxterne lægges til Grund ved Skyldsætningens Foretagelse, idet Bevilling da ikke fordres løst, naar Hovedparcellens Hartkorn bliver 3 Td. 7 Skp. „ Fdkr. 1¼ Alb., skjøndt dette er noget mindre end 20 Td. boniteret Jord. Efter den senere Tids Praxis fordres der derhos heller ikke Bevilling, naar Udstykningens Formaal kun er at fraskille en under Gaardens Sammelskat hørende Andel i en Fælleslod jfr. nedenfor S. 182.

*) Som tidligere omtalt betragtes en Gaard efter Praxis som nedlagt, naar den ved Udstykningen gaaer ned under 1 Td. Hartkorn. Ved den stærke Opdyrkning der har fundet Sted navnlig i Jylland, er Hartkornet nu meget ofte kommet til at staa i et rent Misforhold til Jordens Godhed, og der haves endog Exempel paa, at der har kunnet udlægges Hovedparceller af saadanne opdyrkede Gaarde, med et Tilliggende af over 20 Td. boniteret Jord, som ved Udstykningen ere komne til at staa for under 1 Td. Hartkorn. I saa Fald har man forlangt, at der skulde løses Bevilling til Gaardens Nedlægning, og dette er jo ogsaa konsekvent, naar man gaaer ud fra det i Praxis hævdede Begreb om Gaarde; men det sees dog ikke rigtig, hvorledes denne Fordring kan bringes i Samklang med Frdn. 1819 § 1. Udstykningen synes herefter at maatte kunne fordres approberet, naar Hovedparcellen har 20 Td. boniteret Jord.

at tage Hensyn til, om den efter den almindelige Opfattelse kan betragtes som en saadan. Derimod henregner man til Gaardenes Klasse enhver Landejendom, der har et Tilliggende paa 1 Td. Hartkorn eller derover, med mindre det bevises, at den er en mindre Parcel af en Gaard, af hvilken en Hovedparcel er bleven tilbage, jfr. Cirk. 1861 Nr. 6. Det saaledes givne Begreb om Gaarde stemmer, som det vil sees, i det Væsentligste med den Difinition paa en Gaard, der er givet i Lov Nr. 36 af 9de Marts 1872 § 1, jfr. ovenfor § 11 Nr. 2; kun har man neppe i Praxis lagt nogen Vægt paa det der fremhævede Moment, at Ejendommens Hovedbedrift skal være Agerbrug, men uden videre betragtet enhver Mølle o. s. v. paa Bondejord som en Gaard, forsaavidt der blev Spørgsmaal om dens Udstykning, naar den blot havde et Tilliggende af 1 Td. Hartkorn eller derover. (Hvorvidt der nu som Følge af Bestemmelsen i Lov 1872 § 1 vil ske en Forandring i saa Henseende, maa vel ansees for tvivlsomt. Det maa imidlertid bemærkes, at vedkommende Ejer i ethvert Fald ikke vil kunne gjøre noget Retskrav gjældende paa, at han skal være fri for at rette sig efter Reglen i Frdn. 3die Decbr. 1819 § 1, fordi Møllen o. s. v. ikke skal kunne betragtes som en Gaard, da dette, som berørt, ikke kan ansees som en Betingelse for den nævnte §'s Anvendelighed.

Efter den almindelige Regel i Frdn. 25de Oktbr. 1843 § 7 synes der ikke at kunne være nogen Tvivl om, at der ved Afgjørelsen af Spørgsmaalet, om en Ejendom efter Størrelsen af dens Hartkorn kan ansees for en Gaard, alene bør tages Hensyn til, hvorledes den staaer anført i den nye Matrikul, og dette var ogsaa tidligere antaget i Praxis.) I den senere Tid har der imidlertid været en Tilbøjelighed til i saa Henseende at rette sig efter den gamle Matrikul, saaledes navnlig, at en Ejendom, der efter denne stod for under 1 Td. Hartkorn, ikke betragtes som en Gaard, selv om den ved den nye Matrikul er kommen til at staa for 1 Td. Hartkorn eller derover. Som bestemt Regel er dette dog ikke opstillet.

I tidligere Tid blev det ikke altid iagttaget ved Udstykningen

af en Bondegaard udtrykkelig at opgive, hvilken af de flere Parceller der skulde betragtes som Hovedparcel, og der kan følgelig, naar flere ved en saadan Udstykning til Bebyggelse udlagte Parceller staa for 1 Td. Hartkorn eller derover, opstaa Tvivl om, hvilken af disse der skal betragtes som Hovedparcel. For dette Tilfælde bestemte Cirk. 14de Decbr. 1854, at alle saadanne Parceller, forsaavidt der blev Spørgsmaal om deres Udstykning, skulde betragtes som Hovedparceller. I den senere Tid har man imidlertid ikke strengt overholdt denne Regel, men nødvendig ladet sig nøje med, at en af Parcellerne ved en thinglæst Deklaration erklæres for Hovedparcel. Selv dette forlanges ikke engang, naar det af andre Data klart kan sees, hvilken af de flere Parceller der maa betragtes som Hovedparcel. — Endnu skal det bemærkes, at det ikke sjældent tillades at overføre Hovedparcelsforpligtelsen paa en anden Ejendom.

4) Bondeejendomme, der efter det Foregaaende ikke kunne ansees som Gaarde, ɔ: mindre Parceller eller Biparceller paa 1 Td. Hartkorn eller derover og Huslodder, kunne efter Praxis i Reglen frit udstykkes. Dog maa det erindres, at der paa enkelte Huse hviler en Forpligtelse til at vedligeholde dem med et bestemt Tilliggende, jfr. ovenfor § 11 Nr. 4, og det er da en Selvfølge, at de ikke maa udstykkes saaledes, at de ikke beholde det befalede Tilliggende tilbage.

5) Skoves Udstykning kan efter Frdn. 1819 § 6 i Reglen ikke ventes bevilget i mindre Lodder end paa 100 Td. Land geometrisk Maal og selv da kun, forsaavidt Udstykningen kan ske uden Skade for Skoven, jfr. Cirk. 1861 Nr. 9, hvorefter Udstykning af Fredskov i Reglen vil blive negtet, med mindre vedkommende Distriktsforstmand maatte foreslaa og Andrageren indgaa paa at foretage saadanne hensigtsmæssige Kulturarbejder i den ved Ejendommen tilbageblivende Skov, hvorved denne vil vinde lige saa Meget, som den taber ved, at en Del af dens Areal afhændes. — I Indenrigsministeriets Skr. af 25de Maj 1852 er det antaget, at det i Henhold til Frdn. 1819 § 6 ogsaa maa ansees utilstedeligt at adskille flere til samme

Ejendom hørende særskilt beliggende Skovlodder, naar ikke enten disse hver for sig eller dog de Lodder, der forblive samlede, i det Mindste udgjøre 100 Td. Land geometrisk Maal.

(6) Efter Frdn. 1819 § 5 maa fraliggende Eng= Tørve- eller Hedelodder ikke uden særlig Tilladelse deles i mindre Lodder eller særskilt afhændes til Nogen, som ikke forud har Ejendom i Sognet. Denne Bestemmelse, der vistnok stod i Forbindelse med de tidligere gjældende Regler om Tiendens Ydelse i Kjærven, jfr. Lunns Haandbog over det danske Tiendevæsen" S. 253, har dog nu faktisk ingen Betydning. Der følges nemlig i Praxis med Hensyn til Delingen af saadanne Lodder ganske samme Regler som ved Delingen af Agerjorder, og der negtes aldrig Tilladelse til at afhænde Parceller til udensogns Mænd, naar kun Bestemmelsen i Frdn. 25de Juni 1810 § 8 i Slutn. bliver iagttagen.)

7) Er den Parcel, der ved Udstykningen af en Bondegaard udlægges som Hovedparcel, ikke bebygget, gjøres det til Betingelse, at Bebyggelsen skal finde Sted inden 1 Aar fra Udstykningsapprobationens Dato. Forsaavidt den paagjældende Udstykning ikke er i Strid med Frdn. 3die Decbr 1819, er det dog tvivlsomt, om der ikke maa gives en Frist af 3 Aar med Hovedparcellens Bebyggelse, jfr. Frdn. 6te Juni 1769 § 5 og ovenfor S. 107.

8) Parceller, der ikke udlægges som Hovedparceller, skulle enten bebygges eller forenes med anden Ejendom, Frdn. 1819 §§ 3 og 5. En Parcel, der ikke agtes bebygget, kan følgelig ikke afhændes til Nogen, der som f. Ex. en Fæster, en Skolelærer o.s.v., kun er Bruger af den Jord, han er i Besiddelse af. Dog gjøres der jevnlig Undtagelse fra denne Bestemmelse saaledes, at det tillades Vedkommende at drive Parcellen under den Ejendom, han har i Besiddelse, mod at den, saasnart Brugsforholdet ophører, enten bebygges eller forenes med anden Ejendomsjord. (Endnu mere er Bestemmelsen i Frdn. 1819 § 3 selvfølgelig til Hinder for, at en saadan Parcel afhændes til Nogen, der slet ikke har Jord i Besiddelse. Imidlertid synes Sen dog at gjøre en Undtagelse i saa Henseende med Hensyn til

fraliggende Eng- Skov- Tørve- Overdrevs- og Hedelodder. I Praxis har man imidlertid tidligere været meget utilbøjelig til at adoptere denne Undtagelse, og det kan heller ikke negtes, at det er meget tvilsomt, om det egentlig har været Frdn.s Mening at tilstede en Afvigelse fra Budet om, at Parcellerne enten skulle bebygges eller forenes med anden Ejendom, jfr. Frdn.s § 5. Der kan nemlig anføres en Del for, at det kun har været Hensigten for saadanne Lodders Vedkommende at gjøre en Undtagelse fra Reglen i §en om, at den Ejendom, hvormed en afhændet Parcel agtes forenet, enten skal grændse til den, eller være et for Parcellen bekvemt liggende jordløst Hus.*) — Hvad det sidste Paabud angaaer, maa det iøvrigt bemærkes, at man i Praxis forlængst er kommen bort fra Fordringen om, at den paagjældende Ejendom skulde grændse til Parcellen, og har ladet sig nøje med at forlange, at den skulde være bekvemt beliggende, hvortil kun krævedes, at den laa indenfor en Afstand af 3000 Alen. I de senere Aar er imidlertid ogsaa denne Fordring bleven opgiven, saa at der nu slet ikke tages noget Hensyn til, hvorledes de Lodder, der agtes forenede, ere beliggende for hinanden.)

Udlægges en Parcel til Bebyggelse, skal denne finde Sted inden 2 Aar fra Udstykningsapprobationens Dato under Straf efter Frdn. 1819 § 17. Til en saadan Parcel skulde der da efter Frdn.s § 4 altid henlægges mindst 1½ Td. boniteret Jord, men denne Bestemmelse overholdes ikke i Praxis, jfr. Cirk. 1861 Nr. 2. — Som i forrige § berørt, skulde det efter Frdn. 1819 § 14 altid opgives for Rentekammeret, til hvem Parcellen agtedes afhændet, og det maatte da tillige oplyses, hvorledes den agtedes anvendt. Dette fordres imidlertid nu ikke længere, og i Udstykningsapprobationen udtales der nu overhovedet Intet om, hvorledes Parcellerne skulle anvendes. Derimod maa Skjødet altid indeholde nøjagtig Oplysning herom.)

*) Saavidt vides, gaaer den nyere Frdn.s Praxis dog nu i en anden Retning, i ethvert Fald forsaavidt som man nu ikke længere er saa utilbøjelig som tidligere til at tillade, at slige Parceller afhændes til en Mand, der ikke ejer anden Ejendom, hvormed de kunne forenes.

Ved Udstykninger maa intet nyt Fællesskab indføres, Frdn. 1819 § 7, jfr. Frdn. 23de April 1781 § 34. Det kan saaledes ikke tillades at afhænde en Parcel til 2 eller flere Personer, der hver har sin Ejendom, til Forening med disse Ejendomme. Derimod er der selvfølgelig Intet til Hinder for, at en Parcel afhændes til flere Personer, der ere i Sameje om en Ejendom, til Forening med denne.

§ 26.

Om Fremgangsmaaden ved Udstykninger.

Efter Frdn. 25de Juni 1810 § 1, jfr. Pl. 21de April 1847, er det enhver Jordejer forbudt at afhænde eller overdrage Andre i Brug for længere Tid end 50 Aar enkelte Stykker af de ham tilhørende under Et matrikulerede Jorder (jfr. ovenfor § 24), forinden de ere ansatte til særligt Hartkorn og Gammelskat. Med Hensyn til den Fremgangsmaade, der i saa Henseende og i det Hele ved Behandlingen af Udstykningssager bliver at iagttage, mærkes Følgende:

1) Den, der ønsker sin Ejendom udstykket, har derom at henvende sig til en Landinspektør (jfr. ovenfor § 3) for at faa Jorderne opmaalte.

2) Jorderne blive derefter i Reglen at bonitere og taxere efter Taxationsfoden 24 som bedste Jord. Denne Jordbonitering bliver at foretage af 2 af de ifølge Lov 4de Juli 1850 i hvert Herred ansatte faste Jordboniteringsmænd, om hvis Beskikkelse m. v. henvises til, hvad ovenfor i § 4 er bemærket. Undtagelsesvis kan imidlertid en saadan Jordbonitering undgaaes. Efter Frdn. 1810 § 3 kan nemlig en i Anledning af en tidligere Udstykning afholdt Taxationsforretning lægges til Grund for Hartkornsfordelingen ogsaa ved senere Udstykninger af den paagjældende Ejendom, naar den ikke er ældre end 6 Aar, eller Kjøber og Sælger, hvis den er ældre, ere enige om at antage den. Denne Bestemmelse er gjentagen ved Lov 4de Juli 1850 § 4 dog med den Indskrænkning, at en saadan Forretning i intet Tilfælde maa lægges til Grund for yderligere

Hartkornsfordelinger, naar den er ældre end 10 Aar. Det er af Ministeriet antaget, at disse 10 Aar maa regnes fra Taxationsforretningens Dato til den Dag, da den nye Udstykningsforretning er udfærdiget af Landinspektøren, saa at altsaa den ældre Taxationsforretning paa den Tid, den af Landinspektøren benyttes ved Hartkornsfordelingen ikke maa være ældre end 10 Aar.

Den Taxation, der lægges til Grund ved Fordelingen af Hartkornet og Gammelskatten, maa være afholdt samtidig for alle de Jorder, der inddrages under Fordelingen. Det kan ikke tillades at sammenblande flere Taxationsforretninger, med mindre disse ere afholdte i umiddelbar Forbindelse med hinanden og saaledes i Virkeligheden maa betragtes som en Forretning.

3) Naar Taxeringen er tilendebragt, skulle de Parceller, der agtes udlagte, af Landinspektøren afsættes saavel paa et Kort over Ejendommen som i Marken og ansættes til Hartkorn og Gammelskat efter Forholdet mellem deres og den samlede Ejendoms boniterede Areal. Efter Frdn. 1810 § 4 maa ingen Parcel, hvor liden den end er, ansættes for mindre Hartkorn end 1/4 Album. I Praxis tillades det dog ikke sjældent, at Parceller afhændes uden Hartkorn. Derimod maa der ved Hartkornsansættelsen ikke antages andre Brøker end 1/4, 1/2 og 3/4 Album. Vil der ved Fordelingen udkomme andre Brøker, blive disse vel at anføre i Udstykningsberegningen, men derhos med passende Forstørrelse eller Forringelse at reducere til en af de nævnte Brøker, dog saaledes, at derved ikke skeer nogen Forandring i det Hartkornsbeløb, hvorfor den samlede Ejendom staaer anført, jfr. Frdn. 1810 § 4 og Frdn. 24de Jan. 1840 § 12. Noget Lignende gjælder med Hensyn til Gammelskatten, der kun maa fordeles i hele og halve Skillinger. Udstykningsberegningen affattes efter et af Ministeriet approberet Schema, jfr. Circ. 4de Novbr. 1845.

Efter Frdn. 3die Decbr. 1819 § 11 skal Landinspektøren derhos forfatte et Kort i 2 Exemplarer over den samlede Ejendom, hvorved det nu i Henhold til Pl. 21de April 1848

§ 2 bliver at iagttage, at det ene Exemplar udfærdiges i enkelte Dele, et Kort for hver Parcel. Dog er det ikke nødvendigt, at der udfærdiges et nyt Kort over den samlede Ejendom, idet man kan benytte et ældre Udstykningskort eller en Kopi af Matrikulskortet*).

Landinspektøren har fremdeles at afsætte Parcellerne i Marken med kjendelige og varige Mærker, samt at paase, at de saavidt muligt udlægges i regelmæssige Figurer og saaledes, at der tages Hensyn til Hegns og Vejes Forkortning, Frdn. 1819 § 11. Skulde Ejeren forlange nogen Parcel afsat paa en uforbelagtig Maade, bør Landinspektøren herom anmærke det Fornødne i Udstykningsberegningen, for at sætte Ministeriet i Stand til at bedømme, om der paa Grund af særegne Omstændigheder maatte være Anledning til desuagtet at approbere Udstykningen. Befindes Skylden for en uregelmæssig Udstykning at være hos Landinspektøren, maa han paa egen Regning omgjøre denne.

4) Naar det en Ejendom paahvilende Tiendevederlag er blevet konstateret og noteret i Registret til Skjøde og Panteprotokollerne overensstemmende med Lov 23de Jan. 1862, skal Landinspektøren ved Ejendommens Udstykning tillige fordele dette Vederlag paa de enkelte Parceller, jfr. nærmere nedenfor under § 51. — Fremdeles paahviler der enkelte Steder visse Ejendomme særegne Afgifter til Staten, navnlig de saakaldte

---

*) Det vil endog i Reglen være hensigtsmæssigst, at en Kopi af Matrikulskortet benyttes, jfr. Cirk. 29de Juni 1844, og der er derfor aabnet Adgang til mod en billig Betaling at faa en saadan udfærdiget, s. Pl. 21de April 1848 og Bekjendtgjørelse Nr. 184 af 15de Oktbr. 1874, hvorefter Betalingen er 5 Øre pr. Td. Land af den paagjældende Ejendom, dog ikke under 1 Kr. 33 Øre. Begjæring herom maa da rettes til Matrikulskontoret og indeholde saa nøjagtige Oplysninger som muligt om Ejendommens Beliggenhed (Amt, Herred, Sogn og By) samt det eller de Matrikulsnummere, hvorunder den er anført. — Benyttes en saadan Kopi, skal Landinspektøren dog prøve den i Marken, og hvis der findes Uoverensstemmelser, saavidt muligt skaffe Oplysning om Grunden til disse og foranledige dem rettede, jfr. Cirk. 29de Juni 1844.

kongelige Penge, hvis Fordeling paa Parcellerne kontrolleres af Ministeriet, jfr. Cirk. 29de Juni 1844. Derimod vedkommer Fordelingen af Arvefæsteafgifter o. s. v. ikke det Offentlige*).

5) Naar Landinspektøren har fuldført Udstykningsberegningen, afleverer han den, forsaavidt han ikke selv paatager sig Sagens videre Fremme, til Andrageren bilagt med:

a. et Kort over den samlede Ejendom og et Kort over hver af de enkelte Parceller,

b. en Udskrift af den til Grund for Udstykningsberegningen lagte Taxationsforretning, jfr. ovenfor § 4,

c. Attest fra Amtstuen om Ejendommens Hartkorn og Gammelskat; denne meddeles Landinspektøren, men ikke Andre, uden Betaling, Frdn. 25de Juni 1810 § 5; om dens Indhold, jfr. Cirk. 26de Marts 1861 Nr. 12, Skr. af 18de Juni 1863

---

*) Om Fordelingen af saadanne Ydelser indeholdes der overhovedet ikke nogen almindelig Regel i Lovgivningen. Dette vil nu ikke berede nogen videre Vanskelighed, hvor der er Spørgsmaal om en Arvefæsteafgift eller Lignende, da Ejeren her vil være nødsaget til at søge tilvejebragt en Overenskomst med den Afgiftsberettigede om Forholdets Ordning, jfr. Indenrigsministeriets Skr. Nr. 152 af 8de Juli 1874, se med Hensyn til et ganske særegent Tilfælde Ugeskr. for Retsv. 1874 S. 326. Anderledes stiller Sagen sig derimod, hvor der er Spørgsmaal om Bidrag, der ved en Landvæsenskommissionskjendelse eller Lignende ere paalagte en Ejendom til Dækning af Udgifterne ved et Vandløb o. s. v. Er en saadan Kjendelse ikke thinglæst, er det ikke muligt at forhindre, at Parceller frastilles uden at faa Del i Byrden, men selv om Thinglæsning har fundet Sted, og der saaledes muligen vil blive givet Parcelskjøderne Anmærkning om den Ejendommen paahvilende Forpligtelse, vil Forholdets Ordning let frembyde Vanskeligheder, da der savnes Regler saavel om, hvorledes Fordelingen skal ske som om af hvem den skal foretages. Kun i et Tilfælde har Lovgivningen givet Bestemmelser i saa Henseende, nemlig med Hensyn til Bidrag til Diger, se Lov Nr. 53 af 10de April 1874 § 10, jfr. nærmere nedenfor § 76. I alle andre Tilfælde maa det bero paa de konkrete Omstændigheder, hvorledes Forholdet skal ordnes.

Om hvorledes der skal forholdes med Hensyn til Ydelsen af det en udstykket Ejendom paahvilende Pligtarbejde til det Offentlige, se nærmere nedenfor § 50.

og Cirk. Nr. 75 af 3die April 1872 Nr. 4. Efter Indenrigsministeriets Skr. Nr. 135 af 1ste Juli 1874 gjælder denne Amtstuens Forpligtelse ogsaa med Hensyn til Ejendomme, der skulle inddrages under en i Anledning af en Udstykning af en anden Ejendom nødvendig Tiendeforbeling. Derimod er Amtstuen ikke forpligtet til at meddele Hartkornsattester uden Betaling til Brug ved Tiendeforbelinger, der ikke udføres i Forbindelse med og samtidig med en Udstykningsforretning,

d. hvis den Ejendommen paahvilende Tiende er konstateret og noteret overensstemmende med Lov 23de Jan. 1862, med en af vedkommende Retbetjent udfærdiget Attest om Tiendens Størrelse, jfr. Cirk. 3die April 1872 Nr. 5, i modsat Fald med en Erklæring herom, jfr. Cirk. 15de Marts 1862, hvilken Erklæring dog kan udfærdiges af Landinspektøren selv eller vedkommende Ejer — samt

e. hvis den til Grund for Udstykningen lagte Taxationsforretning er ældre end 6 Aar, med alle Vedkommendes Erklæring om, at de ere tilfredse med samme.

Ansøgningen om Udstykningsapprobationen — der, forsaavidt der er Spørgsmaal om Afvigelser fra de lovbestemte Regler om Retten til Udstykning eller om Indrømmelse af særlige Begunstigelser ved dennes Foretagelse, jfr. i det Følgende under Nr. 6, maa skrives paa stemplet Papir til 65 Øre, Lov 19de Febr. 1861 § 66, jfr. § 85, se Lov Nr. 30 af 21de Marts 1874 § 1 og Bekjendtgj. Nr. 159 af 1ste Decbr. 1874, — bliver derefter forsynet med vedkommende Sogneraads, Retsbetjents og Amtmands Erklæring at indsende til Indenrigsministeriet. — I Cirk. af 26de Marts 1861 Nr. 11 har Ministeriet udtalt, at der fra Sammes Side ikke haves Noget at erindre imod, at Sogneraadenes Formænd paa disses Vegne paategne Ansøgninger om Udstykningsapprobationer, men det er dog et Spørgsmaal, om dette er foreneligt med Lov 6te Juli 1867 om Landkommunernes Styrelse. Sogneraadet ansees iøvrigt ikke pligtigt til at udtale sig om de det forelagte Udstykningssager, se Indenrigsministeriets Skr. Nr. 329 af 21de Decbr. 1872.

6) Stundom kan dog en simplere og mindre bekostelig Fremgangsmaade følges. Er det nemlig en mindre betydelig Jordlod, der agtes fraskilt Ejendommen, kan Ministeriet, naar alle Vedkommende derom ere enige, tillade, at Matrikulstaxterne lægges til Grund ved Fordelingen af Hartkornet og Gammelskatten m. v., og at denne foretages af Ministeriet, jfr. Lov 4de Juli 1850 § 4. I saa Fald fordres der derhos kun indsendt Kort in duplo over den Lod, der agtes fraskilt, med vedtegnede Maal paa alle Grændselinier, saaledes at Parcellen derefter kan afsættes paa Matrikulskortet. I Reglen vil en saadan Skyldsætning ved Ministeriets Foranstaltning altid kunne ventes foretagen, naar den paagjældende Lod ikke er større end 1 Td. Land geometrisk Maal, og ligeledes naar den udgjør 2 à 3 Tdr. Land, men i saa Fald dog kun under Forudsætning af, at den er særskilt beliggende, og at det ved Erklæringer fra vedkommende Sogneraad, Taxationsmændene eller en Landinspektør gjøres antageligt, at Loddens Bonitet ikke i nogen væsentligere Grad er forandret siden Matrikuleringen. Er den paagjældende Lod en til Tørveskjær utjenlig Moselod, en Sandflugts- eller Hedelod, der enten henligger uopdyrket, eller hvis Opdyrkning dog først er paabegyndt nogle faa, højst 6 Aar, før Skyldsætningen begjæres foretagen, vil denne kunne forventes udført, selv om Loddens Areal er noget større end foranført, jfr. Cirk. 26de Marts 1861 Nr. 7 og 3die April 1872 Nr. 3.

Det er i det Foregaaende forudsat, at de Jorder, der skulle skilles fra hinanden, have fælles Hartkorn og Gammelskat, men iøvrigt komme i det Hele de samme Regler til Anvendelse, naar de kun have fælles Gammelskat, kun at der i saa Fald ikke bliver Tale om nogen Hartkornsfordeling. Dog er man i Praxis noget mindre streng med at fordre den sædvanlige Fremgangsmaade iagttagen, navnlig naar der er Spørgsmaal om at udsondre en Fælleslod, der med Hensyn til Gammelskatten henhører under en stor Mængde Ejendomme, da det i saa Fald vilde blive altfor uforholdsmæssigt kostbart, at følge de almindelige Regler. Der erholdes da

uden Vanskelighed Tilladelse til, at vedkommende Landinspektør lægger Matrikulstaxterne til Grund ved Gammelskattens Fordeling, og der fordres kun Kort over Fællesloddet*).

7) Bestemmelserne i Frdn. 1810 og 1819 om, hvad den, der ansøger om Approbation paa en Udstykning, og navnlig hvad Landinspektøren har at iagttage, for at Ansøgningen behørig oplyst kan blive forelagt Ministeriet, ere blevne indskjærpede og nærmere bestemte ved en Række af ministerielle Cirk., som det er af Vigtighed nøje at kjende og følge, da Sagen ellers af Ministeriet bliver tilbagesendt og Afgjørelsen saaledes opholdt**).

Som de væsentligste af disse Bestemmelser maa mærkes:

a. Er den paagjældende Ejendom en Parcel af en tidligere udstykket Ejendom, maa det i Ansøgningen oplyses, hvornaar Udstykningen har fundet Sted, hvilket navnlig er af Vigtighed, naar Ejendommen staaer for 1 Td. Hartkorn eller derover, da en saadan Ejendom, som foran bemærket, bliver at betragte som en Gaard, indtil det bevises, at den er en mindre Parcel af en tidligere udstykket Gaard, hvoraf en Hovedparcel er bleven tilbage. Mangler saadan Oplysning, vil dette have til Følge, at Ministeriet, naar Betingelserne i

*) Ordningen af Gammelskatsforholdene give iøvrigt ikke sjældent Anledning til betydelige Vanskeligheder, navnlig paa Grund af, at der ofte er Tvivl om, hvilke Ejendomme der med Hensyn til Gammelskatten høre sammen. Om den Fremgangsmaade, der bliver at iagttage, naar flere iøvrigt selvstændige Ejendomme have fælles Gammelskat, og en af dem skal udstykkes m. v., er der givet en Række Forskrifter i Cirk. 29de Juni 1844, 4de Novbr. og 6te Decbr. 1845, jfr. E. Mørup „om Gammelskatsordningen".

**) De Bestemmelser, hvorom der her er Tale, have nærmest til Øjemed at skaffe Ministeriet de Oplysninger, der kunne være af Betydning ved Afgjørelsen af Spørgsmaalet om, hvorvidt og paa hvilke Betingelser Udstykningen kan approberes. Om hvad Landinspektøren har at iagttage med Hensyn til Udstykningens Udførelse, for at denne kan blive noteret i Matrikulen, indeholdes nærmere Oplysninger i Cirk. af 19de Febr. 1820, 29de Juni 1844, 4de Novbr. 1845, 6te Decbr. 1845 og 4de Marts 1848.

Frdn. 3die Decbr. 1819 § 1 ikke ere tilstede, enten negter Approbationen eller gjør dennes Meddelelse afhængig af, at Vedkommende løser Bevilling, jfr. Circ. 30te Novbr. 1852 Nr. 1 og 14de Decbr. 1854. Er der Mulighed for, at en saadan kan blive forlangt, jfr. ovenfor § 25 Nr. 3, bør selve Ansøgningen altid indeholde en udtrykkelig Erklæring om, hvorvidt Vedkommende er villig til at løse den.

b. Ved enhver Udstykning har Landinspektøren at meddele Oplysning om, hvorvidt der paa vedkommende Ejendom findes Skov, og i saa Fald om sammes Beskaffenhed og Beliggenhed i Forhold til anden Skov. Er det indsendte Hovedkort en Kopi af et ældre Udstykningskort eller Matrikulskortet, og der paa dette findes Skovsignaturer, uagtet der ikke længere findes Skov paa Ejendommen, skal Uoverensstemmelsen mellem Kortet og Marken anmærkes baade i Udstykningsberegningen og paa Kortet, hvorhos der i den førstnævnte saavidt muligt skal meddeles Oplysning om Beskaffenheden af den tidligere paa Ejendommen værende Skov, saavelsom om, naar og af hvem den er bleven ryddet. Findes der paa Ejendommen Skov, der ved den tilsigtede Udstykning vil blive delt, bør der vedlægges Sagen en Erklæring om, hvorvidt Ejeren vil afholde Udgifterne ved en Undersøgelse af vedkommende Distriktsforstmand, jfr. iøvrigt Circ. 6te Juni 1835, 6te Decbr. 1845, 30te Novbr. 1852 Nr. 3, 1ste Febr. 1853 og 26de Marts 1861 Nr. 9.

c. Landinspektøren skal paa Hovedkortet over Ejendommen antegne hver særskilt beliggende Jordlods omtrentlige Afstand ad sædvanlig Vej fra og Beliggenhed for Gaarden eller Huset og sammes Hovedlod. Fremdeles skal han anmærke, hvor Bygningerne ere opførte paa Lodden, og saafremt en Parcel agtes forenet med anden Ejendom, da hvor den tilgrændser Kjøberens Ejendomsjord, eller hvor langt den er denne fraliggende, Circ. 21de Jan. 1851, 1ste Febr. 1853 og 22de Maj 1858. Den sidste Opgivelse synes dog nu temmelig overflødig, da der som ovenfor berørt ikke længere føres nogen Kontrol

med, at den Ejendom, hvormed Parcellen skal forenes, er belejlig beliggende.

d. Paa Hovedkortet skulle Parcellernes Nummere betegnes med store og tydelige Tal, de enkelte Lodders geometriske, og hvis Forretningen ikke grunder sig paa Matrikulskarterne, tillige deres boniterede Areal anføres, samt endelig Ejendommens forskjellige Bestanddele, saasom Krat, Skov, Eng, Tørvemose, Hede o. s. v. angives med tydelige Signaturer, Cirk. 22de Maj 1858.

e. Landinspektøren har paa samtlige Udstykningsdokumenter at afgive Attest om, at Forretningen er udført enten af ham selv personlig eller i alt Fald under hans personlige Tilstedeværelse og specielle Tilsyn, Cirk. 10de Febr. 1855 og 22de Maj 1858, jfr. ovenfor § 3.

f. Saafremt Parcelkortene ønskes forsynede med den i Pl. 21de April 1848 befalede Paategning om at være overensstemmende med Matrikulskortet, bør dette i Ansøgningen udtrykkelig begjæres med Angivelse af, paa hvilken Amtstue Kortene ønskes indløste. Attesten betales med 1 Øre pr. Td. Land, dog ikke under 1 Kr., jfr. Pl. 21de April 1848 og Bekjendtgjørelse Nr. 134 af 15de Oktbr. 1874 II.

8) For saavidt muligt at forebygge, at Udstykningssager, efter at være indkomne til Ministeriet, skulle blive tilbagesendte for at blive forsynede med yderligere Oplysninger, er det ved flere Cirk. og senest ved Cirk. Nr. 75 af 3die April 1872 paalagt Amtmændene, forinden de indsende Sagerne, hvilket skal ske uden Udgift for Andrageren, jfr. Indenrigsministeriets Skr. Nr. 21 af 30te Jan. 1878, nøje at paase, at de ere behørig oplyste og dokumenterede, og i fornødent Fald henlede de Paagjældendes Opmærksomhed paa Nødvendigheden af, at de forefundne Mangler afhjælpes. Fremgaaer det af Akterne, at Ejeren af den paagjældende Ejendom tillige ejer andre Jorder, der efter deres Hartkorn maa formodes at være Gaarde, maa det af Amtet undersøges, om denne Formodning er rigtig, og i bekræftende Fald, om og da med hvilken Hjemmel de flere Gaarde drives under et samlet Brug.

9) Naar Udstykningssagen ledsaget af de ifølge det Foranførte fornødne Oplysninger er indkommen til Ministeriet, og der fra Sammes Side Intet mod Udstykningen findes at erindre, blive Udstykningsdokumenterne der reviderede, Parcellerne afsatte paa Matrikulskortet og den fornødne Notering foretagen i Matrikulens Dokumenter om de udlagte Parcellers Matr.-Nr., Hartkorn og Gammelskat. Derefter udfærdiges Udstykningsapprobationen, hvorom Ansøgeren gjennem Amtet meddeles Underretning, og Handlerne om Parcellerne kunne nu endelig berigtiges ved Udfærdigelse af Skjøder paa samme. I disse maa Parcellernes Hartkorn, Gammelskat og Tiende, hvis denne er konstateret og noteret, anføres, hvorhos det maa angives, hvorledes Parcellerne skulle anvendes. Skjødet forevises derefter for Amtmanden, uden hvis Paategning det ikke kan antages til Thinglæsning, Frdn. 1810 § 7 og 1819 § 15 samt Pl. 21de. April 1847.

Naar endelig det med Amtmandens Paategning forsynede og thinglæste Skjøde forevises paa Amtstuen tilligemed et Kort over Parcellen, forsynet med Matrikulskontorets Attest om, at det er overensstemmende med Matrikulskortet samt med Retsskriverens Paategning om, at det har været forevist i Retten ved Skjødets Thinglæsning, jfr. Pl. 21de April 1848 § 2, kan der i Amtstuens Bøger aabnes en ny Skattekonto for Parcellen. Denne kommer da for Fremtiden til at bære en forholdsmæssig Del af de den samlede Ejendom tidligere ligeoverfor det Offentlige paahvilende Skatter og Byrder, forsaavidt disse kunne deles; i modsat Fald komme de til at hvile paa Hovedparcellen imod Erstatning til dennes Ejer fra Ejerne af de mindre Parceller, jfr. Frdn. 1810 § 8 og 1819 § 4, Noget, hvorom der dog nu sjældent vil blive Tale, se nærmere nedenfor §§ 50 og 51.

Enhver maa vogte sig for at slutte endelig Handel om Parceller af en Ejendom, hvis Udstykning endnu ikke er approberet, saavel som for at opføre Bygninger eller anvende Bekostninger paa saadanne Parceller, da dette bliver aldeles uden Indflydelse paa Udstykningsapprobationens Meddelelse, og han

saaledes udsætter sig for betydelige Tab, hvis denne negtes, Cirk. 6te Decbr. 1845 Post 1 og 14de Decbr. 1854.

Anmærkning 1. Naar Jorder, der høre til forskjellige Ejendomme, ombyttes med hinanden, skulde der egentlig finde en Udstykning Sted af begge de paagjældende Ejendomme, jfr. Frdn. 25de Juni 1810 § 10. Ere de Jordstykker, der ombyttes, imidlertid lige store i boniteret Maal, saa at Magestiftet ikke vil medføre nogen Forandring i de paagjældende Ejendommes Hartkorn og Gammelskat, har man dog i Praxis indført en langt simplere og mindre bekostelig Fremgangsmaade. Det fordres nemlig i saa Fald kun, at de Arealer, der skulle magelægges med hinanden, taxeres og beregnes af en Landinspektør, der derefter forfatter en Magelægsberegning, som indsendes til Indenrigsministeriet tilligemed Kort in duplo over de magelagte Arealer, hvoraf det ene Expl. maa udfærdiges i enkelte Dele, et Kort over de hver Ejer ved Magelæget tillagte Jorder. Naar Magelægsdokumenterne da der ere reviderede og befundne rigtige, meddeles der Approbation paa Magelæget, uden at derved skeer nogen Forandring i de paagjældende Ejendommes Hartkorn og Gammelskat. Ere de Arealer, der skulle magelægges, ubetydelige (jfr. ovenfor under Nr. 6), kunne Matrikulstaxterne lægges til Grund ved Magelægets Foretagelse. — Høre de paagjældende Jorder under forskjellige Byer, kan Sagen dog kun ordnes paa den heromhandlede Maade, naar de magelagte Arealer støde op til de Byers Jorder, hvortil de fremtidig skulle høre, og selv da i Reglen kun, naar Byerne ligge i samme Kommune. Er dette Sidste nemlig ikke Tilfældet, kan der let ved et saadant Magelæg opstaa Vanskeligheder med Hensyn til kommunale Forhold i forskjellige Retninger. — Magelæg mellem Hovedgaards- og Bondejord kan kun finde Sted, naar der foreligger Erklæringer fra de paagjældende Fæstebønder om, at de ere tilfredse med Taxationen og Magelæget; er den paagjældende Bondejord ikke for Tiden bortfæstet, maa Taxationen overværes af en paalidelig af Amtet udnævnt Mand, Cirk. 11te Jan. 1806. Vedkommende Landinspektør maa derhos som allerede ovenfor

i § 3 bemærket, altid erhverve speciel Autorisation til at udføre et saadant Magelæg*).

Anmærkning 2. Kjøbstadjorder kunne frit udstykkes. Derimod blev det ved Pl. 19de Marts 1790, jfr. Kanc. Skr. 23de Oktbr. 1819 m. fl., paabudt, at der ved Udstykningen af saadanne Jorder altid skulde finde en Fordeling Sted af de disse paahvilende Afgifter efter forudgaaet Opmaaling og Taxering, samt at intet Parcelskjøde maatte antages til Thinglæsning, forinden det i saa Henseende Fornødne var iagttaget. Da Staten imidlertid opkrævede Skatterne af Kjøbstadjorderne under Et og saaledes havde mindre Interesse af at kontrollere deres Udstykning, har den Fremgangsmaade, der iagttages ved Udstykninger af Landejendomme, hidtil ikke altid været fulgt ved Udstykninger af Kjøbstadejendomme, men der er i saa Henseende blevet forholdt paa forskjellig Maade i de forskjellige

*) Her er nærmest kun tænkt paa Magelæg, der finde Sted mellem 2 i Nærheden af hinanden liggende Ejendomme og som have til Øjemed bedre at samle de til disse hørende Jorder. De magelagte Arealer blive derfor ogsaa i Fremtiden at betragte som integrerende Dele af de Ejendomme, hvortil de ere henlagte. I Praxis bliver der imidlertid ikke sjældent Tale om Magelæg mellem Hovedgaards- og Bondejord, der ikke have til Øjemed at bevirke en Forandring i Grændserne for allerede bestaaende Agerbrug, men kun foretages for at skaffe Godsejeren fri Raadighed over et bestemt Areal, altsaa udelukkende gaa ud paa at overføre Bondejordsforpligtelsen fra et Areal til et andet. Om dette Forhold haves ikke nærmere Regler i Lovgivningen. Et saadant Magelæg vil imidlertid ikke kunne finde Sted uden Indenrigsministeriets Samtykke, men dette negtes kun under særegne Forhold. Iøvrigt maa her iagttages en lignende Fremgangsmaade som ved et egentligt Magelæg, og navnlig kræves det, at de magelagte Arealer skulle være lige store i boniteret Maal. Dog maa det bemærkes, at det, hvis det er en Bondegaard, man paa denne Maade ønsker at faa fri Raadighed over, gjøres til Betingelse, at der af Vederlagsarealet skal dannes en omtrent lige saa god Gaard til bestandig Vedligeholdelse som saadan overensstemmende med Lovgivningens almindelige Regler om Bøndergaarde, og egner Vederlagsarealet sig derfor ikke hertil, f. Ex. fordi det bestaaer af mange spredte Lodder, kan Arrangementet ikke komme i Stand, jfr. Folkethingstidenden for 18⁷²/₇₃ S. 2790.

Kjøbstæder). Nu er det imidlertid ved Lov 11te Febr. 1863 angaaende Kjøbstædernes kommunale Beskatning § 9 bestemt, at, naar den til Kjøbstaden hørende Grund paa den i Loven foreskrevne Maade er bleven sat i Hartkorn, jfr. ovenfor § 6 Anmærkning 1, maa ingen Forandring ved disse Grunde foretages uden efter formelige Udstykningsdokumenter affattede efter de for Udstykninger af Landejendomme gjældende Regler og efter at deres Rigtighed er anerkjendt af Indenrigsministeriet. — Denne Lov gjælder imidlertid ikke for Kjøbenhavn, og der føres vedblivende ingen Kontrol fra Statens Side med de her forefaldende Udstykninger.

B.

Om Omdelinger af Jordejendomme.

§ 27.

Tidligere var Godsejeren ikke andre Indskrænkninger undergiven med Hensyn til Omdelingen af sit Fæstegods, end at han maatte paase, at ingen Gaard derved blev nedlagt (jfr. ovenfor § 24), hvilket efter Praxis først antoges at være Tilfældet, naar den gik ned under 1 Td. Hartkorn. Der havdes fremdeles ingen Regler om, hvor store de udlagte Parceller skulde være, eller om, hvorledes de skulde anvendes, og Godsejeren var derhos ikke pligtig til enten at bebygge dem eller forene dem med andre Ejendomme, men kunde ogsaa f. Ex. bortleje dem til Ejeren af en Selvejergaard. Kun maatte han ikke indtage dem under Hovedgaarden. — (Som en ejendommelig Bestemmelse maatte derhos mærkes Reglen i Frdn. 25de Marts 1791 § 4, hvorefter en Godsejer, naar han nedlagde en Gaard, fordi han ikke kunde faa den bortfæstet, kun kunde henlægge dens Jorder til andre Gaarde, naar disse ikke derved vilde faa et Tilliggende af over 12 Tdr. Hartkorn eller 160 Tdr. Land.)

Som det vil sees, var Retten til at omdele Jorder saaledes tidligere langt mindre begrændset end Retten til at

udstykke Jorder. I saa Henseende er der imidlertid nu paa et enkelt Punkt skeet en meget væsentlig Forandring. Efter Lov Nr. 36 af 9de Marts 1872 § 1 bliver det nemlig for Fremtiden at iagttage, at ingen Fæstegaards Tilliggende ved Ombeling nedbringes til en mindre Størrelse end 20 Tdr. boniteret Jord til Taxten 24, og en Gaard, som allerede nu ikke har en saadan Størrelse, kan derfor slet ikke ombeles. Som Gaard bliver efter Paragrafen her ethvert Bondested at anse, hvis Hovedbedrift er Agerbrug, og som har et Tilliggende af 1 Td. Hartkorn eller derover, medmindre det bevises at være Parcel af en Gaard, der lovlig er nedlagt, eller ved hvis Deling en Hovedparcel er ladt tilbage, eller at dets Tilliggende er Jord, som ved Udskiftningen er holdt udenfor, hvad der blev tillagt Gaardene. Efter Lovens § 2 kan der ikke ske Undtagelse fra denne Regel ved Bevilling. Derimod skal den ikke være til Hinder for, at en Gaard ombeles,

1) naar den Jord, der fratages Gaarden, agtes indtagen til Skovs Opelskning og Fredning; om denne Bestemmelses Forstaaelse se ovenfor § 21;

2) naar den fraskilte Jord i Henhold til tidligere Bevilling eller efter § 2 i Lov af 19de Febr. 1861 om nogle Forandringer i Fæstelovgivningen agtes indtagen til Benyttelse som Hovedgaardsjord;

3) naar Hovedparcellen afhændes til Selvejendom med et Tilligende, som godtgjøres at være tilstrækkeligt til en Gaardmandsfamilies Ernæring. Hvorledes dette skal godtgjøres, er ikke nærmere bestemt i Loven. I Praxis ansees en af vedkommende Sogneraad herom afgiven Erklæring som tilstrækkelig.

Medens saaledes Reglen i Frdn. 3die Decbr. 1819 § 1, saaledes som samme er bleven forstaaet i Praxis, er bleven gjort anvendelig ogsaa med Hensyn til Ombelinger af Fæstegaarde, og det endog i skjærpet Form, forsaavidt der ikke ved Bevilling kan gjøres Undtagelse fra samme, haves der derimod stadig ingen Bestemmelser med Hensyn til Anvendelsen m. v. af de udlagte Parceller. Hvad Reglen i Frdn. 25de Marts

1791 § 4 angaaer, er denne nu uden praktisk Betydning, da det ikke længere kan tillades Godsejeren at nedlægge Gaarden i det i Paragrafen omhandlede Tilfælde.

Hvad Fremgangsmaaden ved Omdelinger af Fæstegods angaaer, komme de om Udstykninger gjældende Regler i det Hele til Anvendelse, jfr. Frdn. 25de Juni 1810 §§ 11—13, Pl. 21de April 1848 og Lov 4de Juli 1850 § 3. Dog skal det bemærkes, at det ikke er nødvendigt, at det ene Expl. af Kortet udfærdiges i enkelte Dele, et over hver Parcel.

Om Jorders Sammenlægning.

§ 28.

En Sammenlægning af Jord finder Sted, naar Jorder, der hidtil have henhørt under forskjellige Brug, sammendrages for i Fremtiden at drives under et Brug.

I Lovgivningen haves ingen almindelige Bestemmelser om Retten til at sammenlægge Jord, og navnlig ikke om, hvor stor en Landejendom maa blive; thi vel have Nogle ment, at Bestemmelsen i Frdn. 25de Marts 1791 § 4, hvorefter ingen Bondegaards Tilliggende maa forøges til mere end 12 Tdr. Hartkorn eller 160 Tdr. Land ved Hjælp af Jorder, der tages fra en Gaard, der nedlægges, fordi den ikke kan faaes bortfæstet, skulde have en mere almindelig Betydning, men dette er urigtigt. Den kan kun komme til Anvendelse i det i Paragrafen omtalte nu upraktiske Tilfælde. Men medens der saaledes ikke efter Lovgivningen i Almindelighed kan siges at være Noget til Hinder for, at En udvider sit Agerbrug ved at inddrage tilstødende Jorder under samme, og det uden Hensyn til, hvor stor den samlede Ejendom derved bliver, maa det dog bemærkes, at flere af de i det Foregaaende omhandlede Lovbestemmelser angaaende Raadigheden over Landejen-

domme meget ofte faktisk ville kunne være til Hinder herfor. I Henhold hertil kunne følgende Regler opstilles.)

1. Frie Jorder kunne frit sammenlægges med andre frie Jorder, medmindre det er en Del af en Hovedgaard, man vil henlægge under en anden Ejendom, idet da Betingelserne for, at Hovedgaarden kan udstykkes, maa være tilstede, jfr. ovenfor § 25 Nr. 1. Dog maa det bemærkes, at det er tvivlsomt, om de i Henhold til Frdn. 15de Juni 1792 § 12 udlagte Ejendomme atter kunne forenes med de Hovedgaarde, hvorfra de ere skilte. jfr. H. R. T. 18⁶⁷/₆₈ S. 549*)

2. Frie Jorder kunne frit henlægges under Bondejorder med den under Nr. 1, 1ste Punktum nævnte Indskrænkning.

3. Efter Frdn. 6te Juni 1769 maa Bondejord ikke henlægges under en Hovedgaard, og som ovenfor i § 11 Nr. 1

---

*) Professor Ewaldsen har med Hensyn hertil i sin Obligationsrets specielle Del S. 128 Note 2 udtalt, at Frdn. formentlig ikke giver Anledning til at antage, at Godsejeren ved at benytte den ved § 12 hjemlede Begunstigelse skulde have paadraget sig Indskrænkninger i Raadigheden over den i Parcellerne indeholdte Hovedgaardsjord og f. Ex. skulde være udelukket fra atter at forene Hovedgaardsparcellerne, men den indtagne Bondejord maa, hvis han gjør dette, atter udlægges til Bondebrug. Rigtigheden heraf er nu maaske ikke hævet over al Tvivl, men det maa iøvrigt bemærkes, at det Ejendommelige ved de i Henhold til Frdn. 15de Juni 1792 § 12 udlagte Hovedgaardsparceller just er, at de i sig indeslutte en Del Bondejord (denne er sikkert neppe engang særlig skyldsat ved den nye Matrikul), og at det er af Hensyn til denne Ejendommelighed, at Spørgsmaalet i Texten er rejst. Det maa jo nemlig erindres, at den under Hovedgaardsparcellen indtagne Bondejord i det Hele maa betragtes som fri Jord (jfr. ovenfor S. 90) og det bliver saaledes en Begrændsning af den almindelige Regel om Adgangen til at sammenlægge frie Jorder, hvis man vil forbyde, at de heromhandlede Parceller i deres Helhed indlægges under Hovedgaarden. At dette nu tidligere maatte være forbudt, kan der jo ingen Tvivl være om, da Bestemmelsen i Frdn. 1792 ellers vilde være meningsløs; men efter at Hoveriet er afskaffet, synes der unegtelig ingen Grund at være til at modsætte sig Inddragelsen under Hovedgaarden, og der føres derfor vistnok heller ikke i Praxis nogen Kontrol med, at dette ikke skeer. Strengt taget synes Godsejeren imidlertid ikke at kunne gjøre det uden Tilladelse.

berørt, har man i Praxis, skjøndt neppe med Rette, forstaaet denne Bestemmelse som indeholdende et Forbud mod overhovedet at henlægge Bondejord under en Ejendom bestaaende af fri Jord. Udenfor de i den nævnte Paragraf omhandlede lovbestemte Tilfælde vil der vanskelig kunne blive Tale om Undtagelse fra dette Forbud.

4. Bondejorder kunne frit sammenlægges med Bondejorder, naar ikke derved en Gaard eller et Tvangshus nedlægges eller fratages Mere af deres Tilliggende, end Udstyknings- og Ombytnings-Lovgivningen eller den Bestemmelse, i Henhold til hvilken Tvangshuset er udlagt, tilsteder. Det er vistnok en ikke ubetydelig Indskrænkning, Retten til at sammenlægge Bondejorder saaledes er undergiven, men det maa dog herved erindres, dels at man i Praxis betydelig har indskrænket Antallet af de Ejendomme, der kunne henregnes til Gaardenes Klasse, ved herfra at udelukke alle nydannede Ejendomme uden Hensyn til deres Størrelse, samt derhos faktisk betydelig har nedsat Grændsen for det Tilliggende, der ved Udstykningen af en Bondegaard skal blive tilbage ved denne, dels at kgl. Resol. af 5te Juli 1815 hjemler Indenrigsministeriet Ret til at bevilge Bøndergaardes Sammenlægning. Hvad Udøvelsen af denne sidste Ret angaaer, har der en Tid været en Tilbøjelighed til at sætte 20 Td. Hartkorn som en Grændse, der ved en saadan Sammenlægning ikke maatte overskrides, men ligesom Resol. af 1815 udtrykkelig bemyndiger Rentekammeret eller nu Indenrigsministeriet til at meddele Bevillinger til Gaardes Sammenlægning uden Hensyn til den Størrelse, den samlede Ejendom derved vil faa, saaledes er man i Praxis forlængst kommen bort fra at sætte nogen bestemt Grændse i saa Henseende. Efter Resol. af 1815 skulde der i den nedlagte Gaards Sted altid udlægges mindst et Hus med et Tilliggende af 3 Td. Land Middeljord til bestandig Vedligeholdelse med Bygninger og Beboere, men Ministeriet kan nu i Henhold til en kgl. Resol. af 22de Septbr. 1865 paa Andragende indrømme Fritagelse herfor.

Tidligere har Administrationen anseet sig berettiget til i Henhold til Resol. af 1815 ogsaa at meddele Bevillinger til

Sammenlægninger af Fæstebøndergaarde, og der er, som ovenfor i § 11 Nr. 2 berørt, neppe skeet nogen Forandring i saa Henseende ved Lov Nr. 36 af 9de Marts 1872.

Endnu skal bemærkes, at det, selv naar der Intet er til Hinder for en Sammenlægning af flere Selvejendomme, dog vil være nødvendigt at erhverve Indenrigsministeriets Tilladelse hertil, da man ellers ikke vil kunne faa de sammenlagte Jorder samlede paa en Konto i Amtstuens Bøger. — Bevillinger til Bøndergaardes Sammenlægning betales med 29 Kr.

Naar tvende Ejendomme saaledes ere blevne sammenlagte synes de for Fremtiden i alle Retninger at maatte betragtes som en samlet Ejendom, hvilket da navnlig gjælder, hvor tvende Bøndergaarde ere blevne sammenlagte ifølge Bevilling. Dette hævdes nu vistnok ogsaa i det Hele i Praxis, men denne gjør dog en mærkelig Undtagelse i saa Henseende, forsaavidt der bliver Spørgsmaal om en Udstykning af Ejendommen. Det er allerede ovenfor fremhævet, at Reglen i Frdn. 3die Decbr. 1819 § 8 ikke længere overholdes, men at det ansees tilladeligt at frastille særlig skyldsatte Parceller, uden at en formelig Udstykning finder Sted. Det maa indrømmes at være en Konsekvents heraf, at man, naar der bliver Spørgsmaal om Udstykningen af et af de under den sammenlagte Ejendom hørende Matr. Nr. ikke forlanger de andre Matr. Nr. med inddragne under Udstykningen, men i den senere Tid er man gaaet endnu et Skridt videre, idet man, naar der bliver Spørgsmaal om at udstykke en Ejendom bestaaende af 2 sammenlagte Gaarde, betragter disse som endnu bestaaende hver for sig, saa at Approbation paa Udstykningen f. Ex. negtes, naar det ene Matr. Nr. ved samme vil blive bragt ned under 1 Td. Hartkorn, selv om den samlede Ejendom maaske vilde beholde over 20 Td. boniteret Jord tilbage. Dette er foranlediget derved, at der ofte gjøres Forsøg paa gjennem en fingeret Sammenlægning af 2 Gaarde, hvortil Bevilling i Reglen ikke negtes, at blive i Stand til at faa den ene af disse udstykket i et Omfang, som man ellers ikke vilde kunne opnaa, men naar der ikke i Bevillingen er taget udtrykkelig

Forbehold i saa Henseende, synes der ikke at kunne være Hjemmel for Ministeriet til at negte Approbation paa en Udstykning af den samlede Ejendom, der, naar denne tages som en Helhed, maa siges at fyldestgjøre Lovens Betingelser med Hensyn til Størrelsen af den tilbageblivende Hovedparcel m. v.

Anmærkning. Forskjelligt fra Sammenlægning er det Tilfælde, at nogle til en Ejendom hørende Jorder midlertidig overlades Brugeren af en anden Ejendom for at drives under denne, men de om Sammenlægning gjældende Regler komme dog tildels ogsaa her til Anvendelse. — Saaledes maa det, som i § 11 bemærket, ansees stridende mod Frdn. 6te Juni 1769 endog kun aldeles midlertidig at drive Bondejord under en Hovedgaard, og det er ligeledes ulovligt uden særlig Tilladelse at drive Bøndergaarde under Et, selv om man ikke agter at sammenlægge dem. Derimod kunne Udstykningslovgivningens Bestemmelser ikke være til Hinder for en saadan midlertidig Forening af flere til forskjellige Ejendomme hørende Jorder, selv om der mulig af Hensyn til samme ikke vilde kunne være Tale om at faa Tilladelse til at sammenlægge dem.

(Andet Afsnit.)

Om de forskjellige Lejeforhold med Hensyn til faste Ejendomme paa Landet.

§ 29.

Indledende Bemærkninger.

Som allerede tidligere bemærket, maa det staa Ejeren af en fast Ejendom paa Landet frit for at overdrage dennes Brug til en Anden, naar han blot ikke derved krænker Trediemands Ret. De Lejeforhold, der saaledes kunne opstaa, fremtræde under forskjellige Benævnelser, dels efter Gjenstandens forskjellige Beskaffenhed, dels efter Tiden, hvorpaa Forholdet er indgaaet. Er Gjenstanden saaledes et egentligt Agerbrug, kaldes Lejeforholdet med en almindelig Benævnelse Forpagtning, idet man da atter skjelner mellem de frie Forpagtninger, Livsfæste, Arvefæste og de lange eller tvungne Forpagtninger efter Frdn. 15de Juni 1792. Er Gjenstanden et Hus, kaldes Forholdet i Almindelighed Leje, der da enten kan være simpelt Leje eller Livsfæste. Er Hovedgjenstanden endelig en Besætning, kaldes Forholdet Hollænderi- eller Mejeriforpagtning. — Som et ganske ejendommeligt Lejeforhold maa endnu nævnes det saakaldte Superficiærfæste, hvor Lejemaalets Gjenstand kun er Jorden, medens Bygningerne tilhøre Fæsteren.

Hvad de nærmere Betingelser for Lejeforholdet angaaer, maa Formodningen være for, at det maa staa Parterne frit for at fastsætte disse, som de selv ville, saa at de Bestemmelser, der i saa Henseende indeholdes i Lovgivningen, kun kunne betragtes som deklaratoriske, d. v. s., de gjælde kun, naar Parterne

ikke have vedtaget noget Andet. Ligesom imidlertid dog Lovgivningen, som ovenfor berørt, har anseet det nødvendigt for enkelte Landejendommes Vedkommende at foreskrive nærmere Regler for, paa hvor lang Tid Lejeforholdet skal være indgaaet, saaledes er der visse Lejeforhold, i hvis Ordning Lovgivningen i høj Grad har grebet ind for at beskytte Lejeren mod Forurettelse fra Ejerens Side. Dette er, som det Følgende vil vise, navnlig Tilfældet med Livsfæste af Bøndergaarde og Huse, for hvis Vedkommende næsten hele Parternes indbyrdes Mellemværende er ordnet ved tvingende Bestemmelser, der ikke kunne fraviges, selv om begge Parter derom maatte være enige.

I det Følgende skulde nu de ovennævnte enkelte Lejeforhold omhandles hvert for sig.

I.

Om de saakaldte frie Forpagtninger.

§ 30.

Da det navnlig er Hovedgaardsjorder, der kunne være Gjenstand for fri Forpagtning, plejer man at kalde denne Hovedgaardsforpagtning. Dette er imidlertid ikke heldigt, da der gives mange andre Jorder, der ligeledes kunne gives i fri Forpagtning, saaledes Præstegaards- og Kjøbstadjorder, Bøndergaarde, der i Henhold til Lov 19de Febr. 1861 § 1 ere blevne fæstefrie, samt Bøndersteder, der ikke kunne ansees som Gaarde. Fremdeles maa det bemærkes, at Reglerne om de frie Forpagtninger i det Hele ogsaa komme til Anvendelse, naar det undtagelsesvis tillades at bortforpagte en fæstepligtig Ejendom paa kortere Aaremaal.

Det Karakteristiske ved de frie Forpagtninger er, at det i det Hele aldeles er overladt til Parterne selv at træffe Bestemmelser om deres indbyrdes Mellemværende og da navnlig at indgaa Forholdet paa saa lang eller kort Tid, de ville. Iøvrigt mærkes:

1. Om Forholdet oprettes i Almindelighed en skriftlig

Kontrakt, der da bliver at skrive paa stemplet Papir af 2den Klasse efter de nærmere Regler, som derom indeholdes i Lov om Brugen af stemplet Papir af 19de Febr. 1861 § 39 jfr. Bekjendtgjørelse Nr. 159 af 1ste Dec. 1874.

Ved den blotte Kontrakt skabes der imidlertid kun en personlig Ret for Forpagteren ligeoverfor Ejeren til i sin Tid at fordre sig Ejendommen overdragen, hvorimod selve Forpagtningsforholdet først træder i Kraft, naar Ejendommen er tagen i Besiddelse af Forpagteren. Denne bør derhos lade Kontrakten thinglæse for at bringe den til almindelig Kundskab, da han ellers ikke vil kunne gjøre nogen Ret gjældende ligeoverfor den, der senere, ubekjendt med Kontrakten, har kjøbt eller taget Pant i Ejendommen, jfr. Frdn. 25de Novbr. 1831.

2. Hovedgjenstanden for Forpagtningen er Jordens Brug, men som Akcessorier til samme stilles dog som oftest de nødvendige Avlsbygninger og en Beboelseslejlighed til Forpagterens Disposition, ligesom der ogsaa hyppig medfølger Besætning og Inventarium. Over hvad der saaledes overleveres Forpagteren, bør der altid optages en nøjagtig Synsforretning. — Er Ejendommen, der bortforpagtes, en Hovedgaard, der endnu drives ved Hoveri, følger ogsaa dette med, og det Samme gjælder om det Pligtarbejde, der muligen af Husmænd og Inderster skal svares til vedkommende Ejendom, men Forpagteren vil i saa Fald ikke kunne modsætte sig, at de nævnte Ydelser afløses, selvfølgelig dog kun mod Erstatning til ham, medmindre anderledes i Kontrakten er bestemt, jfr. Frdn. 25de Marts 1791 § 13, 27de Maj 1848 § 10, Lov om Hoveriets Afløsning af 4de Juli 1850 §§ 8, 9 og 12 og om Pligtarbejdes Afløsning af 4de Juli 1850 §§ 8, 9 og 12. — Naar Hoveriet og Pligtarbejdet saaledes overdrages Forpagteren, kan Ejeren tillige overlade denne den ham tilkommende Revselsesret over Hovbud og Arbejdere, men dette maa da bekjendtgjøres for Godsets Bønder, Frdn. 25de Marts 1791 § 13 og Frdn. 27de Maj 1848 § 9. Hvorvidt Forpagteren igjen kan overdrage Revselsesretten til sin Forvalter o. s. v., er et meget omtvistet Spørgsmaal. I Kanc. Skr. 17de Marts 1827 er det udtalt, at

Afgjørelsen maa bero paa de i ethvert Tilfælde tilstedeværende konkrete Omstændigheder, se iøvrigt Grams Formueret II. 2det B. S. 158—60.

3. Det Vederlag, som af Forpagteren skal ydes, vil i Reglen være fastsat til en Afgift i Penge eller Korn eller i begge Dele; ved Siden af denne Hovedafgift er det imidlertid ikke sjældent, at der tillige skal svares forskjellige mindre Naturalydelser til Ejeren, saasom Mælk, Foder til Kreaturer, Kjørsler o. s. v. I Kontrakten bør der altid fastsættes nøjagtige Regler om, hvor og naar Afgiften skal erlægges.

4. Fastsættelsen af Tiden for Forpagtningens Varighed er, som sagt, aldeles overladt til Parternes egen Bestemmelse. Forholdet kan indgaaes paa Opsigelse eller paa bestemt Tid, kortere eller længere. Det Almindelige er dog vist, at det indgaaes paa lige saa mange Aar, som der er Marker til Ejendommen. Er Forholdet indgaaet paa Opsigelse, vil det i Reglen være ordnet saaledes, at Forpagteren skal fraflytte Ejendommen til 1ste Maj, naar han er opsagt før St. Hansdag i det foregaaende Aar, jfr. Frdn. 25de Novbr. 1831 § 1. — Er Forholdet indgaaet paa bestemt Tid, og Forpagteren døer før dennes Udløb, ere hans Bo eller Arvinger hverken berettigede eller forpligtede til at blive ved Ejendommen, medmindre dette hjemles ved Kontrakten. Dog maa Boet vistnok, naar ikke Andet er bestemt, vedblive at drive Ejendommen indtil den 1ste Maj, til hvilken der kan ske Opsigelse med det i Frdn. 25de Novbr. 1831 ommeldte Varsel, (jfr. dog Professor Ewaldsens Obligationsrets specielle Del S. 99, hvor der yttres Tvivl om Boets Berettigelse hertil); men herom bør der iøvrigt altid i Kontrakten optages en udtrykkelig Bestemmelse. — Naar Forpagteren gik fallit, maatte Boet efter den ældre Ret formentlig være pligtigt til forløbig at fortsætte Forholdet indtil den 1ste Maj, til hvilken der kunde ske Opsigelse med det i Frdn. 1831 ommeldte Varsel, jfr. Schlegels Skifteret S. 401. Derimod fulgte det af Forpagtningsforholdets personlige Karakter, at Boet ikke kunde være berettiget til at indtræde i Fallentens Ret i det Hele, naar Ejeren modsatte sig dette.

Heri er der nu skeet en væsentlig Forandring ved Lov Nr. 55 af 25de Marts 1872. Efter at denne i § 16 har opstillet den almindelige Regel, med Hensyn til tosidede bebyrdende Kontrakter, at Fallitboet, hvis det vil fordre en saadan opfyldt fra Medkontrahentens Side, fuldt ud skal tilsvare den betingede Modpræstation, samt at det kan forlanges, at Boet snarest muligt og senest inden 3 Uger efter dertil at være opfordret, skal erklære sig om, hvorvidt det vil fordre Kontrakten opfyldt, hedder det i § 17: „Har Skyldneren lejet eller forpagtet en urørlig Ting, indtræder Boet fra Kontraktens Begyndelse i hans Sted, forsaavidt Retshandlen ikke indeholder afvigende Bestemmelser. Dog kan saavel Boet, som Udlejeren opsige Leje- eller Forpagtningsforholdet med sædvanligt Varsel til almindelig Fardag, selv om det maatte være indgaaet for en bestemt længere Tid eller med længere Opsigelsesfrist, men den Opsigende bliver da pligtig at skadesløsholde Medkontrahenten for dennes Interesse i Retsforholdets Fortsættelse". Med Hensyn til Forstaaelsen af disse Bestemmelser har Professor Ewaldsen i Obligationsrettens specielle Del S. 99 og flg. opstillet følgende Regler: Det staaer Boet frit for, om det vil indtræde i Forpagtningen eller ikke, dog at Ejeren kan forlange, at det skal erklære sig i saa Henseende inden den i § 16 ommeldte Frist. Indtræder Boet i Forholdet, maa det fyldestgjøre Ejeren fuldt ud for ethvert før og efter Konkursens Udbrud opstaaet Krav (§ 16 Nr. 1 1ste Punktum), dog at det efter § 17 2det Membr. kan opsige Forholdet med den Virkning, at Ejeren kommer til at konkurere i Boet som simpel Kreditor for det Tab, han lider ved at Forpagtningen ophører inden den fastsatte Tid. Indtræder Boet ikke i Forpagtningen, men denne fortsættes af Fallenten, er Forholdet efter Konkursens Begyndelse Boet ganske uvedkommende; kun for de forinden opstaaede Krav kan Ejeren konkurere i Boet efter Omstændighederne som simpel eller priviligeret Kreditor. Indtræder Boet ikke i Forholdet og fortsættes dette heller ikke af Fallenten, er Lejemaalet at betragte som afbrudt fra

Konkursens Begyndelse, og Ejeren maa da konkurere i Boet for hele sit Krav. — Det vil være paafaldende, at Boets Stilling efter denne Fortolkning bliver ganske den omvendte af, hvad den tidligere var. Medens Boet tidligere kun havde en Forpligtelse til en vis Tid at fortsætte Forholdet, men ingen Ret hertil, faaer det nu alene en Ret, men ingen Forpligtelse. Udlejerens Stilling kan herefter blive ganske overordentlig uheldig i det Tilfælde, at hverken Boet eller Fallenten vil fortsætte Forpagtningen, navnlig hvis Besætning og Inventarium maatte tilhøre Boet. Lejeforholdet skal jo da betragtes som afbrudt ved Konkursens Begyndelse, og det maa altsaa være Ejerens egen Sag at sørge for Jordens Drift, hvad han jo imidlertid vanskelig vil kunne gjøre, naar han hverken har Besætning eller Inventarium. Faktisk vil der nu imidlertid ikke let blive Spørgsmaal om en saadan Eventualitet, da Boets egen Interesse vil gjøre det umuligt for samme, saaledes strax at derelinkvere Forpagtningen. Det heraf resulterende Erstatningsansvar vilde let kunne blive for stort. Da nu Loven, naar § 17 skal forstaaes paa den af Professor Ewaldsen antydede Maade, ikke hjemler Boet Ret til foreløbig at fortsætte Forholdet paa samme Maade, som det kunde ske efter den ældre Ret, har det altsaa ikke andet Valg end at tiltræde Boet med den Virkning, at det fuldt ud maa fyldestgjøre Ejeren ogsaa for de før Konkursens Begyndelse opstaaede Krav, og dets Stilling kan saaledes blive temmelig uheldig. Det synes nu imidlertid lidet rimeligt, at dette i Virkeligheden skulde have været Lovens Mening, men det sees da heller ikke rettere end, at Fortolkningen vanskelig lader sig forene med Lovens Ord. Efter Professor Ewaldsens Mening skal L.s § 16 indeholde Hovedreglen ogsaa for Forpagtningers Vedkommende, der kun forsaavidt modificeres ved § 17, som det efter sammes 2det Mbr. vil staa i Boets Magt, selv om det er indtraadt i Forholdet, at bevirke dettes Ophør inden den i Kontrakten fastsatte Tid. Herefter bliver imidlertid formentlig 1ste Passus i § 17 ganske overflødig, og det vilde da have været naturligst, at Reglen

om Forpagtningerne var bleven givet i selve § 16. Som Loven er affattet synes det at ligge nærmest at betragte § 17 som indeholdende en i det Hele selvstændig Regel for Forpagtningsforholdenes Vedkommende. Naar det da imidlertid i § 17 hedder: Har Skyldneren lejet eller forpagtet en urørlig Ting, indtræder Boet fra Konkursens Begyndelse i hans Sted, sees det ikke hvorledes det er foreneligt med disse Ord at indrømme Boet en Valgret i den ommeldte Henseende. Forudsat at Ejeren ikke er berettiget til at modsætte sig dette og benytter sig af denne sin Ret, maa Boet derfor strax indtræde i Forpagtningsforholdet og fortsætte dette i ethvert Fald indtil lovlig Opsigelse kan finde Sted efter 2det Mbr. Paa den anden Side savnes der imidlertid formentlig Hjemmel til i saa Fald at fordre, at Boet fuldt ud skal fyldestgjøre Ejerens Krav for Tiden før Konkursens Udbrud. For disse maa Ejeren konkurere i Boet sammen med de andre Kreditorer efter Fordringens Beskaffenhed, og det samme maa gjælde med Hensyn til det Krav Ejeren maatte faa, hvis Forpagtningen opsiges til Ophør før den i Kontrakten fastsatte Tid. Medens Boet sidder inde med Ejendommen, maa det derimod selvfølgelig holde sig Kontrakten efterretlig og da navnlig ogsaa fuldt ud betale den efter Konkursens Begyndelse forfaldende Lejeafgift. — Hvis Ejeren derimod har en Ret til at modsætte sig, at Boet fortsætter Forholdet — og dette vil han jo som oftest have allerede af den Grund, at der er paadraget Restancer; thi det er en Selvfølge at han ikke, fordi Forpagteren gaaer fallit, kan miste den Ret, han muligen ved dennes Uefterretteligbed har erhvervet til at fordre, at Forholdet skal ophøre — maa Boet vistnok ogsaa foreløbig tiltræde Forpagtningen, indtil Opsigelse kan finde Sted, men det beror da ganske paa Ejeren, om og i bekræftende Fald paa hvilke Vilkaar Boet kan fortsætte Forholdet. — Efter det saaledes Udviklede, vil det Forhold, der indtræder ved en Forpagters Fallit med Hensyn til Boets Stilling til Forpagtningen, i de fleste Tilfælde faktisk blive væsentlig det samme som tidligere, men der er dog den Forskjel mellem den nugjældende og den tidligere Ret, at

Ejeren ikke kan modsætte sig, at Boet fortsætter Forpagtningen blot under Paaberaabelse af dennes personlige Karakter, men maa finde sig i, at Boet indtræder i Forholdet, med mindre der i Kontrakten er truffet særlige Bestemmelser, der forbyde dette, (jfr. herom Ewaldsen S. 107) eller han paa Grund af Forpagterens Uefterretlighed har erhvervet Ret til at forlange Ejendommen fravegen inden den i Kontrakten fastsatte Tid, jfr. hermed Motiverne til Loven, Rigsdagstidenden 18⁷¹/₇₂ Tillæg A. S. 1770—73, se med Hensyn til Livsfæste og Forpagtningerne efter Frdn. 15de Juni 1792 nedenfor §§ 39 og 40.

5. Hvad Parternes øvrige Mellemværende angaaer, bør der altid i Kontrakten gives nærmere Bestemmelser om Brugsrettens Omfang og Beskaffenhed og navnlig fastsættes en bestemt Driftsplan, som Forpagteren vil have at følge. Særlig skal bemærkes, at denne maa være uberettiget til at overlade Brugen af Ejendommen eller nogen Del af samme til en Anden, ɔ: gjøre Fremleje, medmindre Kontrakten udtrykkelig hjemler ham Ret hertil. — I Kontrakten vil der i Reglen tillige være givet nærmere Bestemmelser om, hvilken af Parterne der skal udrede de af Ejendommen gaaende Skatter og offentlige Byrder. Er der ikke bestemt Noget herom i Kontrakten, og haves der heller ikke i Lovgivningen nogen deklaratorisk Bestemmelse om, hvorledes der skal forholdes, jfr. f. Ex. Frdn. 15de April 1818 § 4, 24de Juni 1840 §§ 14 og 15 og Lov 26de Maj 1868 om Erstatning af Expropriationsudgifter ved Jernbaner og Havneanlæg. i Fyen og Jylland § 4,*) antages det i Almindelighed,

*) I Texten er det forudsat, hvad vistnok ogsaa er stemmende med den hidtil gængse Opfattelse, at de i de citerede Lovbestemmelser givne Regler om Skatternes Fordeling mellem Ejeren og Forpagteren komme til Anvendelse, hvad enten Forpagtningen er indgaaet før eller efter den paagjældende Lovs Emanation. Professor Ewaldsen har imidlertid i Obligationsrettens specielle Del S. 120 (jfr. ogsaa F. Hvass „Forpagteres Valgret til Landsthinget“) gjort den Anskuelse gjældende, at de nævnte Love kun have de før deres Emanation indgaaede Forpagtningsforhold for Øje.. For de senere indgaaedes Vedkommende, maa derimod den almindelige Regel gjælde, at Ejeren skal tilsvare Skatterne, naar

at Ejeren skal udrede de Skatter, der ere lagte paa Ejendommen, Forpagteren derimod de Afgifter, der nærmest er lagte paa Brugen og Produktionen, f. Ex. Naturalydelser, navnlig Kjørsler, jfr. Grams Formueret II. 2det B. S. 161. Selv om det er vedtaget, at Forpagteren skal udrede alle Skatterne, hefter Ejeren dog for dem ligeoverfor det Offentlige, men han har da ogsaa, hvis han har maattet betale dem, Udpantningsret for dem hos Forpagteren, Frdn. 8de Juli 1840 § 27 og Lov Nr. 36 af 29de Marts 1872 § 2. Det foran Bemærkede antages dog ikke at gjælde med Hensyn til de paa Hartkornet lignede Bidrag til Sognekommunen, idet disse i deres Helhed maa falde Brugeren til Last, se Indenrigsministeriets Skr. Nr. 166 af 11te August 1876 og Nr. 189 af 24de Nov. 1879, jfr. H. R. T. $18^{68}/_{69}$ S. 243 og P. F. Schou: „Landkommunernes Forfatning og Styrelse“ S. 176.

---

ikke Andet udtrykkelig er bestemt. Dette støttes paa, at Ordene i de paagjældende Love „Er Jord overdragen Andre i Brug, udredes Skatten af Ejer og Bruger i det og det Forhold“ i og for sig meget vel kunne forstaaes som kun angaaende de da existerende Forhold, og at denne Opfattelse saa meget mere maa have Formodningen for sig, som der ikkun synes at have været Grund for Lovgivningen til at give en deklaratorisk Regel for de Forholds Vedkommende, ved hvis Indgaaelse Parterne ikke kunde forudsættes at have taget Hensyn til de nye Skattepaalæg. Ligesom det imidlertid herved formentlig er overseet, at hverken Frdn. 1818 eller Frdn. 1840 indeholde nye Skattepaalæg, men alene gaa ud paa en Omregulering af de ældre Skatter, saaledes vil en nærmere Betragtning vistnok vise, at den opstillede Fortolkning neppe er holdbar. Skulde Reglen i Frdn. 1818 nemlig kun være anvendelig med Hensyn til de allerede da indgaaede Forpagtningsforhold, maatte det altsaa, hvis en senere indgaaet Forpagtningskontrakt Intet indeholdt om Udredelsen af Statsskatterne, antages at have været Parternes Mening, at disse alle skulde falde Ejeren til Byrde, men Reglen i Frdn. 1840 om, at alle Statsskatterne under den nævnte Forudsætning skulde deles mellem Ejer og Bruger i det i Frdn. angivne Forhold, vilde jo da blive i høj Grad uretfærdig. Frdn. 1840 maa derfor nødvendig have forudsat, at Reglen i Frdn. 1818 gjaldt med Hensyn til alle Forpagtningsforhold, og det Samme maa da gjælde om den i Frdn. 1840 om det heromhandlede Forhold givne Bestemmelse.

6. Navnlig naar Gjenstanden for Forpagtningsforholdet er en større Ejendom, kan Parternes Mellemværende let blive meget indviklet og af en saadan Beskaffenhed, at den vanskelig kan bedømmes uden af Sagkyndige. Det vil derfor være hensigtsmæssigt og skeer ogsaa ofte, at det i Kontrakten udtrykkelig bestemmes, at opstaaende Tvistigheder mellem Ejeren og Forpagteren ikke skulle afgjøres af Domstolene, men ved Voldgift.

II.

Om Hollænderi- og Mejeriforpagtninger.

§ 31.

Ved en Mejeriforpagtning forstaaes et Lejeforhold, ved hvilket Ejeren af en Landejendom mod et Vederlag overdrager en Anden Udbyttet af Ejendommens Besætning af Kreaturer. Iøvrigt kan Forholdet enten være ordnet saaledes, at Ejeren selv beholder Besætningen og kun lader Forpagteren faa Udbyttet, eller saaledes, at selve Besætningen overdrages Forpagteren med Forpligtelse til at vedligeholde den og i sin Tid tilbagelevere den i ligesaa god Stand, som han har modtaget den. I begge Tilfælde følger der da ofte som Akcessorier de for Driften af et Mejeri nødvendige Redskaber og Bygninger samt en Beboelseslejlighed for Forpagteren, og i sidste Tilfælde tillige fornøden Græsning, Foder og Korn til Besætningen.

En Mejeriforpagtning kan indgaaes paa saa lang eller kort Tid, det skal være, og det, hvad enten den paagjældende Ejendom bestaaer af fri eller af ufri Jord. Er Forpagtningen indgaaet for flere Aar, maa den vistnok altid thinglæses overensstemmende med Frdn. 25de Novbr. 1831 for at kunne være bindende ligeoverfor senere Panthavere i eller Kjøbere af Ejendommen. — Om dette Forpagtninnsforhold haves iøvrigt ingen særlige Bestemmelser i Lovgivningen, og er det kun Udbyttet af Besætningen, der er overdraget Forpagteren,

kommer der heller ingen Særegenheder frem. Er Besætningen tillige overladt Forpagteren, maa det mærkes, at det er denne som Helhed, og ikke de enkelte individuelle Stykker, der overdrages. Forpagteren skal derfor heller ikke i sin Tid tilbagelevere de samme Stykker, men kun lige saa mange og lige saa gode. Besætningen vedbliver imidlertid at være Udlejerens Ejendom, og døer Forpagteren eller kommer hans Bo under Fallitbehandling, er Udlejeren derfor berettiget til som Separatist at udtage de i Boet forhaandenværende til Besætningen hørende Stykker. Forpagteren kan derfor heller ikke skalte og valte med Besætningen, som han vil, og navnlig er han uberettiget til at sælge hele Besætningen eller en betydeligere Del af samme. Over de enkelte Stykker maa han derimod have en vis Dispositionsret; da han nemlig skal vedligeholde Besætningen, maa han nødvendigvis delvis kunne forny den. Omfanget af den ham i saa Henseende tilkommende Ret bør iøvrigt altid være bestemt ved Kontrakten. — Skulde et enkelt Stykke forgaa ved ulykkelig Hændelse, maa Forpagteren bære Tabet herved; er det derimod hele Besætningen eller en væsentligere Del af samme, der forgaaer, maa Ejeren bære Tabet. Ogsaa herom bør iøvrigt Kontrakten indeholde nærmere Bestemmelser, da der ellers let vil kunne opstaa Tvist om, hvem der skal bære Tabet. — Da Forpagteren, som berørt, ved Forholdets Ophør skal tilbagelevere ligesaa mange og ligesaa gode Stykker, som han har modtaget, maa der altid ved Forholdets Stiftelse optages en Synsforretning over Besætningen, ved hvilken tillige hvert enkelt Dyr vurderes. Det maa imidlertid bemærkes, at den herved paa Kreaturerne satte Pris ikke ubetinget kan lægges til Grund ved Bestemmelsen af den Erstatning, Forpagteren i sin Tid skal tilsvare, hvis der forefindes Mangler ved Besætningen. Da Priserne i Mellemtiden kunne have forandret sig, vilde man nemlig herved snart forurette den ene snart den anden af Parterne. Vurderingen skal derimod kun tjene til Vejledning ved Bedømmelsen af Dyrenes Godhed.

III.

Om Livsfæste af Bondergaarde.

§ 32.

Herom i Almindelighed.

Ved Livsfæste i Almindelighed forstaaes det Lejeforhold, ved hvilket Nytten og Brugen af en Ejendom overdrages en Person for hans og Enkes Levetid, i Reglen mod, at han derfor svarer Ejeren dels en større eller mindre Sum ved Forholdets Indgaaelse (den saakaldte Indfæstning) dels visse aarlige Ydelser. Det egentlig Karakteristiske ved Livsfæste er, dels at det indgaaes paa aldeles ubestemt Tid, nemlig Fæsterens og Enkes Levetid, dels at en Del af Vederlaget, og det i de senere Aar som oftest en meget betydelig Del, erlægges forud. Fæsterens Stilling bliver som Følge heraf — forsaavidt der ikke ved Lovgivningen eller selve Kontrakten er truffet særegne Bestemmelser for at raade Bod herpaa — let meget uheldig. Han løber en betydelig Resiko ved at betale en større Del af Vederlaget forud uden at have nogensomhelst Garanti for, at Fæsteforholdet varer saa længe, at han vil kunne faa sine udlagte Penge tilbage. Han mister fremdeles en stor Del af sin Driftskapital og vil følgelig have Vanskelighed ved at sørge for Ejendommens Forbedring, Noget, han iøvrigt kun har liden Opfordring til, da han ikke har nogensomhelst Sikkerhed for selv at komme til at nyde Godt af Forbedringerne, medens der ikke tilkommer hans Arvinger noget Krav paa Erstatning hos Ejeren for den forøgede Værdi, Ejendommen har faaet ved hans Arbejde.

I og for sig er der ikke Noget til Hinder for, at en hvilkensomhelst Ejendom gives i Livsfæste. Det er imidlertid nu vistnok kun sjældent Tilfældet, at Ejeren af et egentligt Agerbrug vælger dette Lejeforhold, naar han ikke er nødt dertil, men som allerede tidligere bemærket, er en saadan Nødvendighed kun tilstede, forsaavidt Ejendommen maa ansees for en Bondegaard. Hvor der saaledes er en Tvang til at give

Ejendommen i Livsfæste, antager Forholdet imidlertid en ejendommelig Karakter, idet Lovgivningen i høj Grad har grebet ind for at beskytte Fæsteren mod Forurettelse fra Ejerens Side. I den senere Tid har Lovgivningen derhos søgt for de fæstepligtige Ejendommes Vedkommende at fjærne nogle af de ved Livsfæste i Almindelighed, som ovenfor berørt, heftende Ulemper, idet Lov 19de Febr. 1861 dels har bestemt, at Indfæstningen ikke ubetinget skal være tabt, men delvis betales tilbage, hvis Fæsteforholdet ikke varer i 30 Aar, dels har indrømmet Fæsteren eller hans Arvinger en vidtgaaende Ret til at fordre Erstatning for de Forbedringer, Fæsteren har foretaget ved Gaarden uden at have faaet Lejlighed til selv at høste den fulde Nytte af dem. Disse Bestemmelser komme dog kun til Anvendelse, forsaavidt Ejendommen er bortfæstet efter Udgivelsen af Lov 19de Febr. 1861, jfr. Lovens § 10, men det hele Forhold faaer da i Virkeligheden ogsaa en hel anden Karakter end tidligere.

Som Ejendommeligheder ved Livsfæste af fæstepligtige Ejendomme skal endnu fremhæves, dels at der kun tilkommer Fæsteren en indskrænket Nyttes- og Brugsret, idet der ved selve Lovgivningen er paalagt ham forskjellige Indskrænkninger, som ellers ikke uden særlig Vedtagelse kunne antages at paahvile en Forpagter, dels at Fæsteren kommer i et vist Afhængighedsforhold til Ejeren, idet han, som det hedder i D. L. 3—13—1, skal være Husbonden eller hans Fuldmægtig i hans Fraværelse hørig og lydig. Dette Afhængighedsforhold har dog nu, i ethvert Fald naar Hoveriet er afskaffet, meget lidt at sige. — Paa den anden Side har Husbonden en Forpligtelse til at beskytte Fæsteren mod Forurettelse, jfr. D. L. 3—13—17.

De i Lovgivningen givne Bestemmelser om Livsfæste kunne neppe uden udtrykkelig Lovhjemmel bringes til Anvendelse, naar den paagjældende Ejendom ikke er Fæstetvang undergiven. En saadan Lovhjemmel haves imidlertid kun med Hensyn til Huse, og det endda kun tildels, jfr. Frdn. 27de Maj 1848 § 2 og det Følgende. Det Videste, man i ethvert Fald kan komme,

er, at de maa være anvendelige i alle Tilfælde, hvor en Bondegaard gives i Livsfæste, selv om den paagjældende Ejendom mulig ikke er Fæstetvang undergiven, idet man til Støtte herfor kan paaberaabe sig, at de efter deres Ord omfatte ethvert saadant Forhold. Kan den paagjældende Ejendom derimod hverken betragtes som en Bondegaard eller som et Hus, maa det staa Parterne frit for at ordne deres indbyrdes Mellemværende, som de selv ville, jfr. Kanc. Skr. 28de Decbr. 1826 og 11te Oktbr. 1831. Dog kunne maaske de i Lovgivningen om Livsfæste givne Regler her analogisk bringes til Anvendelse, naar Indholdet af den paagjældende Kontrakt ikke maatte være til Hinder herfor, jfr. Jur. Ugeskr. 1860 S. 1, se dog H. R. T. 18⁶⁵/₆₆ S. 271.

§ 33.

Om Fæsteforholdets Stiftelse.

I Almindelighed indgaaes der en foreløbig Fæsteakkord eller Fæstekontrakt, hvorved Parterne komme overens om samtlige Vilkaar, hvilken Kontrakt derefter fuldbyrdes ved Udstedelse af Fæstebrev. Nogen Nødvendighed for Oprettelsen af en Fæstekontrakt er der dog ikke undtagen i det i Lov 19de Febr. 1861 § 4 omhandlede Tilfælde, at Fæsterens Bo eller Arvinger efter Fæsterens Død blive ved Gaarden indtil 1ste April i det Aar, der følger efter det, hvori Fæsteren er død, da i saa Fald Fæstekontrakt skal være oprettet inden den nævnte 1ste April. Oprettes der skriftlig Fæstekontrakt, skal denne skrives paa stemplet Papir af 2den Klasse efter de nærmere Regler i Lov 19de Febr. 1861 §§ 39 og 40, jfr. § 21 f, og Bekj. Nr. 159 af 1ste Decbr. 1874, hvorefter den stempelpligtige Værdi maa sættes til det 5-dobbelte Beløb af den aarlige Afgift i Penge, Varer og Arbejde med Tillæg af Indfæstningssummen, jfr. Indenrigsministeriets Skr. 21de April og 21de Maj 1863. — Fæstebrevet, ɔ: et Dokument, hvori Ejeren erklærer, at han nu overdrager Lejeren Stedet i Fæste, skal altid udstedes, jfr. Frdn. 9de Febr. 1820 § 2. Det udfærdiges

i 2 Exemplarer, jfr. Indenrigsministeriets Skr. 21de April og 21de Maj 1863. Det ene, Originalen, der maa skrives paa stemplet Papir, naar ingen skriftlig Fæstekontrakt er oprettet, bekoster*) og beholder Fæsteren, det andet, der forsynes med en af Fæsteren paategnet Revers og derfor kaldes Reversalfæstebrevet, bekoster og beholder Ejeren. Er der Uoverensstemmelse imellem de to Exemplarer, maa i Almindelighed Originalen formodes at være rigtig. — Fæstebrevet bør indeholde en nøjagtig Angivelse af de mellem Parterne vedtagne Vilkaar. Som allerede tidligere berørt, har Lovgivningen imidlertid ikke troet at kunne overlade Parterne selv at fastsætte disse, som de ville, men i Fæsterens Interesse givet en Række Bestemmelser, som ikke kunne fraviges selv med Fæsterens Samtykke. Enhver imod disse Love stridende Bestemmelse i Fæstebrevet maa derfor betragtes som aldeles uforbindende for Fæsteren, jfr. Frdn. 8de Juni 1787 § 2, 19de Marts 1790, 9de Marts 1838 § 7 og Lov 19de Febr. 1861 § 10. Er Fæstebrevet utydeligt, maa Fortolkningen i Reglen gaa Ejeren imod. — Endnu maa mærkes Bestemmelsen i Frdn. 25de Juni 1810 § 13, jfr. Frdn. 24de Juni 1840 § 17, hvorefter Fæstebrevet skal indeholde nøjagtige Oplysninger om den bortfæstede Ejendoms Hartkorn, og, saafremt der i Fæsterens Besiddelsestid skeer Forandring i dette, forsynes med Paategning herom. Det Samme gjælder med Hensyn til Tienden, naar denne er bleven konstateret og noteret overensstemmende med Reglerne i Lov 23de Jan. 1862, jfr. Lovens § 6.

Som berørt indeholder Fæstebrevet en Erklæring om, at Fæsteforholdet nu er traadt i Kraft. For at denne Erklæring imidlertid skal kunne have nogen Betydning ligeoverfor den Trediemand, der senere, ubekjendt med Fæstebrevet, kjøber eller faaer Pant i Ejendommen, maa denne tillige overleveres Fæ-

*) Tidligere skulde begge Exemplarer af Fæstebrevet skrives paa stemplet Papir, nu derimod kun det ene, Lov 1861 § 15. Med Hensyn hertil er det i Indenrigsministeriets Skr. af 21de April og 21de Maj 1863 udtalt, at Stempelgebyret maa deles mellem Parterne efter Overenskomst.

steren. Denne Overlevering maa i Reglen foregaa under visse i Fæsterens Favør foreskrevne Former, hvorom nærmere skal tales i den følgende Paragraf*). — Er Gjenstanden for Fæsteforholdet en Selvejergaard eller Arvefæstebondegaard med Ret til at sælge og pantsætte, vil det fremdeles være nødvendigt at lade Fæstebrevet thinglæse, da ellers Trediemand, der senere, ubekjendt med Fæsteforholdet, maatte kjøbe eller faa Pant i Ejendommen, ikke behøver at respektere dette, naar han i saa Fald ikke vil kunne komme til fuld Nydelse af sin Ret, jfr. Frdn. 25de Novbr. 1831 § 3. Derimod er en saadan Thinglæsning ikke nødvendig for Trediemands Skyld, naar Ejendommen henhører til et Gods; thi han kan da ikke være uvidende om, at Gaarden er overdragen en Anden i Brug. Imidlertid skulle dog ogsaa Fæstebreve paa saadanne Ejendomme thinglæses i Henhold til Budet i Frdn. 8de Febr. 1810 § 6 og Paategning herom ske i Fæsteprotokollen, men Virkningen af, at denne Thinglæsning undlades, er ikke, at Trediemand kan tilsidesætte Forholdet. — Hvad Virkning Thinglæsningens Udeladelse iøvrigt skal have, er ikke ganske klart. I Frdn. 1810 § 6 hedder det, at Fæstebrevet skal læses til næste Thing, efter at det er udstedt, saafremt det skal være Fæsteren til nogen Nytte, og Følgen af, at dette ikke skeer,

*) Naar det i Texten er forudsat, at der til Stiftelsen af den tinglige Ret kræves Udstedelse af et Fæstebrev samt Fæstegaardens Overlevering, maa dette dog ikke forstaaes saaledes, at den Fæster, der ikke har faaet noget Fæstebrev, ikke skulde kunne have en tinglig Ret. Der kan saaledes f. Ex. ingen Tvivl være om, at den, der i Henhold til Lov 19de Febr. 1861 § 4 har faaet Fæstekontrakt og derefter er tiltraadt Gaardens Besiddelse, har erhvervet en Ret, der ogsaa maa respekteres af en senere Ejer, saaledes navnlig ogsaa at denne bliver pligtig at udstede Fæstebrev. Saalænge dette imidlertid ikke er skeet, foreligger der ikke noget Livsfæsteforhold i legal Forstand. Ligesom Godsejeren derfor, naar Fæstebrevet ikke er udstedt inden den foreskrevne Tid, ikke kan fri sig for Ansvar ved at godtgjøre, at der faktisk er en Livsfæster paa Gaarden, saaledes vil Fæsteren ikke kunne paaberaabe sig de i Fæstelovgivningen til hans Gunst givne Bestemmelser, forsaavidt disse ere i Strid med den Fæstekontrakt, i Henhold til hvilken han har Gaarden.

kunde saaledes synes at maatte være, at Ejeren ikke behøver at respektere Forholdet, men atter kan fratage Fæsteren Gaarden, jfr. Grams Tingsret 2den Udgave S. 438; det antages imidlertid da, at han maa benytte denne Ret strax. Af Indenrigsministeriet er det ved én enkelt Lejlighed, men neppe med Rette, gjort gjældende, at Gaarden, naar Fæstebrevet ikke blev thinglæst, maatte betragtes som ubortfæstet, saa at Godsejeren endog skulde kunne drages til Ansvar herfor. I den nyere Tid har dog V. C. Using i sit Skrift „om tinglige Rettigheders Overdragelse" S. 194 fremsat den Anskuelse, at Thinglæsningens Udeladelse alene skal have til Følge, at Fæsteren ikke paa Fæstebrevets Indhold kan støtte nogen Fordring mod Godsejeren, hvis Berettigelse han ikke paa anden Maade er i Stand til at godtgjøre; og denne Anskuelse fortjener vistnok Fortrinet for den ældre. — Den heromhandlede Thinglæsning blev iøvrigt navnlig paabudt for at sætte det Offentlige i Stand til at kontrollere, at en Afgift, der i Henhold til Frdn. 8de Febr. 1810 skulde erlægges af Fæstegaardene, hver Gang de bleve bortfæstede, virkelig erlagdes, og det er derfor tvivlsomt, om den længere er nødvendig, efter at den nævnte Afgift er bleven hævet ved Lov om Afgift af Arv m. v. af 19de Febr. 1861 § 4. Dette antages dog i Praxis, idet man gaaer ud fra, at Thinglæsningen tillige var paabudt for at sætte det Offentlige i Stand til at kontrollere Fæstelovgivningens Overholdelse, og i Lov 25de Juni 1870 § 7 er det ogsaa forudsat, at den endnu maa finde Sted. — Kommer et Fæsteforhold i Kollision med en anden tinglig Ret i den paagjældende Ejendom, maa den almindelige Regel, at den maa vige, hvis Ret er yngst, komme til Anvendelse, forsaavidt der er Tale om en Selvejergaard. For Fæstegaardenes Vedkommende maa Fæsteforholdet derimod ubetinget gives Fortrinet, medmindre det er indgaaet paa saa extraordinære Vilkaar, at Godsets Værdi derved maa siges at være bleven forringet til Skade for den, der allerede forinden havde erhvervet en tinglig Ret over dette, jfr. Grams Tingsret 2den Udgave S. 442.

Anmærkning. Ved ethvert Fæstebrevs Udstedelse skal

der strax indrettes og overgives Fæsteren en Kvitteringsbog, hvori nøjagtig skal afskrives, hvad han svarer i Landgilde, Skatter o. s. v., Lov 19de Febr. 1861 § 73, jfr. Reskr. 25de Septbr. 1778. Enhver, der ejer Fæstegods, jfr. Indenrigsministeriets Skr. 28de Jan. 1865 og Nr. 136 af 1ste Juli 1874, skal derhos holde dels en Hovedbog, indeholdende en Fortegnelse over alle de under Godset hørende Fæstere med Bedtegning om, hvad hver Fæster især svarer i Skat eller Afgift, samt hvor meget heraf er betalt, dels en Fæsteprotokol, hvori indføres alle paa Godset udgivne Fæstebreve med deres Reverser, jfr. Frdn. 3die Decbr. 1828 § 6 Nr. 4 a og b og Lov 19de Febr. 1861 § 73, dels endelig, forsaavidt der endnu ydes Hoveri, en Hoveriprotokol, jfr. Frdn. 6te Decbr. 1799 § 9. Disse Protokoller autoriseres af vedkommende Amtmand og skulle en Gang aarlig forevises denne tilligemed Reversalfæstebrevene, for at han kan paase, at Fæstelovgivningens Bestemmelser overholdes, Frdn. 6te Decbr. 1799 § 9, 3die Decbr. 1828 § 48, jfr. Frdn. 8de Febr. 1810 § 6.

§ 34.

Om Fæstegaardens Overleverelse ved Syn og i det Hele om Synsforretninger over Fæstegaarde.

For at sikre Fæsteren mod Forurettelse og navnlig for at faa en bestemt Vejledning ved Bedømmelsen af, hvad han i Tilfælde af Gaardens Fratrædelse skal tilsvare, er det ved Frdn. 8de Juni 1787 blevet befalet, at flere af de Gjenstande, hvis Brug og Benyttelse overdrages, ved Fæstets Tiltrædelse skulle overleveres Fæsteren ved en formelig Syns- og Skjønsforretning. Dette maa dog ikke forstaaes saaledes, som om Synsforretningens Undladelse skulde medføre Straf for Ejeren, jfr. Rentek. Skr. 28de Febr. 1824 og Kanc. Skr. 9de Maj 1829. Den bevirker kun, at han mister Retten til at gjøre forskjellige Fordringer gjældende ligeoverfor Fæsteren, og det selv om denne udtrykkelig har frafaldet Synsforretningen, jfr. Kanc.

Skr. 5te Decbr. 1840. Der føres derfor heller ikke fra det Offentliges Side nogen Kontrol med, at en saadan optages.

Gjenstanden for Synet skal først og fremmest være Gaardens Bygninger, Frdg. 1787 § 1. Overleveres disse ikke ved Syn, mister Ejeren alt Krav paa Erstatning for Fæld paa dem og kan ikke udsige Fæsteren paa Grund af Forsømmelser med deres Vedligeholdelse, Frdn. 1787 § 2. Synet bør selvfølgelig i Reglen optages ved Fæstets Tiltrædelse. Er dette imidlertid umuligt, f. Ex. fordi Laderne ere fyldte med Sæd, kan det undtagelsesvis helt eller delvis udsættes, Kanc. Skr. 10de Novbr. 1787 II. § 7 og Cirk. 16de Novbr. 1799 Nr. 7.

Befindes Bygningerne ved Synet brøstfældige, er Godsejeren dog ikke pligtig at afhjælpe Manglerne, men han kan da heller ikke fordre dem tilbage i bedre Stand. Vil Ejeren have Manglerne afhjulpne, maa han selv besørge det i saa Henseende Fornødne. Han kan ikke give Fæsteren Penge eller anden Erstatning for Manglerne, og han kan heller ikke afslutte Kontrakt med ham om deres Afhjælpning mod Vederlag, men han skal selv foranstalte dem afhjulpne og overlevere Fæsteren Bygningerne ved Syn i den Stand, hvori han vil have dem vedligeholdte, Frdn. 1787 § 4 og Lov 19de Febr. 1861 § 9.

Efter Frdn. 1787 §§ 1 og 2 skal dernæst ogsaa den til Gaarden hørende Besætning og Inventarium overleveres Fæsteren ved Syn, og Undladelse heraf har samme Virkning som Undladelse af at overlevere Bygningerne ved Syn. Efter Frdn.s § 6 er Godsejeren endogsaa pligtig til at levere Fæsteren saa mange dygtige Arbejdsheste tilligemed Vogne, Plove, Harver og Sædekorn af alle Slags, som til Gaardens Sæd, Avlingens Drift og Hoveriet behøves, og Synsmændene skulle udtrykkelig udtale sig om, hvorvidt dette er skeet, og i benegtende Fald opgive, hvormeget der mangler. Er den leverede Besætning m. v. utilstrækkelig til Hoveriets Bestridelse, fritages Bonden for dette, er den ikke tilstrækkelig til Gaardens Drift, fritages han for at svare Landgilde, indtil han har faaet den nødvendige Besætning.

Naar Ejeren saaledes leverer Besætningen, bliver denne

selvfølgelig hans Ejendom. Ved Frdn. 9de Marts 1838 § 10 er det nu imidlertid blevet tilladt, at Ejeren og Fæsteren kunne forenes om, at denne Sidste selv skal levere Besætning og Inventarium, der da bliver hans Ejendom, hvilken han dog er pligtig til behørig at vedligeholde i Fæstetiden. Det Fornødne herom bemærkes da i den Synsforretning, der optages ved Gaardens Overlevering, men denne skal iøvrigt ikke indeholde nogen Beskrivelse eller Vurdering af, hvad Fæsteren saaledes leverer.

Som ovenfor berørt, skal Synsforretningen efter Frdn. 1787 § 6 tillige opgive, hvorvidt der er leveret Fæsteren det nødvendige Sæde- og Fødekorn, jfr. den Frdn. vedheftede Instrux § 5, herunder indbefattet det Korn, der udfordres til Hestebesætningens Fodring, Kanc. Skr. 7de April 1829. Hvilke Følger Undladelsen af at levere det fornødne Sæde- og Fødekorn skal have, er ikke ganske klart, men man kan dog neppe gaa videre end til at fritage Fæsteren for ved Fæstets Fratrædelse at tilsvare et større Kvantum Sæd, end der beviislig er leveret ham.

Endelig kan Ejeren i Henhold til Frdn. 9de Marts 1838 § 4 under Synsforretningen inddrage Hegn, Ledde, Vandingssteder samt Vandafledningsgrøfter, og Fæsteren skal da være pligtig til at vedligeholde disse Gjenstande i den Tilstand, hvori de ere ham overleverede.

Foruden ved Gaardens Overleverelse er der flere andre Tilfælde, i hvilke Fæsteforholdet giver Anledning til at optage Syns- og Skjønsforretninger over Fæstegaarden m. m. Efter Frdn. 8de Juni 1787 skal Gaarden saaledes ikke blot overleveres, men ogsaa i sin Tid afleveres ved en Synsforretning. Brænde Gaardens Bygninger, maa de nye Bygninger overleveres ved Syn, Kanc. Skr. 25de Septbr. 1838. Efter Frdn. 9de Marts 1838 § 4 maa Godsejeren, naar han vil tiltale Bonden til Fæsteforbrydelse paa Grund af Mangler ved Gaardens Bygninger m. v., indlede Sagen med Optagelsen af en Synsforretning; Frdn. opfordrer derhos Godsejerne til hvert 3die Aar at lade alle deres Fæstegaarde syne, for at

mulige Mangler kunne blive paatalte itide, forinden de have antaget et saa stort Omfang, at det vil være vanskeligt for Bonden at afhjælpe dem. Efter Lov 19de Febr. 1861 § 5 kan det fremdeles blive nødvendigt for Bonden at lade optage en Synsforretning, forinden han paabegynder de i §en ommeldte Forbedringer ved Gaarden, og det skal i ethvert Fald i Mangel af mindelig Overenskomst afgjøres af Skjønsmænd, hvorvidt Godsejeren i Henhold til §en er pligtig at give Bonden Erstatning, og i bekræftende Fald, hvor stor denne skal være. Endelig kan det blive nødvendigt, at der optages en Synsforretning for at ordne Forholdet mellem den Længstlevende af Fæstefolkene og den Førstafdødes Arvinger. Om alle disse Synsforretninger, som Fæsteforholdet saaledes kan foranledige, maa det ansees rettest her under Et at fremsætte nogle Bemærkninger, jfr. hermed Afhandling i Ugeskr. for Retsv. 1867 S. 578—95.

Forinden Lov 19de Febr. 1861 udkom, bleve alle Synsforretninger over Gaarde i Anledning af Fæsteforholdet at foretage ved uvillige af Retten udmeldte Mænd, og der var i det Hele givet nøjagtige og detaillerede Regler om Fremgangsmaaden ved deres Afholdelse. Efter Lov 19de Febr. 1861 § 5 skulle derimod de deri ommeldte Syns- og Skjønsforretninger foretages af 2 Skjønsmænd, hvoraf hver af Parterne vælge en. Kunne disse Mænd ikke blive enige, vælge de en Opmand, og kunne de ikke enes om dennes Valg, beskikker Amtmanden en Opmand. Er nogen af Parterne misfornøjet med den af Mændene trufne Afgjørelse, kan han indanke Sagen for en Overskjønskommission, til hvilken hver af Parterne skal udnævne 2 Mænd, og for hvilke de om Skjønsmændene givne Regler i det Hele skulle være anvendelige. Undlader en af Parterne betimelig at udnævne Skjønsmænd, skulle den anden Parts Skjønsmænd i Forening med en af Amtmanden beskikket Trediemand afgjøre Sagen. Derefter bestemmer § 6, at den Synsforretning, som i Medfør af Frdn. 8de Juni 1787 skal finde Sted ved Overtagelsen og Afleveringen af en Gaard, for Fremtiden skal foretages af Skjønsmænd og om fornødent

med Opmand, saaledes som det er fastsat i § 5. Med Hensyn til disse Bestemmelser skal Følgende bemærkes:

1) Den i Lov 19de Febr. 1861 § 5 foreskrevne Fremgangsmaade kan kun komme til Anvendelse, foruden med Hensyn til de i §en ommeldte Forretninger og de i Frdn. 8de Juni 1787 omhandlede Over- og Afleveringsforretninger, paa saadanne Synsforretninger, der ligefrem maa siges at være foretagne i Kontinuation af disse, f. Ex. naar en Del af Bygningerne ikke strax ved Overleveringen har kunnet synes, jfr. ovenfor, eller dog maa stilles aldeles lige med de i Frdn. 1787 omhandlede, f. Ex. en Synsforretning, der optages, naar en Bondegaards Bygninger, efter at være ombyggede af Ejeren, atter overleveres Fæsteren. Derimod maa de i Frdn. 9de Marts 1838 § 4 ommeldte Synsforretninger saavelsom Synsforretninger, der optages for at ordne Forholdet mellem den Længstlevende af Fæstefolkene og den Førstafdødes Arvinger, fremdeles ligesom tidligere foretages af uvillige af Retten udnævnte Mænd.

2) I den ældre Lovgivning, navnlig Frdn. 8de Juni 1787, var der givet en Række af Bestemmelser om Fremgangsmaaden ved Synsforretningernes Afholdelse, Betalingen til Synsmændene, af hvem denne skulde udredes o. s. v., og disse Bestemmelser maa endnu komme til Anvendelse, forsaavidt Synsforretningerne afholdes efter de ældre Regler. Lov 19de Febr. 1861 indeholder derimod Intet om, hvorvidt disse Bestemmelser ogsaa skulle komme til Anvendelse paa de i samme omhandlede Synsforretninger, og der opstaaer derfor i flere Tilfælde Tvivl om, hvorledes der skal forholdes. Med Hensyn hertil mærkes:

a. Den, der ønsker en Synsforretning optagen over en Fæstegaard, maa henvende sig til Modparten med Anmodning om, at han for sit Vedkommende vil udnævne en Mand til at udføre Forretningen. Efterkommes denne Opfordring ikke, maa Rekvirenten indbringe Sagen for Domstolene for at faa Modparten kjendt pligtig til under en daglig Mulkt inden en vis Tid at udnævne en Mand. Kun forsaavidt der bliver

Tale om Overskjøn, har Lovgivningen anvist en simplere Udvej, idet Amtmanden, som ovenfor berørt, naar den ene Part undlader i betimelig Tid at udnævne Overskjønsmænd, skal beskikke en Mand til i Forening med den anden Parts Skjønsmænd at afgjøre Sagen. Efter Frdn. 8de Juni 1787 skulde de af Retten udnævnte Mænd være uvillige, hvortil blandt Andet efter Frdn. udfordredes, at de skulde henhøre til et andet Gods. Denne Fordring kan derimod ikke stilles med Hensyn til de Mænd, der udnævnes af Parterne selv, jfr. Indenrigsministeriets Skr. 11te Febr. 1862, og heller ikke med Hensyn til Opmanden, naar denne vælges af Skjønsmændene. Derimod maa det fordres, at den Mand, der af Amtmanden beskikkes til at deltage i Synsforretningen, er uvillig i Forhold til begge Parterne, og det maa vistnok, for at dette skal kunne siges at være Tilfældet, blandt Andet kræves, at han henhører til et fremmed Gods.

Medens de, der af Retten eller Amtmanden beskikkes til at deltage i en Synsforretning, ere pligtige til at udføre dette Hverv, maa det derimod altid være en frivillig Sag, om man vil efterkomme en Opfordring fra Parterne til at fungere som Synsmand.

b. Naar Mændene ere udnævnte, maa de bestemme en Dag til Forretningens Foretagelse og derom meddele Parterne fornøden Underretning, hvilket rettest bør ske ved de sædvanlige Stævningsmænd. I Reglen vil det være tilstrækkeligt, at denne Underretning meddeles Aftenen før Forretningen foretages. — Efter Frdn. 1787 § 11 skulde Herredsfogden vejlede Mændene ved Foretagelsen af de der omhandlede Synsforretninger, men dette maa nu ansees som bortfaldet. — I den Frdn. 1787 vedheftede Instrux var der givet nøjagtige Regler for Fremgangsmaaden ved og Affattelsen af Synsforretninger i Anledning af Gaardes Over- og Aflevering, og disse bør vistnok endnu i det Hele følges. Hvad derimod de i Lov 19de Febr. 1861 § 5 omhandlede Syns- og Skjønsforretninger angaaer, indeholder Lovgivningen ingensomhelst Bestemmelse om, hvorledes der i formel Henseende bliver at

gaa frem. Dette vil nu vistnok ingen Vanskelighed berede, forsaavidt angaaer de Synsforretninger, der skulle optages, forinden Bonden skrider til at foretage de i §en omhandlede Forbedringer ved Gaarden. Anderledes forholder det sig derimod med Hensyn til de Forretninger, hvorved det skal bestemmes, om Ejeren er pligtig at give Erstatning for de udførte Forbedringer. Da Mændene nemlig ikke alene skulle bestemme Erstatningens Størrelse, men ogsaa afgjøre, om der overhovedet existerer nogen Erstatningspligt, vil der meget let kunne udspinde sig en formelig Proces mellem Parterne med Vidneførsel o. s. v. At fordre, at de sædvanlige Procesregler i saa Fald skulle iagttages, gaaer ikke an. Det kan kun i Almindelighed fordres, at Mændene skulle lede Sagen saaledes, at den bliver behørig oplyst. Bliver det nødvendigt at føre Vidner, maa dette ske ved den ordinære Ret, da Mændene ikke kunne edfæste Vidnerne.

Hvad der skal være Gjenstand for Synsforretningen, maa selvfølgelig bero paa, i hvilket Øjemed den er begjært. Her opstaaer imidlertid det Spørgsmaal, om der kan finde en Kumulation Sted af de i Frdn. 8de Juni 1787 og i Lov 19de Febr. 1861 § 5 omhandlede Synsforretninger, et Spørgsmaal, der navnlig er praktisk, naar en Gaard afleveres. Det synes i saa Fald urimeligt at afholde 2 Synsforretninger, den ene for at bestemme, hvorvidt Ejeren har nogen Fordring paa Fæsteren for Fæld paa Gaarden, den anden for at bestemme, hvorvidt der paahviler Ejeren nogen Erstatningspligt i Henhold til Lov 19de Febr. 1861 § 5. Det Naturligste vilde aabenbart være, at hele Parternes indbyrdes Mellemværende afgjordes under en Forretning. Det maa imidlertid bemærkes, at det i ethvert Fald, naar Parterne ikke ere enige derom, vil være umuligt at faa en definitiv Afgjørelse af det hele Mellemværende. Medens Mændene nemlig i Henhold til Lov 1861 § 5 ikke alene skulle afgjøre, hvor meget Gaarden er bleven forbedret, men tillige, om der i denne Anledning paahviler Ejeren en Erstatningspligt, kunne de ved den Synsforretning, der afholdes i Henhold til Frdn. 8de Juni 1787

kun udtale sig om, hvorvidt Gaarden afleveres i samme Stand, som den er modtagen, medens det er Domstolenes Sag at afgjøre, hvorvidt Fæsteren er pligtig at give Erstatning for Fæld paa Bygningerne o. s. v. Hertil kommer, at Frdn. 1787 og Lov 1861 indeholde ganske forskjellige Regler om, hvem der skal bære Udgifterne ved Synsforretningen, og det vil derfor vist altid være det Retteste, at de heromhandlede Synsforretninger afholdes hver for sig.

c. Naar en efter Reglerne i Lov 1861 § 5 afholdt Synsforretning er tilendebragt, og Parterne ikke strax erklære sig tilfredse med den, maa Mændene foranstalte deres Kjendelse lovlig (ɔ: ved Stævningsmændene) forkyndt for begge Parter. Erklærer da ingen af disse inden 14 Dage derefter, at han ønsker et Overskjøn, er Sagen dermed afgjort. Der kan ikke være Tale om at fordre Forretningen afhjemlet, jfr. Indenrigsministeriets Skr. 27de Febr. 1864 og 10de Maj 1865.

d. Er nogen af Parterne misfornøjet med Synsforretningen, skal han efter Lov 1861 § 5 inden 14 Dage, efter at Kjendelsen er ham lovlig forkyndt, underrette Modparten om, at han ønsker et Overskjøn, hvilket rettest bør ske ved de sædvanlige Stævningsmænd. Inden 14 Dage, efter at fornævnte Erklæring er forkyndt, skal hver af Parterne udnævne tvende nye Skjønsmænd; undlader den ene af Parterne betimelig at gjøre dette, skulle den anden Parts Skjønsmænd i Forening med en af Amtmanden beskikket 3die Mand afgjøre Sagen. Med Hensyn til dennes Behandling for Overskjønskommissionen maa i det Hele de samme Regler komme til Anvendelse som med Hensyn til den første Forretning; dog vil det vist være nødvendigt, at de tidligere Skjønsmænd indvarsles til at overvære den nye Forretning, jfr. Frdn. 8de Juni 1787 § 7 f.

De i Lov 1861 § 5 foreskrevne Regler om Overskjøn maa ogsaa komme til Anvendelse med Hensyn til de Synsforetninger, hvorved en Gaard overleveres eller afleveres. Vel er det egentlig strengt taget ikke udtalt i Lovens § 6, at Overskjøn her kan finde Sted, men da den tidligere Lovgivning

udtrykkelig hjemlede et saadant, og der ikke er Spor til, at det har været Meningen at foretage en Forandring heri, kan der sikkert ingen Tvivl være om, at enhver af Parterne maa kunne begjære et Overskjøn, og det følger da af Sagens Natur, at dette maa foretages paa den i § 5 foreskrevne Maade.

e. I Frdn. 8de Juni 1787 § 9, Sp. Regl. 22de Marts 1814 § 148 og Frdn. 9de Marts 1838 § 4, jfr. Kanc. Skr. 14de Maj 1825, 10de Febr. 1827, 18de Aug. 1838 og 21de Jan. 1845, var det udtrykkelig bestemt, hvilken Betaling der skulde tillægges Synsmændene for Udførelsen af de der ommeldte Forretninger, og de vare pligtige til at udføre dem for det der fastsatte Vederlag. Lov 19de Febr. 1861 §§ 5—6 indeholde derimod aldeles Intet om dette Punkt, og det er herefter meget tvivlsomt, hvorledes der skal forholdes. Da det imidlertid er en aldeles frivillig Sag, om Nogen vil modtage Valg af Parterne som Skjønsmænd, synes det, at han ogsaa maa være berettiget til at betinge sig, hvilket Vederlag han vil, for at overtage et saadant Hverv, saa at de ovennævnte Frdn. altsaa forsaavidt blive aldeles uanvendelige her, jfr. Indenrigsministeriets Skr. 11te Febr. 1862. Er der derimod ikke truffet nogen Overenskomst om dette Punkt, kan man maaske sige, at Mændene kun kunne fordre det i bemeldte Lovbestemmelser fastsatte Vederlag, men ogsaa altid maa kunne forlange et saadant, idet Formodningen er for, at de i saa Fald have villet henholde sig til de tidligere gjældende Regler. Selv dette er imidlertid meget tvivlsomt; der kan nemlig anføres en Del for, at Synsmanden, saafremt den Part, der har udnævnt ham, selv skal udrede Vederlaget, slet ikke kan gjøre Fordring paa et saadant, naar han ikke udtrykkelig har betinget sig det. Det maa derhos bemærkes, at Sp. Regl. i ethvert Fald neppe kan afgive Norm for Betalingens Størrelse, hvis en saadan kan forlanges, i det Tilfælde, at Synsforretningen afholdes for at fastsætte, hvilken Erstatning Godsejeren skal udrede i Henhold til Lov 19de Febr. 1861 § 5. Den Ulejlighed, der her vil kunne forvoldes Synsmændene, vil nemlig ofte være saa betydelig, at det vil være urimeligt

at forudsætte, at det har været deres Mening at lade sig nøje med den i Sp. Regl. fastsatte ringe Betaling.

Hvad der i det Foregaaende er bemærket, maa i det Hele ogsaa gjælde, naar der bliver Spørgsmaal om, hvilken Godtgjørelse der tilkommer Opmanden, forsaavidt denne udnævnes af Skjønsmændene, kun at det maa være disse og ikke Parterne, der skulle akkordere med Vedkommende om Betalingens Størrelse. Udnævner Amtmanden Opmanden, kan man maaske anvende Analogien af de ovennævnte Bestemmelser. I ethvert Fald er det givet, at den, der udnævnes, ikke kan forlange saa højt et Vederlag, som han vil, jfr. Indenrigsministeriets Skr. 11te Febr. 1862, hvor det er udtalt, at Amtmanden fastsætter Vederlaget.

f. Efter Lov 19de Febr. 1861 § 5 skulle Omkostningerne ved Skjønsmændenes Forretning bæres lige af begge Parter. Afholdes der derimod Overskjøn, skal Overskjønskommissionen bestemme, om begge Parter eller kun en af dem skal bære de ved den fornyede Undersøgelse foranledigede Omkostninger. I § 6 er der derimod ikke udtalt Noget om, hvem der skal bære Udgifterne ved de der omhandlede Synsforretninger, og der maa derfor vistnok i saa Henseende forholdes efter Frdn. 8de Juni 1787. Fæsteren maa da afholde Omkostningerne ved den Synsforretning, hvorved Gaarden overleveres, Ejeren derimod Omkostningerne ved den Forretning, hvorved Gaarden afleveres. I Tilfælde af Overskjøn maa Rekvirenten afholde Udgifterne, hvis den paaklagede Synsforretning stadfæstes; i modsat Fald maa de deles lige mellem begge Parter. Til Omkostningerne ved Synsforretningen maa ogsaa henregnes Vederlaget til Synsmændene. Er dette fastsat ved Overenskomst, kan dog kun saa stor en Del af samme falde Modparten til Last, som vedkommende Synsmand vilde kunne have forlangt, hvis ingen Overenskomst var afsluttet. I Praxis følges imidlertid vistnok den ogsaa med Sagens Natur stemmende Regel, at enhver af Parterne selv udreder Vederlaget til den af ham udnævnte Synsmand.

g. Synsforretninger over Fæstegaarde, der foretages af

uvillige af Retten udnævnte Mænd, skulle nu i Henhold til Lov 19de Febr. 1861 § 71 udfærdiges paa stemplet Papir. Dette kan derimod ikke fordres med Hensyn til Synsforretninger, der afholdes af Mænd udnævnte af Parterne selv.

3) Da det, som det vil fremgaa af det foran Bemærkede, i flere Retninger er forbundet med Ulemper at følge den i Lov 19de Febr. 1861 foreskrevne Fremgangsmaade ved Afholdelsen af Synsforretninger over Fæstegaarde, kan det vel tænkes, at Parterne ville foretrække at lade dem foretage ved uvillige Mænd. Det er imidlertid meget tvivlsomt, om dette kan lade sig gjøre med bindende Virkning ligeoverfor Fæsteren. Den i Lov 19de Febr. 1861 fastsatte Fremgangsmaade er nemlig i det Mindste tildels anordnet i Fæsterens egen Interesse, men efter Lovens § 10 er enhver Overenskomst, hvorved denne frasktiver sig de ham ved Loven tillagte Rettigheder, ugyldig.

§ 35.

Om Fæsterens Rettigheder.

Der tilkommer Fæsteren en indskrænket Nyttes- og Brugsret over Gaarden for hans og Enkes Levetid. Det er med Hensyn til Fæsteforholdets Vedvaren ligegyldigt, om Enken er Fæsterens første eller anden Kone (i anden Retning kan dette derimod faa Indflydelse, jfr. nedenfor § 38 Nr. 4). Derimod maa der lægges særlig Vægt paa, at det er for Enkens og ikke for Konens Levetid, at Fæsteforholdet stiftes; thi hun kan kun beholde Fæstestedet, saalænge hun sidder Enke. Gifter hun sig igjen, ophører Fæstet, jfr. D. L. 3—13—4. Dog har Indenrigsministeriet antaget, at Ejeren kan tillade, at Ægtefolkene blive ved Gaarden indtil Konens Død i Henhold til den gamle Kontrakt, men Rigtigheden heraf er dog meget tvivlsom. Da den gamle Kontrakt nemlig ikke hjemler Saadant, skabes der i Virkeligheden et helt nyt Lejeforhold, men dette synes da i Henhold til Lovgivningens almindelige Regler at maatte indgaaes paa Fæsterens og Enkes Levetid, jfr. ogsaa Kanc. Prom. 10de Novbr. 1787 I. § 1 og Cirk. 16de Novbr.

1799 § 2, der bestemt gaa ud fra, at det er et helt nyt Kontraktsforhold, der stiftes. — Ere Fæstefolkene separerede fra Bord og Seng, og Manden døer i Separationstiden, bliver Hustruen at betragte som Enke og kan følgelig tiltræde Gaarden. Er Ægteskabet derimod definitivt opløst, har Hustruen ikke nogen Ret til Gaarden. En Undtagelse i saa Henseende er dog gjort ved Frdn. 9de Marts 1838 § 6. Det bestemmes nemlig her, at, naar Fæsteren ved endelig Dom eller benaadende kgl. Resolution har forbrudt sin Frihed i det Mindste for 3 Aar, er Jorddrotten berettiget til at bortfæste Stedet til en Anden, med mindre Fæsteren er gift, idet i saa Fald Konen kan fortsætte Fæstet paa hans Vegne, naar hun vil fortsætte Ægteskabet. Erholder hun derimod Skilsmisse, bliver hun med Hensyn til Gaardens Besiddelse at anse som Enke. Denne Bestemmelse kan ikke anvendes i Tilfælde, der ikke ligefrem falde ind under dens Ord. Særlig skal det fremhæves, at det ikke er tilstrækkeligt, at det er fuldstændig konstateret, at Fæsteren har gjort sig skyldig i en Forbrydelse, der vilde kunne medføre Frihedens Fortabelse i mindst 3 Aar. Han skal være dømt, og kan dette ikke lade sig gjøre, f. Ex. fordi han bliver sindssvag forinden, kan Hustruen, naar hun faaer Skilsmisse, ikke blive ved Gaarden, jfr. Kanc. Skr. 21de April 1838 og nedenfor § 37, 5 e.

Den Fæsteren tilkommende Ret gaaer ud paa at bruge og benytte Gaarden og dens Tilliggende, og han maa i det Hele være berettiget til at gjøre sig den saa nyttig, som han kan, naar han blot ikke derved forringer Fæstestedets Værdi. Ligesom der imidlertid ikke er Noget til Hinder for, at der i selve Fæstebrevet fastsættes nærmere Regler om Brugsrettens Omfang og Udøvelse, jfr. Frdn. 9de Marts 1838 § 5 d, — i hvilken Henseende særlig skal fremhæves, at det vel ikke længere kan vedtages, at Fæsteren skal forbryde Fæstet, naar han ikke følger en vis Driftsplan, men at det iøvrigt ikke er forbudt at vedtage en saadan med den Virkning, at Fæsteren bliver erstatningspligtig, hvis han ikke følger den, — saaledes er der, som allerede ovenfor berørt, ved selve Lovgivningen

paalagt Fæsteren visse Indskrænkninger, der ellers ikke kunne antages at paahvile Forpagtere af Jordejendomme uden særlig Vedtagelse. Som saadanne Indskrænkninger plejer man at nævne:

1) Fæsteren maa ikke overlade nogen Anden enten hele Gaarden eller en Del af denne til Brug for egen Regning: han maa ikke gjøre Fremleje, jfr. D. L. 3—13—1 og 11 samt Frdn. 9de Marts 1838 § 5 a. Det maa dog imidlertid bemærkes, at denne Indskrænkning ikke er ejendommelig for Fæsteforholdet, idet det overhovedet er forbudt at gjøre Fremleje af Landejendomme, naar Saadant ikke udtrykkelig hjemles ved Kontrakten. Derimod er det ejendommeligt for Fæsteforholdet i Modsætning til den frie Forpagtning, at Fremleje her end ikke kan tillades med Ejerens Samtykke, jfr. Kanc. Skr. 14de Juni 1836 og Indenrigsministeriets Skr. Nr. 80 af 24de April 1878, se dog Skr. 6te Aug. 1814. Noget Andet er, at det ikke let vil blive forfulgt som en Lovovertrædelse, naar det kun er en ubetydelig Del af Gaardens Tilliggende, der bortlejes, saa at det er klart, at der ikke er tilsigtet en Omgaaelse af Lovgivningen, jfr. den ovennævnte Skr. af 1878.

Medens det saaledes er forbudt Fæsteren at gjøre Fremleje, er der derimod Intet til Hinder for, at han lader Gaarden drive af en Anden for sin Regning (forudsat dog, at han ikke helt fraflytter Gaarden, se ovenfor S. 97 Note **), jfr. Frdn. 9de Marts 1838 § 6 og Dom i Jur. Ugeskr. for 1859 S. 75—77, eller overlader Gaardens Udbytte til en Anden, naar dette blot ikke skeer i et saadant Omfang eller paa en saadan Maade, at Gaardens behørige Dyrkning og Gjødning derved hindres, jfr. Frdn. 9de Marts 1838 § 5 og nedenfor under 2 og 3.

2) Fæsteren maa ikke sælge Noget af den Gaarden tilliggende Tørvemose i tilberedt eller utilberedt Stand. Til egen Brug maa han derhos kun benytte Tørveskjæret efter den ham i Fæstebrevet givne Anvisning, D. L. 3—13—21, Frdn. 26de Januar 1733 § 42 og 9de Marts 1838 § 5 d og e.

3) Fæsteren maa ikke uden Udvisning hugge i den Gaarden tilliggende Skov, Have eller Løkke, D. L. 3—13—1 og 21 samt Frdn. 9de Marts 1838 § 5 c. Hvorvidt Fæsteren kan borttage de Træer, der findes andetsteds paa Gaardens Jorder, vil bero paa de nærmere Omstændigheder i det enkelte Tilfælde, jfr. Rentek. Skr. 5te Febr. 1842 og Jur. Ugeskr. 1848 S. 387; men selv om det maa antages, at han ikke har Ret hertil, vil Følgen af, at han ikke desto mindre borthugger Træerne, kun kunne blive, at han maa give Ejeren Erstatning, men under ingen Omstændighed, at han forbryder Fæstet, jfr. dog Jur. Ugeskr. 1864 S. 487. — Efter D. L. 3—13—21 skal Fæsteren endog være erstatningspligtig, naar Andre ham uafvidende hugge i den Gaarden tilliggende Skovpart, med mindre han kan skaffe Gjerningsmanden tilveje.

Forbudet mod Skovhugst omfatter ogsaa Gjerdselshugst, dog Hegningsplantning ikke derunder indbefattet. Iøvrigt skal Gjerdsel til Hegnene udvises paa Gaardens Tilliggende, forsaavidt samme der befindes og fordres paa den for Gjerdselshugst passende Tid, jfr. Frdn. 9de Marts 1838 § 5 c. Hvad Hegnsplantninger angaaer, kommer det heromhandlede Forbud vel som berørt ikke til Anvendelse med Hensyn til samme, men Fæsteren kan dog kun forsaavidt raade over samme, som dette lader sig forene med hans Pligt til at vedligeholde Hegnet, jfr. Frdn. 1838 § 4 og Rentek. Skr. 5te Febr. 1842.

4) Efter D. L. 3—13—20 maa Fæsteren ikke uden Ejerens Forlov fiske i den Gaarden tilliggende Sø eller Mølledam. Tidligere var det ham ogsaa forbudt at jage paa Gaardens Jorder, men nu gjælder der efter Lov 25de Marts 1851 § 7 samme Regel i saa Henseende for Fæstere som for andre Forpagtere af Jordejendomme, nemlig at de have Ret til at jage paa deres Jorder, naar dette ikke udtrykkelig er dem forbudt ved Fæstebrevet.

5) Efter D. L. 3—19—7, jfr. Frdn. 9de Marts 1838 § 5, maatte Fæsteren ikke i sin Gaard indtage Inderster, ɔ: saadanne gifte eller ugifte Personer af Almuen paa Landet, der bo til Huse hos Andre og, uden at have fast Tjeneste hos disse,

danne en egen Husstand, jfr. Noten til kgl. Resol. af 16de Oktbr. 1824 og Kanc. Skr. 13de Oktbr. 1835 samt 21de Novbr. 1820 og 8de Maj 1830. Ved § 4 i Lov 4de Juli 1850 om Jords Afstaaelse til Fattighuse, er dette Forbud nu imidlertid hævet, forsaavidt Fæsteforholdet er indgaaet, efter at Loven udkom, og det kan for Fremtiden end ikke ved Kontrakten forbydes Fæsteren at indtage Inderster. Er Fæsteforholdet indgaaet, før Lov 4de Juli 1850 udkom, er Forbudet ligeledes bortfaldet, med mindre Fæstebrevet maatte indeholde nogen særlig Bestemmelse mod at tage Inderster til Huse, det vil vistnok sige, ikke blot indskrænker sig til at henvise til D. L. 3—19—7, men indeholder en selvstændig Bestemmelse om dette Forhold, der viser, at Ejeren har lagt særlig Vægt paa Forbudets Overholdelse, jfr. Grams Formueret II. 2det Bind, S. 198—99. Findes der en saadan Bestemmelse, bliver Spørgsmaalet, om den vedblivende skal ansees bindende for Fæsteren, i fornødent Fald at afgjøre af Domstolene, men komme disse til en bekræftende Besvarelse heraf, skal Forbudet dog forsaavidt være modificeret, som det ikke skal være til Hinder for, at Fæsteren optager dels sine Beslægtede eller Besvogrede i op- og nedstigende Linie, dels saadanne i Sognet hjemmehørende Personer, der ellers vilde falde Fattigvæsenet til Byrde eller kunne fordre sig Byggegrund anvist af Kommunen, hvorom han dog forinden maa sikre sig Bevis fra Sogneraadet, jfr. Lov 1850 § 4.

6) Efter D. L. 3—13—12 synes Godsejeren at have havt en almindelig Ret til at fratage Fæsteren Jord, selvfølgelig dog kun imod Tilbagebetaling af en forholdsmæssig Del af Indfæstningen og Afslag i Landgilden. Ved Frdn. 8de Juni 1787 § 1 blev denne Ret imidlertid indskrænket til 3 Tilfælde, og efter Lov 19de Febr. 1861 § 8 kan der nu i intet Tilfælde fratages Fæsteren Jord uden hans Samtykke, forsaavidt Fæsteforholdet er indgaaet efter Lovens Ikrafttræden.

Er Fæsteforholdet indgaaet, før Lov 19de Febr. 1861 udkom, kan der derimod endnu fratages Fæsteren Jord i de i Frdn. 1787 ommeldte Tilfælde, nemlig:

a) naar en hel By's Jorder udskiftes for at gjøres lige med Hensyn til Hartkorn og Hoveri overensstemmende med Frdn. 23de April 1781 § 20; dette Tilfælde er dog nu uden praktisk Betydning;

b) naar en Godsejer finder en Del af Gaardens Jorder bekvem til Skovs Opelskning og Fredning, dog kun, forsaavidt Gaarden selv efter Fratagelsen vil kunne være tilstrækkelig til en Gaardmandsfamilies Underhold. Efter Lov Nr. 36 af 9de Marts 1872 § 3 kan denne Ret dog nu kun udøves, naar Gjennemsnitet af de paa Jorden ved Matrikuleringen satte Taxter er 5 eller derunder, jfr. ovenfor § 21*);

c) naar Jorden agtes henlagt til jordløse Huse; dog er det ogsaa i saa Fald en Betingelse, at Gaarden kan taale Frastillelsen, og der maa derhos ikke tillægges nogen Husmand mer end 3 à 4 Tdr. Land Middeljord (ɔ: til Taxt 12) eller fratages en Gaard mer end 4 Tdr. Land. Hertil maa nu efter Lov 9de Marts 1872 § 1 føjes, at Gaarden ikke maa gaa ned under 20 Tdr. boniteret Jord, saa at Godsejeren slet ikke kan fratage den Noget i det heromhandlede Tilfælde, naar den allerede er under denne Størrelse.

Efter Frdn. 1787 og Pl. 6te Jan. 1802 skal Landvæsenskommissionen afgjøre alle Spørgsmaal, der her kunne opstaa, altsaa baade hvorvidt Godsejeren overhovedet kan fratage Fæsteren Jord, og hvormeget han kan berøve ham, samt endelig paa hvilke Betingelser dette maa ske. I det under b nævnte Tilfælde kan Godtgjørelsen, der skal gives Fæsteren, ydes enten i Penge, anden Jord eller ved Bortrydning af saa megen Skov (selvfølgelig dog ikke Fredskov) paa et andet bekvemt Sted, hvor Fæsteren har Brug, at han derved kan blive skadesløs. Skal Erstatningen bestaa i Penge, kan Fæsteren neppe fordre mer end en forholdsvis Tilbagebetaling af Ind-

*) I Forbindelse hermed kan mærkes Bestemmelsen i Frdn. 27de Septbr. 1805 § 10, hvorefter Godsejeren efterhaanden kunde indtage den Skov, hvori Bonden havde Græsning, til Fredning ved regulær Hugst. Herom vil der dog nu neppe længere blive Spørgsmaal.

fæstningen og Nedsættelse i de aarlige Afgifter, jfr. dog Ingerslevs „Haandbog for Landvæsenskommissærer“ S. 353—54. I det under c nævnte Tilfælde skal Landvæsenskommissionen fastsætte, hvor meget vedkommende Husmand aarlig skal erlægge af den Jord, der overlades ham, og denne Sum godtgjøres da Fæsteren i den aarlige Landgilde.

Som ovenfor berørt kan der, naar Fæsteforholdet er indgaaet, efter at Loven af 19de Februar 1861 er traadt i Kraft, ikke fratages Fæsteren Jord uden hans Samtykke. Her opstaaer imidlertid det tvivlsomme Spørgsmaal, hvorvidt Fæsteren ved selve Fæstebrevet kan forbindes til at taale, at der senere fratages ham Jord. Det maa nu i saa Henseende erindres, at naar en Gaard er Fæstetvang undergiven, gjælder dette ogsaa om dens enkelte Dele, saalænge de ikke paa lovformelig Maade ere skilte fra samme, jfr. ovenfor S. 120, og at det følgelig maa være ulovligt, at en Del af Gaarden kun gives Fæsteren i Leje paa Aaremaal eller paa Opsigelse. En Bestemmelse i et Fæstebrev, hvorved Godsejeren forbeholder sig Ret til at fratage Fæsteren en Del af Jorden, gaaer jo imidlertid i Virkeligheden ud paa kun at overlade ham denne Del af Gaarden paa Opsigelse, og der synes derfor ikke at kunne være Tvivl om, at Godsejeren maa kunne betragtes som den, der ikke har opfyldt Lovens Bud om at give Gaarden i Fæste paa Fæsterens og Enkes Levetid. Det maa nu imidlertid herved bemærkes, at en streng Gjennemførelse af dette Princip vilde kunne føre til urimelige Resultater. Det kan nemlig ikke sjældent være af Interesse for Godsejeren at kunne faa Raadighed over en Del af en Fæstegaards Jorder, for derved at blive i Stand til at gjennemføre en mere almindelig Plan med Hensyn til en forandret Inddeling af Godset, men dette vilde let kunne vanskeliggjøres om ikke helt forhindres, hvis man ikke vilde tillade ham at tage Forhold i saa Henseende i Fæstebrevene. Vel vil det nemlig ofte staa i hans Magt at opnaa det Tilsigtede ved forinden Bortfæstningen at fraskille Gaarden en Parcel, men altid vil dette dog ikke kunne lade sig gjøre, navnlig ikke, hvis det paagjældende Projekt

forudsætter et Mageløg mellem Jorder henhørende under forskjellige Gaarde, og i ethvert Fald er der ingen Grund til at forlange, at han skal foretage en formelig Ombeling af Gaarden, før det viser sig, om denne virkelig vil blive nødvendig. Det kan derfor vistnok ogsaa forudsættes, at der ikke fra det Offentliges Side vil blive stredet ind mod Godsejeren i Anledning af et saadant Forbehold, med mindre der maatte være Grund til at antage, at derved i Virkeligheden er tilsigtet en Elusion af Fæstelovgivningen, jfr. hermed Indenrigsministeriets Skr. af 11te Febr. 1862, hvorefter der Intet er til Hinder for, at Fæsteren allerede i Fæstekontrakten forpligter sig til at taale, at Godsejeren fratager ham Jord, naar det bestemt angives, under hvilken Eventualitet Fratagelsen skal finde Sted, hvilket Areal, der skal afstaaes, og paa hvilke Betingelser det skal ske, hvortil selvfølgelig maa føjes, at Ombelingslovgivningen ikke herved maa overtrædes, samt Indenrigsministeriets Skr. af 19de Maj 1863, hvorefter der ikke er Noget til Hinder for at forpligte Fæsteren til at taale Magelæg, hvorved der tillægges ham ligesaa megen og ligesaa god Jord, som han havde før.

Men om end saaledes et i den heromhandlede Henseende taget Forbehold egentlig maa ansees for stridende imod Budet i Frdn. 19de Marts 1790 om Gaardes Bortfæstning paa Fæsterens og Enkes Levetid, følger det dog ikke heraf, at Fæsteren, naar han engang er gaaet ind paa Forbeholdet, senere under Paaberaabelse af dets Retsstridighed kan unddrage sig for at efterkomme det. Fordi en Gaard uretlig er given i Forpagtning paa Aaremaal, skjøndt den skulde have været given i Livsfæste, bliver Fæsteren selvfølgelig ikke berettiget til at vægre sig ved at fravige Gaarden, naar den i Kontrakten fastsatte Lejetid er udløben, men Konsekvensen heraf maa formentlig være, at han heller ikke kan vægre sig ved at afgive en Del af Jorden, naar denne kun er overladt ham for nogle Aar eller paa Opsigelse, jfr. hermed H. R. T. for $18^{63}/_{64}$ S. 487 og Jur. Ugeskr. 1867 S. 381. Medens et Forbehold af den heromhandlede Art saaledes i Almindelighed vil være

bindende for Fæsteren, er det dog en Selvfølge, at Godsejeren ikke vil kunne gjøre det gjældende imod ham, hvis Jordens Frastillelse vilde komme i Strid med Ombelingslovgivningen. Det er derhos vistnok et Spørgsmaal, om ikke et af Fæsteren givet Samtykke til, at Godsejeren efter Godtbefindende frataget ham Jord, maa være uforbindende for ham i Henhold til Lov 19de Febr. 1861 § 10. Det lader sig nemlig vanskelig negte, at et saadant Forbehold klarligen gaaer ud paa at omgaa Lovens § 8; jfr. hermed Professor Ewaldsen Obligationsrettens specielle Del S. 168—70, hvor en noget afvigende Opfattelse er gjort gjældende, hvilket dog maaske staaer i Forbindelse med, at Forholdet ligeoverfor det Offentlige og Forholdet ligeoverfor Fæsteren ikke ere holdte ude fra hinanden.

§ 36.

Om Fæsterens Pligter.

1) I Reglen erlægger Fæsteren altid ved Fæsteforholdets Indgaaelse en større eller mindre Sum, den saakaldte Indfæstning. Tidligere var denne ubetinget tabt for Fæsteren, naar den engang var erlagt. Nu haves derimod en anden Regel, forsaavidt Fæsteforholdet er indgaaet, efter at Lov 19de Febr. 1861 er udgivet, idet Indfæstningen efter denne Lovs §§ 4 og 7 i visse Tilfælde skal betales tilbage, naar Fæsteforholdet ikke har varet i 30 Aar at regne fra Fæstekontraktens Indgaaelse, jfr. nærmere nedenfor i § 38.

2) Foruden Indfæstningen erlægger Fæsteren aarlig forskjellige Præstationer, dels i Penge eller Varer navnlig Korn, dels i Arbejde, Hoveri. Alt, hvad der ydes udenfor Hoveriet eller Vederlaget for dette, indbefattes i Reglen under den fælles Benævnelse Landgilde, jfr. dog Frdn. 9de Marts 1838 § 2. Denne bestod tidligere i forskjellige Præstationer saasom Smørskyld, Kornskyld, Smaabede o. s. v., jfr. D. L. 3—13—1. Nu fastsættes den derimod vistnok i Almindelighed under Et til en aarlig Afgift i Penge eller Korn, jfr. Kanc. Skr. 1ste Decbr. 1827, som Fæsteren skal erlægge til de i Fæstebrevet

bestemte Tider. Det har tidligere været et omstridt Spørgsmaal, om denne Landgilde kunde forhøjes ved indtrædende Fæsteledighed, men Spørgsmaalet ansees nu for afgjort ved Frdn. 15de Juni 1792 § 10, saaledes at det altid maa staa Ejeren frit for, naar ikke særegne Bestemmelser enten i Lovgivningen, jfr. D. L. 2—22—25 og 26 samt 5—3—24 og 25, eller i private Dispositioner ere til Hinder derfor, jfr. Schlegels Samling af Højesteretsdomme 18¹⁸/₃₃ S. 623. Derimod kan der ikke være Tale om, at Ejeren vilkaarlig, uden at Fæstebrevet hjemler ham Ret dertil, jfr. Dom i Jur. Ugeskr. 1861 S. 605, skulde kunne forhøje Landgilden i Fæsterens Besiddelsestid. I Reglen vil hertil altid kræves Fæsterens Samtykke, der selvfølgelig ikke vil blive givet, med mindre han faaer mere Jord, eller hans Stilling paa anden Maade forbedres. Naar man under Landgilden indbefatter enhver Ydelse til Ejeren udenfor Hoveriet eller Vederlaget for dette, kan den dog undtagelsesvis forhøjes uden Fæsterens Samtykke, idet den efter Anordn. 29de Juli 1846 § 18, jfr. Lov 17de Jan. 1859 § 3 kan forøges med Renten af den Kapital, som Ejeren har maattet anvende paa betydeligere Reguleringsarbejder ved Gaardens Vandløb, og efter Frdn. 23de April 1781 § 26 og 15de Juni 1792 § 1 med Renten af den Bekostning, Ejeren har anvendt paa Gaardens Udskiftning, samt efter § 6 i Lov om Afløsning af Brokorn af 29de Decbr. 1857 med Renten af Afløsningssummen for det Ejendommen paahvilende Brokorn og Bropenge, og endelig efter Lov Nr. 53 af 10de April 1874 § 7 med 4 % Rente af den til Opførelsen eller Udvidelsen m. v. af et Dige medgaaede Bekostning eller dog saa meget deraf, som det maa antages, at Digeanlæget har forbedret Ejendommen til Brugerens Fordel, hvilket i Mangel af mindelig Overenskomst afgjøres af Landvæsenskommissionen. Omvendt kan Landgilden stundom blive at nedsætte, nemlig naar der fratages Fæstestedet Jord, jfr. Frdn. 8de Juni 1787 og ovenfor § 35 samt de forskjellige Expropriationslove, navnlig Frdn. 5te Marts 1845 § 17.

Med Hensyn til Betalingsstedet indeholdes for Godsernes

Vedkommende nærmere Regler i Pl. 22de Febr. 1779 og 16de April 1808, hvorefter Fæsteren ikke kan tilpligtes at føre Kornet til et Sted, der ligger længere end 4 Mile fra det Sted, hvor han boer, jfr. Schlegels Samling af Højesteretsdomme 18¹⁸/₃₃ S. 169, med mindre det er den nærmeste Kjøbstad eller Ladeplads. Paa Sjælland kan han dog altid tilpligtes at føre Kornet til Kjøbenhavn, naar Afstanden mellem denne og Hovedgaarden ikke er over 8 Mile.

For Landgilderestancer har Ejeren en særegen Fortrinsret i Fæsterens Bo, jfr. Lov Nr. 51 af 25de Marts 1872 § 33 2 b, uden Hensyn til, for hvor lang Tid Restancerne ere paaløbne. Derimod kan han ikke betinge sig Udpantningsret for Landgilden saaledes som for Hoveripenge, jfr. Frdn. 9de Marts 1838 § 3. Endnu maa mærkes Bestemmelsen i Frdn. 11te Jan. 1793, hvorefter Jorddrotten, der har Restancer udestaaende hos Godsets Bønder, ved et Stævnemaal kan indkalde saa mange af disse, som have samme Værnething, til at lide Dom, jfr. Kanc. Skr. 28de Novbr. 1795.

Tidligere svaredes der af saa godt som alle Fæstegaarde foruden Landgilde Hoveri, og dette var endog ogsaa den vigtigste Ydelse. Paa de fleste Steder er Hoveriet imidlertid nu forandret til en Pengeafgift, og forsaavidt dette paa enkelte Steder endnu ikke maatte være Tilfældet, vil det som oftest staa i hver af Parternes Magt at faa det afløst efter Lov 4de Juli 1850, jfr. nærmere i det Følgende § 48. Naar Hoveriet er afløst i Henhold til bemeldte Lov, har Ejeren Udpantningsret for det fastsatte Vederlag, jfr. Lovens § 6, og han kan ogsaa ellers betinge sig denne Ret, Frdn. 9de Marts 1838 § 3 og Lov Nr. 36 af 29de Marts 1873 § 1 Nr. 9. Denne Ejendommelighed ved Hoveripenge er det sandsynligvis, som bevirker, at disse endnu opføres som en særlig Ydelse ved Siden af Landgilden, skjøndt det ellers kunde synes naturligst at slaa dem sammen med denne, og det saa meget mere som der neppe haves nogen Fortrinsret for Hoveripenge i Fæsterens Bo, jfr. Lov Nr. 51 af 25de Marts 1872 § 33 2 b, der kun nævner Landgilde, jfr. dog Professor Ewaldsen Obligationsrettens

specielle Del S. 176. Hoveripengene kunne sikkert ikke forhøjes ved Fæsteledighed,*) s. Indenrigsministeriets Skr. 20de Juli 1852, jfr. dog Dom i Jur. Ugeskr. 1849 S. 684 og 1853 S. 268. Har en Gaard aldrig været hoveripligtig eller er den senere bleven fuldstændig hoverifri, maa der ingensinde igjen paalægges den Hoveri, og heller ikke maa der, naar en Gaard er bleven tildels hoverifri, senere indgaaes Forening om Forøgelse af det derefter ved Gaarden tilbageblivende Hoveri, jfr. Pl. 9de Marts 1838 og Dom i Ugeskr. f. Retsv. 1878 S. 890. — Idet det saaledes nu kun er undtagelsesvis, at der svares Hoveri, skal der her kun fremsættes nogle faa Bemærkninger om dette Arbejde.

Medens Hoveriet tidligere var aldeles ubestemt, blev det i Slutningen af forrige Aarhundrede efterhaanden dels ved frivillige Foreninger, dels ved Kjendelser af i dette Øjemed nedsatte Kommissioner slaaet fast, hvormeget Hoveri der skulde svares af hver enkelt Gaard, og det blev derefter ved Frdn. 6te Decbr. 1799 fastsat, at alt Hoveri skulde være bestemt, og at intet ubestemt Hoveri for Fremtiden maatte indføres eller forrettes. Under det Hoveri, der saaledes skal være bestemt, hører ikke alene det Arbejde, der er nødvendigt for selve Hovedgaardens Drift, men ogsaa alt øvrigt Ægt og Arbejde, der skal svares til Hovedgaardens Ejer, saasom Skovning af Brænde, Tørveskjæring, Rejser o. s. v. — Ved Foreningen eller Kjendelsen kan Hoveriet enten være bestemt saaledes, at Bonden skal forrette visse Arbejdsdage (Pløjnings-, Spænd- eller Gangdage) eller, forsaavidt Avlingshoveriet angaaer, saaledes, at der er tildelt ham en Del af Hovmarken til Pløjning, Høstning o. s. v., ifr. Frdn. 1799 §§ 8—11. Af Foreningen eller Kjendelsen skal en nøjagtig Afskrift altid være vedheftet

*) Dette synes at være en naturlig Følge af Bestemmelsen i Frdn. 9de Marts 1838 § 3, hvor det udtrykkelig er bestemt, at der ikke kan betinges Udpantningsret for Landgilden, jfr. ogsaa Koll. Tid. for 1838 S. 269. Det synes nemlig indlysende, at denne Bestemmelse bliver meningsløs, naar Godsejeren vilkaarlig kan forhøje Hoveripengene og altsaa under disse indbefatte den tidligere Landgilde.

Fæstebrevet, Frdn. 1799 § 4, og det er forbudt ved Fæste-ledighed at forhøje Hoveriet, § 5. Det Hoveri, som er bestemt til Pløjnings-, Spænd- eller Gangdage, skal forrettes efter rigtig Omgang, og Jorddrotten skal holde en Protokol over det Arbejde, der daglig forrettes, og aarlig forevise denne for Amtmanden, Frdn.s §§ 8 og 9.

Iøvrigt er der dels ved Frdn. 25de Marts 1791 dels ved Frdn. 6te Decbr. 1799 givet en Række af detaillerede Bestemmelser, om Ordenen under Hoveriet, om Arbejdstiden, om Følgen af Udeblivelse fra Arbejdet, om Jorddrottens Ret til at udøve Hustugt, samt om Følgerne af Ulydighed og Opsætsighed under Arbejdets Udførelse, jfr. iøvrigt Grams Formueret II. 2. B. S. 208—13.

3) I Reglen vil det i Fæstebrevet være bestemt, at Fæsteren skal udrede alle af Fæstestedet gaaende Skatter og Afgifter til Staten og Kommunen, jfr. Indenrigsministeriets Skr. 20de Marts 1849, men iøvrigt maa i det Hele de samme Regler i saa Henseende komme til Anvendelse som ved de frie Forpagtninger, jfr. ovenfor § 30. Dog maa det bemærkes, at det i flere af de Tilfælde, i hvilke Lovgivningen har givet en deklaratorisk Regel om Skatternes Fordeling, er paalagt Fæsterne at udrede en langt større Kvotadel af disse end Forpagterne, jfr. saaledes Frdn. 15de April 1818 og 24de Juni 1840 § 14, se iøvrigt Grams Formueret II. 2. B. S. 220.

4) Fæsteren er selvfølgelig pligtig at følge de i Fæstebrevet givne Forskrifter med Hensyn til Udøvelsen af den ham tilkommende Brugsret, forsaavidt disse ikke ere i Strid med Lovgivningen. Fremdeles paahviler det ham at holde Fæstestedet ordentlig vedlige, saaledes at han i sin Tid kan aflevere det i samme Stand som den, hvori det ved lovligt Syn er ham overleveret, jfr. ovenfor. — Hans Forpligtelse i sidstnævnte Henseende gaaer imidlertid videre end Tilfældet er for andre Forpagteres Vedkommende. Medens disse nemlig ikke skulle bære Følgerne af ulykkelig Hændelse, i ethvert Fald ikke hvor disse ere af større Betydning, er det ved D. L. 3—13—10 for Fæsteforholdets Vedkommende bestemt, at Fæsteren, hvis Gaar-

den ved Ildebrand eller andet ulykkeligt Tilfælde kommer til Skade, ikke maa forlade den, men med Husbondens og Bymændenes Hjælp skal gjenopbygge Gaarden. Denne Bestemmelse, der endnu i det Væsentligste staaer ved Magt, jfr. Frdn. 9de Marts 1838 § 4, maa komme til Anvendelse uden Hensyn til, hvad det er for en Begivenhed, der bevirker Ødelæggelsen, og uden Hensyn til, om det er hele Gaarden eller kun en Del af den, der rammes af Ulykken. Derimod er den ikke anvendelig, naar en Gaards Bygninger flyttes, fordi de trues med Ødelæggelse, f. Ex. ved Oversvømmelse fra Havet, jfr. Kanc. Skr. 14de Septbr. 1839.

Den Hjælp, Jordbrotten efter den nævnte Lovbestemmelse skal yde Fæsteren, vil navnlig bestaa i at levere Bygningstømret. Bymændene skulle hjælpe til med Kjørsler, men i Tilfælde af Ildsvaade skulle de dog herfor have en billig af Amtmanden bestemt Godtgjørelse, der udredes af Ejeren, jfr. Frdn. 28de Jan. 1682 § 13, 28de Juli 1778, 24de Decbr. 1802 og 22de Decbr. 1832. Forgaaer Gaarden ved Ildebrand, vil 3—13—10 dog ikke ubetinget kunne komme til Anvendelse, hvis Gaarden har været assureret af Jordbrotten, men der maa i saa Henseende skjelnes mellem, om Ejeren kun har assureret med Hensyn til sin egen Andel i Gaardens Gjenopførelse, eller om Assurancen omfatter hele Gaardens Værdi. Medens nemlig D. L. 3—13—10 i første Tilfælde i sin Helhed kommer til Anvendelse, maa Ejeren derimod i sidste Tilfælde selv opføre Gaarden og da overlevere Fæsteren den ved en ny Synsforretning, med mindre han overdrager Fæsteren den Del af Assurancesummen, som svarer til dennes Forpligtelse, jfr. iøvrigt med Hensyn til Fortolkningen af D. L. 3—13—10, Grams Formueret II. 2. B. S. 221—29 og Professor Ewaldsen Obligationsrettens specielle Del S. 177—78.

L.s 3—13—10 omhandler kun det Tilfælde, at det er Bygningerne, der ødelægges, og det maa vistnok ansees for tvivlsomt, om man kan være berettiget til i Almindelighed at paalægge Fæsteren at bære Følgerne af ulykkelig Hændelse, der maatte ramme de øvrige ham overleverede Gjenstande. Dette

er dog forudsat i en Kanc. Skr. af 15de Novbr. 1834 og antaget af Professor Ewaldsen i Obligationsrettens specielle Del S. 178.

§ 37.

Om Fæsteforholdets Ophør.

Fæstet kan ophøre af følgende Grunde:

1. Fæsterens Død, hvis han ikke efterlader sig nogen Enke, eller Enkens Død. Er Forholdet indgaaet før 19de Febr. 1861, ophører Fæstet i saa Fald strax, saa at Ejeren til enhver Tid kan fordre sig Gaarden overleveret (i Kanc. Skr. 28de Decbr. 1830 og Rentek. Skr. 5te Maj 1832, jfr. Kanc. Skr. 10de Novbr. 1835, er dog den Anskuelse gjort gjældende, at Fæsteforholdet ikke ophører i Dødsøjeblikket, men først, naar alle i Forholdet grundede Indtægter, hvorpaa Boet har Krav, ere indkomne, og alle dertil svarende Udgifter afholdte). Noget Andet er, at det ofte vil være hensigtsmæssigt, at Boet beholder Gaarden, indtil det hele Forhold kan afvikles, jfr. næste Paragraf. Er Forholdet derimod indgaaet efter Udgivelsen af Lov 19de Febr. 1861, tilkommer der i Henhold til dennes § 4 Boet eller Arvingerne Ret til at blive ved Gaarden og fortsætte Driften indtil 1ste April i det paafølgende Aar, dog kun imod fornøden Sikkerhedsstillelse. Hvorledes denne skal fastsættes, bestemmer Loven Intet om. Det Naturligste vil vistnok være, at den fastsættes ved uvillige Mænd. Kunne Parterne imidlertid ikke enes herom, og Ejeren ikke vil lade sig nøje med den Sikkerhed, der bydes, medens Boet eller Arvingerne ikke ville fraflytte Gaarden, maa Ejeren rekvirere en Fogedforretning, for at faa Vedkommende satte ud af Gaarden (hvis Arv og Gjæld ikke er vedgaaet maa Ejeren dog henvende sig til Skifteretten, jfr. Lov Nr. 155 af 30te Nov. 1874 § 34). Det bliver da Fogdens Sag at afgjøre, hvilken Sikkerhed der skal stilles, for at Udsættelsen skal kunne undgaaes. Ejeren maa da utvivlsomt kunne fordre reel Sikkerhed, og denne maa vistnok være saa stor, at Ejeren af samme kan erholde Dækning for alle de For-

dringer, han i Anledning af Fæsteforholdet vil kunne faa lige-overfor Boet og Arvingerne. Navnlig kan det neppe ansees tilstrækkeligt, at der stilles Sikkerhed for Fæsteafgiftens rette Erlæggelse.

2. Overenskomst mellem Parterne, hvorom der navnlig vil blive Tale, naar Fæsteren ønsker at gaa paa Af-tægt. Oprettes der noget Skriftligt herom, maa der i Reglen bruges stemplet Papir, jfr. Lov 19de Febr. 1861 §§ 20 og 44. En saadan Overenskomst maa ogsaa være bindende for Fæste-rens Kone, selv om hun ikke har samtykket i den, jfr. Jur. Ugeskr. 1855 S. 549. Dog er det maaske tvivlsomt, om der ikke maa gjøres en Undtagelse i saa Henseende, hvis Fæsteren paa den Tid Overenskomsten afsluttes, er under Tiltale for en Forbrydelse, der vil kunne medføre Frihedens Tab for 3 Aar eller længere Tid, og Konen saaledes har en nær Udsigt til at kunne komme i Besiddelse af Gaarden jfr. ovenfor S. 224 se Ewaldsen Obligationsrettens specielle Del S. 165. Paa den anden Side synes Hustruen, naar hun, efterat Manden er fradømt Friheden for 3 Aar eller længere Tid, fortsætter Fæstet paa hans Vegne, skjøndt han egentlig har forbrudt det, at maatte være berettiget til uden Mandens Samtykke, at af-staa Gaarden, selv om hun derved nærmest kun varetager sin egen Interesse, jfr. Ewaldsen l. c. samt Kancelliskrivelse 21de April 1826 og Justitsministeriets Skr. 3die Marts 1854.

3. Opsigelse fra Ejerens Side, uden at der fore-ligger nogen Misligholdelse af Fæstekontrakten fra Fæsterens Side. Herom vil der nu slet ikke kunne blive Tale, naar Fæste-forholdet er indgaaet efter Lov 19de Febr. 1861, jfr. Lovens § 9. Er det indgaaet før, kan Opsigelse kun finde Sted, naar Ejeren selv vil bebo Gaarden, og denne derhos er bortfæstet i hans Ejetid, jfr. D. L. 3—13—3 og Frdn. 16de Jan. 1789. Opsigelsen skal da ske senest til St. Hansdag, og Fæsteren fraflytte til næstkommende 1ste Maj.

4. Opsigelse fra Fæsterens Side. Denne kan efter D. L. 3—13—7 finde Sted, naar Fæsteren har skjellig Grund dertil. Han skal da efter lovligt Kald og Varsel til Ejeren

opsige Gaarden 3 Thingdage efter hinanden før St. Hansdag og den fjerde tage det beskrevet, hvorefter han kan fraflytte Gaarden til næstkommende 1ste Maj eller til 1ste April, hvis Fæsteforholdet er indgaaet efter Lov 19de Febr. 1861, jfr. Lovens § 4.

Hvorvidt Fæsteren har skjellig Grund til at opsige Fæstet, maa i Tvivlstilfælde afgjøres af Domstolene. Efter hele Forholdets Natur bør man imidlertid neppe være streng ved Afgjørelsen af, hvad der skal kunne anføres som skjellig Grund.

5. Fæsteforbrydelse. Herom kan der nu i Henhold til Frdn. 9de Marts 1838 § 7 kun blive Tale i de i Frdn. nævnte samt i de i Frdn. 25de Marts 1791 §§ 9, 10 og 12 omhandlede Tilfælde. Fæsteforbrydelsesgrundene ere herefter:

a. Udeblivelse med Skyld, hvorunder indbefattes ikke blot Landgilden og Vederlaget for Hoveriet, men ogsaa Skatter og Afgifter, som Ejeren maa udrede mod Regres til Fæsteren. Det kan derhos i Fæstebrevet vedtages, at det Samme skal gjælde med Hensyn til det Ejeren tilkommende Vederlag for Tienden i Kjærven, Frdn.s §§ 1 og 2. — Naar der for Udeblivelse med Skyld anlægges Sag mod Fæsteren til Fæsteforbrydelse, kan han dog fri sig, naar han betaler, inden Sagen er optagen til Doms, og Fæsteren er berettiget til at fordre, at dette ikke skeer før 16 Uger efter, at Indkaldelse til Forligelseskommissionen er forkyndt, men han kan da ikke faa yderligere Anstand i Anledning af Indsigelser mod Søgsmaalet, jfr. Dom i Jur. Ugeskr. 1852 S. 719, 1854 Følgeblad 4 S. 26. For at fri sig er det imidlertid ikke nok, at Fæsteren betaler, hvad han er indklaget for, men han maa tillige erstatte Ejeren Sagens Omkostninger, forsaavidt denne ikke selv undtagelsesvis skal bære dem. — Paaløber der, medens Sagen staaer for Retten, yderligere Restancer, kan Ejeren ved en Kontinuationsklage og Stævning inddrage disse under Sagen, men saafremt Fæsteren betaler, hvad han oprindelig er indstævnet for, skal han ligeledes have 16 Ugers Henstand for Restancernes Vedkommende, at regne fra Klagens Forkyndelse, jfr. Frdn.s § 1.

b. Forsømmelse i Henseende til Fæstestedets Vedligeholdelse, forudsat, at Gaarden i sin Tid er overleveret Fæsteren ved lovligt Syn, Frdn. 1838 § 4. Naar Jorddrotten af denne Grund vil tiltale Fæsteren til Fæstets Forbrydelse, maa han inden Udgangen af April Maaned oplyse Manglerne ved en lovlig Synsforretning, paa hvis Afholdelse Fæsteren ikke kan give Afkald, jfr. Kanc. Skr. 5te Decbr. 1840, og opfordre Fæsteren til under Fæstets Forbrydelse at afhjælpe Manglerne paa Bygningerne inden Udgangen af August Maaned samme Aar eller af April Maaned i det paafølgende Aar efter Synsmændenes nærmere Bestemmelse, og Manglerne ved Besætning og Inventarium inden den 15de Novbr. i det løbende Aar. Under særegne Omstændigheder og navnlig, naar Manglerne ere paadragne for længere Tid eller skyldes Fæsteren utilregnelige Omstændigheder, kan Bygningernes Istandsættelse dog fordeles over en længere Tid og til Udførelse i visse Terminer, dog at den i det Hele skal være fuldført inden 3 Aar. Den samme Fristforlængelse kan ogsaa tilstaaes, naar Ejeren ikke i det Mindste hvert 3die Aar inden April Maaneds Udgang besørger et Syn optaget over Gaarden. Naar Fristen er udløben, maa der atter optages et Syn, og befindes Manglerne da ikke afhjulpne, uden at dette skyldes Fæsteren utilregnelige Omstændigheder, kan Ejeren sagsøge ham til Fæstets Forbrydelse, og han kan da ikke fri sig ved at afhjælpe Manglerne, inden der gaaer Dom i Sagen, jfr. Dom i Jur. Ugeskr. 1849 S. 1.

Forsaavidt der befindes Mangler ved Hegn, Ledde o. s. v., og disse ikke afhjælpes inden den af Synsmændene foreskrevne Frist, der ikke maa overstige 2 Aar, kan Jorddrotten lade dem istandsætte paa Fæsterens Bekostning, og betaler Fæsteren da ikke, kan Ejeren tiltale ham til Fæstets Forbrydelse overensstemmende med de Regler, der gjælde, naar Fæsteren udebliver med Skyld.

De heromhandlede Synsforretninger blive, som ovenfor i § 34 berørt, fremdeles ligesom hidtil at foretage af uvillige af Retten udmeldte Mænd. Befindes der Mangler ved Fæstestedet,

bliver Synet at give beskrevet i den i Frdn. 1787 foreskrevne Form, i modsat Fald er det tilstrækkeligt, at Synsmændene give den Synsforretning, hvorved Gaarden er overleveret, en Paategning herom. — For at lette de herombandlede Eftersyn af Gaardene er der indrømmet den Godsejer, der paa samme Tid lader flere Gaarde syne, visse Begunstigelser med Hensyn til Beregningen af Gebyrene til Rettens Betjent, Synsmændene og Stævningsmændene, jfr. Frdn.s § 4, Kanc. Skr. 18de Aug. 1838, 21de Jan. 1845 og 28de Maj 1844. — Begjæres Overskjøn, blive Gebyrerne at udrede af den, der begjærer Overskjønnet, mod Regres til Modparten, hvis Sagen gaaer denne imod.

c. Misbrug af Fæstestedets Tilliggende, dog kun i de i Frdn. 1838 § 5 udtrykkelig nævnte Tilfælde, nemlig 1) naar Fæsteren overdrager nogen Anden Andel i Gaardens Ager og Eng; 2) naar han sælger eller paa anden Maade anvender det indavlede Foder, Hø og Halm anderledes end til Stedets Vedligeholdelse og Gjødnings Tilvejebringelse, saaledes at han derved sættes ud af Stand til forsvarlig at gjøde sine Jorder, jfr. Jur. Ugeskr. 1856 S. 277; 3) naar han selv eller ved Andre uden forudgaaet Udvisning hugger i den Gaarden tilliggende Skovpart eller Løkke; 4) naar han sælger eller til Andre overlader Noget af den Gaarden tilliggende Tørvemose, samt 5) naar han til egen Brug benytter Tørveskjæret stridende mod den ham i Fæstebrevet givne Anvisning, jfr. iøvrigt ovenfor § 45. — I disse Tilfælde forbrydes Fæstet dog først, naar Fæsteren, efter at han 2 Gange enten i Henhold til Dom eller efter mindelig Forening har erlagt Mulkt for Misbrug af Fæstestedets Tilliggende, 3die Gang gjør sig skyldig i en lignende Forseelse.

d. Indtagelse af Inderster, forsaavidt dette endnu kan ansees forbudt, jfr. ovenfor § 35. Fæsteforbrydelse kan dog ogsaa her først finde Sted, naar Fæsteren, efter 2 Gange at være bleven mulkteret, 3die Gang gjør sig skyldig i samme Forseelse, Frdn. 1838 § 5.

e. Frihedsberøvelse ifølge endelig Dom eller benaadende kongelig Resolution for 3 Aar eller længere Tid, dog kun forsaavidt Fæsteren ikke er gift. Er han gift, beholder han nemlig Fæstet, naar Konen vil fortsætte Ægteskabet og drive Gaarden paa hans Vegne, jfr. ovenfor § 35. Døer Konen imidlertid, inden Fæsteren har faaet sin Frihed igjen, eller frasiger hun sig Fæstet, jfr. Koll. Tid. 1838 S. 298 og Kanc. Skr. 21de April 1846 samt foran under 2, eller fordrer hun Skilsmisse, jfr. ovenfor § 35, mister han al Ret til Gaarden.

f. Efter Frdn. 25de Marts 1791 §§ 9, 10 og 12 forbryder Fæsteren endelig Fæstet, naar han, efter 2 Gange at være mulkteret for Ulydighed og Opsætsighed under Hovarbejdet i de andre Hovbønders Paasyn, 3die Gang forseer sig paa lignende Maade, samt naar han forsøger at forlede de andre Bønder til grov Opsætsighed mod Jorddrotten, eller endog personlig angriber denne eller hans Fuldmægtig.

Sager angaaende Fæsteforbrydelse anlægges ved den ordinære Ret, dog med Undtagelse af de i Frdn. 25de Marts 1791 ommeldte, der maa behandles ved Politiretten. Ejeren skal, forinden Sag anlægges, sørge for, at der beskikkes Fæsteren en fri Sagfører ved Underretten, jfr. Kanc. Skr. 10de April 1790, der da udfører Sagen uden Brug af stemplet Papir og uden Betaling til Rettens Betjent, Frdn. 1838 § 8. Behandles Sagen ved Politiretten, kan Fæsteren dog ikke gjøre Paastand paa at faa fri Sagfører, da han her faaer tilstrækkelig Vejledning af Dommeren. Appel til Overretten og Højesteret skal finde Sted henholdsvis inden 3 og 6 Maaneder efter Dommens Affigelse, og Oprejsningsbevilling kan ikke meddeles efter Forløbet af 6 Maaneder eller Aar og Dag, henholdsvis efter Under- eller Overretsdommens Affigelse. Ved Højesteret skulle Sager angaaende Fæsteforbrydelse tages for fremfor alle andre, Frdn. 1838 § 9. Ved Overinstanserne kan Fæsteren ikke gjøre Fordring paa at erholde fri Sagfører.

Efter Frdn. 8de Juni 1787 §§ 12 og 14 er Jorddrotten imidlertid ikke pligtig at lade Fæsteren blive ved Gaarden, indtil han kan faa ham fradømt Fæstestedet, men han kan, for at forebygge, at Fæsteren yderligere skal forringe dette, medens Sagen staaer paa, eller paadrage sig større Restancer, strax lade hans Bo beskrive og ham udsætte af Gaardens Brug og Besiddelse. Denne Udsættelse skal ske ved Fogden, og Ejeren maa strax derefter anlægge Sag mod Fæsteren for at faa Udsættelsen godkjendt, med mindre Fæsteren enten ved Forligelseskommissionen eller for Retten erklærer sig tilfreds med samme. Efter Frdn. 1787 § 14 skal der dog gives Fæsteren Husly i Gaarden eller andetsteds, indtil Sagen er paadømt, dog ikke ud over 3 Maaneder.

De Sager, under hvilke Fæsteren søges til at erlægge Mulkter overensstemmende med Frdn. 1838 § 5, behandles som private Politisager, s. Frdn.s § 8,

6. Efterlader Fæsteren sig en Enke, er hun, som tidligere berørt, berettiget til at beholde Fæstet, hvis hun vil. Vil hun ikke, skal hun strax erklære det, jfr. D. L. 3—13—5, og Fæsteforholdet maa da ophøre strax, naar Opsigelsen har fundet Sted, jfr. dog Rentek. Skr. 22de Novbr. 1834 ved Kanc. Skr. 16de Juni 1835, der antager, at Enken ikke kan fraflytte Stedet før næstkommende 1ste Maj (hvis Forholdet er indgaaet efter 19de Februar 1861, 1ste April). Er Fæsteforholdet indgaaet efter 19de Febr. 1861, maa dog Enken eller hendes Bo have Ret til mod fornøden Sikkerhedsstillelse at blive ved Gaarden indtil 1ste April i det næstfølgende Aar, jfr. Lovens §§ 4 og 7 og nedenfor § 38. — Overtager Enken Gaarden, kan Fæstet foruden af de under 1—5 nævnte Grunde tillige ophøre, naar hun gifter sig, men ogsaa i saa Fald maa Reglen i Lov 19de Febr. 1861 § 4 komme til Anvendelse, forsaavidt Fæsteforholdet er indgaaet efter Lovens Udkomst.

§ 38.

Om Opgjørelsen af Forholdet mellem Ejeren og Fæsteren eller hans Bo ved Fæstets Ophør.

Naar Fæstet ophører, skal Gaarden afleveres ved en formelig Synsforretning, der nu, hvad enten Fæsteforholdet er indgaaet før eller efter Lov 19de Febr. 1861, maa afholdes efter Reglerne i denne Lovs § 5, jfr. ovenfor § 34. Befindes der ved samme Mangler ved Bygninger, Besætning o. s. v., maa Fæsteren eller hans Bo selvfølgelig give Erstatning, forudsat at de nævnte Gjenstande i sin Tid ere overleverede ved et lovligt Syn. For sit Krav paa Erstatning for Gaardfæld og for Mangler ved Besætning og Inventarium har Jorddrotten efter Lov Nr. 51 af 25de Marts 1872 § 33, 2 e en særegen Fortrinsret i Fæsterens Bo. En lignende Fortrinsret tilkommer ham derhos i Henhold til bemeldte Paragraf Nr. 2 c og d for Regreskrav i Anledning af Skatter, som han har udredet for Fæsteren, samt for Forstrækninger, der ere ydede denne til Avlingens Fortsættelse.

Hvad Fæsterens eller hans Boes Fordringer ligeoverfor Ejeren angaaer, opstaaer der først Spørgsmaal om, hvorledes der skal forholdes med Hensyn til den paa Jorden staaende Sæd. Ophører Fæstet ifølge fælles Overenskomst, vil dette Spørgsmaal selvfølgelig blive ordnet ved denne. Ophører Fæstet ved Opsigelse i Henhold til D. L. 3—13—7, synes Fæsteren efter Artk.s Ordlyd ikke at kunne gjøre nogensomhelst Fordring ligeoverfor Ejeren med Hensyn til den i Jorden nedlagte Sæd. I alle andre Tilfælde kunde det synes, at man maa opstille den Regel, at Fæsteren beholder, hvad han alt har indhøstet, dog at Foderet fortæres paa Gaarden og Gjødningen bliver ved denne, men at Ejeren derimod skal have den paa Marken staaende Sæd mod at erstatte Fæsteren Driftsudgifterne. I Praxis følges imidlertid vist den Regel, at Afgrøden tilfalder Fæsteren eller hans Bo, naar han døer efter St. Hansdag, dog med Fradrag af den Sæd, der skal følge Gaarden, og saaledes at Foderet fortæres paa Gaarden,

jfr. Kanc. Skr. 15de Oktbr. 1825, men i saa Fald maa ogsaa Skatter, Folkeløn o. s. v., der skulle bæres af Høsten, falde Fæsteren eller hans Bo til Byrde, jfr. Kanc. Skr. 15de Juni 1832 og 16de Juni 1835, s. Grams Formueret II. 2det B. S. 254—55 og Schlegels Skrifteret S. 149 samt Professor Ewaldsen Obligationsrettens specielle Del S. 183—85.

Hvorvidt der iøvrigt kan tilkomme Fæsteren og hans Bo nogen Fordring ligeoverfor Ejeren i Anledning af Fæsteforholdet, vil væsentlig komme til at bero paa, om dette er indgaaet før eller efter 19de Febr. 1861. Er Fæstet indgaaet før dette Tidspunkt, vil der afseet fra det særegne i D. L. 3—13—3, jfr. Frdn. 16de Jan. 1789, omhandlede Tilfælde, kun kunne være Tale om, at Fæsteren eller hans Bo kan fordre Erstatning af Ejeren, naar han har istandsat eller af Nyt opført saadanne Bygninger, som ere nødvendige til Gaardens Drift, jfr. Frdn. 8de Juni 1787 § 5. Har han opført andre Bygninger, maa han borttage dem inden 6 Maaneder, naar Ejeren ikke vil afkjøbe ham dem. Gjør han ikke dette, ere Bygningerne forbrudte til Ejeren. Lige saa lidt kan Fæsteren fordre Erstatning for andre af ham udførte Arbejder ved Grunden, hvor meget end dennes Værdi er bleven forøget ved disse, og da der nu heller ikke i det heromhandlede Tilfælde vil kunne være Tale om at fordre nogen Del af den erlagte Indfæstning tilbage, vil der saaledes kun undtagelsesvis kunne blive Spørgsmaal om en Forpligtelse for Ejeren til at udrede Noget til Fæsteren eller hans Bo.

Er Fæsteforholdet derimod indgaaet efter 19de Febr. 1861, gjælde følgende Regler, jfr. Afhandling i Ugeskr. for Retsv. 1867 S. 599—616:

1) Ligegyldig af hvilken Grund Fæsteforholdet ophører, vil Fæsteren eller hans Bo i Henhold til Lov 19de Febr. 1861 § 5 kunne gjøre Paastand paa Erstatning ikke alene for saadanne Bygninger, der ere nødvendige til Gaardens Drift, men ogsaa for saadanne Tilbygninger og Forøgelser af det mur- og nagelfaste Inventarium, som, selv om de ikke kunne ansees for strengt taget nødvendige til Fæstegaardens Drift, dog maa

erkjendes for at være hensigtsmæssige. Det er imidlertid dog en Betingelse for, at Erstatning kan kræves for saadanne Bygningsforetagender, at de uomtvistelig have forøget Gaardens almindelige Handelsværdi som Avlsgaard, og for at dette skal kunne siges, maa det vist nødvendig fordres, at Arbejderne ere udførte enten udelukkende eller i ethvert Fald nærmest i Agerbrugets Interesse. Derfor vil der ikke alene ikke kunne kræves Erstatning for saadanne Bygninger m. v., der, om de end kunne siges at have forøget Ejendommens Værdi i Handel og Vandel, dog enten slet ikke eller i ethvert Fald kun i en forsvindende Grad have bidraget til at gjøre selve Agerbruget mere indbringende f. Ex. Bygninger bestemte til Udleje, men heller ikke for saadanne Indretninger, der, om de end maaske maa erkjendes for at være af Betydning for Agerbruget, forsaavidt som de have bidraget til at gjøre dette mere indbringende, dog ere udførte med et langt videregaaende Formaal for Øje, f. Ex. Møller.

Fremdeles tilkommer der enhver fratrædende Fæster eller hans Bo Erstatning ikke blot for saadanne større Grundforbedringer, der utvivlsomt varig have forøget Gaardens Værdi, men ogsaa for nyttige og hensigtsmæssige mindre Grundforbedringer, f. Ex. Mærgling, hvoraf Fæsteren paa Grund af Fæstets Afbrydelse ikke har faaet Lejlighed til at høste den fulde Nytte.

Saavel for Bygningsforetagendernes som for Grundforbedringernes Vedkommende er det imidlertid en Betingelse, for at Erstatning kan kræves, at Bonden har iagttaget en vis formel Fremgangsmaade. Forinden han skrider til Udførelsen af de paagjældende Arbejder, maa han nemlig erhverve sig Godsejerens skriftlige Anerkjendelse af Bygningernes eller det paagjældende Jordstykkes Tilstand forinden Bygningsarbejdets eller Grundforbedringens Foretagelse, eller i Mangel heraf sørge for ved en Synsforretning at bevisliggjøre samme, hvorhos han umiddelbart, forinden Arbejdet paabegyndes, bevislig maa have gjort Anmeldelse herom for Ejeren.

I Mangel af mindelig Overenskomst skal saavel Erstat-

ningspligten som Erstatningens Størrelse afgjøres ved tvende af Parterne selv udnævnte Skjønsmænd om fornødent i Forbindelse med en Opmand, jfr. ovenfor § 34. Ved Erstatningens Fastsættelse have Mændene at paase paa den ene Side, at Ejeren ikke kommer til at erlægge et større Beløb, end han gjennem Ejendommens Forbedring faaer Vederlag for, paa den anden Side, at Bonden kun holdes skadesløs. Mændene maa derfor først udfinde Værdien af det af Brugeren anvendte Arbejde og tillagte Materiale efter gangbar Pris paa den Tid, da det paagjældende Arbejde er udført. Det saaledes udfundne Beløb bliver derefter at nedsætte i Forhold til den Fordel, Bonden selv maa antages at have høstet af Forbedringen i Tiden mellem dennes Udførelse og Fæstets Ophør. Som Følge heraf maa alt Erstatningskrav bortfalde, naar det kan antages, at Fæsteren er holdt skadesløs gjennem den Fordel, han har havt af Forbedringen, og for Grundforbedringernes Vedkommende skal dette altid antages at være Tilfældet, naar der efter det paagjældende Arbejdes Udførelse er hengaaet henholdsvis 30 eller 10 Aar, eftersom det er en større eller mindre Grundforbedring, hvorom der er Tale. Komme Mændene derimod til det Resultat, at Fæsteren endnu har et Beløb tilgode, maa det dernæst undersøges, om og i bekræftende Fald hvormeget Ejendommens Værdi kan antages forøget ved de udførte Forbedringer, og det af de tvende saaledes udfundne Beløb — det, der angiver, hvormeget Bonden skal have for at kunne siges at være holdt skadesløs, og det, der angiver, hvormeget Ejendommens Værdi er bleven forøget — som er det mindste, bliver da den Erstatning, Ejeren vil have at udrede.

Erstatningspligten efter § 1 maa paahvile den, der er Ejer af Gaarden paa den Tid, Fæstet ophører, uden Hensyn til om han, da han overtog Gaarden, var vidende om, at der muligen kunde tilkomme Fæsteren en saadan Erstatning. For Kravet haves ingen Fortrinsret i Ejerens Bo.

Hvad nyopførte Bygninger angaaer, maa det bemærkes, at Fæsteren, naar han er gaaet frem efter Lov 19de Febr. 1861

§ 5 og derved har tilkjendegivet, at det er hans Hensigt i sin Tid at fordre, at Ejeren skal overtage Bygningerne mod Erstatning, er uberettiget til senere at borttage dem, selv om dette mulig maatte være til hans Fordel. Ere Bygningerne derimod af den Beskaffenhed, at de ikke kunne fordres erstattede, jfr. ovenfor, maa Reglen i Frdn. 8de Juni 1787 § 5 i Slutningen komme til Anvendelse.

I Henhold til Lov 19de Febr. 1861 § 5 kan endelig enhver fratrædende Fæster eller hans Bo, naar der ved Afleveringen bevislig er nedlagt mere eller kostbarere Saasæd i Gaardens Jorder, end der i og med disse er overleveret Fæsteren, fordre Forskjellen erstattet efter de paa Saatiden gangbare Priser. Spørgsmaalet, om en saadan Erstatning tilkommer Fæsteren eller hans Bo, maa vist afgjøres af de samme Mænd, som skulle bestemme, hvorvidt det i det Hele i Henhold til § 5 paahviler Godsejeren at udrede Noget til Fæsteren.

2) Døer Gaardfæsteren og hans Enke inden Udløbet af 30 Aar at regne fra Fæstekontraktens Indgaaelse, skal Godsejeren, saafremt han ikke afhænder Gaarden paa den i § 2 nævnte Maade og til en af de der ommeldte Personer, til Boet udbetale lige saa mange Tredivtedele af den erlagte Indfæstningssum, som der mangler Aar i, at Fæstekontrakten har varet i 30 Aar, Lov 19de Febr. 1861 § 3.

Det maa bemærkes, at de 30 Aar skulle regnes fra Fæstekontraktens Indgaaelse og ikke — hvad der dog vilde have været det Naturligste — fra den Tid, Fæsteren har taget Gaarden i Besiddelse. Paa den anden Side kan der neppe tages Hensyn til Tiden efter Fæsterens Død, selv om Boet eller Arvingerne benytte sig af den dem efter Lov 19de Febr. 1861 § 4 tilkommende Ret til at blive ved Gaarden indtil 1ste April i det følgende Aar.

Efter Len kan Godsejeren blive fri for at betale nogen Del af Indfæstningen tilbage, naar han afhænder Gaarden paa den i § 2 foreskrevne Maade og til en af de der ommeldte Personer. Denne Begunstigelse maa vistnok komme

enhver Ejer af Fæstegods til Gode, selv om § 2 ellers ikke er anvendelig med Hensyn til det paagjældende Gods, men derimod maa det vistnok fordres, at Godsejeren i det Hele ved Afhændelsen har iagttaget Bestemmelserne i § 2, saaledes at han f. Ex. mister Begunstigelsen, naar han har solgt Gaarden til en Anden end den, Fæsteren har udseet til at overtage den. — Skjøndt det neppe har været tilsigtet, maa Godsejeren ogsaa blive fri for at betale Indfæstningen tilbage, naar Gaarden ikke er solgt til nogen af Fæsterens Nærmeste, men derimod overensstemmende med § 2 næstsidste Punktum til en Bruger af det til Inddragning under Hovedgaarden bestemte Areal.

3) Naar Fæstet ophører, medens Fæsteren endnu lever, vil Fæsteren, naar der ikke kan paavises en særegen Forpligtelsesgrund for Ejeren, kun kunne fordre Erstatning i Henhold til Lov 19de Febr. 1861 § 5. Anderledes stiller Forholdet sig derimod, naar Fæsteforholdet først ophører efter Fæsterens Død, men medens Enken endnu lever. Det hedder nemlig i Lovens § 7: „Naar en Enke efter en Fæster frasiger sig sit Fæste, da komme de i §§ 3, 4 og 5 indeholdte Bestemmelser til Anvendelse paa samme Maade, som hvis Fæstet var ophørt ved Dødsfald". Her opstaaer først det Spørgsmaal: i hvilke Tilfælde kommer Reglen i § 7 til Anvendelse? Medens Enken endnu lever, kan Fæsteforholdet foruden ifølge Overenskomst og i Henhold til Dom ophøre, enten fordi hun frasiger sig Fæstet i Henhold til D. L. 3—13—5 1ste Membrum, eller fordi hun opsiger det i Henhold til 3—13—7 eller endelig fordi hun gifter sig igjen. I de to første Tilfælde gjælder der ganske samme Regler for Enkens som for Fæsterens Vedkommende. Det i 3—13—5 1ste Membrum omhandlede Tilfælde falder ligefrem ind under Reglen i § 7, og der skal her følgelig baade gives Erstatning for Gaardens Forbedring og finde en delvis Tilbagebetaling af Indfæstningen Sted, ligesom ogsaa Bestemmelsen i Slutningen af § 4 her kommer til Anvendelse, jfr. ovenfor § 37. Naar Enken derimod opsiger Fæstet i Henhold til 3—13—7, synes der i og

for sig ikke at være nogen Grund til at indrømme hende andre Rettigheder end Fæsteren under lignende Forhold, men § 7 er dog vistnok efter sine Ord her ligefrem anvendelig, og det gaaer neppe an at gjøre en indskrænkende Fortolkning gjældende. Noget Andet er, at der efter Sagens Natur her meget vanskelig kan blive Tale om at bringe Reglen i § 4, sidste Stykke til Anvendelse. Hvad endelig angaaer det Tilfælde, at Fæstet ophører, fordi Enken gifter sig igjen, da falder dette vistnok strengt taget ikke ind under Ordene i § 7. Man kan nemlig egentlig kun tale om en „Frasigelse“ af Fæstet, naar der haves en Ret til at fortsætte dette; men som allerede tidligere berørt, har den Enke, der gifter sig igjen, ikke nogen saadan Ret. Da det imidlertid af Forhandlingerne om Loven fremgaaer, at man ved Bestemmelsen i § 7 endog ganske særlig har havt det Tilfælde for Øje, at Enken maa fratræde Fæstet, fordi hun gifter sig igjen — oprindelig angik §en endog blot det Tilfælde, at Enken foranledigedes til at frasige sig Fæstet derved, at hun ikke kunde erholde Ejerens Samtykke til Fæstets Overdragelse til den Mand, med hvem hun agtede at indgaa Ægteskab; da man imidlertid fandt det mindre heldigt, at Enkens Ret saaledes skulde være betinget af, at hun giftede sig igjen, gav man §en den Affattelse, den nu har, i den Tanke, at den herved vilde komme alle Fæsterenker til Gode — kan det dog maaske forsvares ikke desto mindre her at bringe §en til Anvendelse.

§ 7 bliver herefter altsaa anvendelig, baade naar Enken frasiger sig Fæstet i Henhold til D. L. 3—13—5, naar hun opsiger det i Henhold til D. L. 3—13—7, og naar hun maa fratræde det, fordi hun gifter sig igjen. Her opstaaer nu imidlertid det Spørgsmaal: af hvem kunne de i §en omhandlede Rettigheder gjøres gjældende? Det hedder nemlig ikke, at Enken skal kunne gjøre Paastand paa at udøve de i §§ 3, 4 og 5 omhandlede Rettigheder, men at disse Ner skulle komme til Anvendelse paa samme Maade, som hvis Fæstet var ophørt ved Dødsfald. Meningen heraf har vistnok været at udtale, at de nævnte Rettigheder skulle komme den samme Formuemasse til

Gode, der, hvis Fæstet istedetfor ved Enkens Frasigelse o. s. v. var ophørt ved hendes Død, vilde være kommen til at nyde Godt af Bestemmelserne i §§ 3—5. Man han nemlig navnlig havt det Tilfælde for Øje, at Enken samtidig med Fæstets Fratrædelse stifter med Mandens Arvinger, og man har da villet have, at de heromhandlede Rettigheder skulde komme Boet og ikke Enken alene til Gode. Det kunde imidlertid have stillet sig tvivlsomt, om dette Resultat vilde være blevet opnaaet, hvis det simpelthen var blevet fastsat, at Bestemmelserne i §§ 3, 4 og 5 skulde være anvendelige ogsaa, naar Enken frasiger sig Fæstet. Da nemlig Enken er berettiget til at fortsætte Fæstet uden herfor at give Mandens Arvinger noget Vederlag, kunde det, naar ikke noget Andet udtrykkelig var udtalt, ligge nær at antage, at det, Ejeren vil have at udrede ved Fæstets Ophør, alene maa komme hende til Gode, naar hun frivillig opgiver Fæstet. Da Fordringerne paa Ejeren jo imidlertid hidrøre fra Udlæg, der ere gjorte af det fælles Bo, vilde det aabenbart være ubilligt, om § 7 skulde komme Enken alene til Gode. Det er derfor, man har bestemt, at §§ 3, 4 og 5 skulle komme til Anvendelse paa samme Maade, som hvis Fæstet var ophørt ved Dødsfald, hvoraf Følgen jo bliver, at det, Ejeren vil have at udrede, i det heromhandlede Tilfælde maa tilflyde det fælles Bo, da dette vilde være skeet, hvis Fæstet istedetfor ved hendes Frasigelse var ophørt ved hendes Død, jfr. i det Hele nærmere den oven citerede Afhandling i Ugeskr. f. Retsv. 1867 se derimod Ugeskr. f. Retsv. 1874 S. 252—54.

Man maa altsaa, naar Fæstet ophører i Enkens levende Live, altid opkaste det Spørgsmaal: hvilken Formuemasse vilde § 7 være kommen til Gode, hvis Fæstet var ophørt ved Enkens Død istedetfor ved hendes Giftermaal o. s. v., og det bliver da det Subjekt, der er Indehaver af denne Formuemasse, der kommer til at træde op ligeoverfor Ejeren. Det bliver da snart Enken selv, snart hendes Bo og snart hendes nye Mand, der kommer til at gjøre § 7 gjældende.

a) Frasiger Enken sig Fæstet i Henhold til D. L. 3—13—5, maa § 7 altid komme det fælles Bo til Gode; thi

dette vilde være skeet, hvis Enken var død strax efter Manden. Skifter Enken da med Mandens Arvinger, bliver det Boet, skifter hun ikke, bliver det hende selv, der maa træde op ligeoverfor Ejeren.

b) Ophører Fæstet, fordi Enken gifter sig paany, maa det blive hendes Mand, der kommer til at gjøre § 7 gjældende, saafremt Enken allerede tidligere har skiftet med sin første Mands Arvinger. Var Fæstet nemlig i dette Tilfælde ophørt ved Enkens Død istedetfor ved hendes Giftermaal, vilde § 7 jo være kommen hendes Bo til Gode, og da Manden ved Giftermaalet er bleven raadig over dette, maa det altsaa blive ham, der kommer til at træde op ligeoverfor Ejeren. Skifter Enken derimod først i Anledning af det nye Giftermaal, maa Forbringerne paa Ejeren komme det fælles Bo til Gode, men Forholdet vil da vistnok som oftest blive ordnet saaledes, at Enken eller hendes Mand overtager dem mod Vederlag til de andre i Boet Interesserede.

c) Opsiger Enken Fæstet i Henhold til D. L. 3—13—7, vil det saa godt som altid blive hende selv personlig, der kommer til at gjøre § 7 gjældende. En anden Regel vil kun kunne indtræde i det Tilfælde, at Enken samtidig med Fæstets Ophør skifter med Mandens Arvinger.

4) Efter Lov 19de Febr. 1861 § 7 2det Membrum skal Enken endvidere, naar hun er den afdøde Fæsters første Kone, eller dog havde levet i Ægteskab med ham i mindst 10 Aar før hans Død, være berettiget til efter Fæstets Fratrædelse, om hun end senere gifter sig, for Livstid at erholde en aarlig Aftægt af en Værdi, der svarer til Halvdelen af den aarlige Afgift efter hendes eller Mandens Fæstebrev. Denne Bestemmelse maa komme til Anvendelse i samme Tilfælde som §ens 1ste Membrum, altsaa baade naar Enken frasiger sig Fæstet i Henhold til D. L. 3—13—5, naar han opsiger det i Henhold til D. L. 3—13—7, og naar hun maa fratræde Fæstet, fordi hun gifter sig igjen. Saasnart denne Aftægt ikke sikres paa anden Maade, skal den betragtes som en den afstaaede Gaard paahvilende Byrde, der bliver at udrede fremfor al Gaarden

tidligere paahvilende eller senere paadragen Pantebeheftelse, hvorom Ejeren er pligtig at udstede og lade thinglæse sit Bevis. Aftægtsrestancer kunne indbrives ved Udpantning, jfr. Lov Nr. 36 af 29de Marts 1873 § 1 Nr. 10 c, men saavel Fortrinsretten som Udpantningsretten tabes dog, naar det Fornødne til Indbrivelsen ikke foranstaltes, inden der paaløber mer end et Aars Restancer. Det følger formentlig af Bestemmelsen i Lovens § 10, at Enken, end ikke efterat Fæsteforholdet er opført, kan give et for sig bindende Afkald paa den heromhandlede Aftægt mod eller uden Vederlag. Dette er af Indenrigsministeriet antaget endog at maatte gjælde i det Tilfælde, at hun gifter sig med den nye Fæster. Saalænge hun lever sammen med Manden, faaer dette vistnok ikke videre at betyde, men anderledes vil Forholdet stille sig, hvis Fæsteren skulde forbryde Fæstet, eller Ægteskabet opløses ved Skilsmisse eller ved Fæsterens Død under saadanne Forhold, at Enken ikke har Ret til Aftægt efter ham. Har hun dette, opstaaer det Spørgsmaal, om hun da kan gjøre Krav paa en dobbelt Aftægt. Dette maa dog vist besvares benegtende. Derimod vil hun kunne fordre Aftægten forhøjet, hvis hendes sidste Mand har svaret en højere aarlig Afgift. — Aftægten maa formentlig beregnes til Halvdelen af Alt, hvad Fæsteren aarlig skulde svare i Penge, Varer eller Arbejde, herunder dog ikke indbefattet, hvad Fæsteren har maattet tilsvare Husbonden for Skatter og offentlige Afgifter jfr. Analogien af Stempelloven 19de Febr. 1861 § 39.

§ 39.

Om Forholdet mellem den Længstlevende af Fæstefolkene og den Førstafdødes Arvinger med Hensyn til Fæstegaarden.

Naar den Længstlevende af Fæstefolkene uden at fratræde Fæstet skifter med den Førstafdødes Arvinger, opstaaer det Spørgsmaal, om Fæsteforholdet kan medføre Rettigheder og Forpligtelser for Boet eller Arvingerne ligeoverfor den Længst-

levende. Det erkjendes i saa Henseende af Alle, at den Længstlevende kan fordre Erstatning af Boet for de Mangler, der paa den Tid, Skiftet holdes, findes ved Gaarden, og som af Ejeren i sin Tid kunne fordres afhjulpne. Da Manglerne nemlig ere paadragne, medens Gaardens Brug endnu kom det fælles Bo til Gode, og dette vilde være kommen til at udrede Erstatningen til Ejeren eller afhjælpe Manglerne, hvis Fæstet ikke var blevet fortsat af den Længstlevende, vilde den Førstafdødes Arvinger komme til at lukrere paa den Længstlevendes Bekostning, hvis denne skulde afhjælpe Manglerne uden Vederlag af Boet, men der kan ikke anføres nogen fyldestgjørende Grund for at indrømme Arvingerne en saadan Fordel. Konsekventsen heraf synes imidlertid at maatte føre til, at man i visse Tilfælde maa komme til ogsaa at indrømme den Førstafdødes Arvinger Rettigheder ligeoverfor den Længstlevende; thi vel kan der i Almindelighed ikke være Tale om at regne Boet eller Arvingerne Noget til Gode som Vederlag for den Fordel, den Længstlevende opnaaer ved at fortsætte Fæstet, men Forholdet stiller sig dog anderledes, naar der, medens Boet havde Brugen af Fæstegaarden, er erhvervet positive Fordringer ligeoverfor Ejeren, som den Længstlevende overtager tilligemed Fæstestedet. Disse Fordringer ere nemlig erhvervede ved det fælles Boes Midler og vilde være komne dette til Gode, hvis Fæsteforholdet var ophørt samtidig med Skiftets Begyndelse, men lige saa lidt som der er Grund til, at den Længstlevende alene skal bære Udgifterne ved Afhjælpningen af Manglerne ved Fæstestedet, ligesaa lidt synes der at være Grund til, at den Længstlevende alene skal nyde Godt af de Forbedringer ved Gaarden, der ere foretagne ved det fælles Boes Midler, og som Godsejeren i sin Tid skal give Erstatning for. Der bør derfor vistnok ved Boets Opgjørelse tages Hensyn til de Forbedringer ved Gaarden, hvorfor Erstatning i sin Tid kan kræves, saaledes at der til Boets Masse henregnes et saa stort Beløb, som Ejeren vilde være kommen til at erstatte dette, hvis Fæstet var ophørt samtidig med

Skiftets Begyndelse.*) Spørgsmaalet, om der ved Opgjørelsen af Boet bliver at tage Hensyn til de ved Fæstegaarden udførte Forbedringer, som Ejeren i sin Tid skal erstatte, maa iøvrigt henhøre under Domstolenes Afgjørelse, medens det maa afgjøres ved uvillige af Retten udmeldte Mænd, jfr. Kanc. Skr. 17de Maj 1794, 19de Maj 1798 og 19de Oktbr. 1799, paa den ene Side, hvormeget der skal tillægges den Længstlevende af Boet for Fæld paa Gaarden, paa den anden Side hvorstort et Beløb der skal regnes Boet til Gode for Forbedringer ved Gaarden. Den i Lov 19de Febr. 1861 § 5 anordnede Fremgangsmaade kan ikke bringes til Anvendelse mod nogen af Parternes Ønske. — Hvad den Sum angaaer, som tillægges

*) Professor Ewaldsen har dog i Obligationsrettens specielle Del S. 192—93 gjort en noget anden Opfattelse gjældende. Det erkjendes vel, at Boet og ikke den Længstlevende maa betragtes som den egentlig Berettigede ligeoverfor Godsejeren, men Boet kan dog ikke gjøre nogen Fordring i denne Anledning gjældende ligeoverfor den Længstlevende, hvorimod det i sin Tid, naar Fæstet ophører og det da viser sig, at der endnu haves noget Krav paa Godsejeren, maa reasumeres. Dette støttes paa den Betragtning, at da det af Alle erkjendes, at Arvingerne ikke efter den tidligere Ret kunde gjøre noget Krav gjældende ligeoverfor den Længstlevende med Hensyn til, hvad der i Anledning af Fæsteforholdet var gaaet ud af det fælles Bo til Indfæstning og Gaardens Forbedring, og heller ikke nu kan have noget saadant Krav med Hensyn til Forbedringen, for hvilke Erstatning ikke kan kræves af Godsejeren, skjøndt den Længstlevende høster Fordel af samme ved at fortsætte Fæstet, kan der heller ikke være Tale om at Arvingerne allerede nu paa Skiftet skulde kunne fordre Vederlag for, hvad der muligen senere vil komme ind i Boet. Ligesom det imidlertid ikke sees rettere, end at Konsekventsen af den nævnte Betragtning maa blive, at Arvingerne slet intet Krav kunne gjøre paa Andel i den eventuelle Erstatning, jfr. ogsaa Ugeskr. for Retsv. 1874 S. 253, saaledes kunne de to Tilfælde formentlig ikke sammenstilles. Medens nemlig i det første Fæsteforholdets Fortsættelse er ganske uden Interesse for Boet, lider dette derimod i det andet Tilfælde et positivt Tab herved. Fortsættes Forholdet nemlig ikke, vilde Boet jo strax kunne gjøre Fordringen gjældende ligeoverfor Godsejeren. Som i Texten berørt skjønnes der imidlertid ikke at kunne anføres nogen fyldestgjørende Grund for, at Boet skal lide et saadant Tab til Fordel for den Længstlevende.

den Længstlevende for Fæld paa Gaarden, have Nogle ment, at Ejeren skulde kunne forlange den strax anvendt til at afhjælpe Fælden, jfr. Kanc. Skr. 10de Novbr. 1787 II. §§ 1 og 4, Kanc. Prom. 17de Juli 1790 og Cirk. 16de Novbr. 1799 §§ 1 og 6, men dette er sikkert urigtigt. Den hele Opgjørelse, hvorom der her tales, maa være Ejeren aldeles uvedkommende, jfr. Grams Formueret II. 2det B. S. 250 samt Afhandling i Ugeskr. for Retsv. 1867 S. 617—19, se derimod Professor Ewaldsen Obligationsrettens specielle Del S. 190—91.

Naar Fæsteforholdet er indgaaet før 19de Febr. 1861, kan der ikke være Tale om, at den Førstafdødes Arvinger kunne fordre noget Vederlag for Indfæstningen, skjøndt denne er udredet af det fælles Bo, og der derved er erhvervet en særegen Fordel for den Længstlevende. Anderledes stiller Sagen sig derimod vistnok, naar Fæsteforholdet er indgaaet efter 19de Febr. 1861, idet man da i Konsekvents af det ovenfor Bemærkede synes at maatte henregne til Boets Masse en saa stor Del af den i sin Tid erlagte Indfæstning, som vilde kunne været forlangt tilbagebetalt i Henhold til Lov 19de Febr. 1861 § 3, hvis den Længstlevende ikke havde fortsat Fæsteholdet, men Sagen stiller sig dog noget tvivlsom paa Grund af Bestemmelsen om, at Ejeren skal være fri for at betale nogen Del af Indfæstningen tilbage, naar han afhænder Gaarden overensstemmende med Lov 19de Febr. 1861 § 2.

Hvad angaaer Ordningen af Forholdet mellem Boet og den Længstlevende med Hensyn til den paa Markerne staaende Afgrøde, maa vistnok lignende Regler komme til Anvendelse, som ved Ordningen af Forholdet mellem Boet og Ejeren, se ovenfor § 38, jfr. Kanc Skr. 15de Juni 1832 og 16de Juni 1835.

Anmærkning. Fæsteretten har tidligere altid været betragtet som en ren personlig Ret for Fæsteren og hans Hustru. Følgen heraf blev blandt Andet, at der ikke kunde tillægges Fæsterens Kreditorer nogen Ret til at holde sig til Fæsteretten; men i saa Henseende er der nu tildels skeet en Forandring ved Lov Nr. 51 af 25de Marts 1872. Efter dennes § 17 skal nemlig i Tilfælde af Fæsterens Fallissement, Boet,

uden at Jorddrotten kan forhindre det, indtræde i hans Ret, dog at det ikke uden Fæsterens Samtykke kan opsige Forholdet eller forene sig med Jorddrotten om dets Ophør. Boets Ret maa imidlertid selvfølgelig ophøre samtidig med Fæsterens, og døer denne derfor, maa hans Enke kunne fordre sig Gaarden overdragen af Boet, se Rigsdagstidenden 18⁷¹/₇₂ Tillæg A S. 1774—75, jfr. Professor Ewaldsen Obligationsrettens specielle Del S. 109—11 samt ovenfor S. 200.

IV.

Om de i Frdn. 15de Juni 1792 ommeldte Forpagtninger af Bøndergaarde.

§ 40.

For at opmuntre Godsejerne til at udskifte deres Bøndergaarde, blev der ved Frdn. 15de Juni 1792 § 11 indrømmet dem Tilladelse til, naar Udskiftning havde fundet Sted, istedetfor at bortfæste Bøndergaardene at bortforpagte dem paa tvende eller flere Personers Levetid eller paa et bestemt Aaremaal, dog ikke kortere end 50 Aar, for Forpagteren eller Arvingerne, eller hvem han eller de i Overensstemmelse med Kontrakten vilde overdrage deres Ret. Ved Pl. 7de Juni 1806 blev denne Bestemmelse derefter udvidet til ogsaa at gjælde for Selvejergaarde, og det var derefter lige til den nyeste Tid den almindelige Regel, at alle fæstepligtige Ejendomme enten kunde gives i Livsfæste eller bortforpagtes overensstemmende med Frdn. 15de Juni 1792 § 11. Med Undtagelse af at Parterne i de heromhandlede Kontraktsforhold saaledes vare Indskrænkning undergivne med Hensyn til Kontraktens Varighed og derfor selvfølgelig ikke maatte vedtage noget Vilkaar, der kunde gjøre det nødvendigt, at Forpagtningen ophørte tidligere, stod det dem iøvrigt efter Frdn. 15de Juni 1792 frit for at ordne Forholdet, som de selv vilde. Efter at disse Forpagtningsforhold navnlig som Følge af de for Godsejerne i mange

Retninger generende Bestemmelser om Livsfæste i Lov 19de Febr. 1861 vare blevne mere almindelige, viste det sig imidlertid, at Bestemmelserne i Frdn. 1792 vare mindre fyldestgjørende, og der udkom derfor under 25de Juni 1870 en Lov, der nærmere ordnede de herhenhørende Forhold. Ved denne Lov bleve Forpagtningerne paa 2 eller flere Personers Levetid endog aldeles forbudte. Det havde nemlig vist sig, at denne Forpagtningsform var mindre heldig. Som oftest ordnedes Forholdet saaledes, at Gaarden bortforpagtedes paa Mandens og hans Kones Levetid, og den eneste Forskjel mellem dette Forhold og Livsfæste blev da, at Konens Ret ikke bortfaldt, fordi hun giftede sig igjen; men uagtet dette Forpagtningsforhold saaledes i Virkeligheden medførte de samme Ulemper som Fæsteforholdet, og navnlig indeholdt en lige saa stor Hazard for Bonden som dette, havde Lovgivningen dog aldeles ikke blandet sig ind i Ordningen af Parternes indbyrdes Mellemværende, og ingen af de i Lovgivningen og da navnlig i Lov 19de Febr. 1861 til Betryggelse for Bonden givne Bestemmelser kunde derfor her fordres bragt til Anvendelse. Dette kunde imidlertid selvfølgelig ikke blive ved, uden at Øjemedet med Fæstelovgivningen og da navnlig Lov 19de Febr. 1861 fuldstændig vilde forfejles, og man greb derfor som sagt ved Lov 25de Juni 1870 til den Udvej aldeles at forbyde det heromhandlede Kontraktsforhold. — Hvad Forpagtningerne paa 50 Aar eller længere Tid angaaer, indskrænkede Loven sig derimod til at give en Række af Bestemmelser dels sigtende til at forebygge Omgaaelser af Budet om Forpagtningernes Varighed, dels gaaende ud paa nærmere at bestemme Omfanget af den Forpagteren tilkommende Ret. Da imidlertid Forholdet heller ikke herefter fandtes at være tilstrækkelig betryggende for Bonden, og man derhos i det Hele holdt for, at det var mindre heldigt at give Ejendomme i Forpagtning paa saa lang Tid, bestemte man sig endelig ved Lov Nr. 36 af 9de Marts 1872 til aldeles at hæve Retten til at give fæstepligtige Ejendomme i Forpagtning paa 50 Aar eller længere Tid. Det maa dog bemærkes, at dette strengt taget kun

er udtalt med Hensyn til Ejendomme, der henhøre til et Gods. I Lovens § 6 hedder det nemlig: „Den i Forordningerne 15de Juni 1792 § 11 og Lov 25de Juni 1870 hjemlede Ret til at bortforpagte Ejendomme, som ere Fæstetvang undergivne, bortfalder". Retten til at bortforpagte Selvejendomme, der ere Fæstetvang undergivne, paa 50 Aar eller længere Tid, støtter sig imidlertid ikke paa nogen af de nævnte Lovbestemmelser, men derimod paa Pl. 7de Juni 1806, der ikke er nævnt i Loven. Hvorvidt det nu herimod kan komme i Betragtning, at det af Forhandlingerne paa Rigsdagen klart fremgaaer, at det har været Meningen ogsaa at hæve den heromhandlede Ret for Selvejergaardenes Vedkommende — Lovudkastet omhandlede oprindelig alene Fæstebøndergods, men just af Hensyn til, at man vilde, at § 6 ogsaa skulde være anvendelig paa Selvejergaarde, forandrede man Lovens Titel — kan vistnok være tvivlsomt*), men Spørgsmaalet har ikke synderlig praktisk Betydning, da der ikke let vil blive Tale om at bortforpagte en Selvejergaard paa 50 Aar eller længere Tid. — Medens en fæstepligtig Ejendom saaledes for Fremtiden ikke vil kunne bortforpagtes paa nogen af de i Frdn. 15de Juni 1792 § 11 ommeldte Maader, staa dog de Forpagtningsforhold af den nævnte Beskaffenhed, der ere indgaaede, før henholdsvis Lov 25de Juni 1870 og Lov 9de Marts 1872 traadte i Kraft, endnu ved Magt, og det vil derfor være nødvendigt her noget nærmere at omtale disse Forhold.

---

*) Professor Ewaldsen har dog i sin Obligationsrets specielle Del S. 195 udtalt, at denne Tvivl neppe er berettiget. Forsaavidt det til Støtte herfor blandt Andet er anført, at Pl. 7de Juni 1806 vistnok maa betragtes som en autentisk Fortolkning, da der i samme staaer, at de i Frdn. 6te Juni 1769 og 19de Marts 1790, jfr. Frdn. 15de Juni 1792 § 11 omhandlede Bøndergaarde paahvilende Indskrænkninger ere gjældende i Henseende til Selvejergaarde, maa det dog bemærkes, at Rigtigheden heraf er temmelig tvivlsom. De udhævede Udtryk findes nemlig ogsaa i Rentekammerets Indstilling, men i Motiverne til denne er det udtrykkelig fremhævet, at rigtig Fortolkning formentlig maatte føre til at erklære Frdn. 19de Marts 1790 og Frdn. 15de Juni 1792 § 11 for uanvendelige med Hensyn til Selvejergaarde.

Hvad da Forpagtninger paa 2 eller flere Personers Levetid angaaer, er der ikke Synderligt at bemærke. Som ovenfor fremhævet, stod det nemlig efter Frdn. 1792 § 11 Parterne frit for at ordne Forholdet aldeles som de vilde, kun at det iagttoges, at det blev indgaaet paa mindst 2 Personers Levetid*). Kun skal det bemærkes, at det, naar Kontrakten i Almindelighed lyder paa Forpagterens og Kones Levetid, maa antages, at der herved alene er sigtet til Forpagterens paa Indgaaelsestiden levende Hustru, ikke til den, han efter hendes Død senere faaer. Paa den anden Side maa det imidlertid erindres, at Konens Ret ikke bortfalder, fordi hun senere gifter sig igjen, samt at hun maa kunne tiltræde Forpagtningen efter Mandens Død, selv om hun har været skilt fra denne.

Hvad derimod Forpagtninger paa 50 Aar eller længere Tid angaaer, skal Følgende mærkes:

1) Forpagtningsforholdet skal være indgaaet paa mindst 50 Aar. Er der fastsat en kortere Tid, er hele Kontrakten ugyldig, og Ejeren bliver at straffe for ikke paa lovlig Maade at have disponeret over Gaarden. Er Forpagtningstiden vel fastsat til 50 Aar, men der ved Siden heraf er truffet Bestemmelser, der aabenbart sigte til at bevirke et tidligere Ophør af Forholdet, maa Kontrakten vistnok ligeledes i det Hele betragtes som ugyldig, da det neppe gaaer an uden positiv Hjemmel, at erklære slige Bestemmelser for uforbindende for Forpagteren, jfr. hermed Professor Ewaldsen Obligationsrettens specielle Del S. 197. Det skal imidlertid bemærkes, at det som oftest vil være meget vanskeligt at afgjøre, om en Bestemmelse kan siges at have denne Karakter. Navnlig vil dette være Tilfældet, hvis der i en før 25de Juni 1870 indgaaet Kontrakt er betinget en stigende Afgift, idet det i og for sig ikke kunde ansees for ulovligt at fordre en saadan, men først

---

*) Lyder Kontrakten paa Forpagterens og Kones Levetid, men Forpagteren, dengang Kontrakten sluttedes, ikke var gift, er Forholdet ulovligt, da det ikke kan siges at være indgaaet paa 2 Personers Levetid, jfr. dog Grams Formueret II. 2. B. S. 259.

blev det, naar det allerede ved Kontraktens Indgaaelse maatte være klart, at den forhøjede Afgift ikke vilde kunne svares af Gaarden. Ved Lov 25de Juni 1870 blev der imidlertid, som nedenfor nærmere skal berøres, truffet en Række af Bestemmelser sigtende til at forebygge den Art Omgaaelser af Loven.

2) I den tidligere Lovgivning fandtes slet ingen Bestemmelser om Fastsættelsen af Vederlaget for Gaardens Brug, og Parterne havde derfor i det Hele frie Hænder i saa Henseende. Navnlig var der Intet til Hinder for, at der betingedes Indfæstning foruden den aarlige Forpagtningsafgift, eller for, at denne forhøjedes i Forpagtningstiden, naar der blot ikke derved tilsigtedes en Omgaaelse af Lovens Bestemmelser om Forpagtningstiden. Ved Lov 25de Juni 1870 blev det derimod bestemt, at Jorddrotten ikke maatte modtage eller betinge sig af Forpagteren anden Betaling eller Ydelse som Vederlag for Brugen end den aarlige Forpagtningsafgift. Ejeren kunde følgelig ikke længere betinge sig nogensomhelst Indfæstning, og for yderligere at sikre sig, at en saadan ikke blev tagen, bestemtes det derhos, at Forpagtningsafgiften ikke maatte betinges forudbetalt for længere Tid end 1 Aar. Derimod kunde den nævnte Bestemmelse ikke være til Hinder for, at der ved Siden af Forpagtningsafgiften fastsattes særlig Betaling for Udøvelsen af en eller anden Ret, der ikke kunde siges at staa i nødvendig Forbindelse med Gaardens Brug, f. Ex. Ret til at tage Mærgel udenfor Gaardens Grund, da en saadan Ydelse ikke kan henregnes til Vederlaget for Gaardens Brug, og skulde Bestemmelser af denne Art derfor findes i en efter 25de Juni 1870 indgaaet Kontrakt, maa de staa ved Magt.

Hvad Forpagtningsafgiften iøvrigt angaaer, skulde denne efter Loven fastsættes til et bestemt for alle Forpagtningsaarene lige stort Beløb, dog at det skulde staa Parterne frit for i Kontrakten at vedtage, at Afgiften i de første Forpagtningsaar, men i ethvert Fald ikke ud over 9 Aar, skulde erlægges med et Beløb, der var indtil 1/6 mindre end den aarlige Afgift for den følgende Tid, og i et lige Antal af de sidste Aar med et Beløb, der var saa meget større end den hidtil erlagte Af-

gift, som Nedsættelsen i de første Aar havde udgjort, jfr. Lovens § 2.

Enhver imod det Foranstaaende stridende Bestemmelse i en Kontrakt maa betragtes som ugyldig, og har der i Henhold til en saadan Bestemmelse fundet nogen Betaling eller Ydelse Sted, har den, der har erlagt samme, Ret til at kræve det Erlagte tilbage, Lovens § 8*).

3) Det er et meget tvivlsomt Spørgsmaal, om Forpagteren, naar Forpagtningsforholdet er indgaaet, før Lov 25de Juni 1870 udkom, har Ret til at overdrage Forpagtningen til en Anden, saaledes at han selv helt træder ud af Forholdet. Efter Ordene i Frdn. 15de Juni 1792 § 11 synes man imidlertid nærmest at maatte komme til det Resultat, at han ikke kan gjøre dette, med mindre Kontrakten udtrykkelig hjemler ham Ret dertil (se med Hensyn til dette Spørgsmaal Grams Formueret II. 2det B. S. 260—63 og Landsthingstidenden for $18^{69}/_{70}$ S. 1108 og flg.). Er Forpagtningsforholdet derimod indgaaet efter 25de Juni 1870, har Forpagteren altid Ret til uden Bortforpagterens Samtykke i levende Live at afstaa Forpagtningen til Søn, Sønnesøn, Datterson, Svigersøn eller Stedsøn, men derimod ikke til en Datter o. s. v., og denne Ret kan han ikke give Afkald paa. Under Søn maa vistnok indbefattes Adoptivsøn, men derimod ikke Plejesøn. Forsaavidt derimod angaaer saadan Overdragelse til Andre end de nysnævnte Personer, da har Forpagteren vel ogsaa Ret hertil uden Ejerens Samtykke, hvis ingen modstridende Bestemmelse

---

*) Forsaavidt det paa det ovenfor citerede Sted i Professor Ewaldsens Obligationsret er udtalt, at hele Kontrakten maa blive ugyldig, ogsaa naar Forholdet er indgaaet efter Kundgjørelsen af Lov 1870, hvis det er fastsat, at det stipulerede Vederlag efter nogle Aar skal stige saa betydeligt, at det er givet, at der ikke kan være Tale om at svare det, saa at det altsaa fra første Færd er klart, at Parterne kun have villet indgaa Forholdet paa kortere Tid end 50 Aar, synes dette dog en uberettiget Indskrænkning af Reglen i Lov 1870 § 8, der udtrykkelig siger, at enhver mod Bestemmelsen i § 2 betinget Betaling skal betragtes som ikke betinget.

findes i Kontrakten, men Loven har dog ikke forbudt ham at fraskrive sig Adgang hertil ved en udtrykkelig Overenskomst, Lovens § 3. Den, der saaledes indtræder i Forpagtnings-forholdet har for den tilbagestaaende Del af Forpagtningstiden samme Rettigheder og Forpligtelser som hans Formand, navnlig ogsaa med Hensyn til den i Forpagtningskontrakten mulig betingede Sikkerhed, Lovens § 5*).

Det heromhandlede Spørgsmaal maa ikke forvexles med det, om Forpagteren har Ret til at gjøre Fremleje, ɔ: uden helt at udtræde af Forholdet paa kortere eller længere Tid overdrage en Anden at bruge enten hele Gaarden eller en Del af denne for egen Regning. Dette Spørgsmaal maa besvares ganske paa samme Maade som for Fæsterens Vedkommende, jfr. ovenfor § 35.

4) Er et Forpagtningsforhold indgaaet før 25de Juni 1870, vil der i Reglen i Kontrakten være givet Bestemmelser om, hvorledes der skal forholdes i Tilfælde af Forpagterens Død forinden Forpagtningstidens Udløb, og disse Bestemmelser maa da respekteres, naar der ikke ved samme tydelig er lagt an paa at omgaa Lovgivningens Bestemmelser om Forpagtningens Varighed. Dette vilde saaledes være Tilfældet, hvis

*) Medens der ved en Forpagtning af en Landejendom i Almindelighed kun opnaaes en personlig Ret for Forpagteren, saa at dennes Kreditorer ikke kunne holde sig til Forpagtningen, jfr. dog nu Lov Nr. 51 af 25de Marts 1872 § 17 med Hensyn til det Tilfælde, at Forpagteren gaaer Fallit, stiller Forholdet sig derimod anderledes ved de heromhandlede Forpagtninger, naar Forpagteren har en almindelig Ret til at sætte en Anden i sit Sted. Der kan nemlig da ingen Tvivl være om, at Kreditorerne maa kunne gjøre Udlæg i Forpagtningen. Har Forpagteren derimod ikke den ommeldte Ret, kan der nu lige saa lidt som tidligere tillægges Kreditorerne nogen Ret til at holde sig til Forpagtningen, og det selv ikke i Tilfælde af Forpagterens Fallissement, idet den i Lov 25de Marts 1872 § 17 med Hensyn til de frie Forpagtninger i saa Henseende givne Bestemmelse ikke her kan bringes til Anvendelse, jfr. Rigsdagstidenden $18^{71}/_{72}$ Tillæg A. S. 1773; se dog Professor Ewaldsen Obligationsrettens specielle Del S. 111, hvor Rigtigheden heraf er dragen i Tvivl.

samtlige Arvinger skulde være udelukkede fra at overtage Forpagtningen, hvorimod det ikke i Almindelighed kan ansees ulovligt, at Adgangen hertil er indskrænket til enkelte af Forpagterens Arvinger, f. Ex. hans Descendenter. Indeholder Kontrakten Intet om det heromhandlede Punkt, maa det betragtes som en Selvfølge, at Forpagterens naturlige Arvinger, derunder ogsaa hans Hustru, ere berettigede til at overtage Forpagtningen, og Ejeren maa derhos vistnok respektere en testamentarisk Disposition, hvorved Forpagteren bestemmer, hvem af hans Arvinger der skal overtage Forpagtningen. Dog maa han vist altid kunne modsætte sig, at flere af Arvingerne i Forening overtage denne, og derfor, hvis disse ikke kunne enes om at overdrage den til en Enkelt, kunne fordre, at den skal sælges.

Forsaavidt derimod Forpagtningsforholdet er indgaaet, efter at Lov 25de Juni 1870 er udkommen, haves der i denne Lov udtrykkelige Bestemmelser om, hvorledes der skal forholdes i Tilfælde af Forpagterens Død. I Lovens § 4 bestemmes det nemlig, at, naar Forpagteren døer, inden Forpagtningstiden er omme, bliver Forpagtningsretten for den tilbagestaaende Tid, hvis der ikke af Forpagteren er raadet over den ved et efter de almindelige Regler gyldigt Testament, og den heller ikke overtages af den længstlevende Ægtefælle eller en af Arvingerne, til Fordel for Boet at afhænde ved offentlig Auktion, forsaavidt ikke alle Vedkommende med Bortforpagterens Samtykke enes om Salg underhaanden. Det maa herefter ansees ugyldigt og følgelig uforbindende for Forpagteren, hvis der i Kontrakten er fastsat Noget om, hvem der skal overtage Forpagtningen efter hans Død. En saadan Bestemmelse kan kun træffes af Forpagteren og selv af ham kun, forsaavidt dette kan ske uden at krænke de andre Arvingers lovlige Ret, idet han ikke kan bestemme, at en enkelt af disse skal have Forpagtningen uden eller mod et ubetydeligt Vederlag til de andre, men maa finde sig i, at den ved Boets Opgjørelse og Bestemmelsen af Arvelodddernes Størrelse regnes med efter sin fulde Værdi.

Naar Forholdet er indgaaet efter Kundgjørelsen af Lov 1870, maa Forpagtningens Værdi i Tilfælde af, at Forpagteren efter Hustruens Død vil skifte med Arvingerne, formentlig paa Grund af fornævnte Bestemmelse i § 4 henregnes til Boets Masse, saa at Forpagteren maa give Vederlag til Arvingerne for at kunne fortsætte Forholdet. Dette kan derimod ikke antages, hvis Forholdet er indgaaet tidligere og der i Kontrakten er truffet Bestemmelser om, hvem der skal have Forpagtningen, naar Forpagteren døer, jfr. Dom i Ugeskr. for Retsv. 1878 S. 1085 og 1879 S. 1009.

5) Hvad iøvrigt Parternes indbyrdes Mellemværende angaaer, maa i det Hele Reglerne om de frie Forpagtninger komme til Anvendelse. Særlig skal det fremhæves, at det ikke her saaledes som for Livsfæstets Vedkommende ved selve Lovgivningen er fastsat, i hvilke Tilfælde Forpagtningen skal kunne forbrydes, og det kan derfor ikke ansees for ulovligt, at der i Kontrakten er truffet særlige Bestemmelser herom, naar der kun ikke ved disse er lagt an paa at omgaa Lovens Bestemmelser om Forholdets Varighed.

V.

Om Fæste og Leje af Huse og Boliger paa Landet.

§ 41.

Indledende Bemærkninger.

Tidligere var der fuldkommen Frihed med Hensyn til Ordningen af Vilkaarene for Leje af Huse og Boliger paa Landet, men dette er nu væsentlig blevet forandret ved Frdn. 27de Maj 1848, der betydelig har indskrænket Parternes Kontraktsfrihed. Dog kunne Huse og Boliger endnu bortlejes paa saa kort Tid, det skal være, og navnlig ogsaa paa Opsigelse. Imidlertid erklærer Frdn. 27de Maj 1848 det for et af sine Formaal, at virke hen til, at Huse gives i Livsfæste, og efter Frdn.s § 11 skal Formodningen altid være for dette

Forhold. Det bestemmes nemlig her, at Ejeren skal sørge for, at der oprettes skriftlig Kontrakt om Leje af et Hus. Det hedder herefter videre i bemeldte §: „Forsømmer han dette og den Indflyttede derhos upaatalt har hensiddet i Huset i 6 Maaneder, antages han at have tilfæstet Brugeren Huset eller Boligen paa dennes og Enkes Levetid, med mindre han kan tilvejebringe fuldt Bevis for, at samme kun af ham er udlejet paa visse Aar eller paa Opsigelse. Derhos skal Ejeren i saa Fald ikke kunne fordre yderligere Præstationer af Brugeren, end denne indrømmer at have vedtaget, med mindre han kan tilvejebringe fuldt Bevis for, at Mere var ham lovet. Og vil Ejeren som Følge heraf i begge fornævnte Tilfælde ej kunne fordre en af ham for sin Paastands Rigtighed tilvejebragt Formodning suppleret ved Parts Ed.“ Med Hensyn til Forstaaelsen af disse Bestemmelser skal Følgende bemærkes (jfr. hermed i det Hele Professor Ewaldsen Obligationsrettens specielle Del S. 200—207):

1) §en er kun anvendelig, forsaavidt Lejeforholdet er indgaaet før Frdn. udkom, jfr. Dom i Ugeskr. for Retsv. 1876 S. 550 og 1878 S. 1054. Efter Professor Ewaldsens Anskuelse skal Frdn. dog komme til Anvendelse, hvis Lejeren gjør gjældende, at Forholdet efter Frdn.s Kundgjørelse er gaaet over til Livsfæste. En simpel Paastand af Fæsteren i saa Henseende kan imidlertid dog neppe være tilstrækkelig. Han maa i ethvert Fald godtgjøre, at der er sluttet en ny Overenskomst, og at han har hensiddet upaatalt i Stedet 6 Maaneder efter dennes Afslutning; men Reglen faaer da neppe synderlig Betydning.

2) § 11 er kun anvendelig, naar Husmandens Paastand gaaer ud paa, at Huset er ham lejet, ikke derimod, naar han gjør gjældende, at det er overdraget ham uden Vederlag, jfr. H. R. T. $18^{65}/_{66}$ S. 195 samt Jur. Ugeskr. 1866 S. 841 og Ugeskr. for Retsv. 1873 S. 1091. Den kommer fremdeles ikke til Anvendelse med Hensyn til Boliger, der udlejes til Inderster, jfr. ovenfor § 35 Nr. 5 og Dep. Tid. 1848 S. 330, eller til Folk, „der ere i Husets Ejers faste Tjeneste“ (Tjenestehusmænd),

jfr. Ugeskr. for Retsv. 1873 S. 1094, og heller ikke med Hensyn til ubebyggede Lodder, Ugeskr. for Retsv. 1878 S. 1054. Dermod er den efter en Dom i Ugeskr. for Retsv. 1876 S. 550 anvendelig paa Lejen af en Lod, paa hvilken Lejeren med Ejerens Samtykke selv har opført et Hus. Endelig er §en kun anvendelig, naar det er Husets Ejer, der bortlejer samme, derimod ikke, naar f. Ex. Fæsteren af en Gaard bortlejer et paa sammes Jorder opført Hus, jfr. Ugeskr. for Retsv. 1873 S. 742.

3) Den blotte Besiddelse af et Hus kan ikke være tilstrækkelig til, at Beboeren kan fordre § 11 bragt til Anvendelse; han maa godtgjøre, at det er Ejeren, der har overdraget ham Huset. Den Omstændighed, at Vedkommende beboer Huset, vil nu vistnok i Reglen være Bevis for, at Ejeren har overdraget ham det, men altid vil dette dog ikke være Tilfældet, navnlig ikke hvis Vedkommende allerede er indflyttet i en tidligere Besidders Tid, men vedbleven at bo der efter dennes Død. Med Hensyn til Beviset for, at der saaledes overhovedet existerer et Lejeforhold, maa ganske de sædvanlige Regler komme til Anvendelse. Et særeget vanskeligt Tilfælde kan fremkomme, hvis det er givet, at Huset i sin Tid er bortlejet paa Aaremaal, men Lejeren paastaaer, at Huset efter Lejetidens Udløb er blevet overdraget ham i Livsfæste. Professor Ewaldsen antager, at § 11 i saa Fald maa komme til Anvendelse, og dette er jo sikkert ogsaa rigtigt, hvis Ejeren indrømmer, at det er i Henhold til en udtrykkelig Overenskomst, at Lejeren er bleven ved Stedet, saa at Striden kun drejer sig om Overenskomstens Indhold; men paastaaer Ejeren, at en saadan Overenskomst overhovedet ikke er sluttet, men at der kun har fundet en stiltiende Fornyelse af Lejeforholdet Sted, sees det ikke rettere, end at det maa være Lejerens Sag forsaavidt at godtgjøre sin Paastands Rigtighed.

4) Efter Frdn. er det ikke tilstrækkeligt, for at § 11 kan komme til Anvendelse, at der er sluttet Overenskomst om Lejen af et Hus, men Lejeren maa tillige være indflyttet i samme og upaatalt have hensiddet i det i 6 Maaneder. Har Lejeren allerede beboet Huset, forinden den Overenskomst, om hvis

Indhold der er Spørgsmaal, afsluttedes, maa de 6 Maaneder selvfølgelig regnes fra Overenskomstens Dato. For at udelukke §ens Anvendelse kan der ikke kræves retslig Paatale inden de 6 Maaneder, det maa være tilstrækkeligt, at Ejeren paa en eller anden Maade bevislig har tilkjendegivet Lejeren, at han kun betragter Forholdet som indgaaet paa Tid eller paa Opsigelse, og der mangler formentlig Hjemmel til, saaledes som af Professor Ewaldsen antaget, i Analogi af § 11 at forlange, at Godsejeren altid skal føre fuldt Bevis i saa Henseende.

5) Virkningen af, at Ejeren har undladt at oprette skriftlig Kontrakt, skal, naar Lejeren tillige har hensiddet upaatalt i Stedet i 6 Maaneder, først og fremmest være, at Ejeren skal antages at have tilfæstet Brugeren Huset eller Boligen paa dennes og Enkes Levetid, med mindre han kan føre fuldt Bevis for, at samme kun er udlejet paa visse Aar eller paa Opsigelse. Det kan maaske antages, at §en ogsaa kommer til Anvendelse f. Ex. naar Lejeren paastaaer, at han har lejet Huset paa sin og Hustrues (ikke Enkes) Levetid, eller naar en ugift Kvinde paastaaer, at hun har lejet for sin Levetid, jfr. H. R. T. 1865 S. 191 og Ugeskr. for Retsv. 1867 S. 720 og 1868 S. 630, men derimod kan den ikke anvendes, naar det er givet, at Lejemaalet er indgaaet paa Tid, saa at Tvisten mellem Parterne kun drejer sig om dennes Længde, jfr. Ugeskr. for Retsv. 1874 S. 568.

Frembeles bestemmer § 11, at Ejeren under de angivne Betingelser ikke skal kunne fordre andre Præstationer af Brugeren, end denne indrømmer at have vedtaget, med mindre han kan tilvejebringe fuldt Bevis for, at Mere var ham lovet. Det har vistnok hidtil været den almindelige Mening, at denne Virkning maatte indtræde i alle Tilfælde, hvor der ikke var oprettet skriftlig Kontrakt, selv om det maatte være in confesso, at der ikke var indgaaet et Livsfæsteforhold, og man har da frembeles antaget, at det ikke var en Betingelse for denne Virknings Indtræden, at Lejeren havde hensiddet i Huset i 6 Maaneder. Dels vilde dette nemlig være urimeligt, dels

fremgaaer det af Motiverne til Frdn., Dep. Tid. 1848 S. 330, at dette ikke har været Meningen. Man har kun villet gjøre Livsfæstets Indtræden afhængig af denne Betingelse, jfr. Grams Formueret II. S. 280 og første Udgave af nærværende Værk S. 207. Professor Ewaldsen har imidlertid vistnok med Rette gjort gjældende, at dette er en urigtig Opfattelse af Ordene i § 11. Efter disse bliver der kun Spørgsmaal om den heromhandlede Virkning, forsaavidt det maa statueres, at der er indgaaet et Livsfæsteforhold. Anerkjender Lejeren derfor eller kan Ejeren bevise, at dette ikke er Tilfældet, bliver der overhovedet ikke Spørgsmaal om at anvende §en.

Frdn. 27de Maj 1848 er efter sammes § 12 anvendelig med Hensyn til alle Huse og Boliger paa Landet, hvad enten disse ere opførte paa Bondejord eller Hovedgaardsmarker eller paa Præstegaards- eller andre frie Jorder (derimod ikke med Hensyn til Huse, der ere opførte paa de til en Kjøbstad hørende Markjorder, jfr. H. R. T. 18⁶¹/₆₂ S. 613), dog kun, forsaavidt de bortlejes til Husmænd eller Inderster, hvorved kun kan forstaaes Personer, der henhøre til den egentlige Arbejderklasse paa Landet, men derimod ikke Fabrikarbejdere og endnu mindre f. Ex. Læger, Kjøbmænd o. s. v., jfr. Motiverne til Frdn. i Dep. Tid. for 1848 S. 331—33 samt Indenrigsministeriets Skr. 11te Febr. 1869, Dep. Tid. S. 201 og Dom i Ugeskr. for Retsv. 1874 S. 643. Er der Uvished om, hvorvidt vedkommende Lejer kan ansees som Husmand eller Inderste, kunne Parterne og navnlig Ejeren forelægge Spørgsmaalet herom for Amtsraadet, der da afgjør Sagen med bindende Virkning ogsaa for Domstolene under en senere opstaaende Proces. Er en saadan Afgjørelse derimod ikke truffen, forinden Processen begynder, afgjør Retten Sagen.

Om Frdn.s Anvendelighed i de tidligere slesvigske Distrikter se ovenfor § 12 Anmærkning 3.

§ 42.

Om Livsfæste af Huse.

Efter Frdn. 27de Maj 1848 § 2 skulle de Bestemmelser, der indeholdes i Lovgivningen til Betryggelse af Gaardfæsterens Brugsret, i Almindelighed ogsaa være anvendelige til Fordel for Fæstehusmænd, dog med nogle Modifikationer, hvorom nærmere nedenfor. Denne Regel gjælder dog kun, forsaavidt Fæsteforholdet er indgaaet efter 27de Maj 1848, jfr. Jur. Ugeskr. 1855 S. 249 og 1862 S. 780. For de tidligere indgaaede Forholds Vedkommende kunne derimod de om Gaardfæste givne Bestemmelser i Reglen ikke uden udtrykkelig Hjemmel bringes til Anvendelse, undtagen forsaavidt Parterne ofte kunne antages at have henholdt sig til dem, jfr. ovenfor § 32. Reglen i Frdn. 27de Maj 1848 § 2 er fremdeles kun anvendelig med Hensyn til de før 1848 udkomne Love. Hvorvidt senere Love om Fæsteforholdet kunne bringes til Anvendelse paa Huse, maa bero paa deres Indhold, og navnlig skal det bemærkes, at Lov 19de Febr. 1861 er aldeles uanvendelig med Hensyn til disse. Iøvrigt bemærkes:

1) Med Hensyn til Fæsteforholdets Stiftelse gjælder i det Hele, hvad ovenfor er bemærket om Gaardfæste. Der oprettes saaledes i Reglen en foreløbig Fæstekontrakt, der fuldbyrdes ved et Fæstebrevs Udstedelse samtidig med Husets Overleverelse. Er Huset et Selvejersted, maa der derhos altid finde en Thinglæsning Sted af Fæstebrevet for Trediemands Skyld i Henhold til Frdn. 25de Novbr. 1831, hvorimod det er tvivlsomt, om dette kan forlanges, naar Huset henhører til et Gods, da Trediemand her ikke ret vel kan paaskyde Uvidenhed om, at Huset er bortlejet. Derimod skal den i Frdn. 8de Febr. 1810 § 6 anordnede Thinglæsning ogsaa finde Sted af Fæstebreve paa Huse, Kanc. Skr. 13de Juli 1843. — Hører Huset under et Gods, for hvilket der maa holdes Fæsteprotokol, jfr. Frdn. 3die Decbr. 1828 § 6 Nr. 4 og Indenrigsministeriets Skr. 28de Jan. 1865, bliver Fæstebrevet at indføre i denne, og, jfr. Lov 19de Febr. 1861 § 73, en Kvitteringsbog at levere Fæsteren,

ligesom Mellemværendet med denne bliver at optage i Kasse- og Hovedbogen, Frdn. 27de Maj 1848 § 11.

2) Husene skulle ligesom Gaardene overleveres ved en formelig Synsforretning, jfr. Frdn. 8de Juni 1787 § 2. Denne maa endnu foretages ved uvillige af Retten udnævnte Mænd, da Lov 19de Febr. 1861 § 6 kun taler om Synsforretninger over Gaarde. Det er endogsaa tvivlsomt, om Parterne kunne enes om at gaa frem efter Lov 1861 § 5, se dog Indenrigsministeriets Skr. 16de April 1861, jfr. iøvrigt Afhandling i Ugeskr. for Retsv. 1867 S. 619—21.

3) Tidligere var det det Sædvanlige, at der som Vederlag for Brugsretten betingedes dels en mindre aarlig Afgift i Penge eller Korn dels visse Arbejdsdage. Dette Pligtarbejde var ganske andre Regler undergivet end Hoveriet, og de om dettes Afløsning m. v. gjældende Bestemmelser kunne derfor heller ikke komme til Anvendelse paa Husmændenes Pligtarbejde. Ved Frdn. 27de Maj 1848 § 5 er det imidlertid nu blevet bestemt, at Afgiften af Huse og Boliger altid skal fastsættes i Penge, Sæd eller Varer, saa at der ikke længere kan betinges Pligtarbejde som Vederlag for den overdragne Brugsret, jfr. Rentek. Skr. 7de Aug. og 19de Septbr. 1848 samt Indenrigsministeriets Skr. Nr. 43 af 26de Febr. 1873. Derimod er der Intet til Hinder for, at Ejeren afslutter en særskilt af Fæstekontrakten uafhængig Overenskomst med Fæsteren om Arbejdes Udførelse mod Vederlag, dog kun for 1 Aar ad Gangen, og saadanne Overenskomster kunne efter Lov 19de Febr. 1861 § 46 skrives paa ustemplet Papir. Betalingen for det i Henhold hertil præsterede Arbejde kan da naturligvis likvideres i Fæsteafgiften, men Forsømmelse med Hensyn til Opfyldelsen af en slig Kontrakt kan ikke betragtes som Misligholdelse af Fæstekontrakten og navnlig ikke bevirke Fæsteforbrydelse. — Derimod er det i Indenrigsministeriets Skr. af 10de Marts 1849 udtalt, at det maa ansees stridende mod Frdn. 1848 § 5, at der i selve Fæstebrevet gives Fæsteren Ret til efter Anmeldelse til hvert Aars 1ste April at bestemme,

om han vil forrette Arbejdsdage til Afdrag paa Fæsteafgiften efter en vis bestemt Pris.

Hvad angaaer de Fæsteforhold, der bestode, da Frdn. 1848 udkom, og i hvilke der er betinget Pligtarbejde af Fæsteren, har Frdn. vel ladet det betingede Pligtarbejde vedblive, men dog i §§ 6—9 givet flere til Fæsterens Tarv sigtende Bestemmelser, hvorved de ældre i Frdn. 30te Jan. 1807 om dette Arbejde givne Bestemmelser ere blevne væsentlig modificerede. Herom mærkes:

a. Arbejdsdagene kunne enten være Ugedage eller Extradage. Der maa kun kræves en Ugedag om Ugen, og Ejeren skal, naar fornøden Bestemmelse derom ikke er tagen i Kontrakten, 14 Dage før 1ste Maj og 1ste Novbr. tilkjendegive Fæsteren, paa hvilken bestemt Dag i Ugen han vil have ham til at møde. Er saadan Bestemmelse engang truffen, bliver den iøvrigt gjældende, indtil Ejeren forlanger en Forandring, hvilket Forlangende da maa fremsættes til en af de nævnte Tider. — Af Extradage maa der kun fordres 2 om Ugen. Til disse kan Fæsteren tilsiges med Aftens Varsel, Frdn.s § 6.

b. Ejeren er uberettiget til paa Grund af Vejrliget at bortsende den mødende Arbejder og forlange en anden Dag istedet.

c. Arbejdstiden kan ikke strækkes længere end fra Solens Opgang til dens Nedgang og maa derhos ikke overstige 10 Timer foruden den Spise- og Hviletid, der efter Skik og Brug tilkommer Arbejderen, jfr. Frdn. 1848 § 7 og Frdn. 1807 § 5. Dog kan Arbejdstiden, naar dette særlig er vedtaget i Kontrakten, jfr. Schlegels Samling af Højesteretsdomme 18⁴⁶/₅₆ S. 274, paa de længere Dage udstrækkes til den Tid, Ejerens egne Folk arbejde, dog aldrig over 12 Timer foruden Spise- og Hviletiden, jfr. Indenrigsministeriets Skr. 22de Juli 1848 og 3die Juli 1849 b. Overtrædelser af disse Bestemmelser medfører Mulkter af 10 til 50 Rd. og forfølges af det Offentlige, Frdn. 1848 § 7, jfr. Indenrigsministeriets Skr. 6te Marts 1849.

Er det ikke Dagarbejde, men Stykarbejde, Fæsteren har

at udføre, kan han gaa hjem, naar Arbejdet er udført, men saalænge dette ikke er Tilfældet, kan Ejeren tilholde Fæsteren at arbejde i 10 Timer om Dagen, hvis dennes Længde tillader det, Frdn. 1807 § 5.

d. Fæsteren er berettiget til at sende en anden fuldkommen arbejdsdygtig og uberygtet Mand i sit Sted. Vægrer Ejeren sig ved at modtage denne, og Fæsteren mener, at dette er skeet uden Grund, bliver Spørgsmaalet at afgjøre af Amtmanden, Frdn. 1848 § 8.

e. Udebliver Fæsteren fra sit Arbejde af bevislig Modvillie eller uden at kunne tilvejebringe noget Bevis for det angivne Forfald, skal han erstatte Husbonden hver Arbejdsdag med 1 Rd. i Høsttiden og ellers med 48 ß og kan derhos, naar han 3 Gange er dømt for saadan Udeblivelse, udsiges af Huset. Godtgjør han derimod lovligt Forfald, slipper han med en lempelig Erstatning, der i fornødent Fald fastsættes af uvillige af Retten udnævnte Mænd, Frdn. 1848 § 6. Naar Fæsteren paa Grund af Alder og Svaghed ikke kan præstere det Arbejde, der forlanges, afgjør Retten i fornødent Fald, hvorledes der skal forholdes, se Dep. Tid. 1848 S. 327.

f. Under Arbejdet skal Fæsteren være Ejeren hørig og lydig, medens Ejeren paa den anden Side skal behandle Fæsteren lempelig. Mod Fæsteren eller hans Hustru kan han slet ikke anvende Hustugt, ɔ: korporlig Revselse, og mod den, Fæsteren har sendt i sit Sted, kun, forsaavidt denne, hvis det er en Mandsperson, er under 20 Aar, og, hvis det er en Kvindesperson, under 16 Aar, Frdn. 1807 §§ 4, 6, 9—13 samt Frdn. 1848 § 9.

g. Sager mellem Parterne i Anledning af det heromhandlede Pligtarbejde behandles som Politisager, og ingen Klage kan modtages, naar der er forløbet 4 Uger, efter at den paagjældende Forseelse er begaaet.

Det heromhandlede Pligtarbejde kan Fæsteren iøvrigt nu i Henhold til Lov 4de Juli 1850 fordre afløst, jfr. nærmere nedenfor § 49.

For den aarlige Lejeafgift kan Ejeren efter Frdn. 1848 § 3, jfr. Lov Nr. 36 af 29de Marts 1873 § 1 Nr. 9, betinge sig Udpantningsret. For Afgiften maa Ejeren derhos have Fortrinsret i Fæsterens Bo overensstemmende med Lov Nr. 51 af 25de Marts 1872 § 33 Nr. 2; men det er tvivlsomt, om denne kan gjøres gjældende for længere Tid end 1 Aar fra den sidste Fardag, ɔ: 1ste Maj før Skiftets Begyndelse, da Afgiften af Huse neppe altid kan stilles lige med Landgilde af Fæstegaarde, men snarest maa stilles i Klasse med Leje af Beboelsesværelser, jfr. herved Professor Ewaldsen Obligationsrettens specielle Del S. 116, hvor dette Sidste er antaget, men hvor det da tillige hævdes, at Fortrinsretten kun kan haves for saa stor en Del af Lejen, som kan betragtes som Vederlag for Husets Benyttelse. Da Kontrakten nu i Reglen vil fastsætte Vederlaget for Benyttelsen af Huset og Jorden under Et, maa der følgelig finde en Deling Sted efter Skjøn. Rigtigheden heraf er dog vistnok meget tvivlsom, da Jorden i Reglen maa betragtes som et rent Akcessorium til Huset.

4) Hvad Fæsterens Pligter iøvrigt angaaer, maa i det Hele de samme Regler komme til Anvendelse som for Gaardfæstes Vedkommende. Særligt skal det bemærkes, at Reglen i D. L. 3—13—10 om Fæsterens Forpligtelse til med Husbondens og Bymændenes Hjælp at gjenopføre de ødelagte Bygninger efter sine Ord ogsaa gjælder med Hensyn til Husfæste, jfr. Rentek. Skr. 30te Juni 1821 og Kanc. Skr. 17de Aug. 1822. Derimod er det meget tvivlsomt, om de Bestemmelser i den senere Lovgivning, der nærmere have bestemt D. L. 3—13—10, jfr. ovenfor § 36, ere anvendelige med Hensyn til Huse, da flere af dem kun omtale Gaarde.

5) Forinden Kundgj. af 27de Maj 1848 var det Parterne overladt selv at bestemme, i hvilke Tilfælde Fæstet kunde forbrydes, og findes saadanne Bestemmelser i ældre Kontrakter, maa de endnu staa ved Magt. Indeholder Kontrakten Intet om det heromhandlede Punkt, er det ved flere Domme statueret, at det maa antages, at Parterne have villet henholde sig til de om Gaardfæste i saa Henseende gjældende Regler, jfr. f. Ex.

Jur. Ugeskr. 1864 S. 51, saaledes at Forseelser under Udførelsen af Pligtarbejde, jfr. Frdn. 30te Jan. 1807 §§ 9, 10 og 12, træde istedetfor Forseelser under Hoveriet. Som et ejendommeligt Tilfælde, i hvilket Husfæste i saa Fald kan forbrydes, maa derhos mærkes gjentagne Udeblivelser fra Pligtarbejde, Frdn. 27de Maj 1848 § 6. — Er Fæsteforholdet derimod indgaaet efter Kundgj. af Frdn. 27de Maj 1848, kan det kun forbrydes i samme Tilfælde som Gaardfæste, og Parterne kunne følgelig ikke vedtage andre Fæsteforbrydelsesgrunde end de lovbestemte.

Naar Fæsteren saaledes har gjort sig skyldig i en Forseelse, der kan medføre Fæstets Forbrydelse, kan Ejeren ved Dom faa ham dette frakjendt. Han kan fremdeles, hvis han anseer det betænkeligt at lade Fæsteren hensidde ved Huset, indtil Dom falder, udsætte ham ved Fogden, men han maa da, i ethvert Fald naar Fæsteforholdet er indgaaet efter Kundgj. af Frdn. 27de Maj 1848, forfølge Udsættelsesforretningen. Er Forholdet derimod indgaaet før dette Tidspunkt, er det tvivlsomt, om Reglen i Frdn. 8de Juni 1787 § 12, der efter sine Ord alene omfatter Gaarde, her kan komme til Anvendelse. Dette antages dog vist i Praxis og er ogsaa bestemt forudsat i Frdn. 27de Maj 1848 § 2, jfr. Grams Formueret II. 2. B. S. 277. I Praxis er det fremdeles antaget, at Reglen i Frdn. 8de Juni 1787 § 12 og 9de Marts 1848 § 8 om fri Proces og fri Sagfører for Fæsteren ogsaa maa komme en Husfæster til Gode, jfr. Cirk. 8de Marts 1805 og Kanc. Skr. 12te Juli 1834. Derimod kunne Bestemmelserne i Frdn. 9de Marts 1838 § 9 neppe være anvendelige med Hensyn til Husfæste, da de hovedsagelig ere motiverede ved de med Hensyn til Bortfæstning af Gaarde ved Frdn. 9de Febr. 1820 givne særegne Regler.

Er Husfæstet indgaaet efter Kundgjørelsen af Frdn. 27de Maj 1848, kan Ejeren dog i enkelte Tilfælde komme af med Fæsteren, uden at han behøver at tage Dom over ham. Efter Frdn.s § 2 kan han nemlig udsige Fæsteren med et halvt Aars Varsel til næstkommende 1ste Maj,

a. naar Fæsteren ikke inden 16 Uger, efter at han beviislig er advaret, betaler sin Skyld i Anledning af Fæsteforholdet, og

b. naar han, efter inden 1ste Maj at være opfordret til at afhjælpe den ved en lovlig Synsforretning erklærede Fæld paa Bygningerne, ikke afhjælper den inden en af Synsmændene nærmere foreskreven Frist. Denne skal, naar Manglerne hidrøre fra slet Vedligeholdelse eller andre Fæsteren tilregnelige Omstændigheder, fastsættes til Midten af næstkommende Oktober Maaned, medens den i andre Tilfælde kan udstrækkes indtil 2 Aar. Vil Fæsteren da ikke flytte, kan Ejeren lade ham udsætte ved Fogden, uden at han behøver at forfølge Udsættelsesforretningen, og det vil ikke kunne hjælpe Fæsteren, at han godtgjør, at han, forinden denne finder Sted, har rettet for sig. Mener Fæsteren da, at han har en Erstatningsfordring mod Ejeren i Anledning af Fæstet, maa han gjøre denne gjældende under en særlig Sag.

Den heromhandlede Ret til at udsige Fæsteren skal ogsaa komme til Anvendelse med Hensyn til ældre Fæsteforhold, naar Fæsteren 3 Gange er bleven dømt for modvillig Udeblivelse fra Pligtarbejde, jfr. Frdn. 27de Maj 1848 § 6.

Endnu skal bemærkes, at Bestemmelsen i Frdn. 8de Juni 1787 § 14 ikke ansees anvendelig med Hensyn til Husfæstere, jfr. Rentek. Skr. 21de Oktbr. 1820.

§ 43.

Om almindelig Leje af Huse og Boliger paa Landet.

Som berørt kunne Huse og Boliger paa Landet frit bortlejes paa Aaremaal eller paa Opsigelse. Er Forholdet indgaaet paa sidstnævnte Maade, maa det dog, hvad enten Huset eller Boligen er bortlejet før eller efter Kundgjørelsen af Frdn. 27de Maj 1848, iagttages, at Opsigelsen skeer til en 1ste Maj med et halvt Aars Varsel, Frdn. 1848 § 4.

Om Forholdet bør der altid, i ethvert Fald forsaavidt der ikke kun er Tale om at tage Inderster til Huse, oprettes skriftlig Kontrakt, jfr. Frdn. 1848 § 1 og ovenfor § 41.

Denne skal da skrives paa stemplet Papir efter Reglerne i Lov 19de Febr. 1861 § 39, jfr. Bekjendtgjørelse Nr. 159 af 1ste Decbr. 1874. Iøvrigt gjælder det her som ved Livsfæste, at Vederlaget for Brugsretten skal fastsættes i Penge, Korn eller Varer, men ikke i Arbejde. Er saadant betinget i en før 1848 oprettet Kontrakt, komme fremdeles Reglerne i Frdn. 1848 §§ 6—9 samt Lov 4de Juli 1850 til Anvendelse paa samme. — For den aarlige Afgift kan der ikke betinges Udpantningsret, hvorimod Ejeren har Fortrinsret for den i Lejerens Bo efter Reglen i Lov Nr. 51 af 25de Marts 1872 § 33 Nr. 2 a. — Iøvrigt maa det være overladt Parterne selv at ordne deres indbyrdes Mellemværende, som de ville.

Efter Frdn. 27de Maj 1848 § 11 skulle Kontrakter om Leje af Huse paa Godserne lige saavel som Fæstebrevene, jfr. forrige Paragraf, indføres i Fæsteprotokollerne; der skal derhos meddeles Lejehusmændene Kvitteringsbøger, og Mellemværendet med dem skal optages i Godsejerens Kasse- og Hovedbog. Ved det befalede Eftersyn af Fæsteprotokollerne m. v. skal Amtmanden endelig ogsaa paase, at der ikke er tilføjet Lejehusmændene nogen Forurettelse, der egner sig til offentlig Paatale.

Anmærkning. Et ejendommeligt Forhold opstaaer, naar en i Ejerens faste Tjeneste staaende Person har faaet et Hus i Leje som en Del af sin Løn. De om Leje af Huse gjældende Regler kunne da ikke komme til Anvendelse, og navnlig kan der ikke fordres Opsigelse til en 1ste Maj med et halvt Aars Varsel, men Lejeforholdet maa ophøre samtidig med Tjenesteforholdet. — Er imidlertid en saadan Tjenestehusmand kommen af sin Tjeneste i Utide, og det ikke er paa Grund af Utroskab eller en lignende Forbrydelse, skal der dog gives ham 4 Ugers Frist til at ryddeliggjøre Huset og søge sig en anden Bolig. Naar den Tjenende døer, tilkommer der hans Familie en lignende Frist, jfr. Frdn. 27de Maj 1848 § 4.

VI.

Om Arvefæste.

§ 44.

Arvefæste skjelner sig fra Livsfæste derved, at Brugsretten ikke blot tilkommer den, som har taget Fæstet, og hans Enke, men ogsaa tilfalder hans Arvinger i Henhold til Fæstebrevets nærmere Bestemmelser, saa at Ejeren i Reglen ikke frit vil kunne disponere over Stedet, før hele den arveberettigede Slægt er uddød. Dog maa Arvefæsteren til enhver Tid frit kunne frasige sig Fæstet paa en for Arvingerne bindende Maade, og disses Ret maa ogsaa antages at gaa tabt, naar Fæsteren af en eller anden Grund forbryder Fæstet. — Forsaavidt Arvefæstebrevet ikke er til Hinder derfor, kan Arvefæsteren selv ved Testament overensstemmende med Reglerne i Frdn. 22de Novbr. 1837 bestemme, hvem af Arvingerne der skal have Gaarden, jfr. Frdn.s § 8.

Forøvrigt haves der i vor Lovgivning ingen nærmere Bestemmelser om dette Forhold, og det er derfor noget tvivlsomt, hvilke Love der maa komme til Anvendelse paa samme. Som Regel maa det dog vistnok opstilles, at de om Livsfæste gjældende Bestemmelser ogsaa maa komme til Anvendelse paa Arvefæste, forsaavidt ikke selve dettes Natur er til Hinder derfor, og det maa da være de Love om Livsfæste, der gjaldt paa den Tid, da Arvefæstekontrakten blev afsluttet, der maa lægges til Grund ved Bedømmelsen af, hvorvidt de i denne givne Bestemmelser kunne ansees for gyldige.

VII.

Om Superficiærfæste.

§ 45.

Det Karakteristiske ved dette Forhold er, at Fæsteren selv ejer de paa Jorden opførte Bygninger, Noget, der dog nu

vistnok kun sjældent er Tilfældet. Da Fæsteren selv ejer Bygningerne, maa han vist være berettiget til at borttage dem, naar Fæstet ophører, i ethvert Fald, hvis Jordens Ejer ikke vil overtage dem for et billigt Vederlag, jfr. Frdn. 8de Juni 1787 § 5. Derimod vil han i Reglen, saalænge Fæstet varer, lige saa fuldt som enhver anden Fæster være pligtig at holde Bygningerne vedlige, da det til Jordens behørige Drift er nødvendigt, at der haves forsvarlige Bygninger paa samme. Iøvrigt haves der ikke nærmere Regler i Lovgivningen om dette Forhold, og det er derfor vanskeligt i Almindelighed at sige Noget om, hvorledes man skal forholde sig med Hensyn til samme. Uden videre at erklære de om Fæste af Gaarde og Huse gjældende Regler for anvendelige her, gaaer neppe an.

Anmærkning. Paa Samsø finder et Forhold Sted, der har megen Lighed med Superficiærfæstet, men dog væsentlig adskiller sig derfra. Fæsteren ejer nemlig her ikke alene Bygningerne, men tillige den Grund, hvorpaa de staa, og den til samme hørende Have, medens han kun har Brugen af Agerjorderne. Med de Modifikationer, som følge af denne Ejendommelighed, ansees iøvrigt Fæstelovgivn ingen fuldt anvendelig her. Dog maa mærkes den særlige Bestemmelse i Lov 21de Marts 1864, hvorefter Godsejeren ikke i Henhold til Lov 19de Febr. 1861 § 2 kan inddrage nogen Del af den til et Gaardbrug hørende Jord uden enten at kjøbe Bygningerne eller give Erstatning for den Værdiforringelse, de undergaa ved Markjordernes Frastillelse.

Tredie Afsnit.

Om forskjellige almindelige navnlig i Agerbrugets Interesse trufne Foranstaltninger.

§ 46.

Indledende Bemærkninger.

For et Aarhundrede tilbage stod Agerbruget hos os paa et særdeles lavt Trin. Grunden hertil maatte væsentligst søges i den uheldige Maade, hvorpaa Landboforholdene havde udviklet sig, idet de, der dyrkede Jorden, som oftest ikke vare i Besiddelse af en saadan Raadighed over den og deres Tid, at de kunde indrette deres Agerbrug paa en hensigtsmæssig Maade, og derhos savnede Sikkerhed for, at de selv vilde komme til at nyde Godt af det Arbejde og den Bekostning, de anvendte paa Jorden. Største Delen af Bondejorderne ejedes saaledes som oftest ikke af dem, der dyrkede dem, og Brugernes Stilling var derhos meget uheldig, idet de dels i høj Grad vare prisgivne Ejernes Vilkaarlighed, dels maatte yde største Delen af Vederlaget for Jordens Benyttelse i Arbejde, der navnlig anvendtes til Dyrkning af Hovedgaardene og altsaa just maatte ydes paa den Tid, da Bonden selv mest havde Brug for det til Dyrkningen af sin egen Jord. Ogsaa fra det Offentliges Side lagdes der i ikke ringe Omfang Beslag paa Jordbrugernes Arbejdskraft, idet det var meget almindeligt, at der til Arbejder, der udførtes ved Statens eller Kommunens Foranstaltning kunde affræves dem Kjørsler og personligt Arbejde. — Som andre væsentlige Hindringer for Agerbrugets Opkomst maa derhos særlig fremhæves, dels at en stor Del af Landets Jorder henlaa i Fællesskab, hvilket

medførte, at den Enkelte som oftest ikke kunde drive sine Jorder paa den Maade, som han ansaa for den hensigtsmæssigste, men var nødsaget til at følge samme Driftsplan som de øvrige i Fælliget Lodtagne, dels at Tienden ydedes i Kjærven, d. v. s., naar Høsten havde fundet Sted, udtog den eller de Tiendeberettigede hvert 10de Neg, hvoraf Følgen blev, at en Forbedring af Jorderne fortrinsvis, ja stundom endog udelukkende kom Tiendetageren til Gode.

Det lader sig nu vistnok paavise, at Lovgivningen allerede tidligere har havt Øjet aabent for det Uheldige i disse Forhold, men det var dog først i Slutningen af forrige Aarhundrede, at man for Alvor søgte at forandre disse. Siden den Tid er der imidlertid med saa meget større Iver blevet arbejdet herpaa, og der er efterhaanden udkommet en Række af Love om Selvejendoms Udbredelse, Afløsningen af Hoveriet, Pligtarbejdet, Jagtretten og Tienden, om Jordfællesskabets Ophævelse m. v., hvorved vore Landboforhold i Virkeligheden fuldstændig ere blevne forandrede. De i disse Love omhandlede Foranstaltninger ere nu vel ikke alle fuldstændig gjennemførte, men i det Væsentligste er det dog skeet, og om end derfor de nævnte Love og de Forhold, de gaa ud paa at forandre, som allerede ovenfor i § 1 berørt, ikke ganske kunne forbigaaes i en Fremstilling af Landboretten, skulle de dog i det Følgende kun blive gjorte til Gjenstand for en mere kortfattet Omtale.

Til en heldig Udvikling af Agerbruget er det imidlertid ikke tilstrækkeligt, at der saavidt muligt skaffes Jordbrugeren fri Raadighed over den Jord, han har i Besiddelse, og Sikkerhed for, at han selv vil komme til at nyde Frugten af det Arbejde og den Bekostning, han anvender paa den, men det vil altid, som allerede ovenfor i § 1 berørt, tillige være nødvendigt, at Lovgivningen i større eller mindre Grad griber ind for at muliggjøre en tilfredsstillende Ordning af forskjellige Forhold, f. Ex. med Hensyn til Tilvejebringelsen af Fred for Kreaturer, skadeligt Vands Afledning o. s. v. De herhenhørende Love have selvfølgelig ikke en blot forbigaaende Betydning,

men ville til enhver Tid høre til de vigtigste i Landboretten, og der skal derfor i det Følgende gives en udførligere Fremstilling af dem.

Endelig skal der i dette Afsnit omhandles dels forskjellige Foranstaltninger, der fra Statens Side ere trufne for at fremme Indførelsen af Forbedringer i Agerbruget og hvad dermed staaer i Forbindelse, dels forskjellige andre Materier, der i Almindelighed behandles i Landboretten, fordi Lovgivningen ved deres Ordning væsentligst har havt for Øje at beskytte og befordre Agerbruget, saaledes de om Digevæsenet, Sandflugtsvæsenet og Vejvæsenet m. v. givne Bestemmelser.

I.

Om de for at fremme Selvejendoms Udbredelse trufne Foranstaltninger.

§ 47.

Det er allerede ovenfor i andet Afsnit vist, hvorledes Lovgivningen har søgt at sikre Brugeren af Bondejorden mod Vilkaarlighed fra Ejerens Side, og i det Følgende vil der blive givet en Fremstilling af, hvad der er gjort for at fjærne den anden i § 46 paapegede Ulempe ved Godsforholdet, saaledes som dette havde udviklet sig hos os, nemlig at største Delen af Vederlaget for Bondejordens Benyttelse svaredes i Arbejde til Hovedgaardens Drift.

Selv om der gives nok saa hensigtsmæssige Love om Ordningen af Forholdet mellem Ejere og Brugere af Landejendomme, maa det imidlertid vistnok erkjendes, at det baade i social og landøkonomisk Henseende er mindre heldigt, at største Delen af Landets Jorder, saaledes som Tilfældet var hos os for et Aarhundrede tilbage, bruges af Andre end dem, der eje dem. Dette har ogsaa forlængst været anerkjendt fra Lovgivningsmagtens Side, og allerede fra Midten af forrige Aarhundrede søgte man at virke hen til, at Bondejorden kunde

gaa over til at blive Selvejendom undergiven. Det er dog imidlertid egentlig først efter 1849, at disse Bestræbelser have ført til større Resultater, men det er da ogsaa siden den Tid gaaet desto raskere med Selvejendoms Udbredelse, saa at det nu for Tiden kun er en ringere Del af Bondejorden, der ikke er Selvejendom undergiven.

I sine Bestræbelser for at fremme Selvejendom har Lovgivningen iøvrigt stillet sig noget forskjellig, eftersom der var Spørgsmaal om Gods, hvorover Staten som Ejer eller Værge kunde anse sig berettiget til at raade, eller om Gods, der tilhørte Private. Hvad det Første angaaer, tog Lovgivningen ikke i Betænkning at paabyde, at det skulde gaa over til Selvejendom eller, hvad hermed maa sættes lige, Arvefæste med Ret til at sælge og pantsætte, og det blev i dette Øjemed bestemt, at det skulde tilbydes Brugerne til Kjøbs for en billig Betaling, men hvis disse ikke vilde gaa ind herpaa, afhændes ved Auktion, naar Brugsforholdet var ophørt. I sidste Fald skulde der dog, hvis Stedet afhændedes til en af den tidligere Brugers Livsarvinger eller Svigerbørn, indrømmes Kjøberen visse Begunstigelser. I sine Bestræbelser for Selvejendoms Fremme har Lovgivningen nemlig særlig lagt an paa at bevirke, at Ejendommene bleve hos de Familier, der hidtil havde brugt dem, se Lov 8de April 1851, jfr. Kundgj. 1ste Novbr. 1852 og Lov 27de April 1853 om Indførelse af Selvejendom paa det Staten tilhørende Bøndergods, Lov 3die Marts 1852, jfr. Kundgj. 4de Decbr. 1852 og Lov 24de Febr. 1865 om Selvejendoms Indførelse paa det Sorø Akademi, Kjøbenhavns Universitet og Kommunitetet i Kjøbenhavn tilhørende Bøndergods, Lov 31te Marts 1852 om Overdragelse af Kolonistederne paa Alheden og Randbøl Hede i Jylland til sammes Fæstere som Selvejendom, samt Lov 24de April 1860, jfr. Lov 29de Decbr. 1862 og Lov 24de Febr. 1865 om Afhændelsen af nogle Kirkers og offentlige Stiftelsers, Seminariefondets og det beneficerede Bøndergods.

Hvad det private Bøndergods angaaer, har der vel ogsaa gjentagne Gange været gjort Forsøg paa at faa en Lov gjen-

nemført om, at dette skulde afhændes til Selvejendom, men hidtil er dette dog ikke lykkedes. Derimod har Lovgivningen søgt at virke for Afhændelsen af det heromhandlede Gods dels ved at fjærne forskjellige Hindringer, der tidligere vare tilstede herfor, dels ved at indrømme de Godsejere, der afhænde deres Bøndergods, forskjellige Fordele.

De Hindringer, der tidligere vare tilstede for Selvejendoms Udbredelse, vare dels Bestemmelsen om, at det var en Betingelse for, at en Sædegaard kunde faa og bevare Skattelettelsen, at den var komplet, ɔ: havde et Tilliggende af mindst 200 Tdr. Hartkorn Bøndergods indenfor en Afstand af 2 Mile fra Hovedgaarden, jfr. ovenfor § 15, dels det mange Ejendomme paahvilende fideikommissariske Baand, der strengt taget medførte, at intet af det dem underhørende Bøndergods kunde afhændes, dels endelig den Omstændighed, at de fleste Hovedgaarde dreves ved Hoveri af Brugerne af det dem underliggende Bøndergods, saa at en Del af dette vanskelig kunde afhændes uden at gribe forstyrrende ind i Hovedgaardens Drift. Hvad den første Hindring angaaer, søgte man allerede ved Frdn. 13de Maj 1769 at fjærne samme, idet Sædegaardens Egenskab som komplet efter denne under visse Betingelser kunde bevares, selv om en Del af Bøndergodset afhændedes, jfr. ovenfor §§ 13 og 15, og Hindringen har nu selvfølgelig tabt al Betydning, idet Skattelettelsen er bleven hævet. Det Samme gjælder i det Væsentligste om den tredie af de nævnte Hindringer, idet Hoveriet nu paa de fleste Steder er afskaffet. Derimod staaer det fideikommissariske Baand vistnok endnu ved Magt, men ligesom der dog allerede tidligere ikke sjældent blev givet Bevillinger til at afhænde det til Lehnene og Stamhusene hørende Bøndergods, saaledes er der nu ved Lov 21de Juni 1854 givet disses Besiddere en lovhjemlet Ret hertil, jfr. ovenfor § 16. Fremdeles maa her mærkes Lov 12te April 1851 § 1, hvorefter mulige Klausuler i Erektionsbrevene om, at der end ikke maatte søges om Tilladelse til at afhænde Bøndergodset, sattes ud af Kraft, og Grl. 5te Juni 1849 § 98, jfr. Grl. af

28de Juli 1866 § 93, hvorefter nye Stamhuse ikke kunne oprettes.

Af de Lovbestemmelser, der tilsigte at formaa Godsejerne til at afhænde deres Bøndergods ved at indrømme dem visse Begunstigelser, ere de to vigtigste, nemlig Lov 19de Febr. 1861 § 2, jfr. Lov Nr. 36 af 9de Marts 1872 § 5, og Lov 21de Juni 1854, allerede omhandlede ovenfor, henholdsvis i § 11 og i § 16. — Ved Lov 4de Juli 1850 er der derhos indrømmet visse Begunstigelser med Hensyn til Brugen af stemplet Papir m. v., naar Bøndergods afhændes til fuldkommen Ejendom eller til Arvefæste med Ret til at sælge og pantsætte til Brugerne (jfr. Skr. Nr. 12 af 6te Jan. 1873 om, at Loven ogsaa er anvendelig, naar Brugeren er en juridisk Person), deres Børn og Svigerbørn. Bestemmelsen er anvendelig, hvad enten det er en Gaard eller et Hus, der afhændes, jfr. Finantsministeriets Cirk. 23de Marts 1853 a, og naar blot Skjødet udstedes til en af de nævnte Personer, selv om Kjøbekontrakten lyder paa en Anden, jfr. Finantsministeriets Skr. 8de Febr. 1853. Derimod er den paa den anden Side ogsaa kun anvendelig ved Afhændelsen til Brugeren, hans Livsarvinger eller Svigerbørn, jfr. Finantsministeriets Cirk. 11te Novbr. 1852 f og Skr. 4de Marts 1852. I Cirk. 11te Novbr. 1852 f er det derhos, men neppe med Rette, gjort gjældende, at Loven er uanvendelig, naar en Mølle eller Kro o. s. v., der ikke er Fæstetvang undergiven, afhændes. De ved Loven indrømmede Begunstigelser gaa ud paa, dels at Kjøbekontrakten og Skjødet kunne skrives paa lavere stemplet Papir end sædvanlig, jfr. nu Lov 19de Febr. 1861 § 31 samt Bekjendtgj. Nr. 159 af 1ste Decbr. 1874, dels at de Gebyrer, der ellers svares til Staten ved de nævnte Dokumenters Thinglæsning, saavelsom Halvprocentafgiften bortfalde, jfr. Cirk. 11te Novbr. 1852 g Nr. 1, hvorimod der bliver at erlægge den ved Fæstesteders Tiltrædelse af nye Fæstere i Frdn. 8de Febr. 1810 § 6 befalede Afgift. Ifølge Skr. 4de Juli 1862 skal denne sidste Afgift vedblivende svares, uagtet Frdn. 8de Febr. 1810 § 6 er bleven hævet ved Lov 19de Febr. 1861 om Afgift af Arv m. v. —

Ved Lov 18de Juni 1870 ere Bestemmelserne i Lov 4de Juli 1850 blevne gjorte anvendelige ogsaa ved Afhændelsen af Fæste- eller Lejehuse, der ikke henhøre til Bøndergods.

Fremdeles maa her mærkes Lov 2den Febr. 1870, hvorefter det, naar en fast Ejendom afhændes fra et Lehn, Stamhus, Fideikommis eller en offentlig Stiftelse, af vedkommende Ministerium kan tillades, at en Del, i Reglen dog ikke over en Fjerdedel, af Kjøbesummen bliver indestaaende i Ejendommen, uanset at denne ikke vurderes paa den i § 12 i Lov af 19de Febr. 1861 om Udlaan af Umyndiges og lignende Midler foreskrevne Maade, eller at den Sum, der skal blive indestaaende i Ejendommen, er større end Halvdelen af Vurderingssummen. — Endelig er der i Henhold til Lov 20de Juni 1850 ved Kundgj. af 8de April 1851 og 16de April 1852 blevet meddelt Stadfæstelse paa Statuter for en Kreditkasse, der yder dem, der kjøbe Fæstesteder, Laan i disse.

II.

Om det Landboerne paahvilende Pligtarbejde og navnlig om de til dets Indskrænkning sigtende Bestemmelser.

§ 48.

Om Afløsning af det Gaarde og Boelsteder paahvilende Hoveri og lignende Pligtarbejde.

Allerede fra gammel Tid af var det Skik, at Hovedgaardene bleve drevne ved Hjælp af Hoveri, ɔ: Ægt og Arbejde, der præsteredes af Brugerne af de Hovedgaardene underliggende Bøndergaarde og Boelsteder. Oprindelig var dette Hoveri ganske taaleligt; i Tidens Løb blev det imidlertid en meget trykkende Byrde for Bønderne, navnlig som Følge af, at det ikke var nøje bestemt, hvor meget Hoveri der skulde svares, men Godsejeren kunde kræve alt det Arbejde, som han ansaa nødvendigt til Hovedgaardens Drift, Vedligeholdelse o. s. v.,

og derfor idelig forøgede det, naar han, hvilket umiddelbart før og efter Emanationen af Christian den 5tes Lov hyppig skete, udvidede Hovedgaarden ved Indtagelse af tilstødende Bondejorder eller oprettede helt nye Hovedgaarde. Hertil kom, at Arbejdet kunde fordres til hvilkensomhelst Tid, og at Bonden ofte var Gjenstand for en højst vilkaarlig Behandling, Noget, han paa Grund af det Afhængighedsforhold, hvori han stod til Godsejeren, var nødt til at finde sig i.

Ligesom hele denne Ordning selvfølgelig i social Henseende var meget uheldig, saaledes var den tillige en meget væsentlig Hindring for Agerbrugets Opkomst. Da Bonden nemlig, selv hvor Hoveriet var nogenlunde taaleligt, dog altid maatte være paa Hovedgaarden paa de for Markarbejdet og Høsten gunstige Dage og derfor aldrig kunde gjøre sikker Regning paa at have sin Tid og sit Arbejde til Raadighed, maatte hans egen Jord nødvendigvis blive forsømt. Da man i Slutningen af forrige Aarhundrede begyndte at reformere Landbolovgivningen, var det heromhandlede Forhold derfor ogsaa blandt dem, man først rettede sin Opmærksomhed paa. Det erkjendtes nu vistnok allerede dengang, at det vilde være ønskeligst, om Hoveriet kunde blive aldeles afskaffet, saaledes at den Arbejdspligtige i Stedet herfor erlagde er aarlig Afgift i Penge eller Korn, men man dristede sig dog ikke til at paabyde en saadan Foranstaltning. Derimod blev der truffet en Række Bestemmelser sigtende til at beskytte Bonden mod Vilkaarlighed fra Godsejerens Side, jfr. Frdn. 25de Marts 1791, hvorhos man søgte at faa det slaaet fast en Gang for alle, hvor meget Arbejde der skulde kunne affræves Bønderne, hvilket da ikke senere skulde kunne forøges. Som ovenfor i § 36 berørt, lykkedes dette ogsaa efterhaanden, hvorefter det hele Forhold blev nærmere ordnet ved Frdn. 6te Decbr. 1799, jfr. Frdn. 9de Marts 1838. Ved Siden heraf søgte man imidlertid at virke hen til Hoveriets fuldstændige Afskaffelse, og navnlig blev der i dette Øjemed, som allerede ovenfor i § 11 omtalt, tilstaaet de Godsejere, der ganske eller dog i det Væsentligste afskaffede Hoveriet til deres Hovedgaarde, Ret til at indtage et vist Kvantum

Bondejord til fri Disposition som over Hovedgaardsjord, jfr. Frdn. 15de Juni 1792 § 12 og Kgl. Resol. af 20de April 1813. Disse Bestræbelser førte ogsaa til, at Hoveriet paa ikke saa Godser aldeles blev afskaffet, men da der dog stod Meget tilbage, medens det efter den i 1848 indtraadte Forandring i vore Forfatningsforhold af politiske Grunde maatte ansees særlig ønskeligt at faa Hoveriet afløst, besluttede Lovgivningen sig endelig til at gribe kraftigere ind, og under 4de Juli 1850 udkom der en Lov om Afløsningen af det Gaarde og Boelsteder paahvilende Hoveri og lignende Pligtarbejde. Denne Lov kan nu vel ikke betragtes som en egentlig Tvangsafløsningslov, da den ikke paabyder, at Hoveriet skal afskaffes, men den har dog faktisk ved at indrømme enhver af Parterne en vidtgaaende Ret til at fordre det afløst, bevirket, at det nu er forsvundet paa de fleste Steder. — Med Hensyn til denne Lov skal iøvrigt Følgende mærkes:

1. Det Hoveri eller Ægt og Arbejde, som lovlig kan afforbres gaardbrugende Bønder af Jorddrotten eller Herligheds-ejeren, skal efter Lovens § 1 kunne afløses mod et billigt aarligt Vederlag, naar Saadant fordres enten af 1/3 af Hovbønderne eller af Ejeren af den Ejendom, til hvilken Hoveriet ydes. Det Samme skal fremdeles gjælde om alt andet Ægt og Arbejde, som ifølge særlig Forpligtelsesgrund kan fordres af Bøndergaarde og Boelsteder, dog at i dette Tilfælde Begjæringen om Afløsningen skal kunne fremsættes saavel af hver enkelt Arbejdspligtig som af den, der har Fordring paa Arbejdet.

Lovens Bestemmelser maa saaledes i det Hele komme til Anvendelse med Hensyn til alt det Arbejde, der kan aftræves Gaarde og Boelsteder til Fordel for Besidderen af en anden fast Ejendom, forsaavidt Forpligtelsen til at yde Arbejdet grunder sig paa en Kontrakt eller anden privatretlig Adkomst, se Kirke- og Undervisningsministeriets Skr. 7de Jan. 1851 og Indenrigsministeriets Skr. 17de Septbr. 1861, jfr. dog Skr. 7de Oktbr. 1854. Derimod ere de uanvendelige med Hensyn til det Pligtarbejde, som ved selve Lovgivningen er paalagt

Gaarde og Boelsteder, jfr. nedenfor § 50. — Som berørt skal i det første af de i Loven nævnte Tilfælde mindst 1/3 af Hovbønderne begjære Afløsningen, for at denne kan finde Sted mod den Arbejdsberettigedes Villie. Grunden hertil er, at det Hoveri, der ydes til en Hovedgaard, i Reglen udgjør en Helhed, hvoraf en enkelt Del ikke vel vil kunne afløses uden at gribe forstyrrende ind i Hovedgaardens Drift.) Naar derfor 1/3 af Bønderne begjærer Afløsningen, skal denne ogsaa finde Sted for hele Godset under Et.

2. Naar Vedkommende ikke kunne enes om Afløsningen, skal denne efter Begjæring af en af Parterne ordnes ved offentlig Foranstaltning. — I dette Øjemed er Landet inddelt i visse Afløsningsdistrikter, der falde sammen med Landthingskredsene. I ethvert saadant Distrikt er der af Kongen beskikket en fast Formand, der i Forbindelse med 2 for hver enkelt Sag af de paagjældende Parter valgte Voldgiftsmænd afgjør Sagerne. Til at fungere som Voldgiftsmænd beskikkes der i hver Kommune af Sogneraadet en Mand for et Tidsrum af 3 Aar ad Gangen, jfr. iøvrigt Lovens § 2.

(3. Den, der ønsker Afløsningskommissionens Mellemkomst, har derom at henvende sig til Formanden, som da foranlediger, at hver af Parterne udvælger en af de i Afløsningsdistriktet fungerende Voldgiftsmænd til at deltage i Sagens Afgjørelse. Ingen kan vælges hertil, som er beslægtet med nogen af Parterne saa nær som Brødre eller lige saa nær besvogret. Ønsker nogen af Parterne det, kan han ogsaa tage en Voldgiftsmand fra et Nabodistrikt, men han maa da selv afholde de derved foranledigede Udgifter. Undlader nogen af Parterne at udnævne en Voldgiftsmand inden 14 Dage, efter at han dertil er opfordret, vælger Formanden i hans Sted.

Naar Valget er skeet, berammer Formanden Tiden og Stedet for Forretningens Afholdelse, og udfærdiger en Indkaldelse til at give Møde ved denne, der af Stævningsmændene bliver at forkynde for alle Vedkommende med 14 Dages Varsel. — Udebliver Rekvirenten af Forretningen eller i det i Lovens § 1 første Punktum ommeldte Tilfælde samtlige

Rekvirenter, hæves Sagen. Udebliver derimod nogen af de Indkaldte, afgjøres Sagen alligevel af Kommissionen ogsaa for hans Vedkommende, jfr. Lovens § 3, og det Samme maa formentlig gjælde, naar i det i § 1 første Punktum nævnte Tilfælde, flere have rekvireret Forretningen, men nogle af disse udeblive, jfr. derimod Lov 4de Juli 1850 om Afløsningen af det Husmændene paahvilende Pligtarbejde § 3. Forhandlingerne for Kommissionen føres mundtlig, men det Væsentligste af dem saavelsom de indgaaede Forlig og afsagte Kjendelser blive af Formanden at indføre i en af Indenrigsministeriet autoriseret Protokol, jfr. iøvrigt Lovens §§ 3 og 5.)

4. Kommissionen skal først søge at tilvejebringe mindelig Overenskomst mellem Parterne, men mislykkes dette, har den ved sin Kjendelse at bestemme, hvilket Vederlag der skal svares. Dette bliver at fastsætte ikke i Forhold til den Byrde, Arbejdets Udførelse har medført for den Arbejdspligtige, men i Forhold til den Nytte, som den til Arbejdet Berettigede skjønnes virkelig at have havt af dette, og til et saadant aarligt Beløb, som Udførelsen paa anden Maade af lige saa godt Arbejde med fornødent Hensyn til de Udgifter en Gang for alle, som Forandringen vil medføre, under almindelige Tidsforhold kan antages at ville koste ham. Den aarlige Godtgjørelse bliver at fastsætte i Penge eller, hvis begge Parter ønske det, til Korn, at betale efter Kapitelstaxten, Lovens § 4, jfr. Indenrigsministeriets Cirk. 29de Aug. 1850 og 31te Jan. 1852 samt Indenrigsministeriets Skr. 15de Oktbr. 1850.

(Er der i den paagjældende Kontrakt o. s. v. fastsat et Alternativ af Penge eller Arbejde, og den Valgberettigede har foretrukket Pengevederlaget, kan Lov 4de Juli 1850 ikke bringes til Anvendelse, s. Schlegels Samling af Højesteretsdomme 18⁴⁶/₅₆ S. 711. Har han derimod foretrukket Arbejdet, maa det utvivlsomt staa den anden Port frit for at faa Arbejdet afløst, men Spørgsmaalet er da, hvilken Betydning der skal tillægges det i Kontrakten fastsatte Pengevederlag. Dette maa vistnok besvares derhen, at Kommissionen vel ikke ubetinget kan være bunden ved Kontraktens Bestemmelser i saa Henseende, men dog for-

saavidt maa tage Hensyn til samme, som den ikke kan sætte Vederlaget højere end i Kontrakten fastsat, naar den Arbejdspligtige har Valgretten, og ikke lavere end i Kontrakten bestemt, naar den Arbejdsberettigede har Valgretten, jfr. Dom i H. R. T. $18^{58}/_{59}$ S. 576 og Jur. Ugeskr. 1856 S. 392.

Kommissionen er kun berettiget til at afgjøre Spørgsmaal om, hvilket Vederlag der skal ydes for Arbejdet, men derimod ikke, hvorvidt dette kan kræves eller hvilket Omfang Forpligtelsen har o. s. v. Skulde saadanne Retsspørgsmaal opstaa, kunne Parterne vel enes om ogsaa at lade disse afgjøre ved Kommissionens Kjendelse, men ville de ikke dette, bliver Sagen at henvise til Domstolene. Dog skal Kommissionen, saafremt den seer sig i Stand dertil, fremme Forretningen ogsaa for det omtvistede Arbejdes Vedkommende, uagtet det vil bero paa Retssagens Udfald, om og hvorvidt den i saa Henseende trufne Afgjørelse kommer til at træde i Kraft, Lovens § 7. — Er den Ejendom, til hvilken det paagjældende Arbejde ydes, bortforpagtet med Ret for Forpagteren til at benytte Arbejdet, kan Ordningen af Mellemværendet mellem ham og Ejeren i Anledning af Afløsningen undergives Kommissionens Afgjørelse, naar begge Parter derom ere enige. I modsat Fald bestemme Domstolene, hvilken Indflydelse Arbejdets Afløsning bør have paa Retsforholdet mellem Ejer og Forpagter, og navnlig hvilket Vederlag der skal tilkomme Sidstnævnte, Lovens § 8.

5. Er nogen af Parterne misfornøjet med den afsagte Kjendelse, kan denne underkastes en yderligere Prøvelse, naar Vedkommende inden 3 Maaneder efter Kjendelsens Afsigelse derom henvender sig til Indenrigsministeriet, som da foranlediger en Overafløsningskommission nedsat. Ved dennes Kjendelse har det sit endelige Forblivende, jfr. Lovens §§ 9 og 10.

6. Om Beregningen af Vederlaget til Kommissionernes Medlemmer m. v. samt om, af hvem Sagens Omkostninger skulle udredes, indeholdes nærmere Regler i Lovens §§ 11 og 12. Til Indkaldelser o. s. v. skal der ikke bruges stemplet Papir, jfr. Lovens § 11 og Lov 19de Febr. 1861 § 74 m.

Anmærkning. Arvefæstere paa de kongelige Domæner paahvilede der tidligere i Henhold til deres Skjøder og Frdn. 26de Juni 1844 § 2 forskjellige Kjørsler til Staten udenfor de Pligtkjørsler, der ellers i Henhold til Lovgivningen kunne afkræves Landboerne. Paa disse Kjørsler var Lov 4de Juli 1850 uanvendelig, men ved Lov 20de Marts 1855 er den bleven udvidet til ogsaa at gjælde om samme.

§ 49.

Om Afløsningen af det Pligtarbejde, der forinden Kundgjørelsen af Frdn. 27de Maj 1848 er betinget af Huse og Boliger paa Landet.

Hoveri kan efter sin Natur kun paahvile Gaarde og Boelsteder, da det ikke alene gaaer ud paa at præstere personligt Arbejde, men tillige og navnlig paa at yde de til Hovedgaardens Drift nødvendige Kjørsler. Derimod betingedes der tidligere som Vederlag for Leje af Huse og Boliger paa Landet visse Arbejdsdage af vedkommende Fæstere eller Lejere. Dette Pligtarbejde har vel aldrig givet Anledning til saa store Misbrug som Hoveriet, hvortil Grunden væsentlig maa søges i, at det egentlig først blev af større Betydning, da man i Slutningen af forrige Aarhundrede begyndte at afløse Hoveriet, og Lovgivningen da strax greb ind for at ordne Forholdet mellem Arbejdsherren og Bonden, jfr. Frdn. 30te Jan. 1807, men det gjælder dog om dette Arbejde ligesaavel som om Hoveriet, at det er skadeligt i økonomisk Henseende, idet Byrden for den Arbejdspligtige er langt større end Nytten for den Berettigede, og at det derhos i social og politisk Henseende er lidet ønskeligt, at det bevares. Lovgivningen har derfor ogsaa grebet ind for at faa det til at forsvinde og er i saa Henseende endog gaaet kraftigere tilværks end med Hensyn til Hoveriet. Som allerede ovenfor i §§ 42 og 43 bemærket, er det nemlig ved Frdn. 27de Maj 1848 blevet bestemt, at der for Fremtiden ikke ved Bortleje af Huse og Boliger paa Landet maa betinges Arbejde som Vederlag for Benyttelsen, og det heromhandlede Pligtarbejde vil saaledes inden ikke lang Tid aldeles forsvinde. Lovgivningen har imidlertid ved Siden heraf ved Lov 4de Juli

1850 aabnet Adgang for de Husmænd og Indsiddere, der forinden 1848 havde lejet de af dem beboede Huse og Boliger, til at faa det dem paahvilende Arbejde afløst mod et billigt Vederlag. — Denne Lov angaar alt det Arbejde, der forinden Kundgj. af Frdn. 27de Maj 1848 er betinget som Vederlag for Overdragelsen af Huse*), med eller uden Jord, eller Boliger paa Landet, det være sig i Leje, Fæste, Arvefæste eller til Selvejendom, af Andre end dem, der staa i fast Tjeneste hos den, der er berettiget til Arbejdet, jfr. Lovens § 1, derimod ikke det Arbejde, der paahviler de saakaldte Tjenestehusmænd, jfr. ovenfor § 43 Anmærkningen, og heller ikke det Arbejde, som i Henhold til selve Lovgivningen kan afkræves Husmænd og Inderster til det Offentlige, jfr. nedenfor § 50.

Lovens Regler om Afløsningen ere iøvrigt i Hovedsagen ganske de samme som de, der ere givne i den anden Lov af s. D. om Hoveriets Afløsning. Dog er der den væsentlige Forskjel, at kun de Arbejdspligtige kunne fordre Afløsningen, og at det ikke er nødvendigt, at et større Antal af de til et Gods hørende Husmænd ere enige om at forlange en saadan, hvorimod hver Arbejdspligtig for sig kan fordre det ham paahvilende Arbejde afløst, Lovens § 1. Afløsningsdistrikterne ere derhos mindre her, idet hvert Amt udgjør et Distrikt for sig med en kongevalgt Formand. I hver Kommune beskikkes der derhos 2 Voldgiftsmænd, jfr. iøvrigt Loven og Indenrigsministeriets Cirk. 29de Aug. 1850 og 31te Jan. 1852.

§ 50.

Om det Landboerne i Henhold til Lovgivningen paahvilende Pligtarbejde til det Offentlige og Private.

Det er allerede i det Foregaaende bemærket, at Loven af 4de Juli 1850 alene angaaer det Pligtarbejde, der i Henhold til en særlig privatretlig Adkomst kan afkræves Ejere og Bru-

*) Loven ansees ogsaa anvendelig i de tidligere slesvigske Distrikter, og det er da af Indenrigsministeriet antaget, at Afløsning her kan forlanges af alt Arbejde, der er betinget forinden Kundgjørelsen af Lov 16de Febr. 1866.

gere af Gaarde og Huse paa Landet til Fordel for Ejere og Brugere af andre faste Ejendomme. Ved Siden heraf er det imidlertid ved selve Loven i mangfoldige Tilfælde paalagt Landboerne at yde Kjørsler og personligt Arbejde til Staten og Kommunen, ja stundom endog til Private. I de senere Aar har Lovgivningen nu vistnok søgt at virke hen til, at den Landboerne saaledes paahvilende Forpligtelse kun gjøres gjældende i saadanne Tilfælde, i hvilke det maa ansees paatrængende nødvendigt, at der hurtig ydes Assistance, f. Ex. i Ildebrandstilfælde, eller i hvilke der paa en Gang skal opbydes en meget stor Arbejdskraft, som vanskelig vilde kunne skaffes tilveje, hvis man skulde være henvist til at leje Folk, f. Ex. til Snekastning paa Vejene, men det er dog langt fra, at dette Maal er naaet, og de fleste herhenhørende Bestemmelser have derfor endnu en ikke ringe praktisk Interesse.

De offentlige og kommunale Anliggender, for hvis Vedkommende der kan afkræves Landboerne Pligtkjørsler og Pligtarbejde, ere:

1. Brandvæsenet paa Landet.

Herom haves Reglerne i Lov 2den Marts 1861. Med Hensyn til Brandvæsenet er Landet inddelt i Brandfogedkredse, hvis Antal og Udstrækning bestemmes af Amtsraadet. I hver Kreds, se dog Lovens § 48, beskikkes der af Amtmanden efter Forslag af Sogneraadet en Brandfoged. Enhver er pligtig at modtage Valg hertil og fungere i mindst 3 Aar, med mindre han har gyldig Grund til at fordre sig fritagen, hvilket bedømmes af Amtmanden, jfr. Lovens § 47 og Justitsministeriets Skr. Nr. 321 af 14de Decbr. 1872. I fornødent Fald kan det under Mulkt paalægges ham at varetage Hvervet, se Justitsministeriets Skr. Nr. 239 af 14de Decbr. 1876. Dette kan man ikke lade udføre ved en Anden paa sine Vegne, se Justitsministeriets Skr. Nr. 9 af 11te Januar 1877.

Efter Lovens § 33 er det en almindelig Borgerpligt for Enhver i Tilfælde af Ildebrand at yde den Tjeneste, han formaaer. Derfor skal der i saadant Tifælde fra ethvert Beboelsessted, der ligger indenfor en i den Vedtægt, der efter Lov

skal udfærdiges for hver Brandfogedkreds, nærmere bestemt Vejlængde fra Brandstedet, uopholdelig gives Møde med saa meget med Redskaber forsynet arbejdsdygtigt Mandskab, som staaer i et passende Forhold til det arbejdsdygtige Beboertal, samt fra enhver Gaard afgives et i Vedtægten nærmere bestemt Antal Heste og Vogne til Brandpolitiets Tjeneste. Enhver, som præsterer en Kjøre- eller Rideægt hertil, faaer imidlertid denne erstattet i Omgangen af Sogneægter, jfr. Justitsministeriets Skr. 9de Aug. 1864. Iøvrigt skal der i den nævnte Vedtægt gives nærmere Regler om Enhvers Pligter i Ildebrandstilfælde navnlig ogsaa med Hensyn til Sprøjternes Befordring og Betjening, hvilken sidste især skal paaligge det arbejdsdygtige Mandskab inden en bestemt Omkreds, jfr. herved Justitsministeriets Skr. Nr. 96 af 23de Maj 1876, hvorefter midlertidige Beboere, selv om de ere Ejendomsbesiddere i Kommunen, ikke kunne inddrages under Brandvæsenets Organisation, men kun ere pligtige til under særlige Forhold og efter særlig Tilsigelse at yde deres Bistand. — Saavel de ved Sprøjten ansatte Folk som Enhver, hvem der i Tilfælde af Ildebrand er paalagt nogen særegen Forretning, ere forpligtede til at indfinde sig til Sprøjteøvelser, naar de hertil tilsiges af Brandfogden, hvilket dog ikke kan·ske i Sæde- eller Høsttiden.

I Forbindelse hermed maa mærkes Lovens § 26, hvorefter Brandfogden i Tilfælde af Hede- Mose- eller Skovbrand strax skal opbyde, hvad Mandskab der kan skaffes tilstede, jfr. Skr. 9de Novbr. 1869 i Dep. Tid. for 1869 S. 1057, og Lovens § 25, hvorefter den, der ønsker sin Hede afbrændt, naar han ikke selv kan skaffe det nødvendige Vagthold tilstede, kan forlange, at Naboerne efter Tilsigelse af Brandfogden og efter ligelig Omgang skulle afgive de manglende Folk mod et Vederlag, der svarer til den almindelige Dagløn i Egnen og udredes af Afbrænderen, som derhos er pligtig til forud at stille Sikkerhed for sammes Erlæggelse, naar Brandfogden forlanger det, jfr. nedenfor § 88 Noten under Texten.

Efter Lovens § 35 skal endelig enhver Brandfogedkreds selv sørge for Vedligeholdelsen og Oprensningen af de i samme

værende Vandsteder, og i Justitsministeriets Skr. 11te Febr. 1863 er det forudsat, at der i dette Øjemed kan afkræves Beboerne Arbejde in natura. Er dette rigtigt, hvad dog synes meget tvivlsomt, maa Arbejdet formentlig, ligesom før Lov 2den Marts 1861 udkom, udføres af Gaardmændene, jfr. Indenrigsministeriets Skr. Nr. 306 af 26de Aug. 1871, men det maa dog bemærkes, at Frdn. 29de Febr. 1792, i hvis § 12 i Forbindelse med Frdn. 27de Maj 1848 § 1 Reglerne herom tidligere maatte søges, i sin Helhed er bleven hævet ved Lov 2den Marts 1861 § 54. — Den heromhandlede Forpligtelse maa iøvrigt nu efter Indenrigsministeriets Cirk. 16de Juli 1867 Nr. 7 b i Dep. Tid. S. 771 antages at være gaaet over paa Kommunen i Henhold til Lov 6te Juli 1867 § 18, jfr. Skr. Nr. 306 af 26de Aug. 1871, og skal der derfor ydes Arbejde in natura til et Vandsteds Oprensning o. s. v., maa dette fordeles paa Gaardmændene i hele Kommunen.

2. Bjergningsvæsenet.

Efter Frdn. 28de Decbr. 1836 § 5 skulle i Almindelighed alle dertil dygtige Mandspersoner af Almuen efter Opfordring af Vedkommende være pligtige til at indfinde sig, naar en Stranding har fundet Sted, for at deltage i Bjergningsarbejdet. Derhos skulle de fornødne Baade, Vogne og Redskaber, som udkræves til Bjergningen, leveres af dem, der eje deslige Ting. Paa de Steder, hvor Strandinger jævnlig forefalde, skal der af Herredsfogden med Amtmandens Approbation forfattes en Inddeling af det Mandskab og det Materiel, der skal holdes i Beredskab i paakommende Tilfælde. Bjergerne skulle iøvrigt altid have Betaling, der fastsættes enten ved Overenskomst eller ved Amtmandens Resolution. — Paa Bornholm er der antaget faste Forbjergere, og en lignende Ordning kan ogsaa indføres andetsteds.

3. Postvæsenet.

Efter Lov Nr. 9 af 7de Jan. 1871 § 11 er Enhver pligtig til, naar en Befordring, hvormed der fremføres Post, under-

vejs af eller anden Grund bliver ude af Stand til paa ordinær Maade at forsætte Touren, mod en billig Betaling af Postvæsenet uopholdelig at yde Posten al mulig Hjælp og Bistand.

4. Fribefordringsvæsenet.

Frdn. 26de Juni 1844 søgte saavidt muligt at begrændse den Landboerne tidligere paahvilende Forpligtelse til at yde Befordring in natura til Rejser og Transporter i Statens og Kommunens Tjeneste, men efter Frdn. kan en saadan dog endnu kræves i mangfoldige Tilfælde. Iøvrigt skjelner Frdn. mellem, om Befordring skal afgives til de saakaldte Kongerejser, Amtsrejser eller Sognerejser.

a) Efter Frdn.s § 2 kan Befordring in natura uden Betaling fordres for Kongen og Dronningen med Følge og Gods paa deres Rejser i Riget (de egentlige Kongerejser). — Fremdeles kan efter Frdn.s § 3 Befordring kræves til enhver Rejse i Statsanliggender (herunder navnlig ogsaa indbefattet militære Transporter), men dette maa dog kun ske, naar det er absolut nødvendigt, og der skal i ethvert Fald ydes Betaling, jfr. Frdn.s §§ 8 og 9 samt Lov 20de Juni 1850 § 1. Under de herombhandlede militære Transporter ere Kjørsler i Tilfælde af overordentlige Troppesamlinger ikke indbefattede, men med Hensyn til disse bliver der at forholde overensstemmende med Frdn. 9de Maj 1806 § 7, jfr. Frdn. 1844 § 9. Der skal herefter i ethvert enkelt Tilfælde udfærdiges særlige Regulativer for disse Kjørslers Udredelse. Nogen lovhjemlet Ret til Betaling for deres Ydelse haves ikke.

b) Til Amtsrejser henregnes navnlig Rejser, der foretages af de lokale Embedsmænd i Embedsmedfør indenfor deres Embedsdistrikt. Iøvrigt ere de nærmere specificerede i Frdn. 1844 § 5. Landboerne maa dog kun undtagelsesvis tilsiges til at forrette Kjørsler til disse Rejser, idet der saavidt muligt skal søges Overenskomst tilvejebragt med de til Fribefordring Berettigede om, at de mod en vis aarlig Betaling skulle befordre sig selv. I ethvert Fald blive Kjørslerne at betale,

se Frdn.s § 11 til 13, med mindre Indenrigsministeriet for et enkelt Amt maatte have bevilget en Undtagelse herfra, jfr. Frdns. § 14.

c) Som Sognerejser betragtes efter Frdn. 1844 § 5 de Kjørsler, der afgives

1) til Kirkers og Kirkegaardes Istandsættelse og Vedligeholdelse (jfr. nærmere nedenfor),

2) til Skolebygningers Opførelse, Istandsættelse og Vedligeholdelse,

3) i Anliggender vedkommende Fattigvæsenet, saasom til Læger, naar de hentes til fattige Syge, jfr. Indenrigsministeriets Skr. Nr. 427 af 18de Decbr. 1871 og Nr. 291 af 7de Nov. 1873, til Jordemødre, der kaldes til at bistaa Fattige eller Husmænds og Indersters Hustruer, naar Vedkommende ikke selv have Heste (jfr. Indenrigsministeriets Skr. Nr. 98 af 19de April 1877, hvorefter ogsaa den Husmand, der kun har en Hest, kan forlange Fribeforbring) og Vogn m. v. I Skr. Nr. 87 af 19de Maj 1876 har Indenrigsministeriet udtalt, at sidstnævnte Regel ogsaa maa komme til Anvendelse med Hensyn til ugifte Fruentimmer, der kunne sættes i Klasse med Husmænds og Indersters Hustruer og som navnlig ikke paa en saadan Maade ere Medlemmer af en Andens Husstand, at der maa paahvile denne en særlig Pligt til at hente Jordemoder, saafremt han holder Heste og Vogn.

4) til Præster, naar de i Henhold til Frdn. 13de Marts 1761 skulle besøge Forbrydere for at undervise dem.

Som Sognerejser betragtes endvidere ridende Bud i Sogneanliggender. — De heromhandlede Kjørsler og Ridesægter skulle ydes uden Betaling.

Ved Udskrivningen af de heromhandlede Kjørsler skal der iagttages en vis Omgang mellem de Kjørselspligtige, for at den Enkelte ikke skal blive uforholdsmæssig bebyrdet. I dette Øjemed skulle Sogneraadene affatte Kjørselslister saavel for Konge- og Amtsrejsernes som for Sognerejsernes Vedkommende,

jfr. Frdn. 1844 §§ 24 og 25 samt Lov 20de Juni 1850 § 17. — For de førstnævnte Rejsers Vedkommende er det Amtsforvalterens Sag at iagttage rigtig Omgang mellem de paagjældende Sogne, hvorfor der tilstilles ham Gjenparter af Fortegnelserne, medens det paahviler Sognefogden at iagttage den rigtige Omgang i Sognet selv. — Tidligere maatte der i det Mindste flere Steder laves særlige Lister for forskjellige Sognekjørsler, navnlig Kjørsler til Skolerne, og det var derhos vist almindeligt, at hvert Sogn i den heromhandlede Henseende betragtedes som et Distrikt for sig. Efter Lov 6te Juli 1867 § 18 skal der nu imidlertid kun være en Kjørselsliste for hele Kommunen, hvorefter alle Sognekjørsler udredes, jfr. Indenrigsministeriets Skr. 10de Decbr. 1867 i Dep. Tid. S. 1248. Tidligere maatte Sognefogden ogsaa tilsige til disse Kjørsler, men dette maa nu Sogneraadet selv besørge, jfr. den nævnte Skr. og Skr. Nr. 291 af 7de Nov. 1873. — Kjørslerne kunne kun fordres præsterede af Ejendomme, der kunne ansees som Gaarde, og Fordelingen skeer alene efter Hartkornet, jfr. Frdn. 1844 § 24 og Lov 20de Juni 1850 § 17. Efter flere Skrivelser fra Indenrigsministeriet er der imidlertid Intet til Hinder for, at Ejendomme mellem 1 og 2 Td. Hartkorn i dette Forhold henregnes til Gaardenes Klasse, hvorimod Ejendomme under 1 Td. Hartkorn under ingen Omstændigheder kunne medtages, jfr. Cirk. 13de Septbr. 1850 og Skr. Nr. 165 af 4de Aug. 1874. Iøvrigt er det ved en Skr. af 31te Juli 1851 ganske overladt til Amtsraadene at afgjøre, hvorvidt Kjørselspligten skal begynde med 1 Td. Hartkorn, eller om Grændsen skal sættes højere, kun at det ved Fordelingen iagttages, at der af det Kvantum Hartkorn, der fastsættes som Enhed, udredes en Kjørsel i Omgangen, og at der af de større Gaarde udredes et saa stort Antal i Omgangen, som udkommer ved Hartkornets Division med Enheden, dog at Brøker bortkastes. For Konge- og Amtsrejsers Vedkommende skal Eenheden være den samme i alle Amtets Kommuner, hvorimod der Intet er til Hinder for, at der for Sognekjørslernes Vedkommende sættes en forskjellig Enhed i

de forskjellige Kommuner. Iøvrigt er det, skjøndt neppe med Rette, udtalt, at enhver Ejendom skal medtages, naar den blot har det nødvendige Kvantum Hartkorn, uden Hensyn til om Brugeren kan antages at være i Stand til at præstere Kjørslerne, jfr. saaledes Skr. 28de Novbr. 1850 om ubebyggede Lodder, 15de Novbr. 1851 om Skove og 31te Juli 1851 om Ejendomme, der drives med Stude. Hvad Beboere af de til en Kommune hørende Øer angaaer, ville disse derimod i Henhold til Skr. Nr. 162 af 27de Aug. 1877 i Reglen ikke kunne ansættes til Kjørsler.

Enhver Ejendom, der har det fastsatte Hartkornstilliggende, bliver at optage paa Fortegnelsen, hvad enten det er en Hovedparcel eller en Biparcel, men paa den anden Side kan heller ingen Ejendom opføres med et større Jordtilliggende, end den nu har, selv om det tidligere har været noget større, og de frastilte Parceller ikke ere store nok til at blive kjørselspligtige. Tidligere gjaldt der derimod en anden Regel med Hensyn til saadanne smaa Parceller, idet efter Frdn. 3die Decbr. 1819 § 4 Hovedparcellen skulde svare Kjørsler ogsaa for deres Hartkorn mod et billigt Vederlag af deres Besiddere. Idet Kjørselspligten nu er bortfalden, maa ogsaa Retten til at kræve dette Vederlag være gaaet tabt, jfr. Frdn. 1844 § 26. Existerer der ellers en Overenskomst om, at Brugeren af en Ejendom mod Vederlag skal præstere de en anden Ejendom paahvilende Kjørsler m. v. til det Offentlige, er denne vel uden Betydning for dette, der holder sig til Besidderen af den Ejendom, der er opført paa Fortegnelsen, men mellem Parterne selv maa den vistnok vedblivende staa ved Magt, jfr. Indenrigsministeriets Skr. 10de Maj 1852. Det er imidlertid et Spørgsmaal, om Byrden ikke i saa Fald kan fordres afløst overensstemmende med Lov 4de Juli 1850, hvilket vistnok maa besvares bekræftende.

Skeer der ved Udstykninger eller Sammenlægninger saa store Forandringer i en Ejendoms Hartkornstilliggende, at de samme paahvilende Kjørsler ikke længere staa i et passende Forhold til dens Hartkorn, bliver Fortegnelsen at berigtige i

Overensstemmelse hermed, jfr. Indenrigsministeriets Skr. Nr. 200 af 16de Oktober 1876, se ogsaa Skr. Nr. 165 af 4de Aug. 1874 om det Tilfælde, at Ejendommens Hartkorn formindskes paa Grund af Ødelæggelser ved Stormflod.

De heromhandlede Fortegnelser maa vistnok ogsaa lægges til Grund ved Udskrivning af Kjørsler i Krigstid; thi vel er det i Pl. 9de Maj 1806 forudsat, at der i saa Fald gjælder andre Regler end de sædvanlige for Kjørslers Fordeling, men dette stod i Forbindelse med, at der dengang ikke paahvilede det priviligerede Hartkorn nogen Kjørselspligt. Ejendomme under 1 Td. Hartkorn maa derfor ogsaa her være fritagne for Kjørselsbyrden, jfr. Indenrigsministeriets Skr. 25de Juni 1864. Det er dog noget tvivlsomt, om dette altid har været iagttaget i Praxis, idet man i ethvert Fald enkelte Steder vistnok har optaget den gamle Inddeling i Kjørselslægder, hvorefter alt Hartkornet medtoges, men de Kjørsler, der kom til at paahvile de Deltagere i Lægdet, der ikke selv havde Befordring, udredes af de andre Deltagere mod Betaling.

Iøvrigt maa der med Hensyn til de nærmere Regler, der blive at iagttage ved Kjørslernes Afkrævning og Ydelse, henvises til de udførlige Bestemmelser, der herom ere givne i Frdn. 1844.

5. Snekastning paa Vejene.

Efter Reglement 20de Decbr. 1799 skulle alle Gaard- og Husbeboere, der ikke bo længere end 1/2 Mil fra en Vej, henlægges til dennes Rydeligholdelse for Sne uden Hensyn til, om de bo i det Amt, hvori Vejen ligger, eller ikke. Mellem de i Henhold hertil Snekastningspligtige fordeles Vejen til Renholdelse. Dog skulle Beboerne af de Landsbyer, gjennem hvilke en Landevej løber, forlods renholde deres Byes Gade. Inddelingen skal ske sognevis, jfr. Indenrigsministeriets Skr. 24de Decb. 1868 i Dep. Tid. 1869 S. 1, dog saaledes, at de Sogne, der ere mindre end 100 Td. Hartkorn, eller af hvilke paa Grund af deres Beliggende mindre end 100 Td. Hartkorn komme til at tage Andel i Arbejdet paa Vejen, skulle sammen-

lægges med et Nabosogn. Paa den anden Side kan et Sogn, naar det maatte være for stort, deles i flere Distrikter, jfr. Indenrigsministeriets Skr. af 23de Okt. 1860. I overordentlige Tilfælde skal Enhver, der boer indenfor 1 Mil fra Vejen regnet i lige Afstand fra denne, jfr. Rentek. Skr. 27de April og 3die Juni 1841, naar vedkommende Herredsfoged anseer det nødvendigt, være pligtig til at komme til Hjælp ved Snekastningen, Reglm.s §§ 1—5. — Efter Reglm.s Indhold er det vistnok tvivlsomt, om samme egentlig har havt andre Veje for Øje end de tidligere Hovedlandeveje og mindre Landeveje, jfr. Rentek. Skr. 27de Oktbr. 1842, men i Indenrigsministeriets Skr. 26de Jan. 1850 er det dog udtalt, at det maa komme til Anvendelse med Hensyn til alle offentlige Veje. For Bivejenes Vedkommende vil Forholdet dog i Praxis vistnok som oftest være ordnet saaledes, at Snekastningen besørges af det Sogns Beboere, gjennem hvilket Vejen gaaer. — Alt, hvad der angaaer Vejenes Inddeling med Hensyn til Snekastningen og Arbejdets Udførelse, henhører under Amtmandens Afgjørelse, jfr. Rentek. Skr. 30te Septbr. 1845. I Praxis er der dog en Tilbøjelighed til at lade Amtsraadet træde i hans Sted.*)

Som foran berørt blev Snekastningsbyrden ved Regl. 1799 lagt paa de Vejen tilgrændsende Gaard- og Husbeboere. Mellem disse skulde Fordelingen da efter Reglementets § 6 finde Sted efter hele og halve Gaarde m. v. Denne Fordelingsbasis er nu vistnok bleven forandret ved Lov 30te Decbr. 1858, men selve Hovedreglen staaer endnu ved

*) Efter Lov 4de Juli 1850 paahviler det Kommunen at foranstalte Snekastningen udført paa de offentligt Stier. Hvorvidt det kan paalægges Beboerne at udføre Arbejdet herved, er imidlertid meget tvivlsomt. — Angaaende Snekastningen paa Veje til Udflyttersteder og paa Kirkegaardenes Gangstier s. Skr. 13de og 27de Oktbr. samt 24de Novbr. 1838 og Skr. af 7de Febr. 1843, hvor det er forudsat, at denne skal paahvile Sognets Beboere ligesom Snekastningen paa de offentlige Veje og Stier. Dette er dog sikkert urigtigt. Om Snekastning paa Jernbaneoverkjørsler over offentlige Veje s. Kanc. Skr. 8de Juni 1847.

Magt, og det er derfor en Selvfølge, at man ikke kan blive snekastningspligtig i en Kommune, blot fordi man har en Ejendom der, jfr. Indenrigsministeriets Skr. af 15de Juli 1865; det er en absolut Betingelse for at blive snekastningspligtig, at man kan henregnes til Kommunens Beboere. Her opstaaer imidlertid det Spørgsmaal om det, for at dette kan siges at være Tilfældet, er tilstrækkeligt, at man har en Bopæl i Kommunen, som man regelmæssig benytter i længere Tid til Ophold for sig og Familie, eller om det tillige maa kræves, at man faktisk er tilstede i Kommunen paa den Tid, Snekastningen finder Sted. Det er nu i saa Henseende formentlig klart, at den blotte midlertidige Fraværelse maa være ganske uden Betydning, og der kan formentlig heller ingen Tvivl være om, at en Mand maa henregnes til Kommunens Beboere, selv om han faktisk hele Vinteren f. Ex. som Rigsdagsmand maa opholde sig udenfor denne, naar dog hans Familie bliver tilbage. Derimod stiller Sagen sig meget tvivlsom, naar Vedkommende uden at opgive sin Bopæl i Kommunen, i Vintermaanederne med sin Familie tager Ophold andetsteds, saaledes at der kun efterlades nogle Folk til at føre Opsyn med Ejendommen eller denne endog kommer til at henstaa ganske ubeboet, hvilket Sidste navnlig ofte vil være Tilfældet med Villaer. Ved en utrykt Indenrigsministerskr. af 23de Dec. 1876 samt ved en ligeledes utrykt Overretsdom af 19de Maj 1879 er det statueret, at der i et Tilfælde af den sidstnævnte Beskaffenhed ikke kan affræves vedkommende Ejer Snekastning. Med Hensyn hertil hedder det i Dommens Præmisser: „Ved at lægge Snekastningspligten paa „Beboerne" kan Lovgivningen nu kun antages at have havt de Personer for Øje, som bo i Snekastningsdistriktet paa den Tid af Aaret, da Snekastningsarbejdet forefalder; foruden at nemlig dette hjemles ved den naturlige Betydning af Ordet „Beboere", findes det derhos at være stemmende med Karakteren af den Forpligtelse, hvorom her er Spørgsmaal, da den paahviler Vedkommende som en Ydelse in natura og dens Opfyldelse efter Forholdets Beskaffenhed skal affræves efter umiddelbart forudgaaende Tilsigelse i

hvert Tilfælde". Efter denne Motivering synes man konsekvent at maatte komme til i meget vidt Omfang at fritage for Snekastningspligt; navnlig sees det ikke rettere, end at dette ogsaa maa ske i det andet af de ovennævnte Tilfælde, at der er efterladt Folk paa Ejendommen, men Dommen vil da faa en ikke ringe praktisk Betydning. Det er imidlertid formentlig meget tvivlsomt, om den er rigtig. I Almindelighed maa man vistnok, navnlig hvor der er Spørgsmaal om Fordeling af Byrder, til et Distrikts eller en Kommunes Beboere henregne Enhver, der har fast Ophold i samme, hvilket formentlig maa siges at være Tilfældet med den, der har en Bopæl i Distriktet eller Kommunen, som han regelmæssig benytter i længere Tid af Aaret til Ophold for sig og Familie jfr. Lov 6te Juli 1867 § 21 samt en Dom i Jur. Ugeskr. 1862. S. 353 jfr. dog Ugeskr. for Retsv. 1868 S. 959. Dette Begreb om Beboere er ogsaa det, der er gjort gjældende i de kommunale Valglove, og den, der har Bopæl i 2 Kommuner bliver derfor valgberettiget og valgbar i dem begge jfr. P. F. Schou: „Landkommunens Forfatning og Styrelse" S. 46 og 48. Der kan nu sikkert ingen Tvivl være om, at dette Begreb om Beboere i ethvert Fald til en vis Grad ogsaa maa komme til Anvendelse i den heromhandlede Materie. Det maa jo nemlig erindres, at Bestemmelsen om, i hvilket Forhold der skal afkræves den Enkelte Snekastningsarbejde, ikke først tages, naar Snefaldet finder Sted, men at der længe forinden udarbejdes Lister over de Arbejdspligtige med Angivelse af, hvormange Dage de skulle præstere i Omgangen jfr. ogsaa Bestemmelserne i Regl. 1799 §§ 3 og 4. Det sees nu imidlertid ikke rettere end, at Sogneraadet paa disse Lister maa optage Enhver, der har fast Ophold i Kommunen, naar han iøvrigt opfylder Betingelserne for at kunne paalægges Snekastningsarbejde, og det uden Hensyn til, om Vedkommende i Reglen boer andetsteds om Vinteren. Paa den Tid, Listerne affattes, kan det jo nemlig ikke vides, om Vedkommende dog ikke i den kommende Vinter vil blive boende i Kommunen. Der synes saaledes ingen Tvivl at kunne være om, at de heromhandlede

Personer lovligt kunne ansættes til Snekastningsarbejde. Heraf følger imidlertid atter, at Sognefogden, der jo skal følge Listerne, naar Snefaldet kommer, maa affræve dem Arbejde, og Spørgsmaalet bliver derfor egentlig kun, om den Omstændighed, at de ikke ere tilstede i Kommunen, kan betragtes som lovligt Forfald, jfr. Lov 30te Decbr. 1858 § 3. Dette maatte nu utvivlsomt besvares bekræftende, hvis her var Tale om en rent personlig Byrde; denne Karakter har Snekastningspligten imidlertid i ethvert Fald alene for Husmænds og Indersters Vedkommende. Ved Lovgivningens Regler om Snekastningsbyrdens Fordeling er der derfor heller ikke taget fjærneste Hensyn til Vedkommendes Evne til at udføre Arbejdet, og det skeer da ogsaa ideligt, at dette paalægges i et saadant Omfang, at den Arbejdspligtige end ikke ved Hjælp af sine Folk kan udføre det, men maa leje dertil. Fra Forholdets Natur synes der derfor ikke at kunne udledes Noget til Støtte for at fritage de af Kommunens Beboere, der faktisk ikke opholde sig i Kommunen paa den Tid, Snekastningen forefalder, fra at udføre den dem overensstemmende med Lovgivningens Forskrifter paalagte Andel i det ommeldte Arbejde, og en saadan Fritagelse kan derfor formentlig ikke indrømmes uden positiv Hjemmel, men denne existerer ikke. — Et andet Spørgsmaal er det imidlertid, om man ikke i det i den ovennævnte Dom omhandlede Tilfælde ad en anden Vej kunde være kommen til samme Resultat. Snekastningen udføres jo nemlig kun efter Tilsigelse, men det kan ganske vist omtvistes, om en saadan gyldig kan gives, naar der slet ikke er Nogen paa den paagjældende Ejendom, der kan modtage den paa Ejerens Vegne. Med Hensyn hertil skal det imidlertid bemærkes, at ligesom det ved forskjellige Love, se saaledes Frdn. 25de Juni 1810 § 8, Lov 6te Juli 1867 § 25 og Lov 26de Maj 1868 § 29, udtrykkeligt er gjort den, der har en Ejendom i en Kommune eller er afgiftspligtig til denne, til Pligt, naar han ikke selv opholder sig der, at have en Mand i Kommunen, til hvem Sogne- eller Byraadet kan henholde sig, saaledes er det i en Skr. fra Indenrigsministeriet af 26de Septbr. 1854 vistnok

med Rette udtalt, „at dette er et almindeligt i Forholdets Natur ligefrem grundet Princip“, og det maa derfor formentlig være berettiget i det heromhandlede Forhold, skjøndt dette ikke kan siges at være et egentligt kommunalt, at stille en lignende Fordring, saa at den, der undlader at gjøre Anmeldelse om, til hvem Tilsigelserne til at møde ved Snekastningen skal rettes, maa tage Skade for Hjemgjæld.

Som berørt haves Reglerne om Snekastningsbyrdens Fordeling mellem de Arbejdspligtige nu i Lov 30te Decbr. 1858 § 1. Herefter skal Hartkornets Størrelse, Assurance-værdien af Bygningerne, forsaavidt der af disse svares Bygningsafgift, den Bedrift, der føres i Bygningerne, samt Folke-holdet lægges til Grund for Fordelingen efter et Forhold, der nærmere bestemmes ved et af Amtsraadet efter Konference med Sogneraadene for større eller mindre Dele af Amtsraadskredsen forfattet Regulativ, jfr. Indenrigsministeriets Skr. 1ste Novbr. 1859, Cirk. Nr. 153 af 16de Maj 1871 og Skr. Nr. 375 af 1ste Novbr. 1871. Paa Grundlag heraf maa der da i hver Arbejdskreds forfattes en Fortegnelse over alle de Arbejdspligtige med Angivelse af, hvor mange Dage de skulle svare i Omgangen. Ved Affattelsen af det ovennævnte Regulativ kan det tillige bestemmes, at alle eller nogle af de 3 Arbejdsdage, som jordløse Husmænd og Inderster skulle svare til Kommunen, jfr. nedenfor, skulle anvendes til Snekastning. Finder vedkommende Politimester eller Sognefoged, at den Arbejdskraft, der efter Regulativet staaer til Raadighed, ikke er tilstrækkelig til at holde Vejene farbare, kunne Husmænd og Inderster derhos tilsiges til yderligere at deltage i Snekastningsarbejdet mod en Godtgjørelse af mindst 24 ß om Dagen, hvilken Godtgjørelse udredes af Kommunen, forsaavidt den ikke for Postrouternes Vedkommende udredes af Statskassen*). — Om Følgerne af Udeblivelse fra Snekastnings-

*) Efter hvad der oftere fra Indenrigsministeriets Side er gjort gjældende, indtræder Statskassens Forpligtelse først, naar det godtgjøres, at vedkommende Husmænd og Inderster allerede forinden have ydet 3 Dage til Snekastning paa den paagjældende Vej i Løbet af Vinteren.

arbejdet og Forsømmelser ved dettes Udførelse se Lov 30te Decbr. 1858 § 3, jfr. Regl. 1799 § 14 samt Indenrigsministeriets Skr. af 14de Marts 1851 og 10de Maj 1865.

Efter Reglm. 1799 er det Sognefogden, der under Politimesterens Tilsyn har at drage Omsorg for, at Snekastningen finder Sted. Oldermændene, hvor saadanne findes, skulle staa ham bi med Besørgelsen af Tilsigelser, hvorhos der for ethvert Sogn daglig skal afgives en Mand til at gaa ham til Haande og om fornødent et ridende Bud til at bringe Efterretninger til og fra Amtmanden, der har Overtilsynet med Snekastningsvæsenet. Paa mange Steder er der derhos ansat særegne Snefogder, men dette har ingen Hjemmel i Lovgivningen, jfr. Indenrigsministeriets Skr. 14de Jan. 1861. Derimod maa det kunne paalægges de Snekastningspligtige at gaa Sognefogderne til Haande med Besørgelse af Tilsigelser o. s. v. istedetfor at forrette andet Arbejde, jfr. Indenrigsministeriets Skr. 4de Febr. 1860 og Skr. Nr. 130 af 14de Juli 1879.

Om Arbejdets Udførelse er der givet nærmere Regler i Reglm. 1799 §§ 7—11. Herefter skal der, saasnart Sne er falden, samme eller næste Dag begyndes paa Kastningen, og den nødvendige Arbejdsstyrke derfor tilsiges til at møde paa det paagjældende Vejstykke med de nødvendige Redskaber. Efter Reglm.s § 8 skulde der anvendes Sneplouge, men dette skeer nu ikke, jfr. en Resol. af 22de Juli 1815. I Reglen skal Sneen opkastes lige til Bunden af Vejen, saaledes at 2 Vogne eller Slæder kunne passere hinanden. Er det umuligt at holde Vejen ren, skal Sneen skuffes til Side og Snevejen bankes og planeres, samt derefter stadig holdes jævn. Er det gjørligt, skal der ved Siden af Kjørevejen laves en Vej for Slæderne. I fornødent Fald maa der afsættes en midlertidig Vej over de tilstødende Marker, jfr. Indenrigsministeriets Skr. 24de Decbr. 1866, Dep. Tid. 1867 S. 4. — Er der ikke Bro over et Vandløb, skal dette opises til en bred Vogns Brede, indtil Isen bliver saa stærk, at der kan kjøres over den. Vejgrøfterne skulle derhos opkastes, og alle Hindringer for Vandets frie Afløb, naar Tøbrud indtræder, bortryddes. Ved ind-

trædende Tøbrud skal der endelig strax hugges Aabninger og Afløbsrender i den ved Siden af Vejen opkastede Sne. Derimod skal alt andet Arbejde paa Vejene og ved Grøfterne besørges af dem, der have at drage Omsorg for Vejenes sædvanlige Vedligeholdelse.

6) **Pligtkjørsler og Pligtarbejde til Sognekommunen** kunne, foruden i de ovenfor S. 298 nævnte Tilfælde, kræves i følgende Tilfælde:

a. Til Vejarbejde. Tidligere kunde der afkræves Landboerne Pligtarbejde til Anlæg og Vedligeholdelse af alle offentlige Veje. Efter Lov 21de Juni 1867 skulle Arbejderne ved Landevejene nu derimod altid udføres ved Entreprise eller ved lejede Folk*), og efter Lovens § 9 skal dette ogsaa være Hovedreglen for Bivejenes Vedkommende, men Sogneraadet, jfr. Indenrigsministeriets Skr. Nr. 50 af 16de Febr. 1871, kan dog bestemme, at der til disses Anlæg og Vedligeholdelse skal anvendes Naturalarbejde, og dette bliver da efter Loven at udføre af Hartkornsbrugerne i Sognet (efter Lov 6te Juli 1867 § 18 nu i Kommunen, jfr. Indenrigsministeriets Skr. 31te Marts 1868, Dep. Tid. S. 295) efter de hidtil gjældende Regler. Hvilke disse ere, er det imidlertid meget vanskeligt at sige. Dels haves der nemlig i den ældre Lovgivning aldeles ingen Bestemmelser om Anlæg af Biveje, dels ere de om disses Vedligeholdelse og Forbedring ved Naturalarbejde givne Regler, jfr. Pl. 1ste Aug. 1815 og Frdn. 29de Septbr. 1841, meget uklare. Man maa imidlertid vistnok nærmest komme til at opstille følgende Regler:

Der maa skjelnes mellem de Arbejder, der udfordres til

---

*) Efter Frdn. 13de Decbr. 1793 § 87 skal Oldermanden i enhver Landsby, hvorigjennem der er anlagt en Landevej med brolagte Rendestene, paase, at samme holdes rene, saa at Vandet kan have frit Løb, og i Indenrigsministeriets Skr. 14de April 1855 er det udtalt, at Forpligtelsen hertil paahviler de tilstødende Grundejere. Heri er der formentlig ikke skeet nogen Forandring ved den senere Lovgivning, men Spørgsmaalet har iøvrigt neppe synderlig praktisk Betydning.

Anlæget og Grundforbedringen af en Bivej, og de sædvanlige Vedligeholdelsesarbejder. Med Hensyn til de første maa der finde en særlig Fordeling Sted hver Gang, saaledes at der skjelnes mellem Spanddagsarbejdet og Gangdagsarbejdet. Spanddagsarbejdet kan vistnok kun affkræves de kjørepligtige Beboere i Forhold til deres Hartkorn; i ethvert Fald kan Ingen, hvis Hartkorn er under 1 Td., tilpligtes at deltage i det, jfr. Indenrigsministeriets Skr. 20de Oktbr. 1849 og 28de Jan. 1851. Det øvrige Arbejde ved Vejen, saasom Vejgrøfternes Oprensning, Grusets Udspredelse, Vejens Planering, maa derimod udføres af de Hartkornsbrugere, der have under 1 Td. Hartkorn, og Arbejdet fordeles mellem dem efter Hartkornet, jfr. Kanc. Skr. 23de Aug. 1845, Rentek. Cirk. 20de Septbr. 1845 og Indenrigsministeriets Skr. 20de Oktbr. 1849. Til Grundforbedringsarbejder paa Bivejene kan Sogneraadet derhos anvende 1 af de 3 Arbejdsdage, der efter Lov 30te Decbr. 1858 § 1 kunne affkræves Husmænd og Inderster.

Hvad den sædvanlige Vedligeholdelse angaaer, ere Vejene derimod i Reglen en Gang for alle fordelte mellem de Arbejdspligtige, af hvilke Enhver da har at udføre saavel Spand- som Gangdagsarbejdet paa den ham tillagte Part. Tidligere bleve hvert Sogns Veje fordelte for sig, men nu skulle i Henhold til Lov 6te Juli 1867 § 18, jfr. Indenrigsministeriets Skr. 31te Marts 1868, Dep. Tid. S. 295, alle de offentlige Veje i en Kommune fordeles under Et mellem dennes arbejdspligtige Beboere, og de ældre Fordelinger have derfor mange Steder i de senere Aar maattet omgjøres. Efter Frdn. 1841 § 28, jfr. § 27, bliver der ved en saadan Fordeling alene at tage Hensyn til det Hartkorn, som Enhver efter forevist lovlig Adkomst er i Besiddelse af paa den Tid, Inddelingen foregaaer, og kun de Hartkornsbrugere, der ere pligtige til at forrette Spanddagsarbejdet, kunne tillægges Vejpart, jfr. med Hensyn til Der Indenrigsministeriets Skr. Nr. 162 af 27de Aug. 1877. De Husmænd og Parcellister med under 1 Td. Hartkorn, der findes paa den Tid, Vejinddelingen finder Sted, maa altsaa for Fremtiden blive fritagne for alt Naturalarbejde til Bi-

[illegible] jfr. dog de oven citerede Skrivelser, se [illegible] Indenrigsministeriets Skr. Nr. 75 af 16de April 1873. [illegible] praktisk Undtagelse i saa Henseende [illegible] gjøres, naar de til en Gaard hørende Jorder faktisk helt eller tildels ere blevne udlagte til Huslodder, uden at de enkelte Huslodder ere blevne paalagte særligt Hartkorn, jfr. Pl. 1ste Aug. 1815 §§ 3 og 4.

Blev en Ejendom udstykket, efter at Vejinddelingen havde fundet Sted, skulde der med Hensyn til Bestemmelsen af Parcellisternes Andel i den samlede Ejendoms Vejarbejde tidligere forholdes overensstemmende med Pl. 1ste Aug. 1815. Ved Frdn. 29de Septbr. 1841 blev der imidlertid givet nye Regler i saa Henseende med Hensyn til de efter 1841 foregaaende Udstykninger, og da det vistnok kan forudsættes, at saa godt som alle bestaaende Vejinddelinger ere yngre end 1841, ere de ældre i Pl. 1815 givne Bestemmelser nu uden praktisk Betydning. — Efter Frdn. 1841 § 27 bliver der da ved Udstykninger at forholde saaledes:

1) enhver Parcel, der ansættes til 1 Td. Hartkorn eller derover, skal forrette eller lade forrette den paa Parcellen i Forhold til dens Hartkorn faldende Andel i hele Gaardens Vejarbejde, saavel af Spanddagsarbejde som af Gangdagsarbejde;

2) for de Parceller, som ere mindre end 1 Td. Hartkorn, besørges Parcellisternes Andel af den forrige Gaards Arbejde udført ved dertil af Sognefogden (nu Sogneraadet) lejede Folk, forsaavidt ikke Vedkommende selv kunne hver for sig overtage eller forene sig om Arbejdets Udførelse. Betalingen fordeles til Indfordring hos Parcellisterne og kan i fornødent Fald inddrives ved Udpantning, jfr. Lov Nr. 36 af 29de Marts 1873 § 1 Nr. 5.

Ved den foranstaaende Fremstilling maa det dog bemærkes, at der ingenlunde overalt i Landet bruges den samme Fremgangsmaade. Navnlig ere paa enkelte Steder Vejene ikke delte mellem Lodsejerne til Vedligeholdelse, men denne udføres ved Flængsarbejde. Hvorledes der skal forholdes med dettes

Fordeling og Udførelse, indeholder Lovgivningen Intet om, men formentlig maa der i saa Henseende følges en lignende Fremgangsmaade, som naar der skal anvendes Naturalarbejde til en Vivejs Grundforbedring. Selv hvor Vejene ere fordelte mellem Lodsejerne til Vedligeholdelse, følges der iøvrigt vistnok i Praxis forskjellige Regler paa de forskjellige Steder; navnlig er der en almindelig Tilbøjelighed til ogsaa at tillægge Hartkornsbrugere, der have under 1 Td. Hartkorn, Vejparter.

Spørgsmaalet om en Vejinddelings Lovlighed og Hensigtsmæssighed henhører under Administrationens og ikke under Domstolenes Afgjørelse, se Pl. 25de Novbr. 1829. — Forsømmer Nogen at udføre det ham paalagte Arbejde, kan Sogneraadet i Henhold til Lov 21de Juni 1867 § 9, jfr. Indenrigsministeriets Skr. 16de Febr. 1869 i Dep. Tid. S. 202, lade det udføre for hans Regning. Udgiften hertil kan inddrives ved Udpantning — efter bemeldte Lov dog kun, saafremt ingen Indsigelse fremsættes, men denne sidste Bestemmelse er vistnok bortfalden ved Lov Nr. 36 af 29de Marts 1873 § 1 Nr. 5, jfr. Domme i Ugeskr. for Retsv. 1876 S. 564 og 1879 S. 759, se dog Dom i Ugeskr. for Retsv. 1875 S. 143. Foretrækker Sogneraadet, at der anlægges Sag mod Paagjældende til Beløbets Betaling, jfr. Lov 1873 § 1 i Slutningen, maa denne vistnok i Henhold til Lov 21de Juni 1867 § 9 behandles som offentlig Politisag, under hvilken den Forsømmelige da tillige kan idømmes Bøder fra 1/2 til 10 Rdl., men en Dom i Ugeskr. for Retsv. 1875 S. 717 har dog antaget, at Erstatningsfordringen nu i Henhold til Lov 1873 maa gjøres gjældende ved den ordinære Ret.

b. Til forskjellige Arbejder Skolevæsenet vedrørende. Foruden at det, som ovenfor under 4 berørt, paahviler de kjørselspligtige Beboere i Kommunen at forrette Kjørsler til Skolers Opførelse o. s. v., jfr. Andg. 29de Juli 1814 § 54, kan der ogsaa i andre Tilfælde blive Spørgsmaal om Pligtarbejde i Skolevæsenets Interesse. Saaledes kan der efter Praxis ogsaa fordres Kjørsler til Transport af Grus og

andet Materiale til Gymnastikpladsens Indretning og Vedligeholdelse, jfr. Kanc. Skr. 23de Decbr. 1828. — Efter Andg. 29de Juli 1814 § 55 skulle dernæst Bønderne i Skoledistriktet (nu Kommunen) skjære, skrue og hjemføre de Tørv samt skjære og hjemføre det Brænde, der er tillagt Skolelæreren. I Kirke- og Undervisningsministeriets Skr. 27de Aug. 1852, jfr. Skr. 22de Oktbr. 1852 ved Indenrigsministeriets Skr. 4de Aug. 1853, er det udtalt, at Forpligtelsen nu alene paahviler Gaardene og fordeles mellem disse efter Hartkornet. Efter Andg. 1814 § 54, jfr. Skr. 27de Maj 1851, skulle de gaardbrugende Beboere fremdeles vedligeholde Hegnet om Skolens Gaard, Have og Jordlod. Dette gjælder dog selvfølgelig kun forsaavidt Vedligeholdelsen paahviler Skolelodden. Naboen maa her som sædvanlig tage Halvdelen af Hegnet, se Kanc. Skr. 2den Febr. 1836 og 31te Jan. 1843. I Indenrigsministeriets Skr. 19de Jan. 1854 er det udtalt, at denne Byrde ikke paahviler Hartkornet; men en modsat Anskuelse er dog gjort gjældende i Skr. 7de April 1852, 10de Jan. 1861 og 3die April 1866, Dep. Tid. Tid. S. 828. Herefter maa da alt Hartkorn medtages ved Fordelingen, forsaavidt det ikke er henlagt til Huslodder. Efter Kanc. Skr. 19de April 1828 gjælde lignende Regler med Hensyn til Rejsning af Hegn. — Endelig paahviler det enkelte Steder ifølge gammel Skik og Brug Gaardmændene efter Omgang at hente Strøsand til Skolens Gulv, jfr. Kirke- og Undervisningsministeriets Skr. 4de Jan. 1851 og 10de April 1854.

c. Til Arbejder ved Sandflugtens Dæmpning. Efter Lov 29de Marts 1867 § 8 kan der til Sandflugtsarbejdet (derunder dog ikke indbefattet Træplantning i Klitterne) anvendes Naturalarbejde, der da bliver at udføre efter de hidtil gjældende Regler. Af Forhandlingerne paa Rigsdagen fremgaaer det, at man herved sigtede til Lov 26de Marts 1852, se Folkethingstidenden $18^{66}/_{67}$ S. 4296. Da den tidligere bestaaende Forskjel mellem Klitsogne og Hjælpesogne er bortfalden ved Lov 1867, synes Reglen herefter at maatte blive, at $^{1}/_{4}$ af Arbejdet skal præsteres af Kommunens Beboere

efter de gjældende Bestemmelser om Naturalarbejdes Udredelse til Kommunen (Lov 1852 § 3), medens de $^{3}/_{4}$ blive at yde af Beboerne mod Betaling efter Tilsigelse og Omgang (Lov 1852 § 4). I Indenrigsministeriets Skr. 10de Decbr. 1867, Dep. Tid. 1868 S. 1, er det imidlertid forudsat, at alt Arbejde skal udføres uden Betaling. Hvem der iøvrigt er pligtig til at udføre Arbejdet, og hvorledes dette skal fordeles, er det ikke muligt at sige med Bestemthed. Forholdet i saa Henseende har vist været ordnet meget forskjelligt i de forskjellige Egne, snart saaledes at Fordelingen er skeet efter Hartkornet, snart saaledes at Arbejdet er blevet betragtet som en personlig Byrde og ydet efter Omgang mellem alle Beboere. Det maa da have sit Forblivende ved de paa ethvert Sted gjældende Regler, dog med de Modifikationer, som følge af Bestemmelserne i Frdn. 27de Maj 1848 § 1 og Lov 20de Juni 1850 om Hartkornsudjævningen, jfr. iøvrigt Indenrigsministeriets Skr. 28de Febr. 1851, 8de Marts 1853, 13de Oktbr. 1860, 26de Maj og 19de Juli 1864.

d. Efter Indenrigsministeriets Skr. 15de April 1852, 1ste Maj 1860 og Nr. 180 af 13de Juni 1872 kunne Gaardmændene tilsiges til at afgive Vagthold for Affindige.

e. Ved Frdn. 27de Maj 1848 § 1 blev det bestemt, at Husmænd og Inderster skulde fritages for alt det Pligtarbejde, der tidligere havde paahvilet dem til Stat og Kommune, og som ikke paalignedes dem efter Hartkornet. Dog skulde de vedblivende være forpligtede til at give Møde i Ildebrandstilfælde og deltage i Snekastning. Sogneraadet kunde imidlertid for et Tidsrum af 5 Aar ad Gangen bestemme, at der istedetfor Snekastningsarbejde skulde affordres hver Husmand og Inderste indtil 3 Arbejdsdage om Aaret til det dem efter den tidligere Lovgivning paaliggende Pligtarbejde. Havde dette hidtil paahvilet Gaardmænd og Husmænd i Forening, skulde det for Fremtiden udføres af Gaardmændene alene, men disse kunde da, naar Pluraliteten herom var enig, jfr. Indenrigsministeriets Skr. 21de April 1849 og 11te Novbr. 1854, fordre det udført ved lejede Folk. — Husmænd og In-

dersfter skulde imidlertid, hvis det var uundgaaeligt nødvendigt, kunne tilsiges til at udføre de Arbejder, der efter den tidligere Lovgivning paahvilede dem alene, mod en Betaling af 24 ß i Maanederne fra 1ste November til 1ste April og med 32 ß til Aarets øvrige Tider for hver Arbejdsdag, jfr. Skr. 30te Marts 1854 Nr. 6.

I disse Bestemmelser er der ved Lov 30te Decbr. 1858 § 1 skeet den Forandring, at Sogneraadet nu ikke længere kan vælge mellem, om det vil affræve jordløse Husmænd og Indersfter Snekastningsarbejde eller 3 Arbejdsdage om Aaret til Kommunen, men kun kan fordre disse sidste, som da alle eller for en Del kunne anvendes til Snekastning, jfr. ovenfor under Nr. 5 og Skr. Nr. 278 af 18de Decbr. 1875. Hvad Hartkornshusmændene angaaer, maa man vistnok efter Indholdet af Lov 30te Decbr. 1858 § 1 nærmest komme til det Resultat, at der ikke længere kan affræves dem 3 Arbejdsdage til Kommunen, hvorimod de selvfølgelig kunne ansættes til at forrette Snekastning efter deres Hartkorn, jfr. ogsaa en Dom i Jur. Ugeskr. for 1863 S. 500. Af Indenrigsministeriet er det imidlertid stedse hævdet, at Frdn. 27de Maj 1848 § 1 endnu staaer ved Magt for disses Vedkommende, saa at Sogneraadet kan vælge mellem, om de skulle ansættes til at forrette Snekastning efter deres Hartkorn eller præstere 3 Arbejdsdage, jfr. Skr. 1ste Novbr. 1859 Nr. 2 samt Skr. Nr. 199 af 14de Oktbr. 1876.

Hvad iøvrigt de 3 Arbejdsdage angaaer, indeholder Lov 1858 Intet om, hvortil de kunne anvendes. Af Indenrigsministeriet er det imidlertid stedse hævdet, at Reglen i saa Henseende i Frdn. 1848 § 1 endnu gjælder, saa at de foruden til Snekastning kun kunne anvendes til saadant Arbejde, som efter den ældre Lovgivning kunde affræves Husmændene og Indersfterne alene (jfr. Indenrigsministeriets Skr. 4de Febr. 1859, Nr. 278 af 18de Decbr. 1875 og Nr. 88 af 12te April 1877) f. Ex. Brevbæring (Frdn. 11te Novbr. 1791 § 4 h, jfr. Skr. 20de Oktbr. 1849 Nr. 6, 27de Marts 1849, 22de Novbr. 1850), Haandlangerarbejde til Skolers Opførelse o. s. v. (Skr.

2den Jan. 1849 og 7de Septbr. 1850), Sandflugtsarbejde (Skr. 28de Febr. 1851, jfr. dog 8de Marts 1853). Til Grundforbedring af Bivejene kan derhos en af Dagene anvendes, hvorimod Husmænd uden Jord og Inderster iøvrigt ikke kunne tilsiges til Vejarbejde (Skr. 31te Juli 1849, 7de Aug. 1851, 19de April 1852, 30te Jan. 1869 i Dep. Tid. S. 193, Skr. Nr. 93 af 23de Marts 1871 og 358 af 12te Oktbr. 1871, se derimod Dom i Jur. Ugeskr. 1849 S. 835).

Har et Sogneraad bestemt, at alt Vejarbejde i Kommunen skal udføres ved Entreprise eller ved lejede Folk, kan der efter Lov 21de Juni 1867 § 9 kun affordres Husmænd og Inderster 2 Arbejdsdage til Kommunen.

Om hvilke Personer der kunne henregnes til Husmændenes og Indersternes Klasse, se ovenfor § 41, jfr. iøvrigt Indenrigsministeriets Skr. 9de Decbr. 1850, 19de April 1852, 21de Novbr. 1854 og 26de Maj 1855 samt Nr. 88 af 12te April 1877 (om Kvinder).

Det i det Foregaaende omhandlede Pligtarbejde kan ikke være Gjenstand for Afløsning. Derimod er der ved Lov 6te Juli 1867 om Landkommunernes Styrelse § 17 tillagt Sogneraadet Ret til ved Affattelsen af de aarlige Overslag over Kommunens Indtægter og Udgifter at bestemme, at Kjørsler, Spanddags- og Gangdagsarbejde til Kommunen skal bortfalde. Dog kan den almindelige Forpligtelse til at forrette Snekastningsarbejde ikke forandres, hvorimod Husmændenes Arbejdsdage bortfalde, naar det øvrige Pligtarbejde afskaffes. Vil Sogneraadet kun delvis afskaffe en enkelt Del af Pligtarbejdet, maa det dog hertil erhverve Amtsraadets Samtykke, jfr. Lovens § 26 e og Indenrigsministeriets Skr. Nr. 191 af 28de Septbr. 1876.

I nøje Forbindelse med det i det Foregaaende omhandlede Pligtarbejde til Sognekommunen staaer det Pligtarbejde,

som efter Lovgivningen kan afkræves Sogneboerne til Kirkens og Kirkegaardens Istandsættelse og Vedligeholdelse m. v. I flere Love er det endog ganske stillet i Klasse med det kommunale Pligtarbejde, saaledes i Frdn. 26de Juni 1844 § 5 og 27de Maj 1848 § 1, men i Virkeligheden maa det dog siges at ydes til en Privat, nemlig Kirkens Ejer, jfr. ogsaa Indenrigsministeriets Skr. Nr. 204 af 21de Oktbr. 1876, hvorefter Arbejdet ikke som Følge af §§ 16 og 17 i Landkommunalloven af 6te Juli 1867 bliver at fordele under Et over hele Kommunen.

Hvad den heromhandlede Forpligtelses Omfang angaaer, maa det bemærkes, at Sogneboerne efter D. L. 2—22—68 for Kirkens Vedkommende kun skulle yde Kjørsler, naar større Reparationer forefalde, medens det øvrige Arbejde bliver at udføre af Kirkens Bønder, forsaavidt deres Adkomstdokumenter hjemle saadant, og heri er der ikke skeet nogen Forandring ved den senere Lovgivning, jfr. navnlig 2 Skr. fra Kirke- og Undervisningsministeriet af 20de Aug. 1852 samt Indenrigsministeriets Skr. 25de Aug. 1869, Dep. Tid. S. 815 og Ugeskr. for Retsv. 1875 S. 741 samt 1878 S. 126. — Med Hensyn til Kirkegaardene er det flere Steder udtalt, at Forpligtelsen har samme Omfang som med Hensyn til selve Kirken, jfr. saaledes Reskript 11te Jan. 1726 og Kanc. Skr. 25de Juni 1846 samt Kirke- og Undervisningsministeriets Skr. Nr. 265 af 21de Decbr. 1874. I Frdn. 23de April 1845 er det derhos særlig bestemt, at Sognemændene skulle være pligtige til at yde den samme Hjælp ved de Arbejder, der udkræves til Indretningen af en udvidet Kirkegaard, navnlig Indhegning af det til Kirkegaard indtagne Areal, som de efter D. L. 2—22—68 og de i Forbindelse dermed staaende senere Bestemmelser have at yde med Hensyn til Kirken og Kirkegaarden.

Sognemændenes Forpligtelse gaaer iøvrigt ud paa dels at forrette Kjørsler, dels at yde Haandlangerarbejde*). Kjørslerne

*) Herved maa dog nu mærkes Lov Nr. 84 af 7de Juni 1873, hvorefter der, naar det paalægges en Kirkeejer at draine Kirkegaarden, kun kan

betragtes efter Andg. 26de Juni 1844 § 5, jfr. Lov 20de Juni 1850 § 18, som Sognekjørsler, og efter Indenrigsministeriets Skr. Nr. 151 af 31te Maj 1873 skulle Tilsigelserne udgaa fra Sogneraadet, til hvilket Kirkeejeren derfor maa rette sin Begjæring om Udførelsen af det Pligtarbejde, hvorpaa han har Krav. Raadet kan da vægre sig, hvis det finder Kirkeejerens Fordring uberettiget, jfr. Skr. Nr. 19 af 4de Febr. 1876, og det kan fordre Oplysning om, hvorvidt Arbejderne ere krævede af Kirkesynet, jfr. Skr. Nr. 178 af 6te Novbr. 1879. Efter Andg. 1844 § 48 maatte ingen Kjørepligtig ansættes til mere end 5 Kjørsler til Kirken i Aarets Løb, og ikke tilsiges til i et Aar at kjøre mere end 12 Mil. En enkelt Rejse maatte ikke overstige 6 Mil. Disse Bestemmelser maa imidlertid være blevne noget modificerede ved Lov 20de Juni 1850 § 14, jfr. § 18. Herefter skal det forhen priviligerede Hartkorn nemlig nu ogsaa deltage i Kjørslernes Udredelse, men da det ikke kan have været Meningen hermed at forøge Omfanget af Kirkeejerens Ret, maa Følgen heraf blive, at han kun i det Hele kan fordre det samme Antal Kjørsler som tidligere tilkom ham af Sognet, medens disse da maa fordeles mellem de Kjørselspligtige efter deres Hartkorn, dog vistnok under Iagttagelse af, at ingen af disse faaer fler end 5 Kjørsler eller kommer til at kjøre mer end 12 Mil om Aaret, jfr. Skr. 15de Febr. 1851, se dog Kirke- og Undervisningsministeriets Skr. 29de Aug. 1866 og Indenrigsministeriets Skr. Nr. 12 af 2den Febr. 1880 ad. 1. Ved Miletallets Beregning kan der kun tages Hensyn til Hentourens Længde. De heromhandlede Kjørsler maa iøvrigt, skjøndt det ellers, som tidligere berørt, er Reglen, at Sognekjørsler skulle fordeles under Et over hele Kommunen, formentlig fremdeles udredes af hvert Sogn for sig og altsaa ydes i en særegen Omgang, jfr. Skr. Nr. 204 af 21de Oktbr. 1876. Kjørslerne kunne ikke fordres i Saa- eller Høsttiden,

---

afkræves Sogneboerne Kjørsler hertil; selv disse kunne iøvrigt selvfølgelig kun kræves, forsaavidt Arbejdet til Kirken ikke er afløst.

se D. L. 2—22—68, Skr. 26de Aug. 1746, 15de Novbr. 1848 og 25de Novbr. 1858.

Hvad Haandlangerarbejdet angaaer, skulde dette tidligere udføres i lige Omgang af Gaardmænd og Husmænd, jfr. Pl. 18de April 1828, men dette ansees forandret ved Frdn. 27de Maj 1848 § 1, saaledes at Arbejdet nu bliver at udføre af Gaardmændene alene, der imidlertid kunne forlange det udført ved lejede Folk for Kommunens Regning, jfr. Dep. Tid. for 1848 S. 313 og Dom i H. R. T. 18⁶⁶/₆₇ S. 736 samt Indenrigsministeriets Skr. 6te Juni 1851, 14de Jan. og 27de Juli 1854 samt Nr. 18 af 2den Febr. 1880, hvorefter Arbejdet skal fordeles mellem Gaardmændene efter Hartkornet, jfr. fremdeles Skr. 7de Septbr. 1850, hvorefter ingen af de Husmænd og Inderster paahvilende 3 Arbejdsdage til Kommunen kan anvendes til det heromhandlede Arbejde*).

---

*) Hvad iøvrigt det Sogneboerne paahvilende Pligtarbejde til Kirken angaaer, har der altid i Praxis været megen Tvivl om dets Omfang. Med Hensyn hertil skal Følgende bemærkes:

Hvad Kjørsler til Kirken angaaer, har det stedse været hævdet, at disse i Henhold til D. L. 2—22—68 kun kunne fordres, naar større Reparationer forefalde, men at det da paa den anden Side er ligegyldigt, om Arbejdet vedrører Kirken selv, Kirkegaarden eller Hegnet og Fortouget om disse, se Skr. 30te Juni 1835, 17de Febr. 1849, 22de Aug. og 27de Novbr. 1863 samt Nr. 144 af 3die Juli 1875 m. fl. Derimod kunne Kjørsler ikke fordres til den almindelige Vedligeholdelse og heller ikke til Arbejder, som Kirkeejeren foretager af egen Drift, uden at de kunne henføres til Reparationsarbejder, f. Ex. for at forskjønne Kirken, jfr. Skr. 1ste Septbr. 1787, og 20de Novbr. 1858 samt Nr. 19 af 4de Febr. 1876. — Sogneboernes Forpligtelse gaaer dernæst efter D. L. 2—22—68 kun ud paa at kjøre det til Kirkens Reparation nødvendige Materiale hen til denne, og det kan derfor f. Ex. ikke paalægges dem at kjøre Materiale bort fra Kirken eller befordre Haandværksfolk o. s. v., se Skr. 15de Novbr. 1848, 20de Aug. 1852 Nr. 1 og 2, 20de Novbr. 1858, 27de Novbr. 1863, 25de Aug. 1869, Nr. 265 af 21de Decbr. 1874, Nr. 19 af 4de Febr. 1876, Nr. 58 af 1ste April 1879 m. fl. — Hvad Haandlangerarbejdet derimod angaaer, antages det, at dette kan kræves til alle Reparationsarbejder, ogsaa de ordinære, dog kun forsaavidt der ikke kræves særlig teknisk Færdighed til deres Udførelse, jfr. Skr. 20de

Efter Lov 28de Febr. 1856 skal nu alt Ægt og Arbejde, som ifølge Lov og Andg. paahviler Sogneboerne til Kirkereparationer, altsaa ogsaa Haandlangerarbejde, selv om dette udføres af Kommunen ved lejede Folk, kunne afløses mod et billigt Vederlag, naar saadant fordres af mindst Halvdelen af de Paagjældende eller af Kirkens Ejer. Vederlaget fastsættes i Mangel af mindelig Overenskomst af Hoveriafløsningskommissionerne efter Reglerne i Lov 4de Juli 1850, jfr. Indenrigsministeriets Skr. Nr. 58 af 1ste April 1879. — Under Forhandlingerne paa Rigsdagen om Lov 28de Febr. 1856 blev det forudsat, at Vederlagets Udredelse skulde overtages af Kommunen, og i Overensstemmelse hermed har ogsaa Indenrigsministeriet i en Skr. af 6te Juni 1863 udtalt sig; men senere har Ministeriet gjort gjældende, at en saadan Overtagelse kun kan finde Sted med Amtsraadets Samtykke, jfr. Skr. 27de Febr. 1869, Dep. Tid. S. 338 og Nr. 180 af 13de Juni 1872.

I Forbindelse hermed skal bemærkes, at Klokkeringning i Anledning af en Konges eller Dronnings Død skal udføres af Gaardmændene i Sognet, forsaavidt den ikke udføres ved lejede Folk for Kommunens Regning, jfr. Indenrigsministeriets Skr. 19de April 1852.

Som andre Tilfælde, i hvilke der efter Lovgivningen kan blive Spørgsmaal om at affræve Landboerne Pligtarbejde til Fordel for Private, skal endnu mærkes Følgende:

Efter D. L. 2—12—5 skulle Husmænd, der ikke svare Tiende, præstere en Høstdag til Præsten, jfr. Frdn. 8de Jan. 1810 § 5 og 27de Maj 1848 §§ 1 og 6. En lignende Forpligtelse paahviler Indsiddere i Henhold til Pl. 5te Juli 1828.

Naar Bøndergaarde paa Grund af overordentlige Troppesamlinger maa savne deres Ejere eller Fæstere, skulle de øvrige

---

Novbr. 1858, 11te April 1859 og 25de Aug. 1869, Dep. Tid. S. 815 samt Nr. 19 af 4de Febr. 1876 og Nr. 58 af 1ste April 1879.

Gaarde i Byen eller Sognet hjælpe til med deres Drift. Sognefogden i Forbindelse med 2 paalidelige Mænd eller for samlede Godsers Vedkommende Godseierne skulle gjøre Amtmanden Forslag om Hjælpens Inddeling og Ligning paa de Vedkommende. Denne skal i Reglen ydes hvis og kun undtagelsesvis af hele Sognet, og Enhver skal tillægges sin bestemte Lod. Opstaaende Tvivlsspørgsmaal afgjøres af Amtmanden, Frdn. 31te Jan. 1806, jfr. Pl. 9de Oktbr. 1810. Lignende Regler gjælde, naar Husmændene indkaldes til overordentlige Troppesamlinger, Pl. 4de Aug. 1808 og 9de Oktbr. 1810. Efter disse sidste Bestemmelse skulle ogsaa Husmændene deltage i Arbejdet, og heri er der ikke skeet nogen Forandring ved Frdn. 27de Maj 1848 § 1, jfr. Indenrigsministeriets Skr. 23de Febr. 1850, 28de Febr. 1851 og 23de April 1864.

Efter Frdn. 28de Jan. 1862 § 13, D. L. 3—13—10 og Frdn. 29de Juli 1778 skulle Sognemændene (saavel Gaardmænd som Husmænd) komme til Hjælp med Kjørsler og Arbejde ved afbrændte Gaardes og Huses Gjenopførelse efter Amtmandens nærmere Bestemmelse. Efter Pl. 24de Decbr. 1802 og 22de Novbr. 1832 skulle Kjørslerne og Arbejdet nu altid betales, jfr. ovenfor § 36.

Efter Lov Nr. 53 af 10de April 1874 § 11 kunne Brugerne af de til et Digelag hørende Ejendomme, hvis der skeer Skade paa Digerne, der kræver hurtig Udbedring, tilsiges til mod Betaling at forrette Kjørsler og Arbejde hertil, jfr. nærmere nedenfor § 76. Endelig maa her erindres Bestemmelsen i Lov 2den Marts 1861 § 25 om Assistance ved Afbrænding af Heder, jfr. nedenfor § 88 Noten under Texten.

III.

Om Tienden og navnlig om dens Forandring til en fast aarlig Afgift.

§ 51.

Oprindelig var Tienden en Afgift til Kirken og Gejstligheden, der deltes lige mellem Præsten, Kirken og Bispen. Præstetienden anvendes endnu i sit oprindelige Øjemed, idet den udgjør en Hovedbestanddel af Præsternes Lønning. Kirketienden er derimod med faa Undtagelser tilligemed Kirkerne selv gaaet over i privat Eje, dog saaledes at Kirkens Vedligeholdelse, der paasees af Staten, jfr. Lov 19de Febr. 1861 om Kirkesyn m. m. og Lov Nr. 84 af 7de Juni 1873, skal bestrides af denne Tiende, som derfor ogsaa kun kan afhændes i Forbindelse med selve Kirken. Den Bispen oprindelig tillagte Tiende blev efter Reformationen inddragen under Kronen og kaldes derfor nu Kongetienden, men Staten har dog kun beholdt en ringe Del af samme, idet en Del er bleven skænket til offentlige Stiftelser, navnlig Universitetet og forskjellige lærde Skoler, medens Resten for det Meste er gaaet over i privat Eje.

Enkelte Steder og navnlig i Kjøbstæderne deles Tienden dog kun i 2 Dele nemlig til Præsten og til Kirken. Paa Bornholm svares der ingen Kongetiende.

Efter Chr. den 5tes Lov skjelnes der mellem Korntienden og Kvægtienden, jfr. D. L. 2—23—1 og 2. Efter den senere Lovgivning falder denne sidste imidlertid nu i 2 Dele, den egentlige Kvægtiende og Smaaredselstienden. Med denne sidste maa ikke forvexles den saakaldte Smaaredsel, der paa mange Steder svares til Præsten og Skolelæreren og i det Hele stilles sammen med Tienden, skjøndt den egentlig ikke kan henregnes hertil, jfr. nedenfor.

1. Korntienden, jfr. D. L. 2—23, Frdn. 8de Jan. 1810, Lov 14de April 1852, 19de Marts 1855, 12te Decbr. 1860 og 23de Jan. 1862.

Efter Chr. den 5tes Lov skulde Korntienden erlægges i Kjærven, d. v. s., efter at Høsten havde fundet Sted, udtoges paa Marken hvert 10de Neg, som da tilkom de Tiendeberettigede. Denne Ydelsesmaade medførte imidlertid betydelige Ulemper i flere Retninger og var derhos ligefrem til Hinder for Agerbrugets Opkomst, navnlig derved, at Tiendebyrden forøgedes i samme Forhold, som Jorden forbedredes, uden Hensyn til den Bekostning, Forbedringen havde foranlediget, hvilket endog stundom førte til, at hele Fordelen ved denne alene kom Tiendeejeren til Gode. Da man begyndte for Alvor at reformere Landboforholdene for derigjennem at fremme Agerbrugets Opkomst, var det heromhandlede Forhold ogsaa et af dem, man først havde Opmærksomheden rettet paa, og der er siden Slutningen af forrige Aarhundrede udkommet en Række af Love med det Formaal for Øje at faa Tienden forandret til en engang for alle fastsat uforanderlig Afgift at yde i Penge eller Korn, jfr. Indbydelse af 18de Marts 1796, Frdn. 8de Jan. 1810, Lov 14de April 1852 og Lov 12te Decbr. 1860. Ved de 2 sidstnævnte Love anordnedes en tvungen Afløsning af Tienden, og denne er nu overalt gjennemført, saa at Tiendeydelse i Kjærven aldeles er bortfalden.

Tienden svaredes tidligere ingenlunde af alle Jorder, og ved Lov 14de April 1852 § 22 blev det bestemt, at Jorder, der den 1ste Jan. 1856 endnu ikke vare blevne tiendepligtige, ingensinde skulde kunne blive det, jfr. H. R. D. i Ugeskr. for Retsv. 1875 S. 374. Efter Chr. den 5tes Lov 2—23—11 vare saaledes de fleste Sædegaarde fri for at svare Tiende, og det Samme gjaldt som oftest ogsaa med Hensyn til andre Avls- og Ladegaarde samt Præstegaards- Degne- og Skolejorder. Selv om en Ejendom ikke i og for sig var tiendefri, svaredes der fremdeles kun Tiende af den, naar den var udlagt til Dyrkning med visse Sædearter, D. L. 2—23—1. Endelig var der, for at fremme hidtil uopdyrkede Lodders Indtagelse til Agerbrug, i temmelig vidt Omfang indrømmet Fritagelse for at erlægge Tiende af saadanne til Dyrkning indtagne Jorder, jfr. Frdn. 8de Jan. 1810 §§ 2 og 3, Pl. 4de Septbr.

1822, Pl. 14de Juni 1825 og 13de Marts 1827. — De herhenhørende Lovbestemmelser ere imidlertid nu uden videre praktisk Betydning. Efter at Tienden nemlig overalt enten ved Forening eller ved Kjendelse af de i dette Øjemed nedsatte Tiendekommissioner var bleven fastsat til en bestemt aarlig Afgift, maatte det opstilles som almindelig Regel, at ingen Ejendom kunde ansees tiendepligtig, med mindre det oplystes, at der ved Forening eller Kjendelse var paalagt den Tiende. Under disse Omstændigheder maatte det selvfølgelig være af stor Vigtighed at sikre sig, at Foreningerne og Kjendelserne ikke skulde forsvinde, og der blev derfor ogsaa navnlig ved Frdn. 12te Marts 1828 truffet forskjellige hertil sigtende Bestemmelser. Da disse imidlertid i Virkeligheden vare aldeles utilstrækkelige til at værne imod, at der i Tidens Løb fremkom Usikkerhed med Hensyn til, hvilke Ejendomme Tienden paahvilede m. v., udkom Lov 23de Jan. 1862, hvorved der aabnedes Adgang for Tiendetageren til at faa konstateret, hvilken Tiende der paahvilede hver enkelt Ejendom, og derefter det Fornødne herom noteret i Registret til Skjøde- og Panteprotokollerne. Hvad de Tiender angaaer, der tilhøre gejstlige Benificiarer, jfr. Lovens § 8, er denne Foranstaltning nu fuldstændig gjennemført, jfr. Kirke- og Undervisningsministeriets Cirk. af 30te Decbr. 1869, Dep. Tid. 1870 S. 34. Ogsaa for de Andre tilhørende Tienders Vedkommende er dette for en stor Del skeet, men da Foranstaltningen dog endnu ikke er fuldstændig gjennemført, skal her fremsættes nogle Bemærkninger om den Fremgangsmaade, der i saa Henseende bliver at iagttage.

Den Tiendetager, der ønsker at gjøre Brug af den ham ved Loven hjemlede Adgang til at faa sin Tiende bestemt, har at forfatte en Fortegnelse over det Tiendevederlag, der paahviler enhver af de til ham tiendepligtige Ejendomme. Denne forfattes sognevis, og der maa selvfølgelig anvendes megen Omhu paa dens Udarbejdelse. Navnlig maa det iagttages, at de enkelte Ejendomme opføres med det Matr.-Nr. og det Hartkorn, hvorfor de staa anførte i Registrene til Skøde- og

Panteprotokollerne, da der ikke paahviler Retsbetjentene nogen Forpligtelse til at forvisse sig om, at dette er skeet, jfr. Justitsministeriets Skr. 11te Juli 1864, og der, hvis dette ikke er Tilfældet, let kan afstedkommes betydelig Konfusion, jfr. 2 Cirk. af 18de Oktbr. og 8de Novbr. 1866, Dep. Tid. S. 1000 og 1071. Iøvrigt maa mærkes Slutningen af Lovens § 2, hvorefter Fortegnelsen skal indeholde Oplysning, foruden om Ejendommens Matr.-Nr. og Hartkorn, tillige om Ejerens og Brugerens Navn, Tiendevederlagets Størrelse og Ydelsesmaade samt Hjemmelen, som haves for Anførslen. Er en Ejendom bleven delt, efterat Tiendevederlaget for samme er fastsat, bliver dette, saafremt anden retsgyldig Fordeling ikke tidligere har fundet Sted, at anføre for hver enkelt Parcel med den paa samme efter Hartkornet faldende Andel. Naar Fortegnelsen er udarbejdet, fremlægges den i 3 Maaneder til almindeligt Eftersyn, Originalen hos vedkommende Retsbetjent og en Afskrift paa et af Sogneraadet bestemt Sted i Sognet. Samtidig hermed opfordrer Tiendetageren dels ved Bekjendtgjørelser i de offentlige Tidender og dels ved Kirkestævne Ejerne og Brugerne af de paagjældende Ejendomme til under deres Retskravs Fortabelse at møde for vedkommende Retsbetjent paa en dertil bestemt Dag og Tid, hvortil skal gives mindst 3 Maaneders Varsel, for at fremkomme med de Indsigelser, de hver for sit Vedkommende kunne have at gjøre mod Fortegnelsen, Lovens §§ 1—3.

Giver ingen af de Indkaldte Møde eller fremsættes der ingen Indsigelse fra de Mødendes Side, har Retsbetjenten, efter at have forvisset sig om, at Lovens Bestemmelser om Fortegnelsens Fremlæggelse og Vedkommendes Indkaldelse ere iagttagne, ved sin Kjendelse at tillægge Fortegnelsen Retskraft. Fremkommer der derimod Indsigelser, har han at mægle Forlig og, hvis saadant ikke opnaaes, ved Kjendelse at afgjøre de Tvistmaal, der maatte vedkomme den af Tiendetageren brugte Omgang, hvorimod han, saafremt Striden angaaer Tiendepligten eller Tiendevederlagets Størrelse og Ydelsesmaade, maa henvise Parterne til at søge Spørgsmaalet afgjort

ved ordinær Rettergang og Dom. Paaanke af de saaledes afsagte Kjendelser maa ske til Overretten inden 6 Uger og fra Overretten til Højesterets inden 6 Maaneder, Lovens § 4. — Alt, hvad der saaledes passerer paa den i Indkaldelsen berammede Dag, bliver af Retsbetjenten at indføre i en dertil bestemt Protokol, af hvilken Tiendetageren kan begjære sig en fuldstændig Udskrift meddelt indeholdende ogsaa den fremlagte Fortegnelse. Denne Udskrift, saavelsom Udskrifter af de Domme, der maatte blive erhvervede for Fortegnelsens Rigtighed, kan Tiendetageren derefter forlange thinglæste og det Fornødne om Tiendevederlagets Størrelse og Ydelsesmaade noteret paa de paagjældende Ejendommes Konti i Registret til Skjøde- og Panteprotokollerne samt paa Registret over Fæstebrevene, hvor et saadant overensstemmende med Frdn. 28de Marts 1845 § 15 maatte være førte, Lovens § 5. Om den Betaling, der tilkommer Retsbetjenten for de heromhandlede Forretninger, s. Lovens § 8.)

Naar Tienden engang er bleven fastsat til en bestemt aarlig Afgift, kunne Parterne ikke senere forenes om at forhøje den eller atter forandre den til en Ydelse i Kjærven, Frdn. 8de Jan. 1810 § 28. Dog skal efter Kanc. Cirk. 6te Decbr. 1825 denne Bestemmelse ikke være til Hinder for, at det vedtages for et enkelt Aar at svare Tienden i Kjærven.

Medens Tienden, som berørt, ikke kan forhøjes, kan der derimod stundom blive Tale om at nedsætte den. Saaledes skal der efter Frdn. 8de Jan. 1810 § 30, jfr. Indenrigsministeriets Skr. Nr. 86 af 11te April 1877 finde Afgang i Tiende Sted, naar der paa Grund af Oversvømmelser, Sandflugt eller lignende Ulykker bevilges Afgang i Hartkorn, og som ovenfor i § 7 berørt, kan der ogsaa blive Spørgsmaal herom i Tilfælde af Expropriation.

Udstykkes en Ejendom, hvorpaa der hviler Tiende, men paa hvilken Lov 23de Jan. 1862 ikke er bragt til Anvendelse, maa der med Hensyn til Tiendens Fordeling paa de udlagte Parceller skjelnes mellem, om den skal svares i Penge eller i Korn. I første Tilfælde bliver Tienden at fordele paa de

enkelte Parceller i Forhold til deres Hartkorn; i sidste Tilfælde skal der derimod i Henhold til Indenrigsministeriets Skr. af 7de Maj 1861 endnu forholdes overensstemmende med Frdn. 25de Juni 1810 § 8, jfr. H. R. D. i Ugeskr. for Retsv. 1877 S. 554. Herefter skal da Hovedparcellen hefte for Tienden mod Regres til de mindre Parceller, og en Fordeling kun finde Sted, naar ingen Hovedparcel udlægges. I sidste Fald bliver Tienden at fordele paa Parcellerne efter deres Hartkorn, dog saaledes, at ikke mindre Brøker end 1/4 Skjæppe antages, saa at der af den Parcel, der vilde tilkomme mindre end 1/4 Skjæppe, leveres et fuldt Fjerdingkar. Fra det Offentliges Side føres der iøvrigt ingen Kontrol med Tiendens Fordeling i det heromhandlede Tilfælde.

Anderledes forholdes der derimod, naar Loven af 23de Jan. 1862 er bleven bragt til Anvendelse. I saa Fald skal nemlig efter Lovens § 6 den Ejendommen paahvilende Tiende af den, der udfører Udstykningsforretningen, fordeles paa de enkelte Parceller i samme Forhold som Hartkornet, og denne Fordeling revideres i Indenrigsministeriet i Forbindelse med Udstykningsforretningen. Forinden en saadan Fordeling har fundet Sted, maa intet Skjøde paa de enkelte Parceller antages til Thinglæsning. Har Fordelingen vel fundet Sted, men Skjødet ikke indeholder nøjagtig Angivelse af den paa Parcellen faldende Andel i Tienden, bliver det at forsyne med Retsanmærkning herom. Ligeledes skal der finde en Fordeling af Tienden Sted, naar Fæstegods omdeles, og Fæstebrevene gives en Paategning herom, der vil være at læse til Thinge i Overensstemmelse med Frdn. 25de Juni 1810 § 13. Ved Tiendens Deling skal Frdn. 25de Juni 1810 § 8 ikke være til Hinder for, at der antages mindre Brøker end 1/4 Skjæppe, dog ikke under 1/4 Fjerdingkar. — (Med Hensyn til disse Bestemmelser har Indenrigsministeriet i et Cirk. af 15de Marts 1862 indskærpet Landinspektørerne at indrette deres Udstykningsberegninger i Overensstemmelse hermed samt derhos, for at sætte Ministeriet i Stand til at paase, at Loven overholdes, foreskrevet, at ethvert Andragende om Approbation paa en Udstyk-

ning skal være ledsaget af Oplysning om, hvorvidt Lov 23de Jan. 1862 er bragt til Anvendelse paa Ejendommen eller ikke. I første Tilfælde maa der produceres en af vedkommende Retsbetjent udfærdiget Attest om Tiendens Størrelse, jfr. Lovens § 8, hvorefter der for denne skal erlægges 12 ß. Er Tienden derimod ikke noteret, er det tilstrækkeligt, at Ejeren eller Landinspektøren efter Forhandling med denne afgiver Erklæring herom, jfr. Indenrigsministeriets Cirk. 12te Marts 1863 Nr. 7 og Justitsministeriets Skr. 22de Marts 1864, hvorefter det ikke kan forlanges, at Retsbetjenten skal udfærdige en saadan Attest for den i Lov 1862 ommeldte Betaling. — Efter Indenrigsministeriets Skr. 14de Aug. 1865 skal en Fordeling ogsaa finde Sted, naar flere særlig skyldsatte Lodder, der staa for samlet Tiende, adskilles. — Med Hensyn til Tiendens Fordeling maa iøvrigt mærkes det ovennævnte Cirk. af 12te Marts 1863, Indenrigsministeriets Skr. 2den Juni 1863 og 4de April 1868, Dep. Tid. S. 334.)

Som ovenfor berørt, maa der ved Fordelingen ikke antages mindre Brøker end 1/4 Fjerdingkar. Med Hensyn hertil er det i Indenrigsministeriets Skr. af 8de Decbr. 1863 udtalt, at den Parcel, der ved Delingen vil faa under 1/4 Fjerdingkar, skal slippe for Tienden, der da lægges paa Hovedparcellen eller den største af Parcellerne, skjøndt det kunde synes at følge af Frdn. 25de Juni 1810 § 8, der ikke er hævet, at Tienden i saa Fald maatte forhøjes til 1/4 Fjerdingkar.

(Endnu maa her mærkes Bestemmelsen i Lov 23de Jan. 1862 § 7, hvorefter Reglen i Frdn. 25de Juni 1810 § 8 om Hovedparcellens Forpligtelse til at hefte for Tienden er hævet for de Tienders Vedkommende, paa hvilke Loven er bragt til Anvendelse, jfr. Indenrigsministeriets Skr. 10de Marts 1869 Dep. Tid. S. 418. Derimod bliver Lov 23de Jan. 1862 uden Indflydelse paa Retsforholdet, naar Ejeren af en Hovedparcel kontraktmæssig har forpligtet sig til uden Regres til Ejerne af Biparcellerne at udrede hele det den tidligere samlede Ejendom paahvilende Tiendevederlag.

For den aarlige Tiendeydelse haves Udpantningsret, Frdn.

8de Jan. 1810 § 29 a og Lov Nr. 36 af 29de Marts 1873 § 1 Nr. 2 og § 7, samt en særegen Fortrinsret i Skyldnerens Bo, jfr. Frdn. 1810 § 29 c og Lov Nr. 51 af 25de Marts 1872 § 32, dog kun for det sidst forløbne Aars Afgift. Det er derhos en Betingelse for Fortrinsrettens Bevarelse, at Fordringen gjøres gjældende inden den næstfølgende St. Hansdag. Lader Tiendetageren Afgiften henstaa længere, bliver den at behandle som enhver anden Gjæld.)

2) Kvægtienden svaredes oprindelig, jfr. D. L. 2—23—2, ligesom Korntienden in natura. Ved Frdn. 7de April 1740 blev det imidlertid bestemt, at der for hvert Føl, Kalv, Lam eller Kid, en Bonde tillagde, samt for ethvert Bistade eller Bisværm skulde erlægges et vist Beløb i Penge, og ved kgl. Indbydelse af 18de Marts 1796 tillodes det, at Foreninger om denne Tiendes Forandring til en fast aarlig Afgift maatte indbefattes i Foreninger om Korntienden. Endelig blev det ved Lov 19de Febr. 1861 bestemt, at Kvægtienden, hvor den endnu svaredes overensstemmende med Frdn. 7de April 1740, jfr. Frdn. 8de Jan. 1810 § 6, skulde forandres til en Afgift i Byg, at betale til Mikkelsdag i Penge efter hvert foregaaende Aars Kapitelstakt, i hvilket Øjemed der for hver Amtsraadskreds nedsattes en Kommission, der have at bestemme Vederlagets Størrelse. (Efter Lovens § 5 skulde en Udskrift af Kommissionens Forretning indsendes til Thinglæsning, og efter Lov 23de Jan. 1862 § 9 skulde vedkommende Retsbetjent, naar denne havde fundet Sted, notere det Fornødne om Vederlagets Størrelse paa vedkommende afgiftspligtige Jordbrugs Konti i Registret til Skjøde- og Panteprotokollerne samt for Fæstesteders Vedkommende paa Registret over Fæstebrevene overensstemmende med Lovens § 5.) Naar dette er skeet, bliver Kvægtienden ved fremtidige Udstykninger af den paagjældende Ejendom at fordele paa samme Maade som Korntienden, Indenrigsministeriets Cirk. 12te Marts 1863 Nr. 6. Er Vederlaget for Kvægtienden ikke fastsat efter Reglerne i Lov 19de Febr. 1861, er Lov 23de Jan. 1862 uanvendelig med Hensyn til samme, jfr. Indenrigsministeriets Skr. 9de Febr. 1864.

3) Smaaredselstienden var, som ovenfor berørt, efter Loven indbefattet under Kvægtienden, men blev ved Frdn. 7de April 1740 udsondret fra samme. Ved Frdn. 8de Jan. 1810 § 7 blev det bestemt, at der som Vederlag for denne Tiende, der svaredes af Gjæs, Høns, Ænder og Grise, skulde ydes en aarlig Afgift af 3 ß af hver Td. Hartkorn, hvilket imidlertid ved Frdn. 17de Juni 1812 § 2 blev forandret derhen, at der skulde svares 1/16 Skjæppe Byg pr. Td. Hartkorn for hver enkelt Tiende (Konge- Kirke- og Præstetiende) altsaa i det Hele 3/16 Skjæppe pr. Td. Hartkorn. Paa denne Tiende er Lov 23de Jan. 1862 uanvendelig, men det er ikke destomindre oftere skeet i Praxis, at den er bleven medtagen ved Konstateringen af Korntienden, saaledes at den er bleven opført med et bestemt Beløb for den samlede Ejendom (ikke pr. Td. Hartkorn). I saa Fald inddrages den nu under den i Lovens § 6 ommeldte Tiendeforbeling i Tilfælde af Ejendommens Udstykning.

4) Smaaredsel. Efter D. L. 2—15—10 skulde Degnen nyde den sædvanlige smaa Redsel, Brød, Kage, Flæsk, Gjæs og Æg, som Bønderne hidtil havde givet. Derimod indeholdt Loven intet Paabud om, at en lignende Afgift skulde ydes til Præsten, men dette er ikke desto mindre paa mange Steder i Henhold til gammel Skik og Brug skeet. — Smaaredslen, der iøvrigt omfattede en Mængde mindre Ydelser, Julerente, Paaskerente, Midsommerrente m. fl., svaredes lige til den nyeste Tid in natura, med ved Lov 19de Febr. 1861 blev det bestemt at den ligesom Kvægtienden skulde forandres til en Afgift i Byg at svare i Penge til Mikkelsdag efter det foregaaende Aars Kapitelstaxt; Lov 23 Jan. 1862 er derhos ogsaa bleven bragt til Anvendelse paa samme.

Hvad iøvrigt angaaer Forholdet mellem Tiendetageren og Tiendeyderne maa her henvises til Lunns Haandbog over det danske Tiendevæsen og Kolderup Rosenvinges Kirkeret 2den Udgave §§ 112—24 og 168.

Anmærkning 1. Paa enkelte Steder svares der foruden de ovennævnte Tiender en saakaldet Fisketiende. Paa denne er Loven af 19de Febr. 1861 uanvendelig, jfr. Kirke- og Undervisningsministeriets Skr. 26de Juni 1862, og den maa derfor vedblivende svares efter gammel Skik og Brug paa hvert enkelt Sted.

Anmærkning 2. De forskjellige Love om Tiendens Afløsning kunde ikke ligefrem overføres paa de i Kongeriget indlemmede tidligere slesvigske Distrikter. Ved Lov 26de Marts 1870 og Nr. 26 af 11te Febr. 1871 er Forholdet i saa Henseende imidlertid blevet ordnet, saa at ogsaa her al Tiendeydelse in natura nu er ophørt.

IV.

Om Jagtretten og navnlig om de i Agerbrugets Interesse med Hensyn til dens Udøvelse givne Bestemmelser.

§ 52.

Om hvem Jagtretten tilkommer.

Tidligere var det meget almindeligt, at Jagtretten paa Landjorden tilkom andre end dem, der ejede Jorden. Ved Souverainitetens Indførelse blev den endog gjort til et Regale, og vistnok skete der allerede tidlig en Forandring heri, idet der i temmelig vidt Omfang indrømmedes Private Jagtret paa deres Ejendomme, jfr. D. L. 5—10 og Frdn. 18de April 1732, men ligesom dette dog ikke gjennemførtes som almindelig Grundsætning, saaledes skete det meget ofte, at Jagtretten, hvor den var bleven forenet med Ejendomsretten over Grunden, atter skiltes fra denne, idet Godsejerne, naar de afhændede deres Bøndergods, i Almindelighed forbeholdt sig Jagtretten paa dette

Først ved Frdn. 20de Maj 1840 blev det udtalt som Hovedregel, at Jagtretten skulde følge Grunden, men ligesom der dog ved selve Frdn. blev gjort en Del Undtagelser herfra

— paa den kongelige Vildtbane, uudskiftede Kjøbstadjorder samt uudskiftede Landsbyjorder, forsaavidt en priviligeret Sædegaardsejer ikke havde Lod i samme, skulde Jagtretten saaledes tilkomme Kongen; paa udskiftede Kjøbstadjorder havde Kommunen Jagtretten o. s. v., Frdn. 1840 §§ 5 og 6 — saaledes skulde de ved tidligere Afhændelser af Bøndergods tagne Forbehold om Jagtretten vedblivende staa ved Magt, og der indrømmedes endog for Fremtiden Godsejerne i temmelig vidt Omfang Ret til at forbeholde sig Jagtretten, naar de solgte deres Bøndergods, Frdn. 1840 §§ 7 og 8. Det var derfor ogsaa lige til den nyeste Tid meget almindeligt, at Jagtretten ikke var forbunden med Ejendomsretten over Grunden. Da denne Ordning imidlertid medførte mange Ulemper navnlig for Agerbruget og gav Anledning til megen Uvillie, udkom Lov 25de Marts 1851 indeholdende adskillige Bestemmelser om Jagten og Afløsningen af Jagtretten. I denne Lovs §§ 5—7 er det bestemt, at, naar Jagtretten paa Enemærke — hvorved forstaaes Jorder, i hvilke kun en Ejer er Lodtager, selv om de ligge i Fællig mellem flere Brugere, i Modsætning til Jorder, der ere i Fællig mellem flere Ejere, Frdn. 1840 § 3 — allerede er eller i Fremtiden bliver forenet med Ejendomsretten over Grunden, kan den ikke mere adskilles fra denne. Overdrages Jorden i Brug til Andre, antages Jagtretten at tilkomme Brugeren, med mindre Ejeren udtrykkelig har forbeholdt sig den, i hvilket Tilfælde han ikke senere kan overdrage den til nogen Trediemand uden at staa Brugeren af Jorden til Ansvar i Tilfælde af Jagtrettens Misligholdelse. Den Ejer, der selv bruger sin Ejendom, kunde efter Lovens § 7 derhos kun overdrage Jagtrettens Udøvelse til en Anden for 1 Aar ad Gangen, men ved Lov 30te Jan. 1861 § 2 er det dog nu blevet ham tilladt at overlade en Anden Jagtretten for sin Besiddelsestid eller for et bestemt Aaremaal, dog ikke over 10 Aar, jfr. Justitsministeriets Skr. Nr. 59 af 23de Marts 1876, hvorefter der maa træffes et Valg mellem de tvende Maader at fastsætte Tiden for Overdragelsen paa.

Hvor Jagtretten paa Enemærke for Tiden enten i Henhold

til Lovgivningen (den kongelige Vildtbane, jfr. Frdn. 20de Maj 1840 § 2, udskiftede Kjøbstadjorder) eller i Henhold til tidligere Overenskomster er skilt fra Ejendomsretten over Grunden, har Loven derhos aabnet Adgang for Grundejerne til at indløse den, saaledes at Vederlaget i Mangel af mindelig Overenskomst fastsættes af en Kommission, om hvis Sammensætning m. v. der gjælder samme Regler som om de Kommissioner, der efter Lov 4de Juli 1850 skulle ordne Spørgsmaal om Afløsning af det af Husmænd og Inderster, forinden Frdn. 27de Maj 1848 udkom, betingede Pligtarbejde. Den faste Formand beskikkes her dog kun for et Tidsrum af 3 Aar ad Gangen, Lov 1851 §§ 1 og 9. Vederlaget skal bestemmes til en saadan aarlig Pengeafgift, som afgiver fuldstændig Erstatning for det Tab i Indtægt, Rettighedens Afstaaelse kan antages at medføre under Hensyn til de Forhold, som have fundet Sted indtil den Tid, da Afløsningen skeer. For Afgiften haves Udpantningsret, jfr. Lov Nr. 36 af 29de Marts 1873 § 1 Nr. 2. Ejeren af Grunden kan til enhver Tid frigjøre sig for Afgiften ved at indbetale dens 25-dobbelte Beløb til den Berettigede, Lovens § 10. — Undtagelsesvis kan ogsaa den Jagtberettigede fordre Jagtretten indløst. Naar han nemlig maa underkaste sig Afløsning af Jagtretten paa Jorder, som have været Dele af et samlet Jordbrug eller ligge i en Bymark, hvor der iøvrigt tilkommer ham Jagtret paa Enemærke over en Andens Grund, kan han efter Lovens § 8 forlange Jagtretten indløst til de øvrige nuværende sammenhængende Bestanddele af samme ældre Grundejendom eller Bymark.

Hvad Jagtretten paa uudskiftede Kjøbstadjorder og Landsbyjorder, der henligge i Fællig mellem Flere, angaaer, tilhører denne nu vedkommende Kommune, der har at bestemme, hvorledes der skal forholdes med dens Udøvelse, Lovens §§ 3 og 4. — Om Jagtretten paa de Klitstrækninger, der fredes af det Offentlige, s. Lov 29de Marts 1867 § 18 og nedenfor § 81 Nr. 7.

Hvad endelig Jagtretten paa Havet, Fjorde og Vige

angaaer, bestemmer Lov Nr. 61 af 1ste April 1871 § 1, at det skal staa Alle og Enhver frit for her at udøve Jagt efter Fugle og andet Vildt, med mindre nogen Privat maatte have Ejendomsret til samme eller Jagten fra ældre Tid har været betragtet som tilkommende den eller de Jagtberettigede paa de tilgrændsende Landstrækninger. Dog kan denne Rettighed ikke udøves fra saadanne Kyststrækninger, hvor Jagten tilkommer en Anden, eller ved Vadning langs med disse (efter en Dom i Ugeskr. for Retsv. 1877 S. 742 derimod nok ved at gaa paa Isen langs disse), lige saa lidt som det er tilladt fra Søen at udøve Jagt ved Skyden ind paa den tilgrændsende Landjord, hvor en Anden har Jagtretten.

Fredningsbestemmelser findes ikke her.

§ 53.

Om de angaaende Jagtrettens Udøvelse gjældende Regler.

Herom haves nu i det Hele Bestemmelserne i Lov Nr. 61 af 1ste April 1871.

Den, der har Jagtretten paa en Ejendom, maa som Regel siges at være berettiget til at tielgne sig alt det Vildt, der findes paa denne, paa hvilken Maade han vil, og at forbyde enhver Anden at bemægtige sig det. Saasnart Vildtet derimod er kommet udenfor Ejendommen, har han mistet al Ret til det, og det selv om han har saaret det paa sin egen Jagtgrund, jfr. Lov 1871 § 16. Den Jagtejeren saaledes tilkommende Ret er imidlertid i Henhold til den nævnte Lov undergiven en Række af Begrændsninger, hvis Øjemed er dels at virke hen til, at Andre saa lidt som muligt forulempes ved Jagtrettens Udøvelse og navnlig, at Agerbruget ikke skades, dels at forebygge, at Vildtbestanden helt ødelægges.

I førstnævnte Henseende mærkes:

1. Selv om en Jordbruger ikke er berettiget til Jagten paa den Grund, han har i Besiddelse, skal det efter Lovens § 2 dog være ham uforment indenfor den paagjældende Ejendoms Grændser at fange, skyde eller paa anden Maade dræbe Rovfugle, Hejrer, Ravne, Skarver, Krager, Raager, Vildgjæs,

Skader, Tornskader og Graaspurve, samt at ødelægge disse skadelige Fugles Reder og Yngel. Herved maa dog bemærkes, at Musevaager og Ugler med Undtagelse af Hornuglen og Sneuglen efter Lovens § 11 skulle fredes til en vis Tid af Aaret. Da disse Rovfugle saaledes ikke kunne henregnes til de Skadeliges Klasse, kunde det synes, at Reglen i § 2 i det Hele burde være uanvendelig med Hensyn til samme, hvilket ogsaa synes at være forudsat under Forhandlingerne paa Rigsdagen, jfr. Folkethingstidende 18⁷⁰/₇₁ S. 5844. Som Loven er affattet, kan dette dog formentlig ikke antages.

Efter Lovens § 2 er det fremdeles enhver Bruger tilladt i sin Gaard og Have paa enhver Maade at fange og dræbe, samt under Jagttagelse af Brandanordningerne at skyde Ildere, Maarer og Ræve. — Fremdeles er det ved Lovens § 3 tilladt Enhver paa de ham tilhørende eller i Brug overladte Jorder at fange Kramsfugle ved at ophænge Doner. Tidligere havde enhver Jordbruger ogsaa Ret til at fange de saakaldte Sangfugle, men dette er nu bortfaldet.

Endelig er der ved Lovens § 4 under visse Omstændigheder tillagt Jordbrugeren Ret til, selv om han ikke er jagtberettiget, at jage og fælde Krondyr, Daavildt og i Tiden fra 12te Septbr. til 1ste Febr. tillige Raavildt, forsaavidt han kan paavise (jfr. Rigsdagstidenden 18⁷⁰/₇₁ Tillæg B S. 1591 og Folkethingstidenden S. 5426 og 5845), at dette gjør ham Skade. Efter bemeldte Paragraf er den Jagtberettigede nemlig forpligtet til at skaffe de ikke jagtberettigede Jordbrugere i sit Jagtdistrikt Fred for det nævnte Vildt, forsaavidt Raavildtet angaaer, dog kun i Tiden fra 12te Septbr. til 1ste Febr. Opfylder han ikke denne Forpligtelse, uagtet Jordbrugeren bevislig dertil har opfordret ham, skal det udenfor den Gaard, hvor Jagtejeren selv boer, være Jordbrugeren uformeent i de nærmeste 3 Maaneder efter saadan Opfordring paa den ham til Brug overladte Grund at jage og fælde Vildtet imod inden 24 Timer at aflevere det fældede Vildt til Jagtejeren, eller, hvis denne ikke boer i Sognet, til en af ham paavist Mand i dette.

I den Jagtret, der saaledes tilkommer enhver Jordbruger uden Hensyn til, om han iøvrigt er jagtberettiget, og som han ogsaa kan udøve ved Andre, jfr. Dom i Ugeskr. for Retsv. 1879 S. 1169, kan der ikke gjøres nogen Indskrænkning ved Kontrakt, Lovens § 5. Overskridelse af Retten straffes som ulovlig Jagt og Jordbrugeren maa bære Ansvaret for den, der udøver Jagten paa hans Vegne, se Folthingstidenden 18⁷⁰/₇₁ S. 6503.

(2. Med de under 1 nævnte Undtagelser er den Jagtberettiget eneberettiget til at bemægtige sig det Vildt, der findes paa hans Jagtgrund. Ligesom der imidlertid gives Dyr, der ansees skadelige for Agerbruget, og som Lovgivningen derfor har givet enhver Jordbruger Ret til at udrydde, saaledes er man paa den anden Side i de senere Aar kommen til det Resultat, at der er andre, navnlig indsektædende Dyr, der gjøre Agerbruget væsentlig Nytte, og hvis Udrydelse det derfor er af Vigtighed at forebygge. I dette Øjemed blev det ved Lov 30te Jan. 1861 § 1 foreløbig for et Tidsrum af 10 Aar forbudt i Tiden fra 1ste Febr. til 1ste Novbr. at fange eller dræbe en stor Del i Loven opregnede Pattedyr og Fugle, og ved Lov 1ste April 1871 § 11 er der nu blevet givet difinitive Bestemmelser herom. Da disse imidlertid ved Loven ere satte i Forbindelse med de om visse Dyrs Fredning i selve Jagtens Interesse givne Bestemmelser, skulle de blive nærmere omtalte sammen med disse.)

Selskabs- og Klapjagt maa ikke afholdes fra 9–4 om Søndagen i Følge af Helligdagsloven

3. Hvad angaaer Forholdet mellem den Jagtberettigede og Ejeren eller Brugeren af den Grund, hvorpaa Jagten udøves, maa fremdeles mærkes Bestemmelserne i Lov 1871 §§ 9 og 10, hvorved den Jagtberettigede i flere Retninger er bleven indskrænket i Udøvelsen af sin Ret i det Tilfælde, at Jagtretten er skilt fra Grunden. Det er ham nemlig efter Lovens § 8 i saa Fald under en Bøde af fra 2—10 Rd. forbudt at drive Jagt paa Sædemarkerne i Tiden fra 1ste Maj og indtil Kornet er mejet og opbundet, dog med Undtagelse af Jagt efter Kronvildt og Daavildt, samt at jage eller søge efter Vildtet i anden Mands Gaard, Have eller dermed i Forbindelse staaende

indhegnede Lystskov. Paa disse Steder kan der følgelig, da Loven ikke har tilladt Jordbrugeren Jagtret her, naar han iøvrigt ikke har den paa sin Grund, slet ikke drives Jagt undtagen efter de ovennævnte skadelige Dyr. — Fremdeles skal den Jagtberettigede erstatte Ejeren eller Brugeren af den paagjældende Ejendom al den Skade, der ved Jagtens Udøvelse tilføjes denne, og dette Erstatningsansvar kan ikke indskrænkes ved nogen Kontrakt, Lovens § 9. Endelig er det ved Lovens § 10 blevet den Jagtberettigede forbudt, paa Grunde, hvor han ikke selv har Brugsretten at nedskyde løsgaaende Hunde og Katte, hvilket efter Frdn. 20de Maj 1840 § 31 i Reglen var ham tilladt. Dog staaer det ham fremdeles frit for at nedskyde løsgaaende Mynder eller Hunde af Mynderacen, der antræffes udenfor Ejerens Gaardsplads og Have. — Med Hensyn til Jægersborg Dyrehave mærkes i saa Henseende Bestemmelserne i Lov 30te Jan. 1861.

Jagtretten kan vedkommende Jagtberettigede iøvrigt udøve selv eller ved Andre, men i sidste Tilfælde maa han sørge for, at Paagjældende kan legitimere sig ligeoverfor Jordbrugeren med Bevis for, at han er berettiget til at jage, jfr. herom Frdn. 20de Maj 1840 § 33 og Jur. Ugeskr. 1864 S. 155.

4. Som Bestemmelser der i ethvert Fald tildels ere givne for at forebygge, at Jagtrettens Udøvelse skal medføre Skade og Ulemper for Andre, maa her endnu nævnes Lov 1871 §§ 6 og 7. Efter den første Paragraf maa ingen under en Bøde af 5—50 Rd. bruge Mynder eller Hunde af Mynderacen til Jagt, med mindre Jagten kan udøves paa et Jagtdistrikt af mindst 200 Td. Hartkorn, og ved § 7 er det forbudt under en Bøde af 5—20 Rd. udenfor Gaardsplads, indhegnet Have eller Dyrehave at indrette Faldgruber, i Gjærder eller tæt (jfr. Rigsdagstidenden $18^{70}/_{71}$ Tillæg B S. 1591 om, at Forbudet ogsaa maa omfatte Saxe, der lægges paa Jorden eller endog nedgraves i den) ved Jorden at opstille Fælder, Saxe eller andre Vildtsnarer, jfr. Ugeskr. for Retsv. 1879 S. 762. Overholdelsen af disse Bestemmelser skal efter Lovens § 19 paasees af det Offentlige.

Ved Siden af, at Lovgivningen saaledes har søgt saavidt muligt at hindre, at Jagtrettens Udøvelse skal medføre Skade og Ulemper for Andre, har den tillige, som ovenfor berørt, havt for Øje i selve Jagtens Interesse at forebygge, at Vildtbestanden ødelægges ved en hensynsløs Udøvelse af Jagtretten.

Herhen høre dels de ovenfor under Nr. 4 omtalte Bestemmelser i Lov 1871 §§ 6 og 7, der ogsaa ere givne i Jagtens Interesse, dels og navnlig Bestemmelserne i Lovens § 11, hvorefter en stor Del Dyr skulle være fredede i Yngletiden. Herefter er det nemlig forbudt i en stor Del af Aaret at fange eller dræbe Raadyr, Harer, Væseler, Grævlinger, Flagermus, Pindsvin og Muldvarpe, samt alle Fugle, der ikke ansees for skadelige (jfr. ovenfor) eller henhøre til Svømmefuglenes Klasse. Dog skulle ogsaa af Rovfuglene Musevaager og Ugler (med Undtagelse af den store Hornugle og Sneuglen) og af Svømmefuglene Maagen og Tranen fredes, men paa den anden Side maa Holtsneppen og Pommerantsfuglen fanges og dræbes til enhver Aarstid. Forbudet mod i Fredningstiden at dræbe Raadyr, Harer, Væseler og Grævlinge gjælder dog kun udenfor Gaarde, Haver og indhegnede Dyrehaver, og Muldvarper kunne til enhver Tid dræbes i Planteskoler, Kunstenge og mindre Jordlodder. Derhos kan Indenrigsministeriet i naturhistoriske Samlingers Interesse indrømme Fritagelse for Overholdelse af Fredningsbestemmelserne.

Den almindelige Fredningstid er efter Loven af 1871 fra 1ste Februar til 12te September; dog skulle Raabukke kun fredes fra 1ste Juli til 12te September og Bekkasiner og Brushøns fra 1ste Februar til 1ste August. Ved Lov Nr. 57 af 24de Maj 1879 er Fredningstiden for Harer bleven udvidet til Tidsrummet fra 1ste Januar til 1ste Oktober og for Agerhøns til Tidsrummet fra 1ste November til 12te September. Urfugle skulle derhos fuldstændig fredes. Bemeldte Lov gjælder dog kun indtil 12te September 1882.

For at sikre Overholdelsen af disse Bestemmelser, er der ved Lovens § 11 fastsat Mulkter fra 1—25 Rd. og i et enkelt Tilfælde (Jagt efter Urfugle og Bekkasiner paa Skoggerpladser)

indtil 50 Rd. for Overtrædelser af dem, og hertil bliver ikke alene at henregne Fangst og Drab af fredede Dyr, men tillige forsætlig Ødelæggelse af deres Yngel og Reder. Herunder kan dog, som det fremgaaer af Forhandlingerne om Loven paa Rigsdagen, jfr. ogsaa dennes § 15, ikke ubetinget indbefattes Indsamling af fredede Fugles Æg, der paa mange Steder drives som et ikke ubetydeligt Erhverv. — Ved Lovens § 12 er det derhos under en Bøde af fra 1—25 Rd. forbudt saavel at sælge som at kjøbe fredede Pattedyr eller Fugle [redacted], og dette Forbud gjælder, selv om Drabet af det paagjældende Dyr ikke har været ulovligt. Dog kan Kjøberen fri sig for Ansvar, naar det Kjøbte har været offentlig falbudt, eller han kan paavise Sælgeren, jfr. Lovens § 13*). Ved Lov Nr. 57 af 24de Maj 1879 § 2 ere Fristerne i Lov 1871 § 12 blevne forandrede saaledes, at Salg i den Tid, Loven gjælder, jfr. ovenfor, kun kan finde Sted fra 2 Dage efter den paagjældende Jagttids Begyndelse til 8 Dage efter dens Udløb. Dog kan Salg af Urfugle finde Sted i Tiden fra 15de August til 1ste April, naar det bevises, at de ere indførte fra Udlandet. — Overtrædelser af de heromhandlede Bestemmelser ere efter Lovens § 19 Gjenstand for offentlig Forfølgning.

Ved Siden af, at Loven saaledes i flere Retninger har begrændset den Jagtejeren tilkommende Ret, har den paa den anden Side givet ham Adgang til at faa den straffet, der gjør Indgreb i den. Bestemmelserne herom indeholdes nu i Lov

*) I Forbindelse hermed maa bemærkes, at Lov 1871 §§ 12 og 13 ogsaa komme til Anvendelse med Hensyn til Kjøb og Salg af Tjurer, Hjerper og Ryper i Tidsrummet fra 6te April til 10de August, for Rypers Vedkommende dog kun, forsaavidt det ikke bevises, at de ere indførte fra Island. Ved Loven af 24de Maj 1879 er fornævnte Tidsrum dog midlertidig blevet forandret til fra 1ste Juni til 20de August.

1ste April 1871 §§ 14—19, jfr. Frdn. 20de Maj 1840 §§ 34 og 35. Med Hensyn hertil bemærkes:

Efter Lovens § 17 skal Enhver, der ubeføjet jager paa Steder, hvor ingen Jagtret tilkommer ham, enten med Skydevaaben eller paa anden Maade, bøde fra 5—50 Rd. Som skjærpende Moment kommer det i Betragtning, om Jagten er udøvet af Flere i Forening eller om Vedkommende forhen har gjort sig skyldig i lignende Forhold. Straffen er ikke betinget af, at der er fældet eller fanget noget Slags Vildt; men er der ved den ulovlige Jagt fanget eller skudt noget af visse i Loven nærmere angivne Arter af Vildt, ifalder Vedkommende en Tillægsbøde af forskjellig Størrelse. Han skal derhos i alle Tilfælde erstatte Værdien af det skudte eller fangne Vildt, forsaavidt dette ikke ufordærvet kan afleveres til den Jagtberettigede. — Efter fornævnte Bestemmelse maa ogsaa Brugeren af den paagjældende Jord straffes, hvis han har overskreden den ham som saadan tilkommende Jagtret, jfr. ovenfor under 1. Det følger imidlertid af Forholdets Natur, at det vil være vanskeligt at faa ham straffet, naar intet Vildt er skudt, hvis han gjør gjældende, at han kun er gaaet paa Jagt efter de i Lovens § 2 ommeldte Dyr. Det Samme gjælder med Hensyn til Fremmede, der maatte være i Følge med ham, hvis han paastaaer, at disse ere indbudne af ham til at deltage i Jagt efter skadelige Dyr, jfr. Ugeskr. for Retsv. 1879 S. 1169. Skulde ellers Nogen paaberaabe sig, at han har jaget efter en ham af Jordbrugeren i Henhold til § 5 meddelt Bemyndigelse, maa han selvfølgelig bevise sin Paastands Rigtighed, og en bagefter af Jordbrugeren i saa Henseende afgiven Erklæring vil formentlig ikke kunne tages for Fyldest.

§ 17 kan kun anvendes, naar det kan godtgjøres, at Vedkommende har jaget. Kan saadant Bevis ikke føres, kan der imidlertid blive Spørgsmaal om Anvendelse af § 16, hvorefter enhver Uvedkommende, der antræffes med Skydevaaben eller med Jagthund paa anden Mands Grund udenfor almindelige Veje, ɔ: Veje, der ere til almindelig Afbenyttelse

uden Hensyn til, om de ere offentlige eller ikke, jfr. Folkethingstidenden 1870/71 S. 5409 og nedenfor § 82 i Slutningen, skal bøde fra 2—10 Rdl. Samme Straf ifalder den, der uden Tilladelse paa en Grund, hvor han ikke har Adgang til Jagts Udøvelse bemægtiger sig noget Slags Vildt, som han har saaret paa sin egen Grund.

Ved Lovens § 15 er der sat en særegen mindre Straf af fra 1—10 Rd. for uden Hjemmel at befatte sig med Fangst af mindre Fugle, navnlig Sangfugle, samt for uberettiget at borttage eller indsamle alle Slags vilde Fugles Æg og Yngel. Sker Indsamlingen paa Steder, hvor Fugle bygge kolonivis, bødes fra 5—20 Rdl. — Endelig er det ved Lovens § 14, saalænge det kongelige Fasaneri bestaaer paa Amager, forbudt Private her at skyde eller fange Fasaner under en Bøde af 15 Rdl. for hver skudt eller fangen Fasan. Dette Forbud gjælder saaledes ogsaa ligeoverfor den, der er jagtberettiget paa den paagjældende Grund. Er det en ikke Jagtberettiget, der har jaget efter Fasaner, maa han iøvrigt kunne drages til Ansvar af den Jagtberettigede i Henhold til § 17; dog vil der vistnok ikke under en saadan Sag kunne paalægges Vedkommende at erlægge nogen Bøde for de skudte Fasaner eller udlevere disse. Han vil kun kunne idømmes den almindelige Mulkt for ulovlig Jagt.

De Sager angaaende Overtrædelser af Jagtloven, der ikke ere Gjenstand for offentlig Forfølgning, skulle efter Lovens § 19 behandles som private Politisager. Overtrædelser af §§ 8 og 10 kunne paatales af vedkommende Jordbruger, ellers er det Reglen, at kun den Jagtberettigede kan anlægge Sag*).

*) Det følger af Forholdets Natur, at der ikke bør kunne være Tale om Jagt paa offentlige Veje, og er der i Henhold til Lov Nr. 21 af 4de Febr. 1871 udstedt en Politivedtægt for det paagjældende Distrikt, vil samme vistnok ogsaa i Reglen indeholde Forbud herimod, saa at den, der jager paa Vejen, kan straffes for Overtrædelse af Vedtægten. Skulde dette imidlertid ikke være Tilfældet, maa Vedkommende vistnok kunne straffes efter Lov 1871 § 17, da han har jaget paa et Sted, hvor ingen Jagtret tilkommer ham, men Spørgsmaalet er, hvem der her kan paa-

Dog kan i det i Lovens § 16 omhandlede Tilfælde ogsaa Jordbrugeren anlægge Sag, hvis den Jagtberettigede ikke vil. Herved maa imidlertid nu mærkes Lov Nr. 53 af 25de Marts 1872 § 8, hvorefter Jordbrugeren ogsaa kan gaa den Vej at faa offentlig Politisag anlagt mod Vedkommende, men Bøden bliver da mindre, jfr. nedenfor § 63. — Med Hensyn til Beviset i de heromhandlede Jagtsager bestemmer Frdn. 20de Maj 1840 § 35, at, naar Nogen af en Jagt- eller anden Opsynsbetjent under Eds Tilbud er anmeldt for saadan Overtrædelse og enten Kjendsgjerning eller andre Omstændigheder tale for, at Overtrædelse af Jagtlovgivningen har fundet Sted, skal den Sigtede, saafremt han benegter Faktum, ved Dom paalægges at værge sig med sin Ed, og hvis han ikke vil aflægge denne, fældes som skyldig. — I de Sager, der forfølges privat, tilfalde Bøderne Sagsøgeren. — I Forbindelse hermed maa endnu mærkes Frdn. 1840 §§ 33 og 34. Herefter er Jordbrugeren berettiget til, hvis han antræffer en Anden end Grundens til Jagt berettigede Ejer eller dennes fast ansatte Jagtbetjent i at udøve Jagt, at fordre, at han skal legitimere sin Berettigelse hertil eller udlevere Gevær, Hund og øvrige medbragte Jagtrekvisiter, indtil de fornødne Beviisligheder tilvejebringes. I sidste Tilfælde skal der derhos gjøres Anmeldelse til Jagtejeren om den passerede Anholdelse. Efter Frdn. 1840 kunde de nævnte Gjenstande eller deres Værdi forbrydes til Anholderen, jfr. § 27, men herom bliver der nu ikke længere Spørgsmaal. Det bliver herefter meget tvivlsomt, hvad Ret Anholderen faaer. Han kan imidlertid neppe holde Gjenstandene

---

tale Sagen. I en Dom i Ugeskr. for Retsv. 1875 S. 29 er det antaget, at en offentlig Vej maa henhøre under det Jagtdistrikt, hvortil de omliggende Grunde høre, saa at den, der har Jagtret paa disse, ogsaa maa kunne paatale ulovlig Jagt paa Vejen. Det skjønnes dog ikke, at dette kan være rigtigt. Hvis der overhovedet kan tales om nogen Jagtberettiget for de offentlige Vejes Vedkommende, synes Vejkommunen at maatte være dette, da samme efter Lovgivningen, jfr. Lov 21de Juni 1867 § 6, betragtes som Ejer af det til en offentlig Vej hørende Terrain, jfr. ogsaa hermed H. R. D. 10de Maj 1848, Schlegel 18⁴⁸/₄₉ S. 137.

tilbage længere, end til han har faaet konstateret, hvem deres Ejermand er, og Betydningen af at fratage Vedkommende Bøssen m. v. maa derfor nu væsentligst søges i, at der derved skaffes et Bevismiddel mod Paagjældende. Efter Frdn.s § 34 tilkommer den heromhandlede Anholdelsesret ikke blot Jordbrugeren og den Jagtberettigede, men ogsaa Enhver, der kan godtgjøre, at han af denne har faaet Ret til at jage paa den paagjældende Grund. Den, der sætter sig til Modværge, saaledes at Anholderen maa bruge Magt, maa tage Skade for Hjemgjæld.

Sager angaaende Overtrædelser af Lov 1871, der forfølges af det Offentlige, behandles som offentlige Politisager. Indeholder Overtrædelsen tillige en Krænkelse af den en Privat efter Loven tilkommende Ret, kan denne fordre Sagen i det Hele behandlet som offentlig, men han kan da ikke gjøre Fordring paa nogen Del af de Bøder, der maatte blive idømte. Paatale efter Loven kan ikke finde Sted, naar et Aar er forløbet, efter at Forseelsen er begaaet.

Til Slutning skal endnu bemærkes, at efter Jagtloven af 1871 kunne ogsaa Børn mellem 10 og 15 Aar straffes for Overtrædelser af Loven. Efter § 18 skulle de nemlig straffes efter Reglerne i Lov 4de Februar 1871 § 6 1ste Stykke og § 14 andet Stykke, hvis det er uden Forældres eller Værgers Vidende, at de have gjort sig skyldige i det paagjældende Forhold. Er det derimod skeet med Forældres og Værgers Villie, blive disse at straffe, som om de selv havde begaaet den ulovlige Handling. Efter Lov 4de Febr. 1871 § 6 1ste Stykke straffes Børnene med Ris, dog ikke over 15 Slag, eller Fængsel indtil 8 Dage. Det maa imidlertid formentlig ogsaa, hvor der er Spørgsmaal om Jagtforseelser, i Lighed med hvad der i fornævnte Lov er foreskrevet med Hensyn til Overtrædelser af Politivedtægter, være en Betingelse for, at Barnet kan straffes, at det tidligere har gjort sig skyldigt i en Jagtforseelse eller at det har udvist en særdeles vanartig Adfærd. Efter

§ 14 2det Stykke kan Sagen, naar Dommeren finder, at Omstændighederne tale for saadan Afgjørelse, sluttes med, at Forældrene erklære sig villige til at tildele Barnet en legemlig Revselse i Hjemmet, efter Omstændighederne under Tilsyn af en ved Politiet Ansat. Da disse Bestemmelser bleve indsatte i Loven, var det Tanken, at alle Jagtforseelser skulde forfølges af det Offentlige, og de synes ganske vist kun ret at passe under denne Forudsætning. Som Lov 1ste April 1871 nu er affattet, synes der imidlertid ikke at kunne være Tvivl om, at de ogsaa maa bringes til Anvendelse, naar Sagen forfølges privat.

Anmærkning. I Forbindelse hermed kan mærkes Bestemmelsen i D. L. 5—9—6, hvorefter Enhver er berettiget til at bemægtige sig Bier, der ere komne ud af Ejermandens Øjesyn, samt Bestemmelserne i D. L. 5—13—5 til 9 om, hvorledes der, naar Ejermanden strax forfølger sine bortfløjne Bier og antræffer dem paa anden Mands Grund, skal forholdes med de i denne Anledning opstaaende Spørgsmaal.

V.

Om Udskiftning eller Ophævelse af Fællesskab med Hensyn til Jordejendomme.

§ 54.

Indledende Bemærkninger.

Det er allerede ovenfor i § 21 omtalt, at Skovene her i Landet tidligere som oftest henlaa i Fællesskab. Dette var imidlertid ikke alene Tilfældet med Skovene, men i det Hele med den største Del af Landets Jorder. Kun Hovedgaardene og enkelte mindre Jordlodder vare fra gammel Tid af afdelte for sig, hvorimod det ellers var Reglen, at de til en Landsby hørende Jorder betragtedes som et Bymændene i Forening tilhørende Hele. Forholdet var da imidlertid ikke ordnet saa=

ledes, at Jorderne dreves under Et og Udbyttet derefter fordeltes mellem Lodtagerne i Fællesskabet efter deres Andel i dette, hvilket ellers i Reglen er Tilfældet, naar Flere i Forening besidde en Ejendom. Landsbyens Jorder vare derimod som oftest delte i 2 Dele, af hvilke den ene, Bymarken, var bestemt til Dyrkning, medens den anden, Overdrevet, bestod af store ofte med Underskov bevoxede Strækninger, der kun benyttedes til Græsning, Lyngslet og Lignende. I Bymarken skulde enhver Lodtager i Fællesskabet have sin bestemte Del anvist, for hvis Dyrkning han selv maatte sørge, og af hvilken han alene fik Udbyttet. Forholdet ordnedes da imidlertid ikke saaledes, at han fik sin Lod udlagt samlet, men Jorderne deltes efter deres Beskaffenhed i forskjellige Strækninger, og i hver af disse Strækninger, de saakaldte Aase, fik hver Bymand en eller flere Agre eller Skifter anviste, saa at de til en Ejendom hørende Jorder kom til at bestaa af en Mængde ofte langt fra hinanden liggende Smaalodder.

Hvad Overdrevet derimod angik, blev dette i Reglen ikke delt mellem Bymændene, men benyttedes af disse i Forening navnlig til Græsning af Kreaturer, saaledes at den enkelte Lodtager kun havde Ret til at lade et til hans Hartkorn svarende Antal Kreaturer græsse paa Overdrevet, jfr. D. L. 3—13—28 og 30 Stundom vare saadanne Overdrev endog i Fællig mellem flere Byer.

Hele denne Ordning maatte nødvendigvis i flere Retninger virke yderst uheldig. Paa Grund af den Maade, hvorpaa Bymarken deltes, var det meget vanskeligt skarpt at afgrændse hver Enkelts Lod, og det kunde derfor ikke undgaaes, at der idelig opstod Stridigheder om Grændserne for de enkelte Lodder. En værre Følge var det imidlertid, at al Fremgang i Agerbruget saa godt som fuldstændig hindredes, idet der ikke kunde være Tale om, at den Enkelte kunde indhegne sine Jorder for sig og gjøre dem til Gjenstand for en mere omhyggelig Drift, men Alle maatte drive deres Jorder paa samme Maade efter en vis almindelig vedtagen Orden. Lovgivningen søgte derfor ogsaa fra Midten af forrige Aarhundrede at faa

Fællesskabet ophævet, og der udkom med dette Formaal for Øje en Række af Love, men Noget af Betydning i saa Henseende udrettedes dog først ved Frdn. 23de April 1781, der vel ikke paabød, at Fællesskabet skulde ophæves, men dog indeholdt saadanne Bestemmelser, at den faktiske Følge er bleven, at de egentlige Agerjorder nu saa godt som overalt ere udskiftede. Ogsaa for Overdrevenes Vedkommende har Udskiftningen havt god Fremgang, men der findes dog endnu rundt omkring en Del Jorder, der henligge til fælles Afbenyttelse for samtlige Bymænd eller dog største Delen af disse, og der bliver derfor endnu ikke sjælden Tale om Udskiftninger i Henhold til Frdn. 23de April 1781. Iøvrigt maa det bemærkes, at det Fællesskab, der saaledes endnu kan finde Sted med Hensyn til Græsningsjorder, Hedestrækninger o. s. v., i ethvert Fald, naar Jorden henligger til fælles Afbenyttelse langt fra medfører de Ulemper, som Fællesskabet med Hensyn til Agerjord, og det er ogsaa heri, at man væsentlig maa søge Grunden til, at det endnu ikke overalt er hævet.

Hvad det indbyrdes Forhold mellem de Flere, der have Del i en saadan Fælleslod, angaaer, haves der vel i Lovgivningen enkelte Bestemmelser, jfr. saaledes D. L. 3—13—28 og 30, men i Reglen vil Forholdet være ordnet ved særegne Vedtægter eller sædvansmæssige Bestemmelser, og der lader sig derfor ikke sige noget Almindeligt herom.

Frdn. 23de April 1781 angaaer alene Udskiftning af Ager- og Engjorder, Tofter, Overdrev og Heder. Foruden med Hensyn til saadanne Ejendomme og Skove, har der fra gammel Tid af ogsaa været Fællesskab med Hensyn til Tørvemoser, om hvis Ophævelse der nu er givet særegne Regler i Lov 30te Decbr. 1858. Endelig finder der ogsaa Fællesskab Sted med Hensyn til Grus- eller Mergelgrave, Damme, Søer og navnlig Gadejord, om hvis Ophævelse der ikke haves særegne Regler i Lovgivningen.

Om Skovs Udskiftning er der allerede talt ovenfor i § 21. I de følgende Paragrafer skal der nærmere tales om Udskiftning af andre Fællesejendomme.

§ 55.

Om Udskiftninger i Henhold til Frdn. 23de April 1781.

Frdn. 23de April 1781 angaaer, som allerede tidligere bemærket, alene Ager- og Engjorder samt Tofter, Overdrev og Heder, der henligge i Fællig, men derimod ikke andre Fællesejendomme. Dog maa det erindres, at Frdn. ogsaa kommer til Anvendelse med Hensyn til Overdrev, der ere bevoxede med Underskov, naar Forholdet ikke er dette, at En ejer Græsningen, en Anden Bevoxningen, jfr. ovenfor § 21. — Fremdeles maa mærkes Bestemmelsen i Lov 30te Decbr. 1858 § 1, hvorefter enhver Lodsejer i nogen Fællesstrækning, hvori der vel findes Tørvejord, men i saa ringe Mængde eller af saa slet Beskaffenhed, at Arealet med større Fordel vil kunne anvendes til Eng, Græsning eller Agerbrug end til Tørveskjær, skal være berettiget til at fordre sig sin Andel udlagt paa den i Frdn. 23de April 1781 med Hensyn til Udskiftning af Ager og Eng foreskrevne Maade. Endelig ansees Frdn. 1781 ogsaa anvendelig med Hensyn til Kjøbstadjorder, der henligge i Fællig, jfr. Skr. af 24de Novbr. 1846.

Med Hensyn til alle de heromhandlede Fællesejendomme gjælder den Regel, at enhver i Fællesskabet Lodtagen, hvor ringe end den ham tilhørende Andel er, er berettiget til at fordre, at Fællesskabet for hans Vedkommende skal ophæves, saaledes at han faaer sine Jorder samlede paa 1, 2 eller højst 3 Steder, og de øvrige Lodsejere skulle, uagtet de maaske selv ville forblive i Fællesskab, deltage i de ved Udskiftningen foranledigede Omkostninger, Frdn. 1781 §§ 2, 3 og 15. Enhver Overenskomst om at blive i Fællesskabet er uforbindende, og nyt Fællesskab maa ikke indføres, Frdn.s §§ 25 og 34.

Disse Bestemmelser have, som allerede i forrige Paragraf bemærket, ført til, at det nu kun er undtagelsesvis, at der finder Fællesskab Sted med Hensyn til de heromhandlede Ejendomme. Navnlig vil det meget sjældent være Tilfældet, at en hel Byes Jorder endnu henligge i Fællig, hvorimod

dette i Reglen kun vil omfatte enkelte Overdrevs- og Hedelodder. I det Følgende skulle derfor ogsaa kun de Bestemmelser i Frdn. 1781, der kunne komme til Anvendelse paa Opløsningen af et Fællesskab med Hensyn til saadanne Lodder, nærmere omtales, medens der iøvrigt henvises til Ingerslevs „Haandbog for Landvæsenskommissærer“ S. 296 og flg.)

Her maa da først forudskikkes den Bemærkning, at det i det Hele maa staa Lodsejerne frit for at enes mellem sig selv indbyrdes om, hvorledes Opløsningen af Fællesskabet skal finde Sted uden Hensyn til de herom i Frdn. 1781 givne Regler, jfr. Frdn.s § 25 og Lov 30te Decbr. 1858 § 10. — Kun naar en Præst, Degn eller anden Beneficiarius har Andel i Fælleslodden, skulle Frdn.s Bestemmelser nøje følges, med mindre vedkommende overordnede Autoritet samtykker i, at Afvigelser finde Sted, jfr. Frdn.s § 25. De Regler, der i det Følgende skulle fremstilles, ere saaledes i deres Helhed kun anvendelige, forsaavidt Parterne ikke kunne enes om en anden Fremgangsmaade.

Det Første, den, der ønsker Fællesskabet ophævet, vil have at gjøre, er da at engagere en Landinspektør (jfr. ovenfor § 3 og Frdn. 25de Juni 1810 § 11) til at udføre Udskiftningen. Ved dennes Foretagelse bliver der at skjelne mellem, om Lodden, hvilket vil være det Almindelige, henligger til fælles Afbenyttelse eller allerede er delt mellem Lodsejerne, jfr. forrige Paragraf. I første Tilfælde har Landinspektøren at indlede Forretningen med at foretage en Opmaaling for at faa Loddens geometriske Areal at vide og dens Grændser nøje bestemte, samt forfatte et Kort over Lodden, Frdn.s § 5. Naar dette er skeet, skal der derefter i Henhold til Frdn.s § 6 strax forfattes en foreløbig Delingsplan, indeholdende en omtrentlig Angivelse af, hvor enhver af Lodsejerne skal have sin Del udlagt; men da en saadan Plan navnlig ved de Udskiftninger, hvorom der her er Tale, i Virkeligheden aldeles ingen Betydning vil faa, bør Landinspektøren altid søge at faa Lodsejerne til at frafalde den. Forinden den endelige Udskiftning kan finde Sted, maa der derimod finde en Taxation eller Bonitering

af hele Lodden Sted, hvilken bliver at foretage af de i Lov 4de Juli 1850 ommeldte faste Jordboniteringsmænd. Naar Loddens boniterede Areal saaledes er udfundet, bliver det dernæst at udregne, hvor stor en Del af samme der skal tillægges enhver af Lodsejerne. Ved Bestemmelsen heraf bliver efter Frdn. 1781 § 15 muligen existerende Domme, Foreninger eller andre lovlige Adkomster, hvorved Lodsejernes Andel i Fælliget nærmere bestemmes, at lægge til Grund; men i Mangel heraf bestemmes hver enkelt Lodsejers Andel efter den ham tilkommende Græsningsret til visse Høveders Paaslag paa Overdrevet i Forhold til hele dettes Indhold.

Naar det saaledes er udfundet, hvor stor en Del der skal tillægges hver Lodsejer, skrides der til den endelige Deling, hvorved det bliver at iagttage, at Enhver saavidt muligt faaer sine Jorder udlagte samlede eller dog kun paa 2 højst 3 Steder. De enkelte Lodder afsættes derpaa saavel i Marken som paa Kortet, og erklære Lodsejerne sig da tilfredse med Forretningen, bliver Fælleslodden Hartkorn at fordele paa de enkelte Parceller i Forhold til disses boniterede Areal, hvorefter den hele Forretning indsendes til Indenrigsministeriet til Revision og Notering i Matrikulen.

(Det er i det Foregaaende forudsat, at alle Lodsejerne ønske Fællesskabet hævet. Er dette ikke Tilfældet, blive iøvrigt i det Hele samme Regler at iagttage, kun at man indskrænker sig til, efter at Boniteringen af hele Lodden har fundet Sted, at udregne, hvor stor en Del der skal tilkomme de Lodsejere, der have ønsket Udskiftning, udlægge disses Lodder særlig i Marken og paa Kortet og paalægge dem særligt Hartkorn. Den øvrige Del af Lodden bliver da henliggende i Fællig mellem de øvrige Lodsejere.

Som berørt, vil det vistnok være det Almindelige, at de heromhandlede Ejendomme henligge til fælles Afbenyttelse. Det kan imidlertid tænkes, at Forholdet er ordnet paa lignende Maade som i sin Tid med Hensyn til den egentlige Bymark, altsaa saaledes, at hver Lodsejer har sine bestemte Parter af Fælliget, som han selv driver, og af hvilke han alene faaer

Udbyttet. I saa Fald kommer en Del af de om Bymarkernes Udskiftning gjældende særlige Regler til Anvendelse. Der maa da skjelnes mellem, om alle eller kun nogle enkelte af Lodsejerne ville have Fællesskabet opløst. I første Tilfælde maa der, ligesom ellers finde en Opmaaling og Bonitering Sted af den hele Lod, men ved Siden heraf maa der derhos foretages en Opmaaling af hver enkelt Lodsejers Part for sig, hvorhos dennes boniterede Areal særlig maa udregnes af Landinspektøren, for at man kan komme til nøjagtig Kundskab ikke alene om dens geometriske Størrelse, men tillige om dens Godhed i Forhold til de øvrige Parter. Ved den endelige Deling maa det nemlig iagttages, at hver enkelt Lodsejer ikke alene faaer lige saa megen Jord, men tillige lige saa god Jord, som han tidligere havde, eller Vederlag herfor, jfr. Frdn.s § 4. — Skal Udskiftningen derimod kun omfatte enkelte Lodder, bliver der ved Siden af den almindelige Opmaaling og Bonitering*) kun at foretage en speciel Opmaaling og Bonitering af de Lodsejeres Parter, der ønske Udskiftningen, samt af de Jorder, hvormed disse Parter skulle mageskiftes, for at de Paagjældende kunne faa deres Jorder samlede. — Iøvrigt maa det bemærkes, at det vistnok meget ofte, naar en Fælleslod faktisk er delt mellem Lodsejerne, vil stille sig saaledes, at der egentlig ikke længere existerer noget Fællesskab, idet Lodsejerne indbyrdes have forenet sig om at ophæve dette og kun undladt at faa Delingen formelt berigtiget. Skulde dette være Tilfældet, vil der selvfølgelig ikke være at forfatte nogen Delingsplan, men Landinspektørens Virksomhed vil indskrænke sig til, efter at Opmaalingen og Boniteringen har fundet Sted, at paaligne de Lodder, der skulle udsondres, særligt Hartkorn.

*) I det heromhandlede Tilfælde skulde der efter Frdn. 1781 kun finde en Bonitering Sted af de Lodsejeres Parter, der ønskede Udskiftningen, og de Jorder, hvormed disse Parter skulde magelægges. Da imidlertid de udenfor Bymarken liggende Fællesjorder, om hvis Udskiftning her nærmest er Tale, ved den nye Matrikul ere ansatte til særligt Hartkorn, der ved Udskiftningen maa fordeles, vil det af Hensyn hertil som oftest blive nødvendigt at lade hele Lodden bonitere.

Har en Lodsejer tidligere indtaget en Del af et til fælles Afbenyttelse henliggende Overdrev uden dog helt at være udtraadt af Fællesskabet, skal det udtagne Areal i Reglen ikke inddrages under Udskiftningen, men Vedkommende beholde det og kun lide Afkortning for det ved Bestemmelsen af hans Andel af Fælliget. Ved Fastsættelsen af Afkortningens Størrelse bliver der da ikke at tage Hensyn til Loddens nuværende Værdi, men alene til dens Værdi som Overdrevslod. Ansees det imidlertid nødvendigt for at tilvejebringe en ordentlig Deling af Overdrevet, kan en saadan Lod dog medtages, men der bliver da ved Bestemmelsen af den Del af Overdrevet, der skal tillægges vedkommende Lodsejer, at tage Hensyn til Loddens nuværende Godhed, for at han ikke skal miste Frugterne af det paa dens Opdyrkning anvendte Arbejde, Frdn. 1781 § 17, jfr. § 5.

Endnu maa her mærkes Bestemmelsen i Slutningen af Lov 30te Decbr. 1858 § 1, hvorefter der ved Udskiftningen af de i Paragrafen ommeldte Fællesstrækninger, forsaavidt der i samme findes nogen egentlig Tørvemose, om fornødent skal udlægges tilstrækkeligt Sætterum for denne.

Naar en Fælleslod udskiftes, maa der tillige træffes Bestemmelse om Gangen af de Veje og Stier, der allerede gjennemskjære Lodden. I saa Henseende bestemmer Frdn. 1781 § 9, at en Landevejs Retning ikke maa forandres for at lette Udskiftningen, men at det derimod skal være tilladt at omlægge Biveje, naar disse derved ikke altfor meget forlænges, jfr. ogsaa Frdn. 13de Decbr. 1793 § 12. Det er imidlertid meget tvivlsomt, om en saadan Forlæggelse nu i noget Tilfælde kan finde Sted uden vedkommende kommunale Bestyrelses Samtykke.

Ved Udskiftningen maa Landinspektøren fremdeles paase, at de nødvendige nye Veje til de enkelte Lodder udlægges, samt at Vandsteder ikke aflukkes, med mindre andre tilvejebringes, jfr. Frdn. 1781 §§ 9 og 17 samt Frdn. 13de Decbr. 1793 § 12.

Om den Landinspektørerne for de heromhandlede Forretninger tilkommende Godtgjørelse indeholdes nærmere Regler i

Frdn. 1781 §§ 27 og 33 og 7de Juli 1810. Højere Betaling end den her fastsatte maa ikke kræves. — Fremkommer der Klager over Landinspektørernes Regninger, afgjøres disse af Indenrigsministeriet, Frdn. 1781 § 29.

Det er i det Foregaaende forudsat, at det er Landinspektøren, der har at lede hele Sagen og søge at faa de i Fællesskabet Interesserede til at enes om dets Opløsning og Maaden, hvorpaa dette skal ske. Det maa imidlertid bemærkes, at Frdn. 1781 egentlig forudsætter, at Landvæsenskommissionen skal være med paa ethvert Trin af Sagen og da navnlig ved Delingsplanens Fastsættelse; men i Praxis har man dog altid opfattet Forholdet saaledes, at der kun er en Nødvendighed for Landvæsenskommissionens Medvirkning, naar nogen af Parterne forlanger det, eller der opstaaer Uenighed mellem dem, som Landinspektøren ikke kan bilægge. Efter Frdn. 1781 §§ 31 og 32 maa Parterne nemlig i Reglen ikke gaa til Domstolene, naar der opstaaer Tvistigheder i Anledning af en Udskiftning, hvorimod disse skulle afgjøres af Landvæsenskommissionen. — Kun i et Tilfælde er der i saa Henseende gjort en Undtagelse. Efter Frdn.s § 4, jfr. § 15, og Lov 30te Decbr. 1858 § 11 kan Landvæsenskommissionen nemlig ikke afgjøre Spørgsmaal om, hvorvidt en Mand overhovedet har Andel i Fælliget, eller om, hvor stor hans Andel er, ɔ: egentlige Ejendomstrætter. Opstaaer der en saadan, har Landvæsenskommissionen, hvis den ikke kan forlige Parterne eller faa dem til at underkaste sig Kommissionens Afgjørelse, kun at udtale sig om, hvorvidt Udskiftningen uagtet den saaledes stedfindende Uenighed skal nyde Fremme, eller om Sagen skal henvises til Domstolene og Udskiftningen udsættes, indtil disse have afgjort Tvisten, jfr. ovenfor § 5 f i Slutningen og Overlandvæsenskommissionskjendelse i Ugeskr. for Retsv. 1874 S. 981. Efter Frdn. 1781 skulde Landvæsenskommissionens Kjendelse herom altid indbringes for Rentekammeret, der da forelagde Kongen Sagen til endelig Afgjørelse. Dette er imidlertid nu forandret ved Lov 30te Decbr. 1858, hvorefter den afgivne Kjendelse kun vil kunne forandres af Overland-

væsenskommissionen (jfr. fornævnte Kjendelse), om hvis Indblanding i Sagen der alene vil kunne blive Tale, naar nogen af Parterne begjærer det. Med den her nævnte Undtagelse har Landvæsenskommissionen derimod som sagt Afgjørelsen af alle Stridigheder i Anledning af en Udskiftning, saaledes: om der overhovedet foreligger et Fællesskab, om Frdn. 1781 kan bringes til Anvendelse paa samme, jfr. Lov 30te Decbr. 1858 § 1, om hvilken Basis der skal vælges for Delingen, jfr. Frdn. 1781 § 15, Lov 30te Decbr. 1858 § 1 og Indenrigsministeriets Skr. af 2den Juli 1861 ad Nr. 5, Delingsplanens Hensigtsmæssighed o. s. v. Efter Frdn. 1781 § 32 synes det endog, at alle Spørgsmaal, der, efter at Udskiftningen er foretagen, senere maatte opstaa om, hvad der ved denne er bestemt, skulle afgjøres af Landvæsenskommissionen; men ligesom dog de herhenhørende Udtryk i Loven: Tvistigheder, „der angaa en iværksat og paaanket Deling", ere meget uklare, saaledes synes Domstolene heller ikke at ville godkjende en saadan Opfattelse, jfr. navnlig tvende Domme i H. R. T. for 1863 S. 49 og 619, se derimod Overlandvæsenskommissionskjendelse i Ugeskr. for Retsv. 1876 S. 1001.

Som ovenfor berørt, skulle Omkostningerne ved en Udskiftning afholdes af alle Lodsejerne i Forening, uden Hensyn til om de ønske Udskiftningen eller ikke. En Undtagelse i saa Henseende maa dog gjøres, forsaavidt en af Parterne har foranlediget en unødig Udgift ved en ugrundet Klage. Fremdeles maa mærkes Bestemmelserne i Frdn. 1781 § 29, hvorefter den Landinspektør, der ved Opmaalingen o. s. v. har begaaet en Fejl, maa erstatte de Udgifter, der foranlediges ved at lade Opmaalingen o. s. v. undersøge og bedømme ved en anden Landinspektør.

Anmærkning. Som ovenfor berørt, var det en af Ulemperne ved det tidligere Fællesskab med Hensyn til den egentlige Bymark, at det ofte var meget vanskeligt nøje at afgrændse hver enkelt Bymands Lod, hvorfor der idelig opstod Tvistigheder om Grændseskjel o. s. v. Naar Udskiftningen fandt Sted, maatte alle saadanne Spørgsmaal imidlertid finde deres Afgjørelse, og det blev derfor af særlig Interesse at sikre

Beviset for, hvad der var bestemt ved Udskiftningen. Dette anerkjendtes ogsaa fra Lovgivningens Side, og det blev i dette Øjemed ved Frdn. 1781 § 33 bestemt, at alle Udskiftningen vedrørende Kort og andre Dokumenter skulde udfærdiges i 2 Exemplarer, af hvilke det ene skulde leveres den største Lodsejer, medens det andet skulde indsendes til Rentekammeret for der at opbevares. Der skulde følgelig i Ministeriernes Archiv findes en fuldstændig Samling af alle Udskiftningsforretninger, men faktisk er dette dog langtfra Tilfældet, og da nu meget ofte det Exemplar, der skulde bero hos første Lodsejer, er forsvundet, er det ikke sjældent aldeles umuligt bestemt at faa oplyst, hvad der i sin Tid er passeret ved en By's Udskiftning.)

(§ 56.

Om Udskiftning af Tørvemoser.

Om en Lod, hvori der findes Tørvejord, forsaavidt der bliver Spørgsmaal om dens Udskiftning, skal betragtes som en Tørvemose eller ikke, vil efter Lov 30te Decbr. 1858 §§ 1 og 2, jfr. forrige §, komme til at bero paa, om den bedst egner sig til at benyttes til Tørveskjær, eller om den med større Fordel vil kunne anvendes til Eng, Græsning eller Agerbrug. I Mangel af mindelig Forening bliver Spørgsmaalet herom at afgjøre af Landvæsenskommissionen.

Hvad iøvrigt Fællesskabet med Hensyn til Tørvemoser angaaer, vil dette, ligesom Fællesskabet med Hensyn til Skove, kunne fremtræde under forskjellige Former, idet enten Nogle udelukkende have Ret til Tørveskiær, medens hele Græsningsretten tilkommer Andre, eller alle Lodtagerne have Ret baade til Tørveskjær og til Græsning, eller Nogle have Ret til begge Dele, Andre kun henholdsvis til Tørveskjær eller Græsning. Den, der har Ret til begge Dele, kan derhos stundom have denne i forskjelligt Forhold for Tørveskjærets og for Græsningens Vedkommende. Hvad iøvrigt Forholdet mellem de flere i Tørvemosen Lodtagne angaaer, kan det ligesom ved

ledes, at Jorderne dreves under Et og Udbyttet derefter fordeltes mellem Lodtagerne i Fællesskabet efter deres Andel i dette, hvilket ellers i Reglen er Tilfældet, naar Flere i Forening besidde en Ejendom. Landsbyens Jorder vare derimod som oftest delte i 2 Dele, af hvilke den ene, Bymarken, var bestemt til Dyrkning, medens den anden, Overdrevet, bestod af store ofte med Underskov bevoxede Strækninger, der kun benyttedes til Græsning, Lyngslet og Lignende. I Bymarken skulde enhver Lodtager i Fællesskabet have sin bestemte Del anvist, for hvis Dyrkning han selv maatte sørge, og af hvilken han alene fik Udbyttet. Forholdet ordnedes da imidlertid ikke saaledes, at han fik sin Lod udlagt samlet, men Jorderne deltes efter deres Beskaffenhed i forskjellige Strækninger, og i hver af disse Strækninger, de saakaldte Aase, fik hver Bymand en eller flere Agre eller Skifter anviste, saa at de til en Ejendom hørende Jorder kom til at bestaa af en Mængde ofte langt fra hinanden liggende Smaalodder.

Hvad Overdrevet derimod angik, blev dette i Reglen ikke delt mellem Bymændene, men benyttedes af disse i Forening navnlig til Græsning af Kreaturer, saaledes at den enkelte Lodtager kun havde Ret til at lade et til hans Hartkorn svarende Antal Kreaturer græsse paa Overdrevet, jfr. D. L. 3—13—28 og 30 Stundom vare saadanne Overdrev endog i Fællig mellem flere Byer.

Hele denne Ordning maatte nødvendigvis i flere Retninger virke yderst uheldig. Paa Grund af den Maade, hvorpaa Bymarken deltes, var det meget vanskeligt skarpt at afgrændse hver Enkelts Lod, og det kunde derfor ikke undgaaes, at der idelig opstod Stridigheder om Grændserne for de enkelte Lodder. En værre Følge var det imidlertid, at al Fremgang i Agerbruget saa godt som fuldstændig hindredes, idet der ikke kunde være Tale om, at den Enkelte kunde indhegne sine Jorder for sig og gjøre dem til Gjenstand for en mere omhyggelig Drift, men Alle maatte drive deres Jorder paa samme Maade efter en vis almindelig vedtagen Orden. Lovgivningen søgte derfor ogsaa fra Midten af forrige Aarhundrede at faa

Fællesskabet ophævet, og der udkom med dette Formaal for Øje en Række af Love, men Noget af Betydning i saa Henseende udrettedes dog først ved Frdn. 23de April 1781, der vel ikke paabød, at Fællesskabet skulde ophæves, men dog indeholdt saadanne Bestemmelser, at den faktiske Følge er bleven, at de egentlige Agerjorder nu saa godt som overalt ere udskiftede. Ogsaa for Overdrevenes Vedkommende har Udskiftningen havt god Fremgang, men der findes dog endnu rundt omkring en Del Jorder, der henligge til fælles Afbenyttelse for samtlige Bymænd eller dog største Delen af disse, og der bliver derfor endnu ikke sjælden Tale om Udskiftninger i Henhold til Frdn. 23de April 1781. Iøvrigt maa det bemærkes, at det Fællesskab, der saaledes endnu kan finde Sted med Hensyn til Græsningsjorder, Hedestrækninger o. s. v., i ethvert Fald, naar Jorden henligger til fælles Afbenyttelse langt fra medfører de Ulemper, som Fællesskabet med Hensyn til Agerjord, og det er ogsaa heri, at man væsentlig maa søge Grunden til, at det endnu ikke overalt er hævet.

Hvad det indbyrdes Forhold mellem de Flere, der have Del i en saadan Fælleslod, angaaer, haves der vel i Lovgivningen enkelte Bestemmelser, jfr. saaledes D. L. 3—13—28 og 30, men i Reglen vil Forholdet være ordnet ved særegne Vedtægter eller sædvansmæssige Bestemmelser, og der lader sig derfor ikke sige noget Almindeligt herom.

Frdn. 23de April 1781 angaaer alene Udskiftning af Ager- og Engjorder, Tofter, Overdrev og Heder. Foruden med Hensyn til saadanne Ejendomme og Skove, har der fra gammel Tid af ogsaa været Fællesskab med Hensyn til Tørvemoser, om hvis Ophævelse der nu er givet særegne Regler i Lov 30te Decbr. 1858. Endelig finder der ogsaa Fællesskab Sted med Hensyn til Grus- eller Mergelgrave, Damme, Søer og navnlig Gadejord, om hvis Ophævelse der ikke haves særegne Regler i Lovgivningen.

Om Skovs Udskiftning er der allerede talt ovenfor i § 21. I de følgende Paragrafer skal der nærmere tales om Udskiftning af andre Fællesejendomme.

navnlig for Hartkornets Vedkommende vil være det Almindelige, er særlig skyldsat. Ved Skyldsætningen lægges de ved Græsningens Taxation paa de enkelte Taxtstykker satte Boniteringstaxter, jfr. ovenfor, til Grund. Da Mosens Bonitering saaledes kun har Betydning ved Hartkornsansættelsen, kunde det synes, at den burde undlades i de Tilfælde, hvor ingen særlig Skyldsætning skal finde Sted, jfr. Bekjg. 1859 III., men herom indeholder denne dog Intet. — Foruden Ordningen af den egentlige Udskiftning skal Delingsplanen ifølge § 5 i Lov 1858 tillige indeholde de fornødne Regler om a) Vandets Afledning og Afbenyttelse, b) Vej og Adgang saavel til Mosen, som til de enkelte Parter i samme, c) Sætterum for enhver Lodtager i Mosen og d) Fred paa Mosen i Tørveskjæringstiden.

Fra den i det Foregaaende opstillede Regel, at enhver Lodsejer skal have en Lod udlagt, hvori han bliver eneberettiget saavel til Tørveskjæret som til Græsningen, er der dog ved Lov 1858 § 6 2det Stykke gjort en Undtagelse for det Tilfælde, at Andre end de Tørveskjærsberettigede have den hele Græsningsret i Mosen. I saa Fald kan der nemlig ikke uden alle Vedkommendes Samtykke finde Magelæg Sted mellem Tørveskjær og Græsning, og det vil følgelig, naar et saadant Samtykke ikke kan opnaaes, være nødvendigt, at der forsaavidt vedbliver at finde et Fællesskab Sted, som En maa blive græsningsberettiget i en Lod, hvori en Anden har Ret til Tørveskjæret. Der kan derfor i saa Fald kun finde en Udskiftning Sted indenfor hver Klasse af Lodtagere for sig, saaledes at enhver af de til Tørveskjæret Berettigede faaer en Lod udlagt, i hvilken han alene er berettiget til Tørveskjæret, og enhver af de Græsningsberettigede en Lod, hvori han faaer udelukkende Ret til Græsning. I Virkeligheden maa der da foretages 2 Udskiftninger, saaledes at Udskiftningen af Græsningen udføres overensstemmende med Reglerne i Frdn. 1781, Udskiftningen af Tørveskjæret derimod efter Reglerne i Lov 30te Decbr. 1858, dog selvfølgelig saaledes, at der

ikke tages noget Hensyn til Græsningens Pengeværdi, jfr. Bekjg. 1859 III.

Endnu maa her mærkes Bestemmelsen i Lov 1858 § 5 i Slutningen, hvorefter Udskiftningen af en Mose, der enten helt omsluttes af anden Mands Jorder, eller i hvilken Andre end de, der eje Tørvemassen, have den hele Græsningsret, ikke skal give Ret til paa de af Fællesskabet udgaaede Tørvelodder at opføre Bygninger til Beboelse.

Da den ved Lov 30te Decbr. 1858 og Bekjg. 19de Juli 1859 foreskrevne Fremgangsmaade er meget kostbar, er det ved den nævnte Bekjendtgjørelse paalagt Landinspektøren ved given Lejlighed at tilraade Parterne overensstemmende med Lovens § 8 at indgaa Forening om en mindre bekostelig Fremgangsmaade.)

§ 57.

Om Udskiftning af Gadejord og andre lignende Fælleseiendomme.

Om Udskiftningen af de heromhandlede Ejendomme, jfr. ovenfor § 54, haves ingen Bestemmelser i Lovgivningen, og det er derfor i Praxis antaget, at Udskiftning, forsaavidt der overhovedet vil kunne blive Spørgsmaal om en saadan, ikke kan finde Sted, med mindre alle Lodsejere derom ere enige, jfr. navnlig Rentek. Skr. 31te Marts og 28de April 1838. Hvad flere af de heromhandlede Ejendomme og da navnlig Gadejord angaaer, maa det iøvrigt bemærkes, at det egentlig er mindre korrekt at betegne dem som Fællesejendomme, idet de snarere maa stilles i Klasse med Veje og Lignende, der henligge til Afbenyttelse for Alle og Enhver. Saaledes ere Gadejorderne ogsaa i sin Tid blevne betragtede ved Matrikuleringen, idet de ved denne bleve aldeles forbigaaede. Det stiller sig herefter meget tvilsomt, hvem der egentlig kan ansees berettiget til at disponere over dem, og der kunde vistnok anføres en Del for at betragte dem som Kommunens Ejendom. (Dette antages imidlertid ikke fra Administrationens Side, jfr. Indenrigsministeriets Skr. 6te Juli 1854 og Lov

27de Januar 1852 § 5 om Domæneejendommes Afhændelse synes ogsaa at gaa ud fra en anden Forudsætning. Efter fornævnte Skr. samt Skr. af 17de Marts 1849 og Nr. 53 af 27de Marts 1876 er det Bylauget, der har Ret til at disponere over Gadejorden, jfr. ogsaa Jur. Ugeskr. 1848 S. 917, 1862 S. 475 m. fl. se derimod Ugeskr. for Retsv. 1875 S. 1124, men det maa dog bemærkes, at det ved denne Rets Udøvelse maa paasees, at man ikke tilsidesætter en offentlig Interesse, og at Sogneraadet utvivlsomt maa være berettiget til at føre Tilsyn hermed, jfr. Domme i Ugeskr. for Retsv. 1875 S. 147 og 1877 S. 1158, se ogsaa Kanc. Skr. 4de Novbr. 1845. Overgaaer Gadejorden i privat Eje, bliver den, som ovenfor i § 6 omtalt, at ansætte til Hartkorn.

VI.

Om Hegn.

§ 58.

Om Forpligtelsen til at rejse Hegn.

Allerede i Chr. d. 5tes Lov fandtes der vel en Del Bestemmelser om Markers Indhegning, men dels vare disse meget ufuldstændige, dels fulgte det, som ovenfor i § 54 berørt, af det bestaaende Fællesskab med Hensyn til Jorderne, at der vanskelig kunde blive Tale om, at den enkelte Lodsejer kunde indhegne sin Andel i Fælliget og derved skaffe sig Fred paa sine Jorder. Efterhaanden som Udskiftningerne bleve almindeligere, blev imidlertid Manglen af en hensigtsmæssig Hegnslovgivning mere følelig, og det varede da heller ikke længe, efter at Frdn. 23de April 1781 var udkommen, inden Regjeringen rettede sin Opmærksomhed herpaa. Under 29de Oktbr. 1794 blev der nemlig givet en Frdn., der nøjagtig ordnede de herhenhørende Forhold. Ved Lov 6te Marts 1869*) er nu

*) Denne Lov gjælder ikke for Kjøbenhavn. Ved Lov Nr. 14 af 27de Jan. 1872 er der imidlertid i det Hele blevet givet lignende Regler for denne.

imidlertid denne Frdn., forsaavidt den omhandler Hegn, bleven hævet, og en Række nye og mere tidssvarende Bestemmelser blevne givne om denne Materie.

I bemeldte Lovs § 3, der indeholder Hovedreglen om Hegnspligten, bestemmes det, at enhver Jordbruger er pligtig til, naar den paastødende Nabo forlanger det, mod ham at sætte og vedligeholde halvt lovligt Hegn. Fra den Regel er der dog ved selve §en gjort en Undtagelse, idet efter samme Bestemmelsen efter Frdn. 9de Juli 1817 § 6 vedblivende skal staa ved Magt. Herefter er den Jordbruger, hvis Lod har en saa uforholdsmæssig Længde mod dens Brede eller i Almindelighed en saa ufordelagtig Figur, at mer end 1/10 af dens Indhold vilde gaa bort til Hegn og Grøft, hvis den skulde hegnes rundt, fritagen for Forpligtelsen til at deltage i nyt Hegns Rejsning. Denne Regel gjælder dog kun, forsaavidt den paagjældende Lod er udlagt, før Frdn. 1817 udkom, med mindre det godtgjøres, at der har været den højeste Nødvendighed for at give Lodden dens uheldige Form. I Slutningen af §en hedder det derefter: De Tvistigheder som herom maatte opkomme, blive af Landvæsenskommissionen at paakjende". Efter en Dom i Jur. Ugeskr. 1849 S. 293 skal denne sidste Bestemmelse kun have Hensyn til Spørgsmaal om vedkommende Lodsejer uden Nødvendighed ved Udskiftning eller Udstykning har ladet sig udlægge en Lod med en uheldig Figur, og det skulde saaledes være Domstolenes Sag at afgjøre, hvorvidt Frdn.s Betingelse for Fritagelse for Hegnspligten, at 1/10 af Loddens Areal vilde medgaa til Hegnet med Grøft, er tilstede jfr. ogsaa Ingerslevs „Haandbog for Landvæsenskommissærer" S. 369 og nærværende Værks 1ste Udgave S. 285 En Overlandvæsenskommissionskjendelse i Ugeskr. for Retsv. 1873 S. 993 har imidlertid hævdet, at det maa tilkomme Landvæsenskommissionen i det Hele at bestemme, hvorvidt Frdn.s Betingelser for Fritagelse ere tilstede, og overvejende Grunde tale vistnok for Rigtigheden af denne Anskuelse. Som i Kjendelsen fremhævet maa Afgjørelsen af, hvorvidt 1/10 af Lodden kan antages at ville medgaa til Hegnet, bero paa et

Skjøn over, hvilke Fordringer der efter de lokale Forhold maa gjøres til Hegnets Beskaffenhed; er det derimod først bragt paa det Rene, hvorledes Hegnet skal være, beroer Spørgsmaalet om Frdn.s Anvendelighed paa et simpelt Regnestykke. Det lader sig nu ikke negte, at det under disse Forhold synes at maatte lige nærmest at antage, at det har været Lovgiverens Mening, at Landvæsenskommissionen skulde afgjøre Sagen, og da Lovens Ord i og for sig ikke ere til Hinder for en saadan Forstaaelse, bør denne formentlig gives Fortrinet. — I fornævnte Kjendelse er det udtalt, at til den Jord der vil „gaa bort til Indhegningen, maa ogsaa henregnes det Areal, som maa opskjæres og ødelægges for at tilvejebringe det fornødne Materiale til Hegnet navnlig af Græstørv". Da der imidlertid i Frdn. kun tales om den Jord der „vilde gaa bort til Hegn og Grøft, om den skulde hegnes rundt", turde Rigtigheden heraf være meget tvivlsom. Frdn. synes ikke at burde gives et større Omraade end absolut nødvendigt efter dens Ord. — Iøvrigt maa det bemærkes, at Frdn. ikke bliver uanvendelig, fordi det i det enkelte Tilfælde kan oplyses, at et ikke jordspildende Hegn vilde være fyldestgjørende. Fritagelsen for Hegnspligten maa gjælde ubetinget, saafremt det maa indrømmes, at Lodden, hvis der skulde opføres Jordhegn, maatte afgive 1/10 af sit Areal til samme. Sluttelig maa det bemærkes, at Frdn. ikke ansees anvendelig med Hensyn til Fredskovslodder, da disse efter Frdn. 27de Septbr. 1805 § 15 altid skulle indhegnes. — En anden Undtagelse fra Reglen i Lov 1869 § 3 gjælder dernæst med Hensyn til alt existerende offentlige Veje, idet det ikke kan fordres af vedkommende Vejkommune, at denne skal deltage i Hegns Rejsning langs disse*) (om hvorledes der bliver at forholde i saa Henseende, naar en ny Vej anlægges, jfr. ovenfor § 7, 2 a). Da det nu heller ikke vil kunne forlanges, at den Jordbruger,

*) Dette er vel ikke udtrykkelig udtalt i Loven, men Forhandlingerne paa Rigsdagen vise klart, at det har været Meningen jfr. ogsaa Lovens § 9, der bestemt gaaer ud herfra.

hvis Lod tilgrændser Vejen paa den anden Side, skal deltage i Hegnets Rejsning med mindre han maatte have paadraget sig en særlig Forpligtelse hertil jfr. Ugeskr. f. Retsv. 1879 S. 409, eftersom han ikke kan betragtes som Nabo i Lovens Forstand, jfr. Overlandvæsenskommissionskjendelse i Ugeskr. for Retsv. 1872 S. 49, maa følgelig den, der under de heromhandlede Forhold ønsker sin Jord indhegnet, selv alene bære Byrden herved jfr. Indenrigsministeriets Skr. Nr. 137 af 14de August 1878. — Hvad Jernbaner angaaer, omtales disse slet ikke i Loven. Under Forhandlingerne i Rigsdagen faldt der nu vel Ytringer, der synes at tyde paa, at man er gaaet ud fra, at de i den heromhandlede Henseende maatte stilles i Klasse med de offentlige Veje jfr. Landsthingstidenden $18^{68}/_{69}$ S. 584 og 593, men Rigtigheden heraf er dog vistnok meget tvivlsom. Imidlertid vil der i ethvert Fald kun undtagelsesvis kunne blive Spørgsmaal om en paa Lov 6te Marts 1869 støttet Hegnspligt for Jernbaner. Lige til den nyeste Tid er der nemlig fra det Offentliges Side blevet gjort Fordring paa, at Jernbanerne som Regel skulde være indhegnede og at Hegnene skulde indrettes paa den af Regjeringen nærmere foreskrevne Maade. Paa Basis heraf maa Forholdene til de tilstødende Lodsejere i sin Tid forudsættes at være ordnede, saaledes at Jernbanerne vel have den hele Hegnspligt ligeoverfor Lodsejerne, men disse paa den anden Side dog ikke kunne forlange Hegnene anderledes end engang vedtaget, i ethvert Fald ikke uden at iagttage Reglen i Lovens § 9 jfr. nedenfor § 60. Først ved Anlæget af Jernbanen fra Vemb til Lemvig og af Banen gjennem Gribskoven er den ovennævnte Regel bleven fraveget, men saavidt vides er det her altid iagttaget at faa en udtrykkelig Erklæring fra Lodsejeren om, at de renuncerede paa Hegn. Endelig er det ved Lov Nr. 78 af 16de Juni 1879 § 3 bestemt, at den i Lovens § 1 c ommeldte Bane fra Oddesund til Thisted skal bygges saaledes, at Indhegning af Banen i Reglen bortfalder. Det maa herved formentlig betragtes som slaaet fast, at Banen ikke skal være hegnspligtig ligeoverfor Lodsejerne. Hertil maa der

selvfølgelig tages Hensyn ved Bestemmelsen af den disse tilkommende Erstatning, men de kunne hverken nu eller senere gjøre nogen Fordring gjældende ligeoverfor Banen om Hegns Rejsning. Uagtet det saaledes Foreliggende kan der dog og er der i Praxis opstaaet Spørgsmaal om Hegnspligt for Jernbaner i Henhold til Lov 6te Marts 1869. Hvor disse førtes gjennem Fredskov, blev der nemlig ikke fra det Offentliges Side gjort Fordring paa, at der skulde rejses Hegn. Den Private kunde nu ganske vist neppe herved afskjæres fra at fordre Hegn rejst eller Erstatning for selv at gjøre dette jfr. Frdn. 5te Marts 1845 § 12 og H. R. T. 18⁷⁹/₈₀ S. 737, men ofte er Spørgsmaalet herom slet ikke kommet frem ved Expropriationsforretningen, og det stillller sig da tvivlsomt, hvorledes der skal forholdes, hvis Spørgsmaalet senere rejses, navnlig i Tilfælde af at det paagjældende Fredskovsareal maatte blive udlagt til Ager og Eng. Der kan nu i saa Henseende neppe være Tvivl om, at vedkommende Lodsejer maa have mistet Retten til at forlange, at Jernbanen skal paatage sig hele Hegnsbyrden, men om han ogsaa skal siges at have renunceret paa Anvendelsen af de almindelige Regler om Hegn mellem Naboer, er sikkert meget tvivlsomt. Indenrigsministeriet har udtalt sig for den benegtende Besvarelse. — Som et Tilfælde, i hvilket der maa gjøres en Undtagelse fra Reglen i Lov 1869 § 3, maa endnu mærkes det, at et Vandløb skiller to Ejendomme fra hinanden, fjr. nedenfor § 61 Anmærkning 2.

Efter Lov 1869 er det vedkommende Lods Bruger, der, naar Naboen begjærer det, skal deltage i Hegnets Rejsning. Er Brugeren imidlertid Lejer eller Forpagter paa kortere Tid end 50 Aar, er han dog berettiget til at fordre, at Ejeren skal bære en Del af Omkostningerne ved Hegnets Opførelse. I Mangel af mindelig Overenskomst fastsættes da Erstatningens Størrelse ved sagkyndigt Skjøn (jfr. nedenfor). — Da Livsfæstere efter vor Lovgivnings Sprogbrug i Almindelighed ikke indbefattes under „Forpagtere og Lejere“, maa det antages, at disse alene maa bære Udgifterne ved Rejsning

af Hegn om deres Jorder, jfr. ogsaa Rigsdagstidenden for $18^{68}/_{69}$ Tillæg A. S. 1592. — Hvad særlig Skolelodder angaaer, maa erindres Bestemmelsen i Andg. 29de Juli 1814 § 54, der efter Kanc. Skr. 19de April 1828 ogsaa er anvendelig med Hensyn til Hegns Rejsning, og hvorefter det er Kommunens (jfr. Indenrigsministeriets Skr. 30te Decbr. 1867, Dep. Tid. 1868 S. 72) gaardbrugende Beboere, der skulle besørge Skoleloddens Del af Hegnet rejst, forsaavidt dette ikke besørges ved lejede Folk for Kommunens Regning, jfr. ovenfor § 50, 6 b. — Endnu maa bemærkes, at man under „Jordbruger" neppe kan indbefatte den, der kun har en Servitutret over en mindre Del af en Ejendom f. Ex. Ret til at have Vej eller Sti over denne, jfr. en Overlandvæsenskommissionskjendelse i Ugeskr. for Retsv. 1877 S. 1077. — Angaaende Forholdet i den heromhandlede Henseende ligeoverfor Diger opførte i Henhold til Lov Nr. 53 af 10de April 1874 skal tales nærmere nedenfor i § 75.

I Loven indeholdes Intet om, hvorvidt den, der blot er Bruger af en Jordlod, er berettiget til uden Ejerens Samtykke at begjære Hegn rejst, men dette Spørgsmaal maa vistnok besvares benegtende. I ethvert Fald kan Reglen i Lovens § 3 om Udgifternes Fordeling mellem Ejer og Bruger i saa Fald ikke komme til Anvendelse, hvorimod denne maa afholde den hele Udgift, naar han ikke kan formaa Ejeren til godvillig at bære en Del af den.

Naar nyt Hegn skal rejses, skal Skjellinien mellem Ejendommene altid falde midt i Hegnet, saaledes at der til samme afgives lige megen Grund fra begge Ejendomme, Lovens § 5. Efter Lovens § 3 er enhver af de paagjældende Jordbrugere pligtig til at rejse det halve Hegn mellem Ejendommene, og efter Lovens § 4 skal Hegnslinien da deles saaledes, at enhver af dem saavidt muligt faaer sit Hegnsstykke i en samlet Strækning, og at der ikke tildeles Nogen Hegn mod anden Mands Have, Gaards- eller Husplads, med mindre tvende Haver, Gaards- eller Huspladse støde sammen, eller en lige Deling af Hegnslinien ikke paa anden Maade kan opnaaes. I Mangel

af mindelig Overenskomst bestemmes det ved sagkyndigt Skjøn, hvorledes Hegnslinien skal deles, og ved dette bliver der da tillige at træffe Bestemmelser om Hegnets Høide og Beskaffenhed (jfr. nærmere den følgende §), af hvem og inden Udløbet af hvilken Frist det paagjældende Arbejde skal udføres, og hvorledes der bliver at forholde med Hegnets fremtidige Vedligeholdelse. Overtager den ene af Lodsejerne mod Godtgjørelse af den anden Lodsejer at rejse det hele Hegn, skal Skjønnet derhos fastsætte Godtgjørelsens Beløb og Betalingstiden, jfr. Lovens § 18 Nr. 1. Hvad Tiden, inden hvilken Hegnet skal være rejst, angaaer, maa mærkes Bestemmelsen i Lovens § 4 sidste Stykke, hvorefter det saavidt muligt skal opføres inden et Aars Forløb. Dog kan det ved det sagkyndige Skjøn bestemmes, at Udsættelse skal finde Sted, hvor Omstændighederne maatte tale derfor, dog ikke udover 5 Aar. Gives Udsættelse udover 3 Aar, kan den, der har forlangt Hegnet rejst, naar 3 Aar ere forløbne, selv foranstalte det Tilbagestaaende opført mod at erholde Udgifterne derved tilbagebetalte af den Paagjældende med Halvdelen ved Udgangen af hvert af de 2 paafølgende Aar. Skal Hegnet bestaa af Tjørn eller anden Hegnsplantning, som først efter en længere Aarrække kan afgive det fornødne Hegn, bliver det i Mangel af mindelig Overenskomst nærmere ved Skjønnet at bestemme, hvorledes et saadant midlertidig skal tilvejebringes.

(Anmærkning. Som det af det Ovenstaaende vil fremgaa, er det i Reglen kun Naboen, der kan forlange, at en Lod skal indhegnes. En Undtagelse i saa Henseende gjælder imidlertid for Fredskovslodders Vedkommende, idet disse efter Frdn. 27de Septbr. 1805 § 15 skulle være indhegnede, saa at Ejeren af det Offentlige kan drages til Ansvar, hvis dette ikke er Tilfældet, eller Hegnet ikke er holdt i behørig Orden, selv om dette muligen maatte skyldes en Forsømmelse fra Naboens Side, jfr. iøvrigt ovenfor S. 152 Noten.)

§ 59.

Om Hegnets Beskaffenhed.

I Frdn. 29de Oktbr. 1794 var der givet meget nøjagtige og udførlige Regler for, hvorledes et Hegn skulde være indrettet for at kunne ansees som lovligt, og kun de i Frdn. udtrykkelig nævnte Arter af Hegn kunde betragtes som lovlige. Frdn. søgte derhos særlig at fremkalde saakaldte varige Hegn, ɔ: Hegn bestaaende af dobbelt Jordvold og forsynede med Beplantning. Ligesom imidlertid Erfaringen har vist, at der gives Hegn, der i Sikkerhed ikke staa tilbage for de i Frdn. 1794 nævnte, medens de medføre et betydelig mindre Jordtab end de fleste af disse, saaledes er man i den senere Tid kommen til det Resultat, at de levende Hegn mange Steder gjøre mere Skade end Gavn ved at skygge for Jorderne, samle Sne og navnlig derved, at Planternes Rødder ofte skyde sig langt ud til Siden og derved let blive til Hinder for den tilstødende Jords Benyttelse. Hovedhensigten med Lov 6te Marts 1869 har derfor ogsaa været at gjøre det muligt for en Lodsejer at forhindre, at der for Fremtiden opføres Hegn, der enten medføre større Jordtab end nødvendigt eller i andre Retninger kunne medføre Ulemper. Medens derfor efter Loven vel ethvert Hegn, der efter den tidligere Lovgivning var lovligt, fremdeles, dog med en enkelt Undtagelse skal ansees som saadant, er der ved Siden heraf opstillet de vigtige Sætninger, at ogsaa ethvert andet Hegn, der er tilstrækkeligt til at frede mod løsgaaende Kreaturer, der ikke ere uvane, skal betragtes som lovligt (Hegn af Jern- eller Staaltraad, Tjørn eller desl.ige), Lovens § 2, og at Ingen i Reglen er berettiget til, naar Naboen modsætter sig det, at rejse nyt Hegn, der vil medføre ufornødent Jordtab for denne, Lovens § 6. Enhver kan derhos ubetinget modsætte sig, at et nyt Hegn dannes ved at plante højstammede Pile, Popler eller andre egentlige Træer, Lovens § 9.

De Hegn, der herefter altid uden videre skulle ansees for lovlige, ere efter Lovens § 1 følgende:

1) Stengjærder 9 Kvarter høje (Jordklædningen ovenpaa medregnet), saavel dobbelte som enkelte, de sidste med forsvarlig Jordvold.

2) Jordvolde, som ere 3 Alen brede i Grunden i god og fast Jord og 4 Alen i løs og sandet Jord, med dobbelte Grøfter, hver Grøft i det Mindste 9 Kvarter bred og 6 Kvarter dyb i staaende eller lodret Maal i god Jord og 3¼ Alen bred i løs og sandet Jord. Volden mellem Grøfterne skal være i det Mindste 7 Kvarter høj.

3) Volde af Jord, Græstørv eller Lyngtørv uden dobbelte Grøfter, fra 3 til 5 Alen i Grunden efter Jordens Beskaffenhed og 10 Kvarter høje.

4) Stej- Stænge- og Flytte-Gjærder paa flad Mark, 8 Kvarter høje, Stejene eller Stængerne ikke over 5 Tommer fra hinanden; sættes de derimod paa en Jordvold, og ikke ere fulde 8 Kvarter høje, skulle de med Jordvoldens Højde tillagt være 10 Kvarter høje.

5) Ris- og Tanggjærder 8 Kvarter høje, naar de ere uden Jordvold og Grøft; staa de derimod paa en Jordvold og ikke ere fulde 8 Kvarter høje, skulde de med Jordvoldens Højde tillagt være 10 Kvarter høje. Risgjærder bør desuden være tilstrækkelig forsynede med gode Stavre.*)

6) Flækgrøfter i Moser, Enge og Kjær 3½ Alen brede og 2 Alen dybe (hvor Overflødighed af Vand ikke gjør en mindre Dybde tilstrækkelig) og hvor Jordbunden er løs, indtil 5 Alen brede.

7) Stænger, som sættes ud i Stranden eller ferske Søer og Vande, naar de sættes saa langt ud, at Kreaturer med laveste Vande ikke kunne komme omkring Stængerne uden at svømme.

Ethvert af de forannævnte Hegn skal, som berørt, altid ansees som lovligt. Ønsker Nogen derimod at sætte en anden Art af Hegn eller at give et af de i Lovens § 1 ommeldte

*) Jfr. dog med Hensyn til disse Hegn for Kjøbstædernes Vedkommende Pl. 3die Septbr. 1800 og 20de Juli 1802, der endnu staa ved Magt.

Hegn en mindre Højde og Brede end den foreskrevne, og han ikke kan enes med Naboen herom, bliver Spørgsmaalet, om Hegnet efter Omstændighederne kan ansees tilstrækkeligt, at afgjøre ved sagkyndigt Skjøn.

Den, hvem det paahviler at rejse Hegn, er i Reglen berettiget til selv at bestemme, hvilken Art af Hegn han vil opføre, naar dette blot er lovligt. Herfra har Loven dog gjort 2 Undtagelser. For det Første er, som ovenfor berørt, Ingen i Reglen berettiget til, naar Naboen modsætter sig det, at rejse nyt Hegn, der er forbundet med unødvendigt Jordtab for denne. Opstaaer der Uenighed herom, bliver denne efter Lovens § 6 at afgjøre ved sagkyndigt Skjøn, hvorved navnlig bliver at tage Hensyn til Værdien af den til Hegnet fornødne Grund sammenholdt med Udgiften ved det paagjældende Hegns Opførelse og fremtidige Vedligeholdelse. — Dernæst har Loven i § 10 2det Stykke bestemt, at naar Nogen ønsker et fuldstændigere og til den Brug, han gjør af sin Ejendom, hensigtsmæssigere Hegn, end han efter det Foranstaaende kan forlange (Mur, Plankeværk), da skal han kunne fordre et saadant Hegn rejst af den hegnspligtige Nabo, naar Nødvendigheden eller Hensigtsmæssigheden heraf godkjendes ved sagkyndigt Skjøn. Dog er i saa Fald den Hegnspligtige ikke forpligtet til at udrede en større Del af Udgifterne ved Hegnets Tilvejebringelse og Vedligeholdelse, end Udgifterne ved et almindeligt lovligt Hegn vilde udgjøre, med mindre det ved sagkyndigt Skjøn afgjøres, at han efter Ejendommens Beskaffenhed og Benyttelse (Have, Gaardsplads m. m.) bør udrede en større Del af Omkostningerne.

Endnu skal bemærkes, at der i og for sig ikke er Noget til Hinder for, at vedkommende Jordbrugere enes om at rejse et Hegn, der ikke kan ansees for lovligt, eller indbyrdes forpligte sig til ikke at fordre Hegn rejst (jfr. derimod Frdn. 29de Oktbr. 1794 § 6); for at en saadan Overenskomst skal kunne faa nogen Betydning ligeoverfor senere Besiddere, maa den imidlertid være indgaaet af Loddernes Ejere eller dog med disses Samtykke. Forsaavidt den ikke er indgaaet for Hegns-

synsmændene eller dog tilhørt disses Protokol overensstemmende med Lovs § 22, maa den derhos vistnok thinglæses, hvilket derimod ellers neppe kan være nødvendigt jfr. ovenfor S. 131.

§ 60.

Om Forandringer ved og Ombytning af alt bestaaende Hegn.

Opfylder et alt bestaaende Hegn ikke de Betingelser, der maa stilles, for at det kan siges at være lovligt, kan Naboen altid fordre det forandret saaledes, at det bliver lovligt, med mindre der maatte existere særegne ogsaa for ham bindende Bestemmelser om, at det kan være af en ringere Beskaffenhed. Det bliver i saa Fald ved Jagtkyndigt Skjøn at afgjøre, om Hegnet er lovligt eller ikke, og i sidste Fald, hvilke Foranstaltninger der skal træffes for at faa Manglen afhjulpen. — Selv om et Hegn er aldeles lovligt, kan Naboen imidlertid stundom fordre, at der skal foretages Forandringer ved det, eller endog, at det helt skal ombyttes med et Hegn af en anden Art. Som i forrige § berørt, har det været Hovedøjemedet med Lov 6te Marts 1869 at hindre, at der for Fremtiden mod en Lodsejers Ønske dannes levende Hegn af Træer eller Buske. Loven har imidlertid ikke indskrænket sig hertil, men tillige aabnet en Mulighed for, at saadanne alt existerende Hegn kunne faaes forandrede eller ombyttede. I Lovens § 9 er det nemlig bestemt, at den, der finder sig brøstholden ved den Maade, hvorpaa Naboen benytter sit Hegn, kan fordre det afgjort ved Jagtkyndigt Skjøn, hvorvidt og i bekræftende Fald hvorledes Hegnet skal forandres eller ombyttes med et andet lovligt Hegn. Ved Skjønnet bliver der da at tage Hensyn til og at afveje den Nytte, Hegnet yder sin Ejer ved det Læ, samme afgiver, eller paa anden Maade, ligeoverfor den Skade, det ved sin Retning, Træernes eller Buskenes Art og Beskaffenhed tilføjer Naboen, og Forandringen kan da kun fordres iværksat, naar den Fordel, samme vil medføre for den, der gjør Fordring paa Forandringen tilfulde opvejer det Tab,

Forandringen vil medføre for Hegnets Ejer. Denne kan derhos fordre sig tillagt en passende Godtgjørelse dels for det lidte Tab, dels for Omkostningerne ved Opførelsen af et andet Hegn, naar et saadant skal rejses. Hvorvidt der iøvrigt blot skal finde en Forandring Sted af Hegnet ved Borttagelse eller Beskjæring af Bevoxningen paa det, eller om Hegnet skal ombyttes med et andet, maa selvfølgelig bero paa de nærmere Omstændigheder i det enkelte Tilfælde. Sagen bliver imidlertid at behandle noget forskjellig, eftersom man maa komme til det ene eller det andet Resultat. Skal der nemlig finde en Ombytning af Hegn Sted, kunne Hegnssynsmændene, jfr. nedenfor, ikke afgjøre Sagen ved deres Kjendelse, men denne maa henvises til Landvæsenskommissionen, jfr. Lovens § 16.

Fra Reglen i § 9 om Retten til at fordre et af de der omhandlede Hegn forandret eller ombyttet er der dog ved selve Len gjort en Undtagelse. Hegn om Haver, Gaards og Huspladser, som, da Loven udkom, vare beplantede, skal Hegnets Ejer nemlig fremdeles være berettiget til at vedligeholde og forny med Træer og Buske af samme eller lignende ikke for Naboen mere besværende Art uden Hensyn til den Skade, som derved maatte tilføjes Naboejendommen. Dette gjælder dog ikke med Hensyn til Berberisser eller andre med Hensyn til Udbredelsen af Plantesygdomme skadelige Buske eller Træer; disse staaer det nemlig enhver Nabo frit for at forlange bortryddede eller ombyttede med anden uskadelig Beplantning.

Hvorvidt Reglen i § 9 kan bringes til Anvendelse ligeoverfor Hegn, der ere rejste langs en Jernbane, jfr. ovenfor S. 361, er vistnok meget tvivlsomt. Da Hegnet nemlig formentlig helt er opført paa Jernbanens Grund og udelukkende tilhører samt vedligeholdes af denne, sees det ikke rettere, end at det er meget misligt uden udtrykkelig Hjemmel paa samme at anvende en Regel, der aabenbart hviler paa den Forudsætning, at Hegnet delvis ligger paa Naboens Grund eller dog er fælles for de to Ejendomme. Indenrigsministeriet har dog i et enkelt Tilfælde udtalt sig for Spørgsmaalets bekræftende Besvarelse. Er dette rigtigt, synes imidlertid Konsekventsen at

maatte blive, at Jernbanen kan fordre det nye Hegn rejst i Skjellinien.

Endelig bestemmer Slutningen af § 9, at Hegn, som ere til Skade for offentlige Veje, kan det efter Begjæring af vedkommende Vejbestyrelse og efter nærmere Bestemmelse ved sagkyndigt Skjøn paalægges Ejeren at forandre overensstemmende med foranstaaende Regler om Hegn mellem to Naboer, efter Omstændighederne imod Erstatning af Vejkommunens Kasse. Herved maa mærkes Bestemmelsen i Frdn. 13de Decbr. 1793 § 77, som mulig endnu maa ansees gjældende, jfr. nedenfor § 83 Nr. 2. Herefter maa Stengjærder, levende og Risgjærder eller Volddiger, som opføres ved Siden af en Vej, ikke være højere end 2¼ til 3 Alen over Vejens Jordskorpe. Dog undtages herfra Haver og Gaardspladse omkring de til Vejen grændsende Huse og Gaarde, som Vedkommende efter eget Godtbefindende maa forsyne med højere Hegn. Derimod har Lov 1869 § 25 udtrykkelig hævet § 91 i Frdn. 1793, hvorefter Sognefogderne hvert Foraar skulde give Lodsejerne Paalæg om at bortskaffe de Vejen for nærstaaende Træer eller overhængende Grene og levende Gjærder. Det maa imidlertid betragtes som en Selvfølge, at Ingen kan være berettiget til at lade Træer og Buske voxe ud over Vejen, og de Vejen tilstødende Jordbrugere maa derfor altid kunne paalægges at beskjære Plantevæxten saaledes, at dette ikke kan ske, uden at de derfor kunne fordre Erstatning.

Som et Tilfælde, i hvilket et Hegn kan forlanges ombyttet med et andet, maa endnu mærkes det i Lovens § 10, 2det Stykke omhandlede, at Nogen ønsker et fuldstændigere Hegn (Mur, Plankeværk), end han i Henhold til Lovens §§ 1 og 2 kan forlange.

Naar et Hegn saaledes skal ombyttes med et andet, skal det nye Hegn altid rejses saaledes, at Skjellinien falder midt i Hegnet, selv hvor dette ifølge Bestemmelsen i Frdn. 29de Oktbr. 1794 § 5 ikke har været Tilfældet med det ældre Hegn. Derimod kan et saadant ikke fordres ombyttet, blot fordi Skjellinien ikke falder i Midten af det, jfr. Lovens § 5. —

Efter Lovens § 18 Nr. 2 skal Forliget eller Kjendelsen i en Sag angaaende Ombytning eller Forandring af et allerede bestaaende Hegn indeholde nøjagtige Bestemmelser, dels om de samme Punkter, som naar der er Tale om Rejsningen af et nyt Hegn, jfr. forrige §, dels om, hvorledes der skal forholdes med det ældre Hegns Borttagelse, hvem der skal iværksætte det herhen hørende Arbejde, og hvorvidt der herfor skal gives nogen Godtgjørelse af Naboen, og i bekræftende Fald bemeldte Godtgjørelses Størrelse og Betalingstid.

Endnu skal bemærkes, at det efter Lovens § 10 1ste Stykke, hvad iøvrigt følger af Sagens Natur, staaer den, hvem Vedligeholdelsen af et Hegn paahviler, frit for at ombytte dette med et andet, forsaavidt ikke Hegnsplantningen tilhører en Anden, jfr. den følgende §, eller han herved vil komme i Strid med Reglen i Lovens § 6, hvorefter Naboen kan modsætte sig, at der rejses nyt Hegn, der vil være forbundet med mere Jordtab for ham end fornødent. Dog kan selvfølgelig Brugeren af den paagjældende Ejendom ikke foretage en saadan Forandring uden Ejerens Samtykke.

§ 61.

Om Vedligeholdelsen og Benyttelsen af Hegnet.

Ligesom enhver Jordbruger er pligtig til, naar Naboen forlanger det, mod ham at rejse halvt Hegn, saaledes er han ogsaa pligtig til, naar Hegn er rejst, at vedligeholde halvt Hegn mod ham, Lov 1869 § 3. I Landsthingstidenden $18^{68}/_{69}$ S. 565 er det udtalt, at denne Regel ogsaa gjælder, naar Naboen i det i Frdn. 9de Juli 1817 § 6 ommeldte Tilfælde selv har maattet rejse hele Hegnet paa sin Grund, jfr. ogsaa Ingerslevs „Haandbog for Landvæsenskommissærer" S. 377 og nærværende Værks 1ste Udgave S. 244. Rigtigheden heraf er imidlertid formentlig meget tvivlsom. Efter Frdn. 1817 § 6 skulle Brugerne af de der omhandlede Lodder være fritagne for den „efter Frdn. 29de Oktbr. 1794 § 2 enhver Jordbruger paaliggende Forpligtelse til at tage halvt Hegn mod sin Nabo".

Herunder synes imidlertid at falde Forpligtelsen baade til at sætte og til at vedligeholde Hegnet. Der synes ogsaa at være noget Skjævt i at paalægge en Lodsejer at deltage i Vedligeholdelsen af et Hegn, der helt ligger paa en anden Mands Grund, paa hvis Opførelse og Indretning han slet ingen Indflydelse kan udøve og som han end ikke kan fordre bevaret. — Ligesom der imidlertid Intet er til Hinder for, at Parterne vedtage en anden Fordeling end den i Lov 1869 forudsatte, jfr. Slutningen af § 3, saaledes kan den ovenfor opstillede Regel ikke gjælde i det i Lovens § 10, 2det Stykke omhandlede Tilfælde, at En har forlangt fuldstændigere Hegn rejst, end han egentlig efter Loven kan fordre af Naboen, da han i saa Fald i Reglen vil komme til at overtage mere end Halvdelen af Vedligeholdelsesbyrden. — I Forbindelse hermed bestemmes det i Lovens § 3, 2det Stykke, at den, som har at vedligeholde større Hegnsstrækning end halvt Hegn mod sin Nabo, skal, naar han paa den Del af Hegnsstrækningen, som overstiger Halvdelen, har opført et lovligt Hegn, og dette er i god Stand, efter at have staaet i mindst 3 Aar, have Ret til at paastaa, at hans Nabo for Eftertiden skal overtage Vedligeholdelsen af samme. Derimod kan ikke omvendt den, der har mindre end halvt Hegn mod Naboen, fordre dette suppleret til halvt Hegn, hvilket med Hensyn til enkelte Hegn vilde kunne være af Interesse for ham. Ved den heromhandlede Bestemmelse sigtes dog kun til de Tilfælde, hvor der paa Grund af en Udstykning, Omdeling eller Sammenlægning har fundet en Forandring Sted i Udstrækningen af Hegnslinien mellem 2 Ejendomme, og det er derfor ogsaa udtrykkelig bestemt i §en, at Reglen ikke skal komme til Anvendelse, hvor den større Hegnsbyrde grunder sig paa Overenskomst eller anden særlig Adkomst, jfr. Kirke- og Undervisningsministeriets Skr. Nr. 38 af 8de Febr. 1872. — Angaaende Vedligeholdelsen af Hegn om Skolelodder se ovenfor S. 312.

Med Hensyn til Vedligeholdelsen skal Hegnslinien iøvrigt efter § 7 deles paa samme Maade, som naar der er Spørgsmaal om nyt Hegns Rejsning. Hvor nyt Hegn opføres, eller

hvor ældre Hegn er opført saaledes, at Skjellinien ligger midt i Hegnet, kunne Parterne dog vedtage, at Vedligeholdelsen af Hegnet, forsaavidt dette henhører til de i Lovens § 1 a, b og c (jfr. ovenfor § 59 Nr. 1, 2 og 3) anførte Arter, skal deles saaledes, at hver af Parterne faaer sin Side af Hegnet at holde vedlige. I det i Lovens § 10, 2det Stykke omhandlede Tilfælde, at En har forlangt fuldstændigere Hegn, end han egentlig er berettiget til at fordre, vil Forholdet med Hensyn til Vedligeholdelsen vistnok som oftest blive ordnet saaledes, at den, der har forlangt Hegnet rejst, selv alene vedligeholder det mod at faa en forholdsmæssig Del af Udgifterne herved erstattet af Naboen. — Med Hensyn til at en Jordbruger saaledes som oftest vil have at vedligeholde begge Sider af Hegnet, er det i Lovens § 8 bestemt, at han, forsaavidt Vedligeholdelsen gjør det nødvendigt, skal være berettiget til at færdes paa Naboens Grund langs Hegnet, dog uden Brug af Heste og Vogne og i Tidsrummet fra 15de Maj til 15de September kun med Naboens Samtykke. Er Hegnet en Jordvold, kan han derhos tage den til dets Vedligeholdelse paa den mod Naboen vendende Side nødvendige Jord langs Hegnet paa dennes Grund, og er Hegnet en Flækgrøft eller et Vandløb, er han berettiget til at oplægge Halvdelen af det ved Vedligeholdelsen Oprensede paa Naboens Lod.

Holdes et Hegn ikke i ordentlig Stand og kunne Parterne ikke enes om dets Udbedring, bliver Sagen herom at indbringe for Hegnssynsmændene, der da have at afgjøre, hvorledes, af hvem, og inden hvilken Tid det foreskrevne Arbejde skal udføres, jfr. Lovens § 18 Nr. 3.

Med Hensyn til Hegnenes Benyttelse maa mærkes Bestemmelsen i Lovens § 9, hvorefter der ikke paa samme maa opelskes større Buske eller Træer, som ved at skygge ind paa Naboens Grund eller ved at skyde deres Rødder ind i denne medføre uforholdsmæssig Skade for Naboejendommen. Skulde dette ikke desto mindre være skeet, efter at Loven er udkommen, maa Naboen, naar han ikke har givet sit Samtykke dertil, vistnok ubetinget kunne fordre de paagjældende Træer og Buske

fjernede uden Erstatning. Er det derimod skeet, før Loven udkom, maa det, som i forrige § omtalt, bero paa de nærmere Omstændigheder, om Hegnet kan fordres forandret. — Hegnsplantningen tilhører den, der skal vedligeholde Hegnet, forsaavidt ingen Anden kan godtgjøre at have ethvervet en særlig Ret til samme. Derimod kan den Hegnspligtige ikke iøvrigt betragtes som Hegnets Ejer, hvilket bliver af praktisk Betydning, hvis det ombyttes med et andet mindre jordspildende Hegn. I saa Fald bliver den Hegnspligtige nemlig ikke raadig over hele den til Hegnet hidtil anvendte Grund, men den Del af samme, der er tagen fra Naboejendommen, falder tilbage til denne, jfr. derimod Frdn. 29de Oktbr. 1794 § 5 1ste Stykke.

Anmærkning. 1. I tidligere Tid var det ikke sjældent, at der, naar en offentlig Vej gjennemskar et Hegn, anbragtes et Led over Vejen for at slutte Hegnet. Ligesom det imidlertid nu neppe kan tillades at anbringe flere saadanne Ledde, saaledes ere alle Ledde, der fandtes paa Landevejene, blevne fjernede i Henhold til § 11 i Lov 21de Juni 1867 om Bestyrelsen af Vejvæsenet m. v. Paa Bivejene kunne de derimod endnu findes, idet den nævnte Lovbestemmelse vel hjemler Amtsraadene Ret til at fordre, at de skulle fjernes, men ikke paabyder, at dette skal ske (jfr. nærmere i det Følgende § 80 Nr. 3).

Med Hensyn til saadanne Ledde bestemmes det i Lov 6te Marts 1869 § 12, at de skulle have den fornødne Brede, være stærke og vel hængte, saa at de med Lethed kunne gaa op og i, og forsynede med saadant Lukke, at de af Ridende kunne aabnes og lukkes, uden at disse behøve at stige ned af Hesten. Spørgsmaal om et Leds Forsvarlighed afgjøres i fornødent Fald ved sagkyndigt Skjøn, dog staaer det ikke blot den tilstødende Nabo, men tillige vedkommende Vejbestyrelse og Enhver, hvem dets mangelfulde Tilstand er til vedvarende Ulempe, frit for at foranledige et saadant Skjøn tilvejebragt. Det maa imidlertid bemærkes, at denne Bestemmelse alene er given i den offentlige Færdsels Interesse og egentlig ikke ved-

rører Materien om Hegn mellem Naboer. Ingen er nemlig efter Lovgivningen pligtig til for Naboens Skyld at anbringe eller vedligeholde et Led over en Vej, og Naboen vil derfor ogsaa kun kunne være berettiget til at klage over, at Leddet, som det er indrettet, hindrer Færdslen paa Vejen, derimod ikke over, at det ikke er i Stand til at forebygge Ufred paa hans Marker, med mindre han herfor maatte kunne paavise en særlig Hjemmel, jfr. dog V. Ingerslevs „Haandbog for Landvæsens-kommissærer“ S. 378. — Anderledes forholder det sig derimod med Hensyn til Ledde over private Veje. Disse maa i ethvert Fald i Reglen ligefrem betragtes som Dele af de Hegn, i hvilke de ere anbragte, og derfor vedligeholdes sammen med disse. Iøvrigt haves der slet ingen Bestemmelser i Lovgivningen om, hvorledes saadanne Ledde skulle være indrettede, men der kan dog neppe være Tvivl om, at dette kan faaes afgjort ved sagkyndigt Skjøn paa den i Loven af 6te Marts 1869 angivne Maade, forsaavidt der alene er Tvist mellem Naboer om, hvorledes Leddet skal være for at sikre mod Ufred paa Markerne. Er der derimod Strid om, hvorledes Leddet skal indrettes af Hensyn til den paa Vejen stedfindende Færdsel, maa Sagen henhøre under Domstolenes Afgjørelse.

Anmærkning 2. Brydes et Hegn af et Vandløb, maa den Hegnspligtige være pligtig til ud i dette at anbringe saadanne Indretninger, som kunne forhindre, at Kreaturer komme ind paa Naboens Mark, jfr. Lov 1869 § 1 g, forsaavidt dette kan lade sig gjøre uden at hindre Vandets frie Flugt. Danner et Vandløb derimod Grændsen mellem 2 Ejendomme, uden dog at kunne værne mod Ufred fra Kreaturernes Side, vil der efter den nugjældende Lovgivning ikke kunne være Tale om at fordre Hegn rejst, i ethvert Fald ikke, med mindre der herfor maatte kunne paavises en særegen Adkomst, jfr. Ugeskr. for Retsv. 1872 S. 450.)

§ 62.

Om Hegnssagers Behandling.

Som oftere i det Foregaaende berørt, blive de forskjellige Spørgsmaal, der kunne opstaa om Hegns Rejsning, Vedligeholdelse o. s. v., i Reglen ikke at afgjøre ved Domstolene, men ved et særeget sagkyndigt Skjøn. Med Hensyn hertil er det i Lov 1869 §§ 13 og 14 bestemt, at der i enhver Kommune af vedkommende By- eller Sogneraad skal udnævnes 3 Hegnssynsmænd, hvoraf den ene beskikkes til Formand, samt en eller, hvis By- eller Sogneraadet anseer det nødvendigt, flere Suppleanter, der skulle tiltræde, naar nogen af Synsmændene er forhindret i at deltage i Sagens Behandling. For Landets*) Vedkommende skulle Valgene dog indstilles til Amtsraadets Approbation. Landdistrikter, der med Hensyn til Fattig- og Skolevæsen høre ind under en Kjøbstadkommune, betragtes i den heromhandlede Henseende som særegne Kommuner, med mindre vedkommende Amtsraad bestemmer, at de skulle forenes med en tilstødende Sognekommune (jfr. Lov 26de Maj 1868 § 15, 1ste Stykke 4de Punktum). Synsmændene vælges for 3 Aar ad Gangen, men kunne gjenvælges. Den, der er 60 Aar gammel, er ikke pligtig at modtage Valg, og den, der har fungeret i 3 Aar efter hinanden, er ikke pligtig at modtage Gjenvalg før efter Forløbet af 3 Aar. Om iøvrigt Nogen har gyldig Grund til at fordre sig fritagen, afgjøres af By- eller Sogneraadet, hvis Kjendelser kunne paaankes henholdsvis for Indenrigsministeriet eller Amtsraadet. De, der vælges til Synsmænd, have til vedkommende By- eller Sogneraad at afgive en skriftlig edelig Forsikring om, at de efter bedste Evne med Iver og Upartiskhed ville varetage det dem betroede Hverv. De ere pligtige ogsaa at udføre Hegnssynsforretninger i tilstødende Kommuner, naar der i de der ansatte Synsmænds

*) Efter Lov 1869 § 25 blive Frederiksberg, Frederiksværk, Løgstør, Marstal, Nørresundby og Silkeborg Kommuner med Hensyn til Bestemmelserne i bemeldte Lov indtil videre at betragte som Landkommuner.

lovlige Forfald stilles Forlangende derom af sidstnævntes Formand. By- eller Sogneraadet kan afskedige Synsmændene, dog kunne disse forelægge Sagen henholdsvis for Indenrigsministeriet eller Amtsraadet til endelig Afgjørelse. For Suppleanternes Vedkommende maa de samme Regler vistnok i det Hele gjælde. Skulde det blive nødvendigt i Løbet af de 3 Aar, hvorfor Vedkommende ere valgte, at vælge nye Synsmænd eller Suppleanter, kan Valget vistnok kun gjælde for den tilbagestaaende Del af de 3 Aar. — Til Brug for Synsmændene bliver der for Kommunens Regning at anskaffe en Protokol, der autoriseres af By- eller Sogneraadet og opbevares hos Synsmændenes Formand.

Efter Lovens § 15 skal den, der finder Anledning til Besværing over et Hegns Tilstand og Beskaffenhed eller ønsker nyt Hegn rejst eller et ældre Hegn ombyttet med en anden Art af Hegn uden herom at kunne opnaa mindelig Overenskomst med den paastødende Nabo, desangaaende indgive en skriftlig Begjæring til Formanden for Kommunens Synsmænd. Ligger Hegnet i Skjellet mellem tvende Kommuner, maa Begjæringen vistnok rettes til Formanden i den Kommune, i hvilken Naboejendommen er beliggende. Naar Formanden har modtaget Begjæringen, har han uopholdelig at beramme en Aastedsforretning og at forsyne Begjæringen med Paategning om Tiden til Forretningens Afholdelse samt med en Indkaldelse til de Paagjældende om at overvære samme. Begjæringen med disse Paategninger bliver derpaa ved Foranstaltning af den, der har begjært Synet, ved de almindelige Stævningsmænd eller tvende andre uberygtede Personer at forkynde for den anden Part, saaledes at denne erholder mindst 2 Gange 24 Timers Varsel. Er Naboejendommen bortforpagtet, maa Klageren vistnok, naar Spørgsmaalet drejer sig om Rejsning af et nyt eller om Forandringer ved eller Ombytning af et ældre Hegn, sørge for, at ogsaa Ejeren bliver indkaldt med behørigt Varsel. Den, som lovlig er varslet, men udebliver uden anmeldt lovligt Forfald, maa tilskrive sig selv, at Sagen

afgjøres uden noget Hensyn til de særlige Erindringer, han muligen maatte have kunnet fremføre, Lovens § 15.

Selve Forretningen foretages af Formanden og de to Synsmænd i Forening, Lovens § 16. Dog kan ingen Synsmand behandle en Sag, i hvilken han er beslægtet eller besvogret med nogen af Parterne saa nær som Sødskendebarn eller paa anden Maade er interesseret, Lovens § 14. Er Formanden saaledes inhabil, maa By- eller Sogneraadet vistnok bestikke en af de andre Synsmænd til at fungere i hans Sted. Dog kan han maaske beramme Forretningen og indkalde Parterne, da dette efter Lovens § 15 uopholdelig skal ske. Ligger Hegnet i Skjellet mellem to Kommuner udføres Forretningen af begge Formændene i Forening med den af Synsmændene i den ene af Kommunerne, som bemeldte Formænd ved Lodtrækning dertil vælge. Den af Formændene, der har berammet Forretningen (jfr. ovenfor), maa da formentlig i det Hele fungere som Formand, ligesom Forretningen maa tilføres hans Protokol. Ved Forretningen skulle Synsmændene lade sig det være magtpaaliggende at fremstille Forholdene klart for de Paagjældende og søge tilvejebragt Forlig mellem dem. Opnaaes Forlig, indføres dette i Protokollen og underskrives af alle Vedkommende. Kan Forlig ikke opnaaes, er Synsmændenes Forretning, forsaavidt Sagen drejer sig om Ombytningen af et lovligt Hegn med et andet, hermed tilende, idet de da maa henvise Sagen til Landvæsenskommissionen. I andet Fald optages Sagen til Kjendelse, som afsiges snarest muligt og senest inden Forløbet af 3 Dage og tilføres Protokollen med en Begrundelse af Resultatet samt underskrives af Synsmændene. Om hvorledes der skal forholdes, naar disse vægre sig ved at afsige Kjendelse, kan eftersees Indenrigsministeriets Skr. Nr. 314 af 7de Septbr. 1871. Kjendelsen afsiges efter Stemmeflerhed; ere alle tre Synsmænd af forskjellig Mening, bliver Formandens Stemme den afgjørende. Ved Slutningen af hvert Møde underskrives Protokollen af Synsmændene samt af de mødende Parter. Vægrer Nogen sig herved, bliver der at gjøre Bemærkning derom i Protokollen

saavel som om den for Bægringen paaberaabte Grund, Lovens § 16.

Fremsættes der under Forhandlingerne for Synsmændene fra nogen af Parternes Side Paastand om, at noget af de ved Sagens Ordning i Betragtning kommende Punkter ifølge særlig Adkomst bliver at afgjøre (jfr. Ugeskr. for Retsv. 1877 S. 639) paa en fra den almindelige Hegnslovgivning afvigende Maade, bliver Spørgsmaalet herom, hvis Parterne ikke kunne blive enige om at lade det afgjøre af Synsmændene, at indbringe for Domstolene*). I saa Fald gives der vedkommende Part en Frist, inden hvis Udløb han vil have at paatale Sagen, og Synsmændenes Forretning udsættes da, indtil endelig Dom er falden, med mindre den Paagjældende undlader betimelig at paatale og forfølge Sagen, i hvilket Tilfælde Hegnssagen fremmes paa sædvanlig Maade, som om hans Paastand ved Domstolene var bleven underkjendt. Dog bliver der i saa Fald i Kjendelsen at tage et Forbehold om, at det skal staa ham frit for, naar han senere maatte vinde sin Sag for Domstolene, at forlange Hegnssagen paany foretagen paa sin Bekostning, Lovens § 17. Skulde Hegnssynsmændene uagtet denne Bestemmelse afgjøre et Spørgsmaal, der henhører under Domstolene, kan dette dog ligefuldt indbringes for disse, uden at det er nødvendigt først at faa Synsmændenes Kjendelse underkjendt af Landvæsenskommissionen, jfr. Dom i Ugeskr. for Retsv. 1781 S. 628. — Hvad Forligets eller Kjendelsens Indhold iøvrigt angaaer, maa dette selvfølgelig bero paa, hvad der har været Gjenstand for Forretningen, og det Fornødne herom er bemærket i det Foregaaende. Dog maa hertil føjes, at Synsmændene efter Lovens § 19 i Kjendelsen skulle

---

*) Efter Frdn. 20de Oktbr. 1794 § 50 skulde alle Hegnssager, der indbragtes for Domstolene, behandles ved Politiretten. Heri skete der ingen Forandring ved Lov 6te Marts 1869, men derimod er den nævnte Bestemmelse i Frdn. 1794 nu bleven hævet ved Lov Nr. 53 af 25de Marts 1872 § 15, og de heromhandlede Sager maa følgelig for Fremtiden behandles ved den ordinære Ret.

bestemme, hvem der skal udrede Udgifterne ved Sagen, der iøvrigt i Almindelighed vilde være at paalægge den, hvem Sagen gaaer imod. Afgjøres Sagen ved Forlig, skal dette ligeledes indeholde Bestemmelse om dette Punkt. Henvises Sagen til Landvæsenskommissionen, jfr. ovenfor, skal Rekvirenten udrede Udgifterne, men han kan da senere, naar Sagen indbringes for Landvæsenskommissionen, forlange, at de betragtes som en Del af de med denne forbundne Omkostninger. I ethvert Tilfælde maa det Fornødne derom tilføres Protokollen. Om den Synsmændene o. s. v. tilkommende Betaling jfr. Lovens § 19, om Betalingen for Udskrifter af Synsmændenes Protokol Lovens § 22 1ste Stykke.

Endnu maa mærkes den ejendommelige Bestemmelse i sidstnævnte §s 2det Stykke, hvorefter Foreninger, som uden Synsmændenes Mellemkomst indgaaes om Hegns Beskaffenhed, Vedligeholdelse, nyt Hegns Rejsning eller Ombytning af ældre Hegn med et nyt Hegn, kunne, naar de indeholde de fornødne Forskrifter om de for det foreliggende Tilfælde i Lovens § 18 fremhævede Punkter, af begge Parter forlanges tilførte Synsmændenes Protokol ved Formandens Foranstaltning. Saadanne Foreninger have da samme Virkning som de for Synsmændene indgaaede Forlig. For Tilførslen erlægges samme Betaling som for en Udskrift.

Synsmændenes Kjendelser kunne efter Lovens § 20 indankes for Landvæsenskommissionen, men dette maa da ske inden 3 Uger efter Kjendelsens Forkyndelse. Er denne Frist oversiddet, kan der ikke faaes Tilladelse til ikke desto mindre at indanke Kjendelsen. De Punkter, der ere afgjorte af Synsmændene som Voldgiftsmænd i Henhold til Lovens § 17, kunne dog selvfølgelig ikke underkastes Landvæsenskommissionens Prøvelse. — Landvæsenskommissionens Kjendelser kunne som sædvanlig indankes for Overlandvæsenskommissionen, med mindre Sagen indskrænker sig til Anker over Vedligeholdelsesmangler. — Naar en Sag angaaende Ombytning af et Hegn i Henhold til Lovens § 16 henvises til Landvæsenskommissionen, skal den efter § 20 indbringes for denne inden 3 Uger,

efter at Henvisningen har fundet Sted. Hvad Virkningen skal være af, at denne Frist oversiddes, er imidlertid ikke klart. Dog kan det neppe antages, at Vedkommende derved taber Retten til atter at bringe Spørgsmaalet om Hegnets Ombytning frem. Virkningen kan vistnok kun være, at han atter maa indbringe Sagen for Hegnssynsmændene, saa at de paa den første Forretning anvendte Omkostninger ere spildte.

De Beløb, der i Anledning af Hegnssager skulle udredes af nogen af Parterne, kunde efter Lov 1869 § 21 inddrives ved Udpantning efter Begjæring af rette Vedkommende, med mindre der i Henhold til Lov 30te Decbr. 1858 § 25 kunde gjøres Exekution for dem; men efter Lov Nr. 36 af 29de Marts 1873 kan dette nu formentlig kun lade sig gjøre med Hensyn til den Synsmændene tilkommende Godtgjørelse og de af dem gjorte Udlæg, jfr. Lovens § 1 Nr. 4 samt Ugeskr. for Retsv. 1877 S. 226. — Til samtlige Indkaldelser, Protokoller, Udskrifter og øvrige Dokumenter, der bruges i de heromhandlede Sager, kan der efter Lovens § 23 benyttes ustemplet Papir.)

Endnu maa mærkes den særegne Regel i Lovens § 21 om, hvorledes der bliver at forholde, naar Nogen ikke inden den fastsatte Frist har udført et Hegnsarbejde, som paahviler ham efter Forlig eller Kjendelse (om hvorledes der skal forholdes, naar der er Spørgsmaal om et ved Dom paalagt Hegnsarbejde, se Ugeskr. for Retsv. 1877 S. 639). I saa Fald afgjøre Hegnssynsmændene uden Appel, om Klagen herover er begrundet. Med Hensyn til Parternes Indkaldelse til denne Forretning, hvem der skal afholde den, hvorledes Afgjørelsen træffes, samt med Hensyn til Betalingen for den, forholdes paa samme Maade som i andre Hegnssager. Findes Klagen begrundet, foranstalter Synsmændenes Formand Arbejdet udført for Vedkommendes Regning. I Mangel af Betaling paa Anfordring af de til Arbejdets Udførelse medgaaede Omkostninger, har Formanden at begjære disse inddrevne ved Udpantning, Lov Nr. 36 af 29de Marts 1873 § 1 Nr. 4, jfr. Indenrigsministeriets Skr. Nr. 218 af 10de Aug. 1872 og

ovennævnte Dom i Ugeskr. for Retsv. 1877 S. 226. For at møde ved Arbejdets Aflevering til paagjældende Part tilkommer der Formanden Betaling efter Lovens § 19. Udgifterne ved disse Forretninger udredes af den Part, hvem Afgjørelsen gaaer imod.

VII.

Om Markfred.

§ 63.

Det er i det Foregaaende vist, hvorledes det staaer i enhver Jordbrugers Magt, for at sikre sig Fred paa sine Jorder, at fordre Hegn opført mellem disse og de tilstødende Ejendomme. Det er imidlertid efter vor Lovgivning ikke en Betingelse for, at en Mand kan fordre sig beskyttet mod Ufred fra Naboens Kreaturer, at han har gjort Sit til at sikre sig herimod ved at forlange Hegn rejst, men det er tværtimod gjort Enhver til ubetinget Pligt at vaage over, at hans Kreaturer ikke komme ind paa Naboens Jorder, hvad enten disse ere indhegnede eller ikke, og der er paalagt ham et betydeligt Ansvar, hvis dette ikke desto mindre skulde ske. De herhenhørende Bestemmelser findes nu samlede i Lov Nr. 53 af 25de Marts 1872, af hvis Indhold mærkes:

Efter Lovens § 1 er Enhver pligtig til paa alle Aarets Tider at holde sine Husdyr paa sit Eget. Komme de ind paa anden Mands Grund, maa Ejeren erstatte den Skade, de tilføje, være sig paa Afgrøde, Mark, Eng, Græsgang, Hede, Skov og Have m. v., eller paa Tørvemoser, Klit, Hegn, Plantninger, Grøfter, Veje, Broer og Deslige, eller paa andre Husdyr. Det er imidlertid en Betingelse for, at den Skadelidende kan bevare sin Ret til Erstatning, at han uden Ophold gjør Skridt til at faa denne fastsat og inddreven. I saa Henseende bestemmer Lovens § 2, at han, hvis det Passerede ikke er Gjenstand for offentlig Paatale, inden 3 Dage, efter

at han er kommen til Kundskab om Beskadigelsen, skal forlange denne vurderet, inden 3 Dage efter Vurderingen kræve Erstatningen betalt, saafremt det vides, hvem og hvor Dyrets Ejer er, og naar denne negter at betale, jfr. Ugeskr. for Retsv. 1878 S. 230, inden 3 Dage derefter gjøre de fornødne Skridt til at søge ham dertil tilpligtet ved Dom og fremme Sagen saa hurtigt, som dette lader sig gjøre. Oversiddes fornævnte Tidsfrister, eller fremmes Sagen ikke tilbørlig, tabes Retten til Erstatning. Det er derfor af Vigtighed for den Skadelidte altid at sikre sig Bevis for, at han har gjort de ved Loven anordnede Skridt i rette Tid. — I et enkelt Tilfælde kan Søgsmaal i den heromhandlede Anledning dog undgaaes, nemlig naar Dyret er blevet optaget og sælges ved offentlig Auktion (jfr. det Følgende), da det i saa Fald staaer den Skadelidte frit for at holde sig til Auktionsbeløbet for den ham efter Vurderingen tilkommende Erstatning. — Hvorledes der skal forholdes, naar den Skadelidte først saa sent kommer til Kundskab om, hvem Dyret tilhører, at han ikke kan efterkomme Budet om inden 3 Dage efter Vurderingen at kræve Erstatningen, og han heller ikke kan faa denne dækket af Auktionsbeløbet for Dyret, indeholder Loven Intet om, men det er en Selvfølge, at han maa kræve Erstatningen saa hurtigt som muligt, og han kan neppe nogensinde lade hengaa mer end 3 Dage, efter at han har faaet at vide, hvis Dyret er, inden han gjør dette.)— Fornævnte Frister komme efter Loven dog ikke til Anvendelse, naar det Passerede er Gjenstand for offentlig Paatale. Den Skadelidende kan da gjøre sin Fordring gjældende under den af det Offentlige anlagte Sag. Ligesom han imidlertid, hvis den af det Offentlige anlagte Sag afvises, fordi det Passerede ikke egner sig for offentlig Paatale, taber sin Ret til bagefter at gjøre sit Krav gjældende under en civil Sag, jfr. Ugeskr. for Retsv. 1876 S. 1093, saaledes maa det Samme vist antages, naar Resultatet af den offentlige Sag maatte blive Frifindelse for det Offentliges Tiltale og Erstatningsfordringen saaledes slet ikke kommer under Paakjendelse. Ligger det derfor ikke klart for, at Ved-

kommende maa dømmes under den offentlige Sag, gjør man altid rettest i at holde sin Erstatningsfordring udenfor denne.

Til at vurdere den Skade, der saaledes kan forvoldes af Husdyr, der ere komne ind paa en fremmed Ejendom, skal der efter Lovens § 13 for Kjøbenhavn, hver Kjøbstad og Sognekommune eller efter Sogneraadets Bestemmelse og med Amtsraadets Samtykke for mindre Dele af en Sognekommune ansættes 3 Mænd. Om disses Udnævnelse, om Pligten til at modtage Valg, om Tiden, for hvilken de udnævnes, om deres Edfæstelse, om deres Forpligtelse til ogsaa at fungere i Nabodistrikter (en saadan paahviler dog ikke de for Kjøbenhavn udnævnte Vurderingsmænd), samt om deres Entledigelse gjælder der ganske samme Regler som om Hegnssynsmændene; dog maa det bemærkes, at der ikke udnævnes nogen Formand, hvorimod den ældste af Vurderingsmændene fungerer som saadan. Iøvrigt staaer det Kommunalbestyrelserne paa Landet og i Kjøbstæderne udenfor Kjøbenhavn frit for, istedetfor særlige Vurderingsmænd, at benytte Hegnssynsmændene til det heromhandlede Hverv. — Begjæringen om at faa den skete Skade vurderet rettes til den ældste af Vurderingsmændene. Denne har da snarest muligt at tilkalde en af Distriktets andre Vurderingsmænd og den formodede Ejer*) af de Dyr, som have foraarsaget Skaden, samt den Skadelidte (jfr. Ugeskr. for Retsv. 1876 S. 1100, hvorefter der ikke kan kræves noget bestemt Varsel eller, at Underretningen skal gives paa Bopælen), og derefter at afholde Vurderingsforretningen. Ingen Vurderingsmand kan deltage i en Forretning, naar han er beslægtet eller besvogret med nogen af Parterne saa nær som Sødskendebarn eller personlig er interesseret i Sagen. Er dette Tilfældet med 2 af Vurderingsmændene i Distriktet, tilkaldes den nærmestboende Vurderingsmand fra Nabodistriktet. Ere alle 3 Vurderingsmænd forhindrede, have disse derom at

*) Det kunde herefter synes, at Vurderingsmændene kun skulle tilkaldes, naar det vides, hvem Dyrene tilhøre. Af Lovens § 6 fremgaaer det dog, at dette ikke har været Meningen.

gjøre Anmeldelse til Byraadet eller Sogneraadet, som da foranstalter andre Vurderingsmænd tilkaldte fra Nabodistriktet. — Forretningen tilføres en af vedkommende kommunale Bestyrelse anskaffet og autoriseret Protokol. — Om Betalingen til Mændene og for Udskrifter af Protokollen, der skal bero hos den Ældste af Vurderingsmændene, henvises til Lovens § 14. — Den her beskrevne Fremgangsmaade maa formentlig ogsaa komme til Anvendelse, naar Skaden skal vurderes af Hegnsynsmændene. Formanden for disse kan følgelig ikke fungere som saadan i Mændenes Egenskab af Vurderingsmænd, med mindre han er den Ældste og kun 2 af Mændene deltage i Forretningen (jfr. derimod med Hensyn til Hegnssager ovenfor § 62).)

Foruden at man saaledes kan komme til at give Erstatning for den Skade, der anrettes, naar Ens Husdyr komme ind paa en anden Mands Ejendom, kan dette imidlertid medføre andre Følger. Efter Loven kunne Dyrene nemlig i saa Fald optages, og Ejeren kan da ikke faa dem tilbage, med mindre han betaler Optagelsespenge og desuden erstatter Optageren forskjellige Udgifter. Denne Optagelsesret kan efter Lovens § 3 udøves af Brugeren af den Jord, hvorpaa Husdyrene ere komne ind, saaledes at han enten selv kan optage eller lade dem optage ved sine Folk, eller hvem han ellers dertil maatte bemyndige. For de private Vejes Vedkommende, til hvis Afbenyttelse Flere ere udelukkende berettigede, kan Optagelsesretten udøves af enhver af de i Vejens Vedligeholdelse Lodtagne. Da det imidlertid ofte er vanskeligt at afgjøre, om en Vej er offentlig eller privat, er det ved Loven gjort til Betingelse for, at Husdyr, der føres bundne eller under Bevogtning paa en privat Vej, kunne optages, at det ved Opslag eller paa anden Maade er tilkjendegivet, at Vejen er privat. Paa Sandflugtsstrækninger, hvor Dæmpningen besørges af det Offentlige, tilkommer Optagelsesretten vedkommende Sandflugtsbetjent. Om Forholdet i den heromhandlede Henseende med Hensyn til Diger se Lov Nr. 53 af 10de April 1874 §§ 15 og 17 jfr. nedenfor §§ 76 og 77. — Ved Optagelse erhverver

Optageren Ret til Optagelsespenge, saaledes at han kan gjøre Dyrets Udlevering afhængig af, at disse erlægges, eller ogsaa sælge det og da gjøre sig betalt af Provenuet. (Optagelsespengene udgjør efter Lovens § 4:

for en Hingst og en Tyr over 1 Aar, en Orne, en Vædder over 1/2 Aar . . . . 2 Rd. „ ß
— en Hoppe, Vallak, et Føl, et Stykke Hornkvæg, et Æsel, et Svin, en Gedebuk . . . . . „ — 48 „
— et Faar, et Lam, en Ged, en Kalv, en Hund „ — 24 „
— et Stykke Fjerkræ . . . . „ — 8 „

For andre Husdyr bliver der i hvert enkelt Tilfælde at erlægge de samme Optagesespenge, som ere fastsatte for det af de ommeldte Husdyr, med hvilket det optagne Dyr nærmest maa stilles i Klasse. Tvivl eller Meningsforskjel herom afgjøres af Sognefogden (i Kjøbstæderne af Politimesteren). — Paa den anden Side paadrager Optageren sig imidlertid ogsaa Pligter. Han skal saaledes i den Tid, Dyret er optaget, sørge for, at det passes forsvarlig, dog kun mod, at han faaer Vederlag herfor, og han udsætter sig, ved at undlade dette, for at komme til at give Erstatning for den Skade, Dyrene muligvis herved maatte lide. Vederlaget for Foder og Pasning er ved Lovens § 4 sat til Halvdelen af det Beløb, som vil være at erlægge i Optagelsespenge, for hvert Døgn, som forløber mellem Optagelsen og Tilbageleveringen eller Afleveringen til Salg (jfr. nedenfor), for en Vædder dog kun 48 ß. Har Dyret ikke været optaget i et Døgn, betales forholdsvis mindre, saaledes at over 1/2 Døgn regnes for 1 Døgn, og under 1/2 Døgn men over 1/4 Døgn regnes for et halvt; for kortere Tid en 1/4 Døgn betales ingen Foderløn. For Kjøbenhavn og Kjøbstædernes Vedkommende kan Optageren dog fordre højere Erstatning, naar han godtgjør, at Udgifterne til Foder og Pasning have oversteget, hvad der efter Loven vilde tilkomme ham. — Dernæst er Optageren forpligtet til at gjøre Sit til, at Ejeren ikke skal savne sit Dyr længere end fornødent. I dette Øjemed er det ved Lovens § 5 paalagt ham, hvis han kjender Dyrets Ejer og hans Bopæl eller

Opholdssted, inden 12 Timer efter Optagelsen derom at tilstille Ejeren bevislig Underretning. Har Optageren derimod ikke et saadant Kjendskab, og melder Dyrets Ejer sig ikke inden 24 Timer efter Optagelsen, skal denne meldes for Sognefogden (i Kjøbenhavn og Kjøbstæderne Politiet), som derpaa snarest muligt har at foranstalte Optagelsen bekjendtgjort i Sognet og de tilgrændsende Sogne paa den paa ethvert Sted brugelige Maade. Omkostningerne herved betales af Dyrets Ejer. Gjør Optageren sig skyldig i en Forsømmelse i den heromhandlede Henseende, taber han al Ret til Erstatning for Foder og Pasning og bliver derhos pligtig til at erstatte Ejeren Afsavnet af Dyret.) — Som berørt kan Optageren betinge Dyrets Tilbagelevering af, at Ejeren betaler Optagelsespenge samt Erstatning for Foder og Pasning. Tilbyder Ejeren imidlertid at gjøre dette samt, hvis Bekjendtgjørelse om Optagelsen har fundet Sted, at betale Udgifterne ved denne, maa Tilbageleveringen finde Sted, selv om Optageren desuden har Krav paa Erstatning for den Skade, Dyret har gjort; thi for denne hjemler Loven ham ikke Ret til at holde dette tilbage. Indløses og afhentes Dyret derimod ikke inden 24 Timer, efter at Optagelsen er Ejeren meddelt af Optageren, eller inden 3 Dage, efter at Optagelsen er bekjendtgjort, bliver det at bortsælge ved Auktion efter forudgaaet Bekjendtgjørelse med 24 Timers Varsel. Auktionen afholdes paa Landet af Sognefogden, hvem der ikke herfor tilkommer nogen Betaling, se Indenrigsministeriets Skr. Nr. 65 af 12te Marts 1873 og Justitsministeriets Skr. Nr. 8 af 2den Januar 1875, i Kjøbenhavn og Kjøbstæderne derimod af Politiet og skeer i saa Fald til Politiprotokollen med Benyttelse af Politibetjenten som Vidne og uden Erlæggelse af Gebyr. Af Betalingen, der erlægges kontant til den, der afholder Auktionen, blive da Udgifterne ved de forskjellige Bekjendtgjørelser forlods at udrede. Resten anvendes til Fyldestgjørelse af Optagerens Fordring paa Erstatning (jfr. ovenfor), Foder- samt Optagelsespenge. Er Auktionsbeløbet ikke tilstrækkeligt hertil, beholder Optageren sin personlige Fordring mod Ejeren. Bliver der derimod et Overskud tilbage,

deponeres dette i Kommunens Kasse og tilfalder de Fattiges Kasse i det Sogn, i hvilket Optagelsen har fundet Sted (i Kjøbenhavn Kommunens Kasse), hvis Dyrets Ejer eller andre rette Vedkommende ikke inden Aar og Dag have krævet Beløbet tilbage. — Er det optagne Dyr efter en af Sognefogden (Politiet) foretagen Vurdering af en saa ringe Værdi, at end ikke Bekjendtgjørelsesudgifterne kunne ventes at ville blive dækkede ved dets Bortsalg ved Auktion, bortfalder denne saavelsom Bekjendtgjørelsen efter Lovens § 5, og Dyret bliver Optagerens Ejendom. Denne mister imidlertid da selvfølgelig Retten til at kræve Optagelsespenge, men derimod ikke sin Fordring paa Erstatning for den Skade, Dyret muligen maatte have gjort.

Den saaledes indrømmede Ret til at optage Kreaturer og da kræve Optagelsespenge vil i mange Tilfælde føre til, at det bliver en ligefrem Fordel, at Andres Kreaturer komme ind paa Ens Jorder. Det kunde derfor vel tænkes, at En eller Anden kunde føle sig fristet til med Forsæt at føre Andenmands Husdyr ind paa sine Jorder, og der er derfor ogsaa ved Lovens § 10 blevet sat særlig Straf af Bøder eller simpelt Fængsel for et saadant Forhold. Paa den anden Side bliver ogsaa den, der egenmægtig tager et optaget Kreatur tilbage, straffet med Bøder, jfr. Lovens § 3.

Har en Jordbruger forgjæves søgt at optage et Dyr, der er kommet ind paa hans Grund, er han efter Lovens § 7 berettiget til at fordre, at Ejeren skal bøde for Ufred lige saa Meget, som Optagelsespengene vilde have udgjort. Dog skulle nye Ufredsbøder ikke kunne affordres en Ejer for det samme Kreatur, førend det enten er kommet tilbage til ham, eller han efter modtagen Underretning, som snarest muligt bør gives, er i Stand til at afhente det. Den Skadelidte har dog ingen Fordel af denne Bestemmelse, da Bøderne ikke tilfalde ham.

Ved Forsøget paa at optage eller bortjage Kreaturer har vedkommende Jordbruger iøvrigt at paase, at han ikke tilføjer Dyrene Skade. Skulde dette ikke desto mindre ske, udsætter

han sig for, at han kommer til at give Erstatning, hvis han har gjort sig skyldig i Uforsigtighed. En Undtagelse i den heromhandlede Henseende er dog ved Lovens § 7 gjort med Hensyn til visse Dyr, der ere vanskelige at optage, nemlig Svin, Faar, Lam og omstreifende Hunde*). Disse er Jordbrugeren nemlig, naar han forgjæves har søgt at optage dem, berettiget til at fjerne fra sin Grund, paa hvilken Maade han bedst ved og kan, og Dyrets Ejer er ikke berettiget til nogen Erstatning, om det derved kommer til Skade eller endog omkommer, men kan kun fordre det beskadigede eller dræbte Dyr tilbage. Han slipper derhos for at betale Optagelsespengene og kan heller ikke idømmes Ufredsbøder. Derimod maa han selvfølgelig betale Foderpenge efter de sædvanlige Regler for det beskadigede Dyr og erstatte den Skade, dette har bevirket. Med dræbte eller beskadigede Dyr forholdes iøvrigt ganske paa samme Maade som med optagne Dyr. Dog skal Underretningen til Dyrets Ejer, hvis denne kjendes, gives uopholdelig.

Efter Loven er det Ejeren af det paagjældende Dyr, der har at udrede Skadeserstatningen, Optagelsespengene o. s. v. Ligesom der imidlertid ved Lovens § 10 udtrykkelig er hjemlet ham Ret til, hvis en Anden forsætlig har løst hans tøjrede Kreaturer eller aabnet Fold eller lukket Mark for dem, at fordre Erstatning hos denne for de ham derved paadragne Udgifter, saaledes maa en lignende Ret selvfølgelig ogsaa tilkomme ham i andre Tilfælde, hvor en Anden med Forsæt eller ved en grov Uagtsomhed har bevirket, at Dyrene ere komne ind paa en fremmed Ejendom. Derhos maa det vistnok antages, at de heromhandlede Udgifter i det Tilfælde, at den til en Ejendom hørende Besætning er overdragen i Brug til en Anden, altid kunne fordres refunderede af Dyrenes Bruger,

*) Hermed maa sammenholdes Jagtloven af 1ste April 1871 § 10, hvorefter der formentlig maa tilkomme den Jordbruger, der har Jagtretten, en ubetinget Ret til at nedskyde løsgaaende Katte og Hunde, uden at han behøver først at gjøre Forsøg paa at optage dem, eller iøvrigt iagttage Bestemmelserne i Markfredsloven.

selv om denne ikke har gjort sig skyldig i nogen Forseelse, der efter almindelige Regler vilde kunne medføre Erstatningspligt.

I det Foregaaende er det forudsat, at det er imod Ejerens Villie, at Dyrene ere komme ind paa Naboens Jorder. Er det derimod skeet med Forsæt, bliver han tillige at straffe, jfr. Lovens § 9, hvorefter Enhver, som tøjrer eller driver Husdyr ind paa anden Mands Jord eller skaffer dem Adgang ved at aabne Led eller bryde Hegn eller tøjrer dem saa nær ved Naboens Jord, at de kunne naa ind paa denne, straffes med Bøder eller simpelt Fængsel. Paa lignende Maade straffes den, der forsætlig løser anden Mands tøjrede Husdyr eller aabner Fold eller lukket Mark for dem, jfr. Lovens § 10.

Den ældre Markfredslovgivning gik i det Hele kun ud paa at skaffe Fred for Kreaturer, men derimod ikke for Mennesker, og man kunde derfor kun under særegne Omstændigheder faa den straffet, der uden Hjemmel færdedes paa Ens Jorder. Ved Lov 25de Marts 1872 § 8 er det derimod nu bestemt, at Enhver, som uden Nødvendighed eller uden dertil erhvervet Hjemmel færdes paa anden Mands Jorder eller ad de over samme førende Veje og Stier, med Hensyn til hvilke det ved Opslag eller paa anden Maade er tilkjendegivet, at de ere private, ifalder en Bøde af 24 Sk. til 2 Rd. Den, der uden Hjemmel gaaer over fredede Klitter (altsaa selv om de ere hans egne) udenfor de tilladte Veje og Stier, ansees med Bøder fra 24 Skr. til 1 Rd. — For Børn under 15 Aar udredes Bøden af deres Forældre eller af den, hvem Tilsynet med Børnene paahviler i Forældrenes Sted.

Søgsmaal til Erstatning for den Skade, der er bevirket af fremmede Husdyr paa Ens Jorder, saavelsom Søgsmaal til Betaling af Ufredsbøder skulle behandles som private Politisager, jfr. Ugeskr. for Retsv. 1879 S. 597. Naar ellers Nogen har gjort sig skyldig i Forseelser, der ved Loven ere belagte med Straf, bliver der at anlægge offentlig Politisag, jfr. Ugeskr. for Retsv. 1878 S. 1214, men dog kun, naar den Forurettede begjærer det. Bøder, der idømmes i Henhold til

Loven, tilfalde de Fattiges Kasse i det Sogn, i hvilket Forseelsen eller Ufreden er begaaet (i Kjøbenhavn Kommunens Kasse), jfr. Lovens § 12.

Anmærkning. Medens det i Hegnsloven af 6te Marts 1869 § 25 udtrykkelig er bestemt, at Frederiksberg, Frederiksværk, Løgstør, Marstal, Nørresundby og Silkeborg Kommuner med Hensyn til Bestemmelserne i den nævnte Lov skulle behandles som Sognekommuner, savnes en lignende Bestemmelse i Lov 25de Marts 1872. Der kunde nu vistnok tale en Del for her at stille dem sammen med Kjøbstæderne; navnlig gjælder dette med Hensyn til Bestemmelserne i Lovens § 4 om Erstatningen for optagne Dyrs Fodring og Pasning; men naar hensees til den Stilling, der ellers i Almindelighed ved Lovgivningen er anvist disse Kommuner, vil det dog vistnok være nødvendigt ogsaa i den heromhandlede Henseende at betragte dem som Sognekommuner.

VIII.

Vandløbslovgivningen.

§ 64.

Indledende Bemærkninger.

De gjældende Bestemmelser om Vandløbenes Vedligeholdelse, Benyttelse o. s. v. findes i Frdn. 25de Juni 1790, Pl. 10de Novbr. 1791, Andg. 29de Juli 1846, Lov 16de Marts 1851 og Lov 17de Januar 1859, af hvilke Andg. 29de Juli 1846 maa betragtes som den egentlige Hovedlov.

Navnlig for Agerbrugets Skyld er det af stor Interesse, at der haves Adgang til at faa det overflødige Vand bortfjernet fra en Ejendom. Opgaven i saa Henseende maa først og fremmest være, at der drages Omsorg for, at de alt tilstedeværende Vandløb stedse holdes i en saadan Stand, at de kunne modtage alt det overflødige Vand fra de tilstødende

Ejendomme, og at, hvis der maatte være Hindringer herfor, disse da saavidt muligt fjernes. Forsaavidt nu den Grund, hvorover Vandløbet fører, ejes og bruges af en enkelt Mand, og denne alene er berettiget til at raade over Vandløbet, er der selvfølgelig ikke Anledning for Lovgivningen til at gribe ind, men helt anderledes stiller Sagen sig, naar de Grunde, Vandløbet berører, ejes og bruges af Forskjellige, eller dog Flere ere interesserede i Vandløbet; thi det vil da i Reglen være umuligt og i ethvert Fald meget vanskeligt at opnaa en tilfredsstillende Ordning af de herhenhørende Forhold, med mindre den en Ejer i Henhold til den almindelige Lovgivning tilkommende Raadighed over hans Ejendom, forsaavidt Vandløbene angaaer, undergives væsentlige Begrændsninger. Dette har ogsaa allerede tidligt været anerkjendt i vor Lovgivning, og de Regler, der i den heromhandlede Henseende er givne i Andg. 29de Juli 1846, ere derfor ogsaa kun en nærmere Udvikling af de i de ældre Love og da navnlig Frdn. 25de Juni 1790 givne Bestemmelser. Med Hensyn til alle gamle Vandløb, det være sig kunstige eller naturlige, har Andg. 1846 § 2 da opstillet den Hovedregel, at enhver Vedkommende er berettiget til at fordre, at de bevares og holdes oprensede til deres rette Dybde og Brede, men iøvrigt har Andg. gjort en væsentlig Forskjel mellem de større og de mindre Vandløb.

Hvad de første angaaer, skulle disse efter Andg.s § 5 alle være offentlig Kontrol undergivne, og Overtilsynet med dem føres, forsaavidt Landet angaaer, af Amtsraadene, og, forsaavidt de gaa over Kjøbstadgrund, af Amtmanden i Forbindelse med vedkommende Kommunalbestyrelse. Finder der offentlig Pramfart Sted paa et saadant Vandløb, er det dog forbeholdt Regjeringen at paase det i saa Henseende Fornødne.*) For alle de større Vandløb bliver der ved Amtsraadets Foranstaltning at træffe de nødvendige Bestemmelser om deres

*) Jfr. Lov 30te Jan. 1861 om Farten paa Gudenaa mellem Silkeborg og Randers.

Vedligeholdelse, og der føres fra det Offentliges Side Kontrol med, at disse overholdes. Ved Andg. 1846 er der derhos givet Adgang til at faa Forandringer foretagne ved disse Vandløb, hvis dette maatte befindes nødvendigt eller hensigtsmæssigt for at fremme Vandets Afledning fra de tilstødende Ejendomme, og Enhver er pligtig til at taale, at der i dette Øjemed gives det paagjældende Vandløb en anden Retning og en større Brede og Dybde end tidligere, dog kun mod Erstatning for den Skade, der derved tilføjes ham. En Undtagelse i saa Henseende maatte dog efter Andg. gjøres overfor de ved et Vandløb anlagte Møller eller andre Vandværker, idet disse ikke kunde fordres nedlagte eller berøvede den for deres Drift nødvendige Vandkraft, hvor ønskeligt dette end maatte være for at befordre Vandets frie Flugt og derigjennem en bedre Vandafledning. I saa Henseende er der forsaavidt ikke skeet nogen Forandring ved den nyere Lovgivning, som det endnu stadig er Reglen, at saadanne Værker ikke kunne fordres nedlagte eller forandrede mod Ejerens Villie; men ved Lov 16de Marts 1851 er der dog givet en Del Bestemmelser sigtende til at fremme Overenskomster herom, og, hvis saadanne opnaaes, at ordne Forholdet mellem de i det paagjældende Værks Forandring eller Nedlæggelse interesserede Lodsejere med Hensyn til Erstatningens Ubredelse. — Efter Andg. 1846 bestod Amtsraadets Virksomhed med Hensyn til de større Vandløb væsentligst i at drage Omsorg for at faa en ordnet Tilstand tilvejebragt og derefter føre Tilsyn med Vandløbenes lovlige Behandling. Ved Lov 17de Januar 1859 § 1 er der nu imidlertid aabnet Amtsraadet Adgang til at overtage selve Bestyrelsen af et eller flere af de heromhandlede Vandløb. Skeer dette, indtræder der i flere Retninger særlige Regler, og de Vandløb, der saaledes ere overtagne af Amtsraadet, skulle derfor i det Følgende omhandles for sig.

Hvad de mindre Vandløb angaaer, skulle disse efter Andg. 1846 ikke være offentligt Tilsyn undergivne. Derimod blev der ansat særegne Vandsynsmænd med det Hverv, hvis Uenighed maatte opstaa mellem de Vandløbet tilstødende Jord-

brugere om dettes Oprensning og Vedligeholdelse at mægle mellem de Paagjældende og i fornødent Fald afgjøre Sagen ved deres Kjendelse, Andg. 1846 §§ 35—52. — For disse Vandløbs Vedkommende hjemler Andg. derhos kun i meget begrændset Omfang Adgang til at faa Forandringer foretagne sigtende til at befordre Vandets Afledning fra de tilstødende Ejendomme, Andg.s §§ 42 og 43 Nr. 5 og 6. — De i Andg. saaledes givne Bestemmelser maa vistnok endnu betragtes som de gjældende Hovedregler om de mindre Vandløb, men ved Lov 17de Jan. 1859 §§ 6—9 er der dog nu aabnet Adgang til, at de vigtigere af disse kunne blive satte under offentligt Tilsyn, og der er da for disse givet flere særegne Bestemmelser.

I det Foregaaende er det forudsat, at Afledningen af det for en Ejendom skadelige Vand vil kunne ske gjennem de alt existerende Vandløb. Ikke sjældent vil det imidlertid være nødvendigt i dette Øjemed at anlægge nye Vandledninger, og der er med Hensyn hertil i Andg. 1846 §§ 53—58 givet nærmere Regler om, hvorledes man skal forholde sig, naar en saadan Ledning ønskes ført over anden Mands Grund. Man kan herefter altid forlange, at denne skal finde sig i en saadan Foranstaltning, naar det befindes, at den Fordel, der tilsigtes ved Anlæget, staaer i et passende Forhold til de Ulemper, der derved ville foraarsages, dog kun mod Erstatning. — Andg. 1846 har alene aabne Grøfter og Vandledninger for Øje. Ved Lov 17de Jan. 1859 §§ 10—13 ere imidlertid dens Bestemmelser herom, dog med en Del Modifikationer, blevne gjorte anvendelige, ogsaa naar Vandet søges afledet ved Afsivning eller Draining.

Sluttelig skal endnu med Hensyn til Materien om skadeligt Vands Afledning bemærkes, at Lovgivningen ikke har indskrænket sig til at bestemme, at Enhver maa taale, at der i dette Øjemed i Naboernes Interesse foretages Forandringer ved hans Ejendom, men at den tillige har opstillet som almindelig Regel, at Enhver skal kunne tilpligtes at deltage i de ved saadanne Foranstaltninger foranledigede Udgifter, naar

han selv vil komme til at nyde Godt af dem. I enkelte Tilfælde er der dog, som det nærmere vil fremgaa af det Følgende, gjort Undtagelser herfra.

Som ovenfor berørt, har vor Lovgivning allerede tidlig havt Øjet aabnet for den store Betydning, det har for Agerbruget, at det for en Ejendom skadelige Vand kan blive bortledet fra samme. Derimod er det egentlig først i den senere Tid, at Opmærksomheden særlig er bleven henvendt paa den ikke mindre Vigtighed, det stundom kan have for Agerbruget at benytte Vandet til Overrisling af Enge o. s. v., og selv Andg. 1846 indeholdt kun meget mangelfulde Bestemmelser i saa Henseende. Først ved Lov 17de Jan. 1859 er der givet noget mere fyldestgjørende Bestemmelser om Adgangen til Vandets Afbenyttelse i Agerbrugets Tjeneste, og der kan herefter opstilles følgende Hovedregler herom: Efter Andg. 1846 § 3, jfr. § 59, er Hovedreglen den, at Enhver er berettiget til at benytte det Vand, der flyder forbi eller gjennem hans Jorder, forsaavidt saadan Benyttelse kan bestaa dels med Andres lige Adgang til Benyttelsen af Vandet udfor deres Grunde, dels med lovlig erhvervede Rettigheder, samt forsaavidt der fra det Offentliges Side Intet derimod findes at erindre. Vil det paagjældende Vandingsanlæg derimod komme i Strid med Andres Ret, bliver det paa den i Lov 17de Jan. 1859 § 14 nærmere foreskrevne Maade at afgjøre, om det desuagtet bør søges fremmet, og dette kan da ske, mod at der gives Erstatning til dem, der ville komme til at lide Skade ved Anlæget. Dog kan der lige saa lidt af Hensyn til Vandets Afbenyttelse i Agerbrugets Interesse som af Hensyn til dets Afledning være Tale om mod Ejerens Villie at foretage Forandringer ved eller endog helt nedlægge de ved det paagjældende Vandløb værende Møller o. s. v., hvorimod der, hvis der skulde blive Spørgsmaal herom, bliver at forholde efter Reglerne i Lov 16de Marts 1851. Bestemmelserne i Lov 17de Jan. 1859 komme kun til Anvendelse, forsaavidt det er en af de Vandløbet tilstødende Lodsejere, der ønsker at benytte Vandet i dette i et større Omfang, end han strengt taget har Ret til.

Ville Andre have Adgang til at benytte Vandet, maa de søge at opnaa Overenskomst herom med alle Vedkommende.

I det Følgende skulle de i Lovgivningen givne detaillerede Bestemmelser om de heromhandlede Materier nærmere fremstilles.

A.

Om de for at sikre og fremme Vandets Afledning givne Bestemmelser.

I.

Om Vedligeholdelsen m. v. af de allerede existerende Vandløb.

a. Om de større Vandløb.

1. Om de større Vandløb, der ikke ere overtagne af Amtsraadet i Henhold til Lov 17de Jan. 1859 § 1.

§ 65.

Om Bestemmelsen af, hvilke Vandløb der skulle henføres til de størres Klasse, Affattelse af Regulativer for disse m. v.

Efter Anordg. 1847 § 4 skal der til de større Vandløbs eller Hovedvandløbenes Klasse i Særdeleshed henregnes Aaer og Vandledninger, som bortføre Vandet fra Søer eller store Eng- og Mosestrækninger, samt i det Hele saadanne Vandløb, som ere af Vigtighed for et større Distrikt. Faktisk bliver imidlertid et Vandløb kun at henregne til de størres Klasse, naar det udtrykkelig er blevet optaget i denne.*) I saa

*) Herved maa dog bemærkes, at, hvis et Vandløb, der utvivlsomt efter sin Beskaffenhed maa betragtes som et større, hvilket jo i Reglen vil være Tilfældet med Aaer, af én eller anden Grund ikke skulde være optaget paa Fortegnelsen, vil det dog ikke derfor kunne henregnes til de mindre Vandløbs Klasse. I saa Fald maa et saadant Vandløb vedblivende be-

Henseende bestemte Andg. 1846 § 6, at Amtsraadene i fornødent Fald efter Konference med Kjøbstædernes Kommunalbestyrelser skulde forfatte detaillerede Forslag til, hvilke Vandløb, der i ethvert Amt skulde henføres til de større Klasse. Vedrørte et Vandløb flere Amter, skulde de forskjellige Amtsraad konferere indbyrdes om Sagen. De i Henhold hertil udarbejdede Forslag skulde derefter tilstilles Rentekammeret til Bedømmelse og Approbation. En lignende Fremgangsmaade maa iagttages, hvis senere noget Vandløb agtes optaget i de større Klasse, og navnlig maa Indenrigsministeriets Samtykke hertil kræves, skjøndt dette ikke udtrykkelig er foreskrevet i Lov af 6te Juli 1867 om Landkommunernes Styrelse § 53. Det nævnte Ministeriums Samtykke maa derhos utvivlsomt kræves, for at et Vandløb atter kan udgaa af de større Klasse.

Saasnart det er bestemt, at et Vandløb skal optages i de større Klasse, har Amtsraadet at foranledige, at der efter en forudgaaet Undersøgelse af alle Forholdene udfærdiges et Regulativ for Vandløbet, indeholdende nærmere Regler om dettes Regulering, Oprensning, Vedligeholdelse o. s. v., Andg. 1846 § 23. Berører Vandløbet en Kjøbstads Grund, skulle Magistraten (Borgmesteren) og 2 af Byraadets Medlemmer træde sammen med Amtsraadet, Andg.s § 9, jfr. Lov 26de Maj 1868 § 3, og gaaer Vandløbet gjennem flere Amtsraadskredse, bliver Spørgsmaalet om hele Vandløbets Regulering under Et at søge afgjort ved Forhandlinger og Overenskomster mellem de paagjældende Amtsraad, Lov 17de Jan. 1859 § 17.

Det, der da først bliver at undersøge, er, om Vandløbets naturlige Beskaffenhed eller den Tilstand, hvori det befindes, gjør Udvidelser, Fordybninger eller andre væsentlige Foran-

---

handles efter de i Frdn. 25de Juni 1790 givne Regler jfr. Ugeskr. for Retsv. 1874 S. 159. Det Samme gjælder iøvrigt med Hensyn til de paa Fortegnelsen opførte Vandløb, for hvilke der endnu ikke maatte være forfattet Regulativer jfr. Indenrigsministeriets Skr. af 13de Okt. 1852 og Nr. 163 af 7de Juni 1873.

bringer nødvendige. Findes slige Hovedforandringer ikke nødvendige, har Amtsraadet efter Konference med alle Vedkommende at fastsætte de almindelige Regler, der for Eftertiden skulle følges ved Vedligeholdelsen. Haves de allerede fuldstændige og hensigtsmæssige Vedtægter eller Landvæsenskommissionskjendelser i saa Henseende, blive disse at følge, jfr. Andg. §§ 7 og 8. Finder Amtsraadet derimod at der bør foretages Forandringer ved eller betydeligere Udvidelser af Vandløbet, har det, hvis der ikke haves saa fuldstændige og hensigtsmæssige Vedtægter eller Landvæsenskommissionskjendelser, at disse kunne tjene til Regel for de dertil fornødne Arbejder, at tilkalde Landvæsenskommissionen til at afgjøre alt Fornødent paa lovlig Maade, Andg. 1846 § 10. Ligeledes skal Amtsraadet, naar Vedligeholdelsesbyrden hviler uforholdsmæssig tungt paa dem, hvem denne Byrde ved tidligere Landvæsenskommissionsforretninger er paalagt, lade nye Landvæsenskommissionsforretninger afholde til Bedømmelse af, hvo der yderligere bør deltage i Vedligeholdelsen, Andg. 1846 § 11. — De i Henhold til foranstaaende Bestemmelser forfattede Vedtægter eller afsagte Kjendelser skulle efter Andg.s § 12 indeholde Bestemmelser om Vandløbets Brede, Dybde og Fald; om Stenkisters og Broers Beskaffenhed; de fornødne Flodemaal; hvo der er pligtig til at deltage i Vandløbets første Oprensning og senere Vedligeholdelse; Maaden, hvorpaa samme skal udføres; hvo dermed skal have stadigt Indseende; hvorledes der skal forholdes med den opgravede Jord, om denne nødvendig bør bortføres, eller hvor langt den i ethvert Fald bør fjernes fra Kanten af Vandløbet; til hvilken Tid den sædvanlige aarlige Oprensning bør være fuldført, og naar Syn herover vil være at foretage m. v. — Alle de Omkostninger, der foraarsages ved disse foreløbige Undersøgelser og Landvæsenskommissionsforretningerne, skulle efter Andg. 1846 afholdes af Amtsrepartitionsfonden, dog, forsaavidt Vandløbet berører en Kjøbstads Grund, med forholdsmæssig Deltagelse af dennes Kæmnerkasse.

Naar alle de fornævnte forberedende Arbejder ere udførte,

forfatter Amtsraadet i fornødent Fald i Forbindelse med Kjøbstadens Delegerede et paa de trufne Overenskomster, Vedtægter eller Kjendelser grundet Regulativ, indeholdende en nøjagtig Beskrivelse af den Retning, Brede og Dybde, Vandløbet skal have, samt en Angivelse af de med Hensyn til dettes Oprensning, Vedligeholdelse o. s. v. trufne Bestemmelser, forsaavidt der ikke herom kan henvises til de afsagte Kjendelser m. v. Af Regulativet bliver en Gjenpart at tilstille Indenrigsministeriet, Andg. 1846 § 23.

Naar Regulativet er forfattet, har Amtsraadet for Landdistrikternes Vedkommende at vaage over, at dets Bestemmelser efterkommes, og det kan til Hjælp herved antage en kyndig Mand for Amtsrepartitionsfondens Regning. For Kjøbstædernes Vedkommende føres det heromhandlede Tilsyn af et af Byraadet dertil af dets Midte udvalgt Medlem under Amtmandens Overtilsyn, Andg. 1846 §§ 27 og 28. — Efter Lov 17de Jan. 1859 § 16 kan Amtsraadet eller Byraadet nu, naar dertil i Arbejdets Interesse findes Anledning, bestemme, at Arbejderne ved de større Vandløb skulle udføres ved Licitation eller, naar passende Tilbud ikke derved erholdes, jfr. Indenrigsministeriets Skr. 6te Oktbr. 1860, ved Akkord underhaanden. Opstaaer der Tvivl, om Tilbudene ere antagelige eller ikke, afgjøres dette af Amtsraadet eller Amtmanden. Kunne passende Tilbud ikke opnaaes, bliver Arbejdet at udføre in natura. — Om Omkostningerne ved de i Henhold til denne Bestemmelser afholdte Licitationer jfr. Lovens § 19. — Finder Amtsraadet eller Byraadet ikke Anledning til at indblande sig i Spørgsmaalet om, paa hvilken Maade Arbejderne skulle udføres, bliver der hermed at forholde overensstemmende med Andg. 1846 §§ 28 og 34. Herefter bliver hele Arbejdet ved Vandløbets første Oprensning at udføre efter Licitation, naar Majoriteten af dem, hvem dettes Udførelse paahviler, ønsker det. I modsat Fald udføres Arbejdet ved de dertil Forpligtede, dog i den Orden og paa den Maade, som henholdsvis Amtsraadet eller Amtmanden bestemmer. Hvad de aarlige Vedligeholdelsesarbejder derimod angaaer, staaer det

enhver af de Arbejdspligtige frit for selv at udføre den ham paahvilende Del af Arbejdet, om end Majoriteten maatte vælge at lade Arbejdet udføre ved Licitation. — Befindes det ved det Syn, der aarlig, eller naar et bestemt Arbejde skal være fuldført, foretages over Vandløbet, at der er Mangler ved dette, blive disse, hvis Arbejdet har været bortakkorderet, at afhjælpe af vedkommende Entreprenør eller for hans Regning. Skulde Arbejdet derimod have været udført af de Arbejdspligtige selv, lader Amtmanden (som Overøvrighed ikke som Formand for Amtsraadet, se Justitsministeriets Skr. Nr. 23 af 25de Januar 1877) det Manglende udføre for disses Regning ved lejede Folk og foranlediger derefter Udgifterne herved, derunder ogsaa Omkostningerne ved det Syn, Forsømmelsen har gjort det nødvendigt at foretage, inddrive ved Udpantning, jfr. Lov Nr. 36 af 29de Marts 1873 § 1 Nr. 5, naar de ikke strax paa Anfordring betales. Paa samme Maade forholdes der, naar Nogen, hvor Arbejdet er udført ved Licitation, ikke paa Anfordring betaler sin Del af de derved foranledigede Udgifter, Andg. 1846 §§ 29, 30, 31, 32 og 34; dog maa det bemærkes, at Lov Nr. 36 af 29de Marts 1873 ikke synes at hjemle Udpantningsret i saa Fald, skjøndt det neppe har været Meningen at forandre de ældre Regler herom. — I Forbindelse hermed maa mærkes Bestemmelsen i Lov 17de Jan. 1859 § 20, hvorefter Bekjendtgjørelse til Kirkestævne (jfr. Skr. Nr. 264 af 11te Oktbr. 1872, hvorefter der ikke skal ydes Sognefogden Betaling herfor) paa to efter hinanden følgende Søndage og paa anden i Egnen brugelig Maade, f. Ex. gjennem en almindelig udbredt og paa Egnen udgiven Tidenden mindst 8 Dage forud skal ansees for lovligt Varsel, naar et Vandløb eller et Arbejde ved samme skal underkastes Syn eller Skjøn. Efter Indenrigsministeriets Skr. Nr. 229 af 9de Dec. 1876 maa Tilvarsling til Synsforretningen altid finde Sted, men dette kan dog ogsaa ske paa den Maade, at der gives hver enkelt af de Paagjældende særlig Underretning om Synet. Er et almindeligt Syn indvarslet, ere de Paagjældende pligtige at møde eller lade møde, med

mindre de ved Pæle eller Stave med paamalede Matrikuls-nummere have gjort deres Parts Grændser kjendelige for Synet. Den, der udebliver uden at have betegnet Grændseskjellet, maa tage Skade for Hjemgjæld, hvis Ansvar uretlig maatte blive ham paalagt, og kan derhos af Amtmanden efter Forslag af den Autoritet, der har foretaget Synet, ikjendes en Mulkt af indtil 10 Rd. til Kommunens Kasse. — Lignende Mulkt kan ikjendes den, der har gjort sig skyldig i Forsømmelse ved Udførelsen af det ham paahvilende Arbejde. — I de heromhandlede Tilfælde afgjøres det af Amtmanden paa Grundlag af det afholdte Syn, om en Forsømmelse har fundet Sted, og Spørgsmaalet herom kan ikke indbringes for Domstolene. Befindes det derimod ellers, at Nogen har gjort sig skyldig i Overtrædelse af Regulativets Bestemmelser, maa Ansvar gjøres gjældende ved Domstolene enten af Amtsraadet eller af den, der har lidt Skade ved det Passerede.

I de følgende Paragrafer skulle nærmere omhandles dels de forskjellige Forhold, der skulle ordnes ved Regulativet, og de Hensyn, der herved blive at iagttage m. v., dels den Fremgangsmaade, der bliver at følge, naar et Amtsraad finder det fornødent, at en ved et større Vandløb liggende Mølle, Fabrik, Fiskegaard eller lignende Indretning modtager Forandringer eller endog helt nedlægges for at fremme Vandets Flugt (Lov 16de Marts 1851), dels endelig, hvorvidt der kan foretages Forandringer i Regulativerne for de større Vandløb.

§ 66.

Om Ordningen af de forskjellige Forhold vedrørende de større Vandløbs Regulering og Vedligeholdelse, hvorom Regulativerne for disse skulle indeholde de fornødne Bestemmelser.

Af det Foregaaende vil det fremgaa, at de Bestemmelser, Regulativet for et større Vandløb skal indeholde, falde i to Grupper: de, der vedrøre Vandløbets Regulering, ɔ: Fastsættelsen af Vandløbets fremtidige Skikkelse, og de, der vedrøre

dets Vedligeholdelse, og disse skulle derfor omhandles hver for sig.

Som i forrige Paragraf berørt, er det Første, Amtsraadet har at undersøge, naar et Vandløb er optaget i de større Klasse, om dets naturlige Beskaffenhed eller den Tilstand, hvori det befindes, gjør Udvidelser eller andre væsentlige Forandringer nødvendige. Som Andg. er affattet, maa det vistnok antages, at det tilkommer Amtsraadet at afgjøre, hvorvidt saadanne Forandringer skulle foretages, og det, selv om Vandløbets nuværende Skikkelse er fastsat ved en Landvæsenskommissionskjendelse*). I Andg.s § 10 er det nemlig kun gjort Amtsraadet til Pligt at tilkalde Landvæsenskommissionen, naar der ikke haves saa fuldstændige og hensigtsmæssige Vedtægter og Landvæsenskommissionsforretninger, at disse kunne tjene til Regel for de dertil fornødne Arbejders Udførelse. Ligesom det dog imidlertid maa bemærkes, at det ikke er ganske klart, om dette virkelig har været Andg.s Mening, idet navnlig dens § 14 synes at forudsætte, at det er Landvæsenskommissionen, der har at afgjøre mulig fremkommende Indsigelser mod, at et Reguleringsarbejde bringes til Udførelse, saaledes vil Amtsraadet vistnok i Reglen tilkalde Landvæsenskommissionen, naar saadanne Indsigelser fremkomme. Ved Afgjørelsen af, hvorvidt

*) I B. Ingerslevs „Haandbog for Landvæsenskommissærer" S. 196 og flere Steder er den Anskuelse gjort gjældende, at den Amtsraadet efter Ordene i Adg. 1846 tilkommende Myndighed til at afgjøre forskjellige Spørgsmaal vedrørende Vandløbenes Regulering og Vedligeholdelse ikke skal kunne anvendes, naar der existerer ældre Landvæsenskommissionskjendelser om det paagjældende Forhold, der imidlertid findes uhensigtsmæssige og derfor ønskes forandrede, men at Sagen i saa Fald altid maa indbringes for Landvæsenskommissionen, der da vil have at afgjøre, om der skal foretages Forandringer i den i Henhold til Landvæsenskommissionskjendelsen bestaaende Ordning. Ligesom en saadan Begrændsning imidlertid ingen Hjemmel har i Andg.s Ord, jfr. dens § 8, saaledes fremgaaer det af Motiverne i Kollegialtid. 1846 S. 748 og flg., at man bestemt er gaaet ud fra, at Amtsraadet ogsaa i det nævnte Tilfælde maatte have Afgjørelsen.

der skal foretages Forandringer ved Vandløbet, bliver der iøvrigt selvfølgelig at tage Hensyn til, om de Fordele, der herved ville opnaaes, staa i et passende Forhold til de Udgifter og øvrige Ulemper, som ville foraarsages ved Forandringen. Som et Hensyn, der herved særlig bliver at tage, fremhæver Andg.s § 14, at der saavidt muligt ikke tilføjes Enge og Græsgange Skade ved en altfor stor Udtørring*). — Medens det saaledes er tvivlsomt, om det er Amtsraadet eller Landvæsenskommissionen, der har den endelige Afgjørelse af, om et Reguleringsarbejde skal udføres eller ikke, er det derimod givet, at Landvæsenskommissionen maa tilkaldes for at afgjøre de forskjellige i denne Anledning opstaaende Spørgsmaal, naar der ikke haves fuldstændige og hensigtsmæssige Vedtægter eller Landvæsenskommissionskjendelser med Hensyn

*) Efter Ordene i Andg. 1846 haves der en almindelig Ret til at paabyde Forandringer ved et Vandløb, naar saadanne findes hensigtsmæssige, uden at der i saa Henseende er gjort nogen Forskjel mellem, om Vandløbet henligger i sin oprindelige Tilstand, eller der allerede tidligere er foretaget en Regulering af samme, og i sidste Fald uden Hensyn til, om Reguleringen er skeet med eller uden Landvæsenskommissionens Mellemkomst. I V. Ingerslevs foran citerede Skrift S. 163 og flere Steder er det imidlertid gjort gjældende, at man, naar en vis Ordning støtter sig paa en Landvæsenskommissionsforretning, selv om dette ikke udtrykkelig er foreskrevet i den paagjældende Lovbestemmelse, maa stille andre Betingelser for at kunne foretage Forandringer i samme, end naar den f. Ex. støtter sig paa en under Amtsraadets Medvirkning tilvejebragt Overenskomst mellem samtlige i Vandløbet interesserede Lodsejere. I første Fald skal man nemlig kun kunne foretage Forandringer, naar enten Forholdene have forandret sig eller det behørig maatte kunne godtgjøres, at man ved Kjendelsens Afsigelse er gaaet ud fra urigtige Forudsætninger, medens i andre Tilfælde en Forandring kan foretages, naar denne blot findes hensigtsmæssig. Som allerede ovenfor i § 5 I. o. berørt, er der imidlertid ikke Grund til at betragte den paa en Landvæsenskommissionsforretning grundede Retstilstand som mere ukrænkelig end enhver anden Retstilstand, og det maa derfor ogsaa ansees uberettiget at ville undergive den i Vandløbsanordningerne i Almindelighed givne Bemyndigelse til at tilsidesætte ældre Landvæsenskommissionskjendelser, naar disse findes „uhensigtsmæssige", en indskrænkende Fortolkning.

til Arbejdernes Udførelse o. s. v., og der ikke kan opnaaes Enighed i saa Henseende mellem Amtsraadet og vedkommende Parter. Efter Andg.s § 14 skal Landvæsenskommissionen saaledes bestemme, om der skal tillægges Nogen Erstatning for Jordtab, altfor stor Udtørring o. s. v., hvor stor denne skal være, af hvem og til hvem samt hvorledes den skal udredes. Fremdeles maa Kommissionen fastsætte de nødvendige nærmere Bestemmelser om Arbejdernes Udførelse, og hvorledes de hermed forbundne Udgifter skulle fordeles. I sidstnævnte Henseende bestemmer Andg.s § 17, at det som almindelig Regel for Deltagelsen saavel i den første Oprensning og Regulering som i den fremtidige Vedligeholdelse af de heromhandlede Vandløb skal gjælde, at samme skal paahvile dem, der ved Undersøgelsen befindes at have Nytte af disse, altsaa i passende Forhold ikke alene dem, hvis Jorder grændse til selve Vandløbene, men ogsaa dem, hvis Jorder støde til de Søer eller dem, der ere lodtagne i de Enge og Moser, hvorfra Løbene have deres Oprindelse, og overhovedet Enhver, der, selv uden at hans Jorder støde til Vandløbene, dog har Nytte og Interesse af deres Vedligeholdelse. Med Hensyn til, at det saaledes er fastsat som Regel ogsaa for Reguleringsarbejdernes Vedkommende, at alle de i det paagjældende Vandløb Interesserede skulle deltage i Udredelsen af de dermed forbundne Udgifter, uagtet det meget ofte vil kunne indtræffe, at flere af disse slet ingen Fordel ville kunne have af en vis enkelt Foranstaltning, maa det dog bemærkes, dels at Andg.s § 14 giver en noget anden Regel med Hensyn til Udredelsen af den der ommeldte Erstatning, idet denne kun kan paalægges dem, til hvis Fordel Udgravningen eller Rettelsen af Vandløbet finder Sted, dels at en Undtagelse fra § 17 vistnok i ethvert Fald maa gjøres, naar et Reguleringsarbejde skal udføres ikke efter Amtsraadets, men efter enkelte Lodsejeres Begjæring, da i saa Fald alle de dermed forbundne Udgifter maa falde dem til Last, der ville have Fordel af Arbejdets Udførelse, jfr. Lov 17de Jan. 1859 § 15. — Hvad iøvrigt Forstaaelsen af § 17 angaaer, skal det bemærkes, at det, naar saaledes alle

i Vandløbet Interesserede skulle medtages ved Udgifternes Fordeling, selv om de muligen ingen Fordel vilde have af den paagjældende Foranstaltning, vistnok kunde ligge nærmest at antage, at Fordelingen altid maatte ske i Forhold til den Interesse, Vedkommende have i Vandløbet. Ligesom Paragrafen imidlertid neppe nogensinde er bleven forstaaet saaledes i Praxis, saaledes gaaer Lov 17de Jan. 1859 § 3 bestemt ud fra en anden Forudsætning. Konsekventsen af den nævnte Opfattelse vilde nemlig være, at Lodsejerne altid vilde komme til at deltage i Udgifterne ved Vandløbet i samme Forhold, hvad enten disse maatte hidrøre fra Regulerings- eller fra Vedligeholdelsesarbejder; men i Lov 17de Jan. 1859 § 3 er det bestemt forudsat, at dette ikke er nødvendigt. Det maa herefter antages, at der ikke kan være Noget til Hinder for, at Landvæsenskommissionen, naar den blot ved Fordelingen af Udgifterne medtager alle i Vandløbet interesserede Lodsejere, ved Bestemmelsen af, hvor stor en Del af dem der skal falde hver enkelt af disse til Last, tager Hensyn til den særegne Interesse, en vis Foranstaltning mulig maatte have for ham. — Endelig maa der træffes Bestemmelse om Ordningen af Forholdet mellem Ejerne og Brugerne af de i Vandløbet interesserede Ejendomme med Hensyn til Udredelsen af Udgifterne ved Reguleringsarbejderne. I saa Henseende bestemmer Andg. 1846 § 18, at, forsaavidt der til Vandløbenes Regulering behøves væsentlige Udvidelser eller Fordybninger eller andre med mer end almindelige Bekostninger forbundne Arbejder, blive disse i Reglen at udføre for vedkommende Ejeres Regning, imod at Brugerne i deres Besiddelsestid forrente de medgaaende Beløb med 4 pCt. aarligen. Udkræver Reguleringen derimod ikke andre end almindelige Oprensningsarbejder, bliver den at udføre af vedkommende Brugere. Iøvrigt afgjør Landvæsenskommissionen i hvert enkelt Tilfælde efter samtlige forhaandenværende Omstændigheder, om Ejeren eller Brugeren skal udføre de paagjældende Arbejder, og bliver der herved at tage Hensyn til, om der ikke i tilstedeværende kontraktmæssige

Forhold maatte være Grund til at ordne Sagen paa en anden Maade end den ovenangivne.

I Forbindelse med Materien om Vandløbenes Regulering skal endnu omhandles Bestemmelserne i Andg. 1846 §§ 16 og 19.

Som allerede tidligere berørt, hjemler Andg. 1846 ingen Ret til at fordre Forandringer foretagne ved Møller og andre lignende ved et Vandløb anbragte Værker, der kunne være til Hinder for Vandets frie Flugt. Derimod bestemmer Andg.s § 12, at Regulativet for et større Vandløb altid skal indeholde Bestemmelser om de fornødne Flodemaal for saadanne Værker, ɔ: nøjagtige Regler om, hvor højt Vedkommende skal være berettiget til at opstemme Vandet. Haves der da ingen Bestemmelser herom, eller er det uvist, hvorledes et Flodemaal bør være, eller findes et saadant at være i utilbørlig Stand, bliver efter Andg.s § 16 Landvæsenskommissionen at tilkalde for ved Forlig eller Kjendelse at fastsætte et Flodemaal, og skal det i saa Henseende ikke være til Hinder, at Paagjældende paaskyder, at der i Hævdstid intet Flodemaal har existeret. Ved Flodemaalets Fastsættelse maa det først og fremmest paasees, at man ikke berøver vedkommende Mølle o. s. v. noget af den Vandkraft, som er nødvendig for Værkets Drift i dets nuværende Skikkelse, om end de tilgrændsende Jorder nok saa meget ville komme til at lide derunder, men paa den anden Side kan Flodemaalet heller ikke fordres fastsat højere, naar Enge eller Agre derved ville komme til at lide Skade, jfr. Pl. 10de Novbr. 1791 § 11. Opstaaer der Tvist om, hvilket Omfang Vedkommendes Ret til Vandet har, maa denne afgjøres af Domstolene. Naar Flodemaalet er sat, bliver det ved tydelige Mærker paa selve Stedet at betegne, hvor højt Vandet maa opstemmes, jfr. Pl. 10de Novbr. 1791 § 11. — Om Fremgangsmaaden ved Fornyelsen af et Flodemaalsmærke jfr. Indenrigsministeriets Skr. 1ste Juli 1865, hvorefter det vil være hensigtsmæssigst at lade denne foretage ved Landvæsenskommissionen, jfr. Overlandvæsenskommissionskjendelse i Ugeskr. for Retsv. 1877 S. 1087.

I Andg. 1846 § 19 er det bestemt, at der, naar Broer over Vandløb ere beliggende paa de offentlige Veje, bør om disses Beskaffenhed konfereres med vedkommende Autoritet. I Virkeligheden kommer der imidlertid i det Hele ikke særegne Regler til Anvendelse med Hensyn til de offentlige Veje. Bestyrelserne for disse maa nemlig finde sig i, at der foretages saadanne Forandringer ved de paa samme værende Broer og Stenkister, som maatte ansees nødvendige, og herom opstaaende Spørgsmaal afgjøres paa samme Maade som andre Spørgsmaal vedrørende Vandløbenes Regulering, jfr. Lov 17de Jan. 1859 § 22. Paa den anden Side maa Udgifterne ved de Forandringer, der skulle foretages ved Stenkister og Broer, være Vejvæsenet uvedkommende og afholdes paa samme Maade som de øvrige Udgifter ved Vandløbets Regulering, jfr. Indenrigsministeriets Cirk. 3die Juli 1852, med mindre det oplyses, at der i sin Tid ved Anlæget af Broen eller Stenkisten fra Vejvæsenets Side er begaaet en Fejl, jfr. Indenrigsministeriets Skr. 30te Decbr. 1848*) og Ugeskr. for Retsv. 1874 S. 990. Kun forsaavidt kommer der en Særegenhed frem, som vedkommende Vejbestyrelse vistnok altid maa kunne forlange, at Arbejdet skal udføres ved sammes Foranstaltning eller i hvert Fald under dens Tilsyn, jfr. det ovenciterede Cirk. af. 1852. Det er derhos formentlig en Selvfølge, at de Fordringer, der fra Vejvæsenets Side stilles med Hensyn til Broens Indretning for at sikre Færdslen over samme, maa tages til Følge. Lignende Regler maa komme til Anvendelse ligeoverfor Jernbaner, jfr. Indenrigsministeriets Skr. 25de April 1863.

Den anden Hovedgruppe af Bestemmelser, som Regulativet skal indeholde, angaaer, som berørt, Vandløbets Vedligeholdelse.

---

*) Noget Andet er, at vedkommende Kommune i Henhold til den almindelige Regel i Andg. 1846 § 17 kan komme til at tage Del i Udgiften, i ethvert Fald hvis det maa erkjendes, at den paagjældende Foranstaltning ogsaa vil komme Vejen til Gode, jfr. ogsaa Overlandvæsenskommissionskjendelse i Ugeskr. for Retsv. 1874 S. 335 om det Tilfælde, at den Bro, der skal ombygges, er brøstfældig.

Efter Andg. 1846 § 8 er det Amtsraadet, der, naar fuldstændige og hensigtsmæssige Vedtægter og Landvæsenskommissionskjendelser ikke forefindes, har efter Konference med alle Vedkommende at fastsætte de herom fornødne Regler. Ligesom Raadet dog maa tilkalde Landvæsenskommissionen i det i Andg.s § 11 ommeldte Tilfælde, at Vedligeholdelsesbyrden befindes at hvile altfor uforholdsmæssigt tungt paa dem, hvilke denne ved tidligere Landvæsenskommissionsforretninger er paalagt, saaledes kan Raadet vistnok ogsaa i andre Tilfælde gjøre dette, men som Regel bør det paa Grund af de dermed forbundne Omkostninger dog ikke ske, med mindre det af Hensyn til Vandløbets Regulering er nødvendigt at tilkalde Landvæsenskommissionen, da det i saa Fald vist som oftest vil være hensigtsmæssigst at lade denne ordne det hele Forhold, jfr. Koll. Tid. 1846 S. 748 og flg., se dog V. Ingerslevs „Haandbog for Landvæsenskommissærer" S. 197.

Det, der først og fremmest maa afgjøres vedrørende Vandløbets Vedligeholdelse, er, hvilke Arbejder der i saa Henseende skulle foretages, og til hvilke Tider disse skulle udføres. Dernæst maa der gives nærmere Bestemmelser om Tilsynet med Vandløbet, og endelig maa det fastsættes, hvorledes samtlige Udgifter ved Veligeholdelsen skulle fordeles. I sidstnævnte Henseende gjælder der iøvrigt samme Regel som med Hensyn til Fordelingen af Udgifterne ved Reguleringen, nemlig at Alle, der have Interesse i Vandløbets ordentlige Vedligeholdelse, hvad enten deres Jorder støde til dette eller ikke, i et passende Forhold skulle deltage i de hermed forbundne Udgifter, Andg.s § 17. For det Tilfælde, at Vedligeholdelsen skal udføres ved Arbejde in natura, jfr. forrige §, maa det tillige bestemmes, hvilken Del af Vandløbet hver enkelt Lodsejer skal sørge for. Byrden ved Vandløbenes Vedligeholdelse skal efter Andg. 1846 § 18 altid paahvile Brugerne af de paagjældende Ejendomme, naar ikke anderledes ved Kontrakt maatte være bestemt. — Som en herhenhørende Bestemmelse, der iøvrigt ogsaa kommer til Anvendelse med Hensyn til Reguleringsarbejderne, maa endnu mærkes Lov 17de Jan. 1859 § 4, hvorefter Brugerne

af de til de større Vandløb stødende Jorder skulle være pligtige til at modtage paa deres Jorder og inden den ved Regulativet fastsatte Tidsfrist bortføre den af Vandløbene opgravede Jord mod at beholde denne. Forsaavidt Værdien af samme ikke yder vedkommende Jordbruger fuld Godtgjørelse, bliver denne at bestemme af Landvæsenskommissionen.

Afgjørelsen af de forskjellige Spørgsmaal, der kunne opstaa ved Fastsættelsen af Regulativet for et Vandløb, vil, som det let vil sees, ofte være meget vanskelig og navnlig forudsætte et nøje Kjendskab til de lokale Forhold. Dette gjælder især om Bestemmelsen af, hvilke Forandringer der skulle foretages ved Vandløbet, og hvorledes Udgifterne herved samt ved Vandløbets Vedligeholdelse skulle fordeles. Med Hensyn hertil er der ved Lovgivningen givet flere Bestemmelser navnlig sigtende til at gjøre det muligt for Amtsraadet og Landvæsenskommissionen at skaffe sig det nødvendige Kjendskab til de lokale Forhold. Efter Lov 16de Marts 1851 § 10 ere saaledes Vandsynsmændene (jfr. nedenfor § 71) pligtige til indenfor deres Distrikt at gaa Landvæsenskommissionen til Haande navnlig ved Meddelelsen af Oplysninger om de lokale Forhold ved de Forretninger, der afholdes i Henhold til Andg. 1846 § 17. Fremdeles maa mærkes Bestemmelsen i Lov 17de Jan. 1859 § 21, hvorefter Landvæsenskommissionen, dersom en Nivelleringsforretning eller anden Undersøgelse, hvortil der fordres særlig Kyndighed, maatte ansees nødvendig til en Sags paalidelige Afgjørelse, kan forlange en saadan foretagen. En lignende Undersøgelse kan Amtsraadet, selv om Sagen ikke er bragt for Landvæsenskommissionen, foranledige foretagen paa den Maade og under den Form, som maatte findes hensigtsmæssigst, og navnlig, om dertil maatte findes Anledning, ved Tilkaldelsen af nogle med de lokale Forhold bekjendte Mænd. — Efter Andg. 1846 § 13 skulle Nivelleringsforretninger altid foretages af Landinspektører. Om Fremgangsmaaden ved dem m. v. jfr. Pl. 10de Novbr. 1791.

Anmærkning. I Andg. 1846 §§ 20—22 indeholdes forskjellige Bestemmelser om Sagernes Behandling ved Landvæsenskommissionen. Forsaavidt disse ere stridende mod Reglerne i Lov 30te Decbr. 1858, ere de imidlertid nu hævede ved denne Lovs § 27.

§ 67.

Om Fremgangsmaaden, naar en Mølle eller et andet lignende Værk ved et større Vandløb ønskes nedlagt eller forandret for at befordre Vandets frie Flugt.

Om en saadan Foranstaltning kan der vistnok allerede blive Spørgsmaal ved Fastsættelsen af Regulativet for et større Vandløb, men som oftest vil den dog blive Gjenstand for en særlig Behandling, og den Fremgangsmaade, der i saa Henseende bliver at følge, skal derfor ogsaa her omhandles for sig.

Som tidligere berørt, har Lovgivningen ikke troet at burde gjøre det til en Pligt for den, der er berettiget til at benytte Vandet i et Vandløb til Driften af en Mølle o. s. v., mod Erstatning at finde sig i, at der i det Almenes Interesse foretages Forandringer ved det paagjældende Værk for at befordre Vandets frie Flugt, men indskrænket sig til at aabne Adgang til ved det Offentliges Mellemkomst at faa Forsøg gjort paa at tilvejebringe en Overenskomst med vedkommende Berettigede om Forholdets Ordning. De herom gjældende Bestemmelser findes i Lov 16de Marts 1851.

Efter denne Lovs § 1 er den første Betingelse for, at der overhovedet kan gjøres noget Forsøg paa at faa de heromhandlede Værker forandrede, at Amtsraadet finder dette nødvendigt for at fremme Vandets Flugt, og den, der ønsker Forandringen, maa derfor henvende sig til dette. Gaaer Vandløbet over en Kjøbstads Grund eller gjennem flere Amtsraadskredse, bliver der efter Lovens § 8 at forholde overensstemmende med Andg. 1846 § 9, jfr. Lov 17de Jan. 1859 § 17, jfr.

ovenfor § 65. Finder Amtsraadet, at det paagjældende Værk bør søges nedlagt eller forandret, har det, hvis vedkommende Ejer, og saafremt Ejendommen er overdragen en Anden i Brug, da tillige Brugeren samtykker heri, at tilkalde Landvæsenskommissionen til at afgjøre alt i saa Henseende Fornødent, jfr. Lovens § 1. Denne skal da først undersøge, om der er tilstrækkelig Grund til den foreslaaede Foranstaltning, og navnlig, om den Nytte, der tilsigtes, staaer i saadant Forhold til de Ulemper, blandt Andet en for stærk Udtørring, som mulig maatte foraarsages, og til de Bekostninger, som Forandringen eller Nedlæggelsen skjønnes at ville medføre, at Foranstaltningen bør finde Sted, jfr. Ugeskr. for Retsv. 1880 S. 40 og flg. Befindes dette ikke at være Tilfældet, afgiver Kommissionen herom en begrundet Kjendelse, og Omkostningerne ved Forretningen afholdes da af Amtsrepartitionsfonden. Finder Kommissionen derimod, at der er Anledning til at søge Sagen fremmet, har den at søge Overenskomst opnaaet med Ejeren og, naar saadant maatte være fornødent, tillige med Brugeren af den vedkommende Vandmølle, Fabrik, Fiskegaard o. s. v. om Størrelsen af den Godtgjørelse, som i Anledning af Forandringen eller Nedlæggelsen maatte findes passende, saavel som om Tiden, inden hvilken Arbejdet bør være udført. Opnaaes en saadan Overenskomst ikke, er Sagen dermed bortfalden, og de ved dens Behandling foranledigede Omkostninger afholdes af Amtsrepartitionsfonden. Opnaaes derimod Overenskomst, har Kommissionen at søge afgjort ved Forlig, eller i Mangel deraf ved sin Kjendelse at bestemme, af hvem og i hvilket Forhold den fastsatte Godtgjørelse samt Omkostningerne ved de af Kommissionen afholdte Forretninger i Overensstemmelse med de i Andg. 29de Juli 1846 for Reguleringen af de større Vandløb foreskrevne Regler bør udredes. Kommissionen bestemmer derhos, at Arbejdet under passende Tvang bør udføres inden den ved Overenskomsten vedtagne Tid, Lovens §§ 2—5.

Af det her givne Uddrag af Lovens Bestemmelser vil det fremgaa, at der lige overfor Ejeren af det Værk, om hvis

Nedlæggelse eller Forandring der er Tale, Intetsomhelst kan foretages uden hans Samtykke. Derimod ere de i Foranstaltningen interesserede Lodsejere nødsagede til at gaa ind paa denne og deltage i de dermed forbundne Omkostninger, naar Landvæsenskommissionen mener, at den bør træffes, og Overenskomst opnaaes med vedkommende Berettigede. Forsaavidt ere Lovens Bestemmelser klare nok, men iøvrigt er det meget tvivlsomt, hvorledes disse skulle forstaaes. Medens det saaledes neppe kan være Tvivl underkastet, at Landvæsenskommissionen, naar den mener, at Foranstaltningen bør træffes, skjøndt dette ikke udtrykkelig er foreskrevet i Loven, maa afgive en formelig Kjendelse herom, der da kan appelleres til Overlandvæsenskommissionen, kan det derimod omtvistes, om denne Kjendelse skal afsiges før eller efter, at Overenskomsten med Ejeren af det paagjældende Værk afsluttes, et Spørgsmaal, der er af ikke ganske ringe praktisk Betydning. Fremdeles er det meget uklart, hvilken Stilling Landvæsenskommissionen indtager under Forhandlingerne med Ejeren, om det tilkommer Kommissionen at afgjøre, om den krævede Erstatning skal kunne ansees som passende, eller om den kun skal mægle mellem Amtsraadet og Ejeren af Møllen o. s. v. Endelig er det tvivlsomt, hvem denne bliver berettiget til at holde sig til for Erstatningen: Landvæsenskommissionen, Amtsraadet eller vedkommende Lodsejere, i hvis Interesse Foranstaltningen skal træffes. Med Hensyn hertil skal bemærkes, at Kommissionen sikkert ikke bør afsige nogen Kjendelse om, at Foranstaltningen bør træffes, før den har forhandlet med Ejeren af det paagjældende Værk, da den først, naar den kjender dennes Fordringer, vil kunne danne sig en begrundet Mening om, hvorvidt Værket bør nedlægges eller forandres, og Kjendelsen derhos bliver aldeles betydningsløs, naar der ikke opnaaes Overenskomst med Ejeren, jfr. ogsaa H. R. T. 18⁶³/₆₄ S. 458. Under Forhandlingerne med denne skal Kommissionen derhos sikkert ikke blot optræde som mæglende. Konsekventsen heraf vilde nemlig blive, at det i Virkeligheden blev Amtsraadet, der kom til at afgjøre, om den Betaling, der skal erlægges

for Forandringen eller Nedlæggelsen af Møllen o. s. v., staaer i et passende Forhold til den Fordel, der herved vil opnaaes, saa at det bør paalægges Lodsejerne selv imod deres Villie at deltage i dens Udredelse; men sees der hen til Lovens øvrige Bestemmelser, synes der ikke godt at kunne være nogen Tvivl om, at det har været dennes Mening i det Hele at lægge det i Landvæsenskommissionens Haand at afgjøre, hvilke Offre der bør paalægges Lodsejerne. Forhandlingerne med Ejeren af det paagjældende Værk maa derfor vist føres af Landvæsenskommissionen, og Overenskomsten sluttes mellem denne og Ejeren, saa at det altsaa bliver Kommissionen, der afgjør, om de stillede Fordringer kunne ansees for billige, dog at den giver saavel Amtsraadet som Lodsejerne Lejlighed til at gjøre deres Anskuelser i saa Henseende gjældende. Hvad særlig Amtsraadet angaaer, maa det vistnok endog fordres, at dette skal godkjende den af Ejeren fremsatte Fordring, forinden Overenskomsten afsluttes. Der synes nemlig ingen Tvivl at kunne være om, at Raadet, hvis det finder Fordringen ubillig, maa have det i sin Magt at frafalde den hele Forretning. Er Overenskomsten sluttet, har Kommissionen dernæst at søge den hele Sag ordnet ved mindelig Forening med Lodsejerne, og opnaaes en saadan, er Sagen selvfølgelig dermed afgjort. I modsat Fald maa den derimod optages til Kjendelse, og denne da først og fremmest gaa ud paa, at Foranstaltningen skal træffes overensstemmende med det under Forhandlingerne med Værkets Ejer Vedtagne. — Er denne Opfattelse af Loven rigtig, bliver den første Følge heraf, at den umiddelbare Virkning af Overenskomsten med Ejeren kun bliver, at Landvæsenskommissionen nu er pligtig at fremme Sagen og i fornødent Fald ved sin Kjendelse bestemme, at Foranstaltningen skal træffes paa de ved Overenskomsten fastsatte Betingelser. Noget Retskrav paa Erstatning faaer Værkets Ejer derimod først, naar der er afsluttet Forlig med Lodsejerne, eller der foreligger en Kjendelse, der enten er bleven godkjendt af Overlandvæsenskommissionen eller i ethvert Fald ikke længere kan appelleres. Ved Affattelsen af Overenskomsten maa der derfor

ved Fastsættelsen af Fristerne for dennes Gjennemførelse tages tilbørligt Hensyn hertil. Idet vedkommende Ejers Ret til Erstatningen saaledes i Virkeligheden ikke kommer til at støtte sig paa den indgaaede Overenskomst, men paa de i Henhold til samme afsluttede Forlig med Lodsejerne og afsagte Kjendelser, bliver Følgen heraf atter, at det hverken er Landvæsenskommissionen eller Amtsraadet, han faaer en Fordring paa, men derimod vedkommende Lodsejere, hvilket ogsaa tydelig er forudsat i Loven, jfr. navnlig dennes § 9, og derhos er i fuld Samklang med Andg. 29de Juli 1846, til hvilken Lov 16de Marts 1851 paa det Nøjeste slutter sig*).

Hvad iøvrigt angaaer Udgifternes Fordeling — herunder ogsaa indbefattet Omkostningerne ved Landvæsenskommissionens Forretning, der efter Lovens Ord ikke i Lighed med, hvad ellers er Tilfældet, kunne fordres afholdte af Amtsrepartitionsfonden, naar det bestemmes, at den paagjældende Foranstaltning skal gjennemføres — skal denne efter Lovens § 5 ske efter Reglerne i Andg. 29de Juli 1846. Det kan imidlertid neppe have været Meningen, at alle de i Vandløbet interesserede Lodsejere skulle medtages under Repartitionen overensstemmende med Andg.s § 17, men Udgifterne kunne sikkert kun falde dem til Byrde, der have Fordel af Foranstaltningen, jfr. ogsaa Andg.s § 14. — Hvad angaaer Forholdet mellem Ejerne og Brugerne af de paagjældende Ejendomme med

*) I „Haandbog for Landvæsenskommissærer" S. 189 er dog en ganske anden Opfattelse af Loven gjort gjældende. Herefter er det nemlig Amtsraadet, der skal afslutte Overenskomsten, og mod hvem vedkommende Ejer faaer en Fordring. Erstatningen synes da at maatte udbetales af Amtsrepartitionsfonden og refunderes denne af Lodsejerne, men dette er i bestemt Strid med Lovens § 9. Sammesteds S. 193 er det antaget, at Landvæsenskommissionen, forinden den indlader sig med Ejeren, skal afsige en formelig Kjendelse om Forretningens Fremme, og det er da gjort til Gjenstand for Undersøgelse, hvorledes man skal komme ud over de Vanskeligheder, der ville opstaa, hvis denne Kjendelse appelleres. Saadanne Vanskeligheder ville ikke opstaa, naar den i Texten antydede Fremgangsmaade følges.

Hensyn til Erstatningens Udredelse, maa Principet i Andg. 1846 følges, saaledes at Erstatningen udredes af Ejerne, men forrentes med 4 pCt. af Brugerne. De Lodsejerne paalagte Bidrag skal efter Lovens § 9 Amtmanden besørge indfordrede eller i fornødent Fald inddrevne, jfr. nu Lov 30te Decbr. 1858 § 25, og derefter udbetalte til Vedkommende. — Efter Lovens § 7 skal Amtsraadet paase, at de vedtagne Arbejder forsvarlig udføres.

§ 68.

Om Forandringer i Regulativet for et større Vandløb.

Hovedreglen herom haves i Andg. 29de Juli 1846 § 33, hvorefter den, der vil gjøre Paastand paa Forandringer i Regulativet, herom har at henvende sig til Amtsraadet. Hvis dette da efter foretagen Undersøgelse og efter at have, forsaavidt Spørgsmaalet angaaer en Del af et Vandløb, der gaaer over en Kjøbstads Grund, konfereret med vedkommende Kommunalbestyrelse, finder Paastanden grundet, bliver den til Omreguleringen fornødne Forretning at foretage for den paagjældende Fonds eller Kasses Regning. Er Vedkommende ikke tilfreds med Amtsraadets Eragtning, bliver Sagen at foredrage for Rentekammeret eller nu Indenrigsministeriet, ved hvis Resolution det har sit Forblivende. Efter denne Lovbestemmelse kan en Forandring i Regulativet altsaa ikke finde Sted, med mindre Amtsraadet samtykker heri, eller Indenrigsministeriet erklærer, at den bør finde Sted, men iøvrigt er det meget tvivlsomt, hvorledes §en skal forstaaes. Ordene „den til Omreguleringen nødvendige Forretning“ synes saaledes nærmest at tyde hen paa, at Lovgiveren kun har havt det Tilfælde for Øje, at Nogen ønsker Forandringer i de Vandløbets Regulering vedrørende Bestemmelser; men det gaaer dog neppe an at indskrænke §en til kun at omfatte saadanne Tilfælde. Man maa vistnok efter §ens Ord indrømme Amtsraadet en almindelig Ret til at søge Regulativets Bestemmelser forandrede, hvad enten disse vedrøre Reguleringen eller Ved-

ligeholdelsen. Dernæst er det meget tvivlsomt, hvorledes der skal gaaes frem ved Forandringernes Foretagelse, og navnlig, hvem der har den egentlige Afgjørelse i saa Henseende, Amtsraadet eller Landvæsenskommissionen. Man maa imidlertid vistnok her opstille den Regel, at de nævnte Myndigheders Stilling med Hensyn til Forandringer i Regulativet er ganske den samme som med Hensyn til dettes Udfærdigelse. Herefter vil det da tilkomme Amtsraadet at tage Bestemmelse om, hvilke Forandringer der skal foretages ved Vandløbet, og det, selv om Regulativets Forskrifter om dettes Retning o. s. v. støtte sig paa Landvæsenskommissionskjendelser, jfr. ovenfor S. 403 Anmærkningen, medens Landvæsenskommissionen i Mangel af mindelig Forening maa afgjøre de i Anledning af Foranstaltningens Gjennemførelse opstaaende Spørgsmaal. Hvad dernæst angaaer Forandringer i Regulativets Bestemmelser om Vandløbets Vedligeholdelse, maa disse i det Hele kunne træffes af Amtsraadet paa egen Haand undtagen i det i Andg. 1846 § 11 ommeldte Tilfælde, at der skal foretages Forandringer i de ved en tidligere Landvæsenskommissionsforretning fastsatte Bestemmelser om Vedligeholdelsesbyrdens Fordeling. — Medens saaledes Amtsraadets Stilling med Hensyn til Spørgsmaal om Forandringer i Regulativet for et større Vandløb vistnok i det Hele maa være den samme som med Hensyn til dets første Udfærdigelse, er der dog i en enkelt Retning gjort en ganske mærkelig Afvigelse herfra, idet Amtsraadets Eragtninger med Hensyn til Forandringer i Regulativet kunne indankes for Indenrigsministeriet, hvad derimod ikke kan ske med Hensyn til de Afgjørelser, Raadet maatte træffe i Anledning af Regulativets Udfærdigelse.

I Reglen i Andg. 1846 § 33 er der forsaavidt skeet en Forandring ved Lov 17de Jan. 1859 § 15, som det efter denne nu ikke længere ubetinget er afhængigt af Amtsraadet eller af Indenrigsministeriet, om der skal foretages Forandringer ved et Vandløb. Efter den nævnte Lovbestemmelse kan nemlig den, der ønsker, at et større Vandløb skal forandres, fordybes, oprenses eller udvides paa anden Maade, end det almene Tarv

kræver, opnaa, at dette skeer, naar han ved Landvæsenskommissionens Kjendelse beviser, at det kan lade sig gjøre uden Skade for Nogen, og han derhos selv vil betale de derved foranledigede Omkostninger. Oplyses det imidlertid under Forhandlingerne ved Landvæsenskommissionen, at ogsaa Andre ville have Nytte af en saadan Foranstaltning, kan en forholdsmæssig Del af Omkostningerne af Landvæsenskommissionen paalægges disse. Det Fornødne om Vandløbets Forandring, Fordybning m. v. bliver derefter at optage i Regulativet, og med Vedligeholdelsen forholdes saaledes som det er eller senere maatte blive bestemt.

---

2. Om de større Vandløb, der i Henhold til Lov 17de Jan. 1859 § 1 ere overtagne af Amtsraadet.

§ 69.

Efter Lov 17de Jan. 1859 § 1 er Amtsraadet bemyndiget til med Indenrigsministeriets Samtykke for Amtets Regning at overtage Arbejdet ved Reguleringen og Vedligeholdelsen af enten alle eller nogle af de i Amtet værende større Vandløb, naar det skjønnes, at disse Vandløbs gode Tilstand er af stor Interesse, Alt i det Omfang og den Udstrækning, hvortil der maatte findes Anledning. Denne Overtagelse kan efter Lovens § 2 dog i Reglen kun finde Sted under den Betingelse, at de ved de nævnte Arbejder foranledigede Omkostninger godtgjøres Amtsrepartitionsfonden af dem, der ønske disse Foranstaltninger, eller til hvis Nytte de væsentlig udføres, Alt overensstemmende med Andg. 29de Juli 1846 § 17; dog kan under særegne Forhold Overtagelsen ske paa mere byrdefulde Vilkaar for Amtet. Alle Arbejder, der herefter blive at udføre ved et saadant af Amtsraadet overtaget Vandløb, skulle efter Lovens § 4 udføres efter Licitation eller, naar passende Bud ikke derved opnaaes, jfr. Indenrigsministeriets Skr. 6te Oktbr. 1860, ved Akkord underhaanden. Licitationsvilkaarene vedtages af

Amtsraadet, som ligeledes har at approbere eller forkaste de gjorte Bud. Hvad endelig Udgifternes Fordeling angaaer, bestemmer Lovens § 3, at de Beløb, der for Enhvers Vedkommende blive at udrede for et foretaget Reguleringsarbejde, bestemmes hver Gang af Landvæsenskommissionen, jfr. Ugeskr. for Retsv. 1880 S. 40 og flg., der ogsaa har i bestemte Tal at fastsætte det Forhold, hvori de ved Vedligeholdelsen foranledigede Bekostninger aarlig skulle fordeles paa samtlige Lodtagere (jfr. dog Indenrigsministeriets Skr. 10de Jan. 1860, hvorefter de i ældre Regulativer herom givne Bestemmelser kunne blive staaende ved Magt, selv om de ikke ere ganske stemmende med Andg. 29de Juli 1846 § 17), og vedbliver det derefter bestemte Bidrag at paahvile den paagjældende Ejendom, indtil det paa lovlig Maade forandres. Bidraget til Vedligeholdelsesudgifterne afkræves Ejeren under Udpantningstvang*), jfr. Lov Nr. 36 af 29de Marts 1873 § 1 Nr. 2, to Gange aarlig med de sædvanlige Skatter af Amtsforvalteren, Lov 1859 § 3. De af dette Forhold opstaaende Spørgsmaal mellem Ejer og Bruger afgjøres overensstemmende med Andg. 29de Juli 1846 § 18.

Efter Udtrykkene i Lovens § 1 beroer det ganske paa Amtsraadet, om det vil overtage et eller flere af de større Vandløb i Amtet, ɔ: Amtsraadskredsen paa den heromhandlede Maade eller ikke, kun at det i første Fald hertil skal have Indenrigsministeriets Samtykke. Fremdeles er det Amtsraadet, der bestemmer, i hvilket Omfang og i hvilken Udstrækning Overtagelsen skal finde Sted, og der er selvfølgelig Intet til Hinder for, at kun en Del af et Vandløb overtages af Amtsraadet. Derimod kunne Lovens Bestemmelser sikkert ikke komme til Anvendelse, naar et Amtsraad kun vil overtage Udførelsen af et enkelt Arbejde ved Vandløbet, medens dette iøvrigt ved-

---

*) Derimod haves der ikke Hjemmel til at inddrive Bidraget til Reguleringsudgifterne ved Udpantning, men det maa ogsaa forudsættes, at Landvæsenskommissionskjendelsen altid vil indeholde Hjemmel til at gjøre Exekution for samme.

blivende skal behandles efter samme Regler som tidligere. Hvorledes der skal forholdes, naar et Vandløb tildels gaaer over en Kjøbstads Grund, indeholder Loven aldeles Intet om, og det maa herefter vistnok antages, at den ikke kan bringes til Anvendelse for Kjøbstædernes Vedkommende.

Medens Amtsraadet efter Andg. 1846, naar Regulativet for et Vandløb først er fastsat, nærmest kun har at føre Tilsyn med, at de ved dette bestemte Arbejder udføres forsvarlig, er Arbejdernes Udførelse derimod ved Lov 1859 ganske lagt i Amtsraadets Haand for de deromhandlede Vandløbs Vedkommende. Fremdeles tilkommer det Amtsraadet at bestemme, hvilke Arbejder der skulle udføres ved de af dette overtagne Vandløb, og det behøver navnlig ikke, naar det mener, at der bør foretages videregaaende Arbejder end i Regulativet bestemt for at fremme Vandets frie Flugt, saaledes som i Andg. 1846 § 33 forudsat, at afvente en Opfordring fra Lodsejernes Side, forinden det sætter slige Arbejder i Værk. Endelig maa det bemærkes, at Amtsraadet, hvad man end i saa Henseende vil antage med Hensyn til de større Vandløb i Almindelighed, jfr. Andg. 1846 § 33 og forrige §, ikke er bundet ved Regulativets Bestemmelser om Vandløbets Regulering og Vedligeholdelse, selv om disse maatte støtte sig paa Landvæsenskommissionskjendelser. Derimod gjælder det med Hensyn til de af Amtsraadet overtagne Vandløb ligesaavel som med Hensyn til andre større Vandløb, at der ikke maa gjøres Indgreb i de Rettigheder, der tilkomme de ved Vandløbet værende Møller og lignende Indretninger. Ønskes saadanne fjernede eller forandrede, maa der derfor gaaes frem efter Lov 16de Marts 1851.

Efter Loven tilkommer det Amtsraadet at afgjøre ikke alene, om et Vandløb skal overtages, men tillige paa hvilke Betingelser dette skal ske, og Landvæsenskommissionen er derfor uberettiget til i noget Tilfælde at paalægge Amtsrepartitionsfonden at udrede en større eller mindre Del af de med et Reguleringsarbejde forbundne Omkostninger, jfr. Dom i H. R. T. 18⁶²/₆₃ S. 409 og 18⁶³/₆₄ S. 456. Derimod skal Land-

væsenskommissionen altid bestemme, hvorledes de Udgifter, der skulle refunderes Amtsrepartitionsfonden, blive at fordele paa Lodsejerne, og det, hvad enten det er Regulerings- eller Vedligeholdelsesudgifter, der er Tale om, jfr. derimod Andg. 1846 § 8. Hvad iøvrigt denne Fordeling angaaer, skal samme efter Lov 17de Jan. 1859 § 2 foretages overensstemmende med Reglerne i Adg. 1846 § 17, og alle de i Vandløbet interesserede Lodsejere maa følgelig medtages ved samme. Som allerede i § 66 berørt, kan det imidlertid ikke antages, at Fordelingen altid skal ske i Forhold til den Interesse, Vedkommende har i Vandløbet, hvorimod der ved Siden heraf tillige kan tages Hensyn til den særlige Fordel, en vis Foranstaltning kan medføre for enkelte Lodsejere, og det er formentlig just for at bevirke, at dette skeer, at det i Lovens § 3 er foreskrevet, at der, hver Gang et Reguleringsarbejde er udført, skal finde en særlig Fordeling Sted af de dermed forbundne Udgifter, hvorimod der en Gang for alle fastsættes en Norm for Vedligeholdelsesudgifternes Fordeling. Under de Udgifter, der saaledes skulle fordeles paa Lodsejerne, kunne Omkostningerne ved selve Landvæsenskommissionsforretningen neppe antages indbefattede, hvorimod disse vistnok overensstemmende med Reglerne i Andg. 1846 maa falde Amtsrepartitionsfonden til Last.

Ligeoverfor Amtsrepartitionsfonden er det altid Ejeren, der hefter for de en Ejendom paalagte Bidrag. Derimod kan Ejeren fordre, at Brugeren skal refundere Udgifterne ved Vandløbets Vedligeholdelse og derhos forrente de til Reguleringsarbejderne medgaaede Summer med 4 pCt., jfr. Andg. 1846 § 10.

b. Om de mindre Vandløb.

1. Om de mindre Vandløb, der ikke staa under offentligt Tilsyn.

§ 70.

Medens efter Frdn. 25de Juni 1790 alle gamle Vandløb skulde staa under offentlig Tilsyn, blev det derimod, efter at der ved Andg. 1846 var blevet gjort en Adskillelse mellem de større og mindre Vandløb, ved Andg.s § 35 slaaet fast, at der fra det Offentliges Side ikke skulde føres nogen Kontrol med de sidstnævnte Vandløb, hvorimod det skulde være deres Sag, som havde Interesse i dem, selv at paase deres Vedligeholdelse. Dette er endnu den almindelige Regel, men ved Lov 17de Jan. 1859 er der dog blevet aabnet Adgang til ogsaa at sætte disse Vandløb under offentligt Tilsyn, jfr. næste §.

Hvad angaaer de mindre Vandløb, der ikke staa under offentligt Tilsyn, opstiller Andg. 1846 § 36 den Regel, at deres Vedligeholdelse, forsaavidt ingen kontraktmæssig eller anden Regel haves, paahviler Brugerne af de tilgrændsende Jorder, Enhver, forsaavidt hans Jorder støde til Vandløbet, jfr. Frdn. 25de Juni 1790 § 3 og Kirke- og Undervisningsministeriets Skr. 26de Febr. 1862. Paa den anden Side kan da ogsaa enhver af disse forlange, at Vandløbet skal bevares og holdes oprenset til dets rette Dybde og Brede, jfr. Andg.s § 2, ja endog fordre, at der skal foretages Forandringer ved samme, sigtende til at fremme Vandets frie Flugt. Der kan dog imidlertid, som allerede i § 66 berørt, i sidstnævnte Henseende langt fra gaaes saa vidt som med Hensyn til de større Vandløb. Medens man nemlig efter Andg.s § 43 Nr. 5 og 6 nok kan faa en Paastand om, at et Vandløb skal have en større Brede og Dybde, end det hidtil har havt, gjennemført selv mod de andre Lodsejeres Villie, kræves derimod alle Vedkommendes Samtykke til Rettelser af

Vandløbet, Andg. 1846 § 43. Endelig kan der ikke blive Spørgsmaal om her at bringe Lov 16de Marts 1851 til Anvendelse med Hensyn til de Møller og andre lignende Indretninger, der muligen maatte være anbragte ved Vandløbet.

Til at afgjøre Tvistigheder, der maatte opstaa mellem de til et mindre Vandløb stødende Lodsejere om Oprensningen og Vedligeholdelsen af dette*), er der i hver Kommune ansat 2 eller 4 Vandsynsmænd. De vælges af vedkommende Kommunalbestyrelse henholdsvis med Amtmandens og Amtsraadets Approbation. Enhver er pligtig at modtage Valg (jfr. Indenrigsministeriets Skr. 9de Maj 1863, se dog Skr. 10de Juli 1865) og vedblive at fungere i 3 Aar. Efter denne Tid kan han frasige sig Bestillingen, jfr. Indenrigsministeriets Skr. 17de Jan. 1852, og er da ikke pligtig at lade sig vælge paany før efter andre 3 Aars Forløb. Saasnart Mændene ere valgte, blive de at edfæste, jfr. Indenrigsministeriets Skr. Nr. 143 af 4de Juli 1874, og forsyne med en af By- eller Sogneraadet autoriseret Protokol. De ere ogsaa pligtige at udføre de dem paaliggende Forretninger i nærliggende Distrikter, naar de i disse ansatte Synsmænd have Forfald. By- eller Sogneraadet kan afskedige Synsmændene, jfr. Indenrigsministeriets Skr. Nr. 106 af 28de April 1877, og Beslutningen herom kan efter Indenrigsministeriets Skr. 17de Decbr. 1870, se Bilag I. til Ministerialtidenden for 1871 Nr. 39, ikke indankes for nogen højere Autoritet, jfr. derimod Indenrigsministeriets Skr. 13de Oktbr. 1863, hvor en anden Anskuelse er gjort gjældende. Af Amtmanden eller Amtsraadet bliver der at meddele Synsmændene en Instruktion, og By- og Sogneraadene skulle ved

---

*) Derimod have de ikke Kompetence til at afgjøre andre med Hensyn til de mindre Vandløb opstaaende Spørgsmaal, og da navnlig, hvorvidt saadanne trods Forbudet i D. L. 5—11—6 og 7 kunne aflægges eller gives en forandret Retning o. s. v., jfr. Ugeskr. for Retsv. 1868 S. 58, 1872 S. 766, 1874 S. 330 og 468 samt 1876 S. 454 og 531.

deres Formænd yde dem den fornødne Vejledning, Andg. 1846 §§ 37—39.

Til disse Vandsynsmænd har Enhver, der vil føre Klage over et Vandløbs Tilstand, at henvende sig (jfr. dog Indenrigsministeriets Skr. 5te Septbr. 1863, hvorefter Vedkommende, naar Distriktets Synsmænd ikke kunne fungere, maa henvende sig til Sogneraadet, der da foranlediger, at nogle af Nabodistrikternes Synsmænd træde til), og Sagen bliver da at behandle overensstemmende med Reglerne i Andg. 1846 §§ 40—49. Disse Bestemmelser have dog nærmest kun Hensyn til det Tilfælde, at Klageren har til Formaal at tilvejebringe en fuldstændig Ordning af Alt, hvad der vedrører Vandløbet, og følgelig egentlig ikke vil besvære sig over Forsømmelser fra enkelte Lodsejeres Side, men efter Andg.s § 50 bliver en lignende Fremgangsmaade at bruge i sidstnævnte Tilfælde.

Efter Andg.s § 40 har den, der ønsker Vandsynsmændenes Bistand, at indgive en skriftlig Klage til disse med en nøjagtig Angivelse af, hvem der skal indkaldes til Forretningen ɔ: i det Tilfælde, at Sagen vedrører Vandløbets Tilstand i det Hele, alle Ejere og Brugere af de dette tilstødende Jorder. Er der 4 Vandsynsmænd i Kommunen, skulle dog kun 2 af disse deltage i Forretningen, jfr. Andg.s § 38. Skjøndt det ikke udtrykkelig er udtalt i Andg. 1846, maa det dog antages, at Ingen kan fungere som Vandsynsmand i en Sag, i hvilken han selv er interesseret, eller med hvis Parter han er beslægtet eller besvogret saa nær som Søskendebarn, jfr. ovenfor § 62 om Hegnssynsmænd. — Gaaer Vandløbet igjennem flere Kommuner eller ligger det i Grændsen mellem to saadanne, maa Klageren henvende sig til Synsmændene i hver af disse, der da i Forening maa behandle Sagen, jfr. Andg.s §§ 40 og 41*).

---

*) I V. Ingerslevs „Haandbog for Landvæsenskommissærer“ S. 220 er det antaget, at der i saa Fald skal afholdes en Forretning for hver Kommune. Ligesom dette imidlertid i ethvert Fald vil være urimeligt, naar Vandløbet ligger i Grændsen mellem 2 Kommuner, saaledes sees

— Naar Vandsynsmændene have modtaget Klagen, have de uopholdelig at beramme en Synsforretning og at forsyne Klagen med Paategning om, naar Synet vil blive afholdt, og med en Indkaldelse til alle Vedkommende om at overvære samme. Denne Indkaldelse har Klageren da vidnefast at besørge forkyndt for de Paagjældende, saaledes at disse erholde i det Mindste 2 Dages Varsel, Andg.s § 41. Om en almindelig Indkaldelse ved Kirkestævne eller paa anden lignende Maade, jfr. Lov 17de Jan. 1859 § 20, kan der her neppe være Tale.

Ved Forretningen have Vandsynsmændene overensstemmende med den dem meddelte Instruktion at undersøge Vandløbets Tilstand og, hvis der forefindes Mangler ved samme, at angive, paa hvilken Maade disse hensigtsmæssig kunne fjernes, hvorom de tilføre Protokollen det Fornødne. Derefter have de saavidt muligt at søge Forlig tilvejebragt mellem de Paagjældende. Opnaaes et saadant, tilføres det Protokollen og underskrives af alle Vedkommende. Opnaaes Forlig derimod ikke, have Vandsynsmændene at afgjøre Sagen ved deres Kjendelse. Kunne de ikke enes om dennes Indhold, bestemmer Andg. 1846 Intet om, hvorledes der skal forholdes. Der er imidlertid neppe anden Udvej end at lade en ny Forretning afholde af andre Vandsynsmænd, der da i fornødent Fald maa tages fra de tilgrændsende Kommuner. Af Kjendelsen skal der inden 8 Dage meddeles Klageren en Udskrift, som han i fornødent Fald vidnesfast maa forkynde for alle de Paagjældende, Andg.s §§ 44—46. Den afsagte Kjendelse staaer det saavel Klageren som enhver af de andre Paagjældende frit for at indanke for Landvæsenskommissionen, men dette maa da ske inden 3 Uger, efter at Kjendelsen er bleven

---

det ikke rettere, end at denne Anskuelse er uforenelig med Ordene i Andg. 1846 § 41, hvorefter Distrikternes Synsmænd i Forening skulle beramme Synsforretningen og kun en Klage skal udtages, jfr. nu ogsaa Indenrigsministeriets Skr. Nr. 112 af 7de Juni 1873, hvor det er udtalt, at der kun skal afholdes en Forretning.

forkyndt, jfr. Andg.s § 47. Er denne Frist oversiddet, kan Kjendelsen ikke faaes forandret, da der ingen Hjemmel haves til at give Oprejsningsbevilling, jfr. Indenrigsministeriets Skr. 17de Marts 1860. Det maa imidlertid ansees tilstrækkeligt, at Begjæringen om Landvæsenskommissionens Udnævnelse er affendt til Amtmanden inden Udløbet af de 3 Uger. Fra Landvæsenskommissionen kan der i disse Sager ikke appelleres til Overlandvæsenskommissionen. Have Synsmændene overskredet deres Kompetence, er det ikke nødvendigt at gaa til Landvæsenskommissionen, men deres Kjendelse kan i fornødent Fald faaes annuleret ved Domstolene, og der er ikke fastsat nogen Frist, inden hvilken den skal være indbragt for disse, jfr. Ugeskr. for Retsv. 1874 S. 330 og 1876 S. 531.

I Andg. 1846 §§ 42 og 43 er der givet nærmere Regler om, hvilke Spørgsmaal Synsmændene skulle afgjøre under deres Forretning, og de Principer, de herved skulle følge. Med Hensyn hertil mærkes:

1) Mændene skulle bestemme, hvor bredt og hvor dybt Vandløbet bør være. Breden af en Grøft eller Vandledning skal bestemmes i Forhold til Bunden, og Sidernes Skraaning bør aldrig være under 45 Grader, saa at Grøften bliver 2 Alen videre for hver Alen, den er høj i lodret Maal. Naar f. Ex. et Vandløb er en Alen i Bunden og $1^1/_2$ Alen dybt i lodret Maal, bør det foroven være 4 Alen bredt; i løst Jordsmon kan det være fornødent at gjøre Skraaningen stærkere. — Vandløbets Dybde maa rette sig efter Jordsmonnets Beskaffenhed, og den bør i Almindelighed være saadan, at det Vand og den Fugtighed, som er til Skade for Mark og Eng, kan bortføres, Andg.s § 43 Nr. 1 og 2.

2) Findes der Broer eller Stenkister over Vandløbet, skulle disse have en saadan Vidde, at de kunne modtage en saa stor Masse Vand, som Grøften indeholder, naar Vandet har stærk Tilstrømning, § 43 Nr. 3.

3) Den opkastede Jord bør helst bortskaffes, og det bør ingensinde tillades, at den ligger Vandløbets Sider nærmere end 1 Alen. Navnlig bør den søges fjernet paa de Steder,

hvor den vilde hindre Vandet fra de tilgrændsende Jorder fra at komme i Vandløbet, Andg. § 43 Nr. 4.

Findes der Sten, Trærødder eller andre for Vandets Flugt hinderlige Gjenstande, maa der træffes Bestemmelser om disses Fjernelse. Andg.s § 42.

5) Danner Vandløbet Bugter, der ere hinderlige for Vandets tilbørlige Afløb, skulle Vandsynsmændene søge at formaa de Vedkommende til at rette disse, men de kunne, som tidligere er berørt, ikke paabyde, at dette skal ske, Andg.s § 42. Derimod kunne de, skjøndt de tilgrændsende Jordbrugere i Reglen ikke ere forpligtede til at opgrave Vandløbet i dets Helhed til en større Dybde og Brede end den, det kan skjønnes hidtil at have havt, dog paalægge dem uden Godtgjørelse at forstørre de gamle Vandløb, om fornødent gjøres, paa enkelte Steder, naar de skjønne, at Klagerens Paastande ere billige, i hvilken Henseende det især bliver at tage i Betragtning, om det er Ager eller Eng eller om det blot er dybtliggende Steder f. Ex. Tørvemoser, Ler- eller Mærgelgrave, hvorfra Vandet ønskes afledet. Kan det ikke med Billighed forlanges, at Forstørrelsen skal foretages uden Godtgjørelse, have Synsmændene at paakjende, om den desuagtet bør finde Sted, og i bekræftende Fald at fastsætte, hvilket Vederlag der skal gives. Dette bliver alene at udrede af den eller dem, der have gjort Paastand paa Forstørrelsen, og ved dets Fastsættelse bliver der at tage Hensyn til Omkostningerne saavel ved den første Opgravning som ved den senere Vedligeholdelse, Andg. § 43 Nr. 5 og 6, jfr. Indenrigsministeriets Skr. 22de Jan. 1861.

6) Ved Vandløbets Regulering have Vandsynsmændene at iagttage, at der saavidt muligt ikke tilføjes Enge og Græsgange Skade ved en altfor stor Udtørring, og at give alle Vedkommende Lejlighed til at fremføre deres Indsigelser og Paastande paa Erstatning. Skulde Tab i noget Tilfælde ikke kunne undgaaes, have Mændene at tillægge de Skadelidte en passende Godtgjørelse og fastsætte dennes Udredelsesmaade. Erstatningen skal udredes af dem, der have For-

del af den paagjældende Foranstaltning, Andg.s § 43 Nr. 7.

7) Fremdeles skulle Mændene fastsætte, til hvilken Tid Arbejderne skulle udføres og for hvis Regning dette skal ske, Andg.s § 42. Arbejderne skulle i Reglen udføres af Brugerne af de tilstødende Jorder, i fornødent Fald mod Erstatning, jfr. ovenfor, men undtagelsesvis maa der dog kunne gjøres Afvigelser herfra, navnlig med Hensyn til Broer og Stenkister paa offentlige Veje. Efter Ordene i Lov 17de Januar 1859 § 16 kan vedkommende Sogneraad imidlertid bestemme, at Arbejderne skulle udføres ved Licitation eller, naar passende Tilbud ikke kan erholdes, ved Akkord underhaanden. Det skjønnes dog ikke, at denne Bestemmelse kan faa nogen praktisk Betydning for de heromhandlede Vandløbs Vedkommende, da der som oftest vil savnes Regler for Udgiftens Fordeling, medens Sogneraadet ikke har Myndighed til at fremtvinge saadanne jfr. nedenfor om de under offentligt Tilsyn stillede Vandløb.

8) Findes der Møller og lignende Indretninger ved et mindre Vandløb, haves der ikke i Andg. 1846 (saaledes som for de større Vandløbs Vedkommende) nogen Bestemmelse om, at der skal fastsættes Flodemaal for disse, jfr. Indenrigsministeriets Skr. 20de Juni 1854 og Nr. 163 af 7de Juni 1873. Derimod kan der neppe være nogen Tvivl om, at Synsmændene, naar Lodsejerne begjære det, maa fastsætte saadant Flodemaal.

9) Endelig skulle Synsmændene bestemme, hvem der skal udrede Udgifterne ved Forretningen, Andg.s § 42 jfr. § 70, hvorefter Betalingen til Synsmændene skal udredes af den eller dem, hvem Kjendelsen gaaer imod, efter et i denne nærmere fastsat Forhold. Indgaaes Forlig, maa dette indeholde de fornødne Bestemmelser om de heromhandlede Udgifters Udredelse.

10) Anse Synsmændene det fornødent, kunne de i Henhold til Lov 17de Jan. 1859 § 2 fordre Nivellementer foretagne.

11) Skulde der under Sagens Behandling for Landsynsmændene opstaa Spørgsmaal, som disse ikke ere kompetente til at afgjøre, maa der vistnok forholdes paa samme Maade som med Hegnssager, jfr. Lov 6te Marts 1869 § 17 og ovenfor § 62.

Undlader Nogen at opfylde de ham i Henhold til Landsynsmændenes eller Landvæsenskommissionens Kjendelser eller et for disse Autoriteter indgaaet Forlig (jfr. Indenrigsministeriets Skr. 6te Juli 1861) paahvilende Forpligtelser med Hensyn til et mindre Vandløb, kan den, der anseer sig forurettet herved, henvende sig til vedkommende By- eller Sogneraad, jfr. med Hensyn til de med en Kjøbstad forbundne Landdistrikter Ugeskr. for Retsv. 1879 S. 1036. Dette har da at besørge Arbejdet udført for den eller de Forsømmeliges Regning, Andg. 1846 § 51. Forinden maa Raadet imidlertid forvisse sig om, at der foreligger en gyldig Afgjørelse af Forpligtelsens Omfang, og da navnlig, hvis Forpligtelsen støtter sig paa en af Landsynsmændene afsagt Kjendelse, at disse have været kompetente til at afgive denne. Derimod kan By- eller Sogneraadet ikke tilsidesætte Kjendelsen, fordi det mener, at denne er kommen til et urigtigt Resultat. Fremdeles maa vedkommende Kommunalbestyrelse forvisse sig om, at Forpligtelsen efter Forliget eller Kjendelsen virkelig er tilsidesat (jfr. Indenrigsministeriets Skr. 24de Jan. 1852). Dens Skjøn i saa Henseende kan imidlertid underkjendes af de overordnede administrative Autoriteter, jfr. Indenrigsministeriets Skr. 6te Juli 1861, men derimod ikke af Domstolene, jfr. Dom i H. R. T. 18⁶⁰/₆₁ S. 875. De til Arbejdernes Udførelse medgaaende Udgifter kan By- eller Sogneraadet fordre inddrevne ved Udpantning, Andg. 1846 § 52, jfr. Lov Nr. 36 af 29de Marts 1873 § 1 Nr. 4 og 5.

2. Om de mindre Vandløb, der ere satte under offentligt Tilsyn.

§ 71.

Ved Lov 17de Jan. 1859 § 6 blev det bestemt, at samtlige By og Sogneraad skulde tage under Overvejelse, hvorvidt nogle af de mindre Vandløb i Kommunen maatte være af en saadan Vigtighed, at de burde være det Offentliges Tilsyn undergivne, og forfatte en Fortegnelse over disse. Denne skulde derpaa, efter at være bragt til offentlig Kundskab med Opfordring til Enhver, som maatte ønske Forandring i den, om inden 4 Uger at indgive et motiveret Andragende herom, indsendes henholdsvis til Amtmandens og Amtsraadets Stadfæstelse. Maatte der senere findes Anledning til at optage flere mindre Vandløb blandt dem, der undergives offentligt Tilsyn, afgjøres efter Lovens § 7 Saadant efter Forslag fra vedkommende Kommunalbestyrelse af Amtsraadet for Landets og af Amtmanden for Kjøbstædernes Vedkommende. Forslaget bliver forud at bekjendtgjøre paa samme Maade som i § 6 foreskrevet. Spørgsmaalet, om et Vandløb skal sættes under offentlig Tilsyn, beroer saaledes paa vedkommende By- eller Sogneraad. Amtmanden og Amtsraadet kunne vel negte deres Samtykke hertil, men de kunne ikke give noget Paalæg om helt eller delvis at sætte et Vandløb under Tilsyn, jfr. Indenrigsministeriets Skr. 6te Juli 1861. Denne Regel gjælder selv, hvor et Vandløb gaaer igjennem flere Kommuner. Loven har end ikke paabudt, at der i saa Fald skal finde en Forhandling Sted mellem Bestyrelserne for disse for om muligt at opnaa Enighed mellem dem om at stille Vandløbet i dets Helhed under offentligt Tilsyn, jfr. Indenrigsministeriets Skr. 13de Septbr. 1862.

Naar det paa fornævnte Maade er afgjort, at et Vandløb skal staa under offentligt Tilsyn, har Kommunalbestyrelsen, hvor ingen for alle Vedkommende gjældende Bestemmelser haves og ingen Overenskomst i Mindelighed kan træffes, at tilkalde

Synsmændene eller i fornødent Fald Landvæsenskommissionen overensstemmende med Reglerne i Andg. af 29de Juli 1846, d. v. s. Bestemmelserne i denne om de mindre Vandløb. Landvæsenskommissionens Kjendelser ere følgelig ogsaa her endelige, Indenrigsministeriets Skr. 29de Juni 1861. Gaaer Vandløbet gjennem flere Kommuner, og er det i flere af disse sat under offentlig Tilsyn, bliver Sagen om hele Vandløbets Regulering under Et at søge afgjort ved Forhandlinger og Overenskomster mellem de forskjellige Kommunalbestyrelser, Lov 1859 § 17. Naar de forberedende Arbejder ere endte, bliver der for Vandløbet at forfatte et Regulativ, hvori der ogsaa skal optages Bestemmelser om, hvor ofte og til hvilke Tider de aarlige Syn skulle foretages. Regulativet indstilles til Amtets og Amtsraadets Stadfæstelse og indføres, efter at denne er meddelt, i en Protokol, som opbevares af Kommunalbestyrelsen. Omkostningerne ved de forberedende Arbejder afholdes af Kommunen, dog at Synsmændene eller Landvæsenskommissionen i Tilfælde af, at der udfordres Nivelleringer eller andre Foranstaltninger — Lov 17de Jan. 1859 § 21, jfr. ovenfor § 66, kommer ogsaa til Anvendelse med Hensyn til de heromhandlede Vandløb —, der medføre større Bekostning, have at afgjøre, hvorvidt nogen Godtgjørelse herfor skal gives Kommunekassen af dem, der have Fordel af Vandløbets Regulering, Lovens § 6.

Hvad iøvrigt de heromhandlede Vandløb angaaer, maa Hovedreglen være, at de i det Hele ere samme Bestemmelser undergivne som de andre mindre Vandløb, med mindre anderledes udtrykkelig er bestemt, eller den Omstændighed, at de ere stillede under offentligt Tilsyn, nødvendiggjør Afvigelser. Særlig skal fremhæves, at der ikke haves Hjemmel til for disse Vandløbs Vedkommende at fremtvinge Forandringer ved samme sigtende til at fremme Vandets frie Flugt i større Omfang end for de mindre Vandløb i Almindelighed. De Ejendommeligheder, der fremkomme, ere for det Første, at By- eller Sogneraadet kan tage Initiativet til at faa dem regulerede og i det Hele bestemte Regler fastsatte for deres Oprensning og Ved-

ligeholdelse. De nævnte Autoriteter kunne imidlertid ikke selv afgjøre Noget i saa Henseende, men maa i fornødent Fald ty til Vandsynsmændene og Landvæsenskommissionen, jfr. derimod om Amtsraadets Stilling til de større Vandløb ovenfor § 66. Andg. 1846 § 33 om Forandringer i Regulativerne for de større Vandløb kan derfor heller ikke analogisk bringes til Anvendelse her, hvorimod Sogneraadet, naar det ønsker saadanne i Mangel af mindelig Forening maa henvende sig til Vandsynsmændene og eventuelt Landvæsenskommissionen, der da maa afgjøre, om Forandringer kunne tilstedes jfr. Indenrigsministeriets Skr. Nr. 141 af 3die Juli 1875. Hvad Forandringer i Regulativet angaaer, maa det iøvrigt erindres, at Lov 17de Jan. 1859 § 15 ogsaa her kommer til Anvendelse, jfr. ovenfor § 68.*) — Dernæst maa her mærkes Reglen i Lov 1859 § 16, hvorefter By- eller Sogneraadet kan bestemme, at samtlige Arbejder ved Vandløbet skulle udføres ved Licitation eller ved lejede Folk. Opstaaer der Tvivl om Budene ere antagelige eller ikke, skal dette efter Loven afgjøres af Amtet eller Amtsraadet, skjøndt det i og for sig kunde synes naturligst at lægge Afgjørelsen i By- eller Sogneraadets Haand. Bringes den heromhandlede Bestemmelse til Anvendelse, maa der træffes en Afgjørelse om Udgifternes Fordeling. I Mangel af mindelig Overenskomst maa Forholdet i saa Henseende ordnes af Vandsynsmændene og eventuelt Landvæsenskommissionen, og Principerne i Andg. 1846 om de mindre Vandløb herved lægges til Grund, saaledes at kun de Vandløbet tilstødende Jordbrugere inddrages under Fordelingen, og hvers Andel bestemmes i Forhold til Længden af den Strækning, i hvilken hans Jorder støde til Vandløbet jfr. Indenrigsministeriets Skr. Nr. 321 af 20de Decbr. 1873. — Den vigtigste Følge af, at et mindre Vandløb er stillet under

*) Da Regulativet er stadfæstet af Amtmanden eller Amtsraadet, maa dette formentlig ogsaa ske med Hensyn til senere Forandringer i samme, skjøndt dette rigtignok synes mindre foreneligt med Reglen i Lov 1859 § 15.

offentligt Tilsyn, er imidlertid, at By- eller Sogneraadet bliver pligtigt til at paase, at det holdes i ordentlig Stand. Med Hensyn hertil bestemmes det i Lov 1859 § 8, at, naar der ved et over Vandløbet foretaget Syn — om Fremgangsmaaden ved et saadant, jfr. Lovens § 20 og ovenfor § 65 — er forefundet Mangler, skulle Synsmændene anmelde dette for Kommunalbestyrelsen, der da, selv om ingen af de i Vandløbet Interesserede begjærer det, har at afhjælpe Manglerne paa de Forsømmeliges Bekostning, jfr. Andg. 1846 § 51, uden at det er nødvendigt forinden at forelægge disse en Frist til selv at gjøre det jfr. Indenrigsministeriets Skr. Nr. 146 af 7de Juli 1875 og Ugeskr. for Retsv. 1877 S. 781. Synsmændenes Betaling, der bestemmes efter Reglerne i Andg. 1846 § 70, udredes af Kommunens Kasse. Ved hvert Aars Udgang bliver der at tilstille Amtet eller Amtsraadet Indberetning om de afholdte Syn.

Endnu skal bemærkes, at Lov 16de Marts 1851 ved Lov 17de Jan. 1859 § 9 er bleven udvidet til ogsaa at omfatte de heromhandlede Vandløb, saaledes at henholdsvis By- og Sogneraadet (jfr. med Hensyn til de med en Kjøbstad forbundne Landdistrikter Ugeskr. for Retsv. 1879 S. 1036) har de Rettigheder og Forpligtelser, som efter Lov 1851 tilkomme Amtsraadet med Hensyn til de større Vandløb, dog at i hvert enkelt Tilfælde, hvor Loven skal anvendes, Amtets eller Amtsraadets Samtykke erhverves. Hvad Fastsættelsen af Flodemaal for saadanne Værker angaaer, gjælder i det Hele, hvad ovenfor i § 70 Nr. 8 er bemærket. Dog maa ogsaa vedkommende kommunale Bestyrelse kunne tage Initiativet i saa Henseende, jfr. Indenrigsministeriets Skr. Nr. 163 af 7de Juni 1873.

II.

Om nye Vandafledningsanlæg.

§ 72.

Kan en Lodsejer (jfr. med Hensyn til offentlige Veje Kanc. Skr. 20de Juli 1847) ikke faa det overflødige Vand bortledet fra sine Jorder ved Hjælp af de allerede existerende Vandløb, men i dette Øjemed maa anlægge nye Vandledninger, er der, som ovenfor i § 64 berørt, ved Lovgivningen aabnet ham Adgang til at føre saadanne over en anden Mands Grund, selv om denne maatte modsætte sig dette. De herom gjældende Bestemmelser findes i Andg. 29de Juli 1846 §§ 53—58 samt i Lov 17de Jan. 1859 §§ 10—13.

Efter Andg. 1846 § 53 skal den, der for at faa Vandet afledet fra sin Jord ønsker at anlægge en Vandledning over anden Mands Grund, naar mindelig Forening i alt Fald efter Tilkaldelse og Medvirkning af Vandsynsmændene ikke kan opnaaes, tilkalde Landvæsenskommissionen. Det er en frivillig Sag, om man vil benytte Vandsynsmændenes Mægling. Tilkaldes de imidlertid, skulle de efter Lov 1859 § 18 gjøre Tilførsel i deres Protokol om den Afgjørelse, de have foreslaaet Parterne, for at Udskrift deraf senere kan forelægges Landvæsenskommissionen. Naar Sagen indbringes for denne, har den efter Andg. 1846 § 54 først at undersøge, om der er tilstrækkelig Grund til det nye Anlæg, og især, om den Fordel, der tilsigtes, staaer i et saadant Forhold til de Ulemper navnlig ogsaa en altfor stærk Udtørring, som derved foraarsages, at der er Grund til uden Vedkommendes Indvilgelse at paalægge dem at taale en saadan Foranstaltning. Befindes dette ikke at være Tilfældet, afgiver Kommissionen herom en behørig begrundet Kjendelse, Andg.s § 55. Ansees det nye Vandløb derimod anbefaleligt, har Kommissionen at bestemme dets Retning, Størrelse og Beskaffenhed samt den Godtgjørelse, der derfor bør gives, og af hvem samt til hvem den skal erlægges, Andg.s § 56, jfr. Frdn. 25de Juni 1790 § 2. I Henseende til

Godtgjørelsens Beregning har Landvæsenskommissionen at gaa frem efter de for Jords Afgivelse til Veje, Grusgrave m. v. — jfr. Frdn. 13de Decbr. 1793 og 5te Marts 1845 m. fl. — fastsatte Regler, jfr. Andg.s § 57 og ovenfor § 7. Godtgjørelsen bliver derhos at bestemme ikke blot med Hensyn til det med Vandløbet forbundne Jordtab, men ogsaa med Hensyn til de fremtidige Vedligeholdelsesomkostninger, hvilke den eller de, over hvis Jorder Vandløbet skal gaa, ville have at afholde. Godtgjørelsen kan iøvrigt fastsættes enten til en Sum en Gang for alle eller til et aarligt Bidrag, for hvis Erlæggelse der, om forlanges, bør stilles Sikkerhed, Andg. 1846 § 57. Andg. indeholder ikke nærmere Regler om, af hvem Godtgjørelsen skal udredes, og det er derfor et Spørgsmaal, om den ikke alene maa falde den til Last, der har forlangt Vandledningen anlagt. I Frdn. 25de Juni 1790 § 2, der ikke udtrykkelig er bleven hævet ved Andg. 1846, var det imidlertid bestemt, at ogsaa Andre, der maatte have Fordel af Vandledningen, kunde tilpligtes at tage Del i Udgifterne ved dens Anlæg, og der er ingensomhelst Grund til at antage, at Lovgivningen skulde have villet forandre denne Regel. Det maa herefter bero paa Landvæsenskommissionens Skjøn, hvem der skal deltage i Udgifterne ved Foranstaltningen, jfr. § 56 om, at Kommissionen i sin Kjendelse skal bestemme, af hvem Udgifterne skulde udredes.

Hvad angaaer Forholdet mellem Ejere og Brugere af de paagjældende Ejendomme, maa dette ordnes overensstemmende med Andg. 1846 § 18, saaledes at Erstatningen, hvis den fastsættes til en Sum en Gang for alle, udredes af og til de paagjældende Ejere, mod at Brugerne enten tilsvare eller erholde 4 pCt. Rente af den om Aaret, hvorimod den altid bliver at udrede af og til Brugerne, naar den fastsættes til en vis aarlig Sum, jfr. Andg. 1846 § 57 i Slutn.

Med Hensyn til Udredelsen af Omkostningerne ved Landvæsenskommissionens Forretning maa mærkes Bestemmelsen i Lov 17de Jan. 1859 § 17, hvorefter Landvæsenskommissionen ved at bestemme, hvem af Parterne der skal betale disse, skal

tage særligt Hensyn til, om der har været tilstrækkelig Anledning for den Part, der ikke har villet gaa ind paa den af Vandsynsmændene foreslaaede Afgjørelse — hvis disses Mægling har været benyttet — til at vægre sig herved. Landvæsenskommissionens Kjendelser i de heromhandlede Sager kunne altid indbringes for Overlandvæsenskommissionen, jfr. Andg. 1846 § 58 og Lov 30te Decbr. 1858.

Endnu maa her mærkes Bestemmelsen i Lov 17de Jan. 1859 § 22, hvorefter nye Vandløb ogsaa kunne fordres lagte over offentlige Veje. Bliver det imidlertid i denne Anledning nødvendigt at anbringe Broer eller Stenkister, maa der gives Erstatning for disses Anlæg og Vedligeholdelse af dem, i hvis Interesse Vandløbet skal graves, jfr. dog Indenrigsministeriets Skr. 23de Juni 1849 (Petersens Samling af Love m. v. Landvæsenet vedrørende S. 9).

Andg. 1846 §§ 53—58 havde kun til Øjemed at aabne Lodsejerne Adgang til at komme af med det for deres Jorder skadelige Vand, som kunde afledes gjennem aabne Grøfter. Ved Lov 17de Jan. 1859 §§ 10—13 ere de nævnte Bestemmelser imidlertid, dog med enkelte Modifikationer, ogsaa blevne gjorte anvendelige med Hensyn til det Vand, som søges afledet ved Affivning*). Til den Ende har Landvæsenskommissionen, naar Vedkommende efter foregaaet Mægling af Synsmændene — der altsaa her altid skal finde Sted — ikke derom i Mindelighed kunne enes, at afgjøre den paatænkte Vandlednings Retning og Størrelse, hvorledes der skal forholdes med Anlæget, inden hvilken Tid det skal være udført, om Arbejdet skal ske ved Jordens Ejer eller ved den, til hvis Nytte det væsentlig udføres, ligesom ogsaa om, og da hvilken Erstatning der tilkommer den, gjennem hvis Jorder Afledningen skal finde Sted. Som det vil sees, er det saaledes i det Hele de samme Punkter, der blive Gjenstand for Landvæsenskommissionens Afgjørelse her, som hvor Spørgsmaalet er om Anlæget

*) Jfr. i saa Henseende med Hensyn til Kirkegaarde Lov Nr. 84 af 7de Juni 1873.

af en aaben Grøft, dog at der ikke i Almindelighed bliver Tale om at bestemme, af hvem Udgifterne ved Anlæget skulle udredes. Loven har nemlig ikke troet at burde paalægge Nogen at deltage i Udgifterne ved et Drainingsanlæg, og disse blive følgelig alene at bære af dem, der ønske Anlæget bragt til Udførelse. Hvad Erstatningens Fastsættelse angaaer, maa det erindres, at der her, hvor Afledningen skeer gjennem lukkede Rør, ikke bliver Spørgsmaal om nogen Godtgjørelse for Jords Afstaaelse, Anbringelse af Broer, Stenkister o. s. v. Fremdeles bliver der at tage Hensyn til, om den Vedkommende ikke selv maatte have Gavn af et saadant Anlæg gjennem hans Jord. Naar han ikke samtidig vil afsive denne, bliver Erstatningen dog ikke at nedsætte, fordi Anlæget kan medføre Fordel for ham, naar han en Gang senere maatte bestemme sig dertil, men han faaer da heller ikke Ret til i sin Tid at benytte den af Naboen anbragte Ledning, med mindre denne giver sit Samtykke dertil, jfr. § 12 Nr. 2. Ved Erstatningens Fastsættelse bliver det derhos at tage under Overvejelse, om ikke den, der kommer til at modtage Vandet fra anden Mands Rør, derved bliver nødsaget til at foretage og bekoste yderligere Afledning eller lider Skade ved altfor stor Udtørring navnlig af Enge eller Vandsteder, Lov 1859 § 11.

I det Foregaaende er der nærmest tænkt paa det Tilfælde, at Nogen for at afsive sine Jorder vil lægge en helt ny Vandledning over Naboens Grund. Loven hjemler imidlertid ogsaa en Lodsejer Ret til at føre et Vandløb, han skal modtage fra et ovenfor liggende Jordsmon, gjennem sin Grund i lukkede Rør, naar dette kan ske uden anden Mands Skade, eller denne i alt Fald erstattes, og Rørene gives en saadan Størrelse, at Vandet har fornødent Afløb, jfr. § 12 Nr. 1. At den, der har Ret til at have en aaben Grøft over Naboens Grund, i hvis Vedligeholdelse han alene er interesseret, er berettiget til at ombytte denne med en Rørledning, har Loven forudsat som selvfølgeligt, jfr. § 12 Nr. 3.

Vedligeholdelsen af de gjennem anden Mands Grund førte Rørledninger skal efter Lovens § 12 Nr. 3 overensstem-

mende med Andg. 29de Juli 1846 §§ 56 og 57, naar ingen kontraktmæssig eller anden lovlig Bestemmelse haves, paahvile Grundens Bruger, imod at han saavel som Grundens Ejer, forsaavidt denne ikke selv har paataget sig at udføre det første Anlæg, er berettiget til at paase, at dette i enhver Henseende udføres forsvarligt, samt imod Erstatning for den Byrde, Vedligeholdelsen kan antages at medføre. Under Vedligeholdelsen er ikke indbefattet Nedlæggelsen af nye Rør, hvilke den, til hvis Nytte Anlæget er skeet, er pligtig selv at bekoste, med mindre derom er truffet anden Overenskomst. Ved Erstatningens Fastsættelse har Landvæsenskommissionen at tage Hensyn til, om og hvorvidt Vedligeholdelsesbyrden opveies ved Fordelen af at faa et Stykke Jord affivet uden Bekostning, samt om, hvorvidt den Erstatning, der nu gives for et aabent Vandløb, kan bortfalde eller nedsættes, naar den, til hvis udelukkende Fordel dette er anlagt, benytter det til derigjennem at føre sine Rør og saaledes tildækker det tidligere aabne Løb. Denne sidste Bestemmelse forudsætter, at Erstatningen for det aabne Vandløb i sin Tid er fastsat til en aarlig Godtgjørelse; hvorledes der skal forholdes, naar der er givet en Godtgjørelse en Gang for alle, indeholder Loven Intet om. Det synes imidlertid ikke at kunne være Tvivl underkastet, at Landvæsenskommissionen maa være berettiget til at nedsætte Godtgjørelsen for en Rørlednings Vedligeholdelse, naar denne træder istedetfor en aaben Grøft, for hvis Anlæg der i sin Tid er givet fuld Erstatning, og vedkommende Lodsejer saaledes ikke længere kommer til at lide Afsavn af Jorden.

Som ovenfor berørt, har Loven af 17de Jan. 1859 ikke troet at burde paalægge Nogen mod sin Villie at deltage i Udgifterne ved et Drainingsanlæg. Imidlertid har Loven dog havt Øje for, at det ofte vil være ønskeligt, at der finder en samtidig Affiøning Sted af flere tilstødende Ejendomme efter en fælles Plan, og der er derfor ogsaa ved Affattelsen af Bestemmelserne om den Fremgangsmaade, der bliver at iagt-

tage, naar Nogen vil bringe et Drainingsanlæg til Udførelse, hvorved han kommer i Kollision med Andres Rettigheder, særlig taget Hensyn til at sikre disse Afgang til, hvis de ønske det, at faa Anlæget udført saaledes, at det kan passe ind i et Affiverningsanlæg for deres egne Jorder. Med Hensyn hertil er det i Lovens § 12 Nr. 1 bestemt, at den, der for at affive sine Jorder vil føre et Vandløb, han skal modtage fra et ovenfor liggende Jordsmon, gjennem sin Grund i lukkede Rør, hvis nogen af det ovenfor liggende Jordsmons Ejere eller Brugere forlanger, at der ved saadan Rørledning skal tages Hensyn til Affivning af hans Grund, maa finde sig i, at der gives Rørene en dertil svarende Størrelse, imod at Paagjældende tager passende Andel i Bekostningen. For at give Vedkommende Lejlighed til at varetage deres Tarv, er det derfor paabudt, at den, der vil foretage et Anlæg som det heromhandlede, derom vidnefast skal meddele Ejerne og Brugerne af de det paagjældende Vandløb ovenfor hans Grund tilstødende Jorder Underretning herom og tillige lade Bekjendtgjørelse om Anlæget læse ved Kirkestævne paa tvende efter hinanden følgende Søndage, alt med 8 Ugers Varsel fra sidste Bekjendtgjørelse at regne. Den, der herefter forsømmer at varetage sit Tarv, kan ikke senere fordre nogen Forandring foretagen ved Vandledningen uden paa sin egen Bekostning. — Vil den, der drainer, føre en Rørledning over en anden Mands Grund, kan dennes Ejer eller Bruger efter Lovens § 12 Nr. 2 forlange, at der ved Anlæget skal tages Hensyn til, at han selv dertil kan støtte egen Affivning, saa at Anlæget indrettes derefter mod forholdsmæssig Deltagelse i de med dette forbundne Udgifter, og han har derefter Ret til senere at afbenytte samme. Har han derimod forsømt at stille et saadant Forlangende, bliver han, som ovenfor berørt, uberettiget til senere at benytte Vandledningen uden Samtykke fra den, der har anlagt den. — Udenfor disse Tilfælde indeholder Loven Intet om, at man ved Indretningen af et Affivningsanlæg skal tage Hensyn til, at Naboen kan komme

til at nyde Godt af samme. Da denne imidlertid kan forlange en hel ny Rørledning lagt over Ens Grund, synes han ogsaa at maatte kunne forlange, at en Rørledning skal indrettes saaledes, at den kan modtage Vandet fra hans Grund, selvfølgelig mod Deltagelse i de med Anlæget forbundne Omkostninger.

Endnu maa her bemærkes Bestemmelsen i Lov 1859 § 13, hvorefter Indenrigsministeriet, naar flere Ejere og Brugere forene sig om at affive efter en fælles Plan, og Saadant efter Stedets Undersøgelse af Amtsraadet eller Byraadet findes hensigtsmæssigt, ved en i disse Forhold kyndig Mand kan lade lægge en Plan til hele Arbejdets fuldstændige Udførelse. Af denne Plan med Kort og Overslag kan der da inden Udløbet af et Aar faaes Gjenparter mod en af Indenrigsministeriet fastsat billig Betaling; efter Aarets Udløb forhøjes Betalingen til det Dobbelte.

Hvorledes der, naar en ny Vandledning først er anlagt, skal forholdes, hvis der senere maatte opstaa Strid om dens Vedligeholdelse m. v., indeholder Lovgivningen ikke Noget om. Er det en aaben Grøft, der er Spørgsmaal om, synes samme imidlertid, naar den først er anlagt, ganske at maatte stilles i Klasse med de mindre Vandløb, saaledes navnlig ogsaa, at Bestemmelserne i Andg. 29de Juli 1846 §§ 51 og 52 om vedkommende Kommunalbestyrelses Pligt til at lade manglende Arbejder udføre paa den Forsømmeliges Bekostning her maa komme til Anvendelse. Hvorvidt det Samme derimod kan statueres med Hensyn til Drainledninger, er sikkert meget tvivlsomt.

B.

Om de med Hensyn til Vandets Afbenyttelse i Agerbrugets Interesse givne Bestemmelser.

§ 73.

Som tidligere berørt, har Andg. 29de Juli 1846 § 3 opstillet den Hovedregel med Hensyn til Vandløbenes Benyttelse, at Enhver er berettiget til at benytte det Vand, der flyder gjennem eller forbi hans Jorder, forsaavidt saadan Benyttelse kan bestaa dels med Andres lige Adgang til Benyttelse af Vandet udfor deres Grund, dels med lovlig erhvervede Rettigheder, samt forsaavidt der fra det Offentliges Side Intet derimod findes at erindre. Efter Andg.s § 59 medfører denne Hovedregel følgende nærmere Bestemmelser med Hensyn til Afbenyttelsen af Søer og Vandløb til Engvanding eller anden Jordens Frugtbargjørelse:

1) at der fra det Offentliges Side Intet maa være mod Anlæget at erindre;

2) at der ved Anlæget ikke foraarsages Oversvømmelser eller nogen anden Slags Beskadigelse af anden Mands Ejendom;

3) at det bortledede Vand tilbageledes i det oprindelige Vandløb, uden at nogen af de til Vandløbet stødende Jordbrugeres Ret til Vandafbenyttelsen derved indskrænkes; samt

4) at Ejerne af de ved Vandløbet liggende Møller og andre Værker saavelsom de til Fiskergaarde og Pramfart sammesteds Berettigede ej lide nogen Indskrænkning i deres lovlige Rettigheder.

Ere flere Jorders Ejere enige om et Anlæg, blive alle saadanne Jorder med Hensyn til Anvendelsen af fornævnte Bestemmelser efter Andg.s § 60 at anse som en Ejendom.

Kommer et Vandingsanlæg i Strid med en offentlig Interesse f. Ex. Skibsfart eller offentlig Pramfart paa et Vandløb, eller blive Grundbesidderne nedenfor Anlæget i den

Grad berøvede det nødvendige Vand, at deraf kan opstaa Mangel i Henseende til deres daglige Fornødenheder, er det Offentlige beføjet til efter foregaaende Undersøgelse at indskrænke Vandets Afbenyttelse paa passende Maade. I andre Tilfælde er det Offentliges Tilladelse til Vandingsanlæg ikke fornøden, Andg.s § 61.

Hvorledes man skal gaa frem for at faa konstateret, at et Vandingsanlæg ikke er i Strid med de ovennævnte Bestemmelser, er ikke udtrykkelig fastsat i Anordningen. Efter Lov 17de Jan. 1859 maa det imidlertid nu vistnok antages, at man i fornødent Fald kan sikre sig mod Indsigelser ved at erhverve Landvæsenskommissionens Kjendelse for, at der efter Loven ikke er Noget til Hinder for Anlægets Udførelse.

Vilde Nogen udføre et Vandingsanlæg uden at være bunden ved de ovennævnte Betingelser, kunde dette efter Andg. 1846 kun lade sig gjøre, naar han kunde opnaa Overenskomst herom med alle Vedkommende. Lykkedes det ham ikke selv at faa en saadan tilvejebragt, kunde han henvende sig til Amtsraadet, der da i fornødent Fald i Forbindelse med vedkommende Byraad eller andre Amtsraad efter forudgaaet Lokalundersøgelse ved sagkyndige Mænd, navnlig Landvæsenskommissionen, skulde søge at faa et Forlig i Stand. Efter Andg.s § 69 skulde Vedkommende derhos ved Reguleringen af de større Vandløb saavidt muligt søge at faa Forlig opnaaet om en almindelig Regulering af saadanne Løb ogsaa med Hensyn til Vandets Afbenyttelse.

I disse Bestemmelser er der skeet en væsentlig Forandring ved Lov 17de Jan. 1859 § 14. Efter denne skal nemlig den, der forgjæves har søgt enten selv eller ved Hjælp af Vandsynsmændene (jfr. Lov 1859 § 18 og Overlandvæsenskommissionskjendelse i Ugeskr. for Retsv. 1880 S. 1) at faa Hindringerne for Anlægets Udførelse hævede, have Adgang til at se disse fjernede og Forholdet ordnet ved Amtsraadets Mellemkomst. Naar dette da under Iagttagelse af den i Andg. 1846 § 64 foreskrevne Fremgangsmaade og navnlig ved Tilkaldelse af Landvæsenskommissionen forgjæves har søgt at tilvejebringe

Forlig mellem de Stridende, har Landvæsenskommissionen under fornødent Hensyn til, at Fordring paa Vandets Afledning i Almindelighed bør have Fortrin for Fordring paa Afbenyttelse, ved sin Kjendelse at afgjøre, om det tilsigtede Anlæg medfører saa store nationaløkonomiske Fordele, at det bør nyde Fremme uanseet den Skade, som derved forvoldes. Kjendelsen kan appelleres, og gaaer den endelige Kjendelse ud paa, at Anlæget ikke bør nyde Fremme, har Sagen derved sit Forblivende. I modsat Fald fremmes Sagens Afgjørelse efter følgende Regler:

Forsaavidt de imod Anlæget rejste Indsigelser grunde sig paa de ovenfor under Nr. 2 og 3 nævnte Hensyn, har Landvæsenskommissionen ved sin Kjendelse at afgjøre Forholdet mellem alle Paagjældende om Benyttelsens Omfang og den mulige Skadeserstatning samt at fastsætte, i hvilket Forhold og efter hvilke Regler Vandet kan afbenyttes af alle de Grundejere, hvis Jorder grændse til Vandløbet og som ønske deraf at drage Fordel. Ved Bestemmelsen heraf bliver der at tage Hensyn til Udstrækningen af det den Paagjældende tilhørende til Vandet stødende Areal. Delingen i Forhold af denne Udstrækning til Størrelsen af de øvrige til Vandløbet stødende Ejendomme kan da ske ved at tilstaa den Paagjældende enten en vis Del af Vandet eller en vis Benyttelsestid. I første Tilfælde gjør Afløbsrendernes Vidde under Forudsætning af lige Dybde under Vandspejlet, i sidste Tilfælde Tiden, i hvilken de maa holdes aabne, Forskjellen mellem den større eller mindre Brugsret, Andg. 1846 § 66, jfr. Overlandvæsenskommissionskjendelse i Ugeskr. for Retsv. 1880 S. 1 og 9.

Forsaavidt de imod Anlæget rejste Indsigelser ere begrundede ved en af en anden Mand erhvervet særlig Ret til Vandets Afbenyttelse, men det dog af Landvæsenskommissionen skjønnes, at der enten i Almindelighed eller dog til visse Tider af Aaret er en større Overflødighed af Vand, end der udkræves til den Berettigedes fulde Retsnydelse, navnlig forsaavidt Vandværkerne angaaer, efter det for dem satte

Flodemaal*), skal Kommissionen ved Anbringelse af de fornødne Mærker for Vandstandens Højde paa hensigtsmæssige Steder, naar Strømmen holdes tilbørlig oprenset, bestemme Grændsen for den Berettigedes Abgang til Vandets Benyttelse, saaledes at han kan nyde sin Ret uden at berøve Andre Lejlighed til i Landbrugets Interesse at benytte det Vand, han ikke selv har Krav paa efter den ham tilkommende særlige Rets Omfang, Alt under Jagttagelse af de i Andg. 29de Juli 1846 § 16 om Flodemaal givne Regler.

Kunne de for Anlæget tilstedeværende Hindringer kun fjernes ved Forandring eller fuldstændig Nedlæggelse af noget af de i Lov 16de Marts 1851 betegnede Værker eller Indretninger, forsøges de hævede paa den i denne Lov nærmere foreskrevne Maade, dog saaledes, at Ingen kan tvinges til at deltage i Bekostningen. De, der vægre sig herved, ere da imidlertid ogsaa uberettigede til Deltagelse i den erhvervede Ret til Vandets Afbenyttelse.

Er Anlæget endelig i Strid med en offenlig Interesse,

---

*) Hvorvidt et saadant ubetinget skal respekteres er noget uklart; overvejende Grunde synes dog at tale for, at vedkommende Berettigede ikke vil kunne modsætte sig, at det sættes lavere, naar dette kan ske uden at berøve det paagjældende Værk noget af det til dets Drift nødvendige Vand, jfr. ovenfor § 66. Det maa nemlig erindres, at Flodemaalet i Henhold til Andg. 1846 § 16 meget vel kan være sat betydelig højere, nemlig naar dette kunde ske uden at hindre Vandafledningen fra de ovenfor Værket liggende Grunde; men Vedkommendes Eneberettigelse til at benytte Vandet kan aabenbart ikke herved være bleven forøget udover sit tidligere Omfang. Hvorvidt et ældre Flodemaal ubetinget skal respekteres, maa derfor formentlig bero paa, om man i sin Tid ved samme har villet betegne den Grændse, hvortil Vandet maatte opstemmes, for at Vedkommende kunde komme til sin fulde Ret, eller kun den Grændse, hvortil Opstemningen kunde ske uden at hindre Vandafledningen fra de ovenfor liggende Jorder. Kun i første Tilfælde maa det satte Flodemaal ubetinget opretholdes, jfr. hermed H. R. T. 1860 S. 559, Ugeskr. for Retsv. 1870 S. 105 samt Overlandvæsenskommissionskjendelse i Ugeskr. for Retsv. 1878 S. 1098 og 1880 S. 9, se dog V. Ingerslevs „Haandbog for Landvæsenskommissærer" S. 280.

jfr. ovenfor under Nr. 1, kan det kun fremmes med vedkommende Autoritets, Amtsraadets eller Indenrigsministeriets Samtykke.

I Forbindelse hermed maa mærkes Bestemmelsen i Andg. 29de Juli 1846 § 68, hvorefter den, der har Ret til at benytte et Vandløb til sine Jorders Forbedring og i dette Øjemed agter at opstemme det, er berettiget til at støtte sit Opstemningsværk til anden Mands Grund, i fornødent Fald mod Erstatning for den derved bevirkede Skade. Derimod indeholder Loven Intet om, at den, der vil benytte Vandet i et hans Ejendom berørende Vandløb til Engvanding o. s. v., skal være berettiget til i dette Øjemed at anlægge Vandledninger over Naboens Grund (jfr. derimod med Hensyn til det Tilfælde, at det er en ikke tilstødende Lodsejer, der vil benytte Vandet, Andg. 1846 § 67), og det er vistnok meget tvivlsomt, om man desuagtet, saaledes som i en Overlandvæsenskommissionskjendelse i Ugeskr. for Retsv. 1873 S. 389, jfr. S. 1023 antaget, kan tillægge ham Ret hertil. At Lovgivningen ikke har indrømmet en saadan, synes nemlig at have sin naturlige Forklaring i, at den har forudsat, at det ikke vil være nødvendigt, for at en tilstødende Lodsejer kan komme til at benytte Vandet, at han fører dette over Naboens Grund, og der er følgelig ikke noget Urimeligt i, at han i saa Henseende er bleven stillet anderledes end den ikke tilstødende Lodsejer.

Andg. 29de Juli 1846 § 59 og Lov 17de Jan. 1859 § 14 ere kun anvendelige, naar det er en Vandløbet tilstødende Jordbruger, der vil benytte dette til sine Jorders Forbedring. Andre kunne kun faa Ret hertil ved Overenskomst med de i Vandløbet Interesserede, jfr. Overlandvæsenskommissionskjendelse i Ugeskr. for Retsv. 1874 S. 340. Har Nogen, hvis Jorder ikke støde til Vandløbet, imidlertid faaet Ret hertil, bliver der efter Andg. 1846 § 67 med Hensyn til Afgjørelsen af Spørgsmaalene om de Gjennemgravninger eller Opdæmninger over anden Mands Grund, som heraf maatte blive Følgen, i Mangel af mindelig Forening at forholde overens-

stemmende med Andg.s §§ 53—58 om Anlæg af nye Vandledninger for at fremme Vandets Afledning.

Endnu maa bemærkes, at de i det Foregaaende fremstillede Regler kun angaa Vands Afbenyttelse til Engvanding eller anden Jordens Frugtbargjørelse, jfr. Andg. 1846 § 59. Vil Nogen derimod benytte Vandet i andre, navnlig i industrielle Øjemed, kan dette kun ske efter Overenskomst med de andre i Vandløbet Interesserede.

Anmærkning 1. I Andg. 29de Juli 1846 §§ 70 og 71 er der givet nogle almindelige Bestemmelser dels om Betalingen til Landvæsenskommissærerne og Vandsynsmændene for de forskjellige Indkaldelser og Forkyndelser i Vandløbssager samt for Udskrifter af de forskjellige i Andg. omhandlede Protokoller, dels om Fritagelse for Brug af stemplet Papir i Vandløbssager, jfr. Lov 19de Febr. 1861 § 74. Forsaavidt Landvæsenskommissionen angaaer, ere disse Bestemmelser imidlertid forandrede ved Lov 30te Decbr. 1858. Hvad Betalingen til Vandsynsmændene angaaer, maa denne nu i Henhold til Lov Nr. 36 af 29de Marts 1873 § 1 Nr. 4 kunne inddrives ved Udpantning, jfr. derimod med Hensyn til den tidligere Lovgivning Justitsministeriets Skr. 25de Oktbr. 1852 og 15de Septbr. 1860.

Anmærkning 2. I Forbindelse med nærværende Materie skal her fremsættes nogle Bemærkninger om Retten til og Fremgangsmaaden ved Udtørring af Søer og Inddæmninger m. v. af Dele af Havet eller Fjordene.

De gjældende Regler om Udtørring af Søer maa endnu søges i Frdn. 25de Juni 1790 § 5. Herefter er den første Betingelse for, at en saadan Udtørring kan finde Sted, at „samtlige Deltagende i Søen forene sig om at ville udlede Vandet af samme“. Med Hensyn hertil maa mærkes Reglen i 5—10—42, hvorefter Ejendomsretten over ferske Søer tilkommer Ejerne af de tilstødende Jorder indtil den gamle Midtstrømslinie. Dette gjælder dog selvfølgelig kun, forsaavidt ikke en Anden kan oplyse en særlig privatretlig Adkomst til Søen eller Dele af den, jfr. Schlegels Samling af Højesteretsdomme III. S. 271, Jur. Ugeskr. 1857

S. 415, H. R. T. 18⁵⁸/59 S. 406 og 1866 S. 661 samt Ugeskr. for Retsv. 1873 S. 532. Navnlig er det ikke sjældent Tilfældet, at Staten ejer saadanne Søer, skjøndt den nu ikke længere ejer nogen Del af de omliggende Jorder, ligesom det vistnok ofte er skeet, at Fæsteejendomme ere blevne afhændede, uden at nogen Del af den tilstødende Sø er medfulgt. Naar saaledes en Anden, end de tilstødende Lodsejere, er Ejer af Søen, opstaaer det Spørgsmaal, om Lodsejerne kunne modsætte sig Søens Udtørring. Det er nu en Selvfølge, at denne ikke vil kunne iværksættes uden Samtykke fra deres Side, hvis de, skjøndt de ikke kunne betragtes som Ejere af Søen, dog have særlige Rettigheder over samme, f. Ex. Ret til Rørskjær, men selv om dette ikke er Tilfældet, taler sikkert overvejende Grunde for, at de kunne modsætte sig Udtørringen, hvis denne vil skade deres Jorder, jfr. Schlegels Samling af Højesteretsdomme 18⁴⁶/56 S. 268, og det maa vistnok endog i saa Henseende kræves, at den, der vil foretage Udtørringen, godtgjør, at denne ikke vil kunne blive til Skade for de omliggende Jorder. Da dette Bevis nu let vil blive vanskeligt at føre, vil selv i det heromhandlede Tilfælde Udtørringen af Søen i Reglen ikke kunne finde Sted uden samtlige tilstødende Lodsejeres Samtykke. Spørgsmaalet herom maa iøvrigt henhøre under Domstolenes ikke under Landvæsenskommissionens Afgjørelse.

Selv om imidlertid alle Deltagere i Søen ere enige om dens Udtørring, vil denne dog ikke kunne finde Sted, hvis Ejere af Vandmøller eller Andre herved vilde fornærmes i deres Rettigheder, og der kan ikke være Spørgsmaal om her at bringe Reglerne i Lov 16de Marts 1851 til Anvendelse. Lovgivningen indeholder ikke noget Nærmere om, hvorledes Tvistigheder om, hvorvidt Udtørringsarbejdet saaledes vil komme i Strid med de heromhandlede Rettigheder, skulle afgjøres, og Afgjørelsen maa derfor formentlig tilkomme Domstolene, ikke Landvæsenskommissionen. Noget Andet er, at denne vil kunne blive kaldet til at afgive et Skjøn i saa Henseende.

Naar der iøvrigt Intet er til Hinder for Udtørringen,

skulle, som det hedder i Frdn. 1790 § 5, „Ejerne af de til Vandløbet stødende Grunde være pligtige til imod Godtgjørelse, som i § 2 ommeldt, at tillade, at Vandløbet graves til den Dybde og Brede, som behøves og siden selv holde det vedlige". Disse Udtryk ere ikke ganske klare, men der kan dog neppe være Tvivl om, at Afledningen af Vandet kan ske saavel ved Udvidelse og Fordybning af det alt tilstedeværende Afløb som ved Anlæg af et nyt saadant, samt at ikke alene de Søen umiddelbart tilstødende Lodsejere, men ogsaa de fjernere liggende, maa finde sig i, at Vandløbet føres over deres Jorder, jfr. Overlandvæsenskommissionskjendelse i Ugeskr. for Retsv. 1873 S. 996 og 1875 S. 957. Skjøndt Frdn. 1790 ikke kan siges at indeholde nogen bestemt Hjemmel derfor, har det dog altid været forudsat i Praxis som en Selvfølge, hvad sikkert ogsaa har været Meningen, at Planen for Afledningen af Vandet fra Søen i Mangel af mindelig Overenskomst maa forelægges Landvæsenskommissionen, der da vil have at bestemme det Fornødne med Hensyn til Afledningskanalernes Retning, Brede, Dybde m. v. Det er derhos i den ovennævnte Overlandvæsenskommissionskjendelse af 1873 antaget, at det i Henhold til Andg. 29de Juli 1846 § 56 tillige tilkommer Kommissionen at bestemme, hvilken Godtgjørelse der skal ydes Ejerne af de Jorder, over hvilke Afledningskanalen skal føres. Dette er nu sikkert ogsaa mest praktisk, men det sees ikke, hvorledes Kjendelsen lader sig forene med Ordene i Frdn. 1790 § 2, hvorefter Erstatningen skal fastsættes af uvillige af Retten udmeldte Mænd, eller med Kjendelsens egen Udtalelse om, at Hjemlen til Anlæg af de heromhandlede Vandafledningskanaler ikke kan søges i Andg. 1846 §§ 53—58. Efter Frdn. 1790 § 2 skal Erstatningen bestemmes til en aarlig Godtgjørelse for Jordtabet og Vandløbets Vedligeholdelse, men dette synes dog ikke at iagttages i Praxis, jfr. fornævnte Kjendelse af 1875. Udgifterne ved Udtørringen bør formentlig udelukkende falde Rekvirenterne til Last; der savnes saavidt skjønnes al Hjemmel til at paalægge Nogen mod sin Villie at deltage i Udgifterne,

selv om det maa erkjendes, at Foretagendet vil blive til Gavn for ham.

I Praxis er det stundom skeet, at Sager angaaende Udtørring af Søer ere blevne behandlede ganske paa samme Maade som Sager angaaende Inddæmninger fra Havet eller Fjordene, og da navnlig at der af Staten er blevet givet Bevilling hertil. Dette skyldes nu sikkert en Fejltagelse. Det Offentliges Tilladelse kræves ikke til saadanne Foretagender, og det kan vistnok antages, at der heller ikke oftere vil blive Spørgsmaal om slige Bevillinger. Derimod kan det være ønskeligt, at Landvæsenskommissionen ogsaa i disse Sager udrustes med Myndighed til at afgjøre alle de i Anledning af Udtørringen opstaaende Spørgsmaal og Administrationen anseer sig ogsaa berettiget hertil. Forholdet bliver da i saa Henseende det samme som ved Inddæmninger, jfr. ovenfor S. 33.

Det vil af det Foregaaende fremgaa, at vor Lovgivnings Regler om Udtørring af Søer i to væsentlige Retninger afvige fra de i Vandløbslovgivningen ellers raadende Principer: Der kræves Enighed mellem de i Søen Interesserede og Ingen kan mod sin Villie tvinges til at deltage i de med Arbejdet forbundne Udgifter. Det fortjener derfor nærmere Overvejelse, om der ikke ved Sænkningen af Vandspejlet i en Sø maatte kunne gaaes frem efter Reglerne om Vandafledning i Andg. 1846 og dertil sig knyttende senere Anordninger, hvis Øjemedet med samme udelukkende eller dog væsentligst er at tilvejebringe en bedre Vandafledning fra de Søen tilstødende Jorder. Dette synes nu i det Mindste delvis at maatte besvares bekræftende. Er nemlig Afløbet fra Søen et større Vandløb, skulle de Søen tilstødende Lodsejere efter Andg. 1846 § 17 deltage i de med dets Regulering og Vedligeholdelse forbundne Udgifter, men Konsekventsen heraf maa formentlig blive, at ogsaa Enhver af dem maa have samme Ret som de Vandløbet umiddelbart tilstødende Lodsejere til at fordre dette udvidet eller fordybet. Kan den tilsigtede Sænkning af Vandspejlet derfor opnaaes ved Udvidelse eller Fordybning af Afløbet, synes enhver af de

Søen tilgrændsende Lodsejere at maatte kunne forlange Sagen behandlet efter de sædvanlige Regler om Forandringer ved de større Vandløb, hvoraf Følgen navnlig bliver, at de øvrige Lodsejere kunne tvinges til at finde sig i Foranstaltningen og efter Omstændighederne deltage i de derved forbundne Udgifter jfr. Lov 17de Januar 1859 § 15. Anderledes stiller Sagen sig derimod vistnok, naar Afløbet fra Søen hører til de mindre Vandløb. Dels kan nemlig formentlig efter Ordene i Andn. 1846 kun de et saadant Vandløb umiddelbart tilstødende Lodsejere fordre Forandringer ved samme, dels kunne saadanne i ethvert Fald som ovenfor berørt kun forlanges i meget ringe Omfang. — Kræver Vandspejlets Sænkning endelig Anlæget af et helt nyt Vandløb, synes der ikke at kunne være noget til Hinder for, hvis alle Interessenter i Søen ere enige om at ønske Vandspejlet i denne sænket, at gaa frem efter Andg. 1846 §§ 53—58 istedetfor efter Reglerne i Frdn. 1790, hvilket forsaavidt vil kunne have Betydning, som der da vil kunne blive Tale om at paalægge Andre end Rekvirenterne at deltage i Udgifterne jfr. ovenfor S. 434. Er der derimod ikke Enighed mellem Interessenterne i Søen, sees det ikke, at der i Andg. 1846 §§ 53—58 haves Hjemmel for Landvæsenskommissionen til at afgjøre de mellem dem opstaaende Spørgsmaal om Forholdets Ordning, og der vil følgelig ikke kunne være Tale om Foretagendets Fremme.

Hvad angaaer Retten til at inddæmme Dele af Havet eller Fjordene, stiller Forholdet sig væsentligt anderledes, end naar der er Spørgsmaal om Udtørring af en Sø. De Landet nærmest tilgrændsende Dele af Havet og Fjordene kunne nemlig ikke betragtes som tilhørende de tilstødende Lodsejere (jfr. særlig med Hensyn til Fjorde Kanc. Skr. 9de Nov. 1843 og H. R. T. $18^{58}/_{59}$ S. 684), med mindre der herfor maatte kunne paavises en særlig Adkomst. Der opstaaer her derfor det Spørgsmaal, hvilke Betingelserne ere for, at en Privat kan faa udelukkende Raadighed over en Del af Havet eller

Fjordene. Det hævdes nu i saa Henseende i Praxis fra Administrationens Side (jfr. dog Justitsministeriets Skr. 2den April 1849), at der ikke uden det Offentliges Samtykke maa foretages noget kunstigt Anlæg i Havet, men at der paa den anden Side af det Offentlige kan meddeles Tilladelse hertil, der da maa respekteres af Alle, med mindre en Privat kan godtgjøre, at en af ham lovlig erhvervet Særret derved vil blive krænket. I den senere Tid er denne Opfattelse imidlertid bleven underkjendt ved en Overretsdom jfr. Ugeskr. for Retsv. 1879 S. 949, ved hvilken en Privat, der uden Tilladelse havde foretaget en Opfyldning udfor sin Ejendom, fritoges for efter Indenrigsministeriets Paalæg at fjerne samme. Af Dommen fremgaaer det, at Indenrigsministeriet støttede sin Fordring ligeoverfor Indstævnte paa den Staten tilkommende Højhedsret over Søterritoriet, men at Retten forkastede dets Paastand under Paaberaabelse af, „at Højhedsretten ikke eo ipso medfører, at Staten skulde have den fulde Andre udelukkende Raadighed, som er Særkjendet for den private Ejendomsret". Denne sidste Bemærkning er nu vistnok rigtig jfr. ogsaa H. R. T. $18^{58}/_{59}$ S. 684 og Ugeskr. for Retsv. 1875 S. 505, se dog Indledningen til Frdn. 2den Januar 1740, men det sees heller ikke, at det er nødvendigt at give Højhedsretten dette Indhold for paa samme at støtte en Berettigelse for Staten til at skride ind imod slige private Foretagender. Det er nemlig formentlig ved Dommen overseet, at om Havet end ikke kan siges at være Statens Ejendomsret undergiven, kan det dog paa den anden Side heller ikke stilles i Klasse med „Ingens Ting", som Enhver er berettiget til at sætte sig i udelukkende Besiddelse af. Havet og Fjordene henligge til fælles Brug for Alle og Enhver, hvilket ogsaa udtrykkelig er hævdet i Lovgivningen jfr. f. Ex. Lov Nr. 61 af 1ste April 1871 § 1 om Jagten. Det følger imidlertid af Forholdets Natur, at ingen Privat kan være berettiget til vilkaarlig at forandre dette Forhold, jfr. Jur. Ugeskr. 1865 S. 1, og i Kraft af sin Højhedsret maa Staten formentlig være berettiget til at vaage over, at det ikke skeer, samt i fornødent Fald kunne

fordre den tidligere Tilstand restitueret, uden at det, som i Dommen af 1879 forudsat, kan gjøres til en Betingelse herfor, at det bevises, at Anlæget er i Strid med en særlig offentlig Interesse jfr. hermed den ved ovennævnte Høiesteretsdom i Tidenden for 1859 stadfæstede Overretsdom, i hvis Præmisser det, samtidig med at det erkjendes, at Staten ikke har en egentlig Ejendomsret over Havet og Fjordene, er udtalt, at disse maa betragtes som „Staten tilhørende til offentlig Brug værende Gjenstande".

Medens Staten saaledes formentlig maa være berettiget til at modsætte sig, at Private vilkaarlig foretage kunstige Anlæg i Havet eller Fjordene, maa det paa den anden Side ansees for utvivlsomt, at den, uagtet ingen udtrykkelig Lovhjemmel hertil haves, for det Offentliges Vedkommende kan give Bevilling til Udførelsen af slige Anlæg, da saadanne Bevillinger have været i Brug længe før Grundloven udkom. Det er nu formentlig klart, at, naar en saadan Bevilling er given, kan ingen Privat modsætte sig Foretagendet blot under Paaberaabelse af, at den Alle og Enhver tilkommende Ret til Fiskeri o. s. v. i Havet vil blive begrændset. Paa den anden Side kan Bevillingen kun betragtes som givet for det Offentliges Vedkommende, hvilket ogsaa nu altid udtrykkelig bemærkes, og der afgjøres derfor ved Samme Intet om, hvorvidt Privates Rettigheder kunne være til Hinder for Foretagendets Udførelse. Her opstaaer derfor det vanskelige Spørgsmaal, hvorvidt Ejeren af de Grunde, udfor eller i Nærheden af hvilke Anlæget skal udføres, kunne modsætte sig samme. Dette maa nu utvivlsomt besvares bekræftende, hvis Anlægets Udførelse er betinget af, at man kan disponere over Dele af det tilstødende Land f. Ex. ved at føre Diger ind paa samme, eller den paagjældende Lodsejer har erhvervet Ret til at udøve en særegen Raadighed over den paagjældende Del af Havet eller Fjorden f. Ex. Ret til der at have Aalegaard, Udskibningsbroer eller Lignende, hvis fremtidige Udøvelse vil umuliggjøres ved det paatænkte Anlæg. Derimod stiller det sig meget tvivlsomt, om en Lodsejer kan modsætte sig Anlæget

blot under Paaberaabelse af den Interesse, det kan have for ham at bevare den bestaaende Tilstand. Det sees imidlertid ikke, hvorpaa en saadan Paastand egentlig skal kunne støttes. Det er givet, at han ikke kan optræde som Ejer af det paagjældende Vandareal, og det sees heller ikke, at der kan tages nogetsomhelst Hensyn til, at han mulig ved Foretagendet vil tabe Adgang til at se sin Ejendom forøget ved naturlig Tilvæxt fra Havet. Paastanden maatte derfor vel nærmest støttes paa, at den umiddelbare Beliggenhed ved Havet er en saa væsentlig Egenskab ved Ejendommen, at Ejeren maa være berettiget til at protestere mod en vilkaarlig Forandring i saa Henseende; men Rigtigheden heraf er formentlig meget tvivlsom. Dels er det jo nemlig et meget almindeligt Tilfælde, at lokale Forhold kunne give en Ejendom en særegen Værdi, uden at man derfor har nogetsomhelst Krav paa deres Bevaring — en smuk Udsigt kan saaledes berøves En ved Naboens Byggeforetagender, en Kro kan tabe sin Værdi ved, at Vejen, der fører forbi den, forlægges o. s. v. — dels maa det erindres, at der dog i ethvert Fald ikke vilde kunne tillægges Lodsejerne Ret til at protestere mod Anlæg i Havet udfor Naboens Grund, skjøndt saadanne i høj Grad kunne influere paa hans Ejendom, jfr. Ugeskr. for Retsv. 1871 S. 681. Da han saaledes i Virkeligheden ikke har noget retlig Krav paa, at de faktiske Forhold i den herombandlede Henseende bevares, sees det heller ikke, at han kan have nogen Ret til at protestere mod, at Forandringen skeer ved Anlæg udfor hans Grund, jfr. dog Ingerslev „Haandbog for Landvæsenskommissærer" S. 412, se fremdeles en Dom i Jur. Ugeskr. 1857 S. 667, der gaaer ud fra en anden Forudsætning, hvorved imidlertid maa bemærkes, at den, der foretog det i Dommen ommeldte Anlæg, slet ingen Hjemmel havde hertil. Noget Andet er, at Billighed i høj Grad taler for, at en saadan Forandring ikke skeer, uden at det paalægges den, der foretager den, at give Erstatning for den Forringelse i Værdi, der derved mulig tilføjes de tilstødende Ejendomme, men dette vil sikkert ogsaa i Reglen blive paaseet i Praxis.

Med Hensyn til Behandlingen af Sager angaaende slige kunstige Anlæg i Havet eller Fjordene, gjøres der i Praxis en Forskjel imellem om Hensigten nærmest kun er at tilvejebringe et Anlæg i Skibsfartens Interesse — en Havn, en Udskibningsbro eller Lignende — eller om der tilsigtes en egentlig Landindvinding navnlig da for at anvende det indvundne Areal til Ager og Eng. Da i første Tilfælde Ordningen af Forholdet til Naboerne i Reglen ikke vil frembyde nogen Vanskelighed, kræves det i Almindelighed ikke godtgjort, at en saadan er tilvejebragt, forinden Tilladelse meddeles, og denne knyttes kun til saadanne Betingelser, som Hensynet til Skibsfarten eller en anden offentlig Interesse gjør ønskelige. Det er derhos kun undtagelsesvis, at der erhverves kongelig Resolution i saadanne Sager. — Egentlige Inddæmningssager forelægges derimod i Reglen altid Kongen, hvorefter Tilladelse meddeles gjennem en af Indenrigsministeriet ad mandatum udfærdiget Bevilling. Naar det er et mindre betydeligt Foretagende, der er Spørgsmaal om, kan en saadan Bevilling vistnok udfærdiges uden at Sagen forud har været forelagt en Landvæsenskommission, men i Almindelighed vil det blive forlangt „at Planen forinden forelægges en saadan til Betænkning, samt at der ved samme tilvejebringes en Ordning af Vandafledningsforholdene m. v." I Reglen vil denne derhos blive forsynet med Kommissorium til at afgjøre alle de i Anledning af Foretagendet opstaaende Tvistigheder, der ikke maatte kunne afgjøres af Landvæsenskommissionen som saadan jfr. ovenfor S. 33; se iøvrigt om Behandlingen af disse Sager og Afgjørelsen af de forskjellige i Anledning af et Inddæmningsforetagende opstaaende Spørgsmaal Ingerslevs „Haandbog for Landvæsenskommissærer" S. 393 og flg.

I Almindelighed lyder Bevillingen paa Inddæmningen af et bestemt opgivet Areal (jfr. hermed Indenrigsministeriets Skr. 8de Januar 1853 om, at der ikke uden Lov kan meddeles en Privat Tilsagn om fortrinlig Adgang til fremfor alle Andre at foretage Indæmninger fra Havet og Fjordene), men en ejendommelig Undtagelse i saa Henseende gjør dog

den i Ministerialtidende B 1871 S. 22 meddelte Bevilling for Randers Kommune til Landindvindinger i Randers Fjord.

Stundom har et Inddæmningsforetagende tillige eller maaske endog væsentligst til Øjemed at sikre de tilstødende Jorder mod Oversvømmelser. Er dette Sidste Tilfældet komme i flere Retninger særegne Regler til Anvendelse, men herom maa henvises til §§ 74 og 75.

IX.

Om forskjellige Foranstaltninger sigtende til at beskytte Ejendommene mod Ødelæggelser af Havet og Fjordene.

A.

Om Anlæg og Vedligeholdelse af Diger m. v. til Forebyggelse af Oversvømmelser fra Havet og Fjordene.

§ 74.

Indledende Bemærkninger.

Til Forebyggelse af Oversvømmelser fra Havet eller Fjordene vil det ofte være nødvendigt eller i ethvert Fald ønskeligt, at der opføres Diger, eller at de alt existerende Værn bevares og udvides. Det gjælder imidlertid her ligesom med Hensyn til skadeligt Vands Afledning, at der vanskelig vil kunne udrettes Noget af Betydning i saa Henseende, med mindre den Enkeltes Raadighed over hans Ejendom i forskjellige Retninger undergives Indskrænkninger, og det derhos gjøres til Regel, at Alle der ere interesserede i Bevarelsen eller Opførelsen af et Dige, skulle kunne tilpligtes at deltage i de dermed forbundne Udgifter. Det er imidlertid først i den nyeste Tid, at vi have faaet mere fyldestgjørende Bestemmelser

i saa Henseende. Vel havde Lovgivningen nemlig allerede tidligere ved Behandlingen af Vandløbsanordningen af 29de Juli 1846 faaet sin Opmærksomhed henvendt ogsaa paa de heromhandlede Forhold, hvilket førte til Pl. 6te Juni 1848, men denne var i Virkeligheden meget mangelfuld. Den gik alene ud paa at give Regler om den Fremgangsmaade, der vilde være at følge, naar Nogen vilde opføre et Dige over anden Mands Grund, for at faa Forholdet til denne ordnet. Derimod kunde der sikkert ikke være Tale om i Henhold til samme at tvinge Nogen til at deltage i de med Digets Anlæg og fremtidige Vedligeholdelse forbundne Udgifter, og der savnedes fuldstændig Regler saavel om Ordningen af Forholdet mellem Interessenterne i et fælles Dige som om, hvorledes der skulde forholdes med de alt existerende naturlige eller kunstige Værn mod Havet. — Det var først den store Stormflod i Efteraaret 1872 der atter henledede Opmærksomheden paa disse Forhold, og førte til, at Regjeringen fremkom med tvende Forslag Digevæsenet vedrørende. Det ene af disse førte til Loven Nr. 69 af 23de Maj 1873, ved hvilken Regjeringen bemyndigedes til at paabyde Anlæg af Diger mellem Elkenøre og Gjedser paa Falster samt langs Lollands Vest- og Sydkyst. Udgifterne skulde afholdes af Statskassen, Amtsrepartitionsfonden og de paagjældende Lodsejere i Forening efter de i Loven nærmere angivne Forhold (for Falsters Vedkommende er Statens Bidrag dog i Henhold til senere Bevillinger paa Finantsloven blevet noget større, end i Loven forudsat). Ved Loven blev det derhos gjort Lodsejerne til Pligt at afstaa den til Digerne nødvendige Grund og finde sig i, at det til deres Opførelse nødvendige Materiale af Sten, Græstørv, Jord o. s. v. toges paa deres Ejendomme, Alt mod fuldstændig Erstatning. Til at ordne alle i denne Anledning opstaaende Spørgsmaal, bestemme Erstatningen, afgjøre hvilke Ejendomme der skulde deltage i Anlægsomkostningerne m. v., nedsattes der for hvert Digeanlægs Vedkommende en Digekommission, der ved sine Forhandlinger skulde følge de i Lov 30te Decbr. 1858 for Landvæsenskommissioner fastsatte Regler,

men hvis Kjendelser vare inappellable. — Endelig bestemmer Loven, at Udgifterne ved Digernes fremtidigede Vedligeholdelse skulle paahvile de samme Ejendomme, som have deltaget i Anlæget og fordeles paa dem i samme Forhold som den Del af Anlægsomkostningerne, der ikke er udredet af Staten og Amtsrepartitionsfonden, at bemeldte Udgifter saavelsom de til Anlægskapitalens Forrentning (denne tilvejebragtes nemlig ogsaa for Lodsejernes Vedkommende ved et af Amtskommunen optaget Laan) skulle udredes af Ejerne, men refunderes disse af Brugerne, at Amtsraadet for hvert af Anlægenes Vedkommende skulde udnævne en Bestyrelse til at lede Udførelsen af Anlægene og den senere Bestyrelse, opkræve Udgifterne hertil m. v. samt fastsætte Reglerne for sammes Virksomhed, at saavel Anlæget som Vedligeholdelsen skulde ske under teknisk Kontrol fra Regjeringens Side samt endelig at Meningsuligheder mellem Bestyrelsen og Kontrollen afgjøres af Indenrigsministeriet.

Det andet af de ovennævnte Forslag omfattede hele Landet. Det indskrænkede sig ikke til at søge de ovenfor paapegede Mangler ved Pl. 6te Juni 1848 afhjulpne, men tillagde tillige det Offentlige en vidtgaaende Myndighed til at gribe ind for at sikre Bevarelsen af de alt tilstedeværende Værn mod Oversvømmelser fra Havet og fremtvinge en Ordning af Bestyrelsen m. v. af de Diger, der maatte befindes at være af større Betydning. Lovforslaget blev imidlertid ikke behandlet til Ende i Rigsdagen, og i den følgende Samling indbragte Regjeringen et nyt Forslag, der væsentlig afveg fra det tidligere, idet det ganske opgav Statens Indblanding i Forholdenes Ordning. Dette Forslag førte til Lov Nr. 53 af 10de April 1874 „om Diger til Beskyttelse mod Oversvømmelse fra Havet." Denne har ganske overladt saavel de alt tilstedeværende Digers Bevarelse og Udvikling som Tilvejebringelsen af nye Digeanlæg til den private Omsorg og det private Initiativ og kun sat sig til Opgave at støtte de private Bestræbelser for at tilvejebringe en hensigtsmæssig Ordning af disse Forhold, navnlig ved at give Lovhjemmel for Expropriation

af Grund og Materialier til Diger i større Omfang, end den tidligere Lovgivning tilstedede, ved at gjøre det muligt at tvinge dem, hvis Ejendomme nyde eller komme til at nyde Fordel af et Dige til at deltage i de med dets Opførelse, Udvidelse og Vedligeholdelse forbundne Udgifter, ved at aabne Adgang til Dannelsen af Interessentskaber (Digelag) med en særlig vedtægtsmæssig Ordning under Amtsraadets Tilsyn samt ved at give Regler for Afgjørelsen af Tvistigheder mellem Folk, der ere interesserede i et Dige, som ikke henhøre til noget Digelag.

Medens der i de følgende §§ vil blive givet en detailleret Fremstilling af Lovens Regler i fornævnte Henseender, skal her fremsættes nogle Bemærkninger om Lovens Omraade. Efter sin Overskrift angaaer den „Diger til Beskyttelse mod Oversvømmelser fra Havet". Den omfatter herefter, hvad iøvrigt ogsaa fremgaaer af dens Indhold, se navnlig § 6, ikke alene Diger der først ere anlagte efter dens Emanation, men overhovedet alle Diger, der tjene til Beskyttelse mod Oversvømmelser fra Havet, (herunder maa ogsaa indbefattes Fjordene, der i det Hele maa betragtes som Dele af Havet). I saa Henseende gjøre dog efter Lovens § 19 Diger, der ere eller agtes opførte for at indvinde Land fra Havet eller Fjordene, en Undtagelse. Lovens Bestemmelser om Anlæg af Diger kunne nemlig slet ikke bringes til Anvendelse paa slige Diger, og dens øvrige Bestemmelser blive først anvendelige paa dem, efterat det indvundne Areal er blevet skyldsat (jfr. ovenfor S. 46). Herved maa imidlertid bemærkes, at den Omstændighed, at hidtilværende Vandarealer ere eller ville blive tørlagte ved et Digeanlæg, ikke i og for sig medfører, at der ej kan gjøres Brug af Lovens Bestemmelser. Denne bliver anvendelig, naar det maa erkjendes, at Anlægets væsentligste Ojemed er at afgive Beskyttelse for allerede tidligere tilværende Jorder, og det derhos er efter Foranstaltning af en eller flere af disses Ejere, at Diget er eller agtes opført. De med Hensyn hertil opstaaende Spørgsmaal afgjøres af Landvæsenskommissionen jfr. Lovens § 19. — Det er derhos vistnok

tvivlsomt, om ikke Lovens Bestemmelser i et andet Tilfælde kunne fordres bragte til Anvendelse paa egentlige Inddæmningsdiger, forinden de ved samme indvundne Arealer ere blevne skyldsatte. Det sees nemlig ikke rettere end, at en Paastand fra Ejere af gammel Jord, der nyde Beskyttelse af et saadant Dige, om at dette skal forhøjes eller udvides, i fornødent Fald maa kunne tvinges igjennem, men skeer dette, maa formentlig Lovens Bestemmelser i deres Helhed komme til Anvendelse paa Diget. — Loven omfatter dernæst ikke blot kunstige Diger, men ogsaa saadanne naturlige Værn, der kunne sættes i Klasse med Diger. Der er herved navnlig tænkt paa Højdedrag langs Kysten, der beskytte de bagved liggende Jorder og som det derfor kan være af Vigtighed at sikre mod Ødelæggelser fra Havet, men det vil iøvrigt ofte kunne være vanskeligt at afgjøre, hvorvidt en saadan „af Naturen skabt Forhøjning langs Havet og Fjordene" (jfr. Rigsdagstidenden $18^{72}/_{73}$ Tillæg A S. 3067) kan sættes i Klasse med et Dige, og Loven indeholder ingen nærmere Vejledning til Spørgsmaalets Afgjørelse. Denne maa formentlig tilkomme Landvæsenskommissionen, da Spørgsmaalet i Reglen vil blive rejst under den Form, at der enten forlanges Jord eller Materiale afgivet til Værnets Udvidelse eller Vedligeholdelse eller der gjøres Paastand paa, at Andre skulle deltage i de med Vedligeholdelsen forbundne Udgifter, hvilke Paastande selvfølgelig ikke kunne tages til Følge, med mindre det maa erkjendes, at de paagjældende Værn kunne sættes i Klasse med Diger. Det hyppigste Exempel paa saadanne naturlige Værn er iøvrigt de af Havet opkastede Sandklitter, men med Hensyn til disse maa erindres Reglen i Lovens § 19, hvorefter Bestemmelserne i Loven kun med Indenrigsministeriets Samtykke og paa de af dette fastsatte Vilkaar kunne bringes til Anvendelse paa Klitstrækninger, der i Henhold til Lov af 29de Marts 1867 ere det Offentliges Tilsyn undergivne. Der er herved navnlig tænkt paa Klitstrækningerne i de 4 vestjydske Amter og Øjemedet med Bestemmelsen er at forebygge, at Digearbejderne komme i Kollision med de til Sandflugtens Dæmpning trufne

Foranstaltninger, i hvilke Staten direkte er interesseret, men Reglen maa iøvrigt ogsaa komme til Anvendelse i andre Amter, i hvilke der findes Klitstrækninger, der staa under det Offentliges Tilsyn, uagtet Staten her ikke yder noget Bidrag til Sandflugtens Dæmpning jfr. nedenfor § 79. Dog maa det antages, at det her væsentlig vil blive gjort afhængig af Amtsraadet, hvorvidt Digearbejdet skal fremmes eller ikke.

Endnu skal her berøres det Spørgsmaal, hvorvidt Lov 10de April 1874 kan bringes til Anvendelse med Hensyn til de i Lov 23de Maj 1873 omhandlede Diger paa Lolland og Falster. I det oprindelige Regjeringsforslag var dette udtrykkelig udtalt, men denne Bestemmelse gik senere ud, da man nærede nogen Tvivl om dens Hensigtsmæssighed. I Folkethinget blev der imidlertid i § 8 indsat en Bestemmelse om at der, naar der af Staten, Amts- eller Sognekommunen er ydet Bidrag til et Diges Anlæg, Udvidelse eller Gjenopførelse, skal dannes et Digelag under Amtsraadets Tilsyn. Efter sine Ord omfatter denne Bestemmelse ogsaa Digerne paa Lolland Falster, og det fremgaaer af Forhandlingerne paa Rigsdagen, at man har været opmærksom herpaa jfr. Folkethingstidenden S. 2502. Det skjønnes nu heller ikke rettere end, at Lov 10de April 1874 efter sit eget Indhold ligesaavel maa være anvendelig paa de heromhandlede Diger som paa alle andre Diger, forsaavidt det ikke maatte kunne godtgjøres, at dette vil komme i Strid med de særlige Bestemmelser i Lov 23de Maj 1873, der endnu staaer ved Magt. Dette sees imidlertid ikke at være Tilfældet. Tværtimod maa det vistnok erkjendes, at det vilde være meget uheldigt, om man ikke kunne supplere Bestemmelserne i sidstnævnte Lov med Bestemmelserne i Loven af 1874. Lov 23de Maj 1873 er nemlig i flere Retninger mangelfuld. Den indeholder saaledes ingen Hjemmel til at expropriere det til Digernes Vedligeholdelse nødvendige Materiale og ingen Regler om, hvorledes der skal forholdes, hvis det senere skulde vise sig nødvendigt at udvide Digeanlægene. Hvad dernæst særlig angaaer Bestemmelser om Digelag i Lov 1874, komme disse saavidt skjønnes slet ikke i Strid

med de om Digerne i Lov 1873 givne Regler. Det eneste egentlig Ejendommelige ved disse, naar bortsees fra Ordningen af Forholdet ligeoverfor Lodsejerne, der selvfølgelig ikke berøres ved Lov 10de April 1874, er Bestemmelsen om Statens Kontrol, men denne kan meget godt bevares, fordi der oprettes Digelag. Overensstemmende hermed er det ogsaa af Indenrigsministeriet blevet forlangt, at der skulde oprettes Digelag for de heromhandlede Diger, paa hvilke da samtlige Bestemmelser i Lov 10de April 1874 §§ 9—16 komme til Anvendelse.

Sluttelig maa endnu bemærkes at Lov 10de April 1874 ikke gjælder for Kjøbenhavn eller Færøerne jfr. Lovs 21.

§ 75.

Almindelige Bestemmelser.

Som foran berørt hjemler Lov 10de April 1874 i vidt Omfang Ret til at fremtvinge Afgivelse af den til et Diges Anlæg eller Udvidelse nødvendige Grund og det til et Diges Opførelse, Udvidelse eller Vedligeholdelse fornødne Materiale, hvorhos der er aabnet Adgang til at faa Enhver, der nyder eller vil komme til at nyde Godt af et Dige, tilpligtet at deltage i de med dets Opførelse m. v. forbundne Udgifter. De nærmere Regler herom findes i Lovens §§ 1—7, med Hensyn til hvilke Følgende skal bemærkes:

1) Efter Lovens § 1 kan Enhver tilpligtes at taale Anlæg eller Udvidelse af et Dige paa den ham tilhørende Grund, selv om derved ikke opnaaes nogen Beskyttelse for hans Ejendom. Dog bliver der for Afsavnet af Grunden saavel som for den øvrige Skade og Ulempe, der ved Digets Opførelse og Udvidelse forvoldes, at give fuld Erstatning. I Mangel af mindelig Overenskomst bliver det af Landvæsenskommissionen at afgjøre, om Fordelene ved Digets Opførelse eller Udvidelse staa i et saadant Forhold til de Ulemper, der derved ville foraarsages, at der er Anledning til uden Vedkommendes Indvilgelse, at paalægge dem mod Erstatning at

taale, at det opføres paa deres Grund. I bekræftende Fald, bestemmer Kommissionen, hvilken Grund der skal afgives til Diget med Tilbehør, og hvorledes Forholdet til Lodsejerne i denne Anledning skal ordnes. I saa Henseende maa det nu bemærkes, at det i Regjeringsudkastet var bestemt, at der skulde finde en formelig Expropriation Sted i Lighed med, hvad der i Henhold til Lov 23de Maj 1873 var skeet ved Anlæget af Digerne paa Lolland og Falster. I Landsthinget blev der imidlertid rejst principielle Indvendinger mod en saadan Ordning, idet man gjorde gjældende, at det maatte ansees stridende mod Grundloven at tilstede Expropriation til slige rent private Foretagender, og at Forholdet derfor, i Lighed med hvad der gjælder, naar der er Spørgsmaal om at lægge et Vandløb over en anden Mand Grund, opføre et Hegn eller lignende jfr. ovenfor S. 71, burde ordnes paa den Maade, at der kun blev lagt en Servitut paa vedkommende Ejendom. Overensstemmende hermed er den endelige Lov affattet og der er vistnok herved i enkelte Retninger opnaaet Fordele. Navnlig maa det fremhæves, at der som Følge heraf ikke bliver Spørgsmaal om nogen Udstykning af de paagjældende Ejendomme og i ethvert Fald i Reglen heller ikke om at afhegne Diget fra disse. Paa den anden Side medfører imidlertid Servitutsystemet visse Ulemper. Konsekventsen af det er nemlig, at Ejeren af Grunden ogsaa bliver Ejer af Diget, og han maa følgelig, naar ikke Andet udtrykkelig bestemmes, blive berettiget til at benytte det. Det er nu imidlertid indlysende, at det ofte vil være misligt at tilstede en saadan Benyttelse og at denne let vil give Anledning til Kollisioner. Dette har Loven nu ogsaa havt Øje for, og det er med Hensyn hertil paalagt Landvæsenskommissionen udtrykkelig at afgjøre, om det kan tillades Ejeren at benytte Diget og i bekræftende Fald i hvilket Omfang. Den Ejeren mulig indrømmede Ret i saa Henseende skal imidlertid i intet Tilfælde være til Hinder for, at Digebestyrelsen eller Digeinteressenterne lade udføre Arbejder ved Diget sigtende til dets Vedligeholdelse eller Udvidelse. Da det nu sikkert ikke vil medføre ringe Vanskelighed at ordne de

herombhandlede Forhold paa en tilfredsstillende Maade, naar Ejeren skal have Benyttelsesretten, bør man vistnok i Reglen ikke tillægge ham en saadan, men hans Ejendomsret bliver da saa godt som uden Betydning. — En anden Konsekvents af, at Servitutsystemet er vedtaget, er, at der fremkommer Vanskeligheder med Hensyn til Ordningen af Forholdet til Strandbreden. Naar den til Diget nødvendige Grund exproprieres, vil det saa godt som altid være nødvendigt tillige at expropriere Strandbreden, og saaledes er Forholdet ogsaa blevet ordnet paa Lolland og Falster. Digeinteressentskabet faaer det herved i sin Magt at forhindre enhver Benyttelse af Strandbreden, der kan skade Diget, og navnlig taber den tidligere Ejer al Raadighed over samme. Anderledes stiller Forholdet sig derimod efter Loven af 1874. Ejeren maa herefter beholde den fulde Raadighed over Strandbreden, forsaavidt den ikke udtrykkelig betages ham. Efter Loven kan dette imidlertid lade sig gjøre, idet Landvæsenskommissionen skal bestemme, „om der for Fremtiden skal paahvile Ejerne Indskrænkninger med Hensyn til Benyttelsen af den til Diget grændsende Jord". Der er vistnok herved særlig sigtet til Strandbreden, og der bør sikkert altid paalægges Ejerne i ethvert Fald nogen Indskrænkning med Hensyn til sammes Benyttelse. Navnlig bør det i Reglen ubetinget forbydes her at tage Grus, Sten og Lignende, da Diget let ved en saadan Borttagelse kan udsættes for Fare*). — Endelig opstaaer der Spørgsmaal om, hvorledes Forholdet med Hensyn til Digets Vedligeholdelse skal ordnes. Efter Vandløbslovgivningen skal Vedligeholdelsen af en ny Vandledning altid paahvile den Lodsejer, over hvis Jorder den fører, og dette er vistnok ogsaa den naturlige Ordning, naar Ejendomsretten

*) Efter Lovgivningen tilkommer der Vejbestyrelserne Ret til at tage Grus m. v. til Vejene ligesaavel paa Strandbreden som andetsteds, og mange Steder have derhos Byens Beboere fra gammel Tid af været ansete berettigede til at tage saadant Materiale paa Stranden jfr. nedenfor § 78. Retten hertil maa imidlertid formentlig bortfalde, naar det forbydes Ejeren selv at gjøre det.

forbliver uforandret. Overensstemmende hermed foreskrev Pl. af 6te Juni 1848 ogsaa, at Grundens Ejer skulde være berettiget til mod en af Landvæsenskommissionen fastsat Godtgjørelse at overtage Vedligeholdelsen.) I Virkeligheden er imidlertid en saadan Ordning med Hensyn til Diger ingenlunde altid heldig og Loven af 1874 har da heller ikke tillagt Lodsejerne Ret til at fordre sig Vedligeholdelsen overdragen, men denne maa paahvile Digeinteressenterne med mindre anderledes udtrykkelig er vedtaget, og der tilkommer ikke Landvæsenskommissionen Ret til at tage Bestemmelse i saa Henseende. Er det bestemt, at Grundens Ejer skal drage Omsorg for Digets Vedligeholdelse, skal dette Forhold dog efter Lovens § 5 til enhver Tid kunne opsiges af Digebestyrelsen eller Digeinteressenterne med et halvt Aars Varsel til næstkommende 1ste Maj. — Disse Regler gjælde med Hensyn til alle Diger, selv om de ere opførte før Loven udkom og Forholdet da med Hensyn til Vedligeholdelsen er ordnet overensstemmende med Pl. 6te Juni 1848.

I Lovens § 1 er det ikke udtrykkelig foreskrevet, at der skal forelægges Landvæsenskommissionen et fuldstændigt Projekt for Digeanlæget, for at Kommissionen derefter kan tage Bestemmelse om Detaillerne af samme jfr. derimod § 6 om det Tilfælde, at Andre skulle tilpligtes at deltage i Udgifterne ved Diget. Ligesom det imidlertid ikke sees rettere, end at Forelæggelse af Planen er nødvendig, for at Kommissionen kan tage Bestemmelse om, hvorvidt Anlæget bør nyde Fremme, og hvilken Grund der skal afstaaes til samme, saaledes synes det at følge af Forholdets Natur, at Kommissionen maa være berettiget og forpligtet til at prøve Projektet i dets Helhed og i fornødent Fald foretage Forandringer i samme, med bindende Virkning for alle Vedkommende. Kommissionen bør nemlig paase, at den Skade og Ulempe, der kan foraarsages ved Anlæget, bliver saa ringe som muligt, og der maa herved ikke alene tages Hensyn til de Lodsejere, der umiddelbart berøres ved Anlæget. Skjøndt dette ikke udtrykkelig er udtalt i Loven, maa Kommissionen derfor formentlig, hvis dertil findes Anledning træffe Bestemmelse

om Ordningen af Vandafledningsforholdene for det bag Digerne liggende Land, Tilvejebringelsen af de nødvendige Vejforbindelser m. v. jfr. Folkethingstidenden 18⁷³/₇₄ S. 2108, 2112, 2497 m. fl. Steder.

Naar Landvæsenskommissionen har truffet Bestemmelser om de i det fornævnte omhandlede Punkter, har den dernæst at bestemme, hvilken Erstatning der skal tillægges Ejeren af Digegrunden for Afsavnet af denne m. v. Da der kun skal lægges en Servitut paa Ejendommen, vil det i saa Henseende være hensigtsmæssigt, at Erstatningen for Afsavnet af Grunden samt for de med Hensyn til Benyttelsen af de Diget tilgrændsende Jorder muligen foreskrevne Indskrænkninger fastsættes til en aarlig Godtgjørelse, og efter Lovens § 3 skal dette ogsaa ske, naar derom fra nogen Side fremsættes Begjæring, og der kan da forlanges Sikkerhed stillet for Godtgjørelsens Erlæggelse. Fremsættes en saadan Begjæring derimod ikke, bliver fornævnte Erstatning saavelsom Erstatningen for den øvrige Skade og Ulempe, der vil forvoldes ved Diget, at fastsætte til en Sum en Gang for alle. Ved Erstatningens Beregning skulle saavidt muligt Reglerne i Frdn. 5te Marts 1845 følges, og overensstemmende med Forskrifterne i samme bliver det ogsaa at afgjøre, hvilken Del af Erstatningen der, hvis Jorden bruges af en anden end Ejeren, skal tillægges Brugeren jfr. ovenfor § 7.

Lov 1874 §§ 1 og 3 have efter deres Ord egentlig kun det Tilfælde for Øje, at et nyt Dige fordres opført over anden Mands Grund. Forlangendet om, at der for at beskytte en Ejendom mod Oversvømmelser fra Havet eller Fjordene, skal paalægges Staten visse Indskrænkninger i Benyttelsen af hans Ejendom, kan imidlertid ogsaa fremkomme under den Form, at man gjør Paastand paa, at der skal træffes Foranstaltninger til at sikre Bevaringen af et allerede tilværende naturligt eller kunstigt Værn paa Naboens Grund, over hvilke denne for Tiden har fuld Raadighed. Da det nu synes at følge af Forholdets Natur, at man ligesaavel maa kunne forlange, at Naboen skal undergives Indskrænkninger med

Hensyn til et af ham selv opført Dige, som man kan fordre, at han skal finde sig i, at et saadant opføres fra Nyt af paa hans Grund, samt da det i § 19 udtrykkelig er foreskrevet, at Loven ogsaa skal være anvendelig paa naturlige Værn, kan der neppe være Tvivl om, at det har været Lovens Mening, at en saadan Paastand eventuelt skulde kunne gjennemføres. (Derimod er det ganske vist tvivlsomt, om dette kan lade sig gjøre, uanseet at Loven Intet indeholder om, hvorledes Forholdet i saa Henseende skal ordnes. Der synes imidlertid dog ikke at kunne være nogen Betænkelighed ved her at anvende Analogien af Lovens §§ 1 og 3, saaledes at Landvæsenskommissionen afgjør de med Hensyn hertil opstaaende Spørgsmaal, der i alt Væsentligt ville blive de samme, som naar der er Tale om et nyt Digeanlæg, kun at Forholdet som oftest vil være simplere at ordne. Hvad særlig de naturlige Værn angaaer, vil det ofte kunne være tilstrækkeligt, at det paalægges vedkommende Ejer ikke at formindske samme samt at finde sig i, at der træffes Foranstaltninger til at sikre dem mod Ødelæggelser fra Havet, Noget, der i Reglen vil være i hans egen Interesse. Er der Tale om et allerede tilværende kunstigt Dige, opstaaer dog det særlige Spørgsmaal, hvorvidt det kan paalægges den, der uden at have deltaget i Udgifterne ved dets Opførelse, fordrer det bevaret i sin Interesse, at erstatte en Del af bemeldte Udgifter (at han kan tilpligtes at deltage i Udgifterne ved Digets fremtidige Vedligeholdelse m. v. følger af Reglen i Lovens § 6). Billighed synes nu vistnok at tale herfor, men noget retligt Krav kan Digeejeren dog neppe gjøre gjældende.)

2) I Lovens § 2 er der givet nærmere Regler om Adgang til i fornødent Fald mod Erstatning at fremtvinge Afgivelsen af det til et Diges Opførelse, Udvidelse eller Vedligeholdelse nødvendige Materiale. Herefter kan dette, forsaavidt det ikke findes i tilstrækkelig Mængde paa selve den til Diget med tilhørende Grøft benyttede Grund, tages paa de „Ejendommes Jorder“, som nyde eller ville vinde Beskyttelse ved Diget. (Det er herefter ikke en Betingelse, at selve det Jord-

stykke, hvorfra Materialet tages, skal nyde Beskyttelse af Diget, og end ikke, at det skal være skyldsat sammen med andre Jorder, med hvilke dette er Tilfældet. Det er tilstrækkeligt, at det udgjør en integrerende Del af et Jordbrug (jfr. Frdn. 3die Decbr. 1819 § 8), der delvis nyder Beskyttelse af Diget, se Folkethingstidenden 18^73/74 S. 2787, jfr. dog Landsthingstidenden S. 1080. Paa den anden Side maa det bemærkes, at der ikke staaer „paa de Ejendomme", men „paa de Ejendommes Jorder". Af Forhandlingerne paa Rigsdagen synes det at fremgaa, at dette Udtryk er valgt med Forsæt (jfr. Folkethingstidenden l. c.) for at betegne, at man kun maa tage Materialet paa de til Ejendommen hørende Jorder, ikke i Gaarden eller Haven og vel altsaa heller ikke i en Skov, forsaavidt derom maatte kunne blive Spørgsmaal.)

I et enkelt Tilfælde kan det fornødne Materiale dog ogsaa tages udenfor bemeldte Ejendomme, hvis det kun med uforholdsmæssig Vanskelighed eller Bekostning kan faaes paa disse, nemlig naar Staten eller en Amts-, Kjøbstad- eller Sognekommune udreder mindst en Trediedel af Omkostningerne ved Anlæget, Udvidelsen eller Gjenopførelsen af Diget.

I Mangel af mindelig Overenskomst afgjør Landvæsenskommissionen, hvorvidt det nævnte Materiale skal afgives og i bekræftende Fald, hvor det maa tages og hvilken Erstatning, der skal ydes.

3) Efter Lovens § 4 er Enhver pligtig at taale den Færdsel over hans Ejendom, som et Diges Anlæg, Udvidelse og Vedligeholdelse maatte gjøre nødvendig. Bevirkes der herved Skade, bliver Erstatningen at fastsætte af uvillige af Retten udmeldte Mænd, forsaavidt den ikke kan bestemmes samtidig med de i §§ 1 og 2 ommeldte Erstatninger.

4) I Lovens § 6 indeholdes de nærmere Regler om Adgangen til at fremtvinge Deltagelse i de med et Inddigningsforetagende forbundne Udgifter. Der maa i saa Henseende skjelnes mellem, om der er Spørgsmaal om et nyt eller et ældre Dige. I første Tilfælde maa den, der ønsker Diget opført, hvis mindelig Overenskomst med alle Vedkommende

ikke kan opnaaes, henvende sig til Landvæsenskommissionen, hvilken han maa forelægge fuldstændige Planer for det hele Foretagende tilligemed en Opgivelse af, hvilke Ejendomme Diget antages at ville komme til Gode. Kommissionen har derefter at undersøge, om Diget vil kunne tjene til Beskyttelse for alle eller nogle af de af Rekvirenten opgivne Ejendomme, og om den Fordel, der herved vil opnaaes for disse, er af den Betydning, at det bør paalægges deres Ejere at deltage i de ved Diget foranledigede Udgifter. Befindes dette at være Tilfældet, har Kommissionen at bestemme Digets Retning, Størrelse og øvrige Beskaffenhed, hvilke Ejendomme, der bør deltage i Udgifterne ved Diget, samt at fastsætte det Forhold, i hvilket de skulle bidrage. (Nærmere vejledende Bestemmelser i saa Henseende indeholder Loven ikke, og saadanne kunne formentlig ogsaa vanskelig gives. Her skal kun bemærkes, at Loven udtrykkelig har valgt Ordet „Ejendomme“ for derved at betegne, at der ikke alene skal tages Hensyn til de „Jorder“, der ville faa Gavn af Diget, men at enhver Ejendom, selv om der ikke til samme hører Jorder, skal medtages, altsaa ogsaa Fabriker, Skove o. s. v., jfr. Landsthingstidenden $18^{73}/_{74}$ S. 581. Paa den anden Side kan ikke enhver Ejendom, der ved Diget vil blive beskyttet mod Oversvømmelse, medtages; der bliver tillige at tage Hensyn til, om Diget ikke i andre Retninger kan skade, hvilket kan være Tilfældet med lavtliggende Jorder, idet disse stundom kunne have Gavn af at Vandet kan komme ind over dem, jfr. Landsthingstidenden S. 590.) Hvad Fordelingen af Udgifterne angaaer, maa det iøvrigt bemærkes, at Kommissionen ikke alene skal give Regel i saa Henseende for Anlæget, men ogsaa for den fremtidige Vedligeholdelse. Begge Arter af Udgifter bør iøvrigt vistnok altid paahvile Ejendommene i samme Forhold, jfr. Lov 23de Maj 1873 § 2, hvilket aabenbart ogsaa er forudsat i Lovens § 10.

Hvad angaaer Fordelingen af Udgifterne mellem Ejer og Bruger indeholder Lovens § 7 for det Tilfælde, at Brugsforholdet er stiftet før Byrden paalagdes Ejendommen, den

sædvanlige Regel, at Brugeren skal afholde Udgifterne ved Vedligeholdelsen og derhos fra den Dag af, da Diget er afleveret til Vedligeholdelse, tilsvare 4 % aarlig Rente af de til Digets Anlæg eller Udvidelse m. v. medgaaede Udgifter. Da det imidlertid kan tænkes, at den fulde Nytte af Diget for Ejendommen ikke strax indtræder, og det følgelig vilde være ubilligt, om Brugeren strax skulde svare den fulde Rente, vil det i saa Fald kun kunne paalægges ham at udrede en saa stor Del deraf, som det maa antages, at Digeanlæget har forbedret Ejendommen til hans Fordel. — Hvorledes der i fremtidige Brugsforhold skal forholdes i den heromhandlede Henseende, bestemmer Loven Intet om, men det er vistnok tvivlsomt om Ejeren, der efter Loven altid skal udrede Bidragene til Diget, kan fordre nogen Del af samme refunderet af Brugeren, med mindre der herom er taget udtrykkeligt Forbehold i Kontrakten, jfr. derimod med Hensyn til Digerne paa Lolland og Falster Lov 23de Maj 1873 § 2.

Hvad ældre Diger angaaer, omhandler Loven to forskjellige Tilfælde. For det Første kan det tænkes, at et saadant Dige allerede i sin nuværende Skikkelse afgiver Beskyttelse for andre Ejendomme end dem, der nu vedligeholde det. I saa Fald kunne ogsaa saadanne Ejendommes Ejere faaes tilpligtede for Fremtiden at deltage i Udgifterne ved Diget, med mindre der enten ligeoverfor disse eller ligeoverfor det Offentlige maatte paahvile dem, der nu vedligeholde Diget, en særlig Forpligtelse hertil. Hvad navnlig ældre Inddæmningsdiger (jfr. Lovens § 19 og forrige §) angaaer, skal den heromhandlede Fordring i intet Tilfælde kunne gjøres gjældende ligeoverfor Ejere af Ejendomme, der ikke skylde Inddæmningen deres Tilblivelse. Reglen bliver saaledes for disse Digers Vedkommende formentlig uden al Anvendelse, da det vistnok maa forudsættes, at der altid er truffet særlige Bestemmelser i den heromhandlede Henseende for de Arealers Vedkommende, der ere indvundne fra Havet. I Mangel af mindelig Overenskomst afgjør Landvæsenskommissionen, hvorvidt den fremsatte Fordring skal tages til Følge og bestemmer i bekræftende Fald,

hvilke Ejendomme der skulle deltage i Udgifterne ved Diget, samt i hvilket Forhold de skulle bidrage.

Det andet i Loven omhandlede Tilfælde er det, at et Digeanlæg allerede er paabegyndt, uden at der er blevet truffet Overenskomst mellem alle de deri Interesserede, eller at et ældre Dige agtes udvidet saaledes, at det afgiver bedre Beskyttelse eller Beskyttelse for flere Ejendomme end hidtil, og Andre end de, der hidtil have bidraget, ønskes tilpligtede at deltage i Udgifterne ved Anlægets Fuldendelse eller Udvidelse og dets fremtidige Vedligeholdelse m. v. Der bliver da at forholde paa samme Maade, som naar der er Spørgsmaal om Opførelsen af et helt nyt Dige, jfr. dog næste § om det Tilfælde, at Diget hører under et Digelag. Dog maa det herved bemærkes, at der, naar der saaledes efter de ældre Interessenters Begjæring skal finde en Inddragning Sted af nye Ejendomme, ikke kan være Tale om at paalægge disse at udrede nogen Del af de allerede afholdte Udgifter (jfr. Landsthingstidenden $18^{73}/_{74}$ S. 586, se med Hensyn til det omvendte Tilfælde ovenfor S. 465). Skulde der mellem de Ejendomme, der saaledes agtes inddragne, være nogle, der allerede tidligere have nydt Beskyttelse af Diget, bør deres Andel i Udgifterne i Reglen bestemmes i Forhold til den Interesse, de i det Hele have af Diget, men en Undtagelse i saa Henseende maa dog formentlig gjøres i det Tilfælde, at de ældre Interessenter havde en særlig Forpligtelse til at vedligeholde Diget, jfr. foran. De nye Interessenters Bidrag maa da alene bestemmes efter den Interesse, den paagjældende Udvidelse af Diget kan have for dem.

5) Da der ved Digets Anlæg kun er blevet lagt en Servitut paa den paagjældende Ejendom, følger det af sig selv, at Ejeren atter uden videre faaer den fulde Ejendomsret over det paagjældende Areal, saasnart Diget opgives. Har han i sin Tid faaet fuld Erstatning for Grunden, vil det ikke kunne paalægges ham at give nogen Del af samme tilbage, men han maa da selvfølgelig ogsaa tage Ejendommen i den Stand, hvori den forefindes. Er Erstatningen fastsat til en

aarlig Afgift, bortfalder denne, naar Diget opgives, men Grundens Ejer, der ikke kan fordre Diget sløjfet eller borttaget, kan da forlange en Erstatning en Gang for alle for Grundens forringede Værdi, naar han inden 3 Maaneder, efter at være bleven underrettet om Digets Opgivelse, fremsætter Begjæring herom. Erstatningen fastsættes af uvillige af Retten udnævnte Mænd, jfr. Lovens § 5. Om Betingelserne for og Fremgangsmaaden ved Opgivelsen af et Dige, i hvilket Flere ere interesserede, maa iøvrigt henvises til de følgende Paragrafer.

6) Af det Foregaaende fremgaaer det, at det er Landvæsenskommissionen, der i Mangel af mindelig Overenskomst har at ordne de fleste Forhold vedrørende Digers Anlæg, Udvidelse, Vedligeholdelse m. v., og den har herved i det Hele at følge Reglerne i Lov 30te Decbr. 1858. I Lov 10de April 1874 § 18 er det særlig udtalt, at alle af Kommissionen i Henhold til Loven affagte Kjendelser kunne appelleres til Overlandvæsenskommissionen. Iøvrigt er der selvfølgelig Intet til Hinder for, at Kommissionen under samme Sag tager Bestemmelse om Ordningen af Forholdet saavel ligeoverfor Ejerne af de Ejendomme, paa hvilke Diget skal opføres, som overfor de Lodsejere, der ville komme til at nyde Beskyttelse af Diget, og dette bør endog altid saavidt muligt ske. — Her opstaaer imidlertid det Spørgsmaal, om Landvæsenskommissionen ogsaa kan tage endelig Bestemmelse om Opførelsen af et Dige, naar dette tillige har Karakteren af et Inddæmningsdige. Som i forrige § berørt, tilkommer det i saa Fald Kommissionen at afgjøre, om Loven overhovedet kan bringes til Anvendelse paa Diget, men selv om den i saa Henseende maatte komme til en bekræftende Besvarelse, er det vistnok meget tvivlsomt, om den kan tage Beslutning om Digets Opførelse, ogsaa forsaavidt der ved samme vil afskjæres en Del af Havet, med bindende Virkning ligeoverfor det Offentlige, og i ethvert Fald har Kommissionen ingen Bemyndigelse til at tage Bestemmelse om Tørlægningen af det indvundne Areal eller hvem dette skal tilhøre. Ved Opførelsen af de i Lov

23de Maj 1873 omhandlede Diger paa Lolland skete det oftere, at store Vandarealer kom til at ligge indenfor Digerne, og disse ere eller ville efterhaanden blive tørlagte. Her ordnedes Forholdet da saaledes, at Digekommissionen (jfr. Lov 23de Maj 1873 § 1) tog endelig Bestemmelse om Alt, hvad der vedrørte Digernes Opførelse, medens der blev givet særlig Koncession til at tørlægge de afskaarne Arealer, efter at Spørgsmaalet herom, forsaavidt Koncessionen meddeltes en Privat, forinden paa den for Inddæmningsforetagender sædvanlige Maade var blevet behandlet ved en Landvæsenskommission. Hvad den Digekommissionen saaledes indrømmede Myndighed angaaer, maa det imidlertid bemærkes, at Forholdene ved Opførelsen af Digerne paa Lolland i flere Retninger vare ejendommelige, og at det derfor sikkert ikke heraf kan udledes, at der tilkommer Landvæsenskommissionen en lignende Myndighed med Hensyn til den heromhandlede Art Diger. Der bør derfor vistnok altid erhverves Indenrigsministeriets Samtykke til saadanne Digers Opførelse. Derimod bør sikkert Spørgsmaalet herom og Spørgsmaalet om Tørlægningen og Erhvervelsen af Ejendomsret over det fra Havet afskaarne Areal saavidt muligt altid holdes helt udenfor hinanden selv i Tilfælde af, at Tørlægningen skal finde Sted for Digeinteressenternes Regning, da der let, hvis Spørgsmaalene behandles under Et, vil kunne opstaa Tvivl om, i hvilket Omfang Bestemmelserne i Lov 10de April 1874 kunne bringes til Anvendelse paa Foretagendet.)

§ 76.

Om de Diger, der henhøre under et Digelag.

Blandt Digeanlægene vil der ofte kunne være saadanne, der ere af saa stor Betydning og i hvilke saa Mange ere interesserede, at der kan være Anledning til at søge en fastere Organisation af Bestyrelsen m. v. tilvejebragt og tillige bringe dem ind under et offentligt Tilsyn. Hertil har Loven af 10de April 1874 ogsaa taget Hensyn ved at aabne Adgang til

Dannelsen af Digelag under Amtsraadets Tilsyn. De nærmere Bestemmelser herom samt de om Digelagene gjældende særegne Regler findes i Lovens §§ 8—16. Efter § 8 skal der altid oprettes et Digelag, naar der af Staten, Amts- eller Sognekommunen er ydet Bidrag til Digets Anlæg, Udvidelse eller Gjenopførelse. Mærkelig nok nævner Loven ikke det Tilfælde, at en Kjøbstadkommune har givet Bidrag — se derimod Lovens § 2 om Afgivelse af Materiale. Dette skyldes nu vistnok en Inkurie, men der haves dog neppe Hjemmel til i saa Fald at anvende Lovens herombandlede Regel. Dernæst kan Indenrigsministeriet paabyde Oprettelsen af et Digelag mod Amtsraadets Villie, hvis ³/₄ af Ejerne af de Ejendomme, for hvilke et Diges Anlæg eller Vedligeholdelse er af Betydning, ere enige om at ønske, at dette skeer, og de eje mindst ³/₄ af det Areal, om hvis Beskyttelse ved Diget der er Spørgsmaal. I alle andre Tilfælde kræves Samtykke fra Amtsraadet for den Kreds, hvori Diget er eller vil blive beliggende. Amtsraadet kan dog ikke selv tage Initiativet i saa Henseende, men der maa foreligge en Begjæring fra mindst det halve Antal af de paagjældende Ejere, der derhos maa eje over Halvdelen af det Areal, om hvis Beskyttelse ved Diget der er Spørgsmaal. Som Følge heraf er det nødvendigt, at der, hvad Loven ogsaa foreskriver, forinden Begjæringen fremsættes, enten ved frivillig Overenskomst eller ved Landvæsenskommissionens Kjendelse maa være truffet Bestemmelse om, hvilke Ejendomme der skulle deltage i Udgifterne ved Diget og i hvilket Forhold de skulle bidrage. — Strækker et Digelag sig gjennem flere Amtsraadskredse, bestemmer Indenrigsministeriet, til hvilket Amtsraad Begjæringen skal rettes. Er mindst ¹/₆ af de bidragydende Ejendommes Hartkorn Kjøbstadjord, tiltræde tvende Medlemmer af Byraadet efter dettes Valg Amtsraadet ved alle Forhandlinger Digelaget vedkommende.

Naar det er bestemt, at et Digelag skal oprettes, har Amtsraadet at udfærdige en Vedtægt for Styrelsen af dets Anliggender, indeholdende en Angivelse af Digelagets Navn

samt Regler om Bestyrelsens Sammensætning og Myndighed, Forretningsgang og Forhold overfor Amtsraadet, Udøvelsen af dettes Tilsyn med Digelaget, Anvendelsen af Digelagets særlige Indtægter, dettes Regnskabsvæsen, Regnskabets Revision og Decision, Fremgangsmaaden ved Udførelsen af Arbejdet ved Digerne m. v. Derimod bør der selvfølgelig ikke i Vedtægten optages Noget om de forskjellige Forhold, der ere eller skulle ordnes ved Landvæsenskommissionens Mellemkomst, men en Fortegnelse over de til Digelaget hørende Ejendomme med Angivelse af det Forhold, hvori de skulle bidrage til Dækningen af Digelagets Udgifter, bliver at vedhefte Vedtægten. — Forinden Udfærdigelsen skal Vedtægten forelægges Digeinteressenterne, til hvilke ikke blot Ejerne men ogsaa Brugerne af de paagjældende Ejendomme blive at henregne og det formentlig uden Hensyn til, hvorvidt de udrede nogen Del af Udgifterne ved Diget, jfr. forrige §. Selv om dette nemlig ikke er Tilfældet, have de selvfølgelig betydelig Interesse i, at Digerne vedligeholdes ordentlig, og det maa derhos antages, at de gjennem Forpagtningsafgiften give Vederlag til Ejeren, for hvad han udreder til Diget. Indsigelserne mod Vedtægten afgjøres af Amtsraadet, hvis Beslutninger inden 4 Uger, efter at Afgjørelsen er truffen, kunne indankes for Indenrigsministeriet. — Paa lignende Maade bliver der at forholde ved senere Forandringer i Vedtægten.

Inden 3 Uger, efter at Vedtægten er udfærdiget, bliver en bekræftet Gjenpart af samme med den vedheftede Fortegnelse ved Amtsraadets Formand at tilstille vedkommende Retsbetjent, for at Thinglæsning og Notering kan finde Sted i Lighed med, hvad der er anordnet for Tiendens Vedkommende, jfr. ovenfor § 51. Der erlægges ikke nogen Betaling herfor. Befindes det ved Noteringen, at en paa Fortegnelsen opført Ejendom er bleven delt, uden at der ved Fortegnelsens Affattelse er bleven taget Hensyn hertil, har Retsbetjenten herom at underrette Digebestyrelsen, der derefter bestemmer, hvilken Del af Digelagets Udgifter der skal falde paa de enkelte Parceller. Dog kan enhver af disses Ejere inden 4 Uger,

efter at han er bleven underrettet om Fordelingen, indanke denne for Landvæsenskommissionen, der da afgjør Sagen. Naar det er endelig bestemt, hvilken Del af Digelagets Udgifter der skal paahvile de enkelte Parceller, har Digebestyrelsen at underrette alle Vedkommende (Amtsraadet, Retsbetjenten, Ejerne) herom. Paa lignende Maade bliver der at forholde ved fremtidige Udstykninger og Omdelinger af de til Digelaget hørende Ejendomme. Fremkommer noget Skjøde eller Fæstebrev paa en Parcel til Thinglæsning, forinden en Fordeling har fundet Sted, bliver Dokumentet at forsyne med Retsanmærkning herom, hvorimod Retsbetjenten ikke kan vægre sig ved at thinglæse det. — I Loven indeholdes ikke nærmere Regler om, efter hvilke Principer Fordelingen skal ske. Den bør imidlertid formentlig ikke ske efter Hartkorn eller de boniterede Arealer, men efter den Nytte, Parcellerne maa antages at have af Digerne, jfr. Landsthingstidenden $18^{73}/_{74}$ S. 628, og en Parcel bør derfor formentlig slet ikke paalægges Bidrag, naar det maa erkjendes, at den i Virkeligheden ingen Gavn har af Diget.

Som ovenfor berørt, maa der, forinden der kan tages Beslutning om Oprettelsen af et Digelag, være truffet de fornødne Bestemmelser om Digets Opførelse, og Amtsraadet har altsaa Intet hermed at gjøre. Overhovedet tilkommer der ikke Samme nogen Ret til paa egen Haand at tage Beslutning om Opførelse eller Udvidelse af Diger. Derimod har det Ret til at føre Tilsyn med Digerne og da navnlig paase, at disse opføres overensstemmende med de vedtagne Planer og behørig vedligeholdes. Derhos kræves dets Samtykke til, at noget til Digelaget hørende Dige udvides, formindskes, nedlægges eller udgaaer af Digelaget, eller at dette helt opløses, jfr. §§ 13 og 14. Paa den anden Side skulle Digelagets Udgifter, dog med Undtagelse af Anlægsomkostningerne, forskudsvis udredes af ~~Amtsrepartitionsfonden~~, hvorefter de enkelte Ejendommes Bidrag indkræves af Amtsforvalteren (for Kjøbstædernes Vedkommende Magistraten) i hver April eller Oktober Skattetermin. For Bidragene haves samme Fortrins- og Udpantningsret

som for Hartkornsbidragene til Amtsrepartitionsfonden. Hvad Anlægsomkostningerne angaaer, kan Amtsraadet tillade, at de til Dækning af disse nødvendige Midler tilvejebringes ved Laan, for hvis Forrentning og Afbetaling Amtsrepartitionsfonden derhos kan garantere, og det Samme gjælder med Hensyn til senere extraordinære Udgifter, jfr. § 11. Hvis saadanne Laan optages, er det i §en foreskrevet, „at de Beløb, der medgaa til Forrentningen af de optagne Laan blive at erstatte de bidragydende Ejendommes Ejere af disses Brugere, selv om de overstige 4 %, jfr. Lovens § 7". Uagtet den Almindelighed, hvori denne Regel er givet, maa det dog vistnok antages, at den kun kommer til Anvendelse, forsaavidt Brugsforholdet er stiftet før Laanets Optagelse, samt at Slutningen af § 2, om at Brugeren kan fordre en Nedsættelse, hvis det maa erkjendes, at Ejendommen ikke ved Digeanlæget er bleven forbedret saa meget til hans Fordel, at han kan være tjent med at svare den fulde Rente, ogsaa her maa komme til Anvendelse.

Hvad iøvrigt angaaer Forholdet mellem Amtsraadet og Digelaget, maa dette ordnes gjennem Vedtægten og der lader sig saa meget mindre sige noget Almindeligt herom, som der ved Ordningen selvfølgelig væsentlig maa tages Hensyn til Digernes større eller mindre Betydning. Navnlig hvis der er Spørgsmaal om større Digelag vil iøvrigt det i $18^{72}/_{73}$ forelagte Regjeringsforslag (s. Rigsdagstidenden Tillæg A. S. 3041 og flg.) vistnok i flere Retninger kunne tjene til Vejledning ved Vedtægtens Affattelse.

Som ovenfor berørt kræves Amtsraadets Samtykke til at der foretages Forandringer ved de Digelaget tilhørende Diger, saavelsom til at Digelaget helt opløses. De nærmere Regler herom findes i Lovens §§ 13 og 14. Efter førstnævnte § kan et til et Digelag hørende Dige ikke udvides, formindskes, nedlægges eller udgaa af Digelaget uden Amtsraadets Samtykke. Meddeles dette, bliver der, saafremt Foranstaltningen medfører, enten at flere Ejendomme blive beskyttede af Diget, eller at nogle af de til Digelaget hørende Ejendomme miste den Beskyttelse, de hidtil have havt, i fornødent Fald ved Landvæsens-

kommissionens Mellemkomst at forfatte en ny Fortegnelse over de bidragspligtige Ejendomme med Angivelse af det Forhold, i hvilket de skulle bidrage til Digelagets Udgifter, og med dennes Behandling at forholde overensstemmende med Lovens § 11. I Mangel af mindelig Overenskomst afgjør Landvæsenskommissionen, om og i hvilken Udstrækning der skal ydes Erstatning for det Tab, der paaføres en Ejendom derved, at Diget formindskes, nedlægges eller udgaaer af Digelaget, samt om denne skal udredes af Digelaget eller kun af enkelte Digeinteressenter og i sidste Fald af hvilke. (Efter §ens Affattelse skjønnes der ikke at kunne være nogen Tvivl om, at det er Amtsraadet, der tager endelig Beslutning om, hvorvidt den paagjældende Foranstaltning skal træffes og hvorledes den skal gjennemføres. Landvæsenskommissionen har Intet hermed at gjøre, og §en indeholder saaledes, forsaavidt den tillige omhandler en Forhøjelse eller Udvidelse af Diget, en Modifikation af Reglen i Lovens § 6. Dog maa en Undtagelse i saa Henseende formentlig gjøres, hvis Foranstaltningens Gjennemførelse kræver tvungen Afstaaelse af Jord, idet det da følger af Bestemmelsen i Lovens § 1, jfr. ovenfor, at Landvæsenskommissionen maa kunne underkaste Projektet i dets Helhed en Kritik og i fornødent Fald negte at fremme det mod vedkommende Lodsejeres Protest. — Der kan dernæst spørges om, fra hvem Indstillingen til Amtsraadet om en af de heromhandlede Foranstaltninger skal udgaa, for at den overhovedet kan tages i Betragtning, og da navnlig, om en af en enkelt Digeinteressent fremsat Begjæring om et Diges Forhøjelse bliver at tage til Følge, saasnart Amtsraadet godkjender den. Naar hensees til, at det ellers er et gjennemgaaende Princip i Digeloven, at den enkelte Lodsejer kan optræde med Begjæring om et Diges Opførelse m. v. og i fornødent Fald ved Landvæsenskommissionens Mellemkomst fremtvinge, at den tages til Følge, jfr. ogsaa særlig næste § med Hensyn til Forhøjelse m. v. af Fællesdiger, der ikke henhøre under et Digelag, kunde vistnok ikke Lidt synes at tale for en bekræftende Besvarelse af det foreliggende Spørgsmaal;

men det sees dog ikke rettere, end at det stemmer bedst med Forholdets Natur og Lovens Ord at antage, at naar der først er stiftet et Digelag, kan en for dette bindende Beslutning kun tages paa den i Vedtægten foreskrevne Maade, og at det derfor, naar ikke Andet udtrykkelig er bestemt, maa tilkomme Digelagets Bestyrelse at tage Bestemmelse ogsaa i den heromhandlede Henseende.

Hvad Opløsningen af et Digelag angaaer, bestemmer Lovens § 14, at denne kun kan finde Sted, naar de Medlemmer, der begjære den, udrede mindst $^{3}/_{4}$ af Digelagets Udgifter, og Amtsraadet giver sit Samtykke hertil.

Endnu skal her berøres Bestemmelserne i Lovens § 11 2det Stykke, § 15 og § 16. I Henhold til § 11 2det Stykke kunne Brugerne af de til Digelaget hørende Ejendomme, hvis der skeer Skade paa Digerne, der kræver hurtig Udbedring, i fornødent Fald af Digelagets Bestyrelse tilsiges til mod Betaling at forrette Kjørsler og Arbejde hertil. For Fordelingen af Kjørslerne og Arbejdet, Vederlaget for samme m. v. forfatter Bestyrelsen et Regulativ, som forsynes med Amtsraadets Stadfæstelse. Nærmere vejledende Regler i saa Henseende indeholder Loven ikke. Ved Regulativets Udarbejdelse bør der imidlertid selvfølgelig væsentligst tages Hensyn til Digernes Interesse, ikke just saa meget til at Byrden bliver ligelig fordelt. De Lodsejere, der bo nærmest Diget, bør derfor fortrinsvis kaldes til at præstere Kjørslerne m. v., og der kan formentlig Intet være til Hinder for, hvis Digernes Udstrækning, saaledes som paa Lolland, er meget stor, at dele Interessenterne i forskjellige Hold, af hvilke hvert kun skal præstere Arbejdet til en bestemt Del af Diget. Den, der uden lovligt Forfald udebliver fra Arbejdet, forlader dette i urette Tid eller under dets Udøvelse gjør sig skyldig i grov Forsømmelse, ifalder en Bøde af fra 1 til 10 Kroner, forsaavidt hans Forseelse ikke efter den gjældende Lovgivning medfører højere Straf. — Efter Lovens § 16 kan Indenrigsministeriet efter Indstilling af Amtsraadet fastsætte nærmere Bestemmelser om Digernes Benyttelse m. v. sigtende til at beskytte de til Dige-

laget hørende Digeværker mod Beskadigelser. Bliver det i denne Anledning nødvendigt at paalægge Ejerne og Brugerne af de Digerne tilstødende Ejendomme Indskrænkninger i deres Raadighed over disse, bliver det i fornødent Fald ved Landvæsenskommissionen at bestemme, om der skal gives Erstatning herfor og i bekræftende Fald, hvor stor denne skal være. De i Henhold hertil udfærdigede Bestemmelser blive at bringe til almindelig Kundskab i de Kommuner, i hvilke Digerne ere beliggende. Overtrædelser af dem straffes med Bøder fra 4 til 100 Kroner, hvorhos der selvfølgelig bliver at give Erstatning for den ved Overtrædelsen mulig bevirkede Skade. Loven indeholder Intet om, hvorledes der bliver at forholde, hvis der allerede i Henhold til Lovens § 1 ved Landvæsenskommissionen skulde være truffet Bestemmelse om noget af de herhenhørende Forhold. Der kan imidlertid neppe være Tvivl om, at Indenrigsministeriet er berettiget til at tilsidesætte saadanne Bestemmelser, hvis de ikke maatte befindes fuldstændig betryggende. Bestemmelsen i § 1 fandtes nemlig ikke i det oprindelige Regjeringsudkast, men blev sat ind paa Grund af at man forandrede Udkastets Expropriationsregler, jfr. forrige §. Der kunde derfor ingen Tvivl være om, at § 16 oprindelig ganske overlod det til Amtsraadet og Indenrigsministeriet at tage Bestemmelse i den heromhandlede Henseende for de til et Digelag henhørende Digers Vedkommende, og der er ikke Spor af, at det skulde have været Meningen at begrændse denne Myndighed. — Sager, der anlægges i Henhold til §§ 11 og 16 blive at behandle som offentlige Politisager. Bøderne tilfalde de Fattiges Kasse i det Sogn, i hvilket Forseelsen er begaaet. — Endelig bestemmer Lovens § 15, at Medlemmerne af Digelagets Bestyrelse samt de Personer, som det er overdraget at føre Tilsyn med de til Digelaget hørende Diger, skulle have samme Ret til at optage Kreaturer paa disse med Tilbehør, som der ved Lov 25de Marts 1872 § 3 er indrømmet Sandflugtsbetjentene for de Sandflugtsstrækningers Vedkommende, paa hvilke Sandflugten dæmpes af det Offentlige. Iøvrigt maa der formentlig ved Siden heraf

tilkomme Ejerne og Brugerne af den Jord, paa hvilket Diget er opført, Ret til at optage fremmede Kreaturer, der komme ind paa Diget. Den hele Bestemmelse faaer derhos neppe synderlig Betydning, hvis Lodsejeren har Ret til at benytte Diget, men dens Anvendelighed er dog selv i saa Fald ikke ubetinget udelukket, se derimod næste § med Hensyn til det tilsvarende Forhold ved de Diger, der ikke henhøre til et Digelag.)

§ 77.

Om Diger, der ikke henhøre til et Digelag.

Med disse føres der fra det Offentliges Side intet Tilsyn. Derimod er der ved Lov 10de April 1874 § 17 givet en Del Bestemmelser, sigtende til at gjøre det muligt for Interessenterne i et Fællesdige at faa en Ordning af saadanne Forhold, om hvilke der ikke er eller har kunnet gives Regler, da Beslutning toges om Digets Opførelse eller om Indførelsen af et Fællesskab med Hensyn til samme. Dette gjælder navnlig om de Digets Bestyrelse m. v. vedrørende Forhold. I saa Henseende bestemmer Loven, at enhver Ejer eller Bruger af en til Diget bidragspligtig Ejendom skal være berettiget til at forlange, at der oprettes en Vedtægt, hvori der gives Regler om Digets Bestyrelse, Tilsynet med og Vedligeholdelsen af det, hvorledes Arbejderne herved skulle udføres m. v. Meningsuligheder om Vedtægtens enkelte Bestemmelser afgjøres ved simpel Stemmeflerhed. Vægrer Majoriteten af de Interesserede sig ved at affatte en Vedtægt, eller en Nogen af dem utilfreds med de om dennes Indhold tagne Beslutninger, kan Sagen indankes for Amtsraadet (strækker Diget sig gjennem flere Amtsraadskredse, bestemmer Indenrigsministeriet, til hvilket Amtsraad Paaanke skal finde Sted). Raadet har da i første Tilfælde at udfærdige Vedtægten, og i sidste Tilfælde at afgjøre, hvorledes der skal forholdes med Hensyn til de indankede Spørgsmaal. Det bestemmer derhos, hvem der skal udrede de ved Amtsraadets Behandling af Sagen foranledigede

Udgifter. — Paa lignende Maade forholdes der med Hensyn til senere Forandringer i Vedtægten.

Fremdeles er der i Lovens § 17 givet Regler for, hvorledes der skal forholdes, naar et Fællesdige ønskes givet en større Højde, Brede eller Længde, formindsket eller nedlagt. Herefter kan enhver Ejer af en bidragspligtig Ejendom fremsætte Begjæring herom. Kan han ikke opnaa Overenskomst med Ejerne af de øvrige bidragspligtige Ejendomme, bliver Spørgsmaalet at indbringe for Landvæsenskommissionen, der da afgjør, om Foranstaltningen skal træffes, og i bekræftende Fald fastsætter de nærmere Betingelser herfor. Navnlig har den i Tilfælde af, at et Dige skal formindskes eller nedlægges, at bestemme, hvorvidt der skal gives Erstatning for det Tab, en Ejendom mulig herved vil lide og i bekræftende Fald, hvor stor denne skal være, samt hvilke af Digeinteressenterne der skulle udrede den.

Endelig er der ved Lovens § 17, for det Tilfælde, at Grundens Ejer ikke har Ret til at benytte Diget, tillagt enhver af Digeinteressenterne Ret til at optage Kreaturer paa samme.

B.

Om Indskrænkninger i Adgangen til at borttage Sten, Ler, Sand, Grus og deslige fra Forstranden.

§ 78.

Som allerede ovenfor S. 449 berørt, ere de Havet tilstødende Lodsejere ikke berettigede til at tilegne sig nogen udelukkende Ret over nogen Del af Havet og i Henhold hertil forbyde Andre at udøve nogen Raadighed over samme. Dette gjælder selv om den Kysten nærmeste Del af Havet, hvor der er saa grundet, at Skibe ikke kunne flyde, ɔ: den saakaldte Forstrand; denne maa henregnes til Havet, og det staaer

derfor Enhver frit for der at tage Sten, Ler o. s. v. Da det imidlertid havde vist sig, at Udøvelsen af denne Ret stundom kunde medføre Fare for de tilstødende Jordejendomme, idet disse derved udsattes for at udhules og bortskylles, blev der ved Lov 13de April 1855 tillagt Indenrigsministeriet Ret til at forbyde Borttagelsen af Sten, Ler, Sand, Grus og deslige fra Grundene udenfor Fyrindretninger og lignende offentlige Anlæg, jfr. Bekjendtgjørelser Nr. 113 af 9de Oktober 1873 og Nr. 81 af 22de Aug. 1877 og ved Lov 23de Jan. 1862 er der nu ogsaa blevet aabnet Private Adgang til under Iagttagelse af den i Loven nærmere foreskrevne Fremgangsmaade at forbyde Borttagelse af saadant Materiale fra Forstranden udfor deres Ejendomme i en saadan Nærhed af disse, at de derved udsættes for Beskadigelser af Havet. Med Hensyn hertil mærkes:

Efter Lovens § 2 bliver der i hver Kommune (se med Hensyn til Kjøbenhavn H. R. T. $18^{65}/_{66}$ S. 263), hvor vedkommende kommunale Bestyrelse (By- eller Sogneraad) efter Forholdene anseer det nødvendigt, at beskikke to Synsmænd til at behandle den heromhandlede Art Sager. (Dog maa det bemærkes, at man under Forhandlingerne om Loven i Rigsdagen gik ud fra, at det ikke aldeles kunde afhænge af vedkommende By- og Sogneraad, om de vilde udnævne saadanne Synsmænd eller ikke, men at de maatte være pligtige hertil, saasnart der fremkom Begjæring fra Nogen om at faa Loven bragt til Anvendelse, og i fornødent Fald vilde kunde tvinges dertil af vedkommende overordnede Autoritet, jfr. Landsthingstidenden 13de Session 1861 S. 420—21. Om Synsmændenes Udnævnelse, deres Funktionstid o. s. v. gjælder der iøvrigt i det Hele samme Regler som om Vandsynsmændene, se ovenfor § 70; dog er det ikke nødvendigt at indstille Valgene til Amtmandens eller Amtsraadets Approbation.)

Til disse Synsmænd har den, der ønsker sin Ejendom beskyttet paa den i Loven omhandlede Maade, skriftlig at henvende sig. Flere Ejere og Brugere i samme Distrikt kunne forene sig om en Forretning. Strækker Ejendommen sig gjennem

flere Distrikter, maa Vedkommende henvende sig til Syns-mændene i hvert af disse, og Loven indeholder da Intet om, at disse skulle optræde i Forening, jfr. derimod med Hensyn til Vandsynsmændene ovenfor § 70. Efter at have modtaget Begjæringen skulle Synsmændene uopholdelig beramme Tiden og Stedet for Forretningens Afholdelse og besørge en Bekjendtgjørelse herom 3 Gange indført i den eller de efter deres Skjøn i Egnen mest udbredte Tidender mindst 14 Dage før Mødet samt derhos ved Opslag, Kirkestævne og andre hensigtsmæssige Midler saavidt muligt bringe samme til almindelig Kundskab, Lovens § 3. Ved Forretningen have Synsmændene paa selve Stedet at undersøge Forholdene og afgjøre, om der er Grund til at antage, at der ved Borttagelsen af Sten o. s. v. fra Forstranden vil kunne tilføjes de tilstødende Ejendomme Skade. I bekræftende Fald have de paa selve Aastedet med tydelige Mærker, der kunne anbringes paa Land, jfr. Ugeskr. for Retsv. 1878 S. 399, at betegne og i Forretningen nøjagtig at angive de Grændser, indenfor hvilke Optagelsen af Sten m. v. forbydes. (De skulle derhos paa Rekvirentens Bekostning foranstalte Forretningen bekjendtgjort ved Thinglæsning og Indrykkelse i den eller de Tidender, hvori der er givet Varsel til Forretningen, Lovens § 4. Om den Synsmændene tilkommende Betaling samt om Betalingen for Udskrifter af deres Protokol s. Lovens § 8. Til de heromhandlede Sager kan bruges ustemplet Papir.)

Synsmændenes Kjendelse kan saavel af Rekvirenten som af enhver Anden indbringes for Landvæsenskommissionen, men dette maa da ske inden 3 Uger efter Synets Afholdelse. Fremsættes Begjæringen om Sagens Afgjørelse ved Landvæsenskommissionen under Synsforretningens Afholdelse, skeer derom Tilførsel til Protokollen, og der finder da ingen Bekjendtgjørelse Sted, forinden Landvæsenskommissionen har afgjort Sagen. Hvad Sagens Behandling for Landvæsenskommissionen angaaer, maa i det Hele de sædvanlige Regler komme til Anvendelse. Dog maa det bemærkes, at det vistnok i alle Tilfælde, skjøndt det ikke er udtalt i Loven, maa paahvile

Kommissionen at bringe Forretningens Afholdelse til almindelig Kundskab paa samme Maade, som med Hensyn til Synsmændenes Forretning bestemt. Det maa nemlig erindres, at Landvæsenskommissionens Kjendelse lige saa fuldt som Synsmændenes skal være rettet mod Alle og Enhver. Der kan ikke være Tale om i Henhold til Lov 23de Jan. 1862 at træffe en Afgjørelse, der kun er bindende for de Personer, der have deltaget i Forhandlingerne for Kommissionen. Ved Siden heraf bør der imidlertid vistnok i ethvert Fald for en Sikkerheds Skyld finde en speciel Indvarsling Sted paa sædvanlig Maade, naar det er Rekvirenten, der appellerer, af dem, der have givet Møde under Synsmændenes Forretning, og ellers af Rekvirenten. Landvæsenskommissionens Kjendelse er endelig. Den maa selvfølgelig thinglæses og bekjendtgjøres paa samme Maade som Synsmændenes, og det paahviler formentlig Landvæsenskommissionen at sørge for, at dette skeer.

De af Synsmændene eller Landvæsenskommissionen satte Mærker paaligger det Ejeren eller Brugeren af den paagjældende Ejendom at vedligeholde under Fortabelse af den ham ved Forretningen hjemlede Beskyttelse.

Naar Forstranden saaledes er bleven fredlyst, maa Ingen — heller ikke Ejeren eller Brugeren af den tilstødende Ejendom — fra samme tage Sten, Grus, Ler, Sand eller deslige under en Bøde af 2 til 10 Rd. Den bevislig foraarsagede Skade maa derhos selvfølgelig erstattes. Sager herom behandles som private Politisager.*) Samme Straf og Erstatningsansvar ifalder den, der borttager eller forvansker de satte Mærker, jfr. Lovens § 9.

Endnu skal bemærkes, at det efter 5 Aars Forløb, efter

*) Efter Loven er det, som i Texten berørt, ogsaa forbudt Ejeren at borttage Sten o. s. v. fra den fredlyste Forstrand. Denne Bestemmelse vil imidlertid neppe kunne faa praktisk Betydning undtagen, naar Ejendommen er bortforpagtet, da der formentlig udenfor dette Tilfælde ikke vil være Nogen, der kan drage ham til Ansvar.

at Sagen sidst er bleven afgjort ved Syn eller Landvæsenskommissionsmøde, staaer saavel Ejeren eller Brugeren som Andre frit for at fordre ny Undersøgelse og Afgjørelse, se Lovens § 6.

Lov 23de Jan. 1862 angaaer kun Forstranden, men derimod ikke den til Havet nærmest grændsende Del af Kysten, der, om den end ved Højvande oversvømmes af Havet og derfor ikke er indtagen til Dyrkning, dog maa betragtes som tilhørende den tilstødende Lodsejer, jfr. Ugeskr. for Retsv. for 1871 S. 947 og 1873 S. 3 samt Indenrigsministeriets Skr. Nr. 330 af 16de Septbr. 1871 og Nr. 131 af 13de Juni 1874, se dog Indenrigsministeriets Skr. 2den Oktbr. 1860. Her vil en saadan særlig Beskyttelse som den i Loven omhandlede i Reglen heller ikke være nødvendig, da det som oftest vil staa i vedkommende Lodsejers Magt, i Kraft af den ham tilkommende Ejendomsret, at forbyde Alle her at tage Sand, Grus o. s. v. Altid er dette dog imidlertid ikke Tilfældet, idet dels Vejvæsenet i Henhold til Frdn. 13de Decbr. 1793 § 16 og Pl. 4de Juni 1845 maa være berettiget til at tage Grus o. s. v. paa Stranden til Vejene, jfr. ovenfor § 7, dels meget ofte alle Beboere af den paagjældende By fra gammel Tid af ansees berettigede til her at tage saadant Materiale. Haves en saadan Ret, maa denne vedblivende kunne udøves, selv om den tilstødende Forstrand er bleven fredlyst overensstemmende med Loven af 23de Jan. 1862.

(Anmærkning. Paa mange Steder i Landet bortskjærer Havet ikke sjældent store Stykker af Strandbreden. I de senere Aar er Opmærksomheden særlig bleven henledet paa dette Forhold, og paa Jyllands Vestkyst er der af Staten anvendt betydelige Summer for navnlig ved Opførelsen af Høfder ud i Havet om mulig at hindre en fortsat Bortskylning. I Lovgivningen haves der ingen nærmere Bestemmelser herom, og der savnes derfor Hjemmel til at tvinge Lodsejerne til at finde sig i slige Foranstaltninger eller deltage i de dermed forbundne Udgifter, med mindre Forholdene maatte være saaledes, at den paagjældende Del af Strandbreden kan be-

tragtes som et naturligt Værn mod Oversvømmelser fra Havet, der kan stilles i Klasse med et Dige jfr. § 74. Ere Høfder opførte, vil man i ethvert Fald tildels kunne skaffe disse Beskyttelse mod Overlast ved at anvende Lov 23de Januar 1862.)

X.

Om Sandflugtens Dæmpning.

§ 79.

Opstaaer der Sandflugt, synes det nærmest at maatte være dens eller deres Sag, hvis Ejendomme trues af Ødelæggelse, at drage Omsorg for dens Dæmpning. I forrige Aarhundrede antog Sandflugten imidlertid flere Steder her i Landet et saadant Omfang og anrettede saa store Ødelæggelser, at det blev nødvendigt for det Offentlige at gribe ind og træffe Foranstaltninger for at hindre dens videre Udbredelse. Man gik da endog saa vidt, at Sandflugtens Dæmpning blev betragtet som et egentligt Statsforetagende. Hovedparten af Udgifterne udredes af Statskassen, Resten af Amtsrepartitionsfonden, og Lodsejernes Forpligtelse indskrænkede sig til sammen med Sognets øvrige Beboere uden Vederlag at yde en mindre Del af Naturalarbejdet samt til et mer eller mindre fuldstændigt Afsavn af Jorden, jfr. Frdn. 19de Septbr. 1792, Pl. 6te Marts 1838, Lov 26de Marts 1852 og Lov 4de Marts 1857. Den hele Bestyrelse af Sandflugtsvæsenet var derfor ogsaa lagt i Statens Haand, dog under Medvirkning af Amtsraadet. Ved Lov 29de Marts 1867 er Sandflugtsvæsenet nu imidlertid blevet fuldstændig omordnet.

Efter denne Lov er Sandflugtens Dæmpning vel endnu stadig Gjenstand for offentlig Forsorg, men den betragtes dog ikke længere som et egentligt Statsforetagende. Hver Kommune udgjør derimod med Hensyn til Sandflugtens Dæmpning et Distrikt for sig, og den egentlige Bestyrelse er henlagt til en

lokal Autoritet, Sandflugtskommissionen. Arbejderne udføres ved Kommunens Foranstaltning og Udgifterne udredes af dennes Kasse. Største Delen af disse refunderes imidlertid atter denne dels af de paagjældende Lodsejere dels af Amtsrepartitionsfonden og Staten, i hvilken sidstnævnte Henseende der dog er gjort en Forskjel mellem de 4 vestjydske Amter (Hjørring, Thisted, Ringkjøbing og Ribe) og det øvrige Land. Kun i de 4 nævnte Amter ydes der nemlig et lovbestemt Tilskud af Statskassen til Sandflugtens Dæmpning. — Paa den anden Side er der da ogsaa tillagt Staten og Amtskommunen en væsentlig Indflydelse paa Sandflugtsvæsenets Bestyrelse.

Det er dog ikke alle Sandflugtsstrækninger, der saaledes ere inddragne under det Offentliges Fredning. Forsaavidt ny Sandflugt maatte opstaa paa en Lod, er det endog Reglen, at denne skal dæmpes for Ejerens egen Regning, saa at Lodden kun ganske undtagelsesvis kan inddrages under det Offentliges Fredning, og hvad de ældre Sandflugtsstrækninger angaaer, har Loven særlig lagt an paa at virke hen til, at de efterhaanden kunne blive Ejerne overdragne. Med de Arealer, paa hvilke Ejerne selv skulle besørge Dæmpningen, skal der imidlertid dog fra det Offentliges Side føres et vist Tilsyn, forsaavidt Sandflugten kan blive farlig for de omliggende Jorder. Er dette derimod ikke Tilfældet, kan det Offentlige ikke blande sig ind.

Iøvrigt skal med Hensyn til Lov 29de Marts 1867 mærkes:

1) Statens Tilsyn med Sandflugtens Dæmpning i Hjørring, Thisted, Ringkjøbing og Ribe Amter føres af en af Indenrigsministeriet udnævnt Klitinspektør under Medhjælp af 4 af samme Ministerium beskikkede Overklitfogder, Lovens § 1. De lønnes af Statskassen, jfr. Lovens § 24. Om de dem paahvilende Pligter indeholdes nærmere Regler i Lovens § 2 og 4.

Sandflugtsvæsenets Bestyrelse i de Kommuner, i hvilke Sandflugtsstrækninger findes, føres af en Sandflugtskommis-

sion, bestaaende af vedkommende Overklitfoged og 2 andre Medlemmer, der vælges for 3 Aar ad Gangen, den ene for hele Amtsraadskredsen af vedkommende Amtsraad, det andet for hver enkelt Kommune af vedkommende By- eller Sogneraad. Skulde der opstaa Sandflugt af større Betydning i en Kommune, i hvilken Sandflugtskommissionen ikke hidtil har været i Virksomhed, foranstalter Amtmanden, at der af vedkommende kommunale Bestyrelse udnævnes et Medlem af Kommissionen, Lovens § 10. Ingen kan tilpligtes at indtræde som valgt Medlem af Kommissionen, med mindre han er Medlem af den kommunale Bestyrelse, der udnævner ham, jfr. Indenrigsministeriets Skr. 6te Maj 1868, Dep. Tid. S. 466. Efter Lovens § 6 afgjøre Amtsraadet og vedkommende kommunale Bestyrelse hver for sit Vedkommende, hvorvidt de af dem udnævnte Medlemmer af Sandflugtskommissionen skulle have nogen Godtgjørelse for denne Funktion; tillægges der dem en saadan, udredes den henholdsvis af Amtet og vedkommende Kommune. Kommissionens Forhandlinger indføres i en af Klitinspektøren autoriseret Protokol, Lovens § 8 Nr. 9. Overklitfogden fører Protokollen og meddeler Udskrifter af den mod et Gebyr af 32 ß for hvert Ark, Lovens § 4. Klitarbejdernes Ledelse og det stadige Tilsyn med Klitstrækningerne i hver Kommune udføres af det af By- eller Sogneraadet udvalgte Medlem af Sandflugtskommissionen under Medhjælp af en eller flere Klitfogder, Lovens § 1. De vigtigste af de Sandflugtskommissionen paahvilende Forretninger ere angivne i Lovens § 3 og ville blive nærmere omhandlede i det Følgende.

Klitfogderne beskikkes af Sandflugtskommissionen efter Forslag af vedkommende kommunale Bestyrelse, Lovens § 1. Deres Løn fastsættes af By- eller Sogneraadet med Amtmandens eller Amtsraadets Approbation og udredes af Kommunens Kasse, Lovens § 5. Ingen kan tilpligtes at modtage Valg som Klitfoged, Indenrigsministeriets Skr. Nr. 288 af 12te Aug. 1871. Klitfogderne skulle, som berørt, gaa det kommunale Medlem af Sandflugtskommissionen tilhaande med Budsendelser o. s. v. De

skulle derhos føre det daglige Tilsyn med Overholdelsen af Freden i de af det Offentlige fredede Strækninger samt paase, at der ikke i de øvrige under det Offentliges Tilsyn henlagte Sandflugtsstrækninger ved Forsømmelse eller utilbørlig Behandling fra Ejerens Side foraarsages ny Sandflugt. Endelig skulle de, naar der opstaaer ny Sandflugt i deres Distrikt eller en saadan befrygtes, strax derom gjøre Indberetning til Overklitfogden, efter hvis Anvisninger de have at rette sig, se Lovens § 5. For Forsømmelser kan Klitinspektøren diktere dem Mulkter paa indtil 5 Rd. eller endog afskedigede dem, jfr. Lovens § 2. Formentlig maa det ogsaa staa Sandflugtskommissionen frit for til enhver Tid at afskedige dem.

Opsætsighed eller Fornærmelser mod de ved Sandflugtsvæsenet ansatte Bestillingsmænd under Udøvelsen af deres Embedsgjerning skulle efter Lovens § 20 straffes efter Bestemmelserne i almindelig borgerlig Straffelov af 10de Febr. 1866 §§ 100 og 101.

De foran fremstillede Regler komme i det Hele ogsaa til Anvendelse i de øvrige af Landets Amter, i hvilke Sandflugt findes, dog at Amtsraadet her overtager de Klitinspektøren paahvilende Forretninger og ansætter Overklitfogden, hvis Løn udredes af Amtsrepartitionsfonden, Lovens § 13. I disse Amter føres der fra Statens Side kun et Overtilsyn med Sandflugtsvæsenet, idet Samme fra Tid til anden ved Klitinspektøren lader paase, at de endnu tilbageværende Sandflugtsstrækninger behandles forsvarlig, og at der, saafremt ny Sandflugt maatte opstaa, tages de fornødne Forholdsregler for at standse den, inden den udbreder sig videre, Lovens § 16.

Hvorledes der skal forholdes, hvis der skulde opstaa Sandflugt i et Amt, i hvilket der ikke tidligere har været nogen saadan og hvor der følgelig ikke findes nogen Overklitfoged m. v., indeholder Loven Intet om. I saa Fald maa imidlertid formentlig Indenrigsministeriet, hvem det, som berørt, efter Lovens § 16 paahviler at paase, at der, saafremt en ny Sandflugt nogetsteds maatte opstaa, tages de fornødne

Forholdsregler for at standse den, i fornødent Fald kunne paalægge vedkommende Amtsraad at udnævne en Overklitfoged og et Medlem af Sandflugtskommissionen.

2) Hvert Foraar skal Sandflugtskommissionen bereise samtlige paagjældende Sogne for at besigtige de under det Offentliges Tilsyn henlagte Sandflugtsstrækninger saavelsom andre Strækninger, hvor Sandflugt kan befrygtes. Da de Spørgsmaal, Kommissionen ved sine Møder vil have at behandle, ofte kunne være af stor Interesse for de paagjældende Lodsejere, saa at det er ønskeligt for disse at faa Lejlighed til at overvære Forhandlingerne, er det paabudt, at Kommissionens Rejseplan med mindst 14 Dages Varsel skal bekjendtgjøres i de i vedkommende Amt udkommende offentlige Tidender samt ved Læsning til Kirkestævne eller anden paa hvert Sted brugelig Bekjendtgjørelsesmaade, se Lovens § 3 Nr. 8. Forhandlingerne under Mødet tilføres Protokollen, og naar Forretningen for et Sogn er tilendebragt, indsendes der en Udskrift af Forhandlingerne for dette Sogns Vedkommende til Klitinspektøren (Amtsraadet) og en anden Udskrift til den kommunale Bestyrelse, Lovens § 3 Nr. 9. By- og Sogneraadet har da at lade denne Udskrift læse til Kirkestævne 2 paa hinanden følgende Søndage eller bekjendtgjøre paa anden paa Stedet brugelig Maade og derhos vidnefast forkynde for dem, hvis Ejendomme de tagne Beslutninger særlig maatte angaa. Omkostningerne ved de heromhandlede Bekjendtgjørelser maa falde vedkommende Kommune til Byrde.

3) Som ovenfor berørt, kan ingenlunde enhver opstaaende Sandflugt betragtes som det Offentlige vedkommende, men dette er kun Tilfældet, hvis der er Fare for, at den kan udbrede sig videre. Hvorvidt Sandflugten har denne Karakter, skal efter Loven afgjøres af Sandflugtskommissionen eller eventuelt Overlandvæsenskommissionen. Med Hensyn hertil er det i Lovens § 3 Nr. 1 bestemt, at Sandflugtskommissionen i dens aarlige Møde skal bestemme, hvilke Strækninger der af Hensyn til Sandflugten skulle være det Offentliges Tilsyn undergivne, hvilket i Reglen skal være Tilfældet med enhver Jordlod, paa

hvilken der findes eller kan befrygtes at ville opstaa Sandflugt, eller som helt er omgiven af Strækninger af foranførte Beskaffenhed, naar saadan Sandflugt skjønnes at kunne blive farlig for de omliggende Jorder. Skulde der i Aarets Løb opstaa Sandflugt eller Fare for Sandflugt paa en Strækning, der ikke er det Offentliges Tilsyn undergiven, og Beslutningen om, hvorvidt det Offentlige skal indblande sig, ikke kan udsættes til Sandflugtskommissionens næste aarlige Møde, kan efter Lovens § 10 dog Overklitfogden, hvis dertil findes Anledning, anordne, hvilke Arbejder der skulle udføres.*)

Som ligeledes foran berørt, gjælder der imidlertid ikke samme Regler med Hensyn til alle Sandflugtsstrækninger, der ere under offentligt Tilsyn, idet man maa skjelne mellem dem, der ere under det Offentliges Fredning, og dem, der ere overleverede Grundejerne. Paa de første udføres alle Dæmpningsarbejder ved det Offentliges Foranstaltning, men Lodsejerne ere da berøvede Brugen af dem. Ogsaa Afgjørelsen af Spørgsmaalet, om en Lod skal fredes af det Offentlige eller ikke, henhører under Sandflugtskommissionen, men Kommissionens Stilling i saa Henseende er dog ikke ganske den samme i alle Tilfælde. Der maa nemlig skjelnes mellem de Klitstrækninger, der, da Loven af 29de Marts 1867 udkom, vare under det Offentliges Fredning, og de andre Sandflugtsstrækninger.

*) Det er iøvrigt noget uklart, hvorledes denne Bestemmelse er at forstaa. Den rette Opfattelse er dog vistnok den, at der her er gjort en Undtagelse fra Reglen om, at det Offentlige ikke kan indblande sig, forinden det paa den i Loven foreskrevne Maade er afgjort, om en Sandflugtsstrækning skal være under det Offentliges Tilsyn eller ikke. Forholdet maa derfor ikke opfattes saaledes, at Overklitfogden paa Sandflugtskommissionens Vegne tager Beslutning om, at den paagjældende Strækning for Fremtiden skal være saadant Tilsyn undergiven, hvoraf Følgen vilde blive, at Spørgsmaalet om hans Berettigelse til at fordre Arbejderne udførte vilde kunne indbringes for Overlandvæsenskommissionen. Om det nævnte Punkt bliver der derimod først at tage Bestemmelse ved Sandflugtskommissionens næste Møde.

Hvad de første angaaer, vedblive disse at være under offentlig Fredning, indtil de ved en særlig Beslutning af Sandflugtskommissionen overdrages vedkommende Lodsejere. Med Hensyn hertil er det i Lovens § 3 Nr. 2 bestemt, at Sandflugtskommissionen ved sit aarlige Møde skal undersøge, hvorvidt noget af det Offentlige fredet Areal er saaledes dæmpet og tilgroet, at Sandflugt i samme ikke længere kan befrygtes under almindelige Forhold. I bekræftende Fald overleveres det til vedkommende Grundejere, naar ikke særlige Forhold tale derimod. Ved Overleveringen tages der da tillige Bestemmelse om, hvorvidt det maatte være nødvendigt at foreskrive Ejeren visse Indskrænkninger med Hensyn til Brugen af Lodden og Adgangen til samme. Er Lodden ikke tilgroet og dæmpet, kan den ikke overleveres Lodsejeren, med mindre han selv forlanger det, hvad han efter Lovens § 9 er berettiget til. Fremkommer saadant Forlangende, skal det tages til Følge, naar der ikke enten paa Grund af Loddens Beliggenhed eller Beskaffenhed findes særlig Betænkelighed derved, og Sandflugtskommissionen bestemmer da Vilkaarene for Overleveringen.

Hvad derimod angaaer Spørgsmaalet om en Forøgelse af de Strækninger, der ere under det Offentliges Fredning, kan en saadan kun undtagelsesvis finde Sted. Efter Lovens § 10 kan dette nemlig kun ske, naar en ny Sandflugt ved særlige Ejeren ikke tilregnelige Forhold, saasom Hedebrand og deslige, opstaaer i saa betydeligt Omfang, at det maa erkjendes at overstige vedkommende Lodsejers Evne i Forhold til hans øvrige Ejendom at bestride Dæmpningen. Sagen forelægges i saa Fald Sandflugtskommissionen, men dennes Beslutning om, at Arealet skal overtages, maa for at være gyldig tiltrædes af Klitinspektøren (Amtsraadet). Saadanne senere til Fredning indtagne Arealer maa da i alle Retninger stilles lige med andre af det Offentlige fredede Strækninger navnlig ogsaa med Hensyn til Spørgsmaalet om, hvorvidt de kunne tilbageleveres Lodsejerne.*)

---

*) Efter Lovens Ord synes en Udvidelse af de Strækninger, der fredes af det Offentlige ikke at kunne finde Sted i andre end de i Texten nævnte

Efter Lovens § 3 Nr. 3 skal Sandflugtskommissionen foranstalte Grændserne for de under det Offentliges Tilsyn henlagte Arealer og særlig for dem af disse, der ikke have kunnet overleveres Grundejerne, men vedblivende skulde fredes af det Offentlige, afsatte paa Marken, hvor Saadant ikke tidligere er skeet, og indføre de paagjældende Strækninger i Forhandlingsprotokollen med Angivelse af Ejerens Navn, Matrikulsnummer, Areal og Beliggenhed. Efter Indenrigsministeriets Skr. 1ste Juni 1868, Dep. Tid. S. 781, skal Opmaalingen kun omfatte den samlede Sandflugtsstrækning, ikke hver enkelt Lodsejers Andel, hvilken Sogneraadet maa udfinde.

Efter Lovens § 7 kunne de Beslutninger, Sandflugtskommissionen maatte tage i Henhold til § 3 Nr. 1—3, indankes for Overlandvæsenskommissionen, og det Samme maa formentlig, skjøndt det ikke udtrykkelig er udtalt i Loven, gjælde med Hensyn til den Beslutning, Kommissionen maatte tage i Henhold til § 9 i Anledning af en fra en Lodsejer fremkommen Begjæring om at faa sig den paagjældende Sandflugtsstrækning overleveret. Derimod kan den Beslutning, Sandflugtskommissionen i Henhold til § 10 maatte tage med Hensyn til et opstaaet Spørgsmaal om, hvorvidt en Lod skal indtages til Fredning af det Offentlig eller ikke, neppe indbringes for Overlandvæsenskommissionen. — Med Hensyn til Sagernes Indbringelse og Behandling for denne maa i det Hele Reglerne i Lov 30te Decbr. 1858 komme til Anvendelse. Dog maa det bemærkes, at det er tvivlsomt, om Fristerne for Sagens Indbringelse og Oprejsningsbevillings Meddelelse her kunne regnes fra den Dag, da Sandflugtskommissionen

---

Tilfælde. I Praxis holder man sig dog neppe hertil. Det kan nemlig let ske, at det for at lette Dæmpningen af Sandet paa de allerede under Fredning værende Strækninger eller forhindre dets videre Udbredelse, kan vise sig nødvendigt at inddrage tilstødende Strækninger under Fredningen, uden Hensyn til, om der paa disse findes Sandflugt eller ikke, og dette skeer da sikkert ogsaa. Hjemlen hertil er ganske vist tvivlsom, jfr. hermed en Overlandvæsenskommissionskjendelse i Ugeskr. for Rets. 1874 S. 885, der dog er gaaet uden om Spørgsmaalet.

har taget sin Beslutning. Da vedkommende Private nemlig ikke indvarsles til at overhøre denne, saaledes som Tilfældet er med Landvæsenskommissionens Kjendelser, synes det naturligere at regne Fristerne fra det Tidspunkt, da Beslutningen er bleven forkyndt for Vedkommende overensstemmende med Lovens § 7.

I Forbindelse hermed maa mærkes Bestemmelsen i Lovens § 11, hvorefter der, naar en Klitstrækning, der undergives det Offentliges Tilsyn, endnu henligger uudskiftet, af samtlige Lodsejere med simpel Stemmeflertal vælges en Klitmand, der vil have at repræsentere Ejerne ligeoverfor det Offentlige i Alt, hvad der vedrører Sandflugtsvæsenet, og blandt Andet ogsaa skal kunne afgive fuldgyldig Erklæring om det paagjældende Areals Overtagelse til fremtidig Vedligeholdelse af Ejerne overensstemmende med Lovens § 7. Valget af Klitmanden gjælder for 1 Aar ad Gangen og indberettes inden Sandflugtskommissionens Møde til Overklitfogden. Er saadan Indberetning ikke indkommen, vælger Sandflugtskommissionen Klitmanden.

4) Paa de Klitstrækninger, der ere inddragne under det Offentliges Fredning, blive samtlige Arbejder, som berørt, at udføre ved det Offentliges Foranstaltning, og Ejerne kunne udelukkes fra enhver Benyttelse af samme, jfr. Lovens § 18, men paa den anden Side er det imidlertid ogsaa kun en forholdsvis ringe Del af Udgiften ved Sandflugtens Dæmpning, der falder dem til Last, jfr. nedenfor. Skulde en Ejer af en saadan Klitstrækning imidlertid ønske sig frigjort for at deltage i Udredelsen af den Del af Udgifterne ved de under det Offentliges Fredning henlagte Arealer, der skal falde disses Ejere til Last, kan han efter Lovens § 9 enten forlange sig denne overleveret, jfr. herom ovenfor under Nr. 3, eller frasige sig Ejendomsretten til samme. I sidste Tilfælde maa han henvende sig til Overklitfogden, der da til Sandflugtskommissionens Protokol modtager hans Erklæring om, at han giver Afkald paa den paagjældende til Fredning indtagne Klitlod i sin Helhed, jfr. Indenrigsministeriets Skr. 12te Decbr. 1868, Dep. Tid. 1869

S. 41. Saasnart denne Erklæring er afgiven, er han ophørt at være Ejer af Lodden, jfr. Indenrigsministeriets Skr. Nr. 344 af 27de Septbr. 1871. Er det en uudskiftet Klitlod, der er Tale om, kan Klitmanden afgive en for alle Lodsejere bindende Erklæring om Loddens Afstaaelse. Dog kan den enkelte Lodsejer standse dennes Udførelse for sit Vedkommende ved at forlange Lodden udskiftet,*) s. Lovens § 11. Den afstaaede Lod bliver, forsaavidt den ikke overtages af Staten eller Amtsraadet til Beplantning med Træer, jfr. nedenfor, vedkommende Kommunes Ejendom. Dog kan den ogsaa efter Sandflugtskommissionens Bestemmelse overdrages til en eller flere af de tilgrændsende Lodsejere, Lovens § 9. Som Adkomst paa Ejendommen bliver en paa ustemplet Papir udfærdiget Udskrift af det Sandflugtskommissionens Protokol i Anledning af Erhvervelsen Tilførte at thinglæse uden noget Gebyr eller nogen Afgifts Erlæggelse. Udgjør den paagjældende Strækning en Del af en særskilt skyldsat Ejendom, bliver den forinden ved Indenrigsministeriets Foranstaltning at paaligne særskilt Hartkorn og Gammelskat efter Matrikulstaxterne, Lovens § 23.

Efter Lovens § 3 Nr. 7 skal Sandflugtskommissionen ved sit aarlige Møde for hvert Klitfogeddistrikt for sig affatte et Forslag til de Dæmpningsarbejder, der i Finantsaarets Løb skulle udføres paa de Arealer, der fredes af det Offentlige, tilligemed Overslag over de dertil medgaaende Udgifter. Forslaget tilstilles derefter for de 4 vestjydske Amters Vedkommende Klitinspektøren, jfr. Loven § 2. Har der da i Sandflugtskommissionen været forskjellige Meninger, og disse findes tilførte Forhandlingsprotokollen, afgjør han Sagen. Fremdeles skal han paase, at den for Arbejderne fastsatte Betaling er passende. Det er nemlig af Vigtighed, at denne ikke fastsættes for højt, da Statens og Amtsrepartitionsfondens Tilskud

*) Derimod kan han ikke ved en saadan Begjæring hindre, at Lodden efter Klitmandens Forlangende i sin Helhed overdrages Lodsejerne, s. ovenfor under 3, jfr. Rigsdagstid. 17de Samling, Tillæg A. S. 491.

bestemmes efter den i Overslaget beregnede og ikke efter den virkelige Udgift, jfr. nedenfor. Har Sandflugtskommissionen været enig og vil den ikke erkjende Rigtigheden af de gjorte Nedsættelser, kan den dog forlange Spørgsmaalet indstillet til Indenrigsministeriets Afgjørelse. Endelig skal Klitinspektøren paase, at de paa Finantsloven af Statskassen bevilgede Tilskud ikke overskrides, og han maa følgelig i ethvert Fald kunne lade nogle af de foreslaaede Arbejder udgaa. Det maa iøvrigt herved bemærkes, at Statens Tilskud ikke bevilges særligt for hvert Distrikt, men under Et for samtlige 4 Amter, og at der følgelig kun kan være Tale om at foretage en Reduktion, naar der ved at sammenlægge samtlige Overslag vil fremkomme en Overskridelse. I andre end de heromhandlede Tilfælde kan Klitinspektøren ikke foretage Forandringer i de indsendte Overslag.

Udenfor de 4 vestjydske Amter maa Amtsraadet i det Hele træde i Klitinspektørens Sted. Dog maa det bemærkes, at dette, da det er Herre over, hvor stort et Tilskud der skal ydes af Amtsrepartitionsfonden, ikke behøver at foretage Nedsættelser, fordi det paa Amtskommunens Budget opførte Tilskud vil blive overskredet.

Naar det er endelig bestemt, hvilke Arbejder der skulle udføres, og hvilken Betaling der skal beregnes for disse, bliver der herom saavelsom om Tiden for Arbejdernes Udførelse gjennem Overklitfogden at tilstille vedkommende kommunale Bestyrelse Underretning, jfr. Lovens §§ 2—4. Denne har da ved det af samme valgte Medlem af Sandflugtskommissionen og under Medhjælp af Klitfogden at foranstalte de bestemte Arbejder udførte efter Akkord (om Betalingen for Licitationer se Lovens § 22), ved lejede Folk eller i fornødent Fald ved Naturalarbejde af Kommunens Beboere efter de hidtil gjældende Regler, se Lovens § 8 og ovenfor § 50 Nr. 6 c. Arbejdsplanen indsendes inden 1ste Septbr. til Overklitfogden, der har at paase Arbejdernes hensigtsmæssige Udførelse og give Vedkommende den fornødne Anvisning og Vejledning. Naar

Efteraarsarbejderne ere tilendebragte, har han at inspicere de Strækninger, hvor Dæmpningsarbejder ere udførte, og, hvis Noget findes forsømt, at give Vedkommende Paalæg om at udføre det eller, hvis Udførelsen ikke tør udsættes, at foranstalte det udført for Kommunens Regning. Hvor pludselige Naturbegivenheder eller andre lignende Forhold gjøre uopsættelig Udførelse af enkelte Arbejder nødvendig, kan han derhos give Kommunen Paalæg herom samt, hvis dette ikke efterkommes, foranstalte Arbejderne udførte for Kommunens Regning. Om det Passerede gjøres Indberetning til Klitinspektøren (Amtsraadet), hvis Ordrer Overklitfogden i det Hele maa efterkomme, jfr. Lovens §§ 4 og 2. Klitinspektøren skal jævnlig inspicere de paagjældende Strækninger ogsaa udenfor de 4 vestjydske Amter, jfr. ovenfor. Befindes der da paa noget Sted udenfor de nævnte Amter at være Mangler, har vedkommende Amtsraad at foranstalte dem afhjulpne efter Indenrigsministeriets nærmere Ordre; i manglende Fald kan Ministeriet lade det tilbagestaaende Arbejde udføre for Amtsrepartitionsfondens Regning (se Lovens § 10), men denne maa da formentlig kunne fordre sig Kommunens og Lodsejernes Andel refunderet.

Medens det saaledes er Kommunen, der skal besørge Arbejderne udførte, er det derimod, som allerede tidligere berørt, kun en forholdsvis mindre Del af de dermed forbundne Udgifter, der falder samme til Byrde. I Lovens § 8 bestemmes det nemlig med Hensyn til de 4 vestjydske Amter, at Kommunen i Godtgjørelse for de nævnte Udgifter skal oppebære 1/2 af den i Overslaget fastsatte Betaling af Statskassen og 1/6 af Amtsrepartitionsfonden, Resten af Arbejdsudgiften, hvad enten den bliver over eller under Overslaget, udredes af vedkommende Ejere (ɔ: samtlige Ejere af de under det Offentliges Fredning værende Arealer i Kommunen og ikke blot dem, paa hvis Jorder der i det paagjældende Aar er udført Dæmpningsarbejder, se Indenrigsministeriets Skr. 12te Decbr. 1868 Nr. 1, Dep. Tid. 1869 S. 41) med det Halve og

Kommunen med det Halve*). Dog kan Amtsraadet under særegne Omstændigheder lade Amtsrepartitionsfonden udrede en større Del af Udgiften. Ved Ligningen af Amtsrepartitionsfondens Udgifter til Sandflugtsvæsenet bliver ogsaa Kjøbstædernes Hartkorn at medtage, se Lovens § 9. — Er der anvendt Arbejde in natura af Kommunens Beboere til Sandflugtens Dæmpning, skal dette efter Indenrigsministeriets Skr. af 10de Decbr. 1867 i Dep. Tid. 1868 S. 1 ved Opgjørelsen mellem Kommunen og Lodsejerne medregnes efter sin Værdi, denne beregnet efter de i Overslaget ansatte Arbejdspriser. — Skulde noget af de i Arbejdsplanen opførte Arbejder ikke fuldstændig blive tilendebragt inden Aarets Udløb, opføres det Manglende paa næste Aars Arbejdsplan, men der kan da ikke ydes nyt Tilskud fra Statskassen og Amtsrepartitionsfonden. Omvendt kan Kommunen, naar det i Aarets Løb har vist sig nødvendigt at udføre Arbejder udenfor den lagte Arbejdsplan, søge Vederlag herfor gjennem næste Aars Overslag. — I Amterne udenfor de 4 vestjydske komme i det Hele lignende Regler om Udgifternes Fordeling til Anvendelse, dog med den væsentlige Afvigelse, at Statskassen her ikke yder noget lovbestemt Bidrag, hvorimod dennes Andel i Udgifterne udredes af Amtsrepartitionsfonden, der saaledes her i det Hele kommer til at afholde $^2/_3$ af de kalkulerede Omkostninger ved Sandflugtens Dæmpning paa de af det Offentlige fredede Strækninger, se Lovens § 13. Om der af Statskassen skal ydes Amtsrepartitionsfonden nogen Godtgjørelse for de forøgede Udgifter, der ved Loven ere paadragne samme, skal efter dens § 14 afgjøres ved de aarlige Finantslove.

*) Dette gjælder derimod ikke med Hensyn til de øvrige Udgifter ved Sandflugtsvæsenet, der skulle udredes af Kommunens Kasse, saasom Lønnen til Klitfogden, Omkostningerne ved de i §§ 3 og 7 ommeldte Bekjendtgjørelser m. v. Disse falde alene Kommunen til Byrde. Det er derfor formentlig ogsaa mindre rigtigt, naar det ved den ovenfor S. 492 Noten omtalte Overlandvæsenskommissionskjendelse i Ugeskr. for Retsv. 1874 S. 335 blev paalagt Staten og Amtsrepartitionsfonden at udrede en Del af Udgifterne ved Sagen.

5) Hvad de Sandflugtsstrækninger angaaer, der ere overleverede Lodsejerne, men dog staa under det Offentliges Tilsyn, da har Ejeren vel selv Brugen af disse, men han er dog i forskjellige Retninger betydelige Indskrænkninger undergiven, og navnlig er han efter Lovens § 3 Nr. 2 ubetinget pligtig at underkaste sig de Bestemmelser med Hensyn til Brugen af og Adgangen til saadanne Lodder, som Sandflugtskommissionen maatte finde Anledning til at foreskrive. Dernæst er han pligtig til paa egen Regning at udføre de Arbejder, der maatte ansees nødvendige for at forebygge overhængende eller dæmpe en allerede opstaaet Sandflugt. Efter Lovens § 3 Nr. 5 skal Sandflugtskommissionen ved sit aarlige Møde bestemme, hvad der i saa Henseende bliver at foretage; dog kan dens Beslutning indankes for Klitinspektøren, se Lovens § 7. — Overklitfogden fører Tilsyn med, at de foreskrevne Arbejder udføres forsvarligt og kan derhos i Tilfælde af pludselig opstaaende Sandflugt paa egen Haand tage Bestemmelse om, hvad der skal gjøres. Efterkommer Ejeren ikke de givne Paalæg, kan Overklitfogden lade de manglende Arbejder udføre for hans Regning, jfr. Lovens § 4. Overklitfogdens Udlæg i denne Anledning maa nu kunne inddrives ved Udpantning i Henhold til Lov Nr. 36 af 29de Marts 1873 § 1 Nr. 5. — Som tidligere berørt, fører Klitfogden det stadige Tilsyn med, at Ejerne behandle de dem overdragne Klitstrækninger forsvarlig.

Særlig maa her mærkes Bestemmelsen i Lovens § 16, hvorefter Indenrigsministeriet, forsaavidt angaaer de Amter, hvor Amtsraadet har den overordnede Bestyrelse af Sandflugtsvæsenet, kan give dette Paalæg om at foranledige, at der udføres Dæmpningsarbejder paa de Sandflugtsstrækninger, der ere overdragne til Ejerne. Efterkomme disse da ikke Paalæget, saa at Arbejdet maa udføres for Amtsrepartitionsfondens Regning, ere de pligtige at refundere dennes Udlæg og derhos betale et lige saa stort Beløb i Mulkt. Saavel Erstatningen som Mulkten kunde da efter Lov 29de Marts 1867 inddrives ved Udpantning, men efter Lov Nr. 36 af 29de Marts 1873

§ 1 kan dette nu ikke længere lade sig gjøre for Mulktens Vedkommende.

Er den paagjældende Sandflugtsstrækning ikke udskiftet mellem Lodsejerne, kommer Reglen i Lovens § 11 om, at der skal være en Klitmand, der repræsenterer Ejerne overfor det Offentlige, ogsaa her til Anvendelse. De Udgifter, denne maatte have i Anledning af Sandflugtens Dæmpning paa Lodden, fordeles paa Lodsejerne i Forhold til deres Andel i denne. Efter Lov 29de Marts 1867 kunde de da inddrives hos disse ved Udpantning, men dette kan nu neppe længere lade sig gjøre, da Tilfældet ikke synes at kunne henføres under Lov 29de Marts 1873 § 1 Nr. 4 eller 5.

Som en ejendommelig Bestemmelse med Hensyn til de heromhandlede Klitstrækninger maa endnu mærkes Lovens § 3 Nr. 6, hvorefter Sandflugtskommissionen, om fornødent gjøres, kan anvise Klittag og Marehalm til Rykning paa saadanne Strækninger. Dens Bestemmelser i saa Henseende kunne dog indankes for Klitinspektøren (Amtsraadet), se Lovens § 7.

6) Skulde der i et af de 4 vestjydske Amter opstaa Sandflugt i en Kommune, i hvilken Sandflugtskommissionen ikke tidligere har været i Virksomhed, har Ejeren efter Lovens § 10 under en Mulkt af 5—100 Rd. uopholdelig at anmelde dette for Sognefogden, som skal undersøge Forholdene og derom gjøre Indberetning til Amtmanden. Befindes Sagen derefter at være af nogen Betydning, meddeler Amtmanden Overklitfogden Underretning om samme og foranstalter Valg paa et Medlem af Sandflugtskommissionen for den paagjældende Kommune. Skulde der i en Kommune, hvor Sandflugtskommissionen allerede er i Virksomhed, opstaa Sandflugt paa et Areal, der ikke er under det Offentliges Tilsyn, er det derimod ikke ved Loven gjort Ejeren til Pligt strax at anmelde dette, hvilket formentlig har sin Grund i, at det maa forudsættes, at Saadant strax vil komme til Klitfogdens Kundskab, der da vil have at foranstalte det videre Fornødne, se Lovens § 5. Enhver, paa hvis Lod der opstaaer Sandflugt, er pligtig at udføre de Arbejder, som Sandflugtskommissionen eller,

hvor Sagen ikke kan udsættes til Kommissionens Møde, Overklitfogden i den Anledning maatte finde fornødne. I Tilfælde af Forsømmelse i saa Henseende kan Overklitfogden lade de manglende Arbejder udføre paa hans Bekostning. Omkostningerne herved kunne da inddrives ved Udpantning. Kun under ganske særegne Omstændigheder kan en saadan ny Sandflugt, som allerede tidligere berørt, inddrages under det Offentliges Fredning.)

Foranstaaende Bestemmelser maa i Henhold til Lovens § 13 være ligefrem anvendelige i de øvrige Amter, hvor der allerede nu er Sandflugtsstrækninger, og hvor der derfor findes Overklitfogder og Sandflugtskommissioner. Hvorledes der skal forholdes andetsteds, indeholder Loven derimod egentlig Intet om, men som allerede tidligere berørt, maa det vistnok være Amtsraadets Pligt, naar saadan farlig Sandflugt opstaaer, strax at udnævne en Overklitfoged m. v., hvorefter Lovens Regler ligefrem kunne anvendes.

7) I Lov 29de Marts 1867 §§ 17 og 19 er der givet forskjellige Bestemmelser sigtende til at forebygge Handlinger, der kunne fremkalde Sandflugt. I saa Henseende mærkes:

a. Efter Lovens § 17 straffes den, der fra Sandflugtsstrækninger, der ere under det Offentliges Tilsyn, uden Hjemmel borttager Træer eller Planter, (som anvendes til Sandflugtens Dæmpning, forsaavidt Saadant ikke efter den gjældende Lovgivning medfører højere Straf, med en Mulkt af 5 Rd. for første Gang, 10 Rd. for anden Gang og saa fremdeles stedse det Dobbelte af den sidst erlagte Mulkt, hvorhos ham maa erstatte den skete Skade. Samme Forpligtelse til at yde Erstatning paahviler Enhver, der ved paa utilbørlig Maade at afbrænde Lynghede eller Hedetørv, ved at forøve Ufred eller ved nogen anden lovstridig Handling eller Uforsigtighed foraarsager Sandflugt eller nødvendiggjør særegne Foranstaltninger for at forebygge Sandflugt.)

b. I de under det Offentliges Fredning staaende Sandflugtsstrækninger maa Bygninger ikke opføres uden Klitinspektørens efter Indstilling af Sandflugtskommissionen dertil

meddelte Samtykke, Lovens § 17. Dette maa efter Ordene i Hen ogsaa gjælde udenfor de 4 vestjydske Amter, skjøndt Amtsraadet ellers her træder i Klitinspektørens Sted.

c. I Lovens § 18 er der fastsat en Bøde af fra 48 ß til 2 Rd. for Kjøren og Riden af Uvedkommende udenfor de tilladte Veje og Stier i de under det Offentliges Tilsyn staaende Sandflugtsstrækninger, og i Henhold til Lov Nr. 53 af 25de Marts 1872 § 8 er det nu ogsaa strafbart uden Hjemmel at gaa i Klitterne udenfor de nævnte Veje og Stier. Forsaavidt Strækningen fredes af det Offentlige, er ogsaa Ejeren at betragte som Uvedkommerde. I Forbindelse hermed kan mærkes Bestemmelsen i Lov 29de Marts 1867 § 3 Nr. 4, hvorefter Sandflugtskommissionen bestemmer, hvilke Veje og Stier der skulle være tilladte i de til Fredning af det Offentlige indtagne Sandflugtsstrækninger. Dens Bestemmelser i saa Henseende kunne dog indankes for Overlandvæsenskommissionen, Lovens § 7.

d. En ligefrem Følge af de under c omtalte Bestemmelser er det, at Ejeren af en af det Offentlige fredet Sandflugtsstrækning ikke selv eller ved Andre kan udøve Jagtret paa samme. Lov 27de Marts 1867 § 18 er imidlertid gaaet endnu videre, idet efter denne det Offentlige, hvorved vel menes Sandflugtskommissionen, kan disponere over Jagtretten her, og altsaa endog bortforpagte den. Indtægten maa formentlig i saa Fald ligesom andre Indtægter af Klitten tilfalde vedkommende Kommune.

e. I Lovens § 19 er der givet nærmere Regler om Optagelse m. v. af Kreaturer i Sandflugtsstrækninger, men disse ere nu afløste af Bestemmelserne i Lov Nr. 53 af 25de Marts 1872. Paa de Strækninger, der fredes af det Offentlige, tilkommer Optagelsesretten vedkommende Sandflugtsbetjente, se Lovens § 3, der altsaa ogsaa maa oppebære Optagelsespengene.

8) Efter Lovens § 20 skulle Sager, der anlægges i Henhold til Loven, forsaavidt de ikke egne sig til justitiel Forfølgning, behandles som offentlige Politisager. Dette gjælder

ogsaa i Henhold til Lov 25de Marts 1872 § 12 om Overtrædelser af Bestemmelsen i dennes § 8, dog at Sag her kun anlægges, naar dette begjæres af Vedkommende (Ejeren eller Sandflugtsbetjenten).

Efter Lov 29de Marts 1867 § 21, jfr. Lov 25de Marts 1872 § 12, skulle Mulkterne, der idømmes i Henhold til de ovenfor under 7 omtalte Bestemmelser, tilfalde de Fattiges Kasse. Derimod maa de i Lov 29de Marts 1867 §§ 2, 10 og 16 omhandlede Mulkter tilfalde Amtsfattigkassen, jfr. Kanc. Skr. 11te Decbr. 1819 og Cirk. 4de Jan. 1831.)

Anmærkning. I Almindelighed anvendes Klittag og Marehalm til at dæmpe Sandflugten. Ved Siden heraf har man imidlertid allerede tidligere forsøgt i dette Øjemed at plante Træer i Klitterne, og disse Forsøg ere i den senere Tid blevne gjentagne i større Omfang. I saa Henseende bestemtes det ved Lov 29de Decbr. 1857, at de Sandflugtsstrækninger i de 4 vestjydske Amter samt paa Øen Anholt, som dertil maatte findes tjenlige, skulde beplantes med Træer og Udgifterne herved deles mellem Staten og vedkommende Amtsrepartitionsfond paa samme Maade som de øvrige Udgifter ved Sandflugtens Dæmpning. Vilde vedkommende Ejere ikke godvillig afstaa de paagjældende Strækninger, skulde disse expropriere og derefter i sin Tid, naar de vare tilkultiverede, overdrages Amtet til Ejendom. Ved Lov 29de Marts 1867 er Træplantningen i Klitterne i de 4 vestjydske Amter nu imidlertid bleven gjort til et Statsforetagende, hvortil Udgifterne alene udredes af Statskassen, og de tidligere hertil erhvervede Arealer ere blevne Statens Ejendom, se Lovens § 12. Efter dennes § 9 tilfalde derhos de Sandflugtsstrækninger, som Ejerne frasige sig Ejendomsretten til, forsaavidt de maatte egne sig til Træplantning, Staten, og denne er derhos berettiget til i dette Øjemed at expropriere saavel egentlige Sandflugtsstrækninger som dertil grændsende Arealer, jfr. ovenfor § 7, 2 h. Klitinspektøren meddeler Overklitfogden Underretning om de Arealer, der saaledes indtages til Beplantning, og denne indfører derefter det Fornødne derom i

Sandflugtskommissionens Protokol, Lovens § 12. En Udskrift af denne eller, hvis Arealet er erhvervet før Lov 29de Marts 1867 udkom, en paa ustemplet Papir skreven Erklæring af den tidligere Ejer bliver da uden noget Gebyr eller Afgiftserlæggelse at læse som Adkomst for Staten paa de paagjældende Strækninger, se Lovens § 23. — Klitinspektøren bestemmer med Indenrigsministeriets Samtykke, hvilke Arealer i Klitterne der skulle indtages til Beplantning med Træer, og hvilke Dæmpnings- og Beplantningsarbejder der aarlig skulle foretages paa disse Arealer.

Udenfor de 4 vestjydske Amter kan vedkommende Amtsraad med Indenrigsministeriets Samtykke erhverve og i fornødent Fald expropriere Sandflugtsstrækninger og andre til samme grændsende Arealer til Beplantning med Træer, se Lovens § 15.

XI.

Om Vejvæsenet.

§ 80.

Indledende Bemærkninger.

Med Hensyn til Vejene maa der skjelnes mellem to Hovedklasser: de offentlige, paa hvilke Alle og Enhver have Ret til at færdes, og de private, til Færdsel paa hvilke en eller flere Private ere udelukkende berettigede, saa at det kan forbydes alle Andre at benytte dem.

De offentlige Veje deltes tidligere i tre Klasser: Hovedlandevejene, de mindre Landeveje og Bivejene, jfr. Frdn. 13de Decbr. 1793 og 29de Septbr. 1841. Som Hovedlandeveje skulde efter Frdn. 13de Decbr. 1793 de Veje ansees, der førte fra en Provinds til en anden, men iøvrigt vare de enkelte Hovedlandeveje udtrykkelig nævnte i Frdn.s § 2 samt Frdn. 29de Septbr. 1841 § 1. Disse Vejes Anlæg og Vedlige-

holdelse skete ved Statens Foranstaltning, og Udgifterne afholdtes af den saakaldte almindelige Vejkasse, jfr. Frdn. 1841 §§ 15—19. (Til denne udrededes der af hver Td. Ager og Engs Hartkorn indtil 32 ß om Aaret, og desuden maatte hvert Amt forlods tilsvare 1/8 af Udgifterne ved de i Aarets Løb foretagne Arbejder paa de gjennem samme løbende Hovedlandeveje. Dog kunde der ikke i noget Aar i et Amt udskrives mere end 1 Rd. pr. Td. Hartkorn til Vejkassen, derunder indbefattet det ovennævnte for hele Landet fælles Bidrag. Hvad et Amt herefter skulle tilsvare mere, udrededes forskudsvis af Vejkassen og søgtes da refunderet gjennem de følgende Aars Paaligninger.) Hovedlandevejenes Fortsættelse gjennem Kjøbstæderne, de saakaldte Hovedlandevejsgader, vare ligeledes underlagte Statens Bestyrelse, men der gjaldt dog i flere Retninger særlige Regler med Hensyn til samme, navnlig hvad angik Udgifternes Fordeling, Frdn. 1841 § 15.

Til de mindre Landevejes Klasse skulde efter Frdn. 1793 § 1 henregnes de Veje, som kun førte fra en Kjøbstad til en anden eller til almindelige Færge- og Ladesteder eller tjente en hel Landstrækning som Vej til en betydelig Kjøbstad, men iøvrigt skulde det ved særlige Regulativer for hvert Amt bestemmes, hvilke Veje der skulde henregnes til denne Klasse (Frdn. 1793 § 2 og 1841 § 21). Bestyrelsen af disse Veje var for Landets Vedkommende henlagt til Amtsraadet, dog saaledes at der tilkom dels Rentekammeret eller senere Indenrigsministeriet, dels Statens lokale Embedsmænd og navnlig Politimestrene en væsentlig Andel i samme. For Kjøbstædernes Vedkommende havde Amtmændene under Medvirkning af vedkommende Politimester, Magistrat og Borgerrepræsentation Bestyrelsen af de mindre Landeveje, Frdn. 1841 § 21. Udgifterne udrededes helt af de paagjældende Amts- og Kjøbstadkommuner, dog saaledes, at der var sat en Grændse for, hvad der hertil i et enkelt Aar kunde fordres udredet pr. Td. Hartkorn i Amtet (Frdn. 1841 § 25). Ingen Kjøbstadgade kunde betragtes som udgjørende en Del af en mindre Landevej.

De offentlige Veje, der ikke henførtes til nogen af de fornævnte Klasser, Sogne-, Kirke-, Mølleveje o. s. v., kaldtes Biveje, Frdn. 1793 § 1. (Efter Frdn. 1841 § 28 skulde det ved specielle for 3 Aar gjældende Regulativer for hvert Amt afgjøres, hvilke Veje der skulde henføres til Vivejenes Klasse og som saadanne være det Offentliges Tilsyn undergivne. Vedligeholdelsen af disse Veje skulde i Reglen udelukkende paahvile de Kjøbstæder og paa Landet de Sogne, over hvis Grund de gik, og de bestyredes af vedkommende By- og Sogneraad under Medvirkning af Politimesteren og under Tilsyn af henholdsvis Amtmanden og Amtsraadet. — Det var imidlertid ingenlunde alle offentlige Veje, der optoges paa de fornævnte Regulativer, og da der nu ikke var truffet nogen Bestemmelse om, at de saaledes forbigaaede Veje enten skulde nedlægges eller gaa over til at være private, blev Følgen heraf, at der rundt omkring henlaa en Del Veje, som Ingen kunde tilpligtes at vedligeholde.)

I fornævnte Regler er der nu skeet væsentlige Forandringer ved Lov af 21de Juni 1867 om Bestyrelsen af Vejvæsenet m. v. Efterhaanden som Landet blev mere forsynet med Jernbaner, maatte de tidligere Hovedlandeveje nødvendigvis tabe en stor Del af deres Betydning, saa at der blev mindre Grund til at bibeholde dem som en særegen Klasse Veje, og det blev derfor ogsaa ved den nævnte Lov bestemt, at der for Fremtiden kun skulde være to Klasser af offentlige Veje: Landevejene og de offentlige Biveje. Statens Stilling til Vejvæsenet blev derhos væsentlig forandret, idet Vejenes Bestyrelse blev gjort til et rent kommunalt Anliggende, saaledes at Landevejene henlagdes under Amtsraadene, Bivejene under By- og Sogneraadene, og disse Autoriteter i det Hele stilledes i samme Forhold til Vejvæsenet som til Kommunens øvrige Anliggender; men paa den anden Side skulde da ogsaa Udgifterne ved Vejenes Anlæg og Vedligeholdelse alene falde Kommunerne til Byrde. Imidlertid forbeholdtes der dog Staten en særegen Ret til at føre Tilsyn med Vejvæsenet i det Hele og med Landevejene i Særdeleshed.

I saa Henseende er det for det Første i Lovens § 14 bestemt, at Amtmændene fremdeles skulle føre Overtilsynet med Vejvæsenet i deres Amter og i fornødent Fald have at gjøre Indberetning til Indenrigsministeriet. Dernæst er der flere Beslutninger Landevejene vedrørende, der kun kunne tages af Amtsraadene med Indenrigsministeriets Samtykke, jfr. Lovens §§ 2 og 15, og der føres derhos fra dettes Side Tilsyn med, at Landevejene holdes i tilbørlig Stand, jfr. Lovens § 15 2det Stykke og § 16. Endelig maa her mærkes Bestemmelsen i Lovens § 15 1ste Punktum, hvorefter Indenrigsministeriet har den øverste Afgjørelse af alle Klager over og Meningsuligheder mellem kommunale Myndigheder angaaende Vejvæsenet. Det er i flere Retninger uklart, hvorledes denne Bestemmelse skal forstaaes. (Efter Forhandlingerne paa Rigsdagen synes det nemlig for det Første ikke at have været Meningen at ville udelukke Domstolenes Afgjørelse i saadanne Sager, der efter deres Natur maa siges at henhøre under samme (jfr. Rigsdagstidenden for 18⁶⁶/₆₇ Tillæg B. S. 594 og Folkethingstidenden S. 4810—12, 38 og 39 m. fl. Steder). Som Loven er affattet, synes der imidlertid ingen Tvivl at kunne være om, at Ministeriet maa være berettiget til at afgjøre enhver Tvistighed mellem Kommuner Vejvæsenet vedrørende, der i Henhold til Hen indbringes for samme, saa at Spørgsmaalet ikke senere kan undergives Domstolenes Paakjendelse*). Dernæst maa disse sikkert afvise enhver saadan Sag mellem to Kommuner, der med Forbigaaelse af Indenrigsministeriet indbringes for samme, selv om det er en egentlig Retstvist, der foreligger, jfr. dog H. R. D. i Ugeskr. for Retsv. 1875 S. 394. Derimod kan der maaske ikke være noget til Hinder for, at Ministeriet henviser slige Sagers Afgjørelse til Domstolene, men efter

---

*) Som Ex. paa Anvendelsen af Reglen i § 15 kan mærkes Indenrigsministeriets Skr. Nr. 148 af 22de April 1871, hvorefter Spørgsmaal om, af hvilken Kommune et Bejstykke skal vedligeholdes, ville være at forelægge Ministeriet til Afgjørelse, jfr. dog hermed den ovenciterede H. R. D. i Ugeskr. for Retsv. 1875 S. 394.

Lovens Affattelse er selv dette dog meget tvivlsomt. — Hvad dernæst Tvistigheder mellem Kommuner og Private Vejvæsenet vedrørende angaaer, er det klart, at Indenrigsministeriet ikke i Henhold til § 15 kan have Afgjørelsen af, hvorvidt der i en eller anden Retning maatte tilkomme Kommunen en Ret ligeoverfor en Privat. Fremsættes der derimod Paastand fra en Privat om, at en Kommune har krænket hans Ret, maa der vistnok siges i videre Forstand at foreligge en Klage over en Kommune, og det kunde da synes, at § 15 maa komme til Anvendelse. Ligesom det imidlertid aabenbart vilde være stridende mod Sagens Natur at henlægge Afgjørelsen af alle saadanne Spørgsmaal til Indenrigsministeriet, saaledes fremgaaer det ogsaa klart af andre Bestemmelser i Loven, jfr. saaledes § 11, at dette ikke har været Meningen. Naar § 15 derfor ganske i Almindelighed nævner Klager over kommunale Myndigheder Vejvæsenet vedrørende som henhørende under Indenrigsministeriets Afgjørelse, kan herved utvivlsomt kun være sigtet til Besværinger over, at de nævnte Myndigheder tilsidesætte de dem ligeoverfor Almenheden med Hensyn til Vejene paahvilende Pligter. — Endelig er det meget tvivlsomt, hvilken Myndighed det egentlig er, man har villet tillægge Indenrigsministeriet ved den heromhandlede Bestemmelse. I Regjeringsudkastet hed det nemlig, at Ministeriet skulde have den øverste Myndighed i Alt Vejvæsenet vedrørende, samt at det skulde kunne forandre enhver af de underordnede Autoriteter med Hensyn til samme tagen Beslutning. Disse Bestemmelser bleve nu vistnok ændrede ved den endelige Affattelse af Loven, men man synes herved egentlig kun at have havt til Hensigt at forebygge, at Ministeriet af egen Drift skulde indblande sig i Detaillen af Vejenes Bestyrelse; paakaldtes derimod dets Mellemkomst fra nogen Side, skulde det have en absolut Myndighed til at omstøde enhver af de underordnede Autoriteter tagen Beslutning Vejvæsenet vedrørende, selv om det efter det øvrige Indhold af Loven kunde synes at have været dennes Mening at ville henlægge Afgjørelsen af det paagjældende Spørgsmaal til vedkommende kommunale Myn-

dighed, jfr. Rigsdagstidenden for $18^{66}/_{67}$ Tillæg B. S. 594, hvor det særlig er fremhævet, at Ministeriet i Henhold til § 15 1ste Punktum maa ansees berettiget til at beordre en Vej optagen paa Landevejsregulativet imod vedkommende Amtsraads Villie, naar dette paa Grund af dens Sammenhæng med Veje i andre Amter eller af andre Grunde maatte findes rigtigt, skjøndt der i Lovens § 2 er krævet Indstilling fra vedkommende Amtsraad som Betingelse for, at Ministeriet kan foretage Forandringer i Fortegnelsen over Landevejene. Hele denne Opfattelse af § 15 1ste Punktum, hvorefter der faktisk vilde tilkomme Ministeriet en aldeles ubegrændset Myndighed i Alt, hvad der vedrører Vejvæsenet, staaer dog saavidt skjønnes aldeles i Strid med Lovens øvrige Indhold og er formentlig heller ikke forenelig med selve Ordene i §en; thi vel tillægger denne ganske i Almindelighed Ministeriet Afgjørelsen af fremkommende Klager og opstaaende Meningsuligheder Vejvæsenet vedrørende, men heri ligger ikke, at Ministeriet skal kunne omstøde enhver af de underordnede Autoriteter tagen Beslutning eller give dem et hvilketsomhelst Paalæg. Hvor vidt Ministeriet i saa Henseende kan gaa, maa derimod afhænge af Lovens øvrige Bestemmelser, jfr. nærmere i det Følgende. — Hvad Domstolenes Opfattelse af det heromhandlede Spørgsmaal angaaer, maa mærkes, at tvende Overretsdomme, se Ugeskr. for Retsv. 1877 S. 356 jfr. S. 542, under Henvisning til § 15 i Lov 1867 have afvist tvende Sager angaaende Optagelsen af nogle Veje i Bivejenes Klasse i Henhold til et af Amtsraadet givet Paalæg. Disse Domme ere vel senere blevne stadfæstede i Højesteret, men i Henhold til andre Motiver, jfr. Ugeskr. for Retsv. 1878 S. 133 og 623. Skjøndt nu Højesteret ikke direkte har udtalt sig om Spørgsmaalet, maa det dog vistnok navnlig efter Indholdet af sidstnævnte Dom antages, at Retten ikke vil godkjende den i det Foregaaende hævdede Opfattelse af § 15. Det bliver imidlertid da meget uklart, hvorledes denne skal forstaaes. I et i Ugeskr. for Retsv. 1878 S. 138 meddelt dissentierende Votum er det med Hensyn hertil udtalt, at det kun antages at

have været Lovens Mening at udtale, at Indenrigsministeriet har den øverste administrative Afgjørelse af de paagjældende Spørgsmaal. Ligesom nu imidlertid det udhævede Ord ikke findes i Loven, saaledes synes Bestemmelsen herefter, da Indenrigsministeriet allerede i Henhold til de almindelige kommunale Love maa betragtes som den øverste administrative Autoritet i kommunale Anliggender, at maatte blive ganske overflødig, med mindre man vil acceptere den i det Foregaaende berørte Anskuelse, at Loven har villet tillægge Ministeriet en absolut Myndighed til at omstøde enhver af de underordnede kommunale Autoriteter tagen Beslutning Vejvæsenet vedrørende, Noget, hvorom der dog formentlig ikke ret vel kan være Tale.)

Endnu skal det bemærkes, at det i Lov 21de Juni 1867 § 13 udtrykkelig er bestemt for Bivejenes Vedkommende, at Politimestrene og Sognefogderne, skjøndt den dem hidtil paahvilende Andel i de nævnte Vejes Bestyrelse og Tilsynet med deres Vedligeholdelse er bortfalden, dog vedblivende skulle have Indseende med, at der ikke forefindes nogen Mangel, der kan medføre Fare ved en Vejs Benyttelse. Findes saadan Mangel, skal Politimesteren, naar vedkommende kommunale Bestyrelse ikke strax efter Anmeldelsen afhjælper den, eller Tiden ikke tillader saadan Anmeldelse, besørge det til Farens Forebyggelse fornødne Arbejde udført for Kommunens Regning, jfr. hermed Justitsministeriets Skr. Nr. 195 af 10de Oktbr. 1876. En lignende Regel er nu vistnok ikke given i Loven for Landevejenes Vedkommende, men der kan dog formentlig ingen Tvivl være om, at Politiet ogsaa maa kunne gribe ind, hvis det skulde vise sig at være forbundet med Fare at benytte en Landevej. I ovennævnte Skr. er det udtalt, at Politiet dog ikke selv kan give Amtsraadet noget Paalæg om Manglens Afhjælpning, hvorimod det i fornødent Fald maa kunne afspærre Vejen.

Foruden de offentlige Veje er der i de fleste Kommuner tillige udlagt offentlige Stier til Skole, Kirke, Thinghus o. s. v.

De gjældende Bestemmelser om saadanne Stiers Anlæg, Vedligeholdelse o. s. v. findes nu i Lov 4de Juli 1850.

A.

Om de offentlige Veje og Stier.

§ 81.

Om Landevejene og Landevejsgaderne.

Efter Lov 21de Juni 1867 § 2 skulde Indenrigsministeriet efter Forslag af Amtsraadene hvert for sin Kreds bestemme, hvilke Veje der skulde henregnes til Landevejenes Klasse, og over disse Veje skulde der derefter ved Ministeriets Foranstaltning udfærdiges og offentliggjøres særskilte Fortegnelser for ethvert Amt. Efter Lovens § 1 skulde til Landevejenes Klasse henregnes alle tidligere Hovedlandeveje, men iøvrigt overlodes det ganske til Indenrigsministeriet og Amtsraadene at afgjøre, hvilke Veje der skulde henføres til samme. Paa fornævnte Fortegnelse skulde derhos alle tidligere Hovedlandevejsgader optages. — Efter Indstilling fra vedkommende Amtsraad kan der af Indenrigsministeriet foretages Forandringer i disse Fortegnelser, saaledes at baade hidtilværende Hovedlandevejsgader og Landeveje kunne udgaa af samme og andre Kjøbstadgader og Veje optages derpaa, dog med den Indskrænkning, at hidtilværende Hovedlandevejsgader ikke kunne aflægges uden vedkommende Byraads Samtykke, se Lovens § 2. De saaledes foretagne Forandringer bringes til almindelig Kundskab paa samme Maade som den oprindelige Fortegnelse.

Efter Lovens § 2 er det saaledes afhængigt af Ministeriet, om en ny Landevej maa anlægges eller en Bivej optages i Landevejenes Klasse, men paa den anden Side kan Ministeriet kun bestemme, at en saadan Foranstaltning skal træffes efter Indstilling af vedkommende Amtsraad. Der vil følgelig efter

Ordene i § 2 ikke kunne være Tale om at faa en ny Landevej anlagt eller en Bivej optagen i Landevejenes Klasse, med mindre Amtsraadet maatte være villigt hertil, og det gaaer vistnok, som allerede i forrige § bemærket, ikke an støttet paa Bestemmelsen i § 15 1ste Punktum desuagtet at tillægge Ministeriet Myndighed til i fornødent Fald at paabyde en saadan Foranstaltning, navnlig hvor dette maatte være af Interesse for et tilstødende Amt. — Hvad Nedlægning af Landeveje angaaer, maa det bemærkes, at der, skjøndt Lovens § 1 udtrykkelig bestemte, at de tidligere Hovedlandeveje skulde optages i Landevejenes Klasse, dog ikke kan være Noget til Hinder for, at Ministeriet senere tillader, at ogsaa saadanne Veje udgaa af Fortegnelsen over Landevejene, se Lovens § 2 sidste Stykke og Rigsdagstidenden $18^{66}/_{67}$ Tillæg B. S. 581. Derimod er Ministeriets og Amtsraadenes Ret til at vedtage, at en Vej skal udgaa af Landevejenes Klasse, i en anden Retning en vis Indskrænkning undergiven. Som oftest vil der nemlig ikke kunne være Tale om helt at nedlægge en saadan Vej, hvorimod den maa bevares som offentlig Bivej og altsaa overdrages de By- og Sognekommuner, gjennem hvilke den gaaer, til fremtidig Vedligeholdelse. Dette kan imidlertid ikke ske mod disses Villie uden ved den Revision, der hvert femte Aar skal finde Sted af de paagjældende Fortegnelser over Bivejene, jfr. Lovens § 6 og nedenfor, se Indenrigsministeriets Skr. Nr. 163 af 27de April 1871. Forinden Beslutning tages om en Landevejs Nedlægning, bør der i Henhold til Landkommunalloven af 6te Juli 1867 § 31 altid gives vedkommende Sogneraad Lejlighed til at udtale sig om Sagen.

Efter Lovens § 3 paahviler det enhver Amtsraadskreds at holde de gjennem samme løbende Landeveje i forsvarlig Stand. Dette gjælder dog kun ligeoverfor Staten, og ligesom ældre Overenskomster, hvorved en Amtsraadskreds har paataget sig at vedligeholde eller afholde Udgifterne ved Vedligeholdelsen af en Vej i et andet Amt, derfor vedblivende maa staa ved Magt, saaledes er der heller ikke Noget til Hinder for, at lignende Overenskomster for Fremtiden sluttes. Ligesaa

lidt ere selvfølgelig de privatretlige Forpligtelser, der muligen maatte paahvile enkelte Private til at yde Bidrag til Vedligeholdelsen af en Vej, blevne berørte af den heromhandlede Bestemmelse, jfr. nærmere nedenfor. Særlig maa her mærkes Reglen i Slutningen af § 3, hvorefter Vedligeholdelsen af Brolægningen af Fortoget og Sidevejen til Rejsestalden ved de Kroer, der, da Loven udkom, fandtes ved de hidtilværende Hovedlandeveje, skal paahvile Kroejeren, eller, hvis de ved Lovens Ikrafttræden vare bortfæstede, i Mangel af anden Overenskomst Fæsteren. Hvorledes der i saa Henseende skal forholdes med Hensyn til nye Kroer ved de nævnte Veje eller med Kroer ved de andre Landeveje, indeholder Loven Intet om. Ligesom der imidlertid saa godt som altid for de ved de tidligere mindre Landeveje anlagte Kroers Vedkommende vil existere Overenskomst herom, der da vedblivende maa staa ved Magt, saaledes vil Amtsraadet, hvis der skulde blive Spørgsmaal om nye Kroers Anlæg, som oftest, naar dette maatte ansees hensigtsmæssigt, kunne fremtvinge en lignende Ordning som den i Loven forudsatte. Vedkommende Kroejer vil nemlig i Reglen være nødt til, for at skaffe ordentlig Adgang fra Kroen til Vejen, at benytte en større eller mindre Del af det til Landevejen hørende Terrain, men dette kan selvfølgelig ikke lade sig gjøre uden Amtsraadets Samtykke. — Amtsraadskredsen omfatter ikke de i Amtet værende Kjøbstæder, men ikke desto mindre skal Kredsen dog efter Lovens § 3, jfr. § 4 2det Stykke, være pligtig til ogsaa at vedligeholde Landevejenes Fortsættelse over Kjøbstædernes Grund*), indtil den hidtilværende Grændse mellem Landevej og Kjøbstadgade. Med Hensyn til den sidste Bestemmelse skal bemærkes, at det vistnok kunde synes at ville have været naturligst, om den i Henhold til Lov 11te Febr. 1863 § 4 bestemte Grændse for den samlede By ogsaa var bleven gjort til Grændse i den heromhandlede Henseende, da

*) Dette gjælder dog ikke for Kjøbenhavns Vedkommende; Lov 21de Juni 1867 er i sin Helhed uanvendelig med Hensyn til samme, se Lovens § 16.

Vejen indenfor denne Grændse enten vil være eller snart gaa over til at blive Gade. Dette skete imidlertid ikke, fordi det vilde have havt til Følge, at mange Kjøbstæder vilde være blevne betydelig mere bebyrdede, end de tidligere havde været. Reglen kommer iøvrigt selvfølgelig kun til Anvendelse med Hensyn til de Veje, der allerede existerede som Landeveje, da Loven udkom. Optages en Vej senere som Landevej, maa det specielt bestemmes, hvor Grændsen mellem denne og Kjøbstaden skal sættes. Er dette ikke skeet, maa den antages at falde sammen med Grændsen mellem den sammenbyggede By og Kjøbstadens Markjorder, saaledes som denne maatte sættes paa den Tid, Vejen optoges som Landevej.

Medens det saaledes er Amtsraadskredsen, der er forpligtet til at sørge for Landevejenes Vedligeholdelse, er det paa den anden Side ogsaa Amtsraadet, der har Bestyrelsen af dem, og der er ikke tillagt Byraadene nogetsomhelst Andel i denne, skjøndt Kjøbstæderne dog skulle udrede en forholdsmæssig Del af de ved Landevejsarbejderne foranledigede Udgifter, jfr. nedenfor. — I den ældre Lovgivning var der givet nøjagtige Regler for, hvorledes der skulde gaaes frem ved Anlæg af nye Veje, hvilken Brede Landevejene skulde have, og hvorledes de skulde konstrueres. Disse Bestemmelser ere nu imidlertid samtlige hævede ved Lov 21de Juni 1867 § 18, og Amtsraadet har i det Hele frie Hænder ved Afgjørelsen af, hvorledes Vejene skulle indrettes, og i hvilken Stand de skulle holdes, naar det kun drager Omsorg for, at de til enhver Tid kunne fyldestgjøre Færdslens Krav, s. Indenrigsministeriets Skr. 15de Oktbr. 1868, Dep. Tid. 1869 S. 43. Dog kan det ikke uden Indenrigsministeriets Samtykke forandre en Landevejs Retning eller Brede,*) s. Lovens § 15. — At Amtsraadet opfylder den det

*) I Frdn. 13de Decbr. 1793 § 9 var det for Landevejenes Vedkommende foreskrevet, at i det Mindste 1 Alen paa den anden Side af Grøftekanten skulde tilhøre Vejen og derfor ikke maatte benyttes af de tilstødende Lodsejere. Denne Lovbestemmelse er nu vel hævet ved Lov 21de Juni 1867, men der er selvfølgelig ikke skeet nogen Forandring i det nævnte Forhold, forsaavidt angaaer de forinden anlagte Landeveje, jfr. ogsaa

paahvilende Forpligtelse til at holde Landevejene i tilbørlig Stand, paasees af Indenrigsministeriet, og Raadet er ubetinget pligtigt til at efterkomme ethvert Paalæg, der i saa Henseende maatte blive det givet. Særlig skal det fremhæves, at Ministeriet sikkert ogsaa er berettiget til at forlange, at en Vej skal udvides, hvis den befindes at være for smal i Forhold til den paa samme stedfindende Færdsel, da en Vej ikke kan siges at være i tilbørlig Stand, med mindre den fyldestgjør ethvert Krav, der i Færdslens Interesse maa stilles til den, jfr. med Hensyn til Bivejene nedenfor S. 529. Afhjælper Amtsraadet ikke de forefundne Mangler inden den af Indenrigsministeriet fastsatte Frist, kan Ministeriet lade det forsømte Arbejde udføre for vedkommende Amtsrepartitionsfonds Regning, s. Lovens § 15.*)

Ligesom Lovgivningen ikke indeholder almindelige Regler om, hvorledes Vejene skulle være konstruerede o. s. v., saaledes er der heller Intet bestemt om, hvorledes der skal gaaes frem ved Arbejdernes Udførelse. Alt i saa Henseende beroer derfor paa Amtsraadets Afgjørelse, og navnlig tilkommer det ogsaa dette at bestemme, hvilket System der skal følges ved Vejenes Vedligeholdelse. Ved Loven er der ikke tillagt Ministeriet nogen Ret til at indblande sig i saa Henseende; det kan kun forlange, at Vejene skulle være i tilbørlig Stand. Dog skal det

---

Frdn. 1793 § 78, der endnu staaer ved Magt. Det Vejen saaledes tilhørende Areal (den saakaldte Vejalen) kan Amtsraadet ikke frastille Vejen uden Ministeriets Samtykke, s. Skr. Nr. 175 af 4de Maj 1871 jfr. iøvrigt med Hensyn til det heromhandlede Spørgsmaal Ugeskr. for Retsv. 1875 S. 1115. — Hvorledes der skal forholdes i den heromhandlede Henseende med Hensyn til nye Landeveje, er mindre klart. Da imidlertid Frdn. 1793 § 78 endnu staaer ved Magt, maa det dog vistnok antages, at Amtsraadet er pligtigt til, naar det anlægger en ny Landevej, at drage Omsorg for, at 1 Alen paa den anden Side af Vejgrøften kommer til at tilhøre Vejen. I ethvert Fald maa det altid være berettiget til at expropriere den hertil fornødne Jord.

*) Ministeriets Tilsyn med Landevejene udøves gjennem en for hele Riget udnævnt Overvejinspektør, under hvem der en ansat en Assistent, der særlig fører Tilsyn med Vejene i Jylland.

bemærkes, at det ikke længere kan paalægges Landboerne at yde Pligtkjørsler og Pligtarbejde til Landevejenes Vedligeholdelse, der derimod nu altid skal iværksættes ved Entreprise eller ved lejede Folk, s. Lovens § 8. Vælger Amtsraadet at give Arbejdet i Entreprise, er der ikke Noget til Hinder for, at det bortakkorderes underhaanden, s. derimod Lovens § 9 med Hensyn til Bivejene. Med Hensyn til Licitationer over Arbejder ved Landevejene mærkes Pl. 24de Marts 1847 § 1 om den Retsbetjenten tilkommende Betaling samt om Amtsraadets Ret til selv at bestemme Maaden og Stedet for Licitationens Afholdelse.

De ved Arbejderne paa Landevejene foranledigede Omkostninger ere fælles for Amtets Kjøbstæder og Landdistrikter og fordeles mellem disse efter Hartkornet, s. Lovens § 4.*)

Om Expropriation til Landevejes Anlæg og Veligeholdelse m. v. er talt ovenfor i § 7.

Hvad Landevejsgaderne angaaer, paahviler det ligeledes Amtsraadene at holde disse i forsvarlig Stand, men deres Stilling til dem er dog ikke ganske den samme som med Hensyn til Landevejene. Efter Lovens § 4 kan Amtsraadet nemlig ikke paa egen Haand tage Bestemmelser om, hvilke Arbejder der skulle udføres paa Landevejsgaderne, men det maa herom forhandle med vedkommende Byraad. I Tilfælde af Uenighed indstilles Sagen til Indenrigsministeriets Afgjørelse. Derimod er det Amtsraadets Sag at foranledige de vedtagne Arbejder udførte, og Ansvaret ligeoverfor Ministeriet for, at Gaderne ere i forsvarlig Stand, maa alene paahvile samme. Hvad Udgifterne ved Landevejsgaderne angaaer, bestemmer Lovens

*) I den heromhandlede Henseende danner Øen Ærø dog en Undtagelse, idet den efter Lov 21de Juni 1867 § 19 ikke skal deltage i Svendborg Amtsrepartitionsfonds Udgifter til Vejvæsenet, medens paa den anden Side denne Fond ikke bidrager til Vejvæsenet paa Ærø. Denne Bestemmelse har dog ikke været til Hinder for, at man ogsaa paa Ærø har skjelnet mellem Landeveje og Biveje jfr. Bekjendtgj. af 29de Maj 1869 i Ministerialtidenden A 1871 S. 409 Noten, men Udgifterne ved de førstnævnte fordeles da alene paa Øens Hartkorn.

§ 4, at samtlige Omkostninger ved ny Brolægning, Omlægning og Vedligeholdelse af de paa Gaderne værende Broer og Stenkister skulle deles lige mellem vedkommende Kæmnerkasse og Amtsrepartitionsfond. Dog bliver denne sidstes Andel i disse Udgifter kun at beregne for selve Gadens Brede, Rendestenene paa begge Sider derunder indbefattede, og hvis Gaden maatte have en usædvanlig stor Brede, eller den løber over et Torv eller en anden aaben Plads, da indtil en Brede af 12 Alen for de tidligere Hovedlandevejsgaders Vedkommende og 9 Alen for andre Landevejsgader. Alle Stenkister ved Sidegaderne og alle Overkjørselskister til de langs Gaden liggende Ejendomme skulle derhos være Amtsrepartitionsfonden uvedkommende. Disse Bestemmelser kunne dog ikke være til Hinder for, at vedkommende kommunale Bestyrelser i enkelte Tilfælde vedtage andre Regler for Udgifternes Fordeling. Selv hvor Amtsrepartitionsfonden kun skal deltage i Udgifterne for en Del af Gaden, maa det dog antages, at denne, i ethvert Fald hvis det er en tidligere Hovedlandevejsgade, i sin hele Brede fra Husrække til Husrække henhører under Amtsraadets Bestyrelse, saa at Byraadet ikke paa egen Haand kan foretage nogen Forandring ved samme.

Til Slutning skal her fremsættes nogle Bemærkninger om Anlæg og Vedligeholdelse af Broer paa offentlige Veje.*)

*) Fører en offentlig Vej gjennem en Aa eller en Bæk, maa den Kommune, der skal sørge for Vejens Vedligeholdelse, ogsaa drage Omsorg for, at Vadestedet gjennem Aaen eller Bækken til enhver Tid er i passabel Stand og navnlig kan benyttes uden Fare, jfr. Frdn. 13de Decbr. 1793 § 22 og Regl. 20de Decbr. 1799 § 10. Overgangen over Vandløbet maa med andre Ord betragtes som en Del af Vejen, og det er derfor ogsaa af Indenrigsministeriet antaget, at det, naar det paahviler vedkommende Vejkommune at sørge for, at Vejen til enhver Tid er i en saadan Stand, som svarer til dens Betydning for Færdslen, kan paalægges samme at erstatte et Vadested med en Bro, hvis det skjønnes, at Færdslen nu kræver en saadan. Fører en Vej derimod til en Vejle, Fjord eller Havarm, antages den at ende ved Vandet. Selv om der der-

Efter Sagens Natur synes Broer, der ligge paa offentlige Veje, ganske at burde være de samme Regler undergivne som de Veje, hvortil de høre, og deres Anlæg og Vedligeholdelse følgelig at maatte paahvile vedkommende Vejkommuner. Tidligere var imidlertid Forholdet paa mange Steder ordnet paa en anden Maade, idet det var meget almindeligt, at Broerne vare opførte af Private, der da oppebare Bropenge for deres Benyttelse mod at sørge for deres Vedligeholdelse. For Bivejenes Vedkommende var det derhos ikke sjældent, at Broerne paa disse vedligeholdtes for Amtsrepartitionsfondens Regning, jfr. Frdn. 29de Septbr. 1841 § 28. Allerede ved Lov 29de Decbr. 1867 skete der imidlertid en væsentlig Forandring i saa Henseende, idet efter denne samtlige Broer paa Landevejene og Bivejene paa Landet, der ejedes af Private, og til hvilke der svaredes Bropenge eller Brokorn, skulde overtages af vedkommende Vejkommune henholdsvis den 1ste Jan. 1863 og den 1ste Jan. 1873. Dog gjordes der en Undtagelse i saa Henseende for de Broers Vedkommende, hvis Ejere kun havde et personligt Privilegium, idet Broens Overtagelse i saa Fald kunde udsættes til Privilegiet bortfaldt, se Lovens § 7. Nu er det ved Lov 21de Juni 1867 § 5 slaaet fast som almindelig Regel, at Omkostningerne ved Broers Anlæg, Hovedreparation og Vedligeholdelse skulle afholdes paa samme Maade som de øvrige Udgifter til de Veje eller Gader, hvoraf de udgjøre en Del. Det maa imidlertid dog bemærkes,

---

for i ethvert Fald ved Lavvande er en Færdselsvej over Vejlen o. s. v., betragtes denne dog som Kommunen uvedkommende, og det vil ikke kunne paalægges denne at erstatte den ved en Dæmning eller Bro. Opføres en saadan, maa det bero paa de nærmere Omstændigheder, hvorledes der skal forholdes med den, men som Regel kan det ikke opstilles, at den skal betragtes som hørende til den Vej, i hvis Fortsættelse den ligger (jfr. med Hensyn til Broen over Guldborgsund Lov 29de Decbr. 1862 og 21de Juni 1867 § 5). En lignende Bemærkning gjælder om de Dæmninger og Landingsbroer, der mange Steder ere opførte ud i Havet ved Enden af offentlige Veje, jfr. Justitsministeriets Skr. Nr. 214 af 3die Aug. 1872.

at denne Regel ikke udelukker, at der fremdeles kan blive Tale om Tilfælde, i hvilke Andre end vedkommende Vejkommune kunne være pligtige til at vedligeholde eller deltage i Vedligeholdelsen af Broer paa offentlige Biveje. Medens nemlig en saadan ældre fra det Almindelige afvigende Ordning ligefrem maa have tabt sin Gyldighed, naar den er fremkommen i Henhold til den tidligere Lovgivnings Bestemmelser om Broer, jfr. Frdn. 29de Septbr. 1841 § 28, se Ugeskr. for Retsv. 1878 S. 995 og H. R. T. 18⁷⁴/₈₀ S. 671, maa den derimod fremdeles staa ved Magt, naar den støtter sig til en særegen privatretlig Overenskomst, idet Broen enten alene er opført eller dog er bleven given en kostbarere Indretning i en privat Mands Interesse. Herom bliver der navnlig Tale, naar Vejen gaaer forbi en Vandmølle, idet der da ofte for Møllens Skyld maa være 2 Broer, medens man, hvis denne ikke havde existeret, vilde kunne have nøjedes med en. For saadanne Tilfælde er det oftere udtalt fra Indenrigsministeriets Side, at kun den Bro, der fører over det oprindelige Vandløb, skal vedligeholdes af Vejvæsenet, hvorimod Vedligeholdelsen af den anden Bro maa paahvile Møllens Ejer; men som ubetinget Regel kan dette neppe opstilles. Afgjørelsen maa formentlig bero paa, om Møllen har existeret, før Vejen blev anlagt, eller ikke, idet vedkommende Ejer i første Fald ikke kan have nogen Forpligtelse til at deltage i Broernes Vedligeholdelse jfr. Ugeskr. for Retsv. 1877 S. 773, med mindre nogen af disse maatte være sat i Forbindelse med Mølleværket. Er dette sidste Tilfældet med en Bro, der falder ind under Lov 29de Decbr. 1857, maa her mærkes Reglen i denne Lovs § 13, hvorefter Forholdet med Hensyn til den Mølleejeren paahvilende Andel i Vedligeholdelsen i Mangel af mindelig Overenskomst skal ordnes ved Landvæsenskommissionens Mellemkomst, forinden Broen overtages af det Offentlige. — Fremdeles maa det erindres, at Lov 29de Decbr. 1857 § 7 endnu staaer ved Magt, saaledes at de der omhandlede Broer først overtages af Vejvæsenet, naar Privilegiet er bortfaldet. I saa Fald skal der gives den tidligere Broejer eller hans Bo Erstatning for

Værdien af Bromaterialierne, hvilken Erstatnings Størrelse, i Mangel af mindelig Overenskomst, efter Lovens § 8 skal fastsættes af Landvæsenskommissionen. — Endelig maa det bemærkes, at Reglen i Lov 21de Juni 1867 § 5 selvfølgelig ikke kan være til Hinder for, at der ogsaa senere sluttes Overenskomster med Private eller andre Kommuner om, at de skulle yde Bidrag til Broers Anlæg og Vedligeholdelse. — I alle saadanne Tilfælde, hvor der saaledes endnu kan paahvile Andre end vedkommende Vejkommune en Forpligtelse til at deltage i Udgifterne ved en Bro, er det dog Vejkommunen, hvem Ansvaret for, at der ikke findes Mangler ved den paagjældende Bro, maa paahvile ligeoverfor det Offentlige.

I Forbindelse hermed maa mærkes Reglen i Lov 1867 § 5 2det Stykke, hvorefter Omkostningerne ved Broer, der føre over Vandløb, der danne Grændseskjellet mellem 2 Amtsraadskredse eller mellem 2 Sogne eller mellem et Landsogn og en Kjøbstadkommune, skulle bæres af hver Kommune med det Halve. Hvad det første Tilfælde angaaer, har Loven vistnok forudsat, at Broen ligger paa en Vej, der i begge Amtsraadskredse er Landevej. Er dette kun Tilfældet i den ene Kreds, medens Vejen i den anden er offentlig Bivej, maa Udgiften ved Broen vistnok deles mellem den Amtsraadskreds, i hvilken Vejen er Landevej, og den Sognekommune, hvori den er Bivej, derimod ikke mellem de 2 Amtsraadskredse. En saadan Ordning vil i ethvert Fald være overensstemmende med Hovedreglen i Lovens § 5 1ste Stykke, hvorefter Broerne skulle betragtes som udgjørende Dele af de Veje, paa hvilke de ligge, og Udgifterne ved dem afholdes paa samme Maade som de øvrige Udgifter ved de paagjældende Veje. Fra denne Regel har det ikke været Meningen at afvige ved Bestemmelsen i § 5 2det Stykke. Det er ogsaa i Konsekvents hermed, at denne ikke omhandler det Tilfælde, at en Bro paa en Landevej ligger i Grændsen mellem en Amtsraadskreds og en Kjøbstadkommune; thi her vilde det være stridende mod Reglen i § 5 1ste Stykke at dele Udgifterne lige mellem Amtrepartitionsfonden og Kæmnerkassen, da Udgifterne ved Vejen efter Lovens § 3 skulle for-

deles mellem disse efter Hartkornet. Selve Hovedreglen i § 5 2det Punktum følger af Sagens Natur, og, naar den ikke desto mindre er bleven optagen i Loven, er dette egentligt kun skeet for at faa Lejlighed til at opstille en anden Regel, der ikke vilde kunne gjøres gjældende, naar den ikke udtrykkelig var udtalt. Efter Loven skal nemlig Hovedbestemmelsen i § 5 2det Punktum komme til Anvendelse, selv om Broen paa Grund af en før Lovens Ikrafttræden foretagen Omregulering af Vandløbet eller Forlægning af Vejen ikke længere ligger nøjagtig i Grændseskjellet. Denne Lovbestemmelse kan kun komme til Anvendelse i Tilfælde, der ligefrem falde ind under dens Ord, altsaa f. Ex. ikke, naar det er en Forandring i Grændserne mellem Kommunerne, der har bevirket, at Broen nu ikke længere ligger i Grændseskjellet; heller ikke haves der Hjemmel til at bringe Reglen til Anvendelse, naar en efter Lovens Ikrafttræden foretagen Omregulering af Vandløbet bevirker, at Broens Beliggenhed i Forhold til de 2 Kommuner bliver en anden end tidligere.

I Loven haves der ingen Regel om, hvorledes der skal forholdes med Broer over Vandløb, der ligge i Grændsen mellem en Landevej og en Kjøbstadgade. Naar ingen anden Bestemmelse haves, maa imidlertid Hovedreglen i § 5 2det Punktum ogsaa her komme til Anvendelse, men ikke sjældent har Forholdet dog fra tidligere Tid været ordnet anderledes, nemlig saaledes, at Broen i sin Helhed er bleven henregnet til Landevejen, og hvor dette har været Tilfældet, maa Broen vedblivende betragtes som en Del af Landevejen. Som tidligere berørt skal Amtsraadet nemlig efter Lovens § 3 vedligeholde Landevejen indtil den hidtil gjældende Grændse mellem Landevej og Kjøbstadgade, en Bestemmelse, der netop væsentligst er bleven sat ind for at forebygge, at der til Skade for Kjøbstæderne skal indtræde en Forandring med Hensyn til Byrden ved Vedligeholdelsen af saadanne Broer, jfr. Rigsdagstidenden 18⁶⁶/₆₇ Tillæg B. S. 1399.

De i det Foregaaende fremstillede Regler maa ogsaa

komme til Anvendelse med Hensyn til Stenkister over Vandløb, der skjære en Vej. Hvad derimod Overkjørselskister fra en Vej til en anden angaaer, maa disse i Reglen vedligeholdes af den Kommune, der skal vedligeholde den Vej, for hvis Skyld de ere anbragte, jfr. nærmere nedenfor i § 83.

(Anmærkning. Som tidligere berørt, udredes Udgifterne ved de tidligere Hovedlandeveje og Hovedlandevejsgader af den almindelige Vejkasse, dog saaledes, at en betydelig Del af de aarlige Udgifter særlig skulde refunderes af de Amter, i hvilke Arbejderne vare foretagne. Da Vejskatten imidlertid ikke maatte overstige et vist Beløb pr. Td. Hartkorn om Aaret, blev Følgen heraf, at Vejkassen kom til at staa i ikke ubetydelige Forskud. Ved Lov 21de Juni 1867 om forskjellige Foranstaltninger i Anledning af Hovedlandevejenes Henlæggelse under Amtsraadene, bestemtes det, at de Beløb, Vejkassen saaledes havde til Gode, skulde overgaa til Statskassen, og der blev derhos givet nærmere Regler om Gjældens Afbetaling, se Lovens § 1. For enkelte Amter og Kjøbstæder blev Gjælden dog helt eller tildels eftergiven. Hvad gamle Kjøbenhavns Amt angik, der særlig vilde blive bebyrdet ved at overtage de gjennem samme løbende Hovedlandeveje, bestemtes det i Lovens § 3, at det skulde have et aarligt Tilskud af Statskassen paa 6000 Rd. i 28 Aar, se Lovens § 3.

Ved fornævnte Lov blev der derhos givet nærmere Bestemmelser om, hvad der skulde iagttages ved Hovedlandevejenes Overdragelse til Amtsraadene m. v., hvilke Bestemmelser imidlertid nu ere uden videre praktisk Betydning.)

§ 82.

Om de offentlige Biveje.

For hver By eller Sognekommune er der udfærdiget en Fortegnelse over de i samme værende offentlige Biveje, hvilken Fortegnelse hvert 5te Aar skal revideres. De nærmere Regler herom findes i Lov 21de Juni 1867 § 6, hvis Bestemmelser,

da de paa mange Punkter give Anledning til Tvivl, her skulle omtales noget udførligere, jfr. hermed i det Hele Indenrigsministeriets Cirk. Nr. 123 af 13de Juni 1877.

Som ovenfor berørt, henlaa der tidligere en stor Del Veje, der vel vare til almindelig Afbenyttelse, men dog ikke vedligeholdtes af Kommunen, idet de ikke vare optagne paa Fortegnelsen over de offentlige Biveje i denne. Hovedøjemedet med Bestemmelserne i Lov 21de Juni 1867 § 6 har været at faa denne Mellemklasse af Veje til at forsvinde, saaledes at alle de af dem, som det maa ansees nødvendigt at bevare for den almindelige Færdsel, optages paa Fortegnelsen over de offentlige Biveje i Kommunen*), se Lovens § 1 og Cirk. 1877 Nr. 2, medens de øvrige enten helt maa nedlægges eller gaa over til at blive private. Da det imidlertid kunde forudsees, at dette Maal ikke vilde naaes ved den første Udfærdigelse af Fortegnelserne over de offentlige Biveje, bestemtes det, at disse skulde revideres hvert 5te Aar, og at der ved denne Revision i det Hele skulde følges ganske samme Fremgangsmaade som ved den første Udfærdigelse af Fortegnelserne. Naar Revisionen skal finde Sted, har da vedkommende By- eller Sogneraad at forfatte en Fortegnelse over alle de Veje i Kommunen, der ikke kunne ansees som private. Man kan følgelig ikke indskrænke sig til saaledes som tidligere, se Frdn. 29de Septbr. 1841 § 28, at fremlægge en Fortegnelse over de Veje,

---

*) Derimod skulle Gaderne i Kjøbstæderne ikke medtages. Alle offentlige Veje paa den egentlige Kjøbstadgrund, jfr. Lov 11te Febr. 1863 § 4, maa vistnok i den heromhandlede Henseende betragtes som Gader, jfr. Cirk. 1877 Nr. 6. Fortegnelsen skal altsaa kun omfatte de offentlige Veje paa Markjorderne, men da paa den anden Side ogsaa alle disse, selv om nogle af dem muligen faktisk behandles som Gader. Iøvrigt kan her mærkes Lov 26de Maj 1868 § 21, hvorefter Indenrigsministeriet efter Indstilling af Byraadet kan bifalde, at der med Hensyn til Overtagelse og Anlæg samt Vedligeholdelse af Gader og Veje i en Kjøbstad skal forholdes efter de Grundsætninger, der for Kjøbenhavn ere gjorte gjældende ved Lov 14de Decbr. 1857. Det Samme gjælder for Frederiksbergs Vedkommende, se Lov 17de April 1868.

der agtes bevarede som offentlige, og det er heller ikke tilstrækkeligt at fremlægge den hidtil gjældende Fortegnelse over de offentlige Biveje i Kommunen, men By- og Sogneraadet maa undersøge, om der ikke findes andre Veje i denne, der henligge til almindelig Afbenyttelse, og i bekræftende Fald optage dem paa Fortegnelsen. Ønskes da nogen af disse Veje nedlagte, maa denne nøjagtig betegnes, jfr. Cirk. 1877 Nr. 2. Den saaledes affattede Fortegnelse bliver derpaa efter forudgaaet Bekjendtgjørelse paa sædvanlig Maade at henlægge til almindeligt Eftersyn i den vedkommende Kommune i 4 Uger og, forsaavidt en Vej foreslaaes nedlagt, tillige i de tilgrændsende Kommuner, hvorefter den indsendes til Amtsraadet (for Kjøbstædernes Vedkommende til Amtmanden*)) ledsaget saavel af de Bemærkninger, der fra Beboernes Side maatte være fremkomne, som af vedkommende kommunale Bestyrelses Erklæring. Amtsraadet (Amtmanden) bestemmer derefter, hvilke af de ikke private Veje der skulle bevares som offentlige Biveje for de næste 5 Aar, og over disse udfærdiges der da en Fortegnelse, der paa den paa ethvert Sted sædvanlige Maade bringes til almindelig Kundskab. Den heromhandlede Revision af Fortegnelsen over de offentlige Biveje skal altid foregaa hvert 5te Aar i December Maaned, og det maa ansees uberettiget, at Fremlæggelsen af Fortegnelsen finder Sted til en anden Tid, jfr. Indenrigsministeriets Skr. Nr. 40 af 10de Febr. 1872 og Cirk. 1877 Nr. 1.

Naar Fortegnelsen indkommer til Amtsraadet, ville de Spørgsmaal, dette vil faa at afgjøre, navnlig dreje sig dels om, hvorvidt Veje med Rette ere optagne eller forbigaaede paa Fortegnelsen, dels om, hvorvidt et Forslag om Nedlæggelsen af en Vej bør tages til Følge. Har en Privat nedlagt Indsigelse imod, at en Vej optages, maa Amtsraadet vel

*) Skjøndt Amtmanden ikke længere kan betragtes som overordnet kommunal Autoritet for Kjøbstæderne, jfr. Lov 26de Maj 1868, antages det dog i Praxis, at hans Stilling i den heromhandlede Henseende endnu er den samme som tidligere.

foreløbig afgjøre, om den skal ansees som privat eller ikke, i hvilket sidste Tilfælde den bliver at optage paa Fortegnelsen over de offentlige Biveje, men det maa dog staa den Private, der mener, at Vejen tilhører ham, frit for at indbringe Spørgsmaalet for Domstolene, jfr. Ugeskr. for Retsv. 1872 S. 857. Indtil disse have afgjort Sagen, maa han imidlertid respektere Amtsraadets Beslutning, saa at han paadrager sig Straf, hvis han paa egen Haand afspærrer Vejen, jfr. Ugeskr. for Retsv. 1870 S. 995 og Cirk. 1877 Nr. 5. — Fremkommer der derimod fra nogen Side Paastand om, at en Vej, som af Sogneraadet er forbigaaet, skal optages paa Fortegnelsen, har Amtsraadet at undersøge, om den maa ansees som privat eller ikke privat. Antages det Sidste, bliver Vejen at opføre paa Fortegnelsen over de offentlige Veje, og vedkommende Sogneraad kan hverken indbringe Spørgsmaal om, hvorvidt Amtsraadets Afgjørelse er rigtig eller ikke, for Indenrigsministeriet eller for Domstolene, jfr. Indenrigsministeriets Skr. Nr. 367 af 21de Oktbr. 1871 og Ugeskr. for Retsv. 1870 S. 834, se dog det ovenfor S. 508 citerede dissentierende Votum. Den trufne Afgjørelse maa betragtes som endelig ligeoverfor Kommunen. Maa Amtsraadet derimod erkjende, at den paagjældende Vej er privat, kan det ikke, selv om det mener, at den burde optages som offentlig, give Sogneraadet noget Paalæg herom, jfr. Indenrigsministeriets Skr. 15de Oktbr. 1868, Dep. Tid. 1869 S. 43 og Cirk. 1877 Nr. 8. Det maa imidlertid herved bemærkes, at Spørgsmaalet, om en Vej skal ansees som privat eller ikke, ikke udelukkende kan afhænge af, om den oprindelig er udlagt som privat, idet den meget vel ved gjennem et langt Tidsrum upaatalt at være bleven benyttet af Alle og Enhver, kan have tabt denne Karakter, se Jur. Ugeskr. 1855 S. 166 og Cirk. 1877 Nr. 4*).

*) I Forbindelse hermed skal bemærkes, at det i den senere Tid oftere er hævdet af Indenrigsministeriet, at Veje til Jernbanestationer maa betragtes som offentlige Veje og derfor, naar de ikke ere optagne i Landevejenes Klasse, kunne fordres overtagne af Sogneraadet ved Revisionen af Bivejsfortegnelsen.

Har et Sogneraad foreslaaet en ikke-privat Vej nedlagt, men Amtsraadet negtet at gaa ind herpaa, er Sagen dermed afgjort. Vedtages derimod Nedlæggelsen, skal Beslutningen herom offentliggjøres, og de, der ville gjøre Indsigelser mod, at Vejen nedlægges, maa da fremkomme med disse inden 1 Aar, efter at Offentliggjørelsen har fundet Sted. Afgjørelsen af de fremkomne Indsigelser maa formentlig tilkomme Indenrigsministeriet. Først naar den nævnte Frist er udløben, eller de forinden fremkomne Indsigelser ere endelig afgjorte, kan Vejen udgaa af det Offentliges Forsorg, jfr. Indenrigsministeriets Skr. 14de Juli 1870, Dep. Tid. S. 1051 og Cirk. 1877 Nr. 8. Selv da vil der imidlertid endnu ikke kunne disponeres over det til Vejen hørende Terrain. Loven har nemlig særlig havt for Øje at forebygge, at der ved saadanne Nedlæggelser af offentlige Veje berøves Private den nødvendige Adgang til deres Ejendomme. Med Hensyn hertil er det foreskrevet, at der skal hengaa mindst 1 Aar, efter at det er endelig bestemt (jfr. ovenfor), at Vejen skal nedlægges, inden der kan disponeres over samme, for at de, der maatte formene, at Vejen er af Vigtighed for deres Ejendomme og derfor bør bevares som privat for disse, kunne faa Lejlighed til at godtgjøre dette, og vedkommende kommunale Bestyrelse maa derfor paase, at de tilstødende Lodsejere ikke tilegne sig nogen Raadighed over Vejen, der kan hindre dennes frie Benyttelse, forinden det er afgjort, om Vejen fuldstændig skal nedlægges eller bevares som privat, jfr. Indenrigsministeriets ovennævnte Skr. af 14de Juli 1870 og Cirk. 1877 Nr. 8. Den, der saaledes vil paastaa Vejen eller en Del af samme bevaret som privat, har herom at henvende sig til Amtsraadet (Amtmanden). Erkjender dette da, at Vejen er af Vigtighed for hans Ejendom, bestemmer det, i hvilken Udstrækning, saavel i Længde som Brede, Vejen skal bevares, jfr. Indenrigsministeriets Skr. Nr. 6 af 5te Jan. og Nr. 53 af 20de Febr. 1871 samt Cirk. 1877 Nr. 10 og 11, og den eller de, der have fremsat Paastand herom, blive da fremtidig udelukkende berettigede til at benytte Vejen. Vil Amtsraadet ikke erkjende Berettigelsen af den

fremsatte Paastand, kan Vedkommende indbringe Sagen for Landvæsenskommissionen, men dette maa da ske uden Ophold. Derimod kunne de heromhandlede Spørgsmaal ikke indbringes for Domstolene, jfr. den ovenciterede Skr. Nr. 53 af 20de Febr. 1871. Det er af Vigtighed, at disse Bestemmelser nøje iagttages, og da navnlig, at det fra Amtsraadets Side fastholdes, at en Vej ikke erklæres for privat, med mindre der derom fremsættes Paastand, jfr. Indenrigsministeriets Skr. 14de Juli 1870. Denne Erklæring bør derhos ikke afgives, forinden Fristen for Fremsættelsen af saadanne Paastande er udløben, saa at der kan haves en Oversigt over de Ejendomme, der have Interesse i Vejen, og det bør da udtrykkelig udtales, for hvis Skyld Vejen skal bevares, for at der ikke senere skal kunne opstaa Strid om, hvem der er berettiget til at benytte Vejen, jfr. Cirk. 1877 Nr. 9. — Skal Vejen ikke bevares som privat, bliver det til den hørende Jordsmon at tilbyde de tilgrændsende Lodsejere. Ville disse imidlertid ikke overtage det efter Vurdering eller anden Overenskomst, kan det afhændes til Andre. Salgssummen tilfalder vedkommende Kommune*).

Naar det overensstemmende med Foranstaaende er bestemt,

*) Som ovenfor S. 511 berørt, vil der i Reglen ikke kunne være Tale om helt at nedlægge en Landevej, hvorimod den som oftest maa bevares som Bivej. Skulde der imidlertid blive Spørgsmaal om en saadan fuldstændig Nedlæggelse, indeholder Loven Intet om, hvorledes der skal forholdes. Der kan nu vistnok anføres en Del for, at § 6 i saa Fald i sin Helhed bør komme til Anvendelse, saaledes at Vejen optages paa Fortegnelsen over de ikke private Veje i paagjældende Kommune, og at der da med dens Nedlæggelse forholdes overensstemmende med Forskrifterne i § 6. Konsekventsen heraf vilde imidlertid blive, at det eventuelle Salgsudbytte maatte tilfalde Sognekommunen, og da dette i ethvert Fald ofte vilde være en Urimelighed, er det ved en enkelt Lejlighed af Indenrigsministeriet udtalt, at der Intet var til Hinder for, at Amtsraadet selv disponerede over Vejen, dog at der gaves vedkommende Private behørig Lejlighed til at varetage deres Interesser overensstemmende med § 6. Det Samme maa da gjælde, naar en Landevej forlægges, med Hensyn til den Del af den gamle Vej, der herved bliver overflødig, jfr. nedenfor.

hvilke Veje der for det følgende Femaar skulle ansees som offentlige i en Kommune, kan der ikke foretages Forandringer heri uden Amtsraadets Samtykke. Paa den anden Side maa det imidlertid tillige antages, at det heller ikke kan paalægges et Sogneraad at optage nogen ny Vej paa Fortegnelsen for ved næste Revision, selv om det mulig maatte være en Fejl, at den paagjældende Vej er bleven forbigaaet, jfr. Indenrigsministeriets Skr. Nr. 163 af 27de April 1871 og Cirk. 1877 Nr. 13 samt ovenfor S. 511*). Ere Sogneraad og Amtsraad enige, kunde det derimod efter Lovens § 6 synes, at der Intet kan være til Hinder for saavel at optage nye Veje paa For-

*) I Forbindelse hermed kan mærkes Indenrigsministeriets Skr. 15de Oktbr. 1868, Dep. Tid. 1869 S. 43, hvorefter det i intet Tilfælde kan paalægges en Sognekommune at anlægge en ny Vej. I en Højesteretsdom i Ugeskr. for Retsv. 1878 S. 133 er det imidlertid i et Tilfælde, i hvilket et Sogneraad havde vægret sig ved at anlægge sin Del af en flere Kommuner berørende Vej, udtalt, at Amtsraadet i Lov 21de Juni 1867 § 7, jfr. Lov 20de Aug. 1853 § 3, havde havt Hjemmel til at give Sogneraadet Paalæg i saa Henseende. Det er nu ganske vist, at der i Lov 1867 § 7 ligger en Forudsætning om, at Lov 20de Aug. 1853 i det Hele giver Regel for, hvorledes det skal afgjøres, om en ny Vej skal anlægges eller ikke, men dette stemmer saavidt skjønnes ikke med Indholdet af sidstnævnte Lov. Efter sin Overskrift handler Loven alene om „Forpligtelse til Jords Afgivelse til offentlige Biveje“ og §§ 1 og 2 handler ogsaa alene om Ordningen af Forholdet til Lodsejerne. Hvad endelig § 3 angaaer, hjemler denne efter sine Ord alene Amtsraadet Ret til i Tilfælde af Meningsulighed mellem Kommunerne, om Expropriation skal finde Sted eller ikke til en paatænkt Vej, at afgjøre Spørgsmaalet „om nærværende Lovs Anvendelighed paa samme“. Loven gaaer hele Tiden ud fra, at det er bestemt, at Vejen skal anlægges, og der er heller ikke Noget i de Loven forudgaaende Forhandlinger, der tyder paa, at man har villet givet Regel om, hvorledes en Beslutning herom eventuelt kunde fremtvinges. Dette maatte ogsaa ansees unødvendigt, idet der allerede havdes Regel herom i Frdn. 13de Aug. 1841 § 17, jfr. H. R. D. i Ugeskr. for Retsv. 1878 S. 628. Da der imidlertid ikke er henvist til denne i Lov 21de Juni 1867 og den nu er hævet ved Loven af 6te Juli 1867 uden at blive erstattet med en ny Bestemmelse, sees det ikke rettere, end at der savnes Hjemmel for Amtsraadet til at tvinge et Sogneraad til at anlægge en Bivej.

tegnelsen som at nedlægge nogle af de paa denne opførte. I Indenrigsministeriets Skr. af 14de Juli 1870, Dep. Tid. S. 1051, er det imidlertid udtalt, at Nedlæggelsen af en offentlig Vej ikke kan finde Sted uden ved den femaarige Revision. En saadan Nedlæggelse kan nemlig selvfølgelig ikke ske, uden at der gives de tilstødende Kommuner og de Private, der maatte have Interesse i Vejens Bevarelse, Lejlighed til at gjøre denne gjældende, men Loven har kun givet Regler om, hvorledes der i saa Henseende skal forholdes, naar Forslaget om Vejens Nedlæggelse fremkommer ved Revisionen af Bivejsfortegnelsen, og Paagjældende have derfor kun Opfordring til paa dette Tidspunkt at paase, at deres Interesser ikke tilsidesættes. Konsekventsen heraf maa iøvrigt være, hvad ogsaa senere er udtalt fra Ministeriets Side, at et Sogneraad ikke med bindende Virkning ligeoverfor vedkommende Private kan disponere over noget Vejstykke, der ved Omlægningen af en Bivej er blevet overflødigt, med mindre der er gaaet frem overensstemmende med Forskrifterne i § 6, med andre Ord, Ejendomsbesidderne have et ubetinget Krav paa, at der kun ved den femaarige Revision foretages Forandringer i Vejnættet, hvorved Forbindelsen mellem deres Ejendomme og de offentlige Veje bliver ringere end tidligere, jfr. Cirk. 1877 Nr. 7*). Noget Andet er, at Forholdene ved slige Vejforlægninger i Reglen ville være saadanne, at det ikke kan have nogen Betænkelighed for Sogneraadet strax at disponere over det aflagte Vejstykke.

Efter Lov 21de Juni 1867 § 8 skulde ethvert Landsogn og enhver Kjøbstad holde de over sammes Grund løbende

---

*) I Praxis gjøres der dog en Undtagelse herfra. Ved Anlæg af Jernbaner er det nemlig ofte nødvendigt at foretage Vejforlægninger, og Besigtigelses- og Expropriationskommissionen, jfr. Frdn. 5te Marts 1845 § 5 og ovenfor § 7, anseer sig da berettiget til at bestemme, hvorledes der skal forholdes med de aflagte Vejstykker, jfr. Cirk. 1877 Nr. 7. Rigtigheden heraf synes dog tvivlsom.

Biveje (derunder indbefattet de til samme hørende Broer, jfr. forrige §) i forsvarlig Stand. Heri er der dog nu ved Lov 6te Juli 1867 om Landkommunernes Styrelse skeet den Forandring, at paa Landet den samlede Kommune træder i Sognets Sted. Om den heromhandlede Bestemmelse gjælder iøvrigt ligesom med Hensyn til den tilsvarende Bestemmelse i § 3 for Landevejenes Vedkommende (jfr. forrige §), at det ikke kan antages at have været Meningen med samme at hæve ældre Overenskomster, hvorefter det paahviler en anden Kommune eller en Privat at yde Bidrag til en Vejs Vedligeholdelse, samt at den ikke kan være til Hinder for, at lignende Overenskomster i Fremtiden afsluttes. Er det derimod i Henhold til en af Administrationen truffen Afgjørelse, at en Kommune har vedligeholdt en Vej, der ligger udenfor dens Grændser, maa Forpligtelsen hertil nu være bortfalden, jfr. Ugeskr. for Retsv. 1878 S. 995 og ovenfor S. 518.

Bestyrelsen af Bivejene tilkommer By- og Sogneraadene. Iøvrigt gjælder det her ligesom med Hensyn til Landevejene, at der ikke længere haves nærmere Regler om, hvilken Brede Veje skulle have, eller hvorledes de skulle være indrettede, men By- og Sogneraadet maa sørge for, at de til enhver Tid holdes i en saadan Stand, som efter deres Betydning og de stedlige Forhold maa ansees passende. Tilsynet med, at denne Forpligtelse opfyldes, føres henholdsvis af Amtmændene og Amtsraadene. By- og Sogneraadene ere pligtige at efterkomme ethvert Paalæg, der i saa Henseende maatte blive givet dem af de nævnte Autoriteter, og kunne ikke indbringe Spørgsmaalet om dets Berettigelse eller Hensigtsmæssighed for Domstolene, se Ugeskr. for Retsv. 1871 S. 635. Særlig skal det bemærkes, at Udtrykkene i § 12 ere saa vide, at det i Henhold til samme endog maa kunne paalægges By- og Sogneraadene at grundforbedre Bivejene, jfr. Indenrigsministeriets Skr. Nr. 75 af 16de April 1875, samt at Indenrigsministeriet i en Skr. af 4de Oktbr. 1870 i Tillæget til Ministerialtid. for 1871 Nr. 9 har udtalt, at det ubetinget kan forlanges, at en Bivej skal udvides til den ved Udskiftningen fastsatte Brede, jfr. Lov

20de Aug. 1853 § 1, og at det ogsaa ellers kan paalægges en Kommune at udvide en Bivej, naar dette er absolut nødvendigt, for at den kan komme i ordentlig Stand*). Saafremt de givne Paalæg ikke efterkommes inden en Vedkommende forelagt Frist, kan Amtmanden eller Amtsraadet lade det forsømte Arbejde udføre for Kommunens Regning. Om de Tvangsmidler, der i denne Anledning kunne anvendes mod By- og Sogneraadene for at faa de udlagte Penge refunderede, se Indenrigsministeriets Skr. 20de Jan. 1869, Dep. Tid. S. 192.

Hvad Udførelsen af Arbejderne ved Bivejene angaaer, maa mærkes Bestemmelsen i Lovens § 9, hvorefter Anlæget og Vedligeholdelsen af disse for Kjøbstædernes Vedkommende altid skal ske ved Entreprise efter Licitation eller ved lejede Folk. Paa Landet skal dette ogsaa være Reglen, men hvor Omstændighederne tale derfor, kan Sogneraadet dog bestemme, at Naturalarbejde skal anvendes i det nævnte Øjemed. Afgjørelsen af, hvorvidt Naturalarbejde saaledes skal benyttes, tilkommer udelukkende Sogneraadet. Amtsraadet kan ikke forbyde dets Anvendelse, jfr. Indenrigsministeriets Skr. Nr. 50 af 16de Febr. 1871. Paa den anden Side behøver Sogneraadet heller ikke Amtsraadets Samtykke til at afskaffe alt Naturalarbejde til Vejene uden samtidig at træffe en lignende Foranstaltning med Hensyn til det øvrige Pligtarbejde til Kommunen,

*) I Reglen kan der selvfølgelig ikke foretages nogen Forandring i en Bivejs Retning mod vedkommende Kommunalbestyrelses Villie. En Undtagelse i saa Henseende gjælder dog i Henhold til Frdn. 5te Marts 1845, hvorefter der i fornødent Fald af Hensyn til en Jernbane kan foretages Forlægninger af offentlige Veje. Dog maa vedkommende Kommune vist altid kunne fordre Erstatning, naar dens Byrder derved ville blive forøgede. Fremdeles maa det bemærkes, at Frdn. 13de Decbr. 1793 § 12 synes at hjemle Lodsejerne en mere almindelig Ret til at forlange Biveje forlagte, naar Landvæsenskommissionen finder, at det bør ske, jfr. ovenfor § 55, men skjøndt den nævnte Bestemmelse ikke i sin Helhed er bleven hævet ved Lov 21de Juni 1867, er det dog vistnok meget tvivlsomt, om en saadan Forlægning nu i noget Tilfælde kan fremtvinges mod Kommunalbestyrelsens Villie.

skjøndt det Modsatte synes udtalt i Lov 6te Juli 1867 § 19 b. Efter samme Lovs § 26 e, der maa ansees som Hovedbestemmelsen, kræves et saadant Samtykke nemlig kun, naar en enkelt Del af det kommunale Pligtarbejde delvis skal bortfalde, altsaa f. Ex. naar Sogneraadet vel vil bortlicitere enkelte Arbejder ved Vejene, men dog ikke helt opgive Pligtarbejdet. Om Reglerne for dettes Fordeling maa iøvrigt henvises til § 50. — Vil Sogneraadet give et Arbejde i Entreprise, maa det altid bortlicitere, men efter Lov 6te Juli 1867 § 32 kan dette ske uden Auktionsdirektørens Mellemkomst. I Kjøbstæderne betales der efter Lov 26de Maj 1868 § 31 ikke Gebyr eller Afgifter for saadanne Licitationer. Ledelsen af og Tilsynet med Arbejderne paahviler Sogneraadet. Efter Lovens § 10 bør Amtsraadet imidlertid dog, naar betydeligere Arbejder, deriblandt Broanlæg, forefalde paa Bivejene, forsaavidt Omstændighederne tillade det, beordre Amtets Vejinspektør til at yde den fornødne Bistand.)

Omkostningerne ved Bivejenes Anlæg og Vedligeholdelse skulle udredes af de Kommuner, gjennem hvilke Vejene gaa. Dog kan Amtsraadet efter Lovens § 10, naar der maatte forefalde betydeligere Arbejder paa en Vej, yde Bidrag hertil af Amtsrepartitionsfonden. Ligeledes kan det, naar der i nogen Sognekommune maatte være Veje, der vel ikke have den Betydning, at de egne sig til at henføres til Landevejenes Klasse, men dog ere af Vigtighed for Samfærdslen mellem større Distrikter, enten tilstaa Kommunen et fast aarligt Bidrag af Amtsrepartitionsfonden, mod at Kommunen underkaster sig de Forskrifter i Henseende til Vejenes Istandsættelse og Vedligeholdelse, som Raadet maatte fordre, eller paa anden Maade træffe særlig Overenskomst om saadanne Vejes Behandling. — Hvorvidt saadan Hjælp skal ydes, maa selvfølgelig altid bero paa Amtsraadet. Fra Ministeriets Side kan der ikke gives noget Paalæg herom. — Skjøndt Loven ikke har udtalt Noget herom, kan der dog neppe være Tvivl om, at Amtsraadet ogsaa maa kunne yde Bidrag til Istandsættelsen og Vedligeholdelsen af Biveje og Gader i Kjøbstæderne, der

ere af særlig Betydning for Landdistrikterne, uden dog at have Vigtighed nok til at optages som Landeveje eller Landevejsgader.

Om Expropriation til Biveje er talt ovenfor i § 7.

Til Slutning skal endnu bemærkes, at Veje, der maa ansees for ikke private, men desuagtet ere blevne forbigaaede ved Affattelsen af Fortegnelsen over disse og følgelig ikke kunne fordres vedligeholdte af vedkommende Kommuner, dog ikke kunne aflægges af de Lodsejere, over hvis Jorder de gaa. Afgjørelsen af Spørgsmaalet om, hvorledes der skal forholdes med dem, maa derimod udsættes til den næste Revision af Bivejsfortegnelsen, med mindre By- eller Sogneraadet maatte bestemme sig til allerede forinden at optage dem paa denne, og Amtmanden eller Amtsraadet samtykker heri, jfr. Indenrigsministeriets Cirk. Nr. 123 af 13de Juni 1877 Nr. 14. En Dom i Ugeskr. for Retsv. 1877 S. 387 synes dog at gaa ud fra en anden Forudsætning, se derimod en senere Dom i Ugeskr. for Retsv. 1879 S. 589.

§ 83.

Om forskjellige Bestemmelser sigtende til at beskjærme de offentlige Veje mod Overlast og betrygge Færdslen paa dem.

1) I Frdn. 13de Decbr. 1793 Kapitel 5 om Vejpolitiet var der i §§ 76, 78, 79, 80, 81, 82, 92 og 93 givet en Række af Bestemmelser sigtende til at beskytte de offentlige Veje mod Overlast dels fra de tilstødende Lodsejeres dels fra Andres Side. Af disse ere dog §§ 92 og 93 hævede ved almindelig borgerlig Straffelov af 10de Febr. 1866, jfr. særlig med Hensyn til den i § 92 omtalte Forseelse at borttage eller beskadige Vejvisere o. s. v. bemeldte Lovs § 294, og Straffebestemmelserne i de andre Paragrafer komme selvfølgelig kun til Anvendelse, forsaavidt den paagjældende Forseelse ikke efter den øvrige Lovgivning maa belægges med en strengere Straf.

Hovedbestemmelsen findes i § 81, hvor det i Almindelighed

er bestemt, at den, der egenraadig foretager nogen Forandring, jfr. Ugeskr. for Retsv. 1876 S. 863, ved Vejene, Grøfterne, Fortougene og Rendestenene, skal straffes med en Bøde af fra 1 til 5 Rd. og desuden tilpligtes at sætte det Forandrede i den forrige Stand. Samme Straf kommer efter § 78 til Anvendelse, naar Nogen pløjer eller graver Vejens Grøftekant nærmere end 1 Alen, og vistnok ogsaa, naar Nogen paa anden Maade benytter den nævnte Vejalen, jfr. § 76. Disse tvende sidste Paragrafer handle dog kun om Landeveje. Til Bivejene behøvede der nemlig efter Frdn. ikke at høre 1 Alen paa den anden Side af Vejgrøften. Skulde imidlertid i et enkelt Tilfælde et saadant Areal være tillagt en Bivej, er det en Selvfølge, at det maa være forbudt de tilstødende Lodsejere at udøve nogensomhelst Raadighed over samme. Endelig kommer Straffen efter § 81 ogsaa til Anvendelse, naar Nogen egenraadig anlægger Overkjørselskister fra Vejen til sin Jord, se Frdn.s § 80*). Derimod er der ved Frdn.s § 78 sidste

*) I denne § er der tillige givet nærmere Regler om, hvorvidt saadanne Overkjørselskister kunne fordres anbragte. Herefter maa det altid paahvile vedkommende Vejkommune, naar en ny Vej anlægges eller en alt existerende Vej indgrøftes, at anbringe de nødvendige Overkjørselskister til de tilstødende Ejendomme. Ønsker nogen Lodsejer derimod senere en Overkjørselskiste anbragt, maa han hertil erhverve Vejbestyrelsens Samtykke og selv udrede de dermed forbundne Udgifter. I Forbindelse hermed maa mærkes Indenrigsministeriets Skr. 20de Marts 1869, Dep. Tid. S. 370, hvorefter Omkostningerne ved Vedligeholdelsen af saadanne Overkjørselskister maa paahvile den Kommune eller den Lodsejer, der har udredet Udgifterne ved deres første Anlæg, med mindre der i enkelte Tilfælde maatte være særegne Grunde til at gjøre en anden Regel gjældende. En saadan Undtagelse maa efter den nævnte Skr. gjøres med Hensyn til de Overkjørselskister, der fandtes langs de tidligere Hovedlandeveje, da de gik over til Amtsraadenes Bestyrelse, idet Udgifterne ved disses Vedligeholdelse saa godt som altid maa udredes af Amtsrepartitionsfonden (jfr. dog herved en Dom i Ugeskr. for Retsv. 1879 S 783, der gaaer ud fra, at det maa paahvile den Private at vedligeholde en Overkjørselskiste til hans Ejendom, selv om denne er anlagt af det Offentlige. se ogsaa Indenrigsministeriets Skr. af 2den Maj 1854. Det sees dog ikke rettere end, at det følger af Forholdets Natur, at det

Punktum, 79 første Punktum og 82 sidste Punktum sat mildere Straffe for dem, der overpløje uindgrøftede Veje, i Vejenes Grøfter eller Kanter grave Ler, Sand og Deslige, eller endelig lede Pølvand paa Vejen eller i dens Grøfter.

Sager angaaende Overtrædelser af fornævnte og andre Politibestemmelser i Frdn. 1793 behandles som offentlige Politisager, se Frdn.s § 96. Bøderne tilfalde nu efter Pl. 4de Juni 1845 Politikassen.

2) De Vejene tilstødende Lodsejere er der ved Frdn. 1793 Kapitel 5 paalagt forskjellige Indskrænkninger i Benyttelsen af deres Ejendomme. De vigtigste af disse have til Øjemed at forebygge, at der paa de tilstødende Ejendomme anbringes Noget, der kan medføre Fare for Færdslen paa Vejen. Frdn. har dog imidlertid ikke opstillet nogen almindelig Regel i saa Henseende, men indskrænket sig til at omtale specielle Tilfælde, og der savnes Hjemmel til at bringe dens Bestemmelser analogisk til Anvendelse, jfr. Kanc. Skr. 24de Febr. 1798 og Indenrigsministeriets Skr. 19de Decbr. 1868, Dep. Tid. 1869 S. 42. Hovedbestemmelsen i den heromhandlede Henseende findes i Frdn.s § 75, hvorefter der ved Vejen ikke maa taales Skydebaner og Fuglestænger nærmere end 100 Alen, Bistader 10, Rebslagerbaner 10, Natførerpladser 200 og Vejrmøller 50 Alen. Derhos er det i Frdn.s § 79 forbudt at skjære Tørv eller grave Sand og Ler nærmere end 8 Alen fra en offentlig Vej. Hvad særlig Møller angaaer, maa det bemærkes, at Forbudet for disses Vedkommende er gjentaget ved Lov 14de

---

Offentlige maa være pligtigt til ikke alene at anlægge, men ogsaa at vedligeholde de Overkjørselskister, der nødvendiggjøres ved de af samme foretagne Arbejder). I Tvivlstilfælde maa Formodningen være for, at den Kommune, paa hvis Vejterrain Overkjørselskisten er anbragt, maa sørge for dennes Vedligeholdelse. Paahviler Vedligeholdelsen en Privat, er han pligtig til at foretage de Arbejder ved den, som Vejbestyrelsen maatte anse nødvendige. Lignende Regler maa komme til Anvendelse med Hensyn til Udredelsen af Omkostningerne ved Anlæget og Vedligeholdelsen af Overkjørselskister fra en Vej til en anden, forsaavidt disse høre under forskjellige Bestyrelser.

April 1852 § 10, og at der, da denne ikke indeholder Hjemmel hertil, ikke vil kunne gjøres Undtagelser fra samme, medens der neppe kan være Noget til Hinder for, at de øvrige i § 75 ommeldte Indretninger tillades anbragte nærmere en Vej, end i Frdn. bestemt. Iøvrigt angaaer Forbudet kun nye Møller, og der kan derfor ikke være Noget til Hinder for, at f. Ex. en afbrændt Mølle gjenopføres paa den samme Plads, selv om denne maatte ligge indenfor den befalede Afstand, jfr. Kanc. Skr. 8de Juni 1837 og Indenrigsministeriets Skr. 22de April 1869, Dep. Tid. S. 415. Hvad Vandmøller angaaer, haves der ingen Bestemmelser i den heromhandlede Henseende, og det kan derfor ikke paalægges Ejeren af en saadan ved dens Opførelse og Indretning at tage særligt Hensyn til Færdslen paa den forbi samme løbende Vej.

Foruden ved §§ 75 og 79 var der ved §§ 77, 83 og 91 paalagt Ejerne af de en Vej tilstødende Ejendomme forskjellige Indskrænkninger i Vejens Interesse. Bestemmelsen i § 91, hvorefter det ubetinget kunde paalægges Vedkommende at bortskaffe de Vejen for nær staaende Træer eller overhængende Grene og levende Gjærder, er nu imidlertid bortfalden ved Hegnsloven af 6te Marts 1869, efter hvis § 9 vedkommende Vejbestyrelse, naar den vil have Forandringer foretagne ved et Hegn, maa gaa frem efter Forskrifterne i denne Lov, jfr. ovenfor § 60. — Hvad § 83 angaaer, maa denne formentlig være bortfalden ved Bygningsloven for Kjøbstæderne af 30te Decbr. 1858, jfr. dennes § 5. — Endelig er det, som allerede ovenfor i § 60 antydet, tvivlsomt, om Bestemmelsen i § 77 om, hvilken Højde der maa gives Hegn langs Vejene, endnu staaer ved Magt. Vel er den nemlig ingensinde udtrykkelig ophævet, men da den efter sine Ord kun angaaer de tidligere Hovedlandeveje, og disse nu ikke existere som en særegen Klasse af Veje, synes der ikke længere at kunne opstilles andre Regler for disse Veje i den heromhandlede Henseende end for de øvrige Landeveje, jfr. ogsaa Lov 21de Juni 1867 § 18, hvorefter de om de tidligere mindre Landeveje givne Regler for Fremtiden skulle være anvendelige med Hensyn til alle Landeveje.

Det maa imidlertid herved bemærkes, at man i Praxis, skjøndt Paragrafen kun taler om Hovedlandevejene, dog har anseet den anvendelig med Hensyn til alle offentlige Veje. Er denne Opfattelse rigtig, kan der ingen Tvivl være om, at den endnu maa staa ved Magt.

3) Paa Vejene selv maa Intet henlægges eller taales, som kan hindre Færdslen eller gjøre den vanskelig eller farlig for de Rejsende, jfr. Frdn. 1793 §§ 82 og 84. I § 82 er der sat Straf for at henlægge Tømmer o. s. v. paa Vejene eller lade Vogne henstaa paa disse m. v. I § 84 var der givet nærmere Regler om Anbringelse af Ledde paa Vejene. Efter sine Ord handlede Paragrafen dog kun om Landevejene og med Hensyn til disse fastsattes det da som Regel, at intet Led maatte taales paa dem. Ligesom der dog i selve Paragrafen var gjort en Undtagelse herfra, forsaavidt der ved begge Ender af en Landsby kunde anbringes Ledde, saaledes blev Reglen neppe strengt overholdt i Praxis, men nu ere alle Ledde paa Landeveje blevne fjernede i Henhold til Lov 21de Juni 1867 § 11 1ste Stykke, der paabød deres Bortskaffelse inden 1 Aar fra Lovens Ikrafttræden, og der kan selvfølgelig ikke, selv om Amtsraadet maatte ville samtykke heri, være Tale om at anbringe nye Ledde paa disse Veje. — Hvad Bivejene angaaer, fulgte det vel af Bestemmelserne i Frdn. 1793 §§ 81 og 82, at Ingen paa egen Haand kunde anbringe Ledde paa dem, men da der dog ikke for disses, saaledes som for Landevejenes Vedkommende, havdes et almindeligt Forbud mod Leddes Anbringelse, kunde der ikke være Noget til Hinder for, at saadanne opførtes, naar vedkommende Autoriteter ikke modsatte sig det. I ethvert Fald var det meget almindeligt, at Ledde fandtes paa Bivejene, og i Frdn. 29de Oktbr. 1794 § 8 var det endog forudsat, at vedkommende Lodsejere i visse Tilfælde kunde anbringe saadanne. I den nyere Lovgivning haves der vel heller ikke noget Forbud mod Leddes Anbringelse paa de heromhandlede Veje, men ligesom der dog nu, efter at Frdn. 29de Oktbr. 1794 § 8 er bleven hævet, ikke længere i noget Tilfælde kan være Tale om en Ret for Private til at anbringe

saadanne, saaledes kan det neppe ansees tilstedeligt, at et Sogneraad samtykker i, at dette skeer. Hvad dernæst de fra tidligere Tid existerende Ledde angaaer, maa her mærkes Bestemmelsen i Lov 21de Juni 1867 § 11, hvorefter Amtsraadet kan bestemme, at samtlige Ledde paa offentlige Biveje i Amtsraadskredsen skulle afskaffes, dog saaledes, at der gives Lodsejerne mindst 1 Aars Frist til at træffe de Foranstaltninger, som maatte blive nødvendige ved Leddenes Borttagelse. Forsaavidt et Amtsraad paa Grund af særlige stedlige Forhold maatte finde Anledning til at tilstede, at enkelte Ledde ikke afskaffes, maa det i alle Tilfælde som Betingelse for deres fortsatte Bestaaen fordres, at Lodsejerne sørge for, at Leddevogtere Dag og Nat ere tilstede for at aabne og tillukke Leddene, saaledes at intet ufornødent Ophold paaføres de Rejsende, hvorhos enhver Forsømmelse i saa Henseende vil bevirke, at det paagjældende Led strax ved Amtsraadets Foranstaltning kan bortskaffes. Med Hensyn til disse Bestemmelser maa mærkes Indenrigsministeriets Skr. af 5te Marts 1869, Dep. Tid. S. 224, hvorefter det ikke har været Lovens Mening at fremtvinge Leddenes Afskaffelse, hvorimod det er overladt Amtsraadet at tage Beslutning i saa Henseende. Paa den anden Side kan Raadet imidlertid ikke befale Leddenes Afskaffelse for enkelte Vejes eller Distrikters Vedkommende, men det maa enten undlade at gjøre Noget eller bestemme, at samtlige Ledde i Amtsraadskredsen skulle afskaffes. Denne Opfattelse er vist ogsaa bedst stemmende med Lovens Ord, hvortil kommer, at Lovgiverens Øjemed, at faa alle Ledde paa offentlige Veje til at forsvinde, vanskelig vil naaes, naar Raadet kan tage Beslutning for hver enkelt Vejs Vedkommende, idet Følgen heraf let vil blive, at Leddene kun paabydes afskaffede paa de mere befærdede Veje, jfr. ogsaa hermed Forhandlingerne om § 12 i Lov 6te Marts 1869, Folkethingstid. $18^{68}/_{69}$ S. 5448 og 5452. I en Dom i Ugeskr. for Retsv. 1872 S. 284 er det imidlertid udtalt, at der ikke er Noget til Hinder for, at et Amtsraad indskrænker sig til at tage Beslutning om enkelte Leddes Afskaffelse. Af Højesterets Dom i den paa-

gjældende Sag, se Ugeskriftet 1874 S. 186, kan det dog ikke sees, om Samme har tiltraadt denne Anskuelse. — Finder Amtsraadet, at der bør tilstaaes en Lodsejer eller Jordbruger Erstatning for et Leds Borttagelse, bliver dennes Størrelse i Mangel af mindelig Overenskomst at fastsætte efter Reglerne i Lov 20de Aug. 1853 angaaende Jords Afgivelse til offentlige Biveje, dog saaledes, at Amtsraadet og Amtsrepartitionsfonden træde i Kommunalbestyrelsens og Kommunekassens Sted. Finder Amtsraadet ikke Anledning til at tilstaa Vedkommende Erstatning, kan han inden 3 Maaneder, efter at Amtsraadets Beslutning derom er ham meddelt, søge Spørgsmaalet om sin formentlige Ret dertil afgjort ved Dom. Kjendes han da berettiget til Erstatning, bliver denne at fastsætte paa den ovenanførte Maade. Erstatningen udredes med 1/3 af Kommunens Kasse og 2/3 af Amtsrepartitionsfonden. Dog kan Amtsraadet bestemme, at denne sidste skal udrede hele Erstatningen, naar særlige Omstændigheder tale derfor. Hvad iøvrigt angaaer Spørgsmaalet om, hvorvidt saadan Erstatning kan kræves, synes der ikke at kunne være nogen Tvivl om, at Vedkommende maa være berettiget hertil i det i Frdn. 29de Oktbr. 1794 § 8 omhandlede Tilfælde, at det har været nødvendigt ved Udskiftningen af en By at lade en offentlig Vej gjennemskjære en Lod, og det Samme maa ogsaa antages, naar der senere gjennem en indhegnet Lod er blevet lagt en offentlig Vej, saaledes at man har indrømmet Ejeren Ret til at have Ledde ved begge Ender af Vejen istedetfor at give ham Erstatning for de Udgifter, der vilde paadrages ham ved at opføre Hegn mod Vejen. Udenfor disse Tilfælde er det derimod meget tvivlsomt, om Erstatning kan kræves, se nu ogsaa H. R. D. i Ugeskr. for Retsv. 1874 S. 156. I den ovenciterede Dom i Ugeskr. for Retsv. 1872 S. 284 er det dog i Almindelighed antaget, at der i ethvert Fald, naar et Led har bestaaet i Alderstid, maa tilkomme Enhver, der har nydt Godt af samme og nu ved dets Borttagelse vil blive paadragen særegne Udgifter til sine Markers Indhegning, Erstatning herfor, og det selv om Leddet ikke var hans. Ligesom

det imidlertid vistnok er meget tvivlsomt, om der her kan paaberaabes Alderstidshævd, jfr. det dissentierende Votum i ovennævnte Sag og den paafølgende Højesteretsdom, saaledes synes det i ethvert Fald klart, at kun den, for hvis Skyld Leddet oprindelig er anbragt, og som derfor har vedligeholdt det, kan faa en Erstatningsfordring ligeoverfor det Offentlige i Anledning af dets Borttagelse. Det har nemlig ganske beroet paa ham, om Leddet skulde bevares eller ikke, jfr. ovenfor § 61 Anmærkningen; men har Naboen saaledes ikke kunnet fordre, at Leddet skulde blive staaende, sees det ikke, hvorpaa han skal kunne støtte en Fordring ligeoverfor det Offentlige paa Erstatning, fordi dette beordrer Leddet borttaget.

4) Dels for at sikre Færdslen paa Vejene, dels for at beskytte disse mod Overlast, er det i Lov Nr. 53 af 25de Marts 1872 § 11 bestemt, at Husdyr — dog med Undtagelse af Føl, Lam, Hunde og Fjerkræ — skulle optages ved Politiets og Vejbestyrelsens Foranstaltning i følgende Tilfælde:

a. naar de antræffes paa selve Vejen, uden at de føres bundne eller under Bevogtning;

b. naar de uden Nødvendighed føres udenfor selve Vejen paa dens Dosseringer eller i dens Grøfter; uagtet Udtrykket „føres“, kan der dog ingen Tvivl være om, at det Samme maa gjælde, naar de af sig selv ere gaaede udenfor Vejen;

c. naar de findes tøjrede eller græssende paa det til Vejen hørende Terrain, og

d. naar de findes tøjrede saa nær ved Vejen, at de kunne naa ind paa denne; Optagelsen kan i dette Tilfælde dog kun ske, naar de ere komne ind paa Vejen, jfr. Begyndelsen af Paragrafen.

Disse Bestemmelser kunne dog ikke anvendes mod den Jordbruger, hvis Kreaturer, skjøndt de forøvrigt ere under behørig Bevogtning, ere komne ind paa en offentlig Vej, der gjennemskjærer eller grændser til den Lod, paa hvilke Dyrene græsse, naar de uden Ophold fjernes af Bevogteren. For Bivejenes Vedkommende gjælde de derhos kun med den Ind-

strænkning, at Sogneraadet for den Kommune, hvortil Vejen hører, er bemyndiget til at tilstede, at der med Politimesterens og de tilstødende Jordbrugeres Samtykke græsses paa mindre befærdede Veje med Køer eller Geder, naar de føres ved Tøjr, jfr. med Hensyn til denne Bestemmelse Indenrigsministeriets Skr. Nr. 333 af 31te Decbr. 1872.

Naar et Dyr er blevet optaget paa en offentlig Vej, bliver det at aflevere til vedkommende Sognefoged eller Oldermand (i Kjøbenhavn og Kjøbstæderne Politiet). De Udgifter, Politiet maatte have ved saadan Aflevering, kunne fordres erstattede af vedkommende Vejkommune. Med Hensyn til de optagne Dyr bliver der iøvrigt at forholde ganske paa samme Maade som med Dyr, der ere optagne paa private Jorder, jfr. ovenfor § 63, saaledes at den Sognefoged, Oldermand eller Politiøvrighed, til hvem Dyrene ere afleverede, har at varetage de Optageren paahvilende Pligter, jfr. Indenrigsministeriets Skr. Nr. 264 af 19de Decbr. 1874. Optagelsespengene tilfalde dog vedkommende Vejkommune (for Landevejenes Vedkommende altsaa Amtskommunen, jfr. ovennævnte Skr.). Denne kan derhos fordre den af de optagne Dyr foraarsagede Skade erstattet, og der bliver da med Hensyn til Erstatningens Fastsættelse m. v. at forholde overensstemmende med Reglerne i Lovens §§ 2 og 12—14. Derimod komme de med Hensyn til Markfred gjældende Bestemmelser om, at der kan fordres Erstatning, selv om Dyrene ikke ere blevne optagne, at der, naar dette ikke har kunnet lade sig gjøre, kan idømmes deres Ejer Ufredsbøder, samt at det er tilladt i saa Fald at fjerne visse Dyr, paa hvad Maade man kan, se Lovens §§ 2 og 7, ikke til Anvendelse for Vejenes Vedkommende. Dog gjælder Slutningen af § 7 ogsaa, naar Svin antræffes paa offentlige Veje under saadanne Forhold, at de skulle optages, men dette ikke kan lade sig gjøre.

Den, der tøjrer Husdyr paa det til en offentlig Vej hørende Terrain eller saa nær, at de kunne komme ind derpaa, saavel som den, der lader sine Husdyr græsse paa det til en offentlig Vej hørende Terrain (jfr. dog med Hensyn til

Bivejene forrige Side) straffes med Bøder, hvad enten Optagelse har fundet Sted eller ikke*). Det Samme gjælder derhos, naar uvane Husdyr holdes løsgaaende paa Marker, som grændse til alfar Vej og ikke ere frahegnede denne. Om Paatale af saadanne Forseelser m. v. s. Lovens § 12.

5) I Frdn. 13de Decbr. 1793 § 94 bebudedes der et Forbud mod Brugen af smalle Hjulfælger, jfr. Pl. 17de April 1805, og det har ogsaa flere Gange været under Overvejelse at træffe almindelig Bestemmelse om, hvorledes Vognene skulle være indrettede, navnlig naar de benyttes til Transport af svære Ting, men uden at dette har ført til noget Resultat. Kun for Sjællands Vedkommende blev der ved Pl. 27de Maj 1848, jfr. Lov 16de Marts 1851 truffet nogle Bestemmelser for at forebygge den Skade, der tilføjedes Hovedlandevejene ved Brugen af Vogne med smalle Hjulfælger og ringe Sporvidde. Det bestemtes i saa Henseende, at Vogne, der benyttedes paa de nævnte Veje, skulde have en i Loven nærmere angiven Konstruktion, naar de med alt Tilbehør samt det Gods og de Personer — dog derunder ikke indbefattet Kudsken —, der førtes paa samme, vejede 3,500 Pund eller derover. Dog skulde der foreløbig kun føres Kontrol med Overholdelsen af disse Bestemmelser paa tre Steder nemlig ved Lyngby, Roeskilde og Taastrup, hvor der indrettedes særlige Vægtkontrolhuse. Skjøndt Hovedlandevejene ikke længere existere som en særegen Klasse af Veje, og det derfor kunde synes, at der ikke længere burde gjælde andre Regler for dem end for de øvrige Landeveje, jfr. ovenfor S. 535, fremgaaer det dog af Lov 21de Juni 1867 om Foranstaltninger i Anledning af Hovedlandevejenes Henlæggelse under Amtsraadenes Bestyrelse, at det har været Meningen at opretholde de heromhandlede Bestemmelser. Det bestemtes nemlig i dennes § 3, at de Statskassen tilhørende Vægtkontrolhuse skulde overgaa til vedkommende Amtsrepartitionsfond, som da skulde oppebære Vægtmulkterne.

*) Denne Bestemmelse maa ogsaa komme til Anvendelse med Hensyn til Føl, Lam o. s. v., skjøndt disse, som berørt, ikke kunne optages.

Faktisk kan der imidlertid, skjøndt de heromhandlede Love efter deres Ord omfatte alle de tidligere Hovedlandeveje paa Sjælland, kun være Spørgsmaal om at bringe dem til Anvendelse i Kjøbenhavns Amt. Betingelsen herfor maa nemlig være, at der indrettes Vægtkontrolhuse, men saadanne findes kun i det nævnte Amt, og der savnes Hjemmel til at oprette nye paa andre Steder. Vel var der nemlig ved Pl. 1848 forbeholdt Statens Vejvæsen Ret hertil, men det gaaer neppe an at anvende denne Bestemmelse, efter at Bestyrelsen af de nævnte Veje er overgaaet fra Staten til Amtsraadene. Spørgsmaalet har iøvrigt neppe synderlig praktisk Betydning, da der ikke alene ikke er nogen Tilbøjelighed til at udvide Kontrollen, men man i Kjøbenhavns Amt endog har opgivet den.

Skjøndt det egentlig ikke kan siges at være udtrykkelig forbudt at benytte Lokomotiver istedetfor Hestekraft til Transport af Gods og Personer paa offentlige Veje, har det dog altid været betragtet som givet, at der ikke havdes Ret hertil. Ved Lov 23de Jan. 1862 § 2 er der imidlertid nu blevet givet Indenrigsministeriet Bemyndigelse til at meddele Tilladelse til at benytte Lokomotiver overalt i Kongeriget, hvor Forholdene gjøre det tilraadeligt, under saadanne nærmere Bestemmelser, som Hensyn saavel til den offentlige Sikkerhed som til Privates Tarv maatte foranledige. I Instrux 21de August 1862 og Bekjendtgjørelse Nr. 65 af 10de April 1872 er der givet en Del almindelige Forskrifter i saa Henseende. Afgjørelsen af, hvorvidt en Tilladelse som den heromhandlede skal gives, beroer udelukkende paa Indenrigsministeriet, men den kan kun meddeles for bestemt opgivne Veje, jfr. Indenrigsministeriets Skr. Nr. 202 af 24de Maj 1871. Hvor Omstændighederne maatte tale derfor, kan Ministeriet derhos meddele Eneret til Benyttelse af Godslokomotiver (derimod ikke Personlokomotiver, jfr. Skr. Nr. 202 af 24de Maj 1871) med en forud bestemt Hastighed og paa en bestemt opgiven Linie, dog ikke udover et Tidsrum af 10 Aar. — Lov 23de Jan. 1862 har nærmest tænkt paa Lokomotiver, der ere beregnede paa Transport af Gods eller Personer, og Instruxen af 21de

Aug. 1862 samt Bekjendtgjørelse af 10de April 1872 havde egentlig ogsaa kun saadanne for Øje. Der kan imidlertid selvfølgelig ikke være Noget til Hinder for ogsaa at tillade, at Vejene befares af andre Lokomotiver f. Ex. Damppløjeapparater.

Endnu skal bemærkes, at Lov 23de Jan. 1862 hjemler Indenrigsministeriet Ret til at meddele Koncessioner paa Anlæg af Sporveje til Benyttelse ved Hestekraft saavel i Kjøbenhavn og paa dens Grund som i de øvrige Kjøbstæder samt paa Landevejene*), forsaavidt de paagjældende Gader og Veje ere tilstrækkelig brede, med Eneret til de nedlagte Spors Benyttelse ved dertil særlig indrettede Vogne i et Tidsrum af indtil 40 Aar. Forinden Koncessionen meddeles, skal der imidlertid gives vedkommende Vejbestyrelser Lejlighed til at udtale sig. Tilstaaes Eneretten for længere Tid end 20 Aar, skal det hele Anlæg ved Koncessionens Udløb tilfalde Staten uden Vederlag. — Ved Lov Nr. 12 af 20de Februar 1875 er Indenrigsministeriet fremdeles blevet bemyndiget til at meddele lignende Koncessionen paa Anlæg af Sporveje med Ret til at befare disse med Lokomotiver, som enten ikke afgive Røg eller saavel med Hensyn til Røgens Afgivelse som iøvrigt ere betryggende indrettede for den almindelige Færdsel. Eneret til Sporenes Benyttelse ved dertil indrettede Vogne kan gives for en Tid af indtil 40 Aar. Ministeriet kan derhos paa vedkommende lokale Myndigheds Anbefaling forlænge Tidsfristen for Eneretten, uden at der i saa Henseende er fastsat nogen Tidsbegrændsning. En lignende Myndighed haves derimod ikke med Hensyn til Sporveje, der ere anlagte i Henhold til Lov 23de Jan. 1862. — Naar Fristen for en i Henhold til Loven af 1875 meddelt Koncession er udløben, tilfalder Anlæget ikke Staten, men den Kjøbstads-, Amts- eller Sognekommune, paa

*) Efter Ordene i Loven haves derimod en lignende Myndighed ikke for Bivejenes Vedkommende. I Praxis er den dog bleven forstaaet som omfattende alle Veje, jfr. f. Ex. Bevilling Nr. 171 af 6te Juni 1872 til Anlæg af en Sporvej ad Gamle Kongevej i Frederiksberg Kommune.

hvis Grund Sporet er lagt, er berettiget til at vælge imellem enten at fordre Sporet fjernet og Gaden eller Vejen atter istandsat for Koncessionshaverens Regning, eller at forlange sig Sporet med dertil hørende Driftsmateriel overdraget for et Beløb, der fastsættes ved Taxation af uvillige inden Retten udmeldte Mænd, Alt forsaavidt Eneretten ikke maatte blive forlænget. Opstaaer der mellem de Kommuner, over hvis Grund et Spor er ført, Meningsforskjel om, hvorledes Forholdet skal ordnes ved Enerettens Udløb, afgjøres Spørgsmaalet af Indenrigsministeriet, efter at de Vedkommendes Betænkning er indhentet. — Endelig er Ministeriet ved Loven blevet bemyndiget til at tillade Anvendelsen af Lokomotiver paa Sporveje, der ere blevne anlagte i Henhold til Lov 23de Jan. 1862 § 1, samt i Koncessioner, der maatte blive meddelte i Henhold til bemeldte Lov, at gjøre Bestemmelserne i Lov 1875 om Kommunernes Forhold til Sporveje anvendelige.

6) Efter Frdn. 13de Decbr. 1793 § 42 skulde der, saasnart en Hovedlandevej var anlagt, for hver Mil oprettes en Bom, ved hvilken der skulde betales Passagepenge. De i Henhold hertil oprettede Bomme ere imidlertid nu alle nedlagte undtagen i gamle Kjøbenhavns Amt, hvor de paa de derværende Hovedlandeveje tidligere værende Bomme efter Lov 21de Juni 1867 om Foranstaltninger i Anledning af Hovedlandevejenes Henlæggelse under Amtsraadene § 3 skulde vedblive, og Indtægterne af dem tilfalde Amtsrepartitionsfonden. Her findes desuden Bomme paa et Par tidligere mindre Landeveje, men ellers er det nu Reglen, at der ikke kan kræves Vederlag for Benyttelsen af offentlige Veje og det kan heller ikke tillades i gamle Kjøbenhavns Amt at oprette andre Bomme end dem, der nu findes. Om Bompengenes Beregning haves Bestemmelserne i Pl. 15de Febr. 1786, Frdn. 10de Febr. 1819 og Pl. 27de Novbr. 1830 samt Bekjendtgj. 8de Juni 1843.

Bompengene svares for Vejens Benyttelse i det Hele og tilfalde den Kasse, for hvis Regning Vejen vedligeholdes. Ved Siden heraf var det imidlertid tidligere meget almindeligt, at

der ved særegne Privilegier var indrømmet navnlig Private Ret til at kræve Bropenge for Færdslen over de paa Vejene værende Broer. Som ovenfor i § 81 berørt, blev det imidlertid ved Lov 29de Decbr. 1857 paabudt, at alle saadanne Broer skulde indløses af vedkommende Vejkommune inden 1ste Jan. 1873 og Bropengene derefter bortfalde, dog med Undtagelse af de Broer, for hvis Vedkommende der kun havdes et personligt Privilegium til at kræve Bropenge, idet Indløsningen her kunde udsættes, indtil Privilegiet udløb. Da Lov 29de Decbr. 1857 nu saaledes saa godt som helt er gjennemført, skal der ikke her gaaes nærmere ind paa dens Bestemmelser. Forsaavidt der endnu kan blive Spørgsmaal om Erlæggelse af Bropenge, maa det bemærkes, at der ikke for disses som for Bompengenes Vedkommende haves almindelige Regler for deres Beregning, men at der er udfærdiget særlige Taxter for hver enkelt Bro. Om Meddelelse af nye Bevillinger til at opkræve Bropenge for Benyttelsen af Broer, der ere beliggende paa offentlige Veje og i Henhold til Lov 21de Juni 1867 § 5 maa betragtes som udgjørende en integrerende Del af disse, kan der selvfølgelig ikke være Tale. Derimod antages der ikke at være Noget til Hinder for at meddele saadanne Bevillinger med Hensyn til Broer, der ere byggede ud i Havet eller over Fjorde og Vige, selv om de støde umiddelbart op til offentlige Veje og egentlig ere Fortsættelser af disse, jfr. ovenfor S. 516 Anmærkningen under Texten.

7) Med Hensyn til Færdslen paa Vejene maa endnu mærkes Bestemmelserne i Frdn. 13de Decbr. 1793 § 88, hvorefter paa de Veje, der ere forsynede med Alleer, Pladsen mellem Træerne og Grøften er forbeholdt Fodgjængere, og § 89, hvorefter, naar 2 Vogne møde hinanden, enhver af dem bør holde til sin højre Side, en tom Vogn vige for en belæsset og for en Kareth eller Chaisse, samt Lov Nr. 9 af 11te Jan. 1871 § 11, hvorefter enhver Kjørende er pligtig at vige Halvdelen af Vognsporet for Befordringer, hvormed Post føres, naar der i passende Afstand ved Blæsning i Posthornet dertil gives

Signal. Frembeles vil der i Reglen i de i Henhold til Lov Nr. 21 af 8de Februar 1871 udfærdigede Politivedtægter være optaget Bestemmelser sigtende til at sikre Færdslen paa de offentlige Veje, jfr. Ministerialtidenden B. for 1872 S. 37 og flg.

§ 84.

Om offentlige Gangstier.

Allerede fra gammel Tid af fandtes der rundt omkring Stier, der henlaa til almindelig Afbenyttelse og derfor ikke kunde aflukkes, jfr. D. L. 3—13—13. I Henhold til Frdn. 13de Decbr. 1793 § 18 vare Jordbrugerne derhos endog pligtige at taale, at der uden Erstatning udlagdes Skolestier over deres Jorder til almindelig Afbenyttelse. Vedligeholdelsen af saadanne Stier var imidlertid ikke nogen fælles Sag, men paahvilede de Lodsejere, over hvis Jorder de gik. Ved Lov 4de Juli 1850 er hele dette Forhold nu blevet væsentlig forandret. Efter denne Lovs §§ 1 og 2 paahviler det enhver Kommunalbestyrelse mindst hvert 3die Aar at tage under Overvejelse, dels hvilke af de alt tilstedeværende Stier der paa Grund af deres Nødvendighed eller almindelige Benyttelse enten som nærmeste Vej for Gaaende til Kirke, Skole og Thinghus eller i andet almenvigtigt Øjemed bør betragtes som offentlige, dels hvorvidt det maatte være fornødent at anlægge nye offentlige Stier. Som Loven er affattet, maa det dog antages, at saadanne nye Stier kun kunne udlægges som Vej til Kirke, Skole eller Thinghus. — Over de Stier, der saaledes skulle være offentlige, forfattes der et Regulativ, der efter forudgaaet Bekjendtgjørelse paa den i Kommunen sædvanlige Maade fremlægges til almindeligt Eftersyn i 3 Uger. Regulativet kan kun udfærdiges til at gjælde for et Tidsrum af indtil 3 Aar, jfr. Ugeskr. for Retsv. 1875 S. 41, se derimod med Hensyn til Fortegnelserne over offentlige Biveje Indenrigsministeriets Cirk. Nr. 123 af 13de Juni 1877 Nr. 12. — De Gangstier, der ikke optages som

offentlige, skal Ejeren eller Brugeren af de Jorder, over hvilke de gaa, efter Lovens § 5 være berettiget til at aflægge, uden at dog derved de, som formene at have Adkomst til Stiens Benyttelse, udelukkes fra ved Sags Anlæg at søge deres formentlige Ret gjort gjældende. Hvorledes denne sidste Bestemmelse skal forstaaes, er tvivlsomt. (Det er nemlig uklart, om Nogen kan fordre en Sti bevaret, blot fordi han kan oplyse, at den fra gammel Tid af har henligget til almindelig Afbenyttelse. Ikke Lidt synes at kunne tale herfor. Det vil nemlig let kunde hænde, at saadanne Stier ere eneste Adgang til Huse, uden at sammes Ejer, da Stien faktisk har ligget til Afbenyttelse for Alle og Enhver, har havt nogen Opfordring til at sikre sig en særlig Ret til at færdes paa den, og det synes da besynderligt, at han skal miste Ret hertil, blot fordi Sogneraadet ikke finder, at Stien har Betydning nok til at gjøres til Gjenstand for offentlig Forsorg. Domstolenes Praxis i saa Henseende har været noget vaklende, men det maa nu betragtes som fastslaaet, at det ikke er tilstrækkelig Adkomst til at fordre en Sti bevaret, at det oplyses, at den i Alderstid har været til Afbenyttelse for Alle og Enhver, men at der maa paavises en særlig Adkomst til at færdes paa den, jfr. Dommene i Ugeskr. for Retsv. 1868 S. 467, 1875 S. 41 og 1878 S. 879. Dog er det vistnok et Spørgsmaal, om en Sti ikke maa kunne fordres bevaret, naar det kan godtgjøres, at den er udlagt ved Udskiftningen og at det er af Interesse for en Ejendom at bevare Adgangen til at færdes over den, jfr. en Udtalelse i den ovenciterede Dom i Ugeskr. for Retsv. 1875 S. 41. Er en saadan fra gammel Tid existerende Sti imidlertid bleven aflagt eller afspærret, kan Kommunen ikke senere fordre den udlagt som offentlig uden mod Erstatning, jfr. Ugeskr. for Retsv. 1873 S. 615.)

Naar en ny Sti anlægges eller en gammel udvides, skal der nu efter Lovens § 4 altid gives Erstatning saavel for Jordens Afsavn som for de øvrige med Stien forbundne Byrder og Ulemper, jfr. ovenfor S. 62 Anmærkningen under Texten og Ugeskr. for Retsv. 1874 S. 494. Samme Ret til Erstat-

ning skal derhos tilkomme Brugerne af de Jorder, over hvilke en allerede tilværende Sti løber, med mindre denne allerede er bleven udlagt som Kirke- eller Skolesti, eller fra Alders Tid upaatalt er bleven benyttet af Alle og Enhver. Bevisbyrden i saa Henseende maa paahvile vedkommende Kommunalbestyrelse.

Enhver offentlig Sti skal være mindst 1 Alen bred, se Lovens § 3. Alle saadanne Stier med tilhørende Stenter, Gangtræer, Laager og lignende Indretninger skulle nu vedligeholdes af Kommunen, og denne skal ogsaa foranstalte Snekastning paa dem, jfr. Lovens § 4 og ovenfor § 50 Nr. 5. Efter Lovens § 3 tilkommer det Kommunalbestyrelsen at tage Bestemmelse i alle Spørgsmaal angaaende Anlæggelsen, Retningen og Beskaffenheden af de offentlige Stier samt disses Forbedring og Udvidelse. Enhver af et Sogneraad i saa Henseende tagen Beslutning kan imidlertid af Vedkommende indankes for Amtsraadet, ved hvis Afgjørelse det da har sit Forblivende. Dog kan Paaanke til Indenrigsministeriet finde Sted, naar Stien gaaer igjennem flere Kommuner, som høre under forskjellige Overautoriteter, og der mellem disse er Meningsulighed. For Kjøbenhavns og Kjøbstædernes Vedkommende skal Paaanke ske til Indenrigsministeriet.

I Lovgivningen findes ingen særlige Bestemmelser sigtende til at beskjærme de offentlige Stier mod Overlast og betrygge Færdslen paa dem. Ligesom imidlertid § 294 i almindelig borgerlig Straffelov af 10de Febr. 1866 ogsaa maa kunne bringes til Anvendelse paa den, der borttager eller beskadiger Stenter, Gangtræer eller Lignende paa en offentlig Sti, saaledes har Justitsministeriet i Skr. af 9de Juli 1856 udtalt, at de offentlige Stier ved Lov 4de Juli 1850 nærmest ere satte i Klasse med de offentlige Biveje og, at de derfor maa nyde samme Beskyttelse og Understøttelse fra Øvrighedens Side, som der tilkommer de offentlige Biveje, og at en Sag om Ansvar for at have oppløjet en saadan Sti derfor vilde være at anlægge som offentlig Politisag. Det maa herved være forudsat, at de ovenfor i § 83 omtalte Bestemmelser i

Frdn. 13de Decbr. 1793 analogisk kunne anvendes paa Stier, jfr. ogsaa Domme i Jur. Ugeskr. 1859 S. 134 og Ugeskr. for Retsv. 1874 S. 463. Rigtigheden heraf turde dog maaske være noget tvivlsom. Hvad særlig angaaer offentlige Stiers Beskyttelse mod Ufred af Kreaturer, maa det betragtes som en Selvfølge, at Ejeren og Brugeren af den Ejendom, hvorover Stien er lagt maa kunne optage Kreaturer, der komme ind paa Stien og en lignende Ret kan maaske indrømmes Medlemmerne af Sogneraadet paa Kommunens Vegne. Derimod gaaer det neppe an her at bringe Bestemmelserne i Lov Nr. 53 af 25de Marts 1872 § 11 analogisk til Anvendelse.)

B.

Om de private Veje.

§ 85.

Vare Bestemmelserne i Lov 21de Juni 1867 § 6 overalt blevne rigtig forstaaede og anvendte, vilde det være meget let i det enkelte Tilfælde at afgjøre, hvor vidt en Vej er privat eller ikke. I saa Fald maatte nemlig enhver Vej, der ikke er Landevej og heller ikke er optagen paa Fortegnelsen over de offentlige Biveje, ansees som privat. Faktisk er dette imidlertid langt fra Tilfældet, og der vil derfor endnu ofte kunne opstaa Spørgsmaal om, hvorvidt en Vej skal ansees for privat eller ikke.

Det Ejendommelige ved en privat Vej er, at kun visse Personer ere berettigede til Færdsel paa samme, saa at de kunne forbyde alle Andre at benytte den og fordre dem dragne til Ansvar, hvis de ikke desto mindre uden Nødvendighed eller uden dertil erhvervet Hjemmel færdes paa den, dog kun under Forudsætning af, at det ved Opslag eller paa anden Maade er tilkjendegivet, at Vejen er privat, s. Lov Nr. 53 af 25de Marts 1872 §§ 1, 3, 8 og 12 samt ovenfor § 63. Paa den anden Side maa imidlertid ogsaa de til Færdsel paa

Vejen Berettigede alene afholde Udgifterne ved dens Vedligeholdelse, og de kunne ikke forlange af Kommunen, at den skal yde noget Bidrag hertil. Denne kan end ikke ansees berettiget til at gjøre dette, med mindre vedkommende overordnede Autoritet hertil giver sit Samtykke. Paa den anden Side kan Kommunen imidlertid heller ikke udøve nogensomhelst Kontrol med, i hvilken Stand Vejen holdes. I saa Henseende have de til Færdsel paa Vejen Berettigede fuldstændig frie Hænder, og det maa endog staa i deres Magt ganske at aflægge Vejen. I saa Fald opstaaer imidlertid det Spørgsmaal, hvem der er berettiget til at raade over det til denne hørende Terrain. Det kan nemlig ingenlunde betragtes som givet, at dette er i privat Eje. Ved Frdn. 13de Decbr. 1793 § 12 blev det særlig gjort Landinspektørerne til Pligt ved Udskiftningerne at udlægge de for enkelte Ejendomme nødvendige Mark- Skov- og Engveje. De ved Udskiftningen saaledes udlagte Veje, hvoriblandt foruden de fornævnte særlig skal fremhæves Vejene til Udflytterstederne, toges ikke af de Lodsejeres Jorder, der skulde benytte dem, men fradroges forlods det Areal, der skulde udskiftes. Det synes herefter at ligge nærmest at betragte det saaledes ved Udskiftningen til Vej udlagte Areal som tilhørende Bylauget og Lodsejernes Ret som kun gaaende ud paa at benytte det til Vej for deres Ejendomme. Følgen heraf maa da blive, at det falder tilbage til Bylauget, naar Vejen nedlægges, og at der derefter med Hensyn til samme maa forholdes paa samme Maade som med Hensyn til Gadejord, jfr. hermed Rentk. Skr. 27de Oktbr. 1838 i Noten til Kanc. Skr. 24de Novbr. 1838 samt Kanc. Skr. 3die Febr. 1844 og 11te Jan. 1848. — Dernæst maa det formentlig betragtes som givet, at de, der i Henhold til Lov 21de Juni 1867 § 6 have faaet en forhenværende offentlig Vej erklæret for privat, ikke kunne være berettigede til, naar Vejen senere maatte blive overflødig, da at tilegne sig det til den hørende Terrain for derefter at anvende det i andet Øjemed. Dette maa derimod sikkert falde tilbage til Kommunen, der da maa disponere over det overensstemmende med For-

skrifterne i § 6. Udenfor disse Tilfælde kan der derimod ingen Tvivl være om, at det til en privat Vej hørende Terrain maa siges at være i privat Eje, idet det da maa bero paa de nærmere Omstændigheder i det enkelte Tilfælde, om alle eller kun nogle af Medinteressenterne kunne ansees berettigede til at raade over Vejen, naar denne nedlægges. Det her fremdragne Spørgsmaal om, hvem der maa ansees som Ejer af det til en privat Vej hørende Terrain, vil iøvrigt have mest praktisk Betydning i det Tilfælde, at der skulde blive Tale om at optage en saadan Vej som offentlig. Kunne de, der bruge Vejen, nemlig ikke ansees som Ejere af denne, kunne de selvfølgelig heller ikke fordre Erstatning for det til den udlagte Areal, naar den overtages af det Offentlige.

Som ovenfor berørt, blev det ved Frdn. 13de Decbr. 1793 § 12 gjort Landinspektørerne til Pligt ved Udskiftningerne at sørge for, at der udlagdes Vej til de enkelte Ejendomme. Derimod føres der ikke fra det Offentliges Side nogen Kontrol med, at der ved Udstykninger af Ejendomme udlægges Vej til Parcellerne, men Kjøberne af disse maa selv paase det Fornødne i saa Henseende. Dog bør Landinspektørerne altid henlede Vedkommendes Opmærksomhed paa Vigtigheden af strax at faa en Ordning af dette Forhold. Skulde det imidlertid desuagtet være blevet forsømt at sikre Adgang til en Parcel over Naboens Jorder, kan en saadan kun opnaaes ved Overenskomst med denne. Der haves ikke i vor Lovgivning Hjemmel til at expropriere Jord til private Veje eller Stier, jfr. Ugeskr. for Retsv. 1873 S. 961.

Tidligere havdes der hos os aldeles ingen Regler om, hvorledes der skulde forholdes med Vedligeholdelsen af private Veje. Følgen heraf blev, at det, naar Flere vare interesserede i en saadan Vej, ofte kunde være vanskeligt at faa en Afgjørelse af Tvistigheder om, hvad der skulde gjøres ved Vejen, af hvem Arbejderne skulde udføres og hvorledes Udgifterne skulde fordeles. Denne Mangel er nu i det Væsentligste bleven afhjulpen ved Lov 14de April 1865 om Istandsættelsen

og Vedligeholdelsen af private Veje, og den dertil sig sluttende Lov Nr. 139 af 30 November 1876.

Efter førstnævnte Lovs § 2 har den, der vil anke over, at en saadan privat Vej ikke holdes i tilbørlig Stand, desangaaende at indgive en skriftlig Klage til vedkommende kommunale Bestyrelse (By- eller Sogneraad; Loven er uanvendelig i Kjøbenhavn) med Opgivende af de andre til Færdsel paa Vejen Berettigede. Den kommunale Bestyrelse har da uopholdelig at beramme en Aastedsforretning og forsyne Klagen med Paategning om Tiden for Forretningens Afholdelse samt med en Indkaldelse til alle Vedkommende om at overvære samme. (Klagen bliver derefter ved Klagerens Foranstaltning vidnesfast at forkynde for de Paagjældende, saaledes at de erholde mindst 2 Dages Varsel, samt desuden at bekjendtgjøre i det Sogn, hvor Forretningen skal afholdes, ved Kirkestævne eller paa anden for offentlige Bekjendtgjørelser paa Stedet brugelig Maade mindst 8 Dage før Mødet. Den, som lovlig er varslet til at møde ved Forretningen, men udebliver uden at anmelde gyldigt Forfald, maa tilskrive sig selv, at Sagen afgjøres uden Hensyn til de særlige Erindringer, som han maatte have kunnet fremføre. Den sidste Bestemmelse kan dog formentlig kun gjælde med Hensyn til dem, der ere specielt indvarslede, ikke derimod med Hensyn til Andre, der muligen maatte have Interesse i Vejen, selv om de bo i det Sogn, i hvilken Klagen er bragt til almindelig Kundskab. Den kan derhos ikke paaraabes i Tilfælde af, at Sogneraadet skulde afgjøre Punkter, der henhøre under Domstolene s. Ugeskr. for Retsv. 1876 S. 379)

Ved Aastedsforretningen kan By- eller Sogneraadet lade møde ved et Udvalg paa 3 Medlemmer. Forhandlingerne indføres enten i den almindelige Forhandlingsprotokol eller i en særlig til denne Art Forretninger paa Kommunens Bekostning anskaffet af den kommunale Bestyrelse autoriseret Protokol. Ved Aastedsmødet skal der mægles Forlig mellem Parterne. Opnaaes et saadant, indføres det i Protokollen og underskrives af alle Vedkommende. Mislykkes Mæglingen

derimod, indføres den tilligemed de øvrige Forhandlinger i Protokollen. Sagen optages derefter til Kjendelse af den samlede Kommunalbestyrelse og Protokollen underskrives af Udvalget, Lovens § 3.

Gaaer en Vej igjennem flere Kommuner, bliver dog en noget forskjellig Fremgangsmaade at følge. Klageren skal nemlig i saa Fald efter Lovens § 4 henvende sig til de forskjellige vedkommende kommunale Bestyrelser, der da hver især udnævne 3 Delegerede. Disse skulle da behandle Sagen overensstemmende med Reglerne i §§ 2 og 3 og maa følgelig ogsaa kunne lade møde ved et Udvalg ved den befalede Aastedsforretning. Er de Delegeredes Antal lige, skulle de ved Stemmeflertal tiltage en Opmand. I Tilfælde af Stemmelighed afgjøres det ved Lodtrækning, hvilken af dem, som have erholdt lige mange Stemmer, der skal være Opmand. Denne behøver ikke at være Medlem af nogen af de paagjældende kommunale Bestyrelser, jfr. Landsthingstidenden for $18^{64}/_{65}$ S. 867, men er han ikke dette, kan han heller ikke være pligtig til at modtage Valg. Til Forhandlingerne benyttes Protokollen fra en af paagjældende Kommuner, og i de øvrige Protokoller tilføjes en Bemærkning om, i hvilken Protokol Sagen er behandlet.

Efter Lovens § 3 maa Ingen, der er interesseret i Sagen, deltage i dennes Behandling og Paakjendelse. Følgen heraf bliver, at vedkommende kommunale Bestyrelse ikke kan behandle Sagen, naar Flertallet af dens Medlemmer er interesseret i samme. For dette Tilfælde er det nu ved Lov Nr. 139 af 30te November 1876 foreskrevet, at Kommunalbestyrelsen skal gjøre Indberetning til Amtmanden, der da har at drage Omsorg for, at Sagen afgives til Behandling og Paakjendelse henholdsvis af Sogneraadet for en af de tilstødende Sognekommuner i Amtsraadskredsen eller af Byraadet i en af Amtets andre Kjøbstæder.

Naar Sagen er optagen til Kjendelse, skal denne affiges inden 14 Dage, og tilligemed Motiverne tilføres Protokollen, som underskrives af samtlige Vedkommende. Af Kjendelsen skal

der inden 8 Dage efter Affigelsen meddeles Klageren en Udskrift, som denne da i fornødent Fald, d. v. s., hvis han i Henhold til samme vil gjøre nogen Ret gjældende, vidnesfast maa lade forkynde for Vedkommende, s. Lovens § 3. I de Sager, der i Henhold til Lov 30te Novbr. 1876, behandles af Bestyrelsen for en anden Kommune, indføres Forhandlingerne i dennes Protokol, medens en bekræftet Gjenpart af det Tilførte tilstiller Kommunalbestyrelsen for den Kommune, i hvilken Vejen er beliggende til Indførelse i den i sidstnævnte Kommune for deslige Sager benyttede Protokol. Forliget eller Kjendelsen skal efter Lovens § 5 efter de i ethvert Tilfælde forhaandenværende Omstændigheder indeholde Regler om:

1) Hvem der efter de foreliggende Oplysninger er berettiget til Vejens Afbenyttelse eller forpligtet til at deltage i dens Istandsættelse.

2) Vejens Begrændsning, baade hvad dens Endepunkter og Brede angaaer, forsaavidt dertil findes Anledning.

3) Hvilke Arbejder der ansees nødvendige til Afhjælpning af de paaklagede Mangler og Vejens fremtidige Vedligeholdelse, derunder indbefattet dens Forsyning med de mulig fornødne Grøfter, Broer eller Stenkister, hvor den af Grøfterne opgravede Jord, hvis den bør bortflyttes, skal henbringes og desl.; ved Bestemmelsen af, hvilke Arbejder der saaledes skulle foretages ved Vejen, bør der selvfølgelig tages tilbørtligt Hensyn saavel til den Brug, der haves for denne, som til de Vedkommendes Evne til at bære de med Istandsættelsen og Vedligeholdelsen forbundne Omkostninger, s. Lovens § 1.

4) Til hvilken Tid Istandsættelsen og den aarlige Vedligeholdes skal foretages og fuldendes.

5) Hvorledes de forskjellige Arbejdspræstationer samt Udgifterne ved Sagens Behandling*) og ved Udførelsen af

*) Hvorvidt der herunder kan medtages Rejseudgifter for Sogneraadets Medlemmer i Anledning af Mødet paa Aastedet, er tvivlsomt (se derimod med Hensyn til Amtsraadsmedlemmer nedenfor). Det er vistnok blevet

de Arbejder, som ikke præsteres in natura, saavel som til Erstatning for Jords Afgivelse til en nødvendig befunden Udvidelse af Vejens Brede m. v. skulle fordeles mellem de Vedkommende. Herved skal der væsentlig tages Hensyn til den Nytte og Brug, de enkelte Paagjældende have af Vejen, uden at derved dog udelukkes Hensyn til de øvrige Forhold, som i ethvert Tilfælde bør komme i Betragtning. Forsaavidt det her er forudsat, at det kan findes fornødent at udvide Vejen, maa det dog bemærkes, at Sogneraadet ikke kan paabyde en saadan Udvidelse mod dens Villie, der skal afstaa Jorden. Der kan, som allerede ovenfor S. 551 fremhævet, ikke være Tale om at expropriere Jord til private Veje.

Existerer der om noget af de fornævnte Punkter gyldige Overenskomster eller Bestemmelser, maa By- eller Sogneraadet tage dem til Følge, med mindre alle Vedkommende ere enige om, at de skulle forandres. Fremdeles maa det mærkes, at By- eller Sogneraadet ikke mod Vedkommendes Villie kan afgjøre egentlige Retsspørgsmaal, saaledes om, hvorvidt Vejen overhovedet kan ansees som privat, om en af de Paagjældende overhovedet er berettiget til Færdsel paa Vejen, eller hvorvidt han er pligtig til at afgive Grund til denne, eller om han af en eller anden særegen Aarsag maatte være fritagen for at deltage i Vejens Istandsættelse eller Vedligeholdelse. Skulde et saadant Spørgsmaal opstaa, bliver det, hvis de Paagjældende ikke kunne enes om at lade det afgjøre efter Lovens Bestemmelser, at bringe for Domstolene. I saa Fald skal der gives vedkommende Part en passende Frist, inden hvilken han vil have at paatale Sagen, og Forretningen udsættes da, ind-

---

forudsat, at der ikke let vilde kunne blive Spørgsmaal herom. I ethvert Fald kan der kun blive Tale om at refundere virkelig havte Udgifter. I saa Henseende gjælder dog nu en Undtagelse i de i Lov 30te Novbr. 1876 ommeldte Sager, idet vedkommende Sogne- eller Byraadsmedlemmer her kunne forlange i Rejseudgiftsgodtgjørelse 1 Kr pr. løbende Mil (beregnet efter Vejstrækningen frem og tilbage se Landsthingstidenden 18$^{76}/_{77}$ S. 316), forsaavidt Afstanden fra deres Hjem til Aastedet er over en halv Mil.

til endelig Dom er falden. Fristen maa formentlig altid fastsættes af den samlede Kommunalbestyrelse og ikke af det Udvalg, der er nedsat til at afholde Aastedsforretningen. Undlader den Paagjældende betimelig at paatale Sagen, fremmes Vejsagen paa sædvanlig Maade, som om hans Paastand var bleven underkjendt ved Domstolene, men der bliver da i Kjendelsen at tage et udtrykkeligt Forbehold om, at det skal staa ham frit for, naar han senere maatte vinde sin Sag for Domstolene, og Dommen ikke medfører Vejens Undtagelse fra Bestemmelserne i Loven, at forlange Vejsagen paa ny tagen under Behandling paa sin Bekostning. Skulde den kommunale Bestyrelse forsømme at iagttage den her foreskrevne Fremgangsmaade og selv tilegne sig Afgjørelsen af det foreliggende Retsspørgsmaal, kan denne vel ikke være bindende for vedkommende Part, se Ugeskr. for Retsv. 1876 S. 379, men han kan paa den anden Side dog heller ikke ganske ignorere den. Han maa enten appellere den til Amtsraadet eller søge den underkjendt ved Domstolene, hvis han ikke vil rette sig efter den, jfr. Ugeskr. for Retsv. 1868 S. 953. Heller ikke kan vedkommende Sogneraad, selv om det maatte komme til Erkjendelse af, at der er begaaet en Fejl i den heromhandlede Henseende, undslaa sig for paa vedkommende Privates Begjæring at bringe Kjendelsens Bestemmelser til Udførelse (jfr. nedenfor), saalænge der ikke er gjort Skridt til at faa den omstødt.

Saavel Klageren som enhver af de andre Paagjældende staaer det for Landets Vedkommende frit for at paaanke Sagen til Amtsraadet. Dette skal da ske inden 4 Uger efter Kjendelsens Affigelse. Den, der saaledes vil paaanke Sagen, har til Amtmanden at indgive sin Klage, hvori Grundene for samme maa være behørig fremsatte, og som maa være bilagt med en Udskrift af den Forretning, der paaankes. Amtsraadet udnævner derefter i sit første Møde 2 Medlemmer til at afholde en Aastedsforretning. Tiden for Forretningens Afholdelse bekjendtgjøres mindst 8 Dage forud ved Kirkestævne i de paagjældende Sogne og desuden med mindst 48 Timers Varsel

ved bevislig skeet Tilsigelse til Parterne. Opnaaes Forlig ikke, afgjør Amtsraadet endelig Sagen uden Hensyn til, om Parterne ere mødte eller ikke. Den eller de, hvem Sagen gaaer imod, skulle betale de mødte Amtsraadsmedlemmer hver den for offentlige Rejser sædvanlige Befordringsgodtgjørelse ɔ: efter Vognmandstaxt, s. Landsthingstidenden for $18^{64}/_{65}$ S. 894 samt de ved Sagens Behandling foranledigede Omkostninger, Alt efter Amtsraadets nærmere Bestemmelse. Af Forliget eller Kjendelsen meddeles der Sogneraadet (i det i Lov 30te Novbr. 1876 ommeldte Tilfælde tillige Sogneraadet i den Kommune, i hvilken Vejen ligger) Gjenpart til Indførelse i paagjældende Protokol. — For Kjøbstædernes Vedkommende skeer Paaanke til Amtmanden, men iøvrigt indeholder Loven Intet om, hvorledes denne skal behandle Sagen. Han maa imidlertid formentlig i det Hele saa vidt muligt følge de om Sagernes Behandling ved Amtsraadet givne Forskrifter.

Holder Nogen af de Paagjældende sig ikke de ved Forliget eller Kjendelsen trufne Bestemmelser efterrettelig, kan enhver til Færdsel paa Vejen Berettiget klage herover til By- eller Sogneraadet i den Kommune, i hvilken Vejen ligger, selv om Sagen i Henhold til Lov 30te Novbr. 1876 maatte være bleven behandlet af en fremmed Kommunalbestyrelse. Finder dette da Klagen grundet, har det at forelægge de Forsømmelige en passende Frist til Manglernes Afhjælpning. Oversiddes denne, foranstalter Raadet Manglerne afhjulpne paa den Forsømmeliges Bekostning. De af den kommunale Bestyrelse i Anledning af saadanne Klager tagne Beslutninger kunne neppe indankes for Amtsraadet.

De Udgifter, vedkommende kommunale Autoriteter have i Anledning af de heromhandlede Sager, kunne inddrives ved Udpantning, s. Lov Nr. 36 af 29de Marts 1873 § 1.

Naar 3 Aar ere forløbne efter den seneste Afgjørelse, og Forholdene i Mellemtiden væsentlig have forandret sig, kan enhver af de Paagjældende forlange Sagen undergiven en ny Afgjørelse overensstemmende med de foran fremstillede Regler.

Afgjørelsen af, om en ny Ordning skal træffes, tilkommer selvfølgelig By- eller Sogneraadet, men mener dette, at der ikke er Andledning hertil, maa det derom indføre en Kjendelse i Protokollen, der da kan paaankes efter § 7, s. Lovens § 9 og Indenrigsministeriets Skr. Nr. 12 af 9de Jan. 1871.

XII.

Om forskjellige i Husdyravlens Interesse givne Lovbestemmelser.

§ 86.

Om forskjellige Foranstaltninger sigtende til at forebygge Ødelæggelse og Beskadigelser af Husdyr.

Ved de ovenfor i § 63 omhandlede Bestemmelser om Markfred har Lovgivningen blandt Andet ogsaa væsentligt havt for Øje at forebygge, at der tilføjes Husdyr Skade af fremmede Kreaturer. Fremdeles ere enkelte af de om Jagtrettens Udøvelse givne indskrænkende Bestemmelser foreskrevne af særligt Hensyn til Husdyrene. De vigtigste herhenhørende Love ere imidlertid de, der ere givne for at afværge Ødelæggelse blandt Husdyrene ved Sygdomme, og det er disse, der her nærmere skulle omhandles.

For saa vidt muligt at sikre, at Sygdomme blandt Husdyrene kunne blive behandlede af sagkyndige Folk, er der fra Statens Side draget Omsorg for, at de, der ville befatte sig hermed, kunne faa den nødvendige Undervisning i Sygdommenes Behandling. I dette Øjemed oprettedes der i 1773 en Veterinærskole i Kjøbenhavn, jfr. Fundats af 23de Juli 1777, og i Henhold til Lov 8de Marts 1856 er Undervisningen nu henlagt til den kongelige Veterinær- og Landbohøiskole. Der er derhos tillagt dem, der ved en af disse Skoler have underkastet sig og bestaaet den anordnede Examen for Dyrlæger, en vis Eneret til at behandle Sygdomme hos

Husdyrene. Allerede ved Fundats af 23de Juli 1777 blev det bestemt, at kun saadanne maatte befatte sig med Hestekure hvilket maa gjælde, hvad enten Sygdommen er smitsom eller ikke jfr. Ugeskr. for Retsv. 1875 S. 25 og 433, 1877 S. 789 og 1163 samt 1879 S. 592. Fremdeles maa mærkes Frdn. 8de Maj 1795 § 18 og Indenrigsministeriets Skr. 30te Septbr. 1862 om deres Eneret til at kastrere Heste og andre Kreaturer jfr. Dom i Ugeskr. for Retsv. 1875 S. 25 og 433, hvorefter Eneretten ogsaa omfatter Kastrering af mindre Kreaturer. Endelig maa de nu efter Lov 29de Decbr. 1857 om smitsomme Sygdomme blandt Husdyr vist i det Hele ansees eneberettigede til at behandle saadanne, s. Lovens §§ 1, 3 og 10, Dom i Jur. Ugeskr. 1861 S. 249, Ugeskr. for Retsv. 1877 S. 789, 1163 og 1170, jfr. dog Ugeskr. for Retsv. 1873 S. 147 og Indenrigsministeriets Skr. 30te Septbr. 1862.*) I nogle Domme i Ugeskr. for Retsv. 1873 S. 659 og 941 er det udtalt, at Straf ikke kan anvendes, naar Paagjældende ikke har taget Betaling, men dette er neppe rigtigt og staaer ogsaa i Strid med, hvad der er udtalt i andre Domme, se

*) I denne Skr. er vel Dyrlægernes Eneret til at behandle smitsomme Sygdomme hos Husdyrene hævdet, men det er ved Siden heraf gjort gjældende, at der ikke tilkommer det Offentlige nogen Ret til at træde op ligeoverfor den, der uden at have underkastet sig Dyrlægeexamen, giver sig af med at behandle saadanne Sygdomme. Hertil maa imidlertid dog bemærkes, at efter Lov 1857 § 1 ingen examineret Dyrlæge maa benytte sig af sin Ret til at praktisere, forinden han er bleven forsynet med en autoriseret Protokol, i hvilken han skal gjøre Tilførsel om alle de smitsomme Sygdomme, han behandler, og at han efter Lovens § 12 for Overtrædelser heraf under en offentlig Politisag kan idømmes Bøder fra 2 til 50 Rd. Da imidlertid en examineret Dyrlæge, der ikke vil gjøre Paastand paa at betragtes som autoriseret Dyrlæge, se Lovens § 3 aabenbart ikke kan være ugunstigere stillet i den heromhandlede Henseende end den, der ikke har underkastet sig Examen, synes man nødvendigvis at maatte komme til, at det Offentlige ogsaa maa kunne fordre en saadan straffet i Analogi af Lov 1857 § 12, naar han giver sig af med at behandle smitsomme Sygdomme blandt Husdyrene, da han ikke vil kunne opfylde den ved Loven herfor stillede Betingelse.

Ugeskr. for Retsv. 1877 S. 789 og 1170. Noget Andet er, at man ikke vil kunne straffes, blot fordi man har givet et Raad med Hensyn til Dyrets Behandling, da man ikke derfor kan siges at have taget det i Kur, jfr. Ugeskr. for Retsv. 1873 S. 659. Fremdeles maa Kreaturvaskninger, forsaavidt der til samme skal bruges Arsenik, foretages af Dyrlægerne, jfr. Frdn. 2den April 1796 § 2, Kanc. Skr. 2den Marts 1844, Indenrigsministeriets Cirk. 21de Maj 1861 og 11te Febr. 1864 samt Nr. 121 af 7de Juli 1876. Paa den anden Side har Indenrigsministeriet i Skr. Nr. 106 af 9de Maj 1874 udtalt, at det følger af Slutningsbestemmelsen i Lov 29de Decbr. 1857 § 1, at det er enhver praktiserende Dyrlæges Pligt uvægerlig at efterkomme Øvrighedens Anmodning om at tilse Husdyr, der ere eller formodes at være angrebne af smitsomme Sygdomme, og at en Dyrlæge, der vægrer sig ved eller stiller Betingelser for at efterkomme en saadan Anmodning, paadrager sig Ansvar efter Lovens § 12. — For at virke til, at der overalt i Landet kan findes Dyrlæger, som Befolkningen kan ty til, er der i mindre stærkt befolkede Egne ansat Dyrlæger, der lønnes af Staten og Amtsrepartitionsfonden. — Endnu skal bemærkes, at der ved kgl. Resol. af 8de Juni 1851, jfr. Bekjendtgj. af 21de s. M., er blevet oprettet et veterinært Sundhedsraad, der skal føre det almindelige Tilsyn med Husdyrenes Sundhedstilstand og meddele Regjeringen Forslag og Betænkninger angaaende de Foranstaltninger, der saavel i Almindelighed som under særegne Forhold maatte være at træffe for at sikre Husdyrenes Sundhed og Liv, samt derhos er bemyndiget til direkte fra vedkommende Autoriteter og Dyrlæger at indhente de Oplysninger og ligeledes direkte at meddele dem de Raad, hvortil det maatte finde Anledning, i Alt, hvad der hører under dets Virkekreds.

Dernæst er der ved Lovgivningen anordnet en Række af Foranstaltninger, sigtende til at forebygge smitsomme Sygdommes Udbredelse blandt Husdyrene. Hovedbestemmelserne herom findes nu i Lov 29de Decbr. 1857 om smitsomme Sygdomme hos Husdyrene. Der bliver herefter at skjelne mellem

Foranstaltninger sigtende til at forebygge, at smitsomme Sygdomme indføres her i Landet eller fra en Landsdel til en anden, og de Foranstaltninger, der skulle træffes, naar et Tilfælde af smitsom Sygdom er indtruffet, for at hindre Sygdommens videre Udbredelse.

I første Henseende maa først og fremmest mærkes Bestemmelsen i Lovens § 9. Herefter kan Indenrigsministeriet, naar der i fremmede Lande er udbrudt en smitsom Sygdom blandt Husdyrene, der maa ansees for ondartet, jfr. nedenfor, udstede Forbud mod Indførsel af den angrebne Art af Husdyr samt raa Handelsprodukter af samme, saasom Horn, Huder, usmeltet Talg og Kjød, se f. Ex. Bekjendtg. Nr. 27 af 25de Febr. 1876 jfr. Indenrigsministeriets Cirk. Nr. 166 af 20de Septbr. 1876. I Henhold til den nævnte Bestemmelse anseer Indenrigsministeriet sig derhos berettiget til ogsaa at paabyde andre Forholdsregler sigtende til at forebygge Smittens Indførelse og da navnlig at anordne Desinfektion af Gjenstande, der kunne antages at medføre Smitstof. Heraf er der navnlig oftere gjort Anvendelse med Hensyn til Kvægpest. I Bekjendtgj. af 10de Septbr. 1869 blev der givet nogle almindelige Forskrifter om, hvilke Forholdsregler der i saa Fald skulde iagttages, men af senere Bekjendtgjørelser, se Nr. 106 af 9de Aug., Nr. 121 af 20de Septbr. 1872 og Nr. 4 af 16de Januar 1877 fremgaaer det, at Ministeriet senere er vendt tilbage til, hver Gang et Land erklæres for smittet af Kvægpest, at give særlige Bestemmelser om, hvorledes der skal forholdes med Indførsel af Kvæg o. s. v. derfra. — Her kan ogsaa mærkes Bekjendtgj. Nr. 61 af 17de Maj 1873 angaaende Forholdsregler mod Indførsel af Snive og Springorm fra Sverig. — Er en af de nævnte Sygdomme udbrudt inden Monarkiets Grændser i en eller flere Provindser eller Amter, kan Ministeriet derhos ganske forbyde Indførsel af den angrebne Art af Dyr til de øvrige Provindser eller Amter eller kun tillade den under saadanne Betingelser f. Ex. Sundhedsattester, som maatte ansees fornødne for at hindre Smittens Udbredelse. Fremdeles er efter Lovens § 3 Amtmanden berettiget til at

foranstalte, at der paa det Offentliges Vegne er en Dyrlæge tilstede ved Heste- og Kvægmarkeder for at føre Tilsyn med, hvorvidt noget af de der samlede Husdyr maatte være angrebet af nogen smitsom Sygdom, samt til at lade en Dyrlæge undersøge de Kreaturer, som sættes paa fælles Græsgang, jfr. Indenrigsministeriets Cirk. Nr. 133 af 28de Aug. 1878, hvorefter dette nu altid skal ske. Endelig kan han ved en Dyrlæge lade foretage en almindelig Undersøgelse af alle Husdyr af enhver Art, som maatte trues af en Smitsot, i saa stort et Distrikt, som han anseer nødvendigt.

Bliver et Dyr angrebet af en smitsom Sygdom, maa der skjelnes mellem, om denne kan henregnes til de ondartedes Klasse eller ikke, jfr. Lovens § 2, hvorefter de ondartede Sygdomme, som skulle være det Offentliges særlige Forsorg undergivne, ere Miltebrand hos alle Husdyr, Faarekopper, ondartet Klovesyge og Skab hos Faaret, Snive og Springorm hos Hesten (hvortil ogsaa den saakaldte Stenkrop bliver at henføre), ondartet Lungesyge hos Oxen og Kvægpest. Skulde nogen anden smitsom Sygdom antage en lignende ondartet Karakter, kan Indenrigsministeriet derhos udvide Lovens Bestemmelser til samme, hvilket er skeet med Hensyn til Rygmarvstyfus ved Kundgj. 22de Septbr. 1860 og med Hensyn til miltebrandartet Rosen ved Kundgj. Nr. 9 af 29de Jan. 1873 samt med Hensyn til Mund- og Klovesyge ved Bekjendtgj. Nr. 32 af 10de April 1875, jfr. Skr. Nr. 147 af 7de Juli 1875.

Med Hensyn til de ondartede Sygdomme maa bemærkes Følgende:

1) Angribes et Dyr af en af de nævnte Sygdomme, eller er der Sandsynlighed for, at dette er Tilfældet, skal Ejeren enten tilkalde en autoriseret Dyrlæge (jfr. Lovens § 1) eller gjøre Anmeldelse til vedkommende Politimester og Sognefoged, der da foranlediger Forholdet undersøgt af en Dyrlæge. Denne saavel som Politiet maa derhos ogsaa af egen Drift foranledige en saadan Undersøgelse, naar det ad anden

Vej er kommet til deres Kundskab, at et Sygdomstilfælde af den ommeldte Art er indtruffet, se Lovens § 3 og 4.

2) Finder Dyrlægen ved Undersøgelsen, at Dyret er angrebet af en ondartet smitsom Sygdom, eller at der er overvejende Sandsynlighed for, at dette er Tilfældet, skal han strax foranledige, at det syge Dyr afsondres fra sunde Dyr saa fuldstændig, som Sygdommens Natur udkræver og Forholdene tilstede, med mindre Ejeren giver sit Samtykke til, at Dyret strax dræbes, samt, hvor dertil maatte være Anledning, foreskrive Rensning af de Steder, hvor det syge Dyr har staaet, og de Gjenstande, hvormed det har været i Berøring.*) Om den foretagne Undersøgelse og de paabudte Forholdsregler gjør Dyrlægen Tilførsel i sin Protokol, der derefter oplæses for Ejeren eller den, der paa dennes Vegne er ansvarlig for Dyrets Behandling. Vil denne da ikke ved sin Underskrift i Protokollen forpligte sig til at efterkomme de givne Forskrifter, bliver der uopholdelig at tilstille Politimesteren eller paa Landet Sognefogden en Udskrift af Protokollen og da fra dennes Side at anordne de videre fornødne foreløbige Foranstaltninger. De givne Paalæg har Ejeren uvægerlig at efterkomme, selv om han vil indanke dem for vedkommende overordnede Autoritet. Efter endt Undersøgelse afgiver Dyrlægen uopholdelig Indberetning til Politimesteren ledsaget af en Indstilling om de yderligere Foranstaltninger, han maatte anse nødvendige. En Indberetning om det Passerede skal derhos uopholdelig gjennem Amtet tilstilles Indenrigsministeriet, jfr. Lovens § 4, Cirk. 28de Juni 1862 og 16de Decbr. 1865 samt Skr. Nr. 282 af 30te Oktbr. 1872.

---

*) Med Hensyn til hvad Dyrlægen har at iagttage, maa iøvrigt henvises til de udførlige Forskrifter, der ere givne for hver enkelt Sygdoms Vedkommende i Instrux 28de Septbr. 1858, Cirk. 22de Septbr. 1860 (om Rygmarvstyfus) Skr. 30te Oktbr. 1861, 29de Jan. 1873 (om miltebrandartet Rosen) og Cirk. Nr. 217 af 16de Okt. 1875 (om Mund og Klovesygen), se fremdeles Cirk. 11te Febr. 1864 om Førelsen af Dyrlægernes Protokoller og Afgivelse af Indberetninger, jfr. Cirk. 16de Decbr. 1865 i Noten til Skr. Nr. 282 af 30te Okt. 1872.

3) Erklærer Dyrlægen i sin Indberetning det for vist eller dog sandsynligt, at Dyret er angrebet af en ondartet smitsom Sygdom, har Politimesteren i Reglen strax ved et Politiprotokollen tilført Dekret at sætte hele den paagjældende Besætning saavelsom de Besætninger, til hvilke der er Formodning om, at Smitten er meddelt, under det Offentliges Tilsyn, jfr. Lovens § 5. Er Sygdommen ondartet Lungesyge hos Oxen eller Kvægpest, bliver der strax af Amtet herom at udstede Bekjendtgjørelse, og dette skal ogsaa ellers ske, naar Sygdommen opnaaer større Udbredelse eller antager en særdeles ondartet Karakter. I saa Fald maa der ikke der i Egnen afholdes noget Marked for Dyr af samme Art, Lovens § 6. Er der Formodning om, at Smitten er indført andetsteds fra eller har forplantet sig til andre Besætninger, skal dette søges nøjagtig oplyst, og de fornødne Foranstaltninger uopholdelig træffes, Lovens § 7.

4) Er en Besætning sat under offentligt Tilsyn, kan Politimesteren ikke blot paabyde de yderligere Foranstaltninger, som maatte befindes nødvendige til en streng Gjennemførelse af de angrebne Dyrs Affsondring og Rensning, jfr. nærmere Lovens § 6, men ogsaa nedlægge Forbud mod, at noget til Besætningen hørende Dyr, om det end ikke er angrebet af Sygdommen, ifølge Salg eller af anden Grund føres bort eller kommer paa anden Mands Grund eller paa alfar Vej. Ved Faarekopper, ondartet Klovesyge eller Skab hos Faaret samt ved Kvægpest og ondartet Lungesyge hos Oxen kan der ogsaa, hvis Flokken eller Hjorden gaaer paa Græs, fastsættes en Afstand, i hvilken den bør holdes fjernet fra Andres Græsgange. Iøvrigt er det aldeles overladt Politimesteren, jfr. Indenrigsministeriets Skr. Nr. 168 af 5te Oktbr. 1878 at bestemme, hvilke Foranstaltninger der skulle træffes, og Ejeren maa efterkomme hans Paalæg. Viser han Forsømmelighed i saa Henseende, kan Politimesteren lade det Fornødne udføre for hans Regning, og Betalingen kan da inddrives ved Udpantning, jfr. Lov Nr. 36 af 29de Marts 1873 § 1 Nr. 5. Dog kan Amtmanden, naar vedkommende Ejer er

uformuende, anvise Betalingen paa Amtsrepartitionsfonden og Amtsraadet afgjør da, hvorvidt Fordringen kan eftergives. Hvor længe Besætningen skal være under offentligt Tilsyn, maa selvfølgelig afhænge af de nærmere Omstændigheder i det enkelte Tilfælde, men naar den atter frigives, bør dette altid ske ved et formeligt Dekret til Politiprotokollen.

5) Enhver Hest, som efter Dyrlægens Erklæring er angreben af Snive eller Springorm (Stenkrop), skal dræbes. Opstaaer der Formodning om, at den i en Kvægbesætning udbrudte Sygdom er ondartet Lungesyge eller Kvægpest, kan Politimesteren lade 1 eller 2 Stykker slagte, for ved sammes Obduktion derom at erholde større Vished. Derhos kunne de Dyr, om hvilke det efter Dyrlægens Erklæring maa ansees for afgjort, at de ere angrebne af en af sidstnævnte Sygdomme, dræbes ved Politimesterens Foranstaltning, indtil Indenrigsministeriet forordner, at Saadant ikke mere maa finde Sted. Endelig kan det nævnte Ministerium i Sygdommens Begyndelse paabyde, at hele Besætningen, hvori Sygdommen er udbrudt, eller Dele af samme skulle nedslaaes, jfr. Indenrigsministeriets Cirk. Nr. 14 af 10de Febr. 1875, hvorefter dette indtil videre skal ske, hvis en Kvægbesætning skulde blive angreben af Kvægpest. — Udenfor disse Tilfælde kan Nedslagning af smittede Dyr efter det Offentliges Foranstaltning ikke finde Sted.

Forinden Dyrene dræbes, skal Politimesteren lade dem taxere ved 3 af ham dertil udvalgte Mænd (om Betalingen til disse se Indenrigsministeriets Skr. 9de Decbr. 1862). Dyrene skulle ansættes til den Værdi, de have ifølge den Tilstand, hvori de ere ved Nedslagningen, dog saaledes at der ikke tages Hensyn til den virkelige eller formodede Smitte, der foranlediger denne, men i Beløbet afdrages det dræbte Dyrs Værdi. Naar Dyrene ere dræbte, blive de at obducere. Ejeren er berettiget til inden en af Politimesteren fastsat Frist at tilkalde en autoriseret Dyrlæge til at overvære Obduktionen og deltage i Afgjørelsen af Spørgsmaalet, om Dyret har været angrebne af den angivne Sygdom. Opstaaer der Tvivl

vendigt, at der i fornødent Fald kunde træffes fælles Bestemmelse under Et for større Distrikter og tillige skaffes Beskyttelse mod Smittens Indførelse fra Udlandet, medens det ansaaes tvivlsomt, om der havdes Hjemmel hertil i Loven af 1859, udkom Lov Nr. 141 af 30te November 1876. Efter dennes § 1 kan Indenrigsministeriet, naar Hundegalskab er eller antages at være udbrudt i Landet, for større eller mindre Distrikter paabyde, at alle Hunde skulle holdes forsvarlig indelukkede eller lænkede. Naar Sygdommen er udbrudt i de tilgrændsende Distrikter af Nabolandet, kan Ministeriet derhos udstede et lignende Paabud for de Grændsen nærliggende Jurisdiktioners Vedkommende, uden Hensyn til om noget Tilfælde af Sygdommen har vist sig her i Landet. Med Hensyn til Optagningen og Nedslagningen af de i Modstrid med Forbudet løsgaaende Hunde forholdes efter Forskrifterne i Lov 29de Decbr. 1857 § 11, der fremdeles staaer ved Magt. — Efter Lovens § 2 kan Indenrigsministeriet derhos, naar dertil findes Anledning forbyde Overførsel af Hunde fra en Landsdel, i hvilken Hundegalskab er eller antages at være udbrudt til andre Landsdele. Endelig kan Ministeriet, naar Hundegalskab er udbrudt i fremmede Lande, forbyde Indførsel af Hunde her i Landet. Endnu skal bemærkes, at Overtrædelser af de til Forebyggelse af Hundegalskab givne Forskrifter skulle straffes efter Lov 29de Decbr. 1857 § 12, dog saaledes at der ikke kan idømmes Bøder af ringere Størrelse end 10 Kr.

Alle Udgifter, som paa Grund af Forskrifterne i Lov 29de Decbr. 1857 medgaa i Anledning af smittede eller for Smitte mistænkte Dyrs Røgt, Afsondring og Rensning eller Rensning af Stalde, Redskaber eller deslige eller døde Dyrs Nedgravning, afholdes af Ejeren, se Lovens § 13, jfr. dog ovenfor under Nr. 4, hvorefter de undtagelsesvis kunne afholdes af Amtsrepartitionsfonden. Derimod blive alle Udgifter ved Forretninger, som udføres af Dyrlæger efter det Offentliges Foranstaltning, at udrede af Amtsrepartitionsfonden eller

Kæmnerkassen, jfr. iøvrigt herom saavelsom om den Dyrlægen tilkommende Betaling Lovens § 13 og 14 samt Indenrigsministeriets Skr. 22de Juli 1862, 2 Skr. af 21de Febr. 1863, 2 Skr. af 4de Juli 1863 og Skr. af 21de Juli 1863 samt Ugeskr. for Retsv. 1876 S. 1033. Om Politimesterens Befordringsgodtgjørelse se Skr. 4de Juni 1864 samt Skr. Nr. 189 af 23de Septbr. 1876.

Den, der gjør sig skyldig i Overtrædelser af Lovens Bestemmelser eller de i Henhold til samme vedtagne eller paalagte Forpligtelser, straffes med Bøder fra 2 (se dog med Hensyn til Overtrædelser af Bestemmelserne om Hundegalskab foran) til 20 Rd.*), hvorhos han kan komme til at give Erstatning, hvis der derved er bevirket Skade, se Lov 29de Decbr. 1857 § 12. Den, der afhænder et Dyr, der er befængt med en smitsom Sygdom, er derhos pligtig atter at modtage samme og tilbagebetale Kjøbesummen, jfr. Jur. Ugeskr. 1866 S. 457. Har han været vidende om Smitten eller ved Afhændelsen overtraadt et derimod givet Forbud, straffes han desuden med Bøder.

Anmærkning. I Forbindelse med den i nærværende § omhandlede Materie, maa mærkes Lov Nr. 25 af 25de Febr. 1876, hvorved Regjeringen er bleven bemyndiget til at træffe saadanne Foranstaltninger, som maatte findes nødvendige for at forebygge, at der fra Landet udføres Husdyr, der ere eller mistænkes for at være befængte med smitsomme Sygdomme, og at de herfra Landet afsendte Kreaturer paa Reisen til Bestemmelsesstedet udsættes for saadanne Sygdomme, jfr. Bekjendtgj. Nr. 29 af 26de Febr. 1876 og Nr. 92 af 28de August 1878 samt Indenrigsministeriets Cirk. Nr. 133 af 25de August 1878 i Slutningen.

---

*) Har han herved givet Anledning til Smittens Udbredelse, maa Straffen dog nu bestemmes efter Lov 10de Febr. 1866 § 292.

(§ 87.)

Om forskjellige ved Lovgivningen trufne Foranstaltninger sigtende til Husdyravlens Fremme.

Allerede fra tidligere Tid har Staten paa forskjellige Maader søgt at fremme Indførelse af Forbedringer i Husdyr- og da navnlig Hesteavlen. Ved Lov 31te Marts 1852 bestemtes det, at der skulde virkes i saa Henseende dels ved Uddeling af Præmier dels ved et Landstutteri dels ved et Stamstutteri. Ved Lov 23de Jan. 1862 om Foranstaltninger til Husdyr- og især Hesteavlens Fremme blev imidlertid Landstutteriet hævet, og i Henhold til Lov Nr. 65 af 1ste April 1871 § 6 er Stamstutteriet paa Frederiksborg ophørt at være et Statsforetagende. Den eneste Maade, hvorpaa der nu fra Statens Side virkes for Husdyravlens Fremme, er herefter ved Uddeling af Præmier, hvorom de gjældende Hovedbestemmelser nu findes i Lov Nr. 88 af 2den Juli 1880, efter hvis Slutningsbestemmelse alle tidligere Lovbestemmelser angaaende Foranstaltninger til Husdyr- og især Hesteavlens Fremme ere bortfaldne.

Efter denne Lov er det fremdeles ligesom tidligere navnlig Hesteavlen, paa hvis Fremme der er lagt særlig Vægt. I saa Henseende bestemmes det i Lovens § 2, at der til Præmier for Hingste over 4 Aar aarlig af Statskassen kan udredes et Beløb af indtil 30,000 Kr. Disse Præmier uddeles ved Hingsteskuer, med Hensyn til hvilke Landet inddeles i 12 i Loven nærmere angivne Distrikter. Mindre Forandringer i Grændserne mellem de jydske Distrikter kunne dog foretages af Indenrigsministeriet. — I ethvert Distrikt afholdes aarlig et Hingsteskue. Det af Statskassen til Hingstepræmier bevilgede Beløb fordeles mellem Hingsteskuedistrikterne af Indenrigsministeriet, der dog af bemeldte Beløb skal kunne anvende indtil 6,000 Kr. til ethvert for hele Landet fælles Hingsteskue og indtil 2,000 Kr. til hvert Hingsteskue, som maatte blive afholdt fælles for Jylland, og ligeledes til et tilsvarende Skue fælles for Østifterne, dog saa-

ledes, at der ikkun kan tildeles hver af de nævnte Landsdele et saadant Beløb een Gang aarlig.

Distriktshingsteskuerne forestaaes af Kommissioner, hvis Formænd udvælges af Indenrigsministeriet og øvrige Medlemmer af Amtsraadene. Naar et Hingsteskuedistrikt ikkun omfatter en enkelt Amtsraadskreds, vælger Amtsraadet 2 Medlemmer, hvorimod der, naar der findes flere Amtsraadskredse i Distriktet, af hvert Amtsraad kun vælges 1 Medlem. Til at fungere i de Valgtes Forfald vælge Amtsraadene derhos Suppleanter. Enhver Hingsteskuekommission vælger af sin Midte en Sekretær, der fungerer, indtil det følgende Aars Hingsteskue er afholdt. Kommissionen tager Bestemmelse om Antallet og Størrelsen af Præmierne, om Reglerne for Præmieuddelingen samt om Stedet, hvor Skuet skal afholdes, og om de dertil nødvendige Omkostninger. Disse Bestemmelser saavelsom de Forandringer i eller Tillæg til samme, som Kommissionen maatte beslutte, foranlediger den bragt til offentlig Kundskab. Kommissionen foretager derhos Bedømmelsen af de ved Hingsteskuet fremstillede Dyr og uddeler de udsatte Præmier.

Om de Kommissionens Formand og Sekretair paahvilende Pligter henvises til Lovens § 5. Enhver Hingst, der tilkjendes Præmie, indbrændes med Distriktets Mærke og med kongelige Krone, og den, der modtager Præmie, er forpligtet til at lade det belønnede Dyr blive i Distriktet og benytte til Tillæg i det Mindste i et Aar. Tilsidesætter Præmietageren denne Forpligtelse, maa han betale Præmien tilbage, med mindre Indenrigsministeriet erkjender, at en uundgaaelig Fornødenhed herfor har været tilstede jfr. Lovens § 4.

Loven indholder ingen nærmere Regler om, hvorledes der skal forholdes med Præmieuddelingerne ved de fælles Hingsteskuer. Da det imidlertid afhænger af Indenrigsministeriet, hvorvidt en Del af Statskassens Tilskud kan anvendes hertil, maa det vel have været Meningen at overlade samme at fastsætte de nærmere Regler i saa Henseende og da navnlig ogsaa de Vilkaar, Præmietagerne skulle underkaste sig.

Foruden de fornævnte 30,000 Kr. kan der i Henhold til Lovens § 1 aarlig af Statskassen udredes 30,000 Kr. til Præmier for de bedste Tillægsdyr af Hopper, 2 og 3 Aars Hingste, Kvæg, Faar og Svin samt for Fjerkræ og Biavl. Denne Sum fordeles af Indenrigsministeriet mellem Landboforeningerne i Forhold til de Beløb, de selv udrede til saadan Præmieuddeling, dog saaledes, at ingen Forening kan faa et større Tilskud af Staten end det, den selv udreder. Præmieuddelingen skeer ved de af de enkelte Landboforeninger eller flere af disse i Forening afholdte Dyrskuer af Dommerudvalg, der vælges af Foreningerne selv. Disse bestemme ogsaa Tiden for Dyrskuernes Afholdelse, hvorom de, saafremt de ønske at komme i Betragtning ved den ommeldte Fordeling af Statskassens Tilskud, inden Udgangen af Marts Maaned have at gjøre Indberetning til Indenrigsministeriet, ledsaget af Oplysning om Størrelsen af det Beløb, de have bestemt i det paagjældende Aar af egne Midler at anvende til Præmieuddeling. Lader Ministeriet møde paa Dyrskuerne ved en Befuldmægtiget, har denne Ret til at deltage i Dommerudvalgenes Forhandlinger og Afstemninger. Præmierne maa ikkun gives til saadanne Dyr, der opgives at ville blive tilstede i Landet som Tillægsdyr. De nærmere Regler for Præmieuddelingen bestemmes iøvrigt af Foreningerne selv. Ved enhver Præmieuddeling skal der føres en Protokol, hvori alle de Dyr, der præmiebelønnes, blive at indtegne med en kort Beskrivelse af deres Herkomst og Egenskaber efter et af Indenrigsministeren foreskrevet Skema. En Udskrift af denne Protokol bliver tilligemed Regnskabet over de uddelte Præmier inden Udgangen af hvert Aars November Maaned at tilstille Indenrigsministeriet.

Ved Lov 23de Jan. 1862 § 12 bestemtes det, at Indenrigsministeriet skulde udnævne en Kommission, som skulde føre Tilsyn med Stamstutteriet. Uagtet denne Bestemmelse allerede blev hævet ved Lov 3die Maj 1867 § 1, er Stutterikommis-

sionen dog vedbleven at bestaa. Ved Siden af det nævnte Tilsyn blev nemlig i sin Tid tillige den overordnede Ledelse af Statens Foranstaltninger for Hesteavlens Fremme og navnlig Tilsynet med Præmieuddelingerne henlagt til Kommissionen, jfr. nærmere Dep. Tid. for 1862 S. 417—22, og den er af Hensyn hertil bleven opretholdt. Lov 2den Juli 1880 vil formentlig heller ingen Forandring medføre i saa Henseende.

XIII.

Om forskjellige fra Statens Side trufne Foranstaltninger sigtende til at fremme Indførelsen af Forbedringer i Landbruget.

§ 88.

Allerede fra tidligere Tid har Staten havt sin Opmærksomhed henvendt paa Betydningen af, at Landmændene kunde faa en theoretisk Uddannelse, og det var i dette Øjemed anordnet, at der skulde holdes særlige for Landmændene beregnede Forelæsninger i forskjellige Discipliner dels ved Veterinærskolen dels ved den polytekniske Læreanstalt. Da denne Ordning imidlertid i flere Retninger lod en Del tilbage at ønske, besluttede man sig i 1856 til for Statens Regning at indrette en Landbohøjskole i Forbindelse med Veterinærskolen, hvor der skulde meddeles Landmændene en højere Undervisning i de forskjellige Landbruget vedrørende Fag. Denne Undervisning skulde væsentlig være theoretisk, men dog saaledes at der samtidig i forskjellige Retninger blev givet Eleverne Lejlighed til praktisk at øve sig i det Lærte, jfr. en under 27de Juli 1855 afgiven Kommissionsbetænkning, der ligger til Grund for Loven af 8de Marts 1856 om Oprettelsen af den kongelige Veterinær- og Landbohøjskole. — Til denne Skole har man derhos efterhaanden henlagt Uddannelsen af saadanne Fagmænd, hvis Virksomhed mer eller mindre staaer i For-

bindelse med Landbruget, saaledes, foruden af Dyrlæger, af Landinspektører, se Lov 8de Marts 1856 § 1, Gartnere*), se Lov 11te Febr. 1863, jfr. Bekjendtgj. 26de Maj 1866 og Lov 22de Jan. 1869 § 4, samt Forstmænd, se Lov 22de Jan. 1869 og Bekjendtgj. Nr. 113 af 30te Aug. 1872.**)

Efter Lov 8de Marts 1856 § 3 skal Adgangen til de Forelæsninger, Øvelser og Repetitorier, som holdes ved Højskolen, staa aaben for Enhver, som løser Adgangskort. Betalingen for disse fastsættes af Indenrigsministeriet efter Undervisningsraadets Indstilling, hvorved der bliver at tage Hensyn saavel til Timeantallet som til Forbruget af Materialier, hvor saadant finder Sted. Undervisningsraadet kan for den Enkelte eftergive eller nedsætte denne Betaling, naar han har Indfødsret. — I Forbindelse hermed kan mærkes Bestemmelsen i Lovens § 5, hvorefter ligeledes Adgangen til at tage Examen ved Højskolen skal staa aaben for Alle og Enhver mod Erlæggelse af den for Eleverne ved Højskolen anordnede Betaling, men det maa dog bemærkes, at denne Bestemmelse ikke ansees anvendelig for Veterinær-, Landinspektør- og Forst-Examiners Vedkommende. Den, der vil underkaste sig nogen af disse Examiner, maa nemlig — i ethvert Fald hvis han vil opnaa de Rettigheder, der følge af at have underkastet sig samme — enten være Elev ved Højskolen eller opfylde Betingelserne for at kunne blive det.

*) Ved Højskolen meddeles der dog kun Undervisning i den økonomiske Havedyrkning, og Havebrugsexamen omfatter derfor ikke Driveri (Kultur under Glas) eller Blomsterdyrkning. Ved Bekjendtgj. af 16de Juli 1867 er der nu imidlertid aabnet Adgang for dem, der ved Højskolen have underkastet sig Havebrugsexamen til, hvis de maatte ønske det, for en Examenskommission at underkaste sig en særegen theoretisk Prøve i de nævnte 2 Fag.

**) I hvert Aars Oktober og November Maaned afholdes der derhos et Kursus i Beslagkunst for indtil 16 Smede, efter hvis Afslutning Deltagerne, hvis de ønske det, kunne indstille sig til en Afgangsprøve. De sædvanlige Regler om Betingelserne for at kunne deltage i Øvelserne ved Højskolen ere her uanvendelige, men Skolen kan tilbagevise dem, om hvilke den troer, at de ikke kunne drage tilbørlig Nytte af Undervisningen.

Den, der vil være Elev ved Højskolen, maa godtgjøre, at han er i Besiddelse af en bestemt Fordannelse. I saa Henseende bestemmer Lov 8de Marts 1856 § 4, at Vedkommende enten skal have bestaaet i den almindelige Forberedelsesexamen ved Universitetet eller i Afgangsprøven ved en saadan Bondehøjskole, Realskole eller anden Skole, som af vedkommende Ministerium erkjendes for at meddele den nødvendige Forberedelse, eller paa en for Ministeriet tilfredsstillende Maade godtgjøre, at han paa anden Maade har erhvervet sig en saadan; men iøvrigt er det ved forskjellige ministerielle Afgjørelser anordnet, hvilken Fordannelse der i Almindelighed kræves for at blive optaget i hver enkelt Elevklasse, jfr. navnlig Bekjendtgj. 5te Aug. 1857 (om en forandret Indretning af den almindelige Forberedelsesexamen) § 3 og Bekjendtgj. Nr. 113 af 30te Aug. 1872 Nr. 7, hvoraf det fremgaaer, at der forlanges en større Fordannelse for at kunne blive optagen som Landinspektør- og Forstelev, end for at kunne blive optagen i de øvrige Elevklasser. — Eleverne have at erlægge en Afgift ved Indskrivningen og en ved Examen, men kunne, naar de ere uformuende, efter Indstilling af Undervisningsraadet af Indenrigsministeriet fritages for at erlægge disse Afgifter, se Lovens § 5. — Eleverne have fortrinsvis Adgang til Forelæsninger o. s. v., hvis der skulde melde sig flere Deltagere i disse, end der haves Plads til, se Lovens § 3, og kun de kunne efter Lovens § 5 erholde Understøttelse af den ved Skolen oprettede Stipendiefond, se om denne Lovens §§ 5, 6 og 7 samt Indenrigsministeriets Skr. 14de Aug. 1858 og Lov 22de Jan. 1869 § 3.

Om Bestyrelsen af Højskolens Anliggender se Lov 8de Marts 1856 §§ 7 og 9 samt Lov 22de Jan. 1869 § 5; om Antallet og Lønningen af de ved Højskolen ansatte Lærere se Lov 1856 § 8, Lov 22de Jan. 1869 § 2 og Lov Nr. 62 af 1ste April 1871 §§ 2 og 6.

Iøvrigt maa med Hensyn til de specielle Regler om Adgangen til Skolen, Undervisnings- og Examensudgifterne, Stipendievæsenet, Undervisningens Omfang og Bestemmelserne

om Examinerne henvises til den udgivne Undervisnings- og Examensplan.

Til Slutning skal endnu bemærkes, at ligesom Staten ved Uddeling af Præmier søger at fremme Indførelsen af Forbedringer i Husdyravlen, jfr. forrige §, saaledes virker den paa lignende Maade for at fremme og støtte andre Foretagender, der kunne blive af Betydning for Landbrugets Opkomst. Der uddeles saaledes aarlig Præmier for ypperlig Dyrkning af Huslodder, der ydes hvert Aar Understøttelser til Skovplantningens Fremme i Vestjylland samt til Fremme af det danske Hedeselskabs Virksomhed*), og der er endelig

*) Fra Statens Side er der til forskjellige Tider gjort store Anstrengelser og anvendt betydelige Udgifter for at faa Hederne i Jylland til at forsvinde. Navnlig søgte man i forrige Aarhundrede gjentagne Gange at opmuntre til Indvandring andetstedsfra til Hedeegnene, men kun et enkelt Forsøg førte til et Resultat af nogen større Betydning. I 1757 blev det nemlig paabudt, at det skulde bestemmes, hvilken Andel Ejerne af de til de store jydske Heder stødende matrikulerede Ejendomme skulde have af disse. Resten blev da inddelt til nye Bøndergaarde, og der forskreves Kolonister fra Tydskland til at overtage disse. Der blev strax indrettet 6 Byer paa Alheden og 3 Byer paa Randbølheden. Senere ere disse imidlertid blevne delte i flere mindre Byer, se iøvrigt Mandix „Haandbog i den danske Landvæsensret" I. S. 679 flg., jfr. ovenfor § 47 om de paagjældende Steders Overgang til Selvejendom. Denne Kolonisation lykkedes vistnok tildels, men den kostede mange Penge og Forsøget er ikke senere blevet gjentaget. — Ved Siden heraf har Staten tillige søgt direkte at virke for Hedernes Opdyrkning ved paa enkelte Steder at indtage større Arealer til Beplantning med Træer, men iøvrigt har den indskrænket sig til at støtte Privates Bestræbelser i denne Retning. Saaledes var der tidligere indrømmet Tiendefrihed i 20 Aar for Hedestrækninger, der opdyrkedes (nu kunne saadanne overhovedet ikke blive tiendepligtige jfr. ovenfor § 51). Fremdeles har man paa forskjellige Maader søgt at lette Udstykningen af Hede-Ejendomme (jfr. ovenfor under Materien om Udstykning). Endelig yder Staten som i Texten berørt Understøttelse til det danske Hedeselskab, der i de senere Aar har udfoldet en betydelig Virksomhed for at fremme Hedernes Opdyrkning.

Naar Heder skulle opdyrkes, har det fra gammel Tid af været Skik først at afbrænde dem, og ved Lovgivningen er dette ogsaa udtrykkelig

stillet en Sum til Indenrigsministeriets Raadighed, hvormed der kan virkes for Landvæsenets Fremme i Almindelighed.

tilladt, dog under Jagttagelse af visse Forsigtighedsregler. De nærmere Bestemmelser i saa Henseende haves nu i Lov 2den Marts 1861 § 25. Herefter maa Afbrændingen af den paa Heden staaende Lyng ikke finde Sted i Tidsrummet fra 1ste Juli til 15de Septbr. Til anden Tid maa Afbrændingen kun foregaa under Brandfogdens Tilsyn og efter dennes Forskrifter, (jfr. Justitsministeriets Cirk. 9de Novbr. 1869 og derved værende Instrux for Brandfogderne i Dep. Tid. S. 1057), hvorfor der skal gives mindst 3 Dages Varsel saavel til Brandfogden som til de nærmest tilgrændsende Naboer. Brandfogden anordner det Nærmere til Arealets Affondring fra de tilgrændsende Ejendomme ved Afskrælling eller Ompløjning af et Bælte, Afgivelse af det fornødne Vagthold, Ildens Antændelse o. s. v. Afbrænderen skal selv afgive det til Vagthold fornødne Mandskab, men Naboerne kunne dog tilpligtes at afgive de mulig manglende Folk mod almindelig Dagløn, der udredes af Afbrænderen. Brandfogden faaer 1 Kr. for hver 6 Timer, Afbrændingen varer. Bliver denne paa Grund af Vejrliget afbrudt, maa den ikke atter paabegyndes uden efter forudgaaet nyt Varsel til Brandfogden og Naboerne.

Afbrænding af Hedetørv eller Hedejord maa heller ikke foregaa i det ovennævnte Tidsrum, med mindre det, som afbrændes, er affondret fra den tilgrændsende Hede derved, at et Bælte af mindst 30 Alens Brede forud i samme Aar er afbrændt, afskrællet eller, hvor Jordskorpen ikke er brændbar, ompløjet. Afbrænding af Hedejord og Hedetørv er man ikke pligtig at lade foregaa under Brandfogdens Tilsyn, men man er da selv ansvarlig for, at der iagttages behørig Forsigtighed, at navnlig Afbrændingen begynder i Læsiden, at den ikke foretages eller fortsættes i stærk Blæst, og at Pladsen, hvorpaa den skal foregaa, er omgiven af et i Forvejen afskrællet, tilstrækkelig bredt Bælte. Afbrænderen maa derhos mindst 3 Dage forud give Brandfogden og Naboerne Underretning om Afbrændingen, og han maa efterkomme de yderligere Forholdsregler, Brandfogden maatte finde Anledning til at foreskrive, med mindre han kan formaa Politimesteren til at forandre det i saa Henseende givne Paalæg. — Den, der i fornævnte Henseende gjør sig skyldig i uforsvarlig Omgang eller Forsømmelse eller paa anden Maade ved Skjødesløshed foranlediger Hedebrand, ansees med Bøder fra 1—200 Kr. og maa derhos erstatte den derved forvoldte Skade jfr. D. L. 6—19—6 til 9. Skulde der ved Branden opstaa Sandflugt eller Fare for saadan, maa han derhos afholde Udgifterne ved de i denne Anledning nødvendige Foranstaltninger, jfr. Lov 29de Marts 1867 § 17.

Det maa imidlertid bemærkes, at der ikke for de heromhandlede Præmiers og Understøttelsers Vedkommende, saaledes som for Præmierne til Husdyravlens Fremme, haves nogen almindelig Lov, der hjemler deres Udredelse, men at det hvert Aar ved Finantsloven afgjøres, hvorvidt de fremtidig skulle uddeles. Der haves derfor heller ikke almindelige Lovregler om, hvorledes der skal gaaes frem ved deres Uddeling, men det er i det Hele overladt Administrationen at tage Bestemmelse i saa Henseende.

XIV.

Om Lov Nr. 63 af 28de Maj 1880 angaaende Vands Afledning og Afbenyttelse.

§ 89.

Indledende Bemærkninger.

I 1876 nedsatte Indenrigsministeriet en Kommission med den Opgave „at tage under Overvejelse, hvilke Tillæg til og Forandringer i den nugjældende Lovgivning om Vands Afledning og Afbenyttelse der for Tiden maatte ansees ønskelige, samt derefter eventuelt at fremkomme med dertil sigtende behørig motiverede Forslag“. Kommissionen mente imidlertid ikke at burde indskrænke sig til saaledes at fremsætte Forslag til en Del mere eller mindre spredte nye Bestemmelser, der skulde knytte sig til de hidtil gjældende Love, men ansaa det rigtigere at sammenarbejde de nye Regler med de Bestemmelser i den bestaaende Lovgivning, der fremdeles skulde bevares som gjældende Ret, saaledes at alle ældre Love paa dette Omraade kunde ophæves. I Marts 1878 tilstillede Kommissionen derefter Indenrigsministeriet et overensstemmende hermed udarbejdet, udførlig motiveret Forslag til en Lov om Vands Afledning og Afbenyttelse, der er blevet Grundlaget for Loven af 28de Maj 1880. Medens denne Lov, forsaavidt angaaer

Materien om Vands Afbenyttelse, i ikke ringe Grad afviger fra den hidtil bestaaende Ret, har den derimod hvad Materien om Vands Afledning angaaer, nærmest stillet sig til Opgave at kodificere de ældre Bestemmelser og fjerne Uklarheden i enkelte af disse. En stor Del af de Bestemmelser, der ere omtalte ovenfor under VIII, ville derfor gjenfindes i den nye Lov, og der kunde derfor forsaavidt henvises til den der givne Fremstilling. Da Loven imidlertid, selv hvor den i Hovedprinciperne maa siges at have holdt sig til den hidtil bestaaende Ret, dog i ikke faa Punkter, hvoraf enkelte ere af ikke ringe praktisk Betydning, er afveget fra denne, og Oversigten over den hele Materie vilde lide ved en særlig Behandling af disse, er det anseet rettest her at give en sammenhængende Fremstilling af den hele Lov.

Loven falder i 3 Afdelinger, af hvilke den sidste indeholder forskjellige almindelige Bestemmelser, medens den første handler om Vands Afledning, den anden om Vands Afbenyttelse. Den første Afdeling falder i 4 Hovedafsnit: A. De offentlige Vandløb. B. De private Vandløb. C. Om Søer. D. Nye Vandafledningsanlæg. — Hvad de alt existerende Vandløb angaaer, skjelner den gjældende Lovgivning imellem de større og de mindre Vandløb. Medens de første altid have staaet under offentligt Tilsyn, var dette derimod som ovenfor S. 421 berørt efter Andg. 29de Juli 1846 ikke Tilfældet med de mindre Vandløb. Først ved Lov 17de Januar 1859 blev der gjort en Forandring i saa Henseende, idet der aabnedes Adgang til at faa saadanne mindre Vandløb, der maatte erkjendes at være af en større Betydning, undergivne Tilsyn af By- eller Sogneraadet. Ved samme Lov blev der derhos for de større Vandløbs Vedkommende gjort en Adskillelse mellem dem, der overtoges af Amtsraadet og dem, der kun vare satte under dets Tilsyn. Adskillelsen mellem de større og de mindre Vandløb har imidlertid efter den hidtil gjældende Lovgivning ikke alene Betydning med Hensyn til det Offentliges Stilling til samme, men endnu mere med Hensyn til den mere begrændsede Adgang, der for

de mindre Vandløbs Vedkommende, selv om de staa under offentligt Tilsyn, er indrømmet til at faa Forandringer foretagne ved samme, samt med Hensyn til Reglerne om, hvem der kan tilpligtes at deltage i Udgifterne ved Vandløbenes Regulering og Vedligeholdelse. Efter den nye Lov bliver der derimod at skjelne imellem de offentlige Vandløb og de private Vandløb. Hvad de sidste angaaer, har Lovgivningen i det Væsentlige bibeholdt de i Andg. af 29de Juli 1846 om de mindre Vandløb givne Regler og navnlig er deres rent private Karakter skarpt hævdet. Hvad de offentlige Vandløb angaaer, har Loven vel bibeholdt en Adskillelse mellem de større Vandløb, der ere stillede under Amtsraadets Tilsyn, og de mindre Vandløb, der staa under By- eller Sogneraadets Tilsyn, men iøvrigt er der i det Hele givet fælles Regler om alle disse Vandløb, naar undtages, at Vandsynsmændene ere bevarede som 1ste Instants i de fleste Sager angaaende de under By- og Sogneraadenes Tilsyn stillede Vandløb. Virkningen af, at et Vandløb erklæres for offentligt, viser sig da navnlig deri, at medens det ved de private Vandløb ganske er overladt Bredejerne at ordne deres indbyrdes Mellemværende i fornødent Fald under Medvirkning af Vandsynsmændene og Landvæsenskommissionen, er det for de offentliges Vedkommende anseet rettest at hjemle de kommunale Bestyrelser en vis Ret til at indblande sig i Forholdenes Ordning, at der for de offentlige Vandløbs Vedkommende er aabnet en videre Adgang til at fremtvinge Forandringer med Vandløbet for at fremme Vandets Afledning, samt at ikke alene Bredejerne, men ogsaa Andre, der have Interesse i et offentligt Vandløb, kunne tvinges til at deltage i Udgifterne ved samme. Hvad det første Punkt angaaer, har Loven nu vel i Hovedtrækkene bevaret den hidtil bestaaende Ordning, men det fremgaaer dog af Forhandlingerne paa Rigsdagen, at man i og for sig har anseet denne for principstridig. Det lader sig jo nemlig ikke negte, at der her nærmest er Tale om rent private Interesser, og at der derfor er noget Besynderligt i, at der er tilladt Vandløbsinteres-

senterne saa liden Indflydelse paa Ordningen af Forholdene. Man dristede sig nu vel ikke til at gaa bort fra det hidtil Bestaaende, der ikke har givet Anledning til Misnøje, men den nævnte Betragtning er dog ikke bleven ganske uden Indflydelse paa Lovens Affattelse. Vandløbsinteressenterne ere blevne dragne noget mere frem end Tilfældet er efter den hidtilgjældende Lovgivning, og Kommunalbestyrelsernes Ret til at tage Initiativet til Forandring i de bestaaende Forhold er bleven noget begrændset i Sammenligning dels med, hvad den gjældende Regel hjemler, dels med, hvad Kommissionen havde foreslaaet. Særlig maa det fremhæves, at den Amtsraadene ved Lov 17de Jan. 1859 hjemlede Ret til paa egen Haand at tage Beslutning om et Vandløbs Regulering ganske er bortfalden. De kommunale Bestyrelsers Virksomhed kommer herefter væsentligst til at bestaa i at drage Omsorg for, at der udarbejdes et Regulativ for Vandløbet, hvis et saadant ikke allerede haves, foranledige de foreskrevne Arbejder behørig udførte og i det Hele føre Tilsyn med, at Vandløbet holdes i behørig Stand. Kun hvis den kommunale Bestyrelse ved den af Hensyn til Regulativets Udarbejdelse foretagne Undersøgelse af Vandløbet finder, at der bør foretages Forandring i Vandløbets Skikkelse, kan den foranledige Spørgsmaalet herom undergivet Vandsynsmændenes eller Landvæsenskommissionens Afgjørelse. Senere kan ingen Forandring i saa Henseende ske uden efter Begjæring fra en i Vandløbet Interesseret. — I Forbindelse hermed maa bemærkes, at Følgen af, at et Vandløb bliver erklæret for offentligt, er, dels at visse Udgifter ved samme falde Kommunen til Byrde, dels at samtlige øvrige Udgifter forskudsvis skulle udredes af Kommunens Kasse. — Hvad den anden af de ovennævnte Virkninger af, at et Vandløb erklæres for offentligt angaaer, maa det bemærkes, at den hidtil for Hovedvandløbene gjældende Regel, at Enhver kan tilpligtes at taale, at Vandløbet gives en anden Retning og en større Brede, hvis Saadant af Hensyn til Vandafledningen ansees ønskeligt, er bleven gjort anvendelig med Hensyn til alle offentlige Vandløb, samt at den

Undtagelse, der i saa Henseende tidligere maatte gjøres med Hensyn til Møller og lignende Værker, nu er bortfalden, dog at Sager om saadanne Værkers Nedlæggelse eller Forandring blive at behandle paa en ejendommelig Maade. — Hvad endelig angaaer Spørgsmaalet om Udgifternes Fordeling ved de offentlige Vandløb, fastsætter den nye Lov, forsaavidt Reguleringsarbejder angaaer, ligeledes en ensartet Regel for alle offentlige Vandløb. Denne stemmer forsaavidt med den tidligere for Hovedvandløbene gjældende, som ikke alene Bredejerne, men ogsaa Andre, der have Interesse i Vandløbet, kunne inddrages under Fordelingen, men den afviger, forsaavidt Ingen kan medtages, der ikke har Gavn af det Foretagende, hvorom der er Spørgsmaal, jfr. med Hensyn til Andg. 29de Juli 1846 § 17 ovenfor S. 404. — Hvad angaaer Udgifterne ved Vedligeholdelsen af de heromhandlede Vandløb, har Loven derimod ikke givet nogen fælles Regel. Kommissionens Udkast gik ud paa, at Alle, der havde Interesse af Vandløbet, skulde inddrages under Fordelingen, men herpaa vilde man i Rigsdagen ikke gaa ind. Lovens § 23, som den nu foreligger, gaaer ud paa i den heromhandlede Henseende for hvert enkelt Vandløbs Vedkommende at opretholde de hidtil gjældende Regler, men som det nærmere vil fremgaa af det Følgende er det ikke ganske klart, hvorledes §en skal forstaaes. — Endnu skal med Hensyn til de heromhandlede Vandløb bemærkes, at det, forsaavidt der findes offentlig Pramfart eller Sejlads Sted paa et saadant, ligesom hidtil tilkommer Indenrigsministeriet at fastsætte de nærmere Forskrifter angaaende Behandlingen af den paagjældende Del af Vandløbet, som af Hensyn hertil ansees nødvendige. — Hvad Materien om nye Vandafledningsanlæg angaaer, ere Lovens Bestemmelser i det Hele stemmende med, hvad der hidtil har været gjældende, og navnlig er Hovedprincipet, at Enhver maa taale, at en saadan Ledning mod Erstatning lægges over hans Grund, naar det befindes, at den Fordel, der tilsigtes ved Anlæget, staar i et passende Forhold til de Ulemper, der derved ville foraarsages, bibeholdt. Dog maa det bemærkes,

at der efter den nye Lov ikke i noget Tilfælde vil kunne være Tale om at tvinge Nogen til at deltage i de med et saadant Anlæg forbundne Udgifter, hvilket formentlig efter den for Tiden gjældende Ret kan lade sig gjøre, forsaavidt angaaer aabne Vandledninger, jfr. ovenfor S. 434. Loven har derhos fraveget den for Tiden gjældende Regel om, at Vedligeholdelsen af den nye Ledning skal paahvile dem, over hvis Jorder den skal føres, saaledes at der for Fremtiden i ethvert enkelt Tilfælde maa træffes særlig Bestemmelse herom. Brugeren af den Grund, over hvilken Ledningen føres, kan derhos ubetinget undslaa sig for at overtage dens Vedligeholdelse, hvis det er en Rørledning. — Hvad endelig Søer angaaer, indeholder den nye Lov vistnok noget fyldigere Bestemmelser med Hensyn til Vandafledning fra samme end den for Tiden gjældende Lovgivning; men det er iøvrigt, som det nærmere vil fremgaa af det Følgende, noget vanskeligt at sige, hvorledes de egentlig skulle forstaaes og anvendes.

I Lovens 2den Afdeling er der som berørt givet nærmere Regler om Vands Afbenyttelse. Opgaven for en Lovgiver kan med Hensyn til dette Forhold være en dobbelt, nemlig dels at fjerne de Hindringer, der kunne lægges i Vejen for et Vandingsanlæg fra Bredejernes og andre Lodsejeres Side, med hvis Ret eller Interesse Anlæget kommer i Strid, dels at lette Dannelsen af Interessentskaber for saadanne Anlæg. I førstnævnte Henseende indeholder Loven af 28de Maj 1880 en Række Bestemmelser, der gaa noget videre end de for Tiden gjældende. Medens nemlig for Tiden Ingen, der ikke er Bredejer, kan faa Adgang til at benytte Vandet i et Vandløb, med mindre han dertil erhverver Samtykke fra en Bredejer, har Loven af 28de Maj 1880 derimod aabnet en rigtignok begrændset Adgang til at benytte Vandet til Vanding af Jorder, der ikke grændse til Vandløbet, selv imod Bredejernes Protest. Loven har fremdeles givet mere udtømmende Regler om Ordningen af Forholdet, naar der fremsættes Indsigelser mod Anlæget støttede paa, at dette vil bevirke Oversvømmelser eller i andre Retninger skade de til Vandløbet stødende Jor-

der, eller komme i Strid med Andres Ret til at benytte Vandet, og i saa Henseende bevaret og endog noget udvidet den Adgang, der allerede nu haves til mod Erstatning at faa de herfra stammende Hindringer for Anlæget fjernede. Dog kan et Vandingsanlæg ikke tillægges Fremme, naar Ejeren eller Brugeren af en Mølle eller andet lignende Værk protesterer herimod, og det af Landvæsenskommissionen skjønnes, at Anlæget vil medføre en Forringelse af den Vandværket tilkommende Vandmasse, der vil være af væsentlig Betydning for dets fremtidige Brugbarhed og Bestaaen. Endelig har Loven aabnet Adgang til at faa de for Anlæget nødvendige Kanaler og lignende Værker udførte, selv om vedkommende Lodsejere, hvis Ejendomme berøres af Anlæget, maatte modsætte sig. Forudsætningen for at et Vandingsanlæg saaledes kan tillægges Fremme, selv om det kommer i Strid med Andres Ret, er dog, at Fordelene ved Anlæget erkjendes afgjort at overveje den Skade og de Ulemper, som derved ville forvoldes. Navnlig skal Fordring paa Vands Afledning altid have Fortrin for Fordring paa dets Afbenyttelse, saafremt Fordelene ved denne Sidste ikke befindes at være overvejende. Endnu maa bemærkes, at Indenrigsministeriets Samtykke kræves til Vandingsanlæg ved Vandløb, som benyttes til offentlig Pramfart eller Sejlads, eller som i Henhold til en af Indenrigsministeriet udfærdiget Bekjendtgjørelse er fundet at egne sig til saadan Benyttelse. — Medens Lovgivningen saaledes har givet temmelig udførlige Regler om Ordningen af Forholdene ligeoverfor de Lodsejere og Andre, med hvis Rettigheder et Vandingsanlæg maatte komme i Strid, stiller Sagen sig derimod anderledes, forsaavidt der er Spørgsmaal om Ordningen af Forholdet mellem de Flere, der kunne være interesserede i et saadant Anlæg. Loven af 28de Maj 1880 gaaer nærmest ud fra, at det Offentlige ikke skal have Noget hermed at gjøre, men at det ganske maa være de Privates egen Sag at ordne deres indbyrdes Mellemværende. Særlig skal det fremhæves, at der ikke kan være Tale om at tvinge Nogen til at deltage i Udgifterne ved et Vandingsanlæg, selv

om dette vil komme ham til Nytte. Det fremgaaer derhos af Motiverne til Regjeringsudkastet til Loven, se Rigsdagstidenden $18^{78}/_{79}$ Tillæg B. S. 1231, at man er gaaet ud fra, at efter Loven Ingen vil kunne paatvinge sig som Deltager i et Vandingsinteressentskab, men, som det nærmere vil fremgaa af det Følgende, er det dog vistnok tvivlsomt, om denne Opfattelse er rigtig. Fremdeles indeholder Loven, bortseet fra det Tilfælde, at Landvæsenskommissionen maatte tage en Lodsejers Begjæring om at blive Deltager i Anlæget til Følge, ingen Hjemmel til at paalægge Kommissionen at træffe Bestemmelse om, hvorledes Udgifterne ved Anlæget skulle fordeles mellem Interessenterne og disses indbyrdes Forhold i det Hele ordnes. Loven indeholder overhovedet kun en enkelt Bestemmelse i den heromhandlede Henseende, nemlig § 75, hvorefter der, naar flere end 5 Lodsejere (eller Brugere) ere Deltagere i et Vandingsanlæg ved et offentligt Vandløb, fremkommer et „Vandingsinteressentskab", hvis nærmere Ordning skal bestemmes ved en Vedtægt, der godkjendes af den kommunale Bestyrelse. Ligesom der imidlertid ikke er anvist nogen Vej til at faa Meningsuligheder om Vedtægtens Indhold afgjorte, hvorfor dens Udarbejdelse kan strande paa et enkelt Medlems Modstand, saaledes er en lovbunden Organisation i de heromhandlede Tilfælde nærmest foreskrevet af Hensyn til de offentlige Myndigheder, der have med det paagjældende Vandløb at gjøre. Det skjønnes ikke, at Interessenterne selv opnaa nogen videre Fordel. Forholdet er i saa Henseende væsentlig forskjelligt fra, hvad der under lignende Forhold gjælder for „Digelag", jfr. ovenfor § 76.

Forinden der skrides til en detailleret Fremstilling af de enkelte Regler om Vands Afbenyttelse, skulle i de følgende §§ nogle Forhold af mere almindelig Betydning nærmere omtales.

§ 90.

Almindelige Bestemmelser.

1) Loven af 28de Maj 1880 angaaer efter sammes § 1 samtlige Vandløb, baade de naturlige og dem, der i det Hele

ikke approberes af nogen overordnet Autoritet. Hvis Kommunens Udstrækning eller andre særlige Grunde tale derfor, kan der dog henholdsvis med Indenrigsministeriets eller Amtsraadets Billigelse udnævnes et større Antal Synsmænd. En af Synsmændene beskikkes til Formand. Faaer denne Forfald, kan han lade en af de andre Synsmænd træde i sit Sted. Desuden udnævnes en eller efter vedkommende Byraads eller Sogneraads Bestemmelse flere Suppleanter til at udføre Hvervet i Tilfælde af, at nogen af Synsmændene faaer Forfald eller paa Grund af sit Forhold til Sagen eller Parterne er forhindret. — Synsmændene vælges for 4 Aar, men kunne gjenvælges. Hvert Aar afgaaer Halvdelen af Synsmændene; forsaavidt disses Tal er ulige, da vexelvis den større og mindre Del. For de efter Loven først valgte Synsmænd indtræder den nævnte Afgang efter 2 Aars Forløb og bestemmes ved Lodtrækning. Hermed maa sammenholdes Lovens § 87, hvorefter Udnævnelsen af de nye Synsmænd skal foretages saaledes, at den overalt kan være iværksat ved Lovens Ikrafttræden. Valgperioden bliver derefter overalt at regne fra 1ste Oktober 1880. De nuværende Vandsynsmænds Funktion ophører først, naar de have tilendebragt Behandlingen af de Sager, der inden 1ste Oktober 1880 ere indbragte for dem. — Enhver er pligtig at modtage Valg som Vandsynsmand, med mindre han er 60 Aar eller har fungeret som Synsmand 4 Aar efter hverandre, i hvilket sidste Tilfælde han først er pligtig at modtage Gjenbeskikkelse efter Forløbet af 4 Aar. Iøvrigt afgjør By- eller Sogneraadet under Appel henholdsvis til Indenrigsministeriet og Amtsraadet, hvorvidt en Undskyldningsgrund kan tages til Følge. — Strax efter at have modtaget Meddelelse om sin Udnævnelse har enhver Synsmand at tilstille vedkommende By- eller

---

nale Bestyrelser. Efter Lovens § 6 kunne de fornævnte Landdistrikter dog efter Amtsraadets Bestemmelse henlægges under en tilstødende Sognekommune, forsaavidt Vandsynsmænd angaaer, naar dertil paa Grund af Distriktets ringe Størrelse eller andre Forhold findes Anledning.

Sogneraad en skriftlig Forsikring (ikke edelig, saaledes som for Hegnsynsmændene foreskrevet) om, at han efter bedste Evne med Iver og Upartiskhed vil overtage det ham betroede Hverv. — Synsmændene ere pligtige ogsaa at fungere i nærliggende Kommuner, naar der i de der ansatte Synsmænds lovlige Forfald herom stilles Forlangende af sidstnævntes Formand. By- eller Sogneraadet kan afskedige Synsmændene, der dog kunne forelægge Sagen henholdsvis for Indenrigsministeriet eller Amtsraadet til endelig Afgjørelse. — De foranstaaende Regler maa formentlig i det Hele ligefrem være anvendelige ogsaa med Hensyn til Suppleanterne, men en Vanskelighed i saa Henseende opstaaer dog med Hensyn til Bestemmelsen om, at Halvdelen af Vandsynsmændene skal afgaa hvert 2det Aar. Herom bliver der jo slet ikke Spørgsmaal, naar der kun er en Suppleant, men det er derhos vistnok tvivlsomt, om Reglen bør anvendes, selv om der er flere. Dernæst opstaaer der Spørgsmaal om, hvorledes der skal forholdes, naar en Vandsynsmand afskediges eller døer, og Suppleanten da, hvad vel er Lovens Mening, træder ind i de faste Synsmænds Tal. Det sees da ikke rettere, end at han kun kan fungere for den Tid, den afgaaede Vandsynsmand havde tilbage, selv om han som Suppleant kunde have fungeret i længere Tid. Overensstemmende hermed maa det antages, at Valg af Synsmænd og Suppleanter, der maatte blive nødvendige i Løbet af Valgperioden, kun gjælde for den Tid, de, i hvis Sted de Paagjældende skulle træde, havde tilbage. — Endnu skal bemærkes, at Vandsynsmændenes Forretninger skulle indføres i en for Kommunens Regning anskaffet og af By- eller Sogneraadet autoriseret Protocol, som opbevares hos Synsmændenes Formand.

Efter Lovens § 7 skal den, der ønsker en Forretning afholdt af Vandsynsmændene, desangaaende indgive en skriftlig Begjæring til Formanden for Kommunens Synsmænd, ledsaget af en Opgivelse af Ejerne og Brugerne af de Ejendomme, der grændse til den eller de paagjældende Strækninger af Vandløbet. Saafremt disse ere beliggende i eller berøre

flere Kommuner, har Formanden at meddele Begjæringen til Formændene i hver af disse Kommuner. Til hvilken Formand Begjæringen i sidstnævnte Tilfælde skal rettes, er noget uklart. Forsaavidt den paagjældende Strækning af Vandløbet berører den Kommune, i hvilken Rekvirentens Ejendom er beliggende, maa Begjæringen formentlig rettes til ham. I andet Fald maa Rekvirenten vel kunne vælge imellem de flere Formænd. Det maa dernæst bemærkes, at Bestemmelsen om, hvilke Personer Rekvirenten skal opgive som Modparter, ikke er heldig affattet. Loven har aabenbart alene havt det Tilfælde for Øje, at der er Spørgsmaal om en Forretning angaaende et mindre offentligt eller et privat Vandløb. Vandsynsmændene kunne imidlertid ogsaa tilkaldes i anden Anledning (jfr. nedenfor) og det har da været Lovens Mening, at Sagerne skulle behandles overensstemmende med Forskrifterne i det heromhandlede Afsnit, men i saa Fald passer den ovennævnte Regel ikke. Den er imidlertid ikke engang korrekt affattet for det Tilfælde, den nærmest har for Øje. Loven er nemlig gaaet ud fra den Forudsætning, at der ved de mindre offentlige Vandløb kun kan være Tale om at gjøre Fordringer gjældende ligeoverfor Bredejerne, men dette er som det vil fremgaa af det Følgende urigtigt. Reglen burde lyde paa, at Rekvirenten maa opgive Ejerne og Brugerne af de Ejendomme, der ere interesserede i den paagjældende Foranstaltning, og det maa selvfølgelig i Praxis iagttages, at dette skeer.

Naar Formanden for Synsmændene har modtaget Begjæringen, har han, eller hvis Vandløbet berører flere Kommuner, samtlige paagjældende Formænd efter derom truffen Aftale at beramme en Aastedsforretning og forsyne Begjæringen med Paategning om Tiden til Forretningens Afholdelse samt med en Indkaldelse til alle Vedkommende om at overvære samme. Begjæringen med disse Paategninger bliver derpaa ved Rekvirentens Foranstaltning vidnefast at forkynde for samtlige Paagjældende, saaledes at hver af disse erholder mindst 2 Gange 24 Timers Varsel. Benyttes Stævnings-

mændene ved Forkyndelsen, hvilket i Reglen vil være det Hensigtsmæssigste, tilkommer der disse til lige Deling 32 Øre for hver Person, for hvem Forkyndelsen skeer, jfr. Lovens § 7. Andre kunne derimod formentlig ikke gjøre Krav paa Betaling for en Forkyndelse, medmindre de udtrykkelig have betinget sig en saadan. — Forretningen foretages af Formanden med to af ham tiltagne Synsmænd. Ingen Synsmand kan behandle en Sag, i hvilken han er beslægtet eller besvogret med nogen af Parterne saa nær som Sødskendebarn, eller hvori han er interesseret. — Vedkommer Vandløbet 2 eller flere Kommuner, foretages Forretningen i første Fald af begge Formænd med den af Synsmændene i den ene af Kommunerne, som bemeldte Formænd ved Lodtrækning dertil udtage, i andet Fald af samtlige Formænd i de paagjældende Kommuner. I de sidst omhandlede Tilfælde vælge Synsmændene imellem sig en Formand til at lede den enkelte Forretning, jfr. Lovens § 8. Den, der ved Valget faaer flest Stemmer, maa formentlig betragtes som valgt, selv om han ikke har faaet over Halvdelen af de afgivne Stemmer. Skulde Stemmerne derimod komme til at staa lige, indeholder Loven Intet om, hvorledes der skal forholdes, og der skjønnes da ikke at være nogen Mulighed for at faa Forretningen foretagen. — Ved selve Forretningen skulle Synsmændene, efterat have paaseet, at den lovlige Fremgangsmaade med Hensyn til Indvarslingen er iagttagen, bestræbe sig for at tilvejebringe Forlig om en hensigtsmæssig Ordning af Forholdet, jfr. Lovens § 9. (Bemærkningen om, at Synsmændene skulle paase, at behørig Indvarsling har fundet Sted, blev indsat i Rigsdagen, og det synes at have været Meningen hermed at betegne, at Domstolene ikke skulle være berettigede til at omstøde en Vandsynsmandskjendelse paa Grund af Mangler ved Indvarslingen, s. Folkethingstidenden 18⁷⁹/₈₀ S. 5415. Da det imidlertid følger af Forholdets Natur, at Vandsynsmændene bør paase, at Indvarslingen har været behørig, sees det ikke, at man, blot ved at optage en udtrykkelig Bemærkning herom, kan udelukke Domstolene fra at erklære en Forretning ufor-

bindende for en Person paa Grund af Mangler ved Indvarslingen, hvis en saadan Ret tidligere har tilkommet dem. Forholdet i saa Henseende maa derfor blive ganske det samme for de herombhandlede Forretningers Vedkommende som for Forretninger, afholdte af Hegnssynsmænd osv. — Opnaaes Forlig, indføres dette udførlig i Protokollen og underskrives af alle Vedkommende. I modsat Fald bliver Sagen at optage til Kjendelse og Parterne at underrette om, naar og hvor denne vil blive afsagt. Kjendelsen skal afsiges inden 3 Dage og indføres, ledsaget af en Begrundelse, i Protokollen, hvor den underskrives af Synsmændene. Den afsiges efter Stemmeflerhed; ere alle Synsmænd af forskjellig Mening eller staa Stemmerne lige, bliver Formandens Stemme afgjørende. — Ved Slutningen af hvert Møde underskrives Protokollen af Synsmændene. — Vedrører en Forretning flere Kommuner, benyttes Protokollen for den Kommune, i hvilken Formanden hører hjemme, og i de øvrige Kommuners Protokoller tilføjes en Bemærkning om, til hvilken Protokol Sagen er behandlet, jfr. Lovens § 9. — I Lovens § 10 er der givet nærmere Regler om den Synsmændene tilkommende Godtgjørelse og om Betalingen for Udskrifter af Protokollen. Forsaavidt det her bestemmes, at Formanden for Vandsynsmændene skal have 1 Kr. for Udstedelsen af Indkaldelsen, opstaaer der Spørgsmaal om, hvorledes der skal forholdes, naar Indkaldelsen skal udstedes af flere Formænd i Forening, jfr. Lovens § 7. Det skjønnes imidlertid ikke i noget Tilfælde at kunne paalægges Rekvirenten at betale mer end 1 Krone for en Indkaldelse, og Synsmændene maa da formentlig dele denne imellem sig. — Endnu skal bemærkes, at Paaanke af Vandsynsmændenes Kjendelse til Landvæsenskommissionen skal finde Sted inden 4 Uger efter Kjendelsens Affigelse at regne, s. Lovens § 11 jfr. hermed Bemærkningerne S. 425 øverst.

Af Kommissionen var det foreslaaet, at Vandsynsmændenes Virksomhedsomraade betydelig skulde begrændses i

Sammenligning med hvad det nu er. Herpaa vilde Rigsdagen imidlertid ikke gaa ind og ved Loven af 28de Maj 1880 er deres Virksomhedsomraade endog blevet noget udvidet. Det paahviler dem herefter, som det nærmere vil fremgaa af det Følgende,

a) at afgjøre Sager angaaende de mindre offentlige Vandløb, jfr. Lovens § 5; dog skulle Flodemaal ved saadanne fastsættes af Landvæsenskommissionen (jfr. Lovens § 32), der ogsaa maa tilkaldes til i 1ste Instants at behandle Sager angaaende Møllers og lignende Vandværkers Forandring eller Nedlæggelse;

b) at afgjøre Sager angaaende private Vandløb, jfr. Lovens § 43, dog med Undtagelse af Sager om Fastsættelse af Flodemaal, s. Lovens § 44; den Kommunalbestyrelserne tidligere paahvilende Forpligtelse til at gribe ind, naar Nogen maatte undlade at opfylde de ham med Hensyn til et saadant Vandløb paalagte Forpligtelser, er derhos gaaet over til Vandsynsmændene og særlig sammes Formand, jfr. Lovens § 48;

c) at mægle i Sager angaaende nye Vandafledningsanlæg samt i Sager angaaende Benyttelsen af Vandet i private Vandløb; ønske Parterne dette, maa de derhos eventuelt afgjøre saadanne Sager ved deres Kjendelse, jfr. Lovens § 52 og 63;

d) at afgjøre de i Lovens § 56 ommeldte Spørgsmaal vedrørende Vedligeholdelsen af nye Vandledninger;

e) at foretage Syn over de mindre offentlige Vandløb, jfr. Lovens §§ 28 og 29.

Endelig ere Vandsynsmændene pligtige paa Forlangende af Landvæsenskommissionerne at gaa disse til Haande indenfor Grændserne af den Kommune, for hvilken de ere valgte, navnlig ved Meddelelse af Oplysninger om de stedlige Forhold, jfr. Lovens § 83*).

---

*) I Rigsdagen er der blevet givet denne § en Tilføjelse om, at der med Hensyn til Vandsynsmændenes Tilsigelse til Landvæsenskommissionens Møder og Betalingen til dem skal forholdes efter Reglerne i §§ 7 og

(Der kan nu formentlig ingen Tvivl være om, at de i det Foregaaende fremstillede Regler i Lovens §§ 7 til 11 maa være anvendelige med Hensyn til alle de under a—e nævnte Sager, uanseet at Loven kun for enkeltes Vedkommende udtrykkelig har udtalt dette, jfr. Lovens § 43. Derimod stiller det sig meget tvivlsomt, hvorledes der skal forholdes med Hensyn til de under d omhandlede Sager. Det er aabenbart, at Reglerne i deres Helhed slet ikke passe paa disse Forretninger, medens der bliver noget Vilkaarligt i en delvis Anvendelse af dem. Det maa dog vistnok antages at have været Meningen, at Synet skal afholdes af Formanden og 2 Synsmænd, at Synet skal tilføres Protokollen samt at Mændene skulle have Betaling og at denne bliver at fastsætte efter § 10. Navnlig det Sidste er dog ikke hævet over al Tvivl, da det af selve Loven, jfr. dennes § 83, fremgaaer, at man ikke har betragtet § 10 som indeholdende en almindelig Norm for Betalingen til Synsmændene, der uden videre kan anvendes i Tilfælde, der ikke falde ind under dens Ord. — Derimod kunne Bestemmelserne om Indvarsling i § 7 formentlig ikke anvendes ved de heromhandlede Forretninger, jfr. nærmere nedenfor § 94 N. 2.)

Som ovenfor berørt er der enkelte Sager, i hvilke Vandsynsmændene kun kunne afsige Kjendelser, naar alle Vedkommende ville underkaste sig deres Afgjørelse, jfr. ogsaa hermed Lovens § 5, hvorefter Mændene med Parternes Samtykke kunne afgjøre Spørgsmaal, der egentlig høre under Domstolene. I Loven af 6te Marts 1869 § 17 findes en lignende

---

10. Med Hensyn hertil maa bemærkes, at det dog formentlig ogsaa kan være ønskeligt at benytte Vandsynsmændenes Assistance udenfor Møderne, og at Lens 1ste Stykke endog nærmest synes at have dette for Øje, jfr. Udtrykkene „indenfor Grændserne af den Kommune". Tilføielsen gjør det imidlertid tvivlsomt, hvorvidt Vandsynsmændene ere pligtige hertil, og der savnes i ethvert Tilfælde Regel om, hvilken Betaling der i saa Fald tilkommer dem, jfr. derimod Lov 16de Marts 1851 § 10.

Bestemmelse for Hegnssynsmændenes Vedkommende, men af samme Lovs § 20 fremgaaer det, at Lovgiveren har forudsat, at Hegnssynsmændene, naar deres Kompetence saaledes er afhængig af Parternes Samtykke, kun kunne optræde som Voldgiftsmænd. En tilsvarende Bestemmelse findes nu ikke i Lov 28de Maj 1880, og det fremgaaer af Forhandlingerne om Loven, at den er bleven udeladt med Forsæt, da man vilde, at de heromhandlede Kjendelser ganske skulde sættes i Klasse med andre af Vandsynsmændene afsagte Kjendelser. Den umiddelbare Virkning heraf bliver nu, at Kjendelserne kunne appelleres til Landvæsenskommissionen, jfr. Lovens §§ 59 og 63, men det fremgaaer derhos af Forhandlingerne paa Rigsdagen, at man synes at have forudsat, at Kjendelserne herefter vilde blive exigible, jfr. Folkethingstidenden $18^{79}/_{80}$ S. 5412. Da der nu ikke i Almindelighed er tillagte Kjendelser, afsagte af Hegns-, Vandsyns-, Strandssynsmænd osv., Exekutionskraft, maa man altsaa have forudsat, at selve Loven af 28de Maj 1880 hjemler en almindelig Adgang til umiddelbart at fremtvinge Opfyldelsen af Forlig indgaaede ved og Kjendelser afsagte af Vandsynsmænd, men dette er, saavidt skjønnes, ikke rigtigt. Efter Lovudkastet, som det var forelagt af Kommissionen og Regjeringen, kunde der neppe opstaa Tvivl i den heromhandlede Henseende. Vandsynsmændnene vare begrændsede til at behandle Sager angaaende de private Vandløb. De ovenomhandlede Bestemmelser om Fremgangsmaaden ved Sagernes Behandling fandtes derfor i Afsnittet om de private Vandløb, og i umiddelbar Forbindelse med samme stode de Bestemmelser, der uforandrede ere gaaede over i Lovens § 48. Efter denne § paahviler det Vandsynsmændene, naar der fremkommer Klage over, at de ved et Forlig eller en Kjendelse paalagte Arbejder ikke ere udførte, at afgjøre, om Klagen er begrundet. I bekræftende Fald foranstalter Formanden det manglende Arbejde udført for den Forsømmeliges Regning, og Udgifterne herved kunne da i fornødent Fald inddrives ved Udpantning. Det hedder derefter i §en: „Samtlige øvrige Udgifter, som paalægges Nogen ved

Kjendelse af Synsmændene eller ved et for disse indgaaet Forlig, saasom Godtgjørelse for udførte Arbejder, Erstatninger eller Omkostninger ved Sagernes Behandling osv. kunne ligeledes inddrives ved Udpantning efter Begjæring af rette Vedkommende." Der kunde nu sikkert ingen Tvivl være om, at denne sidste Bestemmelse efter det oprindelige Lovudkast maatte omfatte alle Forlig indgaaede ved og Kjendelser afsagte af Vandsynsmændene, men anderledes stiller Sagen sig formentlig efter Loven, som den nu foreligger. Som berørt ansaa Rigsdagen det rettest betydeligt at udvide Vandsynsmændenes Virksomhedsomraade, navnlig saaledes, at de ogsaa fik med de mindre offentlige Vandløb at gjøre. Som Følge heraf bleve de almindelige Bestemmelser om Vandsynsmændenes Udnævnelse m. v. flyttede over i Afsnittet om de offentlige Vandløb, men til disse almindelige Bestemmelser har man ikke henregnet Slutningen af § 48. Det sees herefter ikke rettere, end at der savnes Hjemmel til at anvende den uden med Hensyn til Kjendelser og Forlig vedrørende Reguleringen og Vedligeholdelsen af de private Vandløb, og selv for disses Vedkommende kan der maaske rejses Tvivl, om man ikke maa begrænse den til at gjælde for selve de i §en omhandlede Kjendelser og Forlig. Udpantning for de i Slutningen af § 48 omhandlede Udgifter vil derfor i Sager, der ikke vedrøre Reguleringen og Vedligeholdelsen af mindre Vandløb, i ethvert Fald kun kunne finde Sted, forsaavidt Saadant har Hjemmel i Udpantningsloven af 29de Marts 1873 § 1 N. 4, og selv dette kan maaske omtvistes. Loven af 28de Maj 1880 indeholder nemlig en Række af Bestemmelser, hvorved Udpantningsret udtrykkelig hjemles, og der er herunder indbefattet en hel Del Tilfælde, der ligefrem falde ind under Reglerne i Lov 29de Marts 1873 § 1 N. 4 og 5, og som det derfor var unødvendigt at omtale. Det kunde ligge nær heraf at slutte, at Loven har villet give udtømmende Regler indenfor sit Omraade om Adgangen til Udpantning, saa at saadan ikke skulde kunne finde Sted uden i de udtrykkelig nævnte Tilfælde. Det har dog imidlertid sikkert ikke været Meningen i nogen Ret-

ning at begrændse den Adgang til Udpantning, der allerede er hjemlet ved Loven af 1873. — Hvad den første Del af § 48 angaaer, egnede denne sig ikke til at gjøres til en almindelig Regel. For de mindre offentlige Vandløbs Vedkommende indeholder Loven imidlertid i det Hele nøjagtige Regler om, hvorledes der skal forholdes med Udførelsen af de paalagte Arbejder; dog kan der maaske opstaa nogen Tvivl i saa Henseende med Hensyn til de i § 27 omhandlede Tilfælde, jfr. nedenfor. Hvad nye Vandafledningsanlæg og Vands Afbenyttelse angaaer, er der derimod kun delvis givet Regler herom, jfr. nærmere i det Følgende.

Som tidligere bemærket ere foruden Vandsynsmændene Landvæsenskommissionerne særlig kaldede til at medvirke ved Ordningen af Vandløbssager. De have da at fungere dels som Appelinstants i Sager, der ere behandlede ved Vandsynsmændene, dels som første Instants i en stor Del Sager vedrørende de større offentlige Vandløb, Sænkningen af Vandstanden i Søer, der ikke ere under offentligt Tilsyn, nye Vandingsanlæg og Vands Afnyttelse, samt i alle Flodemaalssager, jfr. nærmere i det Følgende. Ved Sagernes Behandling have de i det Hele at følge Reglerne i Lov 30te Dec. 1858, jfr. ovenfor § 5. Lov 28de Maj 1880 indeholder imidlertid tvende særlige Bestemmelser i den heromhandlede Henseende, der her noget nærmere skulle omtales.

Efter Lovens § 5 andet Stykke bliver, hvis der under Forhandlingerne for Vandsynsmændene eller Landvæsenskommissionen fremsættes Paastand paa, at noget af de ved Sagens Ordning i Betragtning kommende Punkter ifølge særlig Adkomst bliver at afgjøre paa en af Vandløbslovgivningen uafhængig Maade, Spørgsmaalet herom, hvis de Paagjældende ikke kunne enes om at lade det afgjøre af Synsmændene eller Landvæsenskommissionen, at indbringe for Domstolene (jfr. hermed § 32 5te Stykke). I saa Fald gives

der vedkommende Part en passende Frist, inden hvis Udløb han vil have at paatale Sagen, hvorhos Forretningen som Følge heraf udsættes, indtil endelig Dom er falden, medmindre den Paagjældende undlader betimelig at paatale og forfølge Sagen, i hvilket Tilfælde Forretningen fremmes paa sædvanlig Maade, som om hans Paastand ved Domstolene var bleven underkjendt. (I det i § 32 5te Stykke omhandlede Tilfælde kan der dog formentlig ikke sættes nogen Frist, inden hvilken Kommunalbestyrelsen vil have at indbringe Sagen for Domstolene). Dog bliver det i saa Fald i Kjendelsen at tage et udtrykkeligt Forbehold om, at det skal staa ham frit for, naar han senere maatte vinde sin Sag ved Domstolene, at forlange Vandløbssagen paany tagen under Behandling paa sin Bekostning. — Denne Bestemmelse er tagen fra § 17 i Hegnsloven af 6te Marts 1869 (jfr. iøvrigt ovenfor S. 21), men dog med tvende Forandringer. Dels bliver nemlig, som ovenfor berørt, Vandsynsmændenes Kjendelse, forsaavidt Spørgsmaalenes Afgjørelse overlades til dem, ikke at betragte som Voldgiftskjendelser og det Samme maa da gjælde med Hensyn til de af Landvæsenskommissionen afsagte Kjendelser, dels er der den Forskjel, at medens der i Hegnsloven tales om alle Punkter, der skulle afgjøres paa en fra den „alminbelige Hegnslovgivning“ afvigende Maade, siger Lov 28de Maj 1880 „Vandløbslovgivningen“. I Rigsdagen udelod man nemlig Ordet „alminbelige“ for derved at betegne, at Vandløbsretternes Kompetence utvivlsomt er givet, „forsaavidt der er Tale om Anvendelsen af Vandløbslovgivningen, enten det nu er den alminbelige eller en speciel Vandløbslovgivning, der er given for visse Vandløb, visse Kommuner eller Sligt, Bestemmelser, som ere holdte vedlige i selve denne Lovs sidste §“, jfr. Folkethingstidenden 18⁷⁹/₈₀ S. 5411. Det er dog vistnok noget tvivlsomt, om der ved den blotte Udeladelse af Ordet „alminbelig“ kan være opnaaet en saa betydelig og vistnok temmelig betænkelig Udvidelse af Vandløbsretternes Kompetence, som saaledes sees at være tilsigtet.

Frembeles indeholder Loven en delvis Afgjørelse af det

ovenfor S. 29 omtalte Spørgsmaal, hvorvidt der kan fremtvinges Forandringer i de i Henhold til en tidligere Landvæsenskommissionskjendelse etablerede Tilstande med Hensyn til et vist Forhold. Det hedder nemlig i § 19, der handler om Reguleringer af offentlige Vandløb, at den Omstændighed, at Forholdene ved et Vandløb tidligere ere blevne ordnede enten ved en Overenskomst eller Kjendelse, ikke ubetinget skal være til Hinder for, at der angaaende de samme Forhold foreskrives nye afvigende Regler, naar enten de faktiske Forhold, som danne Grundlaget for den ældre Afgjørelse, senere ere undergaaede Forandring, eller Erfaring har vist, at den ved den ældre Ordning trufne Afgjørelse nu i væsentlige Punkter er ufyldestgjørende; dog bliver herved at paaagte, at ingen velerhvervet Ret tilsidesættes uden fuld Erstatning, jfr. fremdeles § 46, hvor en lignende Regel er givet for de private Vandløbs Vedkommende. Derimod indeholder Loven ikke nogen almindelig Bestemmelse om det heromhandlede Forhold, skjøndt der ogsaa paa andre Omraader kan opstaa Spørgsmaal om, hvorledes Stillingen er ligeoverfor ældre Landvæsenskommissionskjendelser osv. Det gaaer nu formentlig ikke an heraf at slutte, at en saadan ældre Landvæsenskommissionskjendelse ubetinget er til Hinder for en anden Ordning, at der f. Ex. slet ikke skulde kunne være Tale om at fremtvinge Forandring i de om et Vandingsanlæg tidligere givne Bestemmelser, selv om Forholdene nok saa meget maatte have forandret sig. Kan dette imidlertid ikke antages, maa Spørgsmaalet om saadanne Forandringer kunne tilstedes fremdeles afgjøres paa samme Maade som tidligere, og det bliver da, som ovenfor S. 29—30 berørt, tvivlsomt, om der efter den gjældende Lovgivning haves en større eller mindre Frihed i saa Henseende end i de fornævnte §§ indrømmet. Det tør dog imidlertid vist antages, at Landvæsenskommissionen ingensinde vil fravige de ældre Bestemmelser, uden at de i Lovens § 19 fastsatte Betingelser ere tilstede.

Det er ovenfor S. 25 Noten bemærket, at det vistnok maa betragtes som Regel, at Landvæsenskommissionskjendelser kunne indankes for Overlandvæsenskommissionen, naar Andet ikke udtrykkelig er foreskrevet, og at det derfor synes noget overflødigt, naar man i nyere Love udtrykkelig har hjemlet Ret hertil. Det er imidlertid formentlig en Selvfølge, at, naar en Lov saaledes har indladt sig paa at give Regel herfor, maa Følgen blive, at Appel i Sager, der falde indenfor dens Omraade, kun kan finde Sted, forsaavidt den udtrykkelig hjemler det. I Lov 28de Mai 1880 findes der nu en Række af Bestemmelser, om hvorvidt Appel kan finde Sted eller ikke, jfr. §§ 5, 41, 43, 48, 51 2den Stykke, 59 og 74. Det maa herefter opstilles som Regel, at Sager, der ere paakjendte af Vandsynsmændene, kunne appelleres til Landvæsenskommissionen, men ikke videre. Dog gjælder der i saa Henseende en Undtagelse med Hensyn til de i § 48 omhandlede Vandsynsmandskjendelser. Derimod kan der formentlig ingen Undtagelse gjøres med Hensyn til de i § 26 ommeldte Kjendelser, skjøndt det efter Regjeringsudkastet var utvivlsomt, at disse skulde være endelige, og der ikke er Spor til, at det har været Meningen at forandre Forholdet i saa Henseende. De falde nemlig, saavidt skjønnes, som Loven nu er redigeret, ligefrem ind under den almindelige Regel i § 5 første Stykke. En lignende Bemærkning gjælder med Hensyn til de i § 49 omhandlede Kjendelser. — Fremdeles er det den almindelige Regel, at Kjendelser i Sager, der ere behandlede af Landvæsenskommissionen som 1ste Instants, kunne appelleres til Overlandvæsenskommissionen, men herfra maa der gjøres to Undtagelser. Kjendelser angaaende Flodemaal ved mindre offentlige Vandløb samt private Vandløb, jfr. Lovens §§ 32 og 44 2den Stykke, og Kjendelser afsagte i Henhold til § 51 1ste Stykke kunne efter Loven ikke appelleres. Hvad de førstnævnte Kjendelser angaaer, indeholder nemlig § 32 Intet om Appel af samme. Denne maatte søges i § 5, men dennes Regel gaaer kun ud paa, at Sager angaaende offentlige Vandløb paakjendes for Hovedvandløbenes Vedkommende af

Landvæsenskommissionen under Appel til Overlandvæsenskommissionen, for de mindre offentlige Vandløbs Vedkommende af Vandsynsmændene under Appel til Landvæsenskommissionen. Man har forglemt, at man for de sidstnævnte Vandløbs Vedkommende havde forbeholdt Landvæsenskommissionen at behandle Sager angaaende Fastsættelse af Flodemaal. Der kan nu ingen Tvivl være om, at det ikke har været Meningen at udelukke Appel af disse Sager — efter Regjeringsudkastet var det utvivlsomt, at en saadan kunde finde Sted — men ad Fortolkningsvejen kan man formentlig ikke rette den saaledes begaaede Fejl. Hvad § 51 1ste Stykke angaaer, er denne Bestemmelse bleven sat ind i Rigsdagen, uden at man har været opmærksom paa, at det ikke er muligt at henføre de der omhandlede Landvæsenskommissionskjendelser under nogen af de om Appel givne Bestemmelser.

3) Som det vil fremgaa af det Følgende, kan der i Anledning af Ordningen af Forholdene med Hensyn til Vands Afledning og Afbenyttelse i temmelig stort Omfang gjøres Indgreb i Lodsejernes Raadighed over deres Ejendomme. Det maa imidlertid bemærkes, at der i Reglen ligesaa lidt her, som hvor der ellers er Tale om Naboforholds Ordning, kan blive Tale om nogen egentlig Expropriation af Jord, saaledes at denne stifter Ejer, jfr. ovenfor S. 71. En mærkelig Undtagelse i saa Henseende er dog gjort ved Lovens § 19 sidste Stykke. Herefter skal der, naar Reguleringen af et offentligt Vandløb medfører, at Vandløbet fremtidigen gjennemskjærer en Ejendom saaledes, at et eller flere Jordstykker derved lægges over til den modsatte Bred, af Vandsynsmændene eller Landvæsenskommissionen søges tilvejebragt hensigtsmæssige Omdelinger enten ved Overdragelse mod Vederlag i Penge eller ved Mageløg. I Mangel af mindelig Overenskomst kan da, naar de stedlige Forhold i væsentlig Grad tale derfor, en saadan Ordning paabydes, forsaavidt enten Jordstykker med samme boniterede Areal kunne magelægges, eller de Jordstykker, der overføres fra en Ejendom til en anden mod Vederlag i Penge

ikke udgjøre over 2 Skpr. Land. Den, der saaledes mod Vederlag overtager et fra en anden Ejendom frasskaaret Areal, har Valget mellem enten at udrede Vederlaget paa en Gang eller med en aarlig Afgift. Det paahviler den kommunale Bestyrelse at foranledige saadanne tvungne eller frivillige Omdelinger berigtigede i Matrikulen. Omkostningerne herved udredes paa samme Maade som de øvrige med Reguleringsarbejdernes Udførelse forbundne Omkostninger. Som Adkomst bliver en ustemplet Udskrift af det Protokollen i Anledning af Mageløeget eller Overdragelsen Tilførte at thinglæse uden Betaling og uden nogen Afgifts Erlæggelse, efter at først Berigtigelse i Matrikulen har fundet Sted*). Forsaavidt Loven saaledes tillader at fremtvinge en Forandring i Ejendomsforholdene, maa det dog vel erindres, at det er en ganske extraordinær Foranstaltning her er Spørgsmaal om, og at man derfor ogsaa under Forhandlingerne om Loven forudsatte, at der kun undtagelsesvis vilde blive Spørgsmaal om at gribe hertil, navnlig da, hvor det maatte være klart, at Vedkommende kun af Chikane modsætter sig den foreslaaede Ordning. Om at anvende Bestemmelsen udenfor Tilfælde, hvor der er Spørgsmaal om Reguleringen af et offentligt Vandløb, kan der selvfølgelig ikke være Tale.

I Reglen tilkommer det Vandsynsmændene eller Landvæsenskommissionen at bestemme, hvorvidt Erstatning skal gives og hvor stor denne skal være. Ligesom dog Loven i enkelte Tilfælde udtrykkelig har afveget herfra, se §§ 37, 56 og 71, saaledes er der andre Tilfælde, hvor det stiller sig tvivlsomt, hvorledes der skal forholdes, jfr. i det Følgende om §§ 67, 70 og 80. — I Loven indeholdes ingen almindelige Regler om, hvilke Principer der skulle følges ved Erstatningens Fastsættelse. Særlig skal bemærkes, at den i Andg. 29de Juli

*) Det maa formentlig betragtes som en Selvfølge, at Indenrigsministeriet ikke kan negte saadan Berigtigelse, hvad enten Omdelingen er skeet frivillig eller ikke, under Paaberaabelse af, at denne er i Strid med Udstykningslovgivningen.

1846 § 57 optagne Henvisning til Frdn. 5te Marts 1845 ikke gjenfindes i Lov 28de Maj 1880. Grunden hertil er formentlig, at bemeldte Frdn.s Bestemmelser ikke synes ganske at passe her, hvor der ikke er Spørgsmaal om en egentlig Ejendomsafstaaelse, men hvor det mere kommer an paa at afveje Fordelene og Ulemperne ved en vis Foranstaltning mod hinanden, og hvor der derfor formentlig som Regel kun bør gives Erstatning, hvis de sidste ere de overvejende. Dette er udtrykkelig udtalt f. Ex. i § 45 Nr. 7 og § 55, men det skjønnes ikke rettere, end at Vedkommende maa være berettiget til ogsaa i andre Tilfælde at gaa frem efter et lignende Princip, selvfølgelig forsaavidt vedkommende Lodsejer ikke ad anden Vej, f. Ex. som Participant i Vandløbet, kommer til at betale for de Fordele, han opnaaer.

Med Hensyn til Ordningen af Forholdet ligeoverfor Panthaverne bestemmer Lovens § 79, at den Ejeren efter Loven tilkommende Godtgjørelse for Ejendoms Afstaaelse eller Forringelse ikke maa udbetales ham uden med Samtykke af Panthaveren. Som det vil sees, er denne Bestemmelse, der neppe, uden hvor der var Spørgsmaal om en virkelig Ejendomsafstaaelse, havde Hjemmel i den ældre Ret, meget vidtgaaende, og det skjønnes ikke rettere, end at den let vil kunne berede ikke ringe Besvær i Praxis, jfr. Landsthingstidenden 18⁷⁸/₇₉ S. 1004. Naar Lov nævner „Forringelse“, maa det dog antages, at herved alene er sigtet til den varige Forringelse, en Ejendom lider, ikke den rent midlertidige Skade, der ved Arbejdernes Udførelse tilføjes samme. Hvad angaaer Ordningen af Forholdet ligeoverfor Panthaverne ved de i Lovens § 19 omhandlede Omdelinger, er det ikke ganske klart, hvorledes der skal forholdes. Det fremgaaer af Forhandlingerne paa Rigsdagen, se Landsthingstidenden 18⁷⁸/₇₉ S. 1004, at man har forudsat, at det efter Optagelsen af Bestemmelsen i Lovens § 79 vilde være unødvendigt at kræve Panthaverens Samtykke til slige Omdelinger. Dette er imidlertid saavidt skjønnes urigtigt. Panthaveren synes at maatte kunne modsætte sig enhver frivillig Omdeling. Paabydes en saadan, maa

han derimod finde sig i den. Hvorledes Forholdet da skal ordnes ligeoverfor ham i Tilfælde af, at Vederlaget for det overdragne Jordstykke sættes til en aarlig Afgift, indeholder Loven intet om. Konsekventsen af § 79 synes imidlertid at maatte føre til, at han maa kunne kræve, at hans Panteret kommer til at omfatte Afgiften, og der bør derfor ved Affattelsen af de paagjældende Dokumenter tages Hensyn hertil. En lignende Bemærkning gjælder med Hensyn til andre Tilfælde, i hvilke Vederlaget for en en Ejendom paalagt Byrde fastsættes til en aarlig Afgift, men det lader sig ikke negte, at Ulemperne ved § 79 da let i ikke ringere Grad ville forøges.

Hvad angaaer Ordningen af Forholdet mellem Ejer og Bruger af den beskadigede Ejendom, er det i Lovens § 55 udtrykkelig bestemt, at forsaavidt den Ejendom, over hvilken en ny Vandledning føres, bruges af en Anden end Ejeren, bliver det at afgjøre, om Godtgjørelsen udelukkende skal tilfalde Ejeren eller en Del af den skal tilfalde Brugeren. En lignende udtrykkelig Regel findes nu vel ikke i Lovens øvrige Afsnit, men ligesom det i enkelte af disse, jfr. saaledes § 64, dog er forudsat, at der ogsaa kan blive Spørgsmaal om at tillægge Brugeren Erstatning, saaledes maa det vistnok antages at have været Lovens Mening, at det i alle Tilfælde skulde tilkomme Vandsynsmændene og Landvæsenskommissionen at træffe Bestemmelser i den heromhandlede Henseende. Hvilke Principer, der imidlertid skulle følges herved, indeholder Loven Intet om. Reglen maa vel imidlertid blive den, at Erstatningen for den rent midlertidige Skade, der tilføjes Ejendommen, maa tillægges Brugeren, Erstatningen derimod for Jords Afstaaelse eller en vedvarende Forringelse af Ejendommen dennes Ejer. Fastsættes da i sidste Tilfælde Erstatningen til en aarlig Afgift, maa denne udbetales Brugeren saalænge Brugsforholdet vedvarer. Bestemmes den derimod til en Godtgjørelse engang for alle, har Loven i § 55 ikke gjentaget den i Andg. 29de Juli 1846 § 57 givne Regel, at Ejeren skal have Kapitalen mod at tilsvare Brugeren en aarlig Rente af 4 % i hans Besiddelsestid, men derimod givet Vand-

synsmændene og Landvæsenskommissionen frie Hænder til at ordne Forholdet, og en lignende Myndighed maa maaske ogsaa i andre Tilfælde indrømmes de nævnte Myndigheder, men disse bør dog formentlig kun undtagelsesvis afvige fra den i Andg. 1846 § 57 forudsatte Ordning af Forholdene, der vistnok hidtil har været den almindelig anvendte og vel ogsaa som oftest vil stemme med Billighed.

4) Efter Lovens § 80 er enhver Grundejer pligtig at taale, at de Nivelleringer, Opmaalinger eller andre tekniske Forarbejder og Undersøgelser, der ere fornødne til Udarbejdelsen af Planer for en paatænkt Vandløbsregulering, et Afvandings- eller Vandingsanlæg udføres paa hans Grund mod Erstatning for den Skade, der derved forvoldes. De hertil fornødne faste Mærker maa ikke vilkaarlig borttages. Forinden der skrides til de paagjældende Arbejder eller Undersøgelser, maa der dog enten herom udgaa en offentlig Bekjendtgjørelse eller mindst en Dag forud meddeles Vedkommende Underretning derom. Det lader sig neppe negte, at denne Bestemmelse er temmelig vidtgaaende, forsaavidt den ikke alene hjemler Ret til at færdes over Jorderne i Anledning af slige Forundersøgelser m. v. i Tilfælde af, at det er en kommunal Autoritet, der lader dem foretage, eller i Tilfælde af, at Sagen er indbragt for Vandsynsmændene eller Landvæsenskommissionen, og det er efter disse Autoriteters Foranledning eller dog med deres Billigelse, at Arbejderne foretages, men ganske i Almindelighed tillader enhver Privat at færdes over Andenmands Grund blot under Paaberaabelse af, at dette skeer for at foretage slige Forundersøgelser, uden at der gives Vedkommende nogensomhelst Betryggelse for, at han kan komme til sin Ret, hvis der derved tilføjes Ejendommen Skade. Det lader sig imidlertid formentlig ikke gjøre, at opstille indskrænkende Bestemmelser for Rettens Udøvelse udover, hvad Loven selv udtrykkelig hjemler. Hvorledes der skal forholdes med Erstatningens Fastsættelse indeholder Loven Intet om, og den maa derfor formentlig bestemmes ved uvillige af Retten udmeldte Mænd, med mindre Vedkommende enes om at lade Spørgsmaalet afgjøre af de

Autoriteter, der iøvrigt skulle ordne Forholdene i Anledning af det paagjældende Anlæg.

Medens Loven saaledes hjemler en vidtgaaende Ret til at færdes over Andenmands Grund i Anledning af Forundersøgelserne, savnes der derimod en til § 4 i Digeloven af 10de April 1874 svarende almindelig Bestemmelse om, at Enhver maa taale den Færdsel over hans Ejendom, som Udførelsen af de forskjellige Arbejder ved Vandledninger m. v. kunne gjøre nødvendige. Det er navnlig, hvor der er Spørgsmaal om Vedligeholdelsesarbejder, at denne Mangel kan blive følelig. Loven indeholder kun en Bestemmelse i saa Henseende, nemlig § 56, hvorefter Brugeren af en Ejendom, over hvilken en ny Vandledning er bleven ført, hvis han ikke selv har overtaget dennes Vedligeholdelse, maa taale, at Vedkommende efter mindst en Dag forud derom gjort Anmeldelse indfinder sig paa hans Ejendom og der foretager de nødvendige Vedligeholdelsesarbejder, Alt mod fuld Erstatning til Brugeren efter uvillige af Retten udmeldte Mænds Skjøn for den Ejendommen derved paaførte Skade. Der er imidlertid andre Tilfælde, hvor det kan være nødvendigt eller dog ønskeligt for en Privat at fordre en lignende Adgang til at færdes paa Andenmands Jord, uden at Loven hjemler ham Ret hertil, saaledes f. Ex. for at udføre Vedligeholdelsesarbejder ved et paa Andenmands Grund opført Stemmeværk eller lignende, eller for at blive i Stand til at opfylde den en Ejendom paahvilende Forpligtelse til ved Arbejder in natura at vedligeholde en Del af et Vandløb. Det kunde nu ganske vist synes at følge af Forholdets Natur, at, naar det saaledes paahviler Private at udføre Arbejder, der forudsætte Adgang til at færdes over Andenmands Grund, behøver han ikke at paavise en særlig Hjemmel for at kunne gjøre dette, men dette er aabenbart ikke vor Lovgivnings Anskuelse, jfr. saaledes Hegnsloven af 6te Marts 1869 § 8, Digeloven af 10de April 1874 § 4 og selve Vandløbslovens § 56. Man bør derfor, hvor der er Spørgsmaal om slige Arbejder paa Andenmands Grund, ved den første Ordning af Forholdene have Opmærksomheden henvendt paa det herom-

handlede Punkt og saavidt muligt træffe Bestemmelser i saa Henseende, jfr. ogsaa Slutningen af Lovens § 68. Det vil dog saavidt skjønnes ikke altid være muligt at raade Bod paa den heromhandlede Mangel i Loven, jfr. saaledes med Hensyn til et enkelt Tilfælde nedenfor § 94 ved Omtalen af Lovens §§ 24 og 26.

5) Efter Lovens § 83 blive de Arealer, der ere udlagte til Veje (offentlige eller private) eller Jernbaner, i det Hele at behandle paa samme Maade som andre Grundstykker, alene med de Lempelser, der ere en Følge af Arealernes Anvendelse som Veje og Jernbaner. Som Følge heraf vil vedkommende Vejejer, Vejkommune og Jernbanebestyrelse kunne tvinges dels til at taale, at der i Vandafledningens eller Vandafbenyttelsens Interesse disponeres over det til Vejen hørende Terrain, navnlig da ved at føre Vandledninger over samme, dels til at deltage i de med et Vandløbs Regulering og Vedligeholdelse forbundne Udgifter, enten paa Grund af og i Forhold til den Interesse, den paagjældende Foranstaltning har for Vejen eller Jernbanen, eller i Egenskab af Bredejer. I førstnævnte Henseende maa dog bemærkes, at det formentlig følger af Forholdets Natur, at Vejkommunen eller Jernbanebestyrelsen maa være ubetinget Herre over, hvilke Fordringer der i Færdslens Interesse maa stilles dels med Hensyn til Indretningen af de paagjældende Anlæg, dels med Hensyn til Arbejdernes Udførelse, uden at det kan paalægges samme at afholde de derved foranledigede forøgede Udgifter, jfr. ovenfor S. 402*). I Forbindelse hermed kan med Hensyn til Spørgsmaalet om Deltagelsen i Udgifterne erindres Bestemmelsen i Lovens § 21. Herefter bliver det, saafremt der under Reguleringen af et offentlig Vandløb maatte blive Spørgsmaal om Forandringer ved eller Ombygning af en over Vandløbet førende Bro, i Mangel af mindelig Overenskomst ved Kjendelse at afgjøre, om og hvorvidt Bro-

*) En lignende Bemærkning gjælder, hvis Anlæget maatte berøre andre Interesser, hvis Varetagelse er overdraget offentlige Myndigheder, saasom Sandflugtsvæsenet og tildels Digevæsenet.

ejeren skal deltage i de med Forandringerne eller Ombygningen forbundne Omkostninger. Ved Afgjørelsen af dette Spørgsmaal bliver der navnlig at tage Hensyn til, om Forandringen eller Ombygningen vil medføre nogen Fordel for Broejeren som saadan. Dog kan Deltagelse i Omkostningerne ikke paalægges Broejeren, alene fordi der af Hensyn til Vandløbets Regulering maa opføres en ny og bedre Bro, naar den, der forefindes, i og for sig er tilfredsstillende saavel for Færdslen som med Hensyn til Vandløbet i dets tidligere Skikkelse; derimod kan der tages et passende Hensyn til, om Ombygning eller Forandring af Broen er eller snart vil være nødvendig, ligesom til sandsynlige Besparelser for Broejeren ved den fremtidige Vedligeholdelse af Broen, saasom naar der opføres en ny Bro af Sten istedetfor en ældre af Træ. Paa den anden Side kan der i Tilfælde af, at Broejeren ikke skjønnes at ville have nogensomhelst Fordel af Broens Ombygning eller Forandring, naar den fremtidige Vedligeholdelse af Broen maa antages at ville blive dyrere end hidtil, tillægges Broejeren, hvem denne Vedligeholdelse vedblivende paahviler, en passende Erstatning herfor.

6) Endnu kan her mærkes Bestemmelserne i Lovens § 84, hvorefter Mulkter idømte i Henhold til Straffebestemmelser i Loven tilfalde de Fattiges Kasse i den Kommune (formentlig en Fejlskrift for Sogn, jfr. Lov 8de Marts 1856), hvor den, hvem Bøden idømmes, hører hjemme, samt § 85, hvorefter der til Protokoller, Begjæringer, Indkaldelser, Indlæg, Udskrifter, Beskrivelser og andre Udfærdigelser, der bruges i de i Loven omhandlede Sager, kan benyttes ustemplet Papir.

Første Afdeling.

Om Vands Afledning.

I.

Om Vedligeholdelsen m. v. af de alt existerende Vandløb.

A.

Om de offentlige Vandløb.

§ 91.

Om Inddelingen af de offentlige Vandløb og Afgjørelsen af, hvilke Vandløb der skulle betragtes som offentlige.

De offentlige Vandløb inddeles i Hovedvandløbene, der staa under Tilsyn af vedkommende Amtsraad, og de mindre ofentlige Vandløb, der staa under Tilsyn af vedkommende By- og Sogneraad. I alt Væsentligt er der imidlertid givet aldeles ensartede Regler for Behandlingen af begge Klasser Vandløb, kun at Vandsynsmændene som tidligere berørt i Reglen ere 1ste Instants i Sager angaaende de mindre offentlige Vandløb. I det Følgende ville begge Klasser derfor ogsaa blive omhandlede under Et.

Intet Vandløb kan blive at behandle som offentligt uden udtrykkelig at være optaget som saadant. Dog maa det bemærkes, at alle Vandløb, der forinden Lovens Ikrafttræden ere optagne i „de større" Klasse, jfr. ovenfor § 65, uden videre gaa over til at blive „Hovedvandløb", og at alle tidligere mindre Vandløb, der i Medfør af Lov 17de Januar 1859 §§ 6 og 7 ere blevne stillede under det Offentliges Tilsyn, paa samme Maade gaa over til at blive „mindre offentlige Vandløb", jfr. Lovens § 4. Alle Vandløb, der herefter ikke kunne henregnes til de offentlige, maa for Fremtiden i Et og Alt behandles efter Reglerne om private Vandløb,

hvor store de end ere, jfr. derimod om Forholdet i saa Henseende for Tiden ovenfor S. 396 Noten. Da dette særlig med Hensyn til Vandløb, som det der omhandles i den i Noten citerede Dom, sikkert i flere Retninger vil kunne medføre Ulemper, bliver det af særlig Interesse at slige Forbigaaelser nu kunne forebygges, idet Indenrigsministeriet, naar derom fremsættes Begjæring, kan tvinge Amtsraadene til at optage slige store Vandløb som Hovedvandløb.

Afgjørelsen af, hvilke Vandløb der skulle optages blandt Hovedvandløbene, afgjøres af Amtsraadet ogsaa for de Amtsraadskredsen tilgrændsende Kjøbstæders Vedkommende, uden at det herom behøver at konferere med Byraadet. Udtrykket „de Amtsraadskredsen tilgrændsende Kjøbstæder" er noget uklart, da der findes Kjøbstæder, der umiddelbart grændse til flere Amtsraadskredse. I Regjeringsudkastet stod der „de i Kredsen liggende Kjøbstæder", et Udtryk, der vel ikke var korrekt, da Kjøbstæderne jo maa siges at ligge udenfor Amtsraadskredsene, men dog ikke kunde misforstaaes. Ved den skete Forandring har man imidlertid sikkert kun havt til Øjemed at rette den paapegede Ukorrekthed, og for de Kjøbstæders Vedkommende, der begrændses af flere Amtsraadskredse, maa Afgjørelsen i den heromhandlede Henseende derfor udelukkende tilkomme Amtsraadet for den Kreds, med hvilken Kjøbstaden staaer i Forbindelse med Hensyn til Vejvæsenet i Henhold til Lov 21de Juni 1867 § 4, jfr. Udtrykkene i Lov 10de April 1874 § 8. — Blandt de mindre offentlige Vandløb skeer Optagelsen for Kjøbstadkommunernes Vedkommende af Byraadet, for Sognekommunernes Vedkommende af Sogneraadet, Lovens § 3. — Danner et Vandløb Grændsen enten mellem flere Amtsraadskredse eller mellem flere Kjøbstad- og Sognekommuner, og de paagjældende kommunale Bestyrelser ere uenige om Optagelsen, træffes Afgjørelsen for Hovedvandløbenes Vedkommende af Indenrigsministeriet, for de mindre offentlige Vandløbs Vedkommende af Amtsraadet eller, hvis Striden staaer mellem Byraad- og Sogneraad eller mellem Sogneraad i forskjellige Amtsraadskredse, af Indenrigsministeriet. — Et Vandløb, der

gjennemløber flere Kommuner, behøver ikke ubetinget at henhøre til samme Klasse for hele sin Udstrækning. Uenighed mellem de kommunale Bestyrelser om, til hvilken Klasse et saadant Vandløb skal henføres, afgjøres paa samme Maade som ovenfor nævnt, kun at Afgjørelsen ogsaa kan gaa ud paa, at Vandløbet i de forskjellige Kommuner henføres til en forskjellig Klasse, jfr. Lovens § 3. — Forinden noget Vandløb saaledes optages blandt de offentlige, skal vedkommende kommunale Bestyrelse lade udgaa en Bekjendtgjørelse om, at Saadant er under Overvejelse med nøjagtig Angivelse af den paagjældende Vandløbsstræknings Beliggenhed og med Opfordring til enhver Vedkommende om inden 4 Uger at fremsætte sine skriftlige Erindringer for Bestyrelsen. Staaer Spørgsmaalet om Optagelsen for en overordnet Myndighed, er det dog den kommunale Bestyrelse, der har Afgjørelsen i 1ste Instants, som efter den overordnede Myndigheds Rekvisition lader Bekjendtgjørelsen udgaa, og derefter modtager og indsender de Andragender, der maatte fremkomme, jfr. Lovens § 4. Loven indeholder Intet om Bekjendtgjørelsens Form; i Kommissionsudkastet, der alene paabød saadan Bekjendtgjørelse for de mindre offentlige Vandløbs Vedkommende, var det derimod paabudt, at den skulde ske i vedkommende Kommune ved Læsning til Kirkestævne eller paa anden brugelig Maade, og dette bør vistnok uanseet Lovens Taushed altid iagttages ogsaa for Hovedvandløbenes Vedkommende. En Bekjendtgjørelse gjennem et eller flere offentlige Blade kan neppe ansees fyldestgjørende. — Klager over, at Amtsraadet har optaget eller negtet at optage et Vandløb blandt Hovedvandløbene afgjøres af Indenrigsministeriet, Klager over By- og Sogneraadene for de mindre offentlige Vandløbs Vedkommende henholdsvis af Indenrigsministeriet eller Amtsraadet. Have flere kommunale Bestyrelser deltaget i den paagjældende Beslutning, afgjøres Klagen af de samme Myndigheder, som have Afgjørelsen i Tilfælde af Uenighed mellem de kommunale Raad, jfr. Lovens § 3.

Om et Vandløb skal udgaa af Hovedvandløbenes eller de

mindre offentlige Vandløbs Klasse afgjøres paa samme Maade som er foreskrevet for Optagelsen. (Er Afgjørelsen om Optagelsen truffen af overordnet Myndighed, kræves dennes Samtykke dog altid til en modsat Bestemmelse, altsaa ogsaa, naar de kommunale Bestyrelser, der i sin Tid have været uenige om Vandløbets Optagelse, senere enes om dets Nedlæggelse som offentligt og der ikke fremkommer Protest herimod, jfr. hermed §§ 3 og 4 i Slutningen. Disse Regler maa ogsaa gjælde med Hensyn til de Vandløb, der ved Lovens Ikrafttræden uden videre skulle gaa over i de offentliges Klasse, jfr. foran. Dette fremgik klart af Regjeringsudkastet, hvori det udtrykkelig hed, at Vandløbene kun bleve at betragte som offentlige „indtil videre“. Disse sidste Ord ere nu vistnok gaaede ud i Rigsdagen, men det fremgaaer af Forhandlingerne, at man ikke herved har tilsigtet nogen Realitetsforandring, jfr. Folkethingstidenden S. 4726 og 4734. — Hvorledes der skal forholdes, hvis der skulde opstaa Spørgsmaal om at overføre et for offentligt erklæret Vandløb fra en Klasse til en anden, indeholder Loven Intet om. Der kan imidlertid, saavidt skjønnes, ikke være Tvivl om, at et Amtsraad til enhver Tid maa kunne overføre et mindre offentligt Vandløb i Hovedvandløbenes Klasse, og det er formentlig ikke nødvendigt herom forinden at udstede nogen Bekjendtgjørelse overensstemmende med § 4. Denne § har efter sine Ord alene det Tilfælde for Øje, at et Vandløb skal gaa over fra at være privat til at blive offentligt. Derimod kan et Amtsraad ikke mod By- eller Sogneraadets Villie overføre et Hovedvandløb i de mindre offentlige Vandløbs Klasse.)

Efter Lovens § 12 skal der, forsaavidt Saadant ikke allerede er skeet, for ethvert offentligt Vandløb affattes et Regulativ. Forinden dette kan lade sig gjøre, maa det imidlertid undersøges, hvorvidt der maatte være Anledning til at foretage Forandringer ved Vandløbet, og Spørgsmaalet herom i bekræftende Fald indbringes for Vandsynsmændene eller Landvæsenskommissionen. Der maa derhos træffes en Ordning ligeoverfor de ved Vandløbet muligvis værende Møller og

lignende Vandværker. De herhenhørende Forhold skulle nærmere omhandles i den følgende §.

§ 92.

Om Reguleringen af offentlige Vandløb samt om Ordningen af Forholdet ligeoverfor de ved et saadant allerede værende Møller og lignende Værker.

Skjønner vedkommende kommunale Bestyrelse, naar den skal skride til Regulativets Udarbejdelse, at der er Anledning til at søge en Forandring tilvejebregt i de gjældende Bestemmelser om et offentligt Vandløbs Retning, Brede, Dybde eller Fald, eller finder den at burde gaa ind paa Ønsker, der i saa Henseende maatte blive fremsatte fra deri interesserede Lodsejere, kan den tage Initiativet til at faa en Ordning i saa Henseende tilvejebragt. Da der, saasnart et Regulativ er udarbejdet, ikke tilkommer den kommunale Bestyrelse nogen Ret til at tage Initiativ til en Forandring i de heromhandlede Henseender, bliver det af særlig Interesse strax fra første Færd at faa en saa tilfredsstillende Ordning som muligt af de herhenhørende Forhold. Herom vil der, som Loven er affattet, imidlertid i Reglen kun kunne være Tale med Hensyn til Vandløb, der optages som offentlige efter Lovens Ikrafttræden. For de tidligere større Vandløb samt de mindre Vandløb, der tidligere have staaet under offentligt Tilsyn, vil der som oftest være udfærdiget Regulativer og disse vedblive da uden videre at gjælde, jfr. Lovens § 12. Der er ikke hjemlet de kommunale Bestyrelser nogen Ret til at underkaste dem en Revision, forsaavidt angaaer de heromhandlede Bestemmelser, skjøndt disse vistnok ofte kunne trænge hertil. (Hvorledes der skal forholdes, hvis den kommunale Bestyrelse allerede før Lovens Ikrafttræden maatte have gjort Skridt til en saadan Revision, uden at Forhandlingerne herom dog ere komne til Afslutning, er ikke lidt tvivlsomt, men herom skal tales nærmere nedenfor § 101 Anmærkningen.)

Naar den kommunale Bestyrelse finder, at der bør fore-

Reguleringen kommer ham tilgode; men hvilket praktisk Grundlag for Fordelingen der med dette Princip for Øje skal benyttes, afgjøres i hvert enkelt Tilfælde under fornødent Hensyn til de stedlige Forhold. — Endelig bliver det efter Lovens § 22 ved Reguleringsforretningen at afgjøre, om den ved Reguleringen optagne Fyld skal bortskaffes ved særlig Foranstaltning, eller om det skal paalægges Brugerne af de tilstødende Jorder at modtage den og bortskaffe den fra Vandløbets Bredder. Hertil ere Brugerne forpligtede imod Erstatning saavel for Arbejdet som for de med Modtagelsen forbundne Ulemper.

Omkostningerne i 1ste Instants saavel ved de heromhandlede Forretninger som ved de fornødne tekniske Forarbejder og Undersøgelser blive efter Lovens § 15 at udrede for Hovedvandløbenes Vedkommende af Amtsrepartitionsfonden, for de mindre offentlige Vandløbs Vedkommende af den paagjældende Kommunes Kasse. Vedkommer et Hovedvandløb flere Amtsraadskredse, afgjør Landvæsenskommissionen i Mangel af mindelig Overenskomst, i hvilket Forhold de nævnte Omkostninger skulle fordeles imellem disse. Ligeledes afgjør Landvæsenskommissionen, naar et Hovedvandløb berører eller gjennemløber Kjøbstadgrund, hvor stor en Del af Omkostningerne der bør udredes af vedkommende Kjøbstadkommunes Kasse. Paa lignende Maade have Vandsynsmændene, naar Reguleringen af et mindre offentligt Vandløb vedkommer flere Kommuner, at fordele de omhandlede Omkostninger mellem disse. Indankes Forretningen henholdsvis til Landvæsenskommissionen eller Overlandvæsenskommissionen, blive derimod Appellens Omkostninger de kommunale Kasser uvedkommende, og der forholdes med deres Fastsættelse efter de almindelige Regler i Lov af 30te December 1858 § 16. Med Hensyn til denne sidste Bestemmelse skal bemærkes, at det af Forhandlingerne paa Rigsdagen, jfr. Folkethingstidende 18⁷⁹/₈₀ S. 5416 fremgaaer, at det har været Meningen hermed at udtale, at de kommunale Kasser i intet Tilfælde skulde kunne komme til at afholde Udgifterne ved Appellen. Saavidt skjønnes, kan der imidlertid møde Tilfælde, hvor dette ikke ret vel kan

nøjagtige og fuldstændige Bestemmelser om Reguleringsarbejderne, disses Omfang og Beskaffenhed, Fristerne for deres Udførelse m. v. (Efter disse vide Udtryk synes der egentlig ikke at kunne være Tvivl om, at Vandsynsmændene og Landvæsenskommissionen, hvis der er Spørgsmaal om Regulering af Sideskrænter, blandt Andet maa kunne paabyde, at denne skal foregaa ved Udskylning, men det maa dog bemærkes, at en udtrykkelig Bemærkning herom i den til § 18 svarende § i Regjeringsudkastet (jfr. herved Kommissionens Betænkning S. 5 og 59) gik ud i Rigsdagen, og at det af Forhandlingerne jfr. Folkethingstidenden 18⁷⁹/₈₀ S. 4713 samt Tillæg B S. 768 fremgaaer, at det har været Meningen herved at antyde, at denne Form for Regulering skulde være forbudt. Det er dog formentlig meget tvivlsomt, om et saadant Forbud kan udledes af Loven, som den foreligger, jfr. ogsaa Landsthingstidenden 18⁷⁸/₇₉ S. 768—69 samt 794. Dette burde aabenbart have været udtrykkelig udtalt, og det saa meget mere som en slig Fremgangsmaade ved Reguleringen af Sideskrænter hidtil har været anseet tilladelig.) Fremdeles paahviler det Vandsynsmændene eller Landvæsenskommissionen dels i Mangel af Forlig at afgjøre alle ved Reguleringen fremkommende Paastande og Erstatningskrav, i hvilken Henseende Reglen er, at Enhver, der lider Tab ved Reguleringen eller ved den gjennem Reguleringen tilvejebragte Forandring i Vandløbets Tilstand, har Krav paa fuld Erstatning for dette Tab af dem, der have Fordel af de paagjældende Arbejder, jfr. Lovens § 19, dels at træffe Bestemmelse om Fordelingen af de med Reguleringen forbundne Udgifter. I førstnævnte Henseende maa henvises til Bemærkningerne ovenfor § 90 Nr. 3, 4 og 5. I sidstnævnte Henseende haves Regler i Lovens § 20. Forpligtede til Deltagelse i de med Reguleringsarbejdernes Udførelse forbundne Udgifter (eller i selve Udførelsen af disse Arbejder, jfr. nedenfor) ere herefter alle Lodsejere, som skjønnes at have Nytte og Interesse af Reguleringens Foretagelse, hvad enten deres Ejendomme grændse til Vandløbet eller ikke. Hver enkelt Lodsejers Bidrag afpasses efter det Omfang, i hvilket

Domstole, og Forretningen bliver i saa Fald at udsætte, ind[...] Spørgsmaalet har fundet sin endelige Afgjørelse, jfr. ovenfor S. 598. — Ved selve Bestemmelsen af Flodemaalet bliver d[...] nøje at undersøge, hvilken Opstemning der er nødvendig t[...] den Benyttelse af Vandet som Drivkraft, hvortil Vandværks-ejeren har lovlig Adkomst, og i Overensstemmelse herme[...] bliver Flodemaalet at fastsætte. Det skal derhos bestemme[...] hvilke Foranstaltninger Vandværksejeren har at træffe for [...] undgaa Ansvar for Overskridelse af Flodemaalet. — Omko[...]ningerne ved Forretningen og de i Anledning af samme muli[...] fornødne tekniske Undersøgelser m. v. udredes af vedkommende Kommunes Kasse. Denne sidste Bestemmelse maa, som Loven er affattet, sikkert ogsaa gjælde med Hensyn til Omkostningerne ved en eventuel Appel af Landvæsenskommissionens Kjendelse (forsaavidt en saadan overhovedet kan finde Sted, jfr. ovenfor S. 601), skjøndt dette ganske vist ikke synes at staa i god Samklang med Reglen i Lovens § 15 Slutningen, jfr. ovenfor S. 616. — Hvorledes der skal forholdes ved Fornyelsen af Flodemaalsmærker, indeholder Loven ligesaalidt som den gjældende Ret Noget om, jfr. hermed Bemærkningerne S. 406 nederst.

Hvad angaaer Fremgangsmaaden ved Nedlæggelsen af Møller og andre Vandværker ved offentlige Vandløb, haves de nærmere Regler i Lovens §§ 34—42*). Kommunalbestyrelsen kan herefter ikke selv tage Initiativet til en saadan Foranstaltning. Fremkommer der derimod fra Nogen, som har Interesse (jfr. nærmere nedenfor § 95 ved Omtalen af Lovens § 27) i et Vandløb, Andragende om, at faa et saadant Værk, hvis Berettigelse er anerkjendt (jfr. nærmere nedenfor § 94), forandret eller nedlagt eller fjernet for at fremme Vandafledningen, har den kommunale Bestyrelse, hvad enten

*) Efter sin Ordlyd omfatter § 34 alle Vandværker, derunder altsaa ogsaa Værker opførte i Anledning af et Vandingsanlæg, jfr. ogsaa Lovens § 32. Efter Lovens § 62 sidste Stykke maa det dog antages, at dette ikke har været Meningen, idet der her findes andre Regler givne for Fjernelsen af slige Anlæg, jfr. nedenfor § 94.

undgaaes, saaledes f. Ex. hvis den kommunale Bestyrelses Reguleringsforslag forkastes af Appelinstantsen. Omkostningerne ved Sagen maa jo da efter Reglerne i Lov 30te Decbr. 1858 § 16 paalægges den kommunale Bestyrelse, der er optraadt som Part i Sagen, men da der formentlig ikke kan være Tale om, at Bestyrelsens Medlemmer personlig skulde afholde dem, og da det ikke sees, hvilke Private de skulde kunne paalægges, maa de formentlig falde den kommunale Kasse til Byrde.

De i det Foregaaende omhandlede Bestemmelser komme ikke til Anvendelse, naar en tilfresstillende Regulering af Vandløbet kræver Nedlæggelse eller Forandring af Møller og andre lignende Vandværker, til hvis Bibeholdelse der haves lovlig Hjemmel. Lov 28de Maj 1880 har vel aabnet Adgang til at faa saadanne Værker fjernede eller forandrede, men den er dog gaaet ud fra, at man kun undtagelsesvis bør skride til en saadan Foranstaltning og derhos foreskrevet en ganske særegen Fremgangsmaade for Behandlingen af Sager desangaaende. Medens saaledes Hovedreglen er, at der ikke maa gjøres Indgreb i den Vandværksejeren tilkommende Ret, skal der dog drages Omsorg for, at dennes Udøvelse ikke bliver mere generende end absolut nødvendigt. I dette Øjemed er det ved Lovens § 32 foreskrevet, at den kommunale Bestyrelse, forinden den udfærdiger Regulativet for et offentligt Vandløb, skal sørge for, at der sættes behørigt Flodemaal for ethvert Værk, der medfører Opstemning af Vandet, forsaavidt dette ikke allerede er skeet. I dette Øjemed maa den da tilkalde Landvæsenskommissionen ogsaa for de mindre Vandløbs Vedkommende. Skulde der hos Kommissionen opstaa Tvivl om Existentsen eller Omfanget af Vandværksejerens Berettigelse, og det ikke skjønnes (dette Skjøn maa formentlig afgives af Landvæsenskommissionen), at Værket kan bibeholdes uden Skade for Vandløbets Tilstand, bliver dette Spørgsmaal af den kommunale Bestyrelse at indbringe for de almindelige

Gaaer Kommissionens Kjendelse ud paa, at den paatænkte Forandring eller Nedlæggelse i og for sig ikke kan ansees for hensigtsmæssig eller ønskelig, er Sagen dermed, afseet fra en mulig Appel af Kjendelsen, bortfalden. Gaaer derimod Landvæsenskommissionens eller eventuelt Overlandvæsenskommissionens Kjendelse ud paa, at den paatænkte Foranstaltning maa ansees hensigtsmæssig, berammes et nyt Møde af Landvæsenskommissionen, til hvilket paany indvarsles dels Ejer og Bruger af det paagjældende Vandværk eller Anlæg, dels Ejerne af de Ejendomme, der i Henhold til Kommissionens i Overensstemmelse med forrige § afsagte Kjendelse ville kunne komme til at bidrage til Foranstaltningens Gjennemførelse, dels endelig enhver Anden, hvis Interesser kunne antages at ville blive berørte ved Foranstaltningen. — Saafremt Sagens Fremme paa dette Møde finder Tilslutning hos mindst de to Trediedele af de mødte Lodsejere, og disse tillige svare for mindst de to Trediedele af det paa Mødet repræsenterede Areal, har Kommissionen først ved sin Mægling at søge tilvejebragt Overenskomst mellem den tilsynshavende kommunale Bestyrelse og Ejeren (om fornødent tillige Brugeren) af Vandværket eller Anlæget om Størrelsen og Betalingsmaaden af den Godtgjørelse, der vil være at udrede i Anledning af den tilsigtede Forandring eller Nedlæggelse, saafremt denne maatte blive gjennemført, saavelsom om, af hvem og inden hvilken Frist de fornødne Arbejder skulle udføres. Opnaaes en saadan Overenskomst, har Landvæsenskommissionen, efter at den kommunale Bestyrelse til Protokollen har afgivet Erklæring om de Vilkaar, der af samme vilde blive fastsatte for Indbetalingen af Lodsejernes Bidrag til Foranstaltningens Gjennemførelse (jfr. nedenfor), at opfordre de mødende Lodsejere til at udtale sig om, hvorvidt de herefter ønske Sagen fremmet paa Grundlag af den trufne Overenskomst. Kan ingen saadan Overenskomst opnaaes, har Landvæsenskommissionen, efter at en lignende Erklæring, som ovenfor omtalt, er afgiven af den kommunale Bestyrelse, at opfordre Lodsejerne til at udtale sig om, hvorvidt de ønske Sagen fremmet ved Expropriation af

Spørgsmaalet rejses i Forbindelse med Vandløbets Regulering eller paa et senere Tidspunkt, hvis den finder Foranstaltningen ønskelig, at tilkalde Landvæsenskommissionen, ogsaa for de mindre offentlige Vandløbs Vedkommende, Lovens § 34. Have flere kommunale Bestyrelser med det paagjældende Vandløb at gjøre, og der er Uenighed mellem disse om Foranstaltningens Ønskelighed, forholdes paa samme Maade, som naar der er Uenighed om Udfærdigelsen af Regulativet, se Lovens § 42 og nedenfor § 93. Finder den kommunale Bestyrelse ikke Foranstaltningen ønskelig, skal den dog ligefuldt fremme Sagen, men den kan da forlange Sikkerhedsstillelse for Udgifterne, der i saa Fald blive den kommunale Kasse uvedkommende og i Tilfælde af, at Foranstaltningen efter Kommissionens Kjendelse ikke kan ansees for hensigtsmæssig eller ønskelig, skulle bæres af Rekvirenten.

Med Hensyn til Sagens Behandling, efter at den er indbragt for Landvæsenskommissionen, foreskriver Loven Følgende, jfr. §§ 34—37:

Til Landvæsenskommissionens Møde indkaldes foruden Ejeren og Brugeren af det vedkommende Vandværk eller Anlæg tillige Ejerne af de Ejendomme, som i Henhold til en af den kommunale Bestyrelse, om fornødent med sagkyndig Bistand, foranstaltet Undersøgelse antages at ville have Fordel af den paatænkte Foranstaltning, og som derfor eventuelt ville have at bidrage til de med dennes Gjennemførelse forbundne Omkostninger. — Efter at Landvæsenskommissionen paa Aastedet har undersøgt Forholdene, samt efter at de mødende Parter have havt Lejlighed til at udtale sig, har Kommissionen paa Grundlag af det saaledes Fremkomne i Forbindelse med de af den kommunale Bestyrelse tilvejebragte Forarbejder samt de yderligere tekniske Undersøgelser, som Kommissionen selv maatte have foranlediget, at afgjøre, dels om den paatænkte Foranstaltning i og for sig maa ansees for hensigtsmæssig og ønskelig, dels i bekræftende Fald hvilke Arealer der vil kunne komme til at bidrage til dens Gjennemførelse.

Gaaer Kommissionens Kjendelse ud paa, at den paatænkte Forandring eller Nedlæggelse i og for sig ikke kan ansees for hensigtsmæssig eller ønskelig, er Sagen dermed, afseet fra en mulig Appel af Kjendelsen, bortfalden. Gaaer derimod Landvæsenskommissionens eller eventuelt Overlandvæsenskommissionens Kjendelse ud paa, at den paatænkte Foranstaltning maa ansees hensigtsmæssig, berammes et nyt Møde af Landvæsenskommissionen, til hvilket paany indvarsles dels Ejer og Bruger af det paagjældende Vandværk eller Anlæg, dels Ejerne af de Ejendomme, der i Henhold til Kommissionens i Overensstemmelse med forrige § afsagte Kjendelse ville kunne komme til at bidrage til Foranstaltningens Gjennemførelse, dels endelig enhver Anden, hvis Interesser kunne antages at ville blive berørte ved Foranstaltningen. — Saafremt Sagens Fremme paa dette Møde finder Tilslutning hos mindst de to Trediedele af de mødte Lodsejere, og disse tillige svare for mindst de to Trediedele af det paa Mødet repræsenterede Areal, har Kommissionen først ved sin Mægling at søge tilvejebragt Overenskomst mellem den tilsynshavende kommunale Bestyrelse og Ejeren (om fornødent tillige Brugeren) af Vandværket eller Anlæget om Størrelsen og Betalingsmaaden af den Godtgjørelse, der vil være at udrede i Anledning af den tilsigtede Forandring eller Nedlæggelse, saafremt denne maatte blive gjennemført, saavelsom om, af hvem og inden hvilken Frist de fornødne Arbejder skulle udføres. Opnaaes en saadan Overenskomst, har Landvæsenskommissionen, efter at den kommunale Bestyrelse til Protokollen har afgivet Erklæring om de Vilkaar, der af samme ville blive fastsatte for Indbetalingen af Lodsejernes Bidrag til Foranstaltningens Gjennemførelse (jfr. nedenfor), at opfordre de mødende Lodsejere til at udtale sig om, hvorvidt de herefter ønske Sagen fremmet paa Grundlag af den trufne Overenskomst. Kan ingen saadan Overenskomst opnaaes, har Landvæsenskommissionen, efter at en lignende Erklæring, som ovenfor omtalt, er afgiven af den kommunale Bestyrelse, at opfordre Lodsejerne til at udtale sig om, hvorvidt de ønske Sagen fremmet ved Expropriation af

Vandværket eller Anlæget. De her omhandlede Erklæringer af de kommunale Bestyrelser kunne af det ovennævnte Flertal af Lodsejere forelægges henholdsvis for Indenrigsministeriet og Amtsraadet til Afgjørelse, forinden Lodsejerne udtale sig om, hvorvidt de ønske Sagen fremmet.

Hvis det ovenfor angivne Flertal fremdeles udtaler sig for Foranstaltningens Gjennemførelse, optager Landvæsenskommissionen paany til Kjendelse Spørgsmaalet, om Sagen under de foreliggende Omstændigheder bør nyde Fremme. Kommissionen har ved denne Afgjørelse i Lighed med, hvad der med Hensyn til Reguleringer er bestemt, navnlig at afveje de Fordele, der ville opnaaes ved Foranstaltningens Gjennemførelse, mod de dermed forbundne Offre, i hvilken sidste Henseende der, saafremt ingen Overenskomst er truffen med Vandværkets eller Anlægets Ejer (og Bruger), bliver at tage Hensyn til Størrelsen af den Godtgjørelse, som kan antages ved en Expropriation at ville blive tilkjendt den Paagjældende. — Det tilkommer i ethvert Fald Vandværksejeren at bestemme, om han vil foretrække fuldstændig Nedlæggelse for en blot Forandring, ligesom det staaer til ham at fordre Expropriationen udstrakt til hele Ejendommen, naar det til Nedlæggelse udsete Vandværk eller Anlæg af Kommissionen erkjendes for at være det Væsentlige ved denne. Med Hensyn hertil vil det efter Omstændighederne være nødvendigt at afæske hans Erklæring i saa Henseende, inden Landvæsenskommissionen afsiger sin Kjendelse.

Erklærer Landvæsenskommissionen sig for Sagens Fremme, bliver det dernæst ved Kjendelse at afgjøre, paa hvilke Ejendomme indenfor den ved Kommissionens første Kjendelse fastsatte Grændse Godtgjørelsen til Vandværkets eller Anlægets Ejer (og Bruger) skal fordeles, samt i hvilke Forhold de bidragpligtige Ejendomme skulle deltage saavel i denne Ydelse som i de øvrige med Foranstaltningens Gjennemførelse forbundne Omkostninger, Alt i Overensstemmelse med de om Reguleringer foreskrevne Regler. Gaaer Kjendelsen ud paa Expropriation, har Kommissionen i Forbindelse hermed tillige

Tale om at inddrage flere Arealer. Herved maa der selvfølgelig gaaes ud fra, at Foretagendet kun skal gives det af Rekvirenten foreslaaede Omfang, men Følgen heraf bliver, at Forretningen bliver fuldstændig spildt, hvis Værkets Ejer forlanger en videregaaende Forandring, hvorved flere Lodsejere jo i Reglen ville komme til at nyde Godt af Foranstaltningen. Herpaa kan der nu maaske raades Bod derved, at der strax forelægges Landvæsenskommissionen Forslag til, hvorledes Forholdet vil stille sig, hvis en fuldstændig Nedlæggelse af Værket skulde blive nødvendig, saa at man er sikker paa fra første Færd at faa Alle, der kunne faa Interesse i Sagen, med, men dette vil paa den anden Side foruden at foraarsage en Del muligvis ganske unødvendige Omkostninger medføre den uheldige Konsekvents, at man herved udsætter sig for en Række Tvistigheder, som maaske, naar Forhandlingen med Værkets Ejer endelig har fundet Sted, ville vise sig fuldstændig ørkesløse. — Ogsaa i en anden Retning kan det medføre uheldige Konsekventser, at man ikke har gjort Forhandlingen med Værkets Ejer til det første Skridt i Sagen og navnlig udsat Afgjørelsen af, hvem der eventuelt skulle kunne inddrages under Fordelingen af Udgifterne til det videst, hvilket Omfang Foranstaltningen vil faa. Som det sees, er der nemlig tillagt Lodsejerne en meget væsentlig Indflydelse paa, om Foranstaltningen skal gjennemføres eller ikke. Paa den Tid, de skulle tage Beslutning, vides det imidlertid endnu slet ikke, hvem der endelig vil komme til at deltage i Udgifterne, og Loven gaaer derfor ogsaa ud fra, at samtlige Lodsejere, der ere optagne i Kommissionens første Kjendelse, ere stemmeberettigede. Skulde nu imidlertid Forhandlingerne med Værkets Ejer føre til en Begrændsning af det hele Foretagende, vil dette kunne føre til en Reduktion af det bidragspligtige Areal. Da denne nu efter Loven ikke kan foretages, før efter at der er afgivet Kjendelse om, hvorvidt Foretagendet endelig skal fremmes, kan man saaledes komme til det mærkelige Resultat, at det til Foranstaltningens Gjennemførelse nødvendige Samtykke fra Lodsejernes Side er tilvejebragt

ved Hjælp af Stemmer fra Folk, der ved den endelige Fordeling af Udgifterne slet ikke kunne medtages. — Hvad iøvrigt angaaer den tidtnævnte Kjendelse af Landvæsenskommissionen, om hvilke Arealer der eventuelt skulle inddrages under Fordelingen af Udgifterne, maa det bemærkes, at samme for hver enkelt Ejendoms Vedkommende nøjagtig maa angive den geometriske Størrelse af de Arealer, der kunne antages at ville faa Gavn af den forbedrede Vandafledning. Det maa nemlig, skjøndt dette ganske vist kan medføre Ubillighed, være Arealernes geometriske Størrelse, der bliver at lægge til Grund ved Afgjørelsen af, om den nødvendige kvalificerede Majoritet mellem Lodsejerne for Foretagendets Fremme er tilstede.

Naar Sagen er kommen saa vidt, at der kan skrides til Forhandlinger med Vandværkets Ejer og Bruger, skal der ved Landvæsenskommissionens Mægling søges Overenskomst tilvejebragt mellem disse og vedkommende kommunale Bestyrelse om den Erstatning, der skal ydes. Dette er en i flere Retninger mærkelig Bestemmelse. Det sees egentlig ikke, hvorfor man her har fraveget den ellers almindelige Regel, hvor der er Spørgsmaal om at gribe ind i en Lodsejers Rettigheder, at Kommissionen mægler direkte mellem denne og de Personer, der have Interesse af Foranstaltningen og derefter, hvis Forlig ikke opnaaes, afgjør Sagen ved sin Kjendelse. Det synes kun at kunne medføre Uklarhed, at den kommunale Bestyrelse pludselig drages ind som direkte Part, og det er ikke let at overse Konsekventserne heraf. Den vil i ethvert Fald, saavidt skjønnes, have en Virkning, som det er meget tvivlsomt, om man egentlig har tilsigtet. Hvis Lodsejernes Majoritet nemlig anseer Overenskomsten for uheldig, men den kommunale Bestyrelse og Værkets Ejer fastholde den, kan Sagen ikke videre fremmes, selv om Majoriteten af Lodsejerne maatte ønske Expropriation, og Landvæsenskommissionen billiger dette Ønske. Som Lovudkastet forelaa fra Regjeringens Side kunde dette nu være ganske naturligt, da der overhovedet ikke kunde være Spørgsmaal om en Foranstaltning

som den heromhandlede uden efter den kommunale Bestyrelses Ønske, men i Rigsdagen indsatte man Bestemmelsen om, at den kommunale Bestyrelse skal være pligtig til at fremme Sagen, saafremt en Lodsejer ønsker det. Det seer da unegtelig noget underligt ud, at man har bibeholdt den heromhandlede Bestemmelse og derved aabnet den kommunale Bestyrelse Lejlighed til at standse hele Sagen. Iøvrigt bliver den kommunale Bestyrelses Stilling noget underlig. Nogen virkelig bindende Overenskomst kan den slet ikke indgaa. Om det Hele bliver til Noget, afhænger af, hvorledes Lodsejerne og Landvæsenskommissionen stille sig til Sagen, og der maa derfor anvendes Forsigtighed ved Overenskomstens Affattelse. Hvad Landvæsenskommissionens Stilling angaaer, er denne forsaavidt ikke bunden ved Overenskomsten, som den uanseet samme kan negte Sagen Fremme, naar den mener, at Fordelene ved den hele Foranstaltning ikke ville komme til at staa i et passende Forhold til de med dens Gjennemførelse efter Overenskomsten forbundne Udgifter. Tør den derimod ikke benegte dette, og Majoriteten af Lodsejerne have tiltraadt Overenskomsten, maa Landvæsenskommissionen lægge den til Grund ved Sagens Afgjørelse, selv om den maatte finde de fra Minoritetens Side fremkomne Indsigelser berettigede.

Endnu skal med Hensyn til de heromhandlede Bestemmelser bemærkes, at der i § 37 mangler en Regel om, inden hvilken Tid Begjæringen om Overtaxation skal fremsættes, samt at det ikke sees rettere, end at Følgen heraf maa blive, at den kommunale Bestyrelse altid maa begjære Overtaxation for at faa Ende paa Sagen. Selv om Mølleren er fornøjet med den fastsatte Erstatning, kan den kommunale Bestyrelse nemlig ikke med Sikkerhed udbetale den paa Grund af den de Bidragspligtige indrømmede Ret til at fordre Overtaxation.

Naar Expropriation overensstemmende med Foranstaaende har fundet Sted, bliver den fastsatte Godtgjørelse af den tilsynshavende kommunale Bestyrelse at udbetale Vandværkets eller Anlægets Ejer (og Bruger) den ene Halvdel senest 3 Maaneder efter den Dag, da Godtgjørelsens Størrelse er

endelig fastsat, den anden Halvdel senest 9 Maaneder efter samme Tidspunkt. Af Beløbet bliver derhos fra tidtnævnte Dag at tilsvare Vedkommende 5 pCt. Renter p. a. — Saafremt Vandværkets eller Anlægets Ejer ikke inden den i saa Henseende fastsatte Frist har udført de Arbejder, der ere paalagte ham, er den kommunale Bestyrelse berettiget til at lade samme udføre for hans Regning og kan derhos i ethvert Tilfælde til disse Arbejders Udførelse tilbageholde et passende Beløb af den Ejeren tilkommende Godtgjørelse, jfr. Lovens § 38.

De Bidrag, der paahvile de enkelte Lodsejere til de foran omhandlede Foranstaltningers Gjennemførelse, blive at indbetale i vedkommende kommunale Kasse i een eller flere Terminer med eller uden Rente efter den tilsynshavende kommunale Bestyrelses nærmere Bestemmelse, eventuelt saaledes som denne er bleven forandret af den overordnede Myndighed. Om Inddrivelsen og Opkrævningen af disse Bidrag gjælder, hvad der i Lovens § 24 sidste Stykke er fastsat om Bidragene til Reguleringen af et Vandløb, jfr. nærmere i det Følgende. I Mangel af godvillig Betaling kunne de inddrives ved Udpantning, jfr. Lovens § 39. Ogsaa Bestemmelsen i Lovens § 26 første Stykke om Ordningen af Forholdet mellem Ejer og Bruger ved Udførelsen af Reguleringsarbejder, jfr. nedenfor § 94, maa komme til Anvendelse med Hensyn til de heromhandlede Udgifter, jfr. Henvisningen i Lovens § 36.

Omkostningerne ved de foran omhandlede Landvæsenskommissionsforretninger samt de fornødne tekniske Undersøgelser og Forarbejder udredes, forsaavidt Sagen bliver ført til Ende og den paagjældende Foranstaltning gjennemført, paa samme Maade som de øvrige hermed forbundne Udgifter. I modsat Fald udredes de nævnte Omkostninger af vedkommende kommunale Kasse, medmindre det er imod den kommunale Bestyrelses Ønske at Sagen er bragt frem, jfr. ovenfor S. 619. — Omkostningerne ved en eventuel Appel blive at fastsætte efter Reglerne i Lov 30te Dec. 1858 § 16, jfr. Lovens §§ 40 og 41.

Endnu maa i Forbindelse med den heromhandlede Materie mærkes Bestemmelsen i Lovens § 31, hvorefter de Nivelleringer, Opmaalinger og andre tekniske Undersøgelser, som skulle benyttes ved Regulering, Fastsættelse af Flodemaal m. v. med Hensyn til de offentlige Vandløb, blive at foretage af de til Udførelse af Landinspektørforretninger berettigede Personer. Dog kan Indenrigsministeriet ogsaa meddele Andre, som dertil findes skikkede, Autorisation til at udføre deslige Arbejder. I Pl. 10de November 1791 haves for Tiden forskjellige Regler om Udførelsen af saadanne Nivellementer og Betalingen herfor samt om Anbringelsen af Flodemaalsmærker, men bemeldte Pl. er bleven hævet ved L. 28de Maj 1880, uden at der er sat andre Regler istedet.

§ 93.

Om Udfærdigelsen af Regulativer for offentlige Vandløb og disses Indhold.

Naar der ikke findes Anledning til at foretage Forandringer ved et offentligt Vandløb eller de fornødne Bestemmelser i saa Henseende ere trufne overensstemmende med det i forrige § Udviklede, skal der snarest muligt skrides til Udfærdigelsen af et Regulativ for Vandløbet. Efter Lovens § 13 affattes Regulativerne for Hovedvandløbene af Amtsraadet, for de mindre, offentlige Vandløb af vedkommende Sogne- eller Byraad. Forsaavidt et Hovedvandløb gjennemløber eller berører en Kjøbstads Grund, har Amtsraadet at forhandle med vedkommende Byraad angaaende Affattelsen af Regulativet for den paagjældende Vandløbsstrækning. Kan Enighed i saa Henseende ikke opnaaes, indstilles Sagen til Indenrigsministeriets Afgjørelse. — Danner et Hovedvandløb Grændsen mellem flere Amtsraadskredse eller et mindre offentligt Vandløb mellem flere Sogne- eller Kjøbstadkommuner, forhandle de vedkommende kommunale Bestyrelser om Affattelsen af et fælles Regulativ for den Del af Vandløbet. Gjennemløber Vandløbet derimod flere Amtsraadskredse eller flere Sogne- eller Kjøbstadkommuner, udfærdiger hver kommunal Bestyrelse

et Regulativ for den samme vedkommende Del af Vandløbet; ogsaa i dette Tilfælde have de paagjældende Bestyrelser imidlertid at søge tilvejebragt Overensstemmelse, forsaavidt en saadan maa ansees fornøden i hele Vandløbets Interesse. — Kan Enighed i de her omhandlede Tilfælde ikke opnaaes, afgjøres Sagen paa samme Maade som, naar der er Uenighed, om et Vandløb skal optages som offentligt eller ikke, jfr. ovenfor S. 611. Finder der offentlig Pramfart eller Sejlads Sted paa et offentligt Vandløb, fastsætter Indenrigsministeriet de Forskrifter angaaende Behandlingen af den paagjældende Del af Vandløbet, som af Hensyn hertil ansees fornødne, hvilke Forskrifter blive at optage i Regulativet.

Hvad Regulativets Indhold angaaer, bestemmer Lovens § 12, at det foruden en tydelig Betegnelse af Vandløbet skal indeholde nøjagtige Bestemmelser, dels om den Skikkelse, dette skal have, saasom om dets Retning, Brede, Dybde og Fald, om Stenkisters og Broers Beskaffenhed, om Flodemaal for de ved samme beliggende Møller eller andre Vandværker og Stemmeværker, samt om Vandløbets Vedligeholdelse, herunder navnlig hvem Vedligeholdelsesbyrden paahviler, dels om hvorledes Vedligeholdelsesarbejderne skulle udføres, paa hvilke Tider den sædvanlige Oprensning bør finde Sted, naar Syn herover vil være at optage, samt om og hvorledes et særligt Tilsyn med Vandløbet skal føres. Som det vil sees, falder Regulativet herefter i 2 Dele og det er af Interesse at fastholde denne Adskillelse, da den kommunale Bestyrelses Stilling er væsentlig forskjellig eftersom en Bestemmelse vedrører den ene eller den anden Del af Regulativet. Medens den nemlig har fuldstændig fri Raadighed over den sidste Del af Regulativet (den administrative), maa den første Del affattes paa Grundlag af existerende Kjendelser, Overenskomster og Sædvaner og disse skulle udtrykkelig paaraabes. Her opstaaer imidlertid et vanskeligt Spørgsmaal. Efter § 12 skal den første Del af Regulativet indeholde Bestemmelser om Vandløbets Vedligeholdelse, herunder navnlig hvem Vedligeholdelsesbyrden paahviler, og efter § 16 skal der medfølge Regulativet

en Fortegnelse over Deltagerne i Vedligeholdelsesbyrden. Den kommunale Bestyrelse kan, da de ommeldte Bestemmelser ikke henhøre til den administrative Del af Regulativet, ikke paa egen Haand ordne Forholdet i saa Henseende, men hvilke Regler gjælde da for Vedligeholdelsesbyrdens Fordeling, og hvem tilkommer det at foretage en saadan? Med Hensyn hertil skal Følgende bemærkes:

Af Kommissionen og Regjeringen var det foreslaaet, at Vedligeholdelsen af et offentligt Vandløb skulde paahvile samtlige Ejendomme, som havde Nytte og Interesse af dets Tilstedeværelse og gode Tilstand, hvad enten de grændsede umiddelbart til Vandløbet eller ikke. Forsaavidt fyldestgjørende Bestemmelser om Fordelingen ikke havdes, maatte den kommunale Bestyrelse da tilkalde Landvæsenskommissionen og forelægge denne detaillerede Forslag til Fordelingen, ledsagede af de fornødne tekniske Grundlag og Forarbejder. Omkostningerne skulde afholdes af Kommunens Kasse. I Rigsdagen nærede man imidlertid Betænkelighed ved at fravige den tidligere bestaaende Regel, hvorefter for visse Vandløbs Vedkommende Vedligeholdelsesbyrden alene hviler paa Bredejerne, Enhver, forsaavidt hans Jorder støde til Vandløbet, jfr. Andg. 29de Juli 1846 § 36, og Resultatet er blevet, at Reglen om Vedligeholdelsespligten i Lovens § 23 er kommen til at lyde saaledes: „Forpligtelsen til Vedligeholdelse af et offentligt Vandløb paahviler efter de for Vandløbet hidtil gjældende Regler enten Bredejerne alene eller tillige andre Ejendomme, som have Nytte og Interesse af dets Tilstedeværelse og gode Tilstand. Naar et Vandløb reguleres efter nærværende Lov, bliver dog den ved Reguleringen foranledigede Forøgelse i den fremtidige Vedligeholdelse at fordele paa samtlige Lodsejere, der have Nytte og Interesse af Reguleringen, uden Hensyn til om disse hidtil have deltaget i Vedligeholdelsen eller ikke."

Samtidig har man berøvet de kommunale Bestyrelser Ret til at indbringe Spørgsmaal om Vedligeholdelsesbyrdens Fordeling for Vandsynsmændene eller Landvæsenskommissionen. Det er forbeholdt det private Initiativ at søge en Ordning i

saa Henseende tilvejebragt, og Udgifterne ved de i denne Anledning nødvendige Forretninger m. v. kunne efter Loven ikke føres den kommunale Kasse til Last, jfr. Rigsdagstidenden 18⁷⁹/₈₀ Tillæg B S. 765 og 767 samt Folkethingstidenden S. 4709, 4734, 5419 og 5427. Den kommunale Bestyrelses Stilling bliver herefter, saavidt skjønnes, temmelig besynderlig. Den skal i Regulativet optage Bestemmelser om, hvem Vedligeholdelsesbyrden paahviler og vedføje Regulativet en Fortegnelse over Deltagerne i Vedligeholdelsesbyrden, men den er afskaaren fra at faa de med Hensyn hertil opstaaende Spørgsmaal afgjorte. Dette hænger nu sammen med, at man aabenbart i Rigsdagen er gaaet ud fra, dels at der efter Lovens Regel ingen Tvivl vilde kunne fremstaa om, hvem Vedligeholdelsesbyrden ved det enkelte Vandløb paahviler, dels at det er unødvendigt, at der træffes en Norm for, hvorledes Fordelingen mellem de enkelte Forpligtede skal foregaae. I begge Retninger har man imidlertid formentlig gjort sig skyldig i en Fejltagelse. Hvad angaaer Spørgsmaalet om, hvem Vedligeholdelsesbyrden paahviler, er man gaaet ud fra, at den altid, naar der ikke allerede er udfærdiget et Regulativ for det paagjældende Vandløb, maa paahvile Bredejerne alene i Henhold til Reglen i Andg. 29de Juli 1846 § 36, men dette er formentlig ikke ganske rigtigt. Som ovenfor S. 396 i Noten bemærket, kunne Vandløb, der efter deres Beskaffenhed maa betegnes som større, ikke behandles efter Reglerne i Andg. 1846 om mindre Vandløb, selv om Amtsraadet maatte have undladt udtrykkelig at optage dem i de større Vandløbs Klasse eller vel har gjort dette, men endnu ikke har udfærdiget Regulativer for dem. Saadanne Vandløb blive for Tiden at behandle efter Reglerne i Frdn. 25de Juni 1790, men denne Frdn. hjemler udtrykkelig Adgang til at inddrage Andre end Bredejerne under Fordelingen af Vedligeholdelsesbyrden, og det er i det Mindste meget tvivlsomt, om den Omstændighed, at denne Adgang faktisk ikke er bleven benyttet, efter Udtrykkene i Lov 28de Maj 1880 § 23 maa medføre, at Bredejerne for Fremtiden maa beholde hele Byrden. Dette har vistnok været

Meningen, men det skjønnes ikke at ligge i Ordene. **Langt** mere Betydning har det imidlertid, at man ved **Lovens Af**-fattelse er gaaet ud fra, at det i de Tilfælde, hvor **Vedlige**-holdelsespligten utvivlsomt alene paahviler Bredejerne, er unødvendigt, at der træffes en Norm for, hvorledes **For**-delingen mellem de enkelte Forpligtede skal foregaa. Man synes herved at have forudsat, at, naar det i Andg. 1846 § 36 hedder, at Vedligeholdelsen paahviler Brugerne af de til-grændsende Jorder, Enhver, forsaavidt hans Jorder støde til Vandløbet, saa behøver man ikke nogen videre Regel. Man kan da blot maale Vandløbets Længde og Længden af de enkelte til samme stødende Lodder; man har da en Fordelings-basis; men saaledes er Bestemmelsen formentlig ingensinde bleven opfattet i Praxis. Selv om der, hvad Andg. 1846 jo forudsætter, kun er Spørgsmaal om at vedligeholde Vand-løbet ved Arbejde in natura, maa der formentlig altid, hvor Grunden paa begge Sider af Vandløbet tilhører eller bruges af forskjellige Personer, ogsaa efter den nugjældende Lovgiv-ning finde en særlig Fordeling Sted mellem Gjenboerne, naar Vandsynsmændene tilkaldes for at tilvejebringe ordnede For-hold. Hvad Lov 28de Maj 1880 § 45 Nr. 8 foreskriver i saa Henseende er vist fuldt stemmende med, hvad der hidtil har været iagttaget i Praxis, jfr. ogsaa Kommissionens Betænk-ning S. 84. Man er nu maaske i Rigsdagen gaaet ud fra, at en saadan Ordning mellem Lodsejerne altid vil foreligge, naar et Vandløb erklæres for offentligt, men dette er urigtigt. Optagelsen vil just ofte være foranlediget ved Ønsket om at faa ordnede Tilstande med Hensyn til Vedligeholdelsen, men som Loven er affattet, er den kommunale Bestyrelse afskaaren fra at tage Initiativet hertil. Selv om der imidlertid maatte foreligge tilstrækkelig klare Bestemmelser om Vedligeholdelsen af et tidligere privat Vandløb, maa det erindres, at disse ere trufne alene med den Forudsætning for Øje, at Arbejderne skulle udføres in natura. Bliver Vandløbet imidlertid offent-ligt, maa det forudsættes, at Arbejderne i Reglen skulle ud-føres ved Licitation, men efter hvilken Norm skulle da de

hermed forbundne Udgifter fordeles? Allerede den gjældende Lovgivning er i saa Henseende meget uklar, men der kan dog sikkert ingen Tvivl være om, at man altid har anseet det nødvendigt at træffe særlige Bestemmelser herom. Ganske vist maa nemlig, som ovenfor S. 431 fremhævet, ogsaa i saa Fald Principet om, at kun Bredejerne kunne medtages i Forhold til som deres Jorder støde til Vandløbet, fastholdes, men det synes at følge af Forholdets Natur, at Fordelingen ikke kan ske paa Basis af Længden af den enkelte Lodsejers til Vandløbet stødende Lod i Forhold til hele Vandløbets Længde. Herefter vilde nemlig Byrden ved Vandløbets Vedligeholdelse komme til at paahvile Bredejerne i et ganske andet Forhold, end medens Arbejderne udførtes in natura, men der er ikke i Lovgivningen Spor til, at dette har været Meningen. Hvilke Principer man da i Praxis har fulgt ved en saadan Fordeling, vides ikke, men det er nok muligt, at man i Reglen har taget Hensyn til de Paagjældendes Interesse i Vandløbet, jfr. Ingerslevs „Haandbog for Landvæsenskommissioner" S. 241—42, om det end egentlig snarere kunde synes, at Byrden ved Vedligeholdelsen in natura burde være Fordelingsbasis. Efter Lov 28de Maj 1880 er den kommunale Bestyrelse nu imidlertid afskaaren fra, at faa Spørgsmaalet herom afgjort, og Følgen heraf synes let at maatte kunne blive, at der overhovedet ikke vil kunne finde nogen Forøgelse Sted af de offentlige Vandløb; thi vel kan man ved privat Initiativ faa Spørgsmaalet bragt ind for Vandsynsmændene, men der er den Ulempe herved, at vedkommende Private da maa løbe Risikoen for Udgifterne; der kan efter Loven ikke være Tale om at bebyrde den kommunale Kasse med dem.

Kun i et Tilfælde har Loven tilstedet en Afvigelse fra Hovedreglen om, at det forbliver ved de hidtil gjældende Bestemmelser om, hvem Vandløbets Vedligeholdelse paahviler, nemlig det, at en Regulering medfører en Forøgelse af Vedligeholdelsesbyrden. Som Loven er affattet kan der ganske vist ogsaa rejses Tvivl om, hvorledes den kommunale Bestyrelse er stillet ligeoverfor den Fordeling, der i denne An-

Meningen, men det skjønnes ikke at ligge i Ordene. Langt mere Betydning har det imidlertid, at man ved Lovens Affattelse er gaaet ud fra, at det i de Tilfælde, hvor Vedligeholdelsespligten utvivlsomt alene paahviler Bredejerne, er unødvendigt, at der træffes en Norm for, hvorledes Fordelingen mellem de enkelte Forpligtede skal foregaa. Man synes herved at have forudsat, at, naar det i Andg. 1846 § 36 hedder, at Vedligeholdelsen paahviler Brugerne af de tilgrændsende Jorder, Enhver, forsaavidt hans Jorder støde til Vandløbet, saa behøver man ikke nogen videre Regel. Man kan da blot maale Vandløbets Længde og Længden af de enkelte til samme stødende Lodder; man har da en Fordelingsbasis; men saaledes er Bestemmelsen formentlig ingensinde bleven opfattet i Praxis. Selv om der, hvad Andg. 1846 jo forudsætter, kun er Spørgsmaal om at vedligeholde Vandløbet ved Arbejde in natura, maa der formentlig altid, hvor Grunden paa begge Sider af Vandløbet tilhører eller bruges af forskjellige Personer, ogsaa efter den nugjældende Lovgivning finde en særlig Fordeling Sted mellem Gjenboerne, naar Vandsynsmændene tilkaldes for at tilvejebringe ordnede Forhold. Hvad Lov 28de Maj 1880 § 45 Nr. 8 foreskriver i saa Henseende er vist fuldt stemmende med, hvad der hidtil har været iagttaget i Praxis, jfr. ogsaa Kommissionens Betænkning S. 84. Man er nu maaske i Rigsdagen gaaet ud fra, at en saadan Ordning mellem Lodsejerne altid vil foreligge, naar et Vandløb erklæres for offentligt, men dette er urigtigt. Optagelsen vil just ofte være foranlediget ved Ønsket om at faa ordnede Tilstande med Hensyn til Vedligeholdelsen, men som Loven er affattet, er den kommunale Bestyrelse afskaaren fra at tage Initiativet hertil. Selv om der imidlertid maatte foreligge tilstrækkelig klare Bestemmelser om Vedligeholdelsen af et tidligere privat Vandløb, maa det erindres, at disse ere trufne alene med den Forudsætning for Øje, at Arbejderne skulle udføres in natura. Bliver Vandløbet imidlertid offentligt, maa det forudsættes, at Arbejderne i Reglen skulle udføres ved Licitation, men efter hvilken Norm skulle da de

hermed forbundne Udgifter fordeles? Allerede den gjældende Lovgivning er i saa Henseende meget uklar, men der kan dog sikkert ingen Tvivl være om, at man altid har anseet det nødvendigt at træffe særlige Bestemmelser herom. Ganske vist maa nemlig, som ovenfor S. 431 fremhævet, ogsaa i saa Fald Principet om, at kun Bredejerne kunne medtages i Forhold til som deres Jorder støde til Vandløbet, fastholdes, men det synes at følge af Forholdets Natur, at Fordelingen ikke kan ske paa Basis af Længden af den enkelte Lodsejers til Vandløbet stødende Lod i Forhold til hele Vandløbets Længde. Herefter vilde nemlig Byrden ved Vandløbets Vedligeholdelse komme til at paahvile Bredejerne i et ganske andet Forhold, end medens Arbejderne udførtes in natura, men der er ikke i Lovgivningen Spor til, at dette har været Meningen. Hvilke Principer man da i Praxis har fulgt ved en saadan Fordeling, vides ikke, men det er nok muligt, at man i Reglen har taget Hensyn til de Paagjældendes Interesse i Vandløbet, jfr. Ingerslevs „Haandbog for Landvæsenskommissioner“ S. 241—42, om det end egentlig snarere kunde synes, at Byrden ved Vedligeholdelsen in natura burde være Fordelingsbasis. Efter Lov 28de Maj 1880 er den kommunale Bestyrelse nu imidlertid afskaaren fra, at faa Spørgsmaalet herom afgjort, og Følgen heraf synes let at maatte kunne blive, at der overhovedet ikke vil kunne finde nogen Forøgelse Sted af de offentlige Vandløb; thi vel kan man ved privat Initiativ faa Spørgsmaalet bragt ind for Vandsynsmændene, men der er den Ulempe herved, at vedkommende Private da maa løbe Risikoen for Udgifterne; der kan efter Loven ikke være Tale om at bebyrde den kommunale Kasse med dem.

Kun i et Tilfælde har Loven tilstedet en Afvigelse fra Hovedreglen om, at det forbliver ved de hidtil gjældende Bestemmelser om, hvem Vandløbets Vedligeholdelse paahviler, nemlig det, at en Regulering medfører en Forøgelse af Vedligeholdelsesbyrden. Som Loven er affattet kan der ganske vist ogsaa rejses Tvivl om, hvorledes den kommunale Bestyrelse er stillet ligeoverfor den Fordeling, der i denne An-

Gavn, de vilde faa af Vandløbet. Efterat Loven imidlertid er kommen ind paa at opstille forskjellige Principer i den heromhandlede Henseende for de enkelte Vandløb, synes Konsekventsen at maatte blive, at det for hvert enkelt Vandløb raadende Princip maa blive det afgjørende ved de heromhandlede Fordelinger. Herefter maa man da opstille følgende Regler:

1) Ved de tidligere større Vandløb medtages alle Parcellister, der have Gavn af Vandløbet, og Fordelingen sker i Forhold til den Gavn, de have af det.

2) Ved de Vandløb, ved hvilke Reglen er, at kun Bredejerne deltage i Vedligeholdelsen, kunne kun de Parcellister medtages, der blive Bredejere. Hvorledes Fordelingen da skal ske mellem disse, maa afhænge af, hvorledes man forstaaer Reglen i Andg. 29de Juli 1846 § 36 jfr. ovenfor S. 632.

3) Ved et Vandløb, for hvis Vedkommende Hovedreglen vel er, at kun Bredejerne deltage i Vedligeholdelsen, men hvor dog Andre paa Grund af foretagne Reguleringer have faaet Del heri, bliver Forholdet noget kompliceret, idet der maa finde en særlig Fordeling Sted af den Del af Vedligeholdelsesbyrden, der paahviler den udstykkede Ejendom, fordi den tilstøder Vandløbet, og den forøgede Byrde, der muligvis særlig er paalagt den paa Grund af den Interesse, den har havt i Reguleringen. Støder Ejendommen ikke til Vandløbet, maa Fordelingen ske efter Reglen under 1.

§ 94.

Om de med Hensyn til Bestyrelsen m. v. af de offentlige Vandløb gjældende Regler.

Virkningen af, at et Vandløb er blevet offentligt, viser sig deri, at sammes Bestyrelse fra den Tid, Regulativet er udfærdiget, gaaer over til den kommunale Bestyrelse. Det er denne, der bestemmer, hvorledes Arbejderne skulle udføres, drager Omsorg for, at dette skeer, forsaavidt Naturalarbejde ikke benyttes, fører Tilsyn med, at Lodsejerne opfylde de dem

paahvilende Forligtelser og besørger alle Udbetalinger vedrørende Vandløbet mod Refusion af vedkommende Forpligtede. Derimod kan den, naar Regulativet først er udfærdiget, ikke tage Initiativet til Forandringer ved Vandløbet, ja end ikke modsætte sig saadanne, naar vedkommende Interesserede ere enige i at foretage dem eller Vandsynsmændene eller Landvæsenskommissionen godkjende dem. Forsaavidt er Vandløbenes private Karakter stærkt hævdet i Loven. Iøvrigt skal bemærkes:

1) Efter Lovens § 24 skal Udførelsen af de til et offentligt Vandløbs Regulering fornødne Arbejder ske efter Licitation, eller, naar derved intet Tilbud opnaaes, som efter den tilsynshavende kommunale Bestyrelses Skjøn er antageligt, ved Akkord underhaanden. Dog kan den kommunale Bestyrelse for de mindre offentlige Vandløbs Vedkommende, naar Saadant findes hensigtsmæssigt, bestemme, at et vist mindre omfattende Reguleringsarbejde skal udføres ved Arbejde in natura af de dertil Forpligtede. Med Hensyn til denne sidste Bestemmelse maa det bemærkes, at, medens det sikkert hidtil har været en fast Regel, at Naturalarbejder, der paalægges en Ejendom, maa udføres af dennes Bruger, har man her fraveget denne Regel. Ejerens Stilling vil herved let kunne blive noget uheldig, da han jo i Reglen ikke selv vil være i Stand til at udføre Arbejderne, ja muligen endog slet ikke vil kunne komme til at gjøre det, hvis Brugeren negter ham Adgang til Ejendommen, og Forpagtningskontrakten ikke hjemler ham en saadan, jfr. ovenfor S. 606. — I § 24 er det fremdeles foreskrevet, at de til et offentligt Vandløbs Vedligeholdelse fornødne Arbejder efter den tilsynshavende kommunale Bestyrelses Bestemmelse blive at udføre enten ved Licitation (eventuelt Akkord underhaanden) eller ved Arbejde in natura af de Forpligtede. I Forbindelse hermed kan mærkes Bestemmelsen i Lovens § 22 i Slutningen, hvorefter Brugerne af de Vandløbet tilstødende Jorder ere pligtige til at modtage og fra Vandløbets Bredder bortføre den Fyld, der optages ved Vandløbets Oprensning udenfor Reguleringen, uden at de i Reglen herfor

kunne fordre Erstatning. Hvem der skal afgjøre, om Erstatning undtagelsesvis skal ydes, samt hvor stor denne skal være, indeholder Loven Intet om. Formentlig maa det tilkomme den kommunale Bestyrelse at tage Bestemmelse i saa Henseende.

Efter Lovens § 30 kunne offentlige Licitationer over Arbejder ved Reguleringen eller Vedligeholdelsen af offentlige Vandløb af den tilsynshavende kommunale Bestyrelse afholdes uden Auktionsrettens Mellemkomst.

2) Om de kommunale Bestyrelsers Tilsyn med Vandløbene og deres Myndighed ligeoverfor de Jordbrugere, der gjøre sig skyldige i Forsømmelser ved Udførelsen af de dem paahvilende Arbejder, haves Reglerne i Lovens §§ 28 og 29. Herefter skal der i enhver Amtsraadskreds, i hvilken der findes Hovedvandløb, ansættes een eller flere Amtsvandinspektører, der udnævnes af Amtsraadet og lønnes af Amtsrepartitionsfonden. Disse Bestillingsmænds Hverv bestaaer i at gaa Amtsraadet tilhaande saavel ved Reguleringen af Hovedvandløbene som ved Tilsynet med disses Vedligeholdelse samt ved Tilsynet med Sogneraadenes Forhold med Hensyn til de mindre offentlige Vandløb, jfr. Landkommunalloven af 6te Juli 1867 § 47. — Den tilsynshavende kommunale Bestyrelse kan, naar den dertil finder Anledning, antage en lønnet Mand til at føre det stadige særlige Tilsyn med det enkelte Vandløb eller en Del af dette. Tilsynsmandens Løn udredes af vedkommende Kommunes Kasse. Paa samme Maade udredes Udgifterne ved de periodiske Synsforretninger, der afholdes over et offentligt Vandløb. Ved hvem disse Syn skulle optages, bestemmes for Hovedvandløbenes Vedkommende af Amtsraadet. For de mindre offentlige Vandløbs Vedkommende foretages Synene af Vandsynsmændene, hvis Formand hver Gang med 14 Dages Varsel lader bekjendtgjøre, til hvilken Tid Synet vil blive afholdt. Om Bekjendtgjørelsesmaaden indeholder Loven Intet, men Bekjendtgjørelsen maa vel ske ved Kirkestævne eller paa anden i Egnen brugelig Maade. Om nogen speciel Indvarsling af de enkelte Participenter bliver der formentlig ikke Tale. Om Formanden for Vandsynsmændene kan fordre Betaling for at

foretage Bekjendtgjørelsen er meget tvivlsomt, jfr. hermed Skr. Nr. 264 af 11te Oktbr. 1872, hvorefter der ikke skal ydes Sognefogden, der for Tiden foretager den heromhandlede Bekjendtgjørelse, Betaling herfor, se iøvrigt ovenfor S. 594. Hvad Synene over Hovedvandløbene angaaer, bør der formentlig ogsaa udgaa en lignende Bekjendtgjørelse om disse, hvis de ikke ved selve Regulativet ere ansatte til bestemte Dage.

Forefindes der ved de forommeldte Syn eller ved de Syn, der paa lignende Maade blive at afholde over Reguleringsarbejder, som udføres in natura, Mangler med Hensyn til de paagjældende Arbejders Udførelse, lader den tilsynshavende kommunale Bestyrelse de manglende Arbejder udføre for de Forsømmeliges Regning, og disse kunne derhos efter Omstændighederne, og navnlig i Tilfælde af gjentagen Forsømmelighed, efter Bestyrelsens Begjæring under en offentlig Politisag idømmes en Bøde fra 2 til 20 Kr. — Omkostningerne saavel ved de Arbejder, der saaledes maa udføres for den Forsømmeliges Regning, som ved de af Forsømmelsen foranledigede Syn (disse maa for de mindre offentlige Vandløbs Vedkommende formentlig ligeledes foretages af Vandsynsmændene), kunne i Mangel af godvillig Betaling inddrives ved Udpantning hos den Paagjældende. — Om de Syn, der i Aarets Løb ere afholdte over de under Sogneraadenes Tilsyn staaende Vandløb, indsender Sogneraadet til Amtsraadet en aarlig Beretning med Forklaring over, hvad der er foretaget i Anledning af de skete Udsættelser.

3) I det Foregaaende er det nærmere angivet, i hvilket Omfang Udgifterne ved de forberedende Arbejder i Anledning af Regulativernes Udarbejdelse samt Udgifterne ved Administrationen kunne falde Kommunens Kasse til Byrde. Ellers er det Reglen, at Udgifterne maa falde de paagjældende Private til Last, og Loven indeholder ingen Hjemmel til at lade Kommunen overtage nogen Del af samme. Derimod indeholder Lovens § 24 den vigtige Regel, at de Erstatningsbeløb, der blive at udrede i Anledning af Reguleringen saavel

som Udgifterne ved Arbejder vedrørende Reguleringen og Vedligeholdelsen af et offentlig Vandløb, forsaavidt disse Arbejder ikke udføres in natura af de dertil Forpligtede, forskudsvis skulle afholdes af vedkommende kommunale Kasse. Forskudene tilbagebetales den i en eller flere Terminer med eller uden Renter efter den kommunale Bestyrelses Bestemmelse, jfr. ogsaa Lovens § 39, se ovenfor S. 627. — De Pengebidrag, der herefter komme til at paahvile Participanterne kunne i Mangel af godvillig Betaling inddrives ved Udpantning. Derimod er der mærkelig nok ikke indrømmet nogen Fortrinsret for de enkelte forfaldne Bidrag, jfr. derimod Digeloven af 10de April 1874 § 12. Skulde der heraf resultere Tab, maa dette formentlig falde Kommunen til Byrde; der savnes Hjemmel til at repartere dem paa de øvrige Participanter. — For Hovedvandløbenes Vedkommende kunne Bidragene opkræves gjennem Amtstuerne i Forbindelse med Hartkornsbidragene til Amtsrepartitionsfonden, i hvilket Øjemed der af Amtsraadene maa leveres Amtstuerne Lister over Bidragene for hvert enkelt Matrikulsnummer. Der savnes her Regel om, hvorledes der skal forholdes med Hensyn til Bidrag fra Kjøbstadejendomme, for hvis Vedkommende der ikke svares Hartkornsbidrag til Amtsrepartitionsfonden. Da det nu vel neppe uden Lovhjemmel kan paalægges Magistraten, jfr. Lov 10de April 1874 § 12, at besørge Opkrævningen, maa Amtsraadet selv drage Omsorg for samme.

4) Med Hensyn til Ordningen af Forholdet mellem Ejere og Brugere, forsaavidt angaaer Udredelsen af Udgifterne ved de offentlige Vandløb, haves Reglerne i Lovens § 26, jfr. ovenfor S. 627. Herefter skal, naar en Ejendom bruges af en Anden end Ejeren, det Ejendommen vedkommende Bidrag til et offentlig Vandløbs Regulering paahvile Ejeren, mod at Brugeren i sin Besiddelsestid forrenter det med 4 % aarlig. Denne Regel gjælder, som ovenfor berørt, ogsaa med Hensyn til Reguleringsarbejder, der maatte blive udførte in natura, jfr. Rigsdagstidenden 18⁷⁹/₈₀ Tillæg B S. 770 og ovenfor S. 637, en Bestemmelse, der formentlig ogsaa i den Retning er

uheldig, at den let vil kunne give Anledning til Stridigheder ved Bestemmelsen af det Vederlag, Brugeren skal forrente. — Bidraget til et offentligt Vandløbs Vedligeholdelse paahviler derimod altid Brugerne af de paagjældende Ejendomme. — De Bidrag enten til Reguleringen (om saadanne sees der, som Loven nu er affattet, dog ikke at kunne blive Tale) eller Vedligeholdelsen, der paahvile en Ejendoms Bruger, kunne dog, naar de forgjæves ere søgte inddrevne hos denne, fordres ydede af Ejeren. — Overenskomster mellem Ejer og Bruger, hvorved disse ordne Forholdet paa en fra foranstaaende Regler afvigende Maade, vedkomme ikke det Offentlige.

5) Efter Lovens § 32 maa ved et offentligt Vandløb ingen Vandmølle, Fabrik eller lignende Vandværk anlægges, eller overhovedet nogen Foranstaltning træffes, der kan være til Hinder for Vandets frie Flugt, saasom Anbringelse af Stemmeværker, Strømhjul, Fiskerianlæg eller Andet, medmindre den Paagjældende enten har alle Vedkommendes (herunder kan ikke henregnes den kommunale Bestyrelse) Samtykke eller ved Kjendelse henholdsvis af Landvæsenskommissionen eller Vandsynsmændene har godtgjort, at Værket ikke vil skade Vandløbets Tilstand eller komme i Strid med nogen Andens Ret. Broer, Stenkister og Vaskelad maa ikke anbringes ved et offentligt Vandløb, medmindre den kommunale Bestyrelse har godkjendt Anbringelsen, eller den Paagjældende har erhvervet Samtykke eller Kjendelse som foran nævnt. Forsaavidt de heromhandlede Værker medføre Opstemning af Vandet, har den kommunale Bestyrelse at paase, at der sættes behørigt Flodemaal for samme.

Forsaavidt slige Indretninger allerede forefindes ved Vandløbet, kunne de af den tilsynshavende kommunale Bestyrelse fordres borttagne, naar samme erhverver Kjendelse for, at Indretningen ikke kan beholdes uden at skade Vandløbets Tilstand. Paastaaer den Paagjældende ved særlig Adkomst at have erhvervet Ret til Indretningen, og dette ikke erkjendes af den kommunale Bestyrelse, vil denne have at søge Spørgsmaalet afgjort ved Dom, jfr. Lovens § 33.

De heromhandlede Bestemmelser omfatte efter deres Ord ogsaa Opstemningsværker m. v. i Anledning af Vandingsanlæg, jfr. ogsaa Slutningen af § 33 om, at der iøvrigt med Hensyn til saadanne Anlæg bliver at forholde efter Reglerne i Lovens 2den Afdeling. Af disse fremgaaer det imidlertid, at dette ikke har været Meningen. Efter § 62 maa nemlig intet Vandingsanlæg iværksættes ved et offentligt Vandløb, medmindre Paagjældende ved Kjendelse af Landvæsenskommissionen er kjendt berettiget til Anlæget, og det er altsaa ikke nok, at han godtgjør at have alle Vedkommendes Samtykke. Om dette egentlig har været Meningen, er vistnok meget tvivlsomt, og det synes i ethvert Fald temmelig urimeligt, altid at forlange Landvæsenskommissionskjendelse, jfr. Kommissionsbetænkningen S. 96 samt nedenfor § 99. — Dernæst afviger § 62 forsaavidt fra §§ 32 og 33, som der ikke ved Anlæg af den heromhandlede Beskaffenhed kan være Tale om at benytte Vandsynsmændene for de mindre offentlige Vandløbs Vedkommende; man maa altid gaa til Landvæsenskommissionen. Endelig kunne saadanne Anlæg, selv om deres Berettigelse ikke bestrides, fordres fjernede mod Erstatning, der fastsættes af Landvæsenskommissionen. Den for Nedlægning af Møller m. v. foreskrevne Fremgangsmaade synes saaledes ikke her at skulle iagttages. Grunden til denne forskjellige Behandling af som det synes temmelig ensartede Forhold, er ikke rigtig klar.

Hvad iøvrigt § 32 angaaer, maa det vist indrømmes, at denne, saaledes som ogsaa under Forhandlingerne paa Rigsdagen fremhævet, se Folkethingstidenden 18⁷⁹/₈₀ S. 5423, 5438 og 5455, er mindre heldig affattet, forsaavidt den gjør Anlæget afhængigt af, at Vedkommende ved Landvæsenskommissionen eller Vandsynsmændene skal godtgjøre, at Værket ikke skader Vandløbets Tilstand eller kommer i Strid med nogen Andens Ret. Opfyldelsen af denne Bestemmelse vil allerede af den Grund kunne støde paa Vanskelighed, at der egentlig ikke lader sig føre fuldt Bevis for, at Anlæget ikke vil komme i Strid med nogen Andens Ret, naar man ikke med præklusiv Virkning kan indkalde Alle og Enhver, Noget, hvorom der ikke

kan være Tale. Man kan kun indkalde enkelte bestemte Personer og det gjælder derfor om at passe paa at faa Alle med, fra hvem Indsigelser muligen kunne fremkomme, men det kan være vanskelig herefter at angive Kredsen af dem, der i det enkelte Tilfælde skulle indkaldes. Dernæst gaaer Bestemmelsen efter sin Ordlyd ud paa, at Landvæsenskommissionen eller Vandsynsmændene ved Kjendelse skulle afgjøre, hvorvidt Foretagendet strider imod Nogens Ret, og saaledes muligen endog afgjøre egentlige Ejendomstrætter. Dette har nu sikkert ikke været Meningen, jfr. ogsaa Folkethingstidenden 18⁷⁹/₈₀ S. 5455. Skulde der derfor opstaa Spørgsmaal, der efter de almindelige Regler for Vandsynsmændenes og Landvæsenskommissionernes Kompetence, ikke høre under disse Autoriteter, maa de henvises til Afgjørelse ved Domstolene overensstemmende med den almindelige Regel i Lovens § 5.

Hvad Bestemmelsen om Broer, Stenkister og Vadskelad angaaer, skal bemærkes, at den kommunale Bestyrelses Godkjendelse af Anlæget selvfølgelig ikke kan afskjære Private, der anse dette stridende mod deres Ret, fra at gjøre denne gjældende.

Anbringer Nogen uden Hjemmel Indretninger af fornævnte Beskaffenhed ved et offentligt Vandløb, eller gjør han Skade paa Vandløbet ved Ufred af Kreaturer, ved Opfyldning af Løbet, ved Brud paa Hegn og Sideskrænter eller deslige, kan den kommunale Bestyrelse paa hans Bekostning lade Skaden udbedre eller de paagjældende Indretninger borttage, naar han ikke selv efter Paalæg fjerner dem, hvorhos den Paagjældende desuden, naar Saadant af Bestyrelsen begjæres, under en offentlig Politisag bliver at straffe efter Straffeloven*), eller, hvor særlig Straf ej er foreskreven, med en Bøde fra 4 til 100 Kr. Omkostningerne saavel ved de Arbejder, der i Henhold til Lovens § 33 maa udføres for den

*) Det skyldes formentlig en Fejltagelse, naar saaledes Paatale af Overtrædelser af Straffeloven er gjort afhængig af den kommunale Bestyrelses Begjæring og Sagerne henviste til Behandling ved den offentlige Politiret.

Paagjældendes Regning, som for de af Sagen foranledigede Syn, kunne i Mangel af godvillig Betaling inddrives ved Udpantning.

Endelig maa her endnu mærkes Bestemmelsen i Lovens § 32 sidste Stykke, hvorefter Ejeren eller Brugeren af et Vandværk, hvis Vandet opstemmes over den ved Flodemaalet fastsatte Grændse, saafremt Overskridelsen kan tilskrives ham, paa Begjæring af den tilsynshavende kommunale Bestyrelse under en offentlig Politisag kan ansees med en Bøde fra 20 til 500 Kr., ligesom han er pligtig at erstatte al den Skade, der er bevirket ved den ulovlige Opstemning. Det fremgaaer dog af Lovens § 73 2det Stykke, at denne Bestemmelse ikke gjælder med Hensyn til Stemmeværker ved Vandingsanlæg, jfr. nedenfor § 100. Som det vil sees, omfatter Bestemmelsen i § 32 sidste Stykke ogsaa det Tilfælde, at Opstemningen er skeet for at skade Andre, navnlig ved at bevirke Oversvømmelse. Skjøndt §en ikke indeholder den sædvanlige Reservation for det Tilfælde, at den paagjældende Forseelse maatte befindes at falde ind under Straffeloven, har det dog neppe været Meningen i saa Fald at udelukke en analogisk Anvendelse af Straffelovens § 287, hvis en saadan ellers maatte findes tilstedelig.

§ 95.

Om Forandringer i de efter det udfærdigede Regulativ for et offentligt Vandløb gjældende Bestemmelser.

I den heromhandlede Henseende maa der skjelnes mellem de Bestemmelser, der vedrøre Regulativets administrative Del og de øvrige Bestemmelser. Hvad de første angaaer, hedder det i Lovens § 17, at Forandringer foretages af de samme kommunale Myndigheder, til hvem Affattelsen er henlagt. Det maa dog herved bemærkes, at det ikke skjønnes rettere, end at det er en nødvendig Konsekvents af Budet om, at Regulativerne for de mindre Vandløb skulle stadfæstes af Amtsraadene (Indenrigsministeriet, se ovenfor S. 634) for Sognekommunernes Vedkommende, at det Samme maa ske for Forandringernes

Vedkommende. Ellers bliver Budet om Stadfæstelse temmelig meningsløst.

Hvad derimod angaaer de øvrige Bestemmelser vedrørende et offentligt Vandløb, kan den kommunale Bestyrelse ikke alene ikke paa egen Haand vedtage Forandringer i disse, men den kan ikke engang tage Initiativet til saadanne. Dette tilkommer udelukkende de Private. Hvilke Saadanne der kunne rejse Spørgsmaal herom, er imidlertid meget tvivlsomt. Naar det nemlig i Lov 28de Maj 1880 § 27 hedder: Saafremt nogen i et Vandløb Interesseret, jfr. ogsaa § 34: Saafremt Nogen, der har Interesse i et Vandløb o. s. v., kan det vel ikke ubetinget negtes, at man under disse Ord kan henføre Enhver, der nyder Gavn eller vil komme til at nyde Gavn af Vandløbet, men det ligger dog formentlig nærmest at antage, at Loven kun har havt Participanterne i Vandløbet for Øje, jfr. ogsaa Rigsdagstidenden 18⁷⁹/₈₀ Tillæg B S. 770, hvor der tales om en af en „privat Interessent" foranlediget Regulering, et Udtryk, der formentlig kun passer paa Participanterne i Vandløbet. Herfor taler ogsaa bestemt Lovens § 50, der gaaer ud fra, at de en Sø tilstødende Lodsejere først, naar Søen er bleven stillet under offentligt Tilsyn, faa Ret til at forlange Forandringer foretagne ved Søens Afløb overensstemmende med Reglerne i Lovens § 27 og §§ 34—42. Hvorvidt nu Følgen heraf bliver, at ikke andre end Participanterne overhovedet kunne fordre Forandringer ved Vandløbet er tvivlsomt, men i ethvert Fald bliver da Sagen at ordne efter helt andre Regler end dem, der her er Tale om, jfr. nedenfor under Materien om nye Vandafledningsanlæg.

Forsaavidt da nogen i et offentligt Vandløb Interesseret maatte attraa Forandringer i den ved den kommunale Bestyrelse foranledigede Regulering eller maatte ønske Regulering foretagen i Tilfælde, hvor den kommunale Bestyrelse ikke af Hensyn til Regulativets Affattelse har fundet sig foranlediget til at lade en saadan foretage, har den Paagjældende efter Lovens § 27 desangaaende at henvende sig til den tilsyns-

havende kommunale Bestyrelse, der da, saafremt Andrageren, om forlanges, vil stille betryggende Sikkerhed for samtlige med Forretningen forbundne Omkostninger for det Tilfælde, at disse maatte blive ham paalagte, er pligtig at tilkalde Vandsynsmændene eller Landvæsenskommissionen. Sagen bliver da i det Hele at behandle og afgjøre overensstemmende med de Regler, som foran ere givne angaaende den ved Kommunalbestyrelsen foranledigede Regulering. Det afgjøres under fornødent Hensyn til samtlige Omstændigheder, om Omkostningerne ved Forretningen og de derved foranledigede tekniske Arbejder og Undersøgelser skulle bæres af vedkommende kommunale Kasse eller af en eller flere Interessenter i Vandløbet, eller endelig udredes for en Del af den kommunale Kasse og for en Del af een eller flere Interessenter. De heromhandlede Regler komme dog ikke til Anvendelse, naar Begjæringen gaaer ud paa at faa en Mølle eller et lignende Værk nedlagt. Der bliver da at forholde overensstemmende med §§ 34—42, jfr. ovenfor S. 618 og flg.

Endelig bestemmer § 27 sidste Stykke, at i Spørgsmaal vedrørende Vedligeholdelsesbyrdens Fordeling saavelsom i alle andre Tilfælde, hvor Nogen ønsker Vandsynsmændenes eller Landvæsenskommissionens Mellemkomst, har den Paagjældende selv at sætte Sagen i Bevægelse, og Omkostningerne, der i saa Fald ere den kommunale Kasse uvedkommende, ville da være at fastsætte i Overensstemmelse med Reglerne i Lov af 30te Decbr. 1858 § 16.

Naar der overensstemmende med Foranstaaende er blevet vedtaget Forandringer i de for et offentligt Vandløb gjældende Bestemmelser, bliver der herom at gjøre Bemærkning i Regulativet, jfr. Lovens § 17. For de mindre offentlige Vandløbs Vedkommende maa der formentlig da herom gjøres Indberetning til Amtsraadet, hvis Stadfæstelse jo rigtignok kun vil have rent formel Betydning. Her opstaaer imidlertid nu det ikke lidet vigtige Spørgsmaal, hvorledes der skal forholdes med Udførelsen af de saaledes paabudte Arbejder. Det maa i saa Henseende bemærkes, at vistnok Meget taler for, at

der bør forholdes ganske paa samme Maade som ved den første Regulering, saaledes altsaa, at den kommunale Bestyrelse foranlediger det i saa Henseende Fornødne og Udgifterne forskudsvis udredes af Kommunens Kasse. Dette var nu ogsaa ligefrem foreskrevet i Regjeringsudkastet, men Bestemmelsen herom gik ud i Rigsdagen. Af Forhandlingerne fremgaaer det imidlertid, jfr. Rigsdagstidenden 18⁷⁹/₈₀ Tillæg B S. 770, at man ikke herved har tilsigtet en Realitetsforandring, men kun har udeladt Bestemmelsen, fordi man ansaa den for overflødig. Man synes nemlig at være gaaet ud fra, at Ordene i § 27: „Sagen bliver da i det Hele at behandle og afgjøre overensstemmende med de Regler, som foran ere givne angaaende den ved Kommunalbestyrelsen foranledigede Regulering", indeholdt Hjemmel til blandt Andet ogsaa at anvende Reglerne i §§ 24—26 paa de heromhandlede Reguleringsarbejder. Rigtigheden af denne Opfattelse turde nu vistnok være tvivlsom, da det efter hele Sammenhængen ligger nærmest at referere de fremhævede Ord til Sagens Behandling ved Vandsynsmændene og Landvæsenskommissionen, men da Ordene dog ikke udelukke den videre Forstaaelse og det som berørt utvivlsomt har været Meningen i det Hele at gjøre Lovens Bestemmelser om den Regulering, der foretages før Regulativets Udarbejdelse, anvendelige ogsaa med Hensyn til senere Reguleringer, kan det maaske nok forsvares at fortolke Loven i Overensstemmelse hermed, skjøndt det ganske vist ikke er uden Betænkelighed uden en aldeles klar Hjemmel at paalægge den kommunale Bestyrelse at lade Kommunens Kasse forskudsvis udrede Udgifter ved Foranstaltninger, der muligen iværksættes mod Bestyrelsens Villie og Ønske. Til Støtte for at fortolke § 27 paa den anførte Maade kan iøvrigt ogsaa anføres, at Loven, forsaavidt der er Spørgsmaal om Møllers Nedlægning m. v. ingen Forskjel har gjort i den heromhandlede Henseende, eftersom det er med eller mod den kommulale Bestyrelses Villie, at Nedlægningen finder Sted.)

B.

Om de private Vandløb.

§ 96.

Reglerne om de private Vandløb findes i Lovens §§ 43 til 49. De svare i alt Væsentligt til de i Andg. 29de Juli 1846 om de mindre Vandløb givne Regler. Fra det Offentliges Side føres der intet Tilsyn med dem, men det er deres Sag, som have Interesse i dem, selv at paase deres Vedligeholdelse. Denne paahviler alene Brugerne af de tilstødende Jorder, men enhver af disse kan da ogsaa forlange, at Vandløbet skal bevares og holdes oprenset saaledes at det under almindelige Forhold kan optage det Vand, som ellers vilde være til Skade for de tilstødende Jorder, hvorhos det kan forlanges, at Vandløbet i dette Øjemed skal fordybes eller udvides. Derimod kunne Bugter, som ere til Hinder for Vandets Flugt, ikke paabydes rettede. Sager angaaende disse Vandløb behandles i Reglen af Vandsynsmændene under Appel til Landvæsenskommissionen, jfr. Lovens § 45. Findes der ved Vandløbet Vandværker, som kræve Fastsættelse af Flodemaal, maa dette dog ske ved Landvæsenskommissionen, jfr. Lovens § 44 Slutn., samt ovenfor S. 600.

Vandsynsmændenes Assistance kan paakaldes i 3 forskjellige Tilfælde, nemlig dels for at faa en almindelig Ordning tilvejebragt med Hensyn til Vandløbets Vedligeholdelse, dels for at afgjøre Tvistigheder mellem enkelte af de tilstødende Jordbrugere, dels endelig i Tilfælde af, at en Jordbruger ikke opfylder de ham efter Forlig eller Kjendelse paahvilende Forpligtelser med Hensyn til Vandløbet.

Med Hensyn til den første Art af Sager foreskriver Lovens § 44, at der hvad enten Afgjørelsen skeer ved Forlig eller Kjendelse, navnlig bør træffes Bestemmelse om, hvor bredt og hvor dybt Vandløbet bør være, om Stenkister, Broer eller Sluser bør omsættes eller udvides, om hvorledes der skal forholdes med den opkastede Jord, om den skal bortføres, eller

hvor langt den i ethvert Fald bør fjernes fra Kanten af Vandløbet, om der findes Sten, Trærødder eller andre Vandets Flugt hindrende Gjenstande, der bør borttages, af hvem og inden hvilken Tid de foreskrevne Arbejder skulle udføres, hvorledes den fremtidige Vedligeholdelse af Vandløbet vil være at fordele mellem de tilstødende Jordbrugere, samt endelig hvem der skal udrede Omkostningerne ved selve den afholdte Forretning. Efter Lovens § 45 have Synsmændene herved at iagttage følgende almindelige Regler:

1) Om Breden af Vandløbet saavel foroven som i Bunden træffes Bestemmelse. Breden foroven afhænger af Bundbreden, Dybden og det nødvendige Anlæg for Sideskraaningerne. I fast Tørvejord anvendes fra $1/2$ til $3/4$ Anlæg, i almindelig fast Jord fuldt Anlæg og i løs Sandjord fra $1^1/2$ til dobbelt Anlæg. Derved vil for hver Alens Dybde Breden foroven blive henholdsvis i fast Tørvejord 1 til $1^1/2$ Alen, i almindelig fast Jord 2 Alen og i løs Sandjord 3 til 4 Alen større end Bundbreden.

2) Vandløbets Dybde bør være en saadan, at det er i Stand til under almindelige Forhold at bortføre det Vand, som ellers vil være til Skade for de tilstødende Ejendomme.

3) Broer, Stenkister og Sluser maa have en saadan Vidde, at Vandet til enhver Tid kan strømme igjennem, uden at der fremkaldes skadelig Opstuvning.

4) Den ved Vandløbets Oprensning optagne Fyld bør i Almindelighed bortføres fra Vandløbets Bredder, og maa i ethvert Fald ingensinde ligge nærmere ved disse end 1 Alen, ligesom det maa paasees, at den ikke hindrer Vandet fra de tilstødende Jorder i at flyde til Vandløbet.

5) Ved Afgjørelsen af, om en Fordybning eller Udvidelse af Vandløbet paa en større eller mindre Strækning skal foretages, have Synsmændene at afveje de Fordele, som den paagjældende Foranstaltning vil medføre for de tilstødende Ejendomme, mod den Bekostning og det Arbejde, der vil være forbundne med Foranstaltningens Gjennemførelse. Kun naar det med Bestemthed skjønnes, at Fordelene væsentlig

ville overveje nævnte Bekostning og Arbejde, bør Fordybningen eller Udvidelsen finde Sted. Paa lignende Maade bliver der at tage Hensyn til de mulige Ulemper eller Beskadigelser, som Udvidelsen eller Fordybningen maatte medføre for enkelte af de tilstødende Ejendomme.

6) De Arbejder, der udkræves til at bringe Vandløbet i den af Synsmændene fastsatte Skikkelse, blive at udføre af Brugerne af de tilstødende Ejendomme.

Synsmændene have i saa Henseende at fordele Udførelsen af disse Arbejder mellem de Paagjældende, saaledes at enhver af dem overtager Arbejdet ved en vis Strækning af Vandløbet fra Bred til Bred. Som Regel bliver ved denne Fordeling at tage Hensyn til Længden af den Strækning, i hvilken hver enkelt Ejendom grændser til Vandløbet; men Afvigelse fra denne Regel kan dog finde Sted, hvor dens Anvendelse vilde føre til en Overbebyrdelse af en enkelt Ejendom, ligesom der ogsaa efter Omstændighederne af Synsmændene kan bestemmes, at den Jordbruger, paa hvis Oprensnings-Skifte der vil være at udføre særlig byrdefulde Arbejder, derfor skal have en passende *Godtgjørelse af dem, der have Fordel af disse Arbejder*. Ligeledes kunne Synsmændene i lignende Tilfælde tilkjende Brugeren en passende Godtgjørelse hos Ejeren.

I Synsmændenes Kjendelse (eller i det for dem indgaaede Forlig) bestemmes og beskrives nøjagtigt, hvilke Arbejder der ville være at udføre paa hvert enkelt af de afsatte Skifter.

Ligeledes fastsættes nøjagtige Bestemmelser om den Tid, inden hvilken Arbejderne skulle være tilendebragte, samt om de Frister, inden hvilke den fremtidige aarlige Oprensning skal finde Sted.

7) Saafremt en af Synsmændene fastsat Udvidelse eller Fordybning af Vandløbet medfører Beskadigelser eller Ulemper for enkelte Ejendomme, der ikke opvejes af de Fordele, Foranstaltningen i andre Henseender maatte medføre for disse Ejendomme, bør der tillægges de Skadelidende en passende Godtgjørelse, som *udredes af dem, der have Fordel af*

de paagjældende Arbejder (jfr. foran under Nr. 5), og hvis Størrelse og Udbredelsesmaade fastsættes af Synsmændene.

8) Det paahviler Brugerne af de til Vandløbet stødende Jorder at udføre de Vedligeholdelsesarbejder, der udkræves for fremtidig at bevare Vandløbet i den af Vandsynet fastsatte Skikkelse. Den, som er Bruger af Grunden paa begge Sider af Vandløbet, har at vedligeholde hele den Strækning af dette, der saaledes gaaer gjennem hans Jorder. Bruges derimod Grunden paa begge Sider af Vandløbet af forskjellige Personer, fordeles Vedligeholdelsen af den paagjældende Strækning af Synsmændene ligelig mellem Gjenboerne, saaledes at enhver af disse faaer sit bestemte Skifte at vedligeholde fra Bred til Bred. Ved denne Fordeling have Synsmændene at tage Hensyn til, om Vedligeholdelsen kan antages at ville være lige besværlig paa hele den paagjældende Strækning eller ej, saaledes at der altsaa kan tildeles den ene af de to Gjenboer et kortere og mere besværligt Skifte, den anden et længere og mindre besværligt Skifte. Grændserne mellem de enkelte Skifter blive ved Synsmændenes Foranstaltning af de Vedkommende eller paa disses Bekostning at afmærke paa Stedet med Pæle, Sten eller deslige.

9) Samtlige Omkostninger ved Synsmændenes Forretning (derunder indbefattet de fornødne Indkaldelser m. v.) udredes, forsaavidt der ikke efter Omstændighederne findes Anledning til at paalægge Klageren at afholde samme, af Brugerne af de til Vandløbet stødende Jorder paa den Maade og i det Forhold, som Synsmændene under fornødent Hensyn til Sagens Udfald bestemme.

I Forbindelse hermed maa mærkes Reglen i Lovens § 49, hvorefter, naar en til et privat Vandløb stødende Ejendom udstykkes paa en saadan Maade, at den til Vandløbet grændsende Del af Ejendommen fordeles mellem flere Parceller, Vedligeholdelsen af det Skifte af Vandløbet, hvis Vedligeholdelse hidtil har paahvilet den samlede Ejendom, af Vandsynsmændene bliver at fordele mellem Parcellerne. Saalænge indtil en saadan Fordeling er foranlediget af Parcel-

listerne, hefte disse En for Alle og Alle for En for de den samlede Ejendom i den omhandlede Henseende paahvilende Forpligtelser. Herefter kunne følgelig kun Parceller, der stode til Vandløbet, faa Andel i Vedligeholdelsen. Fordelingen mellem disse maa da ske efter Reglerne i § 45 Nr. 8.

Med Hensyn til den anden Art Sager haves Reglen i Lovens § 47, hvorefter den, der mener sig forurettet ved, at een eller flere af Brugerne af de til et Vandløb stødende Grunde ikke tilbørlig vedligeholde den dem vedkommende Del af dette, eller ved at der uberettiget i eller ved Vandløbet er foretaget Foranstaltninger, som hindre Vandets frie Flugt, desangaaende har at indgive skriftlig Klage til Formanden for Vandsynsmændene. Sagen bliver da at fremme efter de almindelige Regler til Kjendelse eller Forlig.

Endelig bestemmer Lovens § 48, at naar den, hvem der efter Forlig eller Kjendelse i Henhold til de foranstaaende Regler paahviler at udføre et vist Arbejde ved et privat Vandløb, ikke har efterkommet sin Forpligtelse i denne Henseende ved Udløbet af den dertil indrømmede Frist, kan Klage over saadan Forsømmelse af enhver Vedkommende indgives til Formanden for Vandsynsmændene, og Synsmændene afgjøre da uden Appel, om Klagen er begrundet. I bekræftende Fald foranstalter Formanden det manglende Arbejde udført for den Forsømmeliges Regning. For at møde ved Arbejdets Aflevering til den paagjældende Part tilkommer der ham Betaling efter Lovens § 10. Udgifterne ved disse Forretninger udredes af den af Parterne, hvem Afgjørelsen er gaaet imod. I Mangel af Betaling paa Anfordring af de til Arbejdets Udførelse medgaaede Omkostninger inddrives disse paa Formandens Begjæring ved Udpantning.

C.

Om Søer.

§ 97.

Som ovenfor S. 445 berørt haves der i den hidtil gjældende Lovgivning kun en enkelt Bestemmelse om Søer, nemlig i Frdn. 25de Juni 1790 § 5. Denne har nærmest det Tilfælde for Øje, at Søen fuldstændig skal udtørres, og Hensynet hertil har aabenbart stærkt influeret paa dens Bestemmelser, der ere meget afvigende fra de Principer, der ellers raade i Materien om Vands Afledning. Det er derfor S. 448 til 49 gjort til Gjenstand for nærmere Undersøgelse, om man ikke ved at gaa frem efter Vandløbslovgivningens almindelige Regler maatte kunne fremtvinge en Sænkning af Vandspejlet i en Sø, naar denne agtes foretagen udelukkende eller væsentligst for at tilvejebringe en bedre Vandafledning fra de Søen tilstødende Jorder, men som paa det citerede Sted fremhævet, er det tvivlsomt om og i bekræftende Fald i hvilket Omfang en saadan Adgang haves. Ved Affattelsen af Loven af 28de Maj 1880 har man nu særlig havt dette Forhold for Øje og søgt at give fyldigere Bestemmelser om Adgangen til at faa Vandspejlet i en Sø sænket for at tilvejebringe en bedre Vandafledning, men, som det vil fremgaa af det Følgende, kan man neppe siges at have været heldig i saa Henseende. De paagjældende Bestemmelser ere saaledes affattede, at de give Anledning til en Række af Tvivl, og det er vistnok et Spørgsmaal, om det overhovedet vil være muligt at anvende dem i Praxis. Bestemmelserne, der findes i Lovens §§ 50 og 51 gaa ud paa Følgende.

Efter § 50 kunne Søer eller andre lignende Indvande, der danne Led i offentlige Vandløb, ligesom disse sættes under offentligt Tilsyn og komme derved ind under de i nærværende Lov om Vandløbene givne Regler, forsaavidt disse efter deres Indhold overhovedet lade sig anvende paa Søer. Dette gjælder ikke blot i Henseende til Regulering og Vedligeholdelse,

men navnlig ogsaa om Bestemmelserne i Lovens §§ 34—42, saaledes at altsaa Nedlæggelse eller Forandring af et ved Søens Afløb beliggende Vandværk eller Anlæg paa den der angivne Maade kan søges gjennemført i det Øjemed at sænke Vandstanden i Søen. Adgang til Skadeserstatning i Anledning af en saaledes foranstaltet Vandstandssænkning i en Sø skal ogsaa tilkomme Ejerne af de til denne stødende Ejendomme, forsaavidt disse ved Sænkningen maatte blive forringede i Værdi, samt vedkommende Søejere, saafremt Sænkningen maatte blive til Tab for dem. — Under den Forretning, der afholdes til Regulering af en saadan Sø, kan Landvæsenskommissionen efter Paastand af Søejerne fastsætte Bestemmelser om Vandstanden i Søen.

Er en Sø ikke sat under offentligt Tilsyn, kan efter Lovens § 51 Sænkning af Vandstanden i den kun finde Sted, naar enten alle i Søen Lodtagne ere enige derom, eller, forsaavidt Sænkningen lader sig gjennemføre ved Udgravning, mindst de to Trediedele af Lodtagerne, der tillige svare for mindst de to Trediedele af det bidragspligtige Areal, ønske samme foretagen. I sidstnævnte Tilfælde bliver Spørgsmaalet at indbringe for Landvæsenskommissionen, der da under Hensyn til alle foreliggende Omstændigheder afgjør, om Sænkningen bør finde Sted, bestemmer Vilkaarene for samme, derunder Udgifternes Fordeling, samt afgjør, om og i hvilket Omfang Erstatning i den Anledning bliver at give. — Saafremt Tørlægningen agtes iværksat ved Hjælp af en Fordybning, Udvidelse eller Forlægning af et allerede tilstedeværende Vandløb, bliver Sagen, forsaavidt dette Vandløb er offentligt, da i saa Henseende at behandle i Overensstemmelse med Reglerne om offentlige Vandløb (jfr. Lovens §§ 27 og 34—42). Er det paagjældende Vandløb privat, bliver Spørgsmaalet om dets Udvidelse eller Fordybning, forsaavidt der ikke herom kan opnaaes mindelig Overenskomst med Ejerne og Brugerne af alle til Vandløbet grændsende Ejendomme, i Overensstemmelse med de foran givne Regler om private Vandløb at indbringe for og paakjende af Vandsynsmændene og eventuelt af Landvæsenskommissionen.

Agtes Sænkningen udført ved Hjælp af Anlæg af en ny Vandledning over Andres Ejendom, bliver Sagen forsaavidt at behandle og afgjøre overensstemmende med Reglerne om nye Vandafledningsanlæg.

Hvad nu § 50 angaaer, skal Opmærksomheden først henledes paa, at samme ikke alene omfatter Søer, men ogsaa „andre lignende Indvande". Denne Bestemmelse blev indsat i Rigsdagen, og det fremgaaer af Forhandlingerne, jfr. Folkethingstidenden 18⁷⁹/₈₀ S. 5419, at man herved har havt for Øje dels at afskjære muligen opstaaende Tvivl om, hvorvidt en Udvidelse af et Vandløb, en Mose o. s. v. skulde kunne kaldes en Sø, dels at gjøre det muligt under Loven at inddrage „Indvande, der skjære sig ind fra Havet, Fjorde, hvori Vandløbet udtømmer sig og som det kan være i høj Grad hensigtsmæssigt at faa ind under den samme Behandling, som er foreslaaet for Søer." Det er nu ganske vist tvivlsomt, om „Indvande" er et heldigt Udtryk for denne Tanke, men Spørgsmaalet har vel neppe stor praktisk Betydning. Af mere Interesse er derimod en anden Forandring, der er foregaaet i Regjeringsudkastet. Medens dette gav følgende Regel: „Forsaavidt et Vandløb, der danner Afløb for en Sø, er eller fremtidig maatte blive optaget blandt de offentlige Vandløb, kan den paagjældende Sø i Forbindelse med Vandløbet sættes under offentligt Tilsyn", hedder det derimod i Loven, som den foreligger: „Søer eller andre lignende Indvande, der danne Led i offentlige Vandløb, kunne ligesom disse sættes under offentligt Tilsyn." Bestemmelsen har herved forsaavidt faaet et noget videre Omfang, som der kan blive Tale om at sætte en Sø osv. under offentligt Tilsyn, selv om den ikke har noget Afløb, der staaer under offentligt Tilsyn, naar dette dog er Tilfældet med et eller flere af de Vandløb, der falde i Søen, jfr. Folkethingstidenden 18⁷⁹/₈₀ S. 4723 og 5419. Hvorledes der da skal forholdes, naar Søen staaer i Forbindelse med flere offentlige Vandløb, indeholder Loven Intet om. Afgjørelsen heraf vil imidlertid noget afhænge af, hvor-

ledes man iøvrigt forstaaer Bestemmelsen. Efter Regjerings-forslaget kunde der formentlig ingen Tvivl være om, at den Sø, der blev sat under offentligt Tilsyn, maatte betragtes som udgjørende en integrerende Del af det Vandløb, der dannede dens Afløb. Derimod tyde Ordene i Loven, som de nu foreligger, ganske vist nærmest paa, at det har været Meningen, at Søen skal betragtes som noget Selvstændigt og ikke gjøres til en integrerende Del af et af de Vandløb, der ere i Forbindelse med den. Ligesom der imidlertid ikke foreligger Noget, der viser hen paa, at man har tilsigtet at forandre Regjeringsudkastet i den heromhandlede Retning, saaledes vil man, saavidt skjønnes, komme ind i forskjellige Vanskeligheder, hvis Søen skal betragtes og behandles som et Vandløb for sig. Da nu derhos den Omstændighed, at Loven har bibeholdt Reglen om, at man, naar en Sø er sat under offentligt Tilsyn, kan anvende Bestemmelserne i Lovens §§ 34—42, saaledes at Nedlægning eller Forandring af et ved Søens Afløb liggende Vandværk kan fordres i det Øjemed at sænke Vandstanden i Søen, synes at vise, at man har forudsat, at Interessenterne i Søen ogsaa blive Interessenter i Vandløbet, jfr. ovenfor S. 645, kan det maaske nok forsvares at opfatte Loven som gaaende ud paa at bemyndige den kommunale Bestyrelse til at inddrage en Sø, der staaer i Forbindelse med et offentligt Vandløb, under dette. (Skjøndt Loven egentlig ikke indeholder Noget herom, maa det da antages, at Spørgsmaalet om en Sø o. s. v. skal sættes under offentligt Tilsyn maa afgjøres af de samme Autoriteter, som har Afgjørelsen af det tilsvarende Spørgsmaal med Hensyn til det Vandløb, af hvilket Søen skal udgjøre en integrerende Del, og at en Uenighed om, under hvilket af de flere i Forbindelse med Søen staaende Vandløb denne skal inddrages, ligeledes maa afgjøres paa samme Maade, som en Uenighed mellem flere kommunale Autoriteter om, hvorvidt et Vandløb skal optages som offentligt.) — Er Søen først bleven erklæret for offentlig, er det i Lovens § 50 udtrykkelig udtalt, at den derved kommer ind under de i Loven om Vandløbene givne Bestemmelser. Hvor-

ledes Sager angaaende Søer skulle behandles, maa da afhænge af, om det paagjældende Vandløb, hvoraf det skal udgjøre en Del, er et Hovedvandløb eller et mindre Vandløb, saaledes navnlig ogsaa, at Spørgsmaal om en Regulering af Søer i sidstnævnte Tilfælde blive at indbringe for Vandsynsmændene. Rigtignok er det i Slutningen af § 50 forudsat, at det er Landvæsenskommissionen, der altid har at behandle Sager angaaende Reguleringer af Søer, men det skyldes sikkert en ren Fejltagelse, at denne Bestemmelse er gaaet uforandret over fra Regjeringsudkastet, hvor den fuldstændig passede, da alle Sager angaaende offentlige Vandløb efter samme skulde behandles af Landvæsenskommissionen. Muligt er det iøvrigt, at man har bibeholdt Bestemmelsen som en Anvendelse af Reglen i Lovens § 32, hvorefter Flodemaal altid, selv ved mindre offentlige Vandløb, skulle fastsættes af Landvæsenskommissionen, og da blot glemt at omredigere den noget.

Af den fornævnte Bestemmelse i § 50 følger det fremdeles, at der maa tilvejebringes et Regulativ for Søer, indeholdende blandt Andet Bestemmelser om, hvem Vedligeholdelsesbyrden skal paahvile. Her opstaaer imidlertid det Spørgsmaal, hvorledes skal dette lade sig gjøre? Efter Regjeringsforslaget kunde Besvarelsen heraf ikke frembyde nogen Vanskelighed. Enhver Ejendom, der havde Interesse i Vandafledningen fra Søen, maatte medtages. Anderledes stiller Forholdet sig derimod, efter at det ved Loven er blevet gjort til Regel, at det skal forblive ved de for det enkelte Vandløb med Hensyn til Fordelingen af Vedligeholdelsesbyrden hidtil gjældende Regler. Det er indlysende, at Loven herefter fuldkommen vil savne Bestemmelser i den heromhandlede Henseende for Søernes Vedkommende, hvis disse skulle betragtes som selvstændige Vandløb; thi der existerer for Tiden ingen Regler om disses Vedligeholdelse. Hvis det derimod antages at være Meningen, at Søerne skulle gjøres til integrerende Dele af de Vandløb, med hvilke de staa i Forbindelse, kunde der maaske være Tale om at gjøre gjældende, at det maa forudsættes at have været Lovgiverens Villie, at Vedligeholdelsesbyrden skal for-

deles efter det Princip, der er bragt til Anvendelse paa det Vandløb, hvoraf Søen skal udgjøre en Del, at den altsaa, hvis dette er et tidligere større Vandløb, maa fordeles paa alle dem, der have Interesse i Vandafledningen fra Søen, i andet Fald paa Bredejerne, forsaavidt deres Jorder støde til Søen. Det sees imidlertid ikke rettere, end at det er aldeles utilstedeligt at gjøre en saadan Regel gjældende uden udtrykkelig Lovhjemmel, og det saa meget mere, som det ofte vil være i høj Grad uretfærdigt, at paalægge alle Bredejerne at deltage i Vedligeholdelsen, da de naturlige Forhold ikke sjældent ville være saaledes, at mange af Bredejerne slet ingen Interesse ville have af, hvorledes Vandstanden i Søen er. Kan den fornævnte Regel for Vedligeholdelsesbyrdens Fordeling ikke opstilles, bliver imidlertid Følgen heraf, at den ved § 50 givne Adgang til at faa Søer osv. stillede under offentligt Tilsyn, bliver saa godt som uden praktisk Betydning. Den vil kun kunne benyttes, forsaavidt det maatte kunne lykkes den kommunale Bestyrelse ad Frivillighedens Vej at faa Vedligeholdelsesbyrden fordelt.

Hvad angaaer Spørgsmaalet om, hvilken Betydning det har, at en Sø bliver stillet under offentligt Tilsyn, vil Forholdet stille sig meget tvivlsomt, hvis man gaaer ud fra, at Søen skal betragtes som et Vandløb for sig. Gjøres Søen derimod til en integrerende Del af et offentligt Vandløb, blive Interessenterne i Søen tillige Interessenter i Vandløbet og faa følgelig samme Adgang som disse til at fordre Reguleringsarbejder udførte, saa at der altsaa bliver Mulighed for at fremtvinge en Sænkning af Søen i Vandafledningens Interesse, og saa Alle, der ville have Gavn heraf, tvungne til at deltage i Udgifterne. Paa den anden Side bliver det muligt at faa Arbejder udførte i Søen, hvorved Vandafledningen fra de Vandløbet tilstødende Jorder fremmes. En ikke ringe Fordel er det derhos, at det derved i Henhold til Lovens §§ 32 og 33 bliver muligt til en vis Grad at hindre, at en Lodsejer vilkaarlig foretager forskjellige Anlæg i Søen, der kunne forulempe de tilstødende Ejendomme. Særlig skal

det bemærkes, at man i Henhold til disse Bestemmelser formentlig ogsaa maa kunne forbyde Landindvindingsforetagender, naar disse findes at ville hindre Vandets frie Flugt. Det vil saaledes sees, at der ved Anvendelsen af § 50 vil kunne opnaaes betydelige Goder, og det er derfor saa meget uheldigere, om dens Affattelse skulde lægge Hindringer i Vejen for at anvende den i Praxis.

Hvad dernæst § 56 angaaer, giver denne Regel for, hvorvidt en Sænkning af Vandstanden i en Sø kan gjennemføres, naar Søen ikke er under offentligt Tilsyn. Hovedreglen er da herefter, at en saadan Foranstaltning ikke kan finde Sted, med mindre samtlige i Søen Lodtagne ere enige derom. Er dette Tilfældet, er der imidlertid i vidt Omfang tillagt dem Adgang til at faa Sænkningen gjennemført, det være sig ved Benyttelsen af alt tilstedeværende Vandløb eller ved Anlæg af nye saadanne. Særlig skal Opmærksomheden henledes paa den Mærkelighed, at der er tillagt Lodtagerne i Søen ganske samme Ret til at fordre Forandringer foretagne ved de existerende Vandløb som den, der tilkommer Participanterne i disse. Som Følge heraf kan der, forsaavidt Vandløbet er offentligt, ikke alene i videste Omfang foretages Reguleringer af samme, ja endog blive Tale om at nedlægge de ved samme værende Vandværker, men Enhver, der maatte have Gavn af de paagjældende Arbejder, kan tilpligtes at deltage i de dermed forbundne Udgifter, og den kommunale Bestyrelse er pligtig til at foranledige Arbejderne ved Vandløbet udførte og lade Kommunens Kasse forskudsvis udrede de dermed forbundne Udgifter, se Henvisningen til Lovens §§ 27 og 34—42, jfr. ovenfor S. 647. Disse Bestemmelser kunne dog kun gjælde med Hensyn til de Vandløbet vedrørende Foranstaltninger. Arbejderne i selve Søen maa holdes for sig, men det kan forøvrigt nok være, at dette i Praxis vil berede Vanskeligheder. — Er Søens Afløb et privat Vandløb, bliver Spørgsmaalet om dettes Udvidelse og Fordybning i Henhold til Loven at afgjøre efter de i forrige Afsnit fremstillede Regler. Hvorledes dette skal kunne lade sig gjøre, er imidlertid ikke klart. De paagjældende

Bestemmelser ere efter hele deres Affattelse kun anvendelige paa Ordningen af Forholdene mellem Participanterne i Vandløbet. — Hvorledes der skal forholdes, hvis det maatte være nødvendigt at foretage Rettelser af et gammelt Vandløb for at faa Vandstanden i Søen sænket, indeholder Loven Intet om, og det er derfor et Spørgsmaal, om der overhovedet kan være Tale herom, jfr. nærmere under det følgende Afsnit.

Medens det saaledes er Hovedreglen, at alle Lodtagne i en Sø, der ikke staaer under offentligt Tilsyn, maa være enige, for at en Sænkning af Vandstanden kan finde Sted, har Loven dog villet aabne en Adgang til, hvis der maatte være en overvejende Majoritet for en saadan Foranstaltning, da at kunne faa den gjennemført mod Minoritetens Villie og denne tilpligtet at deltage i Udgiften, forsaavidt Sænkningen vil være til Gavn for samme. Det sees imidlertid ikke rettere, end at den paagjældende Bestemmelse er saaledes affattet, at det er umuligt at anvende den i Praxis. Den gaaer ud paa, at, forsaavidt Sænkningen lader sig gjennemføre ved Udgravning (i Modsætning til Oppumpning eller Lignende, jfr. Folkethingstidenden $18^{79}/_{80}$ S. 5420), kan den finde Sted, „naar mindst de to Trediedele af Lodtagerne, der tillige svare for mindst de to Trediedele af det bidragspligtige Areal", forlange det. Hvad er det imidlertid for et Areal, der her er Tale om? Efter Affattelsen maa man nærmest tænke paa det Areal, hvilket Byrden ved Søens Vedligeholdelse paahviler, men et saadant existerer ikke. Mulig har man tænkt paa de to Trediedele af Søarealet eller paa det Areal, der i sin Tid vil være at tage i Betragtning ved Fordelingen af Udgifterne ved Sænkningen, men ingen af disse Opfattelser lader sig forene med Lovens Ord, jfr. hermed Folkethingstidenden $18^{79}/_{80}$ S. 5439—40 og 5451. Ogsaa i en anden Retning er Bestemmelsen formentlig meget uheldig affattet. Som det vil sees, skal nemlig Spørgsmaalet om Sænkningen kan finde Sted, indbringes for Landvæsenskommissionen, der da afgjør Spørgsmaalet, bestemmer Vilkaarene for samme, derunder Udgifternes Fordeling, samt

afgjør, om og i hvilket Omfang Erstatning i den Anledning bliver at give, men hvorledes lader denne Bestemmelse sig forene med Bestemmelsen i det følgende Stykke om, at Sagen om Sænkningen, forsaavidt denne skal foregaa ved Hjælp af en Fordybning, Udvidelse eller Tørlægning af et allerede tilstedeværende Vandløb, bliver at behandle overensstemmende med de om Reguleringen m. v. af disse givne Regler, og hvorefter det altsaa ofte bliver nødvendigt at indbringe denne Del af Sagen for Vandsynsmændene som første Instants? Det sees ikke rettere, end at en saadan Deling af Sagen er meningsløs og i Praxis vil kunne give Anledning til en fuldstændig Forvirring.)

Endnu skal her berøres tvende Spørgsmaal, som Lovens Regler om Søer give Anledning til. Det første Spørgsmaal er: omfatte Lovens Regler enhver Sænkning af Vandstanden i en Sø uden Hensyn til, i hvilket Øjemed den skeer? Dette maa utvivlsomt besvares benegtende forsaavidt § 50 angaaer. Denne kan kun have Sænkninger for Øje, der foretages for at fremme Vandafledningen fra de tilstødende Jorder. Derimod stiller Sagen sig unegtelig mere tvivlsom for § 51s Vedkommende. Som det vil erindres, omfatter Frdn. 25de Juni 1790 § 5 utvivlsomt egentlige Søudtørringer, ja har vel endog nærmest saadanne for Øje. Der kan heller ingen Tvivl være om, at Regjeringsudkastets tilsvarende Bestemmelse var anvendelig paa saadanne Foretagender, og endelig taler ogsaa Lovens § 51 2det Stykke, som den nu foreligger, ganske i Almindelighed om en Tørlægning af Søer. Herved maa imidlertid bemærkes, at man i Rigsdagen i Ens 1ste Stykke ombyttede Ordet „Tørlægning“ med „Sænkning af Vandstanden“ og at det efter Forhandlingerne maa antages, at man herved just har havt til Hensigt at udelukke egentlige Tørlægningsarbejder, jfr. Folkethingstidenden 18⁷⁹/₈₀ S. 5420. Naar nu derhos hensees til, at det egentlig ligger udenfor en Lov om Afledning af skadeligt Vand at give Regler for slige Foretagender, og at man derfor bør fordre en klar og utvetydig Hjemmel for at inddrage dem derunder, samt naar det

erindres, at man ved at erklære § 51 for anvendelig paa egentlige Tørlægninger af Søer, vil komme til det mærkelige Resultat, at Loven hjemler en vidtgaaende Adgang til at twinge Folk til at deltage i slige rent industrielle Foretagender og endog indrømmer Ret til af Hensyn til saadanne at expropriere Møller og lignende Vandværker, Noget, der vil staa i en besynderlig Modstrid med, at Loven ikke har troet at burde twinge Nogen til at deltage i nye Vandafledings- eller Vandingsanlæg og udtrykkelig har negtet Ret til at fordre Møller osv. nedlagte for at muliggjøre den sidstnævnte Art af Anlæg, bør det dog vist statueres, at Loven ikke kan ansees anvendelig paa egentlige Tørlægninger af Søer. Sænkningen af Vandstanden i en saadan bør derfor kun tilstedes og fremmes overensstemmende med Lovens Regler, naar det maa erkjendes, at de Fordele, der derved ville opnaaes med Hensyn til Vandafledningen fra de tilstødende Ejendomme rigelig opveje Ulemperne ved Foretagendets Gjennemførelse. En egentlig Tørlægning af en Sø vil herefter for Fremtiden ikke kunne finde Sted, med mindre alle Vedkommende heri samtykke, d. v. s. ikke alene Interessenterne i Søen, men ogsaa Ejerne og Brugerne af de Jorder, der ville berøres af de i Anledning af Tørlægningen nødvendige Arbejder.

Det andet Spørgsmaal, der maa besvares, er dette: hvorledes stiller Forholdet sig i Tilfælde af, at Andre end de tilstødende Lodsejere eje Søen? Det er allerede ovenfor S. 440 bemærket, at Søejeren i saa Fald neppe kan være berettiget til at raade over Søen, som han vil, uden Hensyn til de tilstødende Lodsejere. Det maa vist derhos indrømmes, at det følger af Forholdets Natur, at Søejeren bør kunne tilpligtes at taale, at der i Søen træffes Foranstaltninger sigtende til at fremme Vandets Afledning fra de tilstødende Ejendomme. Lov 28de Maj 1880 har nu vel ikke givet nogen klar og utvetydig Regel om det heromhandlede Forhold, men det sees dog ikke rettere, end at § 50 gaaer ud fra, at Forholdet mellem Søejerne og Lodsejerne er som ovenfor antydet.

Derimod synes ganske vist § 51 at gaa ud fra, at det alene er Søejerne, der have en Stemme med ved Spørgsmaal om Sænkningen af Vandstanden i Søen; men det maa herved bemærkes, at Ⱨen neppe har tænkt paa det Tilfælde, at Ejendomsretten over Søen er skilt fra Ejendomsretten over de tilstødende Jorder, og at den, hvis det antages at Ⱨen er uanvendelig paa egentlige Tørlægningsarbejder, i Reglen ikke vil kunne paaberaabes, naar det er Søejerne alene, der begjære Vandstanden sænket, da det i saa Fald ikke vil være Hensynet til Vandafledningen fra de tilstødende Ejendomme, der gjør sig gjældende, jfr. Landsthingstidenden 18⁷⁹/₈₀ S. 1321. Paa den anden Side vil der i det heromhandlede Tilfælde ikke kunne være Tale om at anvende Ⱨen alene efter Begjæring af de tilstødende Lodsejere, jfr. Landsthingstidenden 18⁷⁹/₈₀ S. 1322.

II.

Om nye Vandafledningsanlæg.

§ 98.

Som allerede ovenfor S. 582 bemærket ere de i Lov 28de Maj 1880 givne Bestemmelser om nye Vandafledningsanlæg i det Hele stemmende med de for Tiden gjældende, dog at der for Fremtiden ikke vil kunne være Tale om at tvinge Nogen til at deltage i de med et saadant Anlæg forbundne Udgifter, samt at Lovgiveren har fraveget det hidtil raadende Princip, at den, over hvis Jorder den nye Ledning fører, skal sørge for dens Vedligeholdelse. De øvrige Afvigelser ere af mere underordnet Betydning.

De herhenhørende Bestemmelser findes i Lovens § 52—59*). Herefter har den, der anseer det fornødent, for at

*) I Forbindelse hermed kan mærkes Reglen i Lovens § 81, hvorefter ingen Grundejer egenmægtig maa give det Vand, som har sit Udspring paa hans Ejendom eller samler sig paa samme, et andet Afløb til

tilvejebringe en hensigtsmæssig Vandafledning fra sin Grund, at erholde en aldeles ny Vandledning (aaben eller lukket, jfr. hermed Folkethingstidenden $18^{79}/_{80}$ S. 5420, hvorefter disse Ord ere indsatte istedetfor „aabne Grøfter og Rørledninger" for at betegne, at Loven ogsaa omfatter andre lukkede Ledninger. Naar der i det Følgende tales om „Rørledninger" sigtes derfor herved til lukkede Ledninger i Almindelighed, jfr. ogsaa Kommissionens Betænkning S. 90) anlagt over Andres Grund, at tilkalde Vandsynsmændene, for ved disses Mægling at søge opnaaet en mindelig Ordning af Sagen. Opnaaes en saadan ikke, kan Sagen, hvis Parterne ere enige derom, undergives Synsmændenes Kjendelse, jfr. ovenfor S. 595. Ere Parterne ikke enige om at forlange Kjendelse af Synsmændene, kan Sagen kun afgjøres ved Landvæsenskommissionens Medvirkning. Inden hvilken Tid den da skal indbringes for Kommissionen, indeholder Loven Intet om, jfr. derimod Hegnsloven af 6te Marts 1869 § 20, og der haves ingen Hjemmel til her at anvende Analogien af, hvad der gjælder om Vandsynsmændenes Kjendelser. Finde Vandsynsmændene eller Landvæsenskommissionen efter at have undersøgt Forholdene, at det tilsigtede Anlæg bør nyde Fremme, bliver der at fastsætte nøjagtige Regler om den nye Vandlednings Retning, Beskaffenhed og Størrelse, om den Godtgjørelse, der i Anledning af Anlæget vil være at udrede, samt om, hvem der skal udføre de til det første Anlæg fornødne Arbejder, og hvem der senere skal vedligeholde Ledningen. — I saa Henseende indeholder Lovens § 55 følgende nærmere Forskrifter:

Andenmands Grund end det, der efter Terrainforholdene er det naturlige, men den, som attraaer en Forandring i saa Henseende, i Mangel af mindelig Overenskomst maa gaa frem i Overensstemmelse med Reglerne i Lovens Afdeling om Vands Afledning. Paa den anden Side maa Ejeren af den lavere liggende Grund ikke egenmægtig lægge Hindringer i Vejen for det naturlige Afløb af Vandet fra den højere liggende Grund til Skade for denne.

Ved Bestemmelsen af den nye Lednings Retning bliver navnlig at tage Hensyn til, ad hvilken Vej Vandet paa den letteste og for alle Vedkommende mindst byrdefulde Maade kan føres ud enten i Havet, i en Sø eller i et allerede bestaaende offentligt eller privat Vandløb, der uden særlige Foranstaltninger er i Stand til at modtage Vandet. Det paahviler nemlig Rekvirenten at tilvejebringe en Ordning, der omfatter Anlæg af den fornødne Ledning lige til et saadant Punkt, altsaa efter Omstændighederne ikke blot over den nærmeste Nabos Grund.

Om den nye Ledning skal være en aaben Grøft eller en Rørledning, afgjøres under fornødent Hensyn til de faktiske Forhold i ethvert enkelt Tilfælde, dog saaledes at Grundens Ejer, naar det tilsigtede Formaal ligesaa fuldstændigt og uden uforholdsmæssig Bekostning kan opnaaes ved en Rørledning som ved en aaben Grøft, altid skal have Ret til at træffe Valget herimellem. Ønsker Sidstnævnte, at Ledningen skal indrettes saaledes, at han selv ogsaa kan benytte den, bør der saavidt muligt tages Hensyn til et sligt Ønske, mod at den Paagjældende i et passende Forhold deltager i Anlægets Bekostning, og han har da Ret til senere at benytte Ledningen, hvilket ellers ikke er ham tilladt uden den anden Parts Samtykke.

Ved Bestemmelsen af den Godtgjørelse, som bliver at udrede til Grundens Ejer, bliver der at tage Hensyn til al den Skade og Ulempe, som middelbart eller umiddelbart paaføres ham ved det nye Anlæg. Forsaavidt det befindes, at Anlæget medfører Fordele for Grundens Ejer, kan Godtgjørelsen af Hensyn hertil nedsættes eller efter Omstændighederne endog ganske bortfalde. Godtgjørelsen, der i Mangel af anden Overenskomst fastsættes til en Pengesum en Gang for alle, jfr. derimod med Hensyn til den for Tiden gjældende Ret ovenfor S. 434, bliver at udrede af den eller dem, der begjære den nye Ledning anlagt. Forsaavidt den Ejendom, over hvilken Ledningen anlægges, bruges af en Anden end dens Ejer, bliver det at afgjøre, om Godtgjørelsen udelukkende

skal tilfalde Ejeren, eller om en Del af den skal tilfalde Brugeren.

Anlæget af den nye Ledning bliver efter Vandsynsmændenes eller Landvæsenskommissionens Bestemmelse at udføre enten af Rekvirenten eller af Grundens Bruger eller Ejer (jfr. hermed Rigsdagstidenden 18$^{78}/_{79}$ Tillæg A S. 1230, hvorefter det har været Meningen at aabne Grundens Ejer Adgang til ogsaa i Tilfælde af, at Gaarden er bortforpagtet, selv at overtage Ledningens Anlæg), men disse Sidste kunne dog ikke tvinges til mod deres Villie at overtage Udførelsen af dette Arbejde. Tidspunktet for Arbejdets Paabegyndelse og Tilendebringelse bliver i ethvert Tilfælde at fastsætte.

Endelig maa det afgjøres, om den fremtidige Vedligeholdelse af den nye Ledning skal udføres af Rekvirenten eller af Grundens Bruger, hvilken Sidste imidlertid ikke kan tvinges til at overtage Vedligeholdelsen af en Rørledning. Forsaavidt Vedligeholdelsen paalægges Brugeren, tillægges der herfor denne en passende aarlig Godtgjørelse, hvorhos der for Rørledningers Vedkommende fastsættes nærmere Regler om, hvorledes der skal forholdes i Tilfælde af, at en hel eller delvis Fornyelse af Rørledningen bliver fornøden.

Det er i det Foregaaende forudsat, at der er Spørgsmaal om Anlæget af en hel ny Vandledning. Ved Siden heraf er der imidlertid ved Lovens § 57 hjemlet den Grundejer, over hvis Ejendom der gaaer et privat Vandløb, Adgang til at faa dette ledet ind i et nyt Løb eller omdanne det til en Rørledning. Han har i saa Fald i Mangel af mindelig Overenskomst med alle Vedkommende at tilkalde Vandsynsmændene eller eventuelt (jfr. foran) Landvæsenskommissionen, til hvis Forretning indvarsles Ejerne og Brugerne af samtlige Ejendomme, der grændse til den ovenfor Rekvirentens Grund beliggende Del af Vandløbet. Vandsynsmændene eller Landvæsenskommissionen afgjør, om den tilsigtede Forandring maa foretages, samt fastsætter i bekræftende Fald det Fornødne om, hvorledes Rørledningen skal indrettes, saavelsom om den Erstatning, der vil være at udrede til dem, der maatte lide

Skade ved Forandringen. Denne bør kun tilstedes, naar den Skade, den kan medføre for Andre, er forholdsvis ringe mod de Fordele, den kan medføre for Rekvirenten. — Derimod indeholdes der i Loven ingen Regel om, hvorledes der skal forholdes, hvis den, der har en aaben Grøft over en Andens Grund, af Hensyn til et Drainingsanlæg ønsker denne ombyttet med en Rørledning. Som ovenfor S. 436 berørt, har den gjældende Lovgivning betragtet det som en Selvfølge, at dette maatte kunne lade sig gjøre, jfr. Lov 17de Januar 1859 § 12 Nr. 3, hvorefter det, naar et Drainingsanlæg skal udføres, blandt Andet bliver at afgjøre, hvorvidt den Erstatning, der nu gives for et aabent Vandløb, kan bortfalde eller nedsættes, naar den, til hvis udelukkende Fordel dette er anlagt, benytter det til derigjennem at føre sine Rør, og saaledes tildækker det tidligere aabne Løb, jfr. nærmere ovenfor S. 437. En tilsvarende Bestemmelse findes nu ganske vist ikke i den nye Lov, men der kan dog neppe være Tvivl om, at en lignende Regel fremdeles maa gjælde.

Som ovenfor berørt, kan Ingen tvinges til at deltage i Udgifterne ved et Vandafledningsanlæg. Derimod er der ved Loven aabnet Adgang til i flere Tilfælde at forlange, at et Vandafledningsanlæg skal indrettes saaledes, at det ogsaa kommer andre Ejendomme til Gode, selvfølgelig mod at disses Ejere deltage i de dermed forbundne Udgifter. Et saadant Tilfælde er allerede nævnt ovenfor, nemlig det, at den, over hvis Grund den nye Ledning skal føres, selv vil benytte den. Fremdeles kan her mærkes Bestemmelserne i Lovens § 57 sidste Stykke og § 58. Herefter bliver det i det Tilfælde, at en Lodsejer vil ombanne en over hans Ejendom førende aaben Grøft til en Rørledning, og nogen af det ovenfor liggende Jordsmons Ejere eller Brugere forlanger, at Rørledningen skal indrettes saaledes, at den bliver i Stand til at modtage og borttage Vandet fra deres allerede tilstedeværende eller paatænkte Drainingsanlæg, at afgjøre, om et saadant Forlangende bør tages til Følge, og i bekræftende Fald at bestemme, hvorvidt de Paagjældende skulle bidrage til de med

Anlægets Udførelse og Vedligeholdelse forbundne Bekostning.
Paa samme Maade bliver der at forholde, naar en Lodseier forlanger, at Ejeren af en anden nedenfor liggende Ejendom, som paa denne vil foretage et Drainingsanlæg, skal indrette dette saaledes, at Hovedledningen tillige kan tjene til Afledning af den Førstnævntes Drainingsvand.

Med Hensyn til Ordningen af Forholdet i det Tilfælde, at en Vandledning skal vedligeholdes af en Anden end Brugeren af den Grund, hvorover den føres, bestemmer Loven § 56, at Jordens Bruger er pligtig at taale, at Vedkommende efter mindst en Dag forud derom gjort Anmeldelse indfinder sig paa hans Ejendom og der foretager de nødvendige Vedligeholdelsesarbejder, Alt mod fuld Erstatning til Brugeren for den Ejendommen herved paaførte Skade. Størrelsen af denne Erstatning fastsættes i Mangel af mindelig Overenskomst hver Gang af uvillige af Retten udmeldte Mænd. Formener Grundens Bruger i et Tilfælde af den fornævnte Art, at hans Ejendom lider Skade ved den anden Parts mangelfulde Vedligeholdelse af Ledningen, kan han desangaaende indgive skriftlig Klage til Formanden for Vandsynsmændene, og Sagen bliver da at fremme paa samme Maade, som er bestemt i Lovens § 47, 1ste Stykke, jfr. ovenfor S. 652. (Det er besynderligt, at der her er henvist til § 47 1ste Stykke og ikke til § 48. I Virkeligheden vil Spørgsmaalet i ethvert Fald som oftest dreje sig om, hvorvidt Vedkommende har opfyldt de ham efter det indgaaede Forlig eller den afsagte Kjendelse paahvilende Forpligtelser, og det synes da at have været naturligst at henvise til § 48, hvorved man tillige vilde have havt en Regel for, hvorledes der skal forholdes for at faa Forpligtelsens Opfyldelse fremtvungen. Herved opstaaer der imidlertid det Spørgsmaal, hvorledes der i det Hele skal forholdes, naar Nogen ikke opfylder de ham med Hensyn til saadanne Vandafledningsanlæg paahvilende Forpligtelser. Hvad selve Anlæget angaaer, vil der nu neppe opstaa nogen Vanskelighed, i ethvert Fald ikke, hvis der foreligger et Forlig indgaaet for eller en Kjendelse afsagt af Landvæsenskommissionen, da denne kan og

bør sørge for at det fastsættes, hvilke Tvangsmidler der skulle anvendes, forsaavidt dertil maatte være Anledning. Derimod stiller det sig tvivlsomt, hvorledes der skal forholdes, hvis der senere skulde opstaa Tvist om Anlægets Vedligeholdelse. Er det nu et aabent Vandløb, maa dette vist ligefrem komme ind under Reglerne om private Vandløb, saaledes navnlig at man eventuelt kan anvende Lovens § 48. Er det derimod en Rørledning, sees dette ikke at kunne lade sig gjøre. Lovens Afsnit om private Vandløb har efter hele sin Affattelse aabenbart kun aabne Grøfter for Øje og Betingelserne for en analogisk Anvendelse ere ikke tilstede (jfr. hermed ovenfor S. 439). Det er sikkert uheldigt, at der saaledes ikke er aabnet en let Adgang til at faa de herhenhørende Spørgsmaal afgjorte, og det er Noget, der særlig bør tages Hensyn til ved den første Ordning af Forholdet, navnlig i den Retning, at det undgaaes at lade Jordbrugerne overtage Rørledningernes Vedligeholdelse.

Til Slutning skal endnu her berøres det Spørgsmaal, hvorledes der bliver at forholde, naar det af Hensyn til en behørig Vandafledning findes ønskeligt, at der foretages en Forandring ved et alt bestaaende Vandløb, men Hjemlen til at forlange en saadan ikke kan søges i de om Vedligeholdelsen m. v. af de existerende Vandløb givne i det Foregaaende fremstillede Regler. Spørgsmaalet kan fremstaa under forskjellige Former.

1) Det Vandløb, hvorom der er Spørgsmaal, falder slet ikke ind under Loven, fordi det kun vedkommer en enkelt Jordbruger, jfr. ovenfor S. 586. Der synes ingen Tvivl at kunne være om, at man, ligesaa vel som man kan tvinge den paagjældende Jordbruger til at finde sig i, at der lægges et helt nyt Vandløb over hans Grund, maa kunne tvinge ham til at taale, at et alt tilstedeværende Vandløb fordybes eller udvides for derved at blive i Stand til at modtage Vandet fra Naboens Grund selvfølgelig imod fuld Erstatning.

2) Det paagjældende Vandløb er et privat Vandløb, der

falder ind under Lovens Regler, men den Forandring, der ønskes foretagen ved det, er af den Beskaffenhed, at den ikke kan fremtvinges i Medhold af Reglerne i Lovens §§ 43—4. I Regjeringsudkastet fandtes der en Bestemmelse, der til en vis Grad hjemlede Adgang til at faa saadanne Forandringer gjennemførte paa Grundlag af Principerne for nye Vandafledningsanlæg, dog saaledes at Ejeren af den Grund, paa hvilken den paagjældende Rettelse af Vandløbet skulde finde Sted, efter Omstændighederne kunde tilpligtes at deltage i de dermed forbundne Udgifter, jfr. Rigsdagstidenden $18^{78}/_{79}$ Tillæg A S. 1204. Denne Bestemmelse blev imidlertid stemt ud i Rigsdagen under Paaberaabelse af, at Vandløbet, hvis saadanne Forandringer maatte ansees ønskelige, burde gaa over til at blive offentligt. Om dette nu vil ske, turde dog vistnok ansees for tvivlsomt, og det her fremdragne Spørgsmaal kan derfor let faa praktisk Betydning. Det fremgaaer nu ganske vist af Foranstaaende, at man er gaaet ud fra, at der overhovedet ikke skulde kunne være Tale om at fremtvinge en saadan Rettelse, men det sees dog ikke rettere, end at der efter Loven, som den foreligger, ikke kan være Noget til Hinder herfor. Kan man fordre et helt nyt Vandløb over Naboens Grund, synes man ogsaa at maatte kunne forlange et alt existerende Vandløb rettet, og det saameget mere, som det i enkelte Tilfælde kan være meget vanskeligt at afgjøre, om en saadan Foranstaltning rettest skal betegnes som et helt nyt Vandafledningsanlæg eller som en Rettelse af et allerede tilværende Vandløb. Der vil jo iøvrigt ikke være Fare for vidtgaaende Forlangender i saa Henseende, da Rekvirenten alene maa bære Udgiften ved den hele Foranstaltning, derunder ogsaa Erstatningen for en mulig Forøgelse af Vedligeholdelsesbyrden.

3) En Ikke-Participant i et Vandløb ønsker Forandringer foretagne ved samme for at fremme Vandafledningen fra sin Ejendom. Er Vandløbet privat, er det saavidt skjønnes givet, at han ikke ved Anvendelsen af Reglerne i Lovens §§ 43 og flg. kan faa sit Ønske opfyldt. Disse angaa kun Ordningen af

Forholdet mellem Bredejerne, jfr. ovenfor § 96. For de offentlige Vandløbs Vedkommende stiller Sagen sig derimod ganske vist tvivlsomt. Som ovenfor S. 645 berørt, maa man dog vistnok komme til det Resultat, at kun Participanter i et Vandløb i Henhold til Lovens § 27 kunne fordre Forandringer foretagne ved et Vandløb, for hvilket der allerede er udfærdiget Regulativ, dog med Undtagelse af det i Lovens § 51 omhandlede Tilfælde, jfr. ovenfor S. 659. — I de heromhandlede Tilfælde vil der derfor i ethvert Fald kun kunne være Tale om at faa Forandringen gjennemført paa Grundlag af Reglerne om nye Vandafledningsanlæg. I Henhold til hvad foran under 2 er bemærket, synes dette nu ogsaa at maatte kunne lade sig gjøre, men det tør dog ikke benegtes, at den fuldstændige Mangel af udtrykkelige Bestemmelser i saa Henseende muligen kan berede Vanskeligheder ved Ordningen i det enkelte Tilfælde, navnlig forsaavidt der er Spørgsmaal om et offentligt Vandløb.

4) En Forandring i et Vandløb ønskes foretagen ikke af Hensyn til en enkelt Lodsejer, men af Hensyn til Vandstandsforholdene i et andet Vandløb. Hvad foran er bemærket, maa ogsaa gjælde her, dog at Vanskelighederne ved at tilvejebringe en tilfredsstillende Ordning sandsynligvis ville blive større. Forsaavidt Sagen nemlig skal søges gjennemført paa Grundlag af Reglerne om nye Vandafledningsanlæg, vil en Ordning let støde paa Vanskelighed paa Grund af, at Ingen da kan tvinges til at deltage i Udgiften. Hvorvidt iøvrigt det her rejste Spørgsmaal har stor praktisk Betydning, er tvivlsomt. Heller ikke den hidtil gjældende Lovgivning indeholder udtrykkelige Bestemmelser om Ordningen af de herhenhørende Forhold, uden at der deraf, saavidt vides, er sporet Ulemper, men det maa dog herved bemærkes, at det særlig, hvad de større Vandløb angaaer, hidtil har staaet i Amtsraadets Magt at tage Hensyn til saadanne Forhold og i fornødent Fald enten selv tage Beslutning om en Regulering af Vandløbet af Hensyn til andre i Forbindelse med det staaende Vandløb eller dog foranledige Spørgsmaalet herom undergivet Landvæsens-

kommissionens Afgjørelse. Som ovenfor berørt har imidlertid Loven af 28de Maj 1880 berøvet den kommunale Bestyrelse Retten til at tage Initiativet til Forandringer ved et Vandløb, for hvilket der allerede er udfærdiget Regulativ, og det er ikke umuligt, at Ulemperne herved særlig ville blive følelige i de heromhandlede Forhold.

Anmærkning. De i det Foregaaende fremstillede Regler om skadeligt Vands Afledning ere sikkert nærmest givne i Agerbrugets Interesse. Der kan imidlertid ingen Tvivl være om, at de ogsaa maa kunne bringes til Anvendelse ved Vandafledninger i andre Øjemed, jfr. herved Landsthingstidende $18^{78}/_{79}$ S. 767, 770, 797 m. fl. Steder.

Anden Afdeling.

Om Vands Afbenyttelse.

§ 99.

Almindelige Bemærkninger.

Medens, som foran bemærket, Bestemmelserne i Lovens 1ste Afdeling maa ansees anvendelige med Hensyn til al Afledning af skadeligt Vand uden Hensyn til, i hvilket Øjemed den skal ske, stiller Forholdet sig anderledes med Hensyn til nærværende Afdeling. Loven har nærmest kun havt for Øje at give Regler for „Afbenyttelsen af Vandet i de i Loven ommeldte Vandløb og Søer til Vanding af Enge eller andre Jorder", jfr. Lovens § 60. Om anden Afbenyttelse af Vandet haves kun en enkelt Bestemmelse i Lovens § 78. Herefter skal Benyttelsen af Vandet i de i Loven ommeldte Vandløb og Søer til Kreaturvanding, Vask og almindelig Husbrug staa aaben for Alle og Enhver, forsaavidt Benyttelsen kan finde

Sted uden retstridig Betrœden af Andenmands Grund. Til en videre gaaende Forbrug af Vandet, navnlig til Anvendelse i Fabriker og andre industrielle Foretagender, ere, forsaavidt ikke særlig Adkomst dertil haves, kun Brugerne af de til Vandløbet eller Søen stødende Ejendomme berettigede; det er derhos en Betingelse for en saadan større Forbrug af Vandet, at Paagjældende, om forlanges, ved Landvæsenskommissionens (eventuelt Overlandvæsenskommissionens) Kjendelse godtgjør, at samme kan finde Sted uden væsentlig Forringelse af Vandløbets eller Søens Vandføring. — Med Hensyn til denne § skal kun bemærkes, at det af Kommissionbetænkningen S. 117 fremgaaer, at der, naar §en taler om Vandets Anvendelse i Fabriker, ikke herved tænkes paa dets Benyttelse som Drivkraft, men derimod paa en Anvendelse, som forudsætter en foregaaende Optagelse eller Opøsning af Vandet, f. Ex. til en Dampmaskines Vandforsyning, jfr. Lovens § 32.

Ovenfor S. 583 og flg. ere Hovedprinciperne i Loven af 28de Maj 1880 med Hensyn til Ordningen af Forholdene vedrørende Vandets Afbenyttelse til Vanding af Enge og Jorder allerede kortelig antydede, og i de følgende §§ skal der gives en mere detailleret Fremstilling af disse, saaledes at der skjelnes mellem, om der er et „Vandingsinteressentskab" eller ikke. I nærværende § skulle derimod Lovens Regler om den formelle Behandling af de heromhandlede Sager nærmere berøres.

Kommer et Vandingsanlæg ikke i Strid med Andres Interesser, behøves der ikke nogen offentlig Sanktion for at bringe det til Udførelse. Dog gjælder der en enkelt Undtagelse i saa Henseende, idet efter Lovens § 61 intet Vandingsanlæg kan finde Sted uden Indenrigsministeriets Samtykke ved et Vandløb, som benyttes til offentlig Pramfart eller Sejlads, eller som i Henhold til en af Ministeriet udstedt Bekjendtgjørelse er fundet at egne sig til saadan Benyttelse. Dernæst synes unegtelig Lovens § 62 at indeholde en indgribende Afvigelse fra den ovennævnte Regel, idet efter samme intet Vandingsanlæg maa iværksættes ved et offentligt Vandløb, med mindre Paagjældende ved Kjendelse af Land-

væsenskommissionen er kjendt berettiget til Anlæget. Som allerede ovenfor S. 642 antydet, er det imidlertid sikkert meget tvivlsomt, om det virkelig har været Meningen hermed at udelukke Sagens Ordning ved mindelig Overenskomst mellem de paagjældende Private. Det skyldes vistnok en ren Overseen, at den heromhandlede Bestemmelse er bleven staaende i Loven. (I Regjeringsudkastet lød nemlig Bestemmelsen paa, at ved et offentligt Vandløb maatte intet Vandingsanlæg iværksættes, med mindre enten den tilsynshavende kommunale Bestyrelse dertil havde givet sit Samtykke, eller den Paagjældende ved Kjendelse var kjendt berettiget til Anlæget. I Rigsdagen vilde man imidlertid ikke gjøre Anlægets Udførelse afhængig af den kommunale Bestyrelses Samtykke, idet man hævdede, at Ordningen af disse Forhold alene vedrørte de Private. I Henhold hertil gik Passus'en om Samtykket ud, men man oversaa da, at Bestemmelsen om Landvæsenskommissionens Kjendelse fik en hel anden Betydning og derhos kom til at staa i Strid baade med Forholdets Natur og Reglen i Lovens § 32. Der kan derfor sikkert ingen Tvivl være om, at det kun har været Meningen at fordre Landvæsenskommissionen tilkaldt, naar den Paagjældende ikke maatte se sig i Stand til at dokumentere, at han har alle Vedkommendes (herunder ikke indbefattet den kommunale Bestyrelse) Samtykke til Anlæget, og det maa vel ogsaa antages, at man i Praxis ikke vil betænke sig paa at se bort fra Reglen i § 62.)

For det Tilfælde, at den, der vil udføre et Vandingsanlæg, vil sikre sig eller ikke kan godtgjøre (jfr. Lovens § 32), at dette ikke kommer i Strid med Andres Ret, skal han efter Lovens § 63, hvis det paagjældende Vandløb er offentligt, tilstille den tilsynshavende kommunale Bestyrelse en fuldstændig, om fornødent af Kort, Tegninger og andre tekniske Forarbejder ledsaget, Plan for Anlæget med Anmodning om, at samme maa blive forelagt Landvæsenskommissionen. Den nævnte Bestyrelse er da pligtig at foretage de hertil fornødne Skridt, naar Andrageren, om forlanges, vil stille betryggende Sikkerhed for samtlige med Kommissionens Forretning forbundne

Omkostninger. Landvæsenskommissionen, til hvis Forretning blive at indvarsle alle de Lodsejere (og Brugere) eller Andre, hvis Interesser ville kunne blive berørte ved det tilsigtede Anlæg, har at behandle og eventuelt at paakjende alle mod Anlæget fremkommende Indsigelser eller derved foranledigede Krav, samt sluttelig ved sin Kjendelse at afgjøre, om og under hvilke nærmere Betingelser Anlæget bør nyde Fremme, Alt i Overensstemmelse med de Regler, der nærmere skulle fremstilles i de følgende §§.

Er det et privat Vandløb, der er Spørgsmaal om, skal der forholdes efter Reglerne i Lovens § 52, jfr. § 59, hvorefter Vandsynsmændene altsaa skulle mægle i Sagen og eventuelt, hvis Parterne ønske det, afgjøre den ved deres Kjendelse. (Denne Bestemmelse blev, ligesom den tilsvarende i § 52, indsat i Rigsdagen, men medens man i Afsnittet om nye Vandingsanlæg i Henhold hertil overalt har nævnt Vandsynsmændene ved Siden af Landvæsenskommissionen, er dette derimod ikke iagttaget i nærværende Afsnit. Herne i dette nævne altid alene Landvæsenskommissionen. Saavidt skjønnes, kan dette dog neppe i det Hele berede nogen Vanskelighed, idet de paagjældende Bestemmelser ogsaa maa kunne anvendes, naar Vandsynsmændene behandle Sagen. Dog lader det sig ikke negte, at Lovens § 74 herefter kan give Anledning til Tvivl. Efter sine Ord hjemler den nemlig ganske i Almindelighed Ret til at appellere „Kjendelser, der i Henhold til Bestemmelserne i §§ 62—73 afsiges af Landvæsenskommissionen", altsaa ogsaa Kjendelser, som Kommissionen i Medhold af Bestemmelsen i § 63 om private Vandløb har afsagt i 2den Instants, men dette har selvfølgelig ikke været Meningen.)

Er et Vandingsanlæg iværksat uden at være behandlet paa fornævnte Maade, kan Spørgsmaalet om dets Berettigelse efter Lovens § 63 i Slutningen af enhver Vedkommende forlanges afgjort overensstemmende med Forskrifterne i Loven. Er det et offentligt Vandløb, kan den, der uden Hjemmel har udført Anlæget, derhos ifalde Straf, jfr. herom samt om, hvorledes der bliver at forholde med Hensyn til Vandingsanlæg,

der ere udførte før Lovens Ikrafttræden eller før Vandløbet blev offentligt, ovenfor S. 641—44.

Endnu skal her bemærkes, at de i Loven om Vandløbs Afbenyttelse givne Regler ganske vist ogsaa omfatte Søer, men at de dog neppe kunne anvendes paa disse, naar de ikke tilhøre de tilstødende Lodsejere. Sagens Natur synes vistnok at tale for, at de tilgrændsende Jordbrugere burde have Adgang til at benytte Vandet i en saadan Sø, saa meget mere som dette vel i Reglen vil kunne ske uden synderlig Ulempe for Søejeren, men det sees ikke rettere, end at Lovens Regler gjennemgaaende ere baserede paa Forudsætningen om, at de tilstødende Lodsejere eje Søen, og der haves ingen Hjemmel for Landvæsenskommissionen til at afgjøre de forskjellige særlige Spørgsmaal, der her kunne opstaa.

§ 100.

Om Adgangen til at foretage Vandingsanlæg, naar der ikke foreligger et „Vandingsinteressentskab" m. v.

Lovens § 60 opstiller i saa Henseende følgende Hovedregler:

1) Intet Vandingsanlæg, mod hvilket der fra nogen Side fremkommer Indsigelser eller Protest, bør nyde Fremme, med mindre de Fordele, der ved samme ville kunne opnaaes, afgjort overveje den Skade og de Ulemper, som ved Anlæget ville forvoldes. Navnlig skal Fordring paa Vandets Afledning altid have Fortrin for Fordring paa dets Afbenyttelse, saafremt Fordelene ved denne Sidste ikke befindes at være overvejende.

2) Ethvert Vandingsanlæg skal saavidt muligt indrettes saaledes, at ingen unyttig Forbrug af Vandet eller unyttig Opstemning til Skade for Andre finder Sted.

Iøvrigt kunne de Forhold, hvorom Landvæsenskommissionen eventuelt vil have at give Regler, henføres til 3 Grupper: a) Ordningen af Forholdet ligeoverfor og imellem dem, der have Ret til at benytte Vandet i Vandløbet til Vanding

af deres Jorder, — b) Ordningen af Forholdet ligeoverfor dem, der vilde komme til at lide Skade ved Anlæget, eller over hvis Ejendomme det i en eller anden Retning er nødvendigt at disponere, — c) samt endelig Fastsættelse af de nærmere Bestemmelser om Anlægets Indretning m. v.

a) Under Forhandlingerne i Rigsdagen blev der rejst Spørgsmaal om, hvem Vandet i et Vandløb maa siges at tilhøre, og da navnlig, om ikke Ejeren af en til et Vandløb stødende Grund maa betragtes som Ejer af Vandet, der løber forbi hans Grund. Det skjønnes nu ikke rettere, end at Forholdet, hvis det overhovedet kan siges, at Vandet er i privat Eje, maa opfattes saaledes, at Vandet tilhører samtlige Bredejere, af hvilke den enkelte kun kan benytte det i Forhold til som hans Ejendom støder til Vandet, og saaledes, at han ikke afskjærer de nedenfor liggende Ejendomme fra en lignende Benyttelse af Vandet. I Virkeligheden er det nu imidlertid vistnok urigtigt at betragte det rindende Vand som værende Ejendomsret undergiven, jfr. Folkethingstidenden $18^{79}/_{80}$ S. 508, og denne Opfattelse kan heller ikke siges ligefrem at være bleven godkjendt, men det lader sig dog neppe negte, at den i ikke ringe Grad har influeret paa Lovens Affattelse, saaledes at denne nærmest maa siges at være bygget paa Forudsætningen om en saadan Ejendomsret for Bredejerne, og man har, som det vil fremgaa af det Følgende, været langt mere ængstelig for at gjøre Indgreb i denne Ret, end for at tilstede Indgreb i Ejendomsretten over Grunden. Loven har nemlig opstillet følgende Hovedsætninger med Hensyn til det heromhandlede Forhold:

1) Det Vand, som ved et Vandingsanlæg optages af et Vandløb, kan i Reglen kun benyttes til Vanding af de Vandløbet tilstødende Jorder, jfr. Lovens § 65. Efter Loven kan der kun gjøres Undtagelser herfra ligeoverfor Vandingsinteressentskaber, jfr. næste §. Foreligger et saadant ikke, kan der ikke mod en Bredejers Protest gjøres Afvigelse fra Reglen, selv om det er aldeles klart, at Bredejerne ikke i fjerneste Maade vilde komme til at lide herved, idet de enten selv

Anlægets Udførelse og Vedligeholdelse forbundne Bekostninger. Paa samme Maade bliver der at forholde, naar en Lodsejer forlanger, at Ejeren af en anden nedenfor liggende Ejendom, som paa denne vil foretage et Drainingsanlæg, skal indrette dette saaledes, at Hovedledningen tillige kan tjene til Afledning af den Førstnævntes Drainingsvand.

Med Hensyn til Ordningen af Forholdet i det Tilfælde, at en Vandledning skal vedligeholdes af en Anden end Brugeren af den Grund, hvorover den føres, bestemmer Lovens § 56, at Jordens Bruger er pligtig at taale, at Vedkommende efter mindst en Dag forud derom gjort Anmeldelse indfinder sig paa hans Ejendom og der foretager de nødvendige Vedligeholdelsesarbejder, Alt mod fuld Erstatning til Brugeren for den Ejendommen herved paaførte Skade. Størrelsen af denne Erstatning fastsættes i Mangel af mindelig Overenskomst hver Gang af uvillige af Retten udmeldte Mænd. Formener Grundens Bruger i et Tilfælde af den fornævnte Art, at hans Ejendom lider Skade ved den anden Parts mangelfulde Vedligeholdelse af Ledningen, kan han desangaaende indgive skriftlig Klage til Formanden for Vandsynsmændene, og Sagen bliver da at fremme paa samme Maade, som er bestemt i Lovens § 47, 1ste Stykke, jfr. ovenfor S. 652. (Det er besynderligt, at der her er henvist til § 47 1ste Stykke og ikke til § 48. I Virkeligheden vil Spørgsmaalet i ethvert Fald som oftest dreje sig om, hvorvidt Vedkommende har opfyldt de ham efter det indgaaede Forlig eller den afsagte Kjendelse paahvilende Forpligtelser, og det synes da at have været naturligst at henvise til § 48, hvorved man tillige vilde have havt en Regel for, hvorledes der skal forholdes for at faa Forpligtelsens Opfyldelse fremtvungen. Herved opstaaer der imidlertid det Spørgsmaal, hvorledes der i det Hele skal forholdes, naar Nogen ikke opfylder de ham med Hensyn til saadanne Vandafledningsanlæg paahvilende Forpligtelser. Hvad selve Anlæget angaaer, vil der nu neppe opstaa nogen Vanskelighed, i ethvert Fald ikke, hvis der foreligger et Forlig indgaaet for eller en Kjendelse afsagt af Landvæsenskommissionen, da denne kan og

bør sørge for at det fastsættes, hvilke Tvangsmidler der skulle anvendes, forsaavidt dertil maatte være Anledning. Derimod stiller det sig tvivlsomt, hvorledes der skal forholdes, hvis der senere skulde opstaa Tvist om Anlægets Vedligeholdelse. Er det nu et aabent Vandløb, maa dette vist ligefrem komme ind under Reglerne om private Vandløb, saaledes navnlig at man eventuelt kan anvende Lovens § 48. Er det derimod en Rørledning, sees dette ikke at kunne lade sig gjøre. Lovens Afsnit om private Vandløb har efter hele sin Affattelse aabenbart kun aabne Grøfter for Øje og Betingelserne for en analogisk Anvendelse ere ikke tilstede (jfr. hermed ovenfor S. 439). Det er sikkert uheldigt, at der saaledes ikke er aabnet en let Adgang til at faa de herhenhørende Spørgsmaal afgjorte, og det er Noget, der særlig bør tages Hensyn til ved den første Ordning af Forholdet, navnlig i den Retning, at det undgaaes at lade Jordbrugerne overtage Rørledningernes Vedligeholdelse.

Til Slutning skal endnu her berøres det Spørgsmaal, hvorledes der bliver at forholde, naar det af Hensyn til en behørig Vandafledning findes ønskeligt, at der foretages en Forandring ved et alt bestaaende Vandløb, men Hjemlen til at forlange en saadan ikke kan søges i de om Vedligeholdelsen m. v. af de existerende Vandløb givne i det Foregaaende fremstillede Regler. Spørgsmaalet kan fremstaa under forskjellige Former.

1) Det Vandløb, hvorom der er Spørgsmaal, falder slet ikke ind under Loven, fordi det kun vedkommer en enkelt Jordbruger, jfr. ovenfor S. 586. Der synes ingen Tvivl at kunne være om, at man, ligesaa vel som man kan tvinge den paagjældende Jordbruger til at finde sig i, at der lægges et helt nyt Vandløb over hans Grund, maa kunne tvinge ham til at taale, at et alt tilstedeværende Vandløb fordybes eller udvides for derved at blive i Stand til at modtage Vandet fra Naboens Grund selvfølgelig imod fuld Erstatning.

2) Det paagjældende Vandløb er et privat Vandløb, der

til Vanding af deres Jorder, men Landvæsenskommissionens Virksomhed forsaavidt væsentlig indskrænker sig til i fornødent Fald nærmere at bestemme Omfanget af den Enkeltes Ret, stiller Forholdet sig derimod anderledes, naar der rejses Indsigelser mod Anlæget støttede paa, at dette i en eller anden Retning vil skade de omliggende Ejendomme, eller Anlæget gjør det nødvendigt at raade over Andenmands Grund. Loven har i temmelig vidt Omfang paalagt Lodsejerne mod Erstatning at finde sig i de Tab m. v., Anlæget kan medføre for dem. Kun ligeoverfor Møller og lignende Værker har Loven stillet sig noget anderledes, idet der kun i meget ringe Omfang kan være Tale om at gjøre Indskrænkninger i disses Ret til Vandet. I den heromhandlede Henseende indeholder Loven følgende Bestemmelser:

1) Saafremt et Vandingsanlæg paa den ene Bred af et Vandløb vil medføre Tab eller Ulemper for Lodsejerne paa den modsatte Bred, enten ved at bevirke en for stærk Udtørring eller paa anden Maade, skal der, forsaavidt de paagjældende Ulemper ikke opvejes ved de Fordele, Anlæget i andre Henseender, saasom ved en forbedret Afvanding, maatte medføre for de Vedkommende, og de ej heller kunne fjernes ved dertil sigtende efter Landvæsenskommissionens Bestemmelse trufne Foranstaltninger, tillægges de Skadelidende en af Landvæsenskommissionen fastsat Godtgjørelse hos Deltagerne i Vandingsanlæget. Denne Godtgjørelse skal i Mangel af anden Overenskomst fastsættes til et aarligt Vederlag, saaledes at dette bortfalder, nedsættes eller forhøjes, forsaavidt Forholdene maatte forandre sig saaledes, at de paagjældende Ulemper i større eller mindre Omfang enten hæves eller forøges, jfr. Lovens § 67. Hvem der eventuelt skal afgjøre, om Forholdene have forandret sig og hvilke Forandringer Vederlaget herefter skal undergaa, indeholder Loven Intet om. Af Kommissionsbetænkningen S. 105 fremgaaer det imidlertid, at det har været Meningen, at Landvæsenskommissionen skal have Afgjørelsen.

2) Ligesom det Stemmeværk, ved hvis Hjælp et Vandingsanlæg agtes iværksat paa den ene Bred af et Vandløb, kan

støttes til Andenmands Grund paa den modsatte Bred, mod at fuldstændig Erstatning gives for al deraf flydende Skade eller Tab, saaledes skal ogsaa Stemmeværket, naar Saadant af Landvæsenskommissionen skjønnes at være hensigtsmæssigt, kunne anbringes paa et Punkt i Vandløbet, der ligger høiere oppe end de øverste af de Jorder, som agtes vandede, saa at Værket paa begge Bredder støttes til fremmed Grund, Alt ligeledes mod fuld Erstatning til de Vedkommende, navnlig ogsaa for den midlertidige Benyttelse af den fremmede Grund i Anledning af Værkets Pasning og Vedligeholdelse, jfr. Lovens § 68 samt ovenfor S. 606.

3) Saavel den til Iværksættelsen af et Vandingsanlæg fornødne Hovedkanal som de øvrige til Anlæget hørende Kanaler og Ledninger kunne fordres anlagte over Andenmands Grund, naar dette af Landvæsenskommissionen skjønnes at være en nødvendig Betingelse for en heldig Gjennemførelse af Vandingsanlæget. De heraf opstaaende Spørgsmaal afgjøres af Landvæsenskommissionen i Overensstemmelse med Reglerne om nye Vandafledningsanlæg, se Lovens § 69 og ovenfor S. 655—56.

4) Landvæsenskommissionen har at paase, at Vandingsanlæget saavidt muligt indrettes saaledes, at Andenmands Jorder ikke udsættes for Oversvømmelse eller anden Beskadigelse som Følge af den Opstemning, der er nødvendig for Vandingsanlæget, og Kommissionen kan i saa Henseende paabyde Udførelsen af særlige Anlæg, sigtende til at fjerne, formindske eller vederlægge Skaden, saasom ved Inddæmning og Afvanding under Vandingskanalen af det Areal, der vilde lide ved Opstemningen, eventuelt med Adgang til at deltage i Benyttelsen af Vandet. Enhver Skadelidende har derhos Krav paa efter Landvæsenskommissionens nærmere Bestemmelse at erholde fuld Erstatning hos Deltagerne i Vandingsanlæget. Erstatningen skal i Reglen fastsættes til aarlige Vederlag. Føler den ene af Parterne sig i Tiden brøstholden, forholdes som ovenfor under 1 angivet, jfr. Lovens § 70.

5) Fremsættes der for Landvæsenskommissionen af Ejeren

eller Brugeren af en ved det paagjældende Vandløb beliggende Vandmølle, Fabrik eller andet lignende Vandværk Indsigelse mod Iværksættelsen af et Vandingsanlæg, fordi dette formenes ved den med Vandingen forbundne Fordampning og Sivning at ville berøve Værket noget af den Vandmasse, hvortil dette efter sin særlige Adkomst har Ret, har Kommissionen først at undersøge, om denne Indsigelse er begrundet. Saafremt der mellem Parterne er Uenighed om, hvorvidt eller i hvilket Omfang den af Vandværkets Ejer paaberaabte Adkomst overhovedet hjemler ham en særlig Ret til Vandets Benyttelse, maa dog Landvæsenskommissionens Forretning i Mangel af Forlig udsættes, indtil dette Spørgsmaal af den, der vil iværksætte Vandingsanlæget, er indbragt for de almindelige Domstole og der har fundet sin endelige Afgjørelse. — Er der ingen Uenighed i saa Henseende, eller er Spørgsmaalet afgjort ved endelig Dom, og Landvæsenskommissionen finder, at Vandingsanlægets Iværksættelse ikke vil gjøre noget Skaar i den Vandværket tilkommende Ret, naar samtlige til dette hørende Indretninger holdes i behørig Stand, tillægges der Anlæget Fremme uden Hensyn til den fremsatte Indsigelse. — Kommer derimod Kommissionen til det Resultat, at Vandingsanlægets Iværksættelse vil berøve Vandværket noget af den Vandmasse, hvortil dette har Ret, skal denne Omstændighed dog ikke være til Hinder for, at der tillægges Vandingsanlæget Fremme, naar den omhandlede Forringelse af Vandmassen ikke er af væsentlig Betydning for Vandværkets fremtidige Brugbarhed og Bestaaen; men der tilkommer i saa Fald Vandværkets Ejer og Bruger fuld Erstatning hos Deltagerne i Vandingsanlæget. Størrelsen af denne Erstatning fastsættes under en særlig Vurderingsforretning paa samme Maade, som i Lovens § 37 nærmere er bestemt, jfr. ovenfor S. 626, medmindre Parterne ere enige om at overlade ogsaa dette Spørgsmaal til Landvæsenskommissionens Afgjørelse. — Skjønner endelig Landvæsenskommissionen, at Vandingsanlæget vil medføre en Forringelse af den Vandværket tilkommende Vandmasse, der vil være af væsentlig Betydning for dettes fremtidige

Brugbarhed og Bestaaen, kan Vandingsanlægets Gjennemførelse ikke fremtvinges mod Protest fra Vandværkets Ejer eller Bruger; men Landvæsenskommissionen maa i saa Fald indskrænke sig til at søge opnaaet en mindelig Forening mellem Parterne. Det Samme gjælder, naar Vandingsanlægets Iværksættelse vil bevirke forøget Bagvande for Vandværket, jfr. herved Lovens § 71.

c) Endelig maa Landvæsenskommissionen paa Grundlag af de overensstemmende med Foranstaaende trufne Bestemmelser fastsætte Planerne for det hele Anlæg og i fornødent Fald foreskrive nærmere Regler om Tiden m. v. for de enkelte Arbejders Udførelse. — I Forbindelse hermed kan mærkes Bestemmelsen i Lovens § 73, ifølge hvilken der ved ethvert i Anledning af et Vandingsanlæg opført Stemmeværk paa vedkommende Deltageres Bekostning bliver at anbringe Flodemaalsmærker, som angive den Højde, til hvilken Vandet maa opstemmes. Disse Mærker maa formentlig, hvad ogsaa er forudsat i Lovens § 74, sættes ved Landvæsenskommissionen.

Medens saaledes Landvæsenskommissionen i det Hele har at ordne Forholdet mellem Interessenterne i Vandingsanlæget og de Lodsejere, hvis Interesser berøres deraf, indeholder Loven derimod Intet om, at Kommissionen kan træffe Bestemmelse om, hvorledes Forholdet skal ordnes mellem Interessenterne indbyrdes. Dette staaer nu i Forbindelse med, at det ikke kan paalægges Nogen at indtræde i Interessentskabet, idet man har forudsat, at naar dette var en frivillig Sag, maatte det ogsaa være overladt de Private selv at træffe Bestemmelse om Udgifternes Fordeling. Her opstaaer imidlertid det Spørgsmaal, om Ingen kan paatvinge sig som Interessent i Foretagendet, eller rettere, om Landvæsenskommissionen ikke er berettiget til at gjøre og efter Omstændighederne bør gjøre dettes Fremme afhængig af, at en Lodsejers Begjæring om at blive Deltager i Foretagendet tages til Følge. I bekræftende Fald maa Kommissionen selvfølgelig tillige tage Be-

stemmelse om, hvilken Del han skal tage i Udgifterne. Motiverne til Regjeringsudkastet, se Rigsdagstidenden 18.. Tillæg A S. 1231, findes det nu vistnok udtalt, at L... ikke tillægger Nogen Ret til at fordre sig optagen som In... essent i et Vandingsanlæg, men dette skjønnes ikke at v... ganske korrekt. I Lovens § 70 er det saaledes udtrykke... udtalt, at der kan tillægges en Lodsejer Adgang til at del... i Vandets Afbenyttelse, og ved Lovens § 72 er det best... at hvis en Lodsejer, som ikke har deltaget i Iværksættelsen ... et Vandingsanlæg, og altsaa heller ikke i de dermed forbund... Omkostninger, senere ønsker at benytte noget af de i Anl... ning af et saadant Anlæg opførte Værker eller udførte A... bejder ved Vanding af sine Jorder, f. Ex. ved at benytte ... Stemmeværk, der oprindelig hører til et paa den modsa... Bred iværksat Vandingsanlæg, eller ved at benytte Vande... en gjennem eller forbi hans Jorder førende Afledningskana... der hører til et allerede udført Vandingsanlæg, kan Saa... dant tilstedes, saafremt der ikke af en slig Medbenyttelse k... opstaa nogen betydeligere Ulempe for Deltagerne i det o... rindelige Vandingsanlæg, samt mod at den Paagjældend... overtager en passende Andel af Omkostningerne saavel ve... dette Anlægs oprindelige Udførelse som ved dets fremtidige Vedligeholdelse. Konsekventsen af denne sidste Bestemmelse synes imidlertid nødvendig at maatte blive, at Landvæsens kommissionen ogsaa maa kunne tage en forinden Anlægets Iværksættelse fremsat Begjæring om at maatte blive Deltager i dette til Følge, og det saa meget mere, som det i mange Tilfælde vilde være besynderligt, om de, der have rejst Sagen, vilkaarligt skulde kunne udelukke andre Lodsejere fra at deltage i Foretagendet, jfr. Kommissionsbetænkningen S. 99. Dette gjælder navnlig i det Tilfælde, at man i en eller anden Retning vil disponere over den Paagjældendes Grund. Det lader sig imidlertid ikke negte, at der er noget Paafaldende i, at Loven slet ikke har havt en saadan paatvungen Deltagelse for Øje, jfr. derimod med Hensyn til Drainingsanlæg ovenfor

S. 667, og der kan maaske i en enkelt Retning opstaa Tvivl om, hvorledes det hele Forhold skal opfattes, jfr. nærmere i følgende §.

Hvorledes der skal forholdes med Hensyn til Udførelsen og Vedligeholdelsen af Vandingsanlæg samt Afgjørelsen af de med Hensyn hertil opstaaende Spørgsmaal, indeholder Loven Intet om, forsaavidt det paagjældende Vandløb er privat. Er det derimod offentligt tilkommer der den tilsynshavende kommunale Bestyrelse Ret til at paase, at Anlæget udføres og vedligeholdes paa behørig Maade. Med Hensyn hertil bestemmer Lovens § 76 2det Stykke, at hvis Bestyrelsen formener, at den første Udførelse af de Kanaler med tilhørende Stemmeværker, Sluser og Broer, som høre til Vandingsanlæget, ikke stemmer med den godkjendte Plan, kan Spørgsmaalet herom saavel af den tilsynshavende kommunale Bestyrelse som af Deltagerne i Vandingsanlæget indbringes for Landvæsenskommissionen. Bliver det da ved Kjendelse af denne eller eventuelt af Overlandvæsenskommissionen afgjort, at de udførte Arbejder ikke stemme med den godkjendte Plan, kan Benyttelsen af Vandet fra det offentlige Vandløb forbydes Vedkommende, indtil Fejlene ere rettede. — Med Hensyn til Anlægets Vedligeholdelse foreskriver derhos §ens 1ste Stykke, at den kommunale Bestyrelse har at paase, at de Kanaler med tilhørende Stemmeværker, Sluser og Broer, som høre til Vandingsanlæget, vedligeholdes i Overensstemmelse med de godkjendte Planer og Vedtægter. Forefindes der Mangler i saa Henseende, kan den tilsynshavende kommunale Bestyrelse lade de manglende Arbejder udføre og gjøre Ansvar gjældende mod Deltagerne i Anlæget i Overensstemmelse med de i Lovens § 29 givne Regler. — Det maa herefter formentlig antages, at det tilkommer den kommunale Bestyrelse med bindende Virkning ligeoverfor Interessenterne i Vandingsanlæget at afgjøre, hvorvidt Mangler ere tilstede, dog at Appel til overordnet kommunal Autoritet vel maa kunne finde Sted. Hvad Henvisningen til § 29 angaaer, kan det vistnok omtvistes, om denne efter sine Ord

omfatter Bestemmelsen i § 29 om Udpantning, men Spørgsmaalet vil iøvrigt ingen Betydning have, hvis den ovenfor S. 596 fremsatte Anskuelse om Forholdet mellem Udpantningsloven af 29de Marts 1873 og Lov 28de Maj 1880 er rigtig. De heromhandlede Regler gjælde ogsaa med Hensyn til Anlæg, der ere udførte før Loven udkom eller før Vandløbet blev offentligt. — I Forbindelse hermed maa erindres Bestemmelsen i Slutningen af Lovens § 75, hvorefter der, hvis der er flere Deltagere i et ældre eller nyt Vandingsanlæg, som ikke har Vedtægt (jfr. næste §), bliver at udnævne en Mand, der skal repræsentere Vandingsanlæget overfor Trediemand, og herom at meddele den kommunale Bestyrelse Underretning.

Til Slutning skal her endnu mærkes Bestemmelserne i Lovens §§ 77 og 73 2det Stykke. Efter den første bliver den Deltager i et Vandingsanlæg, der egenmægtig foretager eller ved Forsømmelse foranlediger saadanne Forandringer ved de til Anlæget hørende Indretninger, at derved til Skade for Andre bevirkes en anden Fordeling af Vandet end den, der paa lovlig Maade er fastsat eller vedtagen, forsaavidt hans Forhold ikke efter sin øvrige Beskaffenhed maatte paadrage højere Straf, under en offentlig Politisag at anse med Bøder fra 5 til 100 Kr. eller med simpelt Fængsel. Mærkelig nok er den offentlige Paatale ikke her gjort afhængig af, at derom fremsættes Begjæring fra en Privat, hvilket er saa meget mere paafaldende, som dette er gjort til Betingelse for Paatale efter § 73 2det Stykke, efter hvilken Straffen kan blive meget haardere. Denne sidste Bestemmelse, der sætter Straf for Overskridelser af Flodemaalet ved Stemmeværker, svarer i det Hele til Bestemmelsen i Lovens § 32 sidste Stykke, jfr. ovenfor S. 644, dog at der mærkelig nok ikke, forsaavidt offentlige Vandløb angaaer, er tillagt den kommunale Bestyrelse Ret til at fordre Overskridelser paatalte. Straffens Minimum er derhos sat til 5 Kr. De heromhandlede Bestemmelser maa efter Ordene ogsaa gjælde for private Vandløb, hvilket forsaavidt er mærkeligt, som Lovens øvrige Straffebestemmelser kun gjælde for

offentlige Vandløb og der særlig ingen Straf er bestemt for Overskridelser af Flodemaal ved private Vandløb, der ere fastsatte i Henhold til Lovens § 44.

§ 101.

Om Adgangen til at foretage Vandingsanlæg, naar der foreligger et „Vandingsinteressentskab" samt om de med Hensyn til Organisationen m. v. af et saadant givne Regler.

De i foregaaende § fremstillede Bestemmelser komme ogsaa til Anvendelse, naar et „Vandingsinteressentskab" vil udføre et Vandingsanlæg, dog at der i saa Fald kan finde Afvigelser Sted fra de under a 1 og 2 opstillede Regler. Efter Lovens § 65 kan nemlig Landvæsenskommissionen ved Vandingsanlæg af et Interessentskab, hvis den tilstedeværende Vandmasse i et offentligt Vandløb er tilstrækkelig dertil, give Ejerne af Jorder, der ere beliggende i samme Aadal, men ikke grændse umiddelbart til Vandløbet, Adgang til at deltage i Vandingen, i hvilken Henseende særlig de Jorder skulle komme i Betragtning, over hvilke de til Vandingsanlæget fornødne Kanaler og Ledningsrender maa føres. Ved Afgjørelsen af, om der saaledes kan indrømmes Andre end Bredejerne Adgang til at deltage i Vandets Benyttelse, bliver endelig ogsaa at tage Hensyn til, at herved ikke til Skade for de nedenfor Vandingsanlægets Omraade til Vandløbet grændsende Jorder bevirkes nogen væsentlig Formindskelse af dettes Vandmasse. Herved maa dog bemærkes, at Landvæsenskommissionen ikke i Henhold til denne Bestemmelse kan overføre mere end Halvdelen af Vandmassen til et Vandingsanlæg, der skal iværksættes paa den ene Bred, selv om det maatte erkjendes, at dette kan ske uden nogensomhelst Ulempe for Bredejerne paa den anden Side. Der haves ingen Hjemmel til at fravige Reglen i § 66. Fremdeles maa mærkes Bestemmelsen i Lovens § 64, hvorefter Landvæsenskommissionen ved Vandingsanlæg af større Omfang er bemyndiget til at indrømme „Vandingsinteressentskaber" Undtagelse fra Reglen om, at

Vandet skal ledes tilbage til det oprindelige Afløb paa et saadant Punkt, at det ikke føres uden om nogen til Vandløbet grændsende Ejendom. Undtagelser kan da ske, dels saaledes at Vandet uagtet Vedkommendes Protest føres udenom een eller flere Vandløbet tilstødende Ejendomme, dels saaledes at Vandet føres over i et andet Vandløb. Ligesom der imidlertid i førstnævnte Tilfælde efter Landvæsenskommissionens nærmere Bestemmelse bør gives Ejerne og Brugerne af de paagjældende Ejendomme fuldstændig Erstatning for den Skade og det Tab, som Vandingsanlægets Iværksættelse maatte paaføre dem, derunder indbefattet det Tab, de maatte lide derved, at det nye Anlæg griber forstyrrende ind i et allerede bestaaende, i Forhold til det nye mindre betydeligt Vandingsanlæg, saaledes bør en Overførelse af Vandet til et andet Vandløb kun tilstedes i saadanne Tilfælde, hvor dette kan ske, uden at deraf flyder væsentlig Skade eller Tab for Ejerne af de Jorder, der tilstøde Vandløbet nedenfor det Punkt, hvor Vandingsvandet optages, samt derhos under Betingelse af, at det andet Vandløb, til hvilket Vandet overføres, er istand til uden væsentlig Ulempe at modtage dette. Ogsaa i sidstnævnte Henseende bliver der at tillægge Vedkommende Erstatning saavel for det øjeblikkelige som for det fremtidige Tab. — Findes der ved det paagjældende Vandløb Møller eller andre Vandværker, hvis Berettigelse ikke bestrides, maa Vandet ikke uden Samtykke af saadanne Værkers Ejere og Brugere føres udenom disse. Det Samme gjælder om Fiskegaarde.

Efter Lovens § 75 kan der kun være Tale om „Vandingsinteressentskaber“ ved offentlige Vandløb. Forsaavidt da flere end 5 Lodsejere (eller Brugere) ere Deltagere i et Vandingsanlæg ved et saadant Vandløb, udgjøre de efter fornævnte § et „Vandingsinteressentskab“, hvis nærmere Ordning skal bestemmes ved en af samtlige Deltagere tiltraadt Vedtægt, med mindre vedkommende kommunale Bestyrelse paa Grund af Anlægets ringere Betydning fritager herfor. Denne Regel gjæl-

der ogsaa for ældre Vandingsanlæg, samt ligeledes hvis Deltagerne i et bestaaende Anlæg forøges, saaledes at de komme til at udgjøre over 5. Som det vil sees, foreligger der et „Vandingsinteressentskab", saasnart der blot er 5 Deltagere i Anlæget, uden Hensyn til, om der foreligger nogen Vedtægt eller ikke. Her opstaaer imidlertid det Spørgsmaal: hvem skulle betragtes som Deltagere i et Vandingsanlæg? Det er i saa Henseende for det første ikke klart, hvad Meningen er af Udtrykket § 75 „Lodsejere (Brugere)". Det er noget besynderligt, at Brugere her ere nævnte. Da et Vandingsanlæg maa forudsættes at skulle være stedsevarende og da navnlig selve § 75 gaaer ud fra, at Rettighederne og Byrderne skulle følge den paagjældende Ejendom, er det formentlig givet, at Brugerne ikke kunne optræde som selvstændige Deltagere med Udelukkelse af Ejerne, men det er da klart, at de fremhævede Ord ikke kunne forstaaes saaledes, at naar en Ejendom er bortforpagtet, træder Brugeren i Ejerens Sted. Denne maa nødvendig tages med, men for hver bortforpagtet Ejendom maa der da i Reglen regnes to Deltagere i Anlæget. Der kommer derved unegtelig noget højst usikkert ind i det hele Forhold, idet Forandringer i Brugsforholdene ville kunne bevirke, at der det ene Aar foreligger et Vandingsinteressentskab, det næste Aar derimod ikke. En lignende Usikkerhed kan iøvrigt fremkomme som en Følge af Sammenlægninger og Udstykninger af de i Anlæget interesserede Ejendomme. — Der kan dernæst spørges, om de, der mod de oprindelige Deltageres Villie tillægges Adgang til at benytte Anlæget til Vanding af deres Jorder, jfr. ovenfor S. 684, kunne betragtes som „Deltagere" ved Anvendelsen af § 75. I Motiverne til Regjeringsudkastet, Rigsdagstidende Tillæg A S. 1231 findes der med Hensyn til § 72 bemærket, at den, der i Henhold til denne § faaer Ret til at deltage i Benyttelsen af Vandværket, ikke derved bliver Medinteressent i dette. Dette er nu vistnok ogsaa rigtigt i det i Motiverne særlig fremdragne Ex., at man vil benytte Stemmeværket, der hører til et paa den modsatte Side iværksat Vandingsanlæg,

men naar Vedkommende vil benytte Vandet i de til dette hørende over hans Jorder førende Kanaler, synes det ikke godt at kunne negtes, at han bliver Medinteressent eller i ethvert Fald — hvad 75 alene fordrer — Deltager i Anlæget. Det Samme maa da end mere gjælde om den, der fra første Færd faaer Ret til at nyde Godt af Anlæget paa saadan Maade. Det lader sig imidlertid ikke negte, at det let kan medføre Ulemper ved Anvendelsen af § 75, at der kan komme en saaledes paatvungen Deltager med, navnlig paa Grund af, at der kræves Enighed om Vedtægtens Indhold. Der bør derfor vistnok i paakommende Tilfælde fra Landvæsenskommissionens Side tages særligt Hensyn hertil.

Naar der saaledes foreligger et „Vandingsinteressentskab“, skal der som sagt i Reglen udarbejdes en Vedtægt for det. Dette skal, forsaavidt det er et nyt Interessentskab, ske inden der skrides til Anlægets Iværksættelse, forsaavidt det er et allerede tidligere existerende Interessentskab, inden 1 Aar efter Lovens Ikrafttræden. Skeer dette ikke, kan Benyttelsen af Vandet forbydes Interessentskabet, indtil Vedtægten er godkjendt. Efter Loven maa Antallet af Deltagerne i et bestaaende Anlæg ikke forøges, saaledes at det bliver over 5, med mindre der forinden foreligger en Vedtægt. Denne Bestemmelse vil det dog vistnok blive noget vanskelig at gjennemføre i Praxis, navnlig naar det erindres, at Forøgelsen af Deltagerne ikke blot kan fremkomme derved, at nye Arealer komme til at nyde Godt af Anlæget, men ogsaa og vel hyppigst paa Grund af Forandringer i Ejendoms- og Brugsforholdene. — For at Vedtægten kan blive gyldig, maa den være tiltraadt af samtlige Deltagere og godkjendt af den kommunale Bestyrelse eller vedkommende overordnede Myndighed efter Reglerne i Lovens § 9. Et enkelt Medlem vil saaledes ved sin Modstand kunne forhindre Vedtægtens Udfærdigelse, en Bestemmelse, der synes meget ubillig ligeoverfor alt bestaaende Anlæg. — Vedtægten skal foruden en Beskrivelse af Anlæget og Angivelse (med Ejer og Matrikuls-Numer) af de i samme delagtige Ejendomme indeholde Bestemmelser om

Vandingsinteressentskabets Navn, Hjemsted (Værnething), Bestyrelse, Medlemmernes Rettigheder og Pligter, Benyttelsen og Vedligeholdelsen af de fælles Anlæg, de Interessentskabet paahvilende særlige Forpligtelser overfor Trediemand, Interessentskabets Regnskabsvæsen, Medlemmers Indtræden og Udtræden, samt Maaden, hvorpaa Vedtægten kan forandres. — Forandringer i eller Tillæg til Vedtægten skulle godkjendes efter Reglerne om Vedtægtens Udfærdigelse. Vedtægten skal thinglæses saavel ved Interessentskabets Værnething som ved samtlige i Anlæget delagtige Ejendommes Værnething, og Notering om samme skal ske paa disses Folier i Registret til Skjøde- og Panteprotokollerne. Det Samme skal iagttages med Hensyn til senere Tillæg til eller Forandringer i Vedtægten. Naar behørig Thinglæsning er foregaaet ved Interessentskabets Værnething, foregaaer Thinglæsningen og Noteringen ved de enkelte Deltageres Værnething uden Gebyr. — De en Interessent som saadan tilkommende Rettigheder og paahvilende Forpligtelser gaa umiddelbart over paa enhver senere Erhverver af den paagjældende Ejendom. — Om der egentlig opnaaes nogen Fordel for Interessentskabet ved den saaledes foreskrevne Fremgangsmaade, er vistnok meget tvivlsomt. I ethvert Fald opnaaes der ingen Fortrinsret for de enkelte forfaldne Ydelser, jfr. ovenfor S. 585.

Anmærkning. I den nærmeste Tid efter Lovens Ikrafttræden vil der sandsynligvis stundom kunne opstaa Spørgsmaal om, hvorvidt et eller andet Forhold skal bedømmes efter den ældre eller den nye Ret. Som nogle af de Tilfælde, der formentlig lettest kan blive Tale om, skulle her følgende fremhæves.

1) Som tidligere berørt, jfr. S. 637, tilkommer der efter Lov 28de Maj 1880 ikke den kommunale Bestyrelse Ret til at tage Initiativet til Forandringer ved offentlige Vandløb, naar der først er udfærdiget Regulativ for et saadant, og der kan som Følge heraf ikke være Tale om at foretage Forandringer ved de hidtilværende større Vandløb, med mindre herom maatte fremkomme Begjæring fra en Participant i

Vandløbet. Der kan imidlertid nu spørges, hvorledes der bliver at forholde, hvis et Amtsraad allerede forinden Lovens Ikrafttræden for et i Henhold til Lov 17de Jan. 1859 overtaget Vandløb har taget Beslutning om en Regulering af samme, uden at denne dog endnu er bragt til Udførelse. Det sees nu ikke rettere end, at en saadan Beslutning ikke kan tabe sin Gyldighed, og at Amtsraadet følgelig maa kunne lade Arbejdet udføre og forandre Regulativet i Overensstemmelse hermed. Noget Andet er, at det vistnok vil være bedst stemmende med Aanden i den nye Lov, at Projektet forelægges Landvæsenskommissionen og at der saaledes gives Lodsejerne Lejlighed til at gjøre deres Indsigelser mod samme gjældende. Har Amtsraadet tilkaldt Landvæsenskommissionen i Anledning af en paatænkt Regulering af et ikke overtaget Vandløb, uden at Kommissionen har faaet Sagen paakjendt forinden den nye Lovs Ikrafttræden, kan der ganske vist rejses Spørgsmaal om Kommissionen ikke bør negte at fremme Sagen, naar Amtsraadet har rejst den af egen Drift. Dette bør dog formentlig i ethvert Fald ikke ske, med mindre derom fremsættes Paastand fra Lodsejernes Side, og selv da ikke, hvis det er klart, at Sagen strax igjen vil blive indbragt for Kommissionen i Medhold af Lov 28de Maj 1880 § 27.

2) Hvis en Sag allerede er indbragt for Vandsynsmændene og Landvæsenskommissionen som 1ste Instants uden endnu at være paakjendt, maa disse Autoriteter formentlig afgjøre Sagen paa Grundlag af den nye Lov, selv om denne er ugunstigere for Rekvirenten end den ældre Lov, hvilket f. Ex. er Tilfældet med Bestemmelserne om nye Vandafledningsanlæg, forsaavidt Ingen vil kunne tilpligtes at deltage i Udgifterne ved et saadant, og navnlig med Bestemmelserne om Søer, forsaavidt nu Ingen vil kunne tilpligtes at finde sig i, at der for at tørlægge en Sø foretages Forandringer ved de existerende Vandløb eller graves nye saadanne, jfr. foran S. 661. Dette kan ganske vist medføre nogen Ubillighed, idet betydelige Arbejder, der ere foretagne i Tillid til, at den gamle Lovs Regel vilde vedblive at gjælde, kunne blive spildte, men der

skjønnes ikke at være noget herved at gjøre, da Loven ikke har taget noget Forbehold med Hensyn til saadanne Tilfælde.

3) Er en Sag forinden Lovens Ikrafttræden afgjort ved Vandsynsmændenes eller Landvæsenskommissionens Kjendelse, men Sagen senere appelleres, maa den formentlig paadømmes efter den ældre Ret, selv om den nye Ret ikke hjemler de Paastande, der under Sagen ere gjorte gjældende, jfr. forrige Nr. Dette synes at følge af, at Appelinstantsens Opgave er at afgjøre, om den underordnede Instants har kjendt rigtig. Paa den anden Side bliver Konsekventsen heraf, at Overinstantsen heller ikke, hvor dette vilde være til Rekvirentens Fordel, kan lægge den nye Ret til Grund ved Paadømmelsen, Noget hvorom der f. Ex. kunde blive Spørgsmaal under en Sag om et nyt Vandingsanlæg. Der kan ganske vist her møde Tilfælde, hvor det vilde være ønskeligt, om Overlandvæsenskommissionen kunde lægge den nye Ret til Grund og derved maaske spare Parterne at begynde Sagen for fra for at opnaa de ved den nye Lov indrømmede yderligere Begunstigelser, men dette skjønnes ikke at kunne lade sig gjøre, i ethvert Fald ikke, naar der herimod fra nogen Side gjøres Indsigelse.

4) Den nye Lov indeholder kun faa nye Regler om den formelle Behandling af Sager, der behandles af Vandsynsmændene eller Landvæsenskommissionen. Hvad disse angaar, kunne de nu selvfølgelig ikke tages i Betragtning ved Kjendelser, der affiges efter Lovens Ikrafttræden, forsaavidt de vedrøre, hvad der er passeret forinden dette Tidspunkt. Landvæsenskommissionen kan f. Ex. ikke afvise en Sag angaaende Anlæget af en ny aaben Vandledning, fordi der ikke er prøvet Forlig i samme af Vandsynsmændene. Derimod maa disse formentlig, naar en Sag først optages efter Lovens Ikrafttræden, iagttage Forskriften i Lovens § 9 om, at Kjendelsen skal affiges inden 3 Dage og Parterne underrettes om, naar og hvor den vil blive affagt. Skjøndt det vistnok vilde være heldigst, kan det neppe statueres, at det har været Lovens Mening, at de nuværende Synsmænd, der skulle tilendebringe

Behandlingen af de Sager, der inden 1ste Oktober 1880 ere indbragte for dem, skulle kunne behandle disse paa samme Maade som tidligere.

5) Bestemmelsen i Lovens § 11 om, at Appel af Vandsynsmændenes Kjendelser skal ske inden 4 Uger efter deres Affigelse, kan formentlig ikke bringes til Anvendelse paa Kjendelser afsagte før Lovens Ikrafttræden, selv ikke saaledes, at de 4 Uger regnes fra sidstnævnte Tidspunkt. Fristen maa fremdeles som hidtil være 3 Uger efter Forkyndelsen.

6) Det vilde vistnok have været naturligst, om Reglen i Lovens § 48 om, hvorledes der bliver at forholde, naar Nogen, hvem det efter Forlig eller Kjendelse paahviler at udføre et vist Arbejde ved et privat Vandløb, ikke gjør dette, kunde bringes til Anvendelse ogsaa med Hensyn til ældre Kjendelser eller Forlig, og dette vil vel ogsaa ske i Praxis, men det maa dog bemærkes, at §en kun taler om Kjendelser og Forlig, afsagte i Henhold til de foran i Loven givne Regler, og at det derfor er tvivlsomt, om Vandsynsmændene ere kompetente til her at optræde.

Tilføjelser og Rettelser.

S. 7. Med Hensyn til Landinspektørernes Eneret maa nu mærkes Lov Nr. 63 af 28de Maj 1880 § 31. Herefter skulle de Nivelleringer, Opmaalinger og andre tekniske Undersøgelser, som skulle benyttes ved Regulering, Fastsættelse af Flodemaal m. v. med Hensyn til de offentlige Vandløb, foretages af de til Udførelse af Landinspektørforretninger berettigede Personer. Dog kan Indenrigsministeriet ogsaa meddele Andre, som dertil findes skikkede, Autorisation til at udføre deslige Arbejder. Som det vil sees, angaaer Eneretten kun de offentlige Vandløb, og den kan derhos kun paaberaabes, forsaavidt der er Spørgsmaal om Arbejder vedrørende Vandafledninger. I alle andre Vandløbssager kan man altsaa benytte hvilken teknisk Assistance man vil. Om dette egentlig har været Meningen, er vistnok tvivlsomt. Ligesom det imidlertid vel tør forudsættes, at Landvæsenskommissionerne, forsaavidt det overlades til dem at drage Omsorg for Tilvejebringelsen af det nødvendige tekniske Grundlag, altid ville henvende sig til Landinspektører eller Personer, der have faaet den i Lovens § 31 ommeldte Autorisation, saaledes maa de formentlig kunne negte at tage Hensyn til Nivellementer osv. udarbejdede af Andre, med mindre alle Vedkommende ere enige om, at de lægges til Grund ved Sagens Behandling, ja de bør formentlig endog altid gjøre dette, saasnart der fremkommer nogen Indsigelse mod deres Benyttelse, da det er meget misligt for Kommissionerne at indlade sig paa en Bedømmelse af, hvorvidt de paagjældende Personer kunne antages at have været i Besiddelse af de til Optagelsen af Nivellementer m. v. nødvendige Kundskaber.

Ved Lov 28de Maj 1880 er Pl. 10de Novbr. 1791 bleven ophævet og der haves som Følge heraf ikke længere nogen Regel om, hvilken Betaling der tilkommer Landinspektørerne for Optagelsen af Nivellementer.

- 17. Efterat Andg. 29de Juli 1846 i sin Helhed er bleven hævet ved Lov Nr. 63 af 28de Maj 1880, maa Bestemmelsen i Lov 30te Decbr. 1858 § 5 om den Stævningsmændene tilkommende Betaling ogsaa komme til Anvendelse ved Indkaldelser til Landvæsenskommissionen i Vandløbssager.

- 21. Linie 4 f. n.: Landvæsenskommission, læs: Forligelseskommission.

- 21. Ved Bemærkningen nederst paa Siden maa dog nu jævnføres Lov Nr. 63 af 28de Maj 1880, hvorefter det vistnok maa antages, at Forlig indgaaede for en Landvæsenskommission i Vandløbssager maa have samme Virkning som Forlig indgaaede for Forligelseskommissionen, ogsaa forsaavidt de angaa Punkter, der egentlig falde udenfor Landvæsenskommissionens Omraade, jfr. hermed ovenfor S. 598.

S. 25. Ved k. maa nu mærkes de forskjellige Bestemmelser i Lov Nr. 63 af 28de Maj 1880 om Appel i Vandløbssager, jfr. herom ovenfor S. …
- 30. I Lov Nr. 63 af 28de Maj 1880 er der nu delvis givet Regler for, hvorvidt man kan fravige, hvad der ved ældre Landvæsenskommissionskjendelser er foreskrevet, jfr. ovenfor S. 599.
- 31. Den i Noten citerede Dom findes ogsaa i Ugeskr. for Retsv. 1880 S. 5…
- 32. Jfr nu herved Lov Nr. 63 af 28de Maj 1880.
- 44. Den i Slutningen af c nævnte Dom findes i Ugeskr. f. Retsv. 18… S. 439.
- 66. Med Hensyn til Slutningen af e kan nu mærkes Lov Nr. 81 af 18de Juni 1880 om Expropriation af Grund til en Udvidelse af Horsens Jernbanestation.
- 86. Loven af 19de Februar 1861 har vistnok nærmest det Tilfælde for Øje, at en Fæstegaard er overladt en physisk Person i Brug, men det sees dog ikke, at der kan være Noget til Hinder for, at en Godsejer regner sig en Fæstegaard, der f. Ex. har været overladt en Kommune i Brug, tilgode, naar den afhændes til Brugshaveren. Dette er ogsaa antaget ved en af Hof- og Stadsretten i 1880 afsagt Dom, jfr. hermed Bemærkningerne S. 285 om Lov 4de Juli 1850.
- 126. Linie 14 f. o. 6te Juni 1869, læs: 6te Juni 1769.
- 176. Noten under Texten 1ste Linie Frdn.s, læs: Tids.
- 180. Nu er der ogsaa i Lov Nr. 63 af 28de Maj 1880 §§ 25 og … givet nogle Regler om Fordelingen af den en Ejendom paahvilende Forpligtelse til at deltage i Udgifterne ved et Vandløbs Vedligeholdelse, jfr. herom ovenfor S. 635 og 651.
- 232. Ved Materien om en Forhøjelse af Landgilden i Fæsterens Besiddelsestid maa nu mærkes Lov Nr. 63 af 28de Maj 1880 § 26.
- 298. Jfr. herved Indenrigsministeriets Skr. Nr. 68 af 22de April 1880 om Forpligtelsen til at præstere Pligtkjørsler i Høstens Tid samt om Berettigelsen til at undslaa sig for at efterkomme en Tilsigelse til at forrette en Kjørsel, naar man anseer Fordringen herom for uhjemlet.
- 303. Den her omtalte Overretsdom er nu stadfæstet i Højesteret d. 26de Juli 1880.
- 318. Jfr. hermed Indenrigsministeriets Skr. Nr. 97 af 29de Juli 1880, hvorefter der ikke kan fordres Pligtarbejde til Sløjfning af Grave paa Kirkegaarde.
- 374. Linie 14 f. n. § 80, læs: § 83.
- 452. Linie 17 f. n. Lodsejerne, læs: Lodsejeren.
- 518. 9de Linie f. o. Her kan ogsaa mærkes Ugeskr. f. Retsv. 1880 S. 517 og 521.
- 524 øverst. Her kan ogsaa mærkes Dom i Ugeskr. f. Retsv. 1880 S. 534.
- 529. Den i Slutningen af 1ste Stykke citerede Overretsdom er senere stadfæstet af Højesteret, jfr. Ugeskr. f. Retsv. 1880 S. 517.

